مافی کەمایەتییەکان لە نێوان ڕەیان شارباژێڕی و مونا چەمانی.. عەلی مەحمود محەمەد

یاسای پێشووی هەڵبژاردنی کوردستان یەکێك بوو لە یاسا باشە دگمەنەکانی جیهان، کە پێیەکی یاسای هەڵبژاردنی هۆڵەندا بوو، بەڵام بە هەموار کردنەوەو گۆڕانی بە چەند بازنەیی تێکدرا، هێشتا دەتوانین بڵێین باشە، وەلە هەڵبژاردنی هەرێمی کردستان لە پراتیکدا خراپترین هەڵبژاردن بوو بەهۆی نەبوونی سنورێك بۆ ڕێژەی پارەی لە هەڵبژاردن لە نەبوونی سنووری لانی زۆری خەرجکردن و بەکارهێنانی پارەی سیاسی و پارەی بیانی، ئیستغلال کردنی کۆتای کەمایەتییەکان لە لایەن دەسەڵاتدارانەوە، ڕاگەیاندنی ئەنجامی هەڵبژاردنی پێش وەخت پێش هەڵبژاردنی گشتی، نەبوونی لیستی باشی دەنگدەران و ....لە هیندستان هەڵبژاردن 42 ڕۆژی خایاند دەست لە فۆرمێك نەدرا تا کۆتایی هەموو پێکەوە ژمێردران و ڕاگەیەنران، کەچی لە کوردستان پۆلیسێك دەنگی دات یەکسەر بڵاو دەکرێتەوە کە کاریگەری لەسەر ڕەوتی دەنگدان دادەنێت، لە کوردستان یاسا باشەکە خراپکرا، پراتیکە خراپەکانی هەڵبژاردن لە جێگای خۆیان مان.

مافی کەمیاتییەکان

ئەوەندەی سیاسی و ڕۆشنبیرانی کورد لەکۆڵینەوەو نموونەیان لەسەر مافی نەتەوەکانی گەلانی جیهان خوێندەتەوەو بە نموونە لە نووسین و لێدوانەکانیان هێناویانەتەوە نموونەی لە ناو گەلانی ژێردەستدا نییە، لەو نموونانەشەوە بۆ خۆیان بە دوای چاکترینیدا دەگەڕان، ئەمەش مافی هەر گەلەکە داوای زۆرترین ماف بۆ خۆی بکات و هەوڵی کۆتایی هێنان بە ستەم و ژێر دەستی بدات، هەموو ئەوانەشی لە خۆتی پارتە سیاسییکان و بزاوتەکانیان لایان داوە، لە گەڵ دەوڵەتی نەتەوەی سەردەست ڕێك کەوتوونە بۆ جاش و خائین ناوزەد کراون و دراونەتە قەڵەم، ئەگەر هەر چی دەست کەوتەکیشیان هەبووبێت، ڕێکیش ئەوانە جاش بوونە.

دوای ڕاپەڕینی ساڵی 1991 کورد دەسەڵاتەکی خۆجێی دامەزراند، یەکەم هەنگاو دەبوایە شوێنەوارەکانی بەعسی بسڕایەتەوە، بەڵام دەسەڵاتدارانی کوردستان شوێن پێی بەعسیان هەڵگرتەوە لە مامەڵە لە گەڵ پێك هاتە نەتەوەیی و ئاینییەکان، کەوتنە کەین و دروستکردنی پارتی کارتۆنی لە چەشنی دیموکرات و شۆڕشگێڕانە کارتۆنییەکەی

بەغداو مەجلس تەشریعی و تەنفیزییەکە لە کەسانێك کە جێگای پەسەندی ئەو نەتەوەو پێکهاتانە نین و نوێنەرایەتییان ناکەن, ئەمە بووە دیاردە.

هەڵبژاردنی ئەمجارە

سەرەتا ینك داوای دەکرد لیستی ناوی دەنگدەرانی کەتاکان جیا بێت, خۆیان دەنگ بە خۆیان بدەن, نوێنەرانی راستەقینەی خۆیان هەڵبژێرن, ئەمە داوایەکی رەوا بوو. دەبوایە کەتا کاکەیی و ئێزیدی و پێك هاتەکانی دیکەشی بگرتایەتەوە, ئەوانیش نوێنەرانی خۆیان هەبووایە لە پەرلەمان.

پێکهاتەکان لە زۆر پوازدا دەژین, بە پێی چڕی دانیشتوانەکانیان کورسییەکانیان دابەش بکرابایا, نەك دوو بە سێ بەسەر پارتی و یەکێتی وەك کورسییەکانی پەرلەمان دابەش بکرابایان, لە کاتێك لە سلێمانی 64 خێزانی کریستان هەیە, کورسییەکانیان وەك دهۆك و هەولێرە کە لە هەر یەکەی هەزاران بە دەیان هەزار دەنگدەری لێیە, دەکرا بە پێکهاتەکان کوردستان یەك بازنە بووایە, هەرچەندە یەك بازنەیی بە هەموو کوردستان زۆر دیموکراسیانەتر بوو.

با سەیری ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی کەتاکان بکەین, بزانین چ مەهزەلەیەك کراوە.

لە دهۆك بە کورسییەکی کەتای کریستان 8 کاندی هەبوو, کۆی گشتی 7050 دەنگیان هێنایەوە, لە کاتێکدا پارتە کریستانەکان بایکۆتی هەڵبژاردنیان کردبوو, کاندیدەکەی پارتی بە ناوی جیمس حیسدە هیدە داود 5533 دەنگی هێنایەوە, ولیم بنیامین شلیمۆن دووەم کاندید خاوەند 1199 دەنگە , ژمارەکان ئەوەندە رێکن دەڵێی یاری بینگۆیە, واتا کاندیدەکەی پارتی بە تەنها 78%ی دەنگەکانی بە دەست هێناوە.

لە شاری سلێمانی 3 کریستان خۆیان کاندید کرد, 6657 دەنگیان هێنایەوە, کاندیدی حەشدی بابلیون دانا ئامانج نەجیب شەمعون 6200 دەنگی برد, واتا 93%ی دەنگی کریستانەکان چوارتای برد لە کاتێکدا حەشدی بابلیون یەك کەسیشی لە سلێمانی نییە, بە خۆی هەموو پارێزگای سلێمانی 125دەنگی کریستانی هەیە، ئەوانیش زۆریان دەنگیان بە سامان داوە نەك ئامانج, کەچی سامان جەمیل بەیا کەریم تەنها 73 دەنگی کریستانی بە دەست هێناوە, بەمەش دەنگی کریستانەکان سلێمانی 5300% زیادی کردووە.

لە پارێزگای سلێمانی تورکمانیش 6 کاندیدیان هەبوو, کۆی گشتی 7098 دەنگیان هێناوەتەوە, لەوانە نەجدەت نوری محەمەد عەرەب بە تەنها 5660 دەنگی هێناوەتەوە, لەسەر تەوجیهاتی وەستا رەسوڵ .

کەچی سەزگین مصەلەح الدين عەلی عەباس كانديدی بەرەی توركمانی تەنها 505 دەنگی هێناوە, كە زۆربەی توركمانەكان كفری كە كەمتر لە 2000 دەنگیان هەیە دەنگیان بەو داوە, كەچی سێیەمە.
واتا كانديدەكەی وەستا ڕەسوڵ1120%ی كانديدی بەرەی توركمانی دەنگی هێناوەتەوە, چاكترە لە داهاتوو تووركمانەكان بەرەی وەستا ڕەسوڵیش پێك بهێنن بە خۆیان" دەنگەكەی وەستا ڕەسوڵ بڵاو كرایەوە”.
لە هەولێر كریستانەكان 7 كانديديان هەبوو, كۆی گشتی 7458 دەنگیان هێناوەتەوە, لەوانە رامی نوری عوديش دانيال كانديدی پارتی 5752 دەنگی هێناوەتەوە, واتا 77%ی دەنگەكان بۆ كانديدەكەی پارتی بووە.
هەر لە شاری هەولێر توركمانەكانیش 14 كانديديان هەبوو, كۆی گشتی 5236 دەنگیان هێناوەتەوە, مونا نەبی نادر عەبدوڵا ناسراو بە مونا قەهوەچی بە تەنها 3664 دەنگی هێناوەتەوە , واتا 70%ی كۆی دەنگەكان.
بەرەی توركمانی لە هەولێر لە گشتی لیستی هەبوو, بەڵام تەنها 1725 دەنگی هێنایەوە, واتا مونا چەمانی 212%ی دەنگی بەرەی توركمانی هێناوەتەوە.

مونا و ڕەیان دوو نموونەی خراپ بۆ مافی پێكهاتەكان

چۆن بەعس بە دوای نموونە ناشرینەكانی كۆمەڵگای كوردی دەگەڕا بۆ جاشایەتی لە سەرۆك خێڵ و خێڵەكانی لاوازو دواكەوتوو, بە هەمان شێوە پارتی و یەكێتی هەمان نموونە دووبارە دەكەنەوە, ناهێڵن پێك هاتەكان نوێنەری راستەقینەی خۆیان هەڵبژێرن, بەو لێشاوە دەنگەی ناو هێزە چەكدارە كۆنترۆڵكراوەكان هەیانە ڕەوتی دەنگدانەكانی ناو پێكهاتەكان بە قازانجی كانديدەكانیان دەگۆڕن.
مونا قەهوەچی لە پارتییەكان پارتیترە, بە سێیەم خول بە دەنگی زۆرەقانی دەبێتە پەرلەمانتار, لە ماڵەوە كارەكەری هەیە و سەر بە هەویە شوی كردووە, خۆی و هاوسەرەكەی سەرۆك و جێگری سەرۆكی پارتی ئیسلاحی توركمانین, لە هەموو خولەكانی هەڵبژاردن دەنگی یەكەمی ناو لیستی توركمانەكان بووە بە دەنگی زۆرەقانی.
هەرچی ڕەیان كلدانییە, سەرۆكی حەشدی كلدانییە, بە دەنگی حەشدی شەعبی و یەكێتی زۆرینەی كورسی كریستانەكانی بۆ خۆی بردووە, دوای كەركووك لە سلێمانیش لە ڕێگای یەكێتییەوە كورسییەكی برد, پێی دەچێت دادگای فیدراڵی تەنها لەبەر شێخ ڕەیان وەك شیعەكان ناویان لە ناوە, كورسییەكی كۆتایان بە 64 خێزانە كریستانەكەی سلێمانی تەرخان كردبێت.
ڕەیان كلدانی بە بنەچە كریستانەو خەڵكی قوشە لە پارێزگای موسڵ,

بەڵام دانیشتووی شاری سەدرە لە بەغدا, سەرۆکی کەتیبەی بابلیونە, لە ڕێکەوتی 2019-7-18 ەوە ناوی لە ریزی لیستی سزادراوانی یاسای ماغنیستی ئەمەریکادایە بەهۆی گەندەڵی و داگیرکردن و فرۆشتنی زەوی هاوولاتیان لە دەشتی موسڵ و پەلاماردانی ئافرەتان و پێشێلکردنی مافی مرۆڤ , ئەو دژە ئیسلامی سونەیە تا ئاستی راستیزم, لە موسڵ وەحشیانە لە گەڵ پێکهاتەی سونە مامەڵەی کردووە, یەکێك لە نزیکەکانی قاسم سلێمانی و مەهدی موهەندیس بووە, پێشتر لە سوپای مەهدی بووە, بەهۆی ژنخوازییەوە بووە بە موسڵمانی شیعە, 4 پەرلەمانتارەکەی لە کۆتای کریستان بە هەمان شێوەی کاندیدەکەی سلێمانی و کەرکووك دەرچوونە, چاودێرانی کریستان پێیان وایە تەنها 10%ی کریستانەکان دەنگیان بە لیستەکەی داوە, بە فێڵ و دەنگی حەشدی شەعبی کورسی کریستانەکانی بۆ خۆی بردووە.
کەنیسەکانی کریستانەکان بە بەری خۆیان لە کەتیبەکەی راگەیاندووە, بە تایبەتیش ململانەی توندی لە گەڵ پەتریرك لویس روفائیل ساکۆ پەتریرکی کلدانی عێراق و جیهان هەیە, هەر لە بەر رەیان لە ڕێکەوتی 2023-7-3 بە مەرسومی سەرۆك کۆماری کشاندەوە کە دە ساڵ پێشتر لە سەردەمی تاڵەبانی دەرچوو بوو بۆ ئەوەی سەرپەرشتی ئەوقافەکانی بکات, کە رەیان چاوی لە سەریەتی مەرسوم دەربچێت رەیان سالم داود بکات سەرپەرشتی وەقفی کەنیسە کە خاوەند موڵکێکی زۆرن, چۆن خوشکێکی کردووە بە پەرلەمانتار و خوشکەکەی تریشی کردووە بە بەرپرسی دارایی, ساکۆ لە ئاستی کاردیناڵدایە, لە دوای پاپا دووەم پۆستە لەناو کاسولیکەکان جیهان.
بەم شێوەیە دەبینین نەتەوەیەکی بن دەست بەم شێوەیە مافی نەتەوە بندەستەکان خۆی چارەسەر دەکات, دوا تەرزی چارەسەری نەتەوەیی لە نیشتمانێکدا خۆی وڵاتەکەی دابەشی چوار پارچە کراوە, لە لایەن دوو هێزی سیاسییەوە لە زووەکەوە ناو نراون بیبسی و کەلا.

پاوانخوازی ئێران لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، حەشدی شەعبی

نموونە.. رەوا حەمەجان

لە دوای بە سەرکەوتن گەشتنی شۆرشی گەلانی ئێران گروپێکی ئاینی تووندرەو سواری شەپۆلی شورشەکە بوون و لە رێرەوە شۆرشگێریکەیان لادا، بەگەرانەوەی خومەینی بۆ تەهران هیواش هیواش هەرچی گروپ و دەستەی ئیسلامی توندرەوەی ئیران هەیە لە دەوری خۆی کۆکردەوە، کاتێك هەستی کرد تەواو بەهێز بووە بەتەواوەتی دەستی گرت بە سەر شۆرشەکەدا و کۆنتروڵی تەواوی ئێرانی کرد، هەر بەمەشەوە نەوەستا بەڵکوکۆماری ئیسلامی ئێرانی راگەیاند و تەواوی وڵاتی خستەژێر حوکمی ئیسلامیەوە.

یەکێك لە بەرنامەکانی خومەینی سیاسەتی ناردنەدەرەوەی شۆرش بوو، بە وڵاتانی دراوسێی، بەتایبەتی ئەو وڵاتانەی کە شیعەی تێدا دەژێت، یەکەم وڵاتیش عیراق بوو کە بەر ناردنەدەرەوەی شۆرشی ئیسلامی کەوت.

کۆماری ئیسلامی بە شێوەیەك رەگ و ریشەیان لە عێراق داکوتیوە لە پاش رووخانی رژێمی سەدام شیعەی عێراق بە تەواوەتی دەستیانگرت بە سەر حوکمدا.

دوابەدوای هاتنی داعش و داگیرکردنی چەندین گەورەشاری عێراق، ئێران هەستا بەچەکدارکردنی شیعەکانی عێراق لە شێوەی میلشیادا لەژێر ناوی (حەشدی شەعبی)، ئەم گروپە لە دەرەوەی دەسەڵاتی حکومەتی عێراق هەڵسوکەوت دەکەن و راستەوخۆ لە ئێرانەوە ڕێنمایان بۆ دێت.

پاش تێکشکاندنی داعش بە هاوکاری هاوپەیمانی نێودەوڵەتی دژی بە داعش، حەشدی شەعبی وەك هێزیکی میلیشیایی بە تەواوەتی دەستی گرت بە سەر ئەو ناوچە سوونە نشینانەی عێراقداکە تازە لە دەستی داعش رزگارکرابوون، پاش ئەوە حەشد دەرۆشتە ناو هەرشارێکی رزگاربوو لە دەست داعش، حەشدی شەعبی هەڵدەستا بە رەشبگێری و ئازاردان و وێرانکردن و تەنانەت کوشتنی سەدان کەس، خەڵك دڵخۆش بوون بەوەی گوایە رزگاریان بووە لە دەستی تیرۆرستانی داعش بە ئاگابوون لەوەی کە دووبارە کەتوونەتە ژێر دەستی گروپێکی تری لە یاسا دەرچوو کە کەمێك لە داعش جیاوازترە، سەدان نموونەی کردەوەی کوشتن و گرتن و راودوونان هەیە لەم باریەوە بۆ نموونە: تەنها لە ناو موسڵدا حەشدی شەعبی (2500)خەلکی مەدەنی گولەبارانکردووە لە (3)رۆژی یەکەمی دەرپراندنی داعشدا، هاوڵاتی (فوزیە جواد حامد) لە چاوپێکەوتنێکیدا دەڵێت: لە دوای دەستبەسەرکردنی هاوسەرم(حەسەن فەتاح موحەمەد) و (3) کوڕم لە لاین حەشدی شەعبیەوە هەتا ئێستا

چارەنووسی هاوسەر و کورەکانم دیار نییە و نازانم، بە هەر کوێ دەڕۆم دەڵێن لای ئێمە نییە.
لە شاری تکریت سەدان کەس هەتا ئیستا لە زیندانە نهێنییەکانی حەشدی شەعبیدان ئەمە جگەلەوەی چارەنووسی سەدان کەس تا ئێستا نادیارە و کەس نازانێت لە ژیان ماون یان کوژراون، هاوڵاتی (رزوان خلف) دەڵێت: لە پێش چاوی خۆم براکەم گوللەباران کرا لە تکریت لە لایەن میلیشیاکانی حەشدەوە.
تەنها لە شاری دووزخورماتوو زیاتر لە (10) هەزار کوردی شارەکە ئاوارەبوونە لە دوای ئەوەی هێزەکانی حەشدی شەعبی دەستیانگرت بە سەر شارەکەیاندا و ناتوانن بگەڕێنەوە بۆ شارەکەیان، رۆژانە هەڕەشە لە خەڵك دەکرێت، هاوڵاتەکی خەڵکی دووز بەناوی (هاوبەش موحەمەد ئەحمەد) پاش ئەوەی باوك و دایکی لە لایەن حەشدی شەعبیەوە دەگیرێن دوای ماوەیەکیش برایەکی بە ناوی (هاوکار موحەمەد ئەحمەد) لە لایەن حەشدەوە دەکوژرێت، ئەم کارەساتە ماڵوێرانییەی کە بەسەر باوك و دایك و براکەی (هاوبەش موحەمەد ئەحمەد)دا هات وا دەکات کە پەیوەست بێت بە هێزەکانی خۆبەخش لە شارەکەی کە هێزێکن رووبەرووی حەشد دەوەستنەوە پاش ماوەیەك (هاوبەش موحەمەد ئەحمەد) بریندار دەبێت، دواتر بەناچاری دووزخورماتوو بەجێدەهێڵێت و روودەکاتە وڵاتانی ئەورووپا.
حەشدی شەعبی بەتەواوەتی حاکمی فەرمییە لە عێراقدا وەك حکومەتێ لە ناو حکومەت کار دەکات هاوشێوەی حیزب اللە لوبنان. هەر بۆیە زۆر گرنگە بە نەتەوەیەکگرتووەکان و دامودەزگاکانی مافی مرۆق بە دەنگ نەبن لە ئاست ئەو ماڵوێرانییەی حەشد هێناویەتی بە سەر گەلانی عێراقدا.

نامەکانم.. 3 و 4.. شەماڵ بارەوانی

نامەی سێیەم

ئازیزەکەم، جاران بابایەکی بەوادار بووم و دنیایەک خەون و خەیاڵم لەسەر مەتافیزیکا ڕۆنابوو، ئەفسووس! دواتر هەموویان بوون بە

تراویلکە و دانەدانەیان وەک دیواری لە لمدروستکراو لەبەر چاوەکانم ڕمان. دەڵێن دنیایەکی تر هەیە و پڕیەتی لە عەدالەت و حۆری و شەراب! دڵنیام ئەگەر مرۆڤی تێدا بێت دیسان وێرانکاریی و خۆپەرستیی دەستپێدەکاتەوە و مرۆڤەکان گوو لەوێش دەکەن. ئازیزی من، وەکو چۆن ئێرە هەرگیز ئەو هەسارەیه نابێت کە مرۆڤ بتوانێت تێیدا بحەسێتەوە. بڕواناکەم شوێنێکی تر و هەسارەیەکی تریش هەبێت مرۆڤی کامڵی تێدا بدۆزینەوە. کەواتا با چیتر بەو جۆرە وەهم و وڕێنە و خەیاڵانە خۆمان و هیچ کەسێکی تر فریو نەدەین. مەبەستم مژدەی بەهەشتێکی تری بەڵێنپێدراو بە هیچ کەسێک نەدەین. با ئەوەشت پێ بڵێم، ڕاستە من کەسێکی ئەتایست* نیم، وەلێ لێتی ناشارمەوە کە بابایەکی ئەگنۆستیکم* مەبەستم نازانمگەرام. ڕاستە کاهینی پەرستگاکەی گەڕەکەکەمان هەموو ڕۆژێک بە دەنگێکی گڕ و جاڕسکەر و ناخۆش دەڵێت: هێزێکی باڵا هەیە و گەردوون و هەموو شتێک بەڕێوەدەبات. لە ڕاستیدا من لەوە دڵنیا نیم و هیچی وای لە بارەوە نازانم. مەبەستم ئەو هێزەیە کە کاهینەکە باسی لێوە دەکات. گوتم من نازانمگەرام. مەبەستم بابایەکی گومانگەرام و گومانم لە هەموو شتێک هەیە.

---

*مرۆڤی ئەتایست(Atheist)- بێباوەڕ، باوەڕی بە هیچ شتێکی مێتافیزیکی نییە و بیرۆکەی: خودا، ئاین و پەیامبەرێتی بەتەواوی ڕەت دەکاتەوە.
*ئەگنۆستیسیزم(agnosticism)مەزهەبێکی فەلسەفییە و هەڵگرانی ئەو بیروباوەڕە دەربارەی بوون یان نەبوونی خودا چەمکی(نازانم) بەکاردێنن و به کوردی پێیان دەگوترێت: نازانمگەراکان.

نامەی چوارەم

ئازیزەکەم، "لەدایکبوونمان گەورەترین خەسارەتمان بوو. منیش وەکو تۆ لەگەڵ دۆخێکدا دەجەنگم کە نەبوون منی تێدا فڕێ داوە."* ئازیزەکەم، من لە کێشێکی تەواو کافکاییدام* و جگە لە قەڵەقیەکانم، هەست بە هیچی تر ناکەم. ڕەنگە ئەوانی تر هەستی پێ نەکەن. مەبەستم قەڵەقیەکانمە. جا ئەوان هەست بەچی دەکەن؟ ئازیزەکەم، تۆش وەکو من، هەر کاتێک هەستت بە دڵتەنگیی کرد، هەوڵ دە گوێ لە مۆزیک بگرە و لە سەگ نزیک بەوە، دڵنیام ئەوە زۆر باش دەبێ بۆت. پێکێک شەرابیشت هەبێت خراپ نییە. من بەو ڕێگایە لە قەبارەی خەمەکانم کەم دەکەمەوە و ئازارەکانم سڕ دەکەم. ئازیزەکەم، سەردەم سەردەمی دڵەڕاوکێ و خەمۆکییە، مرۆڤایەتی لە

قەیراندایە. مرۆقە هۆشیارەکان هەمووییان لە خەم و ئازاری قووڵدا دەژین. ئەگەر بتەوێ خەت بیت و لە هیچ کەسی تر نەچیت، دەبێ بەرگەی دوورکەوتنەوەی ئەوانی تر بگریت. بەڵێ، دەبێ خەت لەگەڵ تەنیاییدا ڕابێنیت. بەڵێ تەنیایی.

---

*با فەلسەفییانە بیر بکەینەوە" ئەو25″ بیرمەندەی ژیانی ئەمەیان گۆڕی"، عەلی حوسەین، وەرگێڕانی: ئازاد بەرزنجی، چاپی یەکەم، ل ٢٦٢.

*ڕۆماننووس و چیرۆکنووسی چیکی(فرانتس کافکا -٣ی تەممووزی ١٨٨٣ – ٣ی حوزەیرانی ١٩٢٤) کاراکتەر و پاڵەوانی چیرۆک و ڕۆمانەکانی زیاتر مرۆڤی گۆشەگیرن و لە قەیراندا دەژین. ئیدیۆمی(کافکایی)ش زیاتر بۆ دۆخێکی پڕ لە بێمانایی، دڵەڕاوکێ و کابووساوی بەکاردێت.

دابەشکردن بەسەر سفر!.. عەباس ئیسماعیل حەمەد

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

AbasEsmailHamadDownload

دیدار لەگەڵ نووسەری ئەدەبی مناڵان عەلی حەمە ڕەشید.. هەڤپەیڤین – کامەران حاجی

ئەلیاس

نووسەرعەلی حەمە ڕەشید: ئەو بابەتانەی کە دەیان نووسم پەروەردەیین و باسی خۆشەویستی باوك و دایك و خێزان و مامۆستا و گوڵ و پەپولە و خۆرو هەور و باران و خاك و نیشتمان دەکەن

نووسەرعەلی حەمە ڕەشید: ئەدەبی منداڵان بە هەموو ژانرەکانیەوە جیاوازە و تایبەتمەندی خۆی هەیە

نووسەری بواری ئەدەبی منداڵان عەلی حەمەڕەشید ڕەزا ناسراوبە(عەلی حەمەڕەشید بەرزنجەیی) یەکێکە لەونووسەرانەی کە شوێن پەنجەی لەنێوئەدەبی منداڵان دیارە لە ساڵانی هەشتاکان دەستی بەکاری نووسین کردوە لە بواری منداڵان خاوەنی زیاتر لە(28) کتێبە لەو بوارەدا وە چەندین کتێبشی ئامادەیە بۆ چاپ .. هەندێ لە هۆنراوەکانی بوونەتە میتۆد نێوپرۆگرامەکانی قۆناغەکانی خوێندن هەروەها چەندین لە هۆنراوەکانی کراوەن بە سروود وگۆرانی.. بۆ زیاتر ئاشنا بوون بەکارەکانی بەچەند پرسیارێك بەسەرمان کردەوە .

هەڤپەیڤین – کامەران حاجی ئەلیاس

*هەموو شتێك سەرەتاییەکی هەیە بەڕێزتان چۆن تێکەڵ بەجیهانی ئەدەبی منداڵان بوون؟

- من هەر لە منداڵییەوە بەهۆی ئەو ژینگەیەی کە تێیدا پەروەردە بووم و ژیاوم حەزم بە خوێندنەوە کردووە،چونکە لەماڵی ئێمەدا دیوانی شاعیران و گۆڤار و ڕۆژنامەی ئەو کاتە هەبوو، کە برا گەورەکەم دەیکڕین و دەیخوێندنەوە.چونکە خوێنەرێکی باشبوو،هۆنراوەشی دەنووسی. کە چاوم کردوەو فێری خوێندنەوە بووم هەر لە پۆلی چوارەمی بنەڕەتییەوە ئەوانەم دەخوێندەوە و لە قوتابخانەشدا قوتابییەکی زیرەك بووم ، بیرمە لەپۆلی دووەمی بنەڕەتیدا بووم لە تاقیکردنەوەی کۆتایی ساڵدا مامۆستاکەم دەیزانی کە توانای نووسینم زۆر باشە و خەتم جوانە دوو نیوە دێڕ هۆنراوەی پێنووسیم کە ئەو مامۆستا بەڕێزە ناوی مامۆستا(ئەبوبەکر محەمەد کەریم) بوو ،زۆر بە جوانی لەسەر تەختەکە بە تەباشیر نووسیم.ڕێزو خۆشەویستیم هەیە بۆی .کە دواتریش لەیەکەم بۆنەی نەورۆزدا هەر ئەومامۆستایە هۆنراوەیەکی بۆ دانابووم کە بیخوێنمەوە، زۆر بەسەرکەوتوویی لە ئاهەنگەکەدا خوێندمەوە کە خەڵکێکی زۆری لێبوو.دواتریش لەو شانۆییانەدا کە بۆ بۆنەکان ئامادەیان

دەکرد لە پۆلی یەکی ناوەندیدا بەشدار دەبووم و ڕۆڵم
دەبینی،لەو کاتەوە بەهرەی نووسینم تێدا دەرکەوت و هۆنراوەم
دەنووسی، تێکەڵ بوونیشم بە دنیای ئەدەبی منداڵان دەگەڕێتەوە
بە یەکەم دامەزراندنم وەك مامۆستا لەساڵی ١٩٨٤ لە گوندی
(مەریاس) سەر بە ناحیەی سەرچك (بەرزنجە).لەکاتی وانە
وتنەوەدا جارجار هۆنراوەم بۆ دەوتن هەستمکرد کە منداڵان
زیاتریان خۆشدەوێم و حەزیش بەوانەکەم دەکەن، بۆیە لەوەوە
دەستمکرد بە هۆنراوە نووسین کە نیشان هاوڕێکانم دەدا
بەلایانەوە پەسەند بوو هەندێکیان دەیان نووسی و ئەوانیش بە
قوتابییەکانیان دەوت، وردە وردە هۆنراوەکان زیادیان کرد و
یەکەم هۆنراوەشم لە ساڵی ١٩٨٥ دا لە ڕۆژنامەی(هاوکاری) دا
بڵاوکردەوە کە بۆ منداڵان بوو. ئیتر دوای ئەو هۆنراوەی
تریشم دەنارد و بڵاویان دەکردەوە، دوای ڕاپەڕینیش لەگەڵ
ئەوەی کە زیاتر لە ئەدەبی منداڵان گەیشتم لەڕێگەی
خوێندنەوەوە هەوڵمدا کە بیانکەم بە کتێب،دوای ئەوە کەمەڵێك
کتێبم بۆ منداڵان بەچاپ گەیاند و هەر گۆڤارێکیش بۆ منداڵان
دەربچووایە لە هەر شوێنێکی کوردستان بابەتم بۆ دەناردن و
بڵاویان دەکردە.

*گومانی تێدانییە ئەدەبی منداڵان جیاوازە لەگەڵ ئەدەبەکانی تر بەبەچوونی ئەوە ئەو جیاوازییانە چین؟ پێتان وایە نووسین لە بواری منداڵان کارێکی زەحمەت بێت؟

▪ بەڵێ ئەدەبی منداڵان بە هەموو ژانرەکانیەوە هۆنراوە،چیرۆك، ئۆپەرێت، شانۆیی،ڕۆمان، سیناریۆ.. جیاوازە و تایبەتمەندی خۆی هەیە.لە ئەدەبی منداڵاندا لەگەڵ ئەوەی کە نووسەر دەبێت خاوەن بەهرە بێت، پێویستە وشەکان سەر بە فەرهەنگی منداڵ بن،دووربن لە وشە و دەستەواژەی زبر و نەگونجاو و ناپەروەردەیی، وشەی نامۆیان زۆر تێدا نەبێت ،کەتاییەکی هیوا بەخشیان هەبێت،گرنگی بدرێت بە مرۆڤدۆستی و ژینگە دۆستی و ئاشتی و خۆشەویستی بە خێزان و خاك و نیشتمان،نووسەر شارەزای سایکۆلۆژیای منداڵ بێت و بزانێت بە کام قۆناغی تەمەن بابەتەکەی دەنووسێت،دووربن لە وشەی (خوێن، مردن، کوشتن،خنکان،سەربڕین.................) تا کاریگەری نەرێنی لەسەر دەروونی منداڵ دروست نەکات،ڕەچاوکردنی ئەم سەردەمە کە چی دەخوازێت تا بکرێتە ناونیشان و ناوەڕۆکی ئەو بابەتەی کە دەینووسن، دوور بن لە دووپاتکردنەوە و سواوی و هەمیشە هەوڵی داهێنانی زیاتر بدات.لە هەمووی گرنگتر خەیاڵ

پانتاییی باش تیاندا داگیر بکات.ب بشی دوومی پرسیارکشت دم نووسین خی بپرسیارتیی بگشتی بام نووسین ب مندا بتایبتی بپرسیارتیییکی زر قورس ل هموو وویکو، چونک ئم ک ب مندا دنووسین هر ئو نیی کمك وش یز بکین و کش و سروایان هبت بین ئو هنراوی یان شتك بگینو و بین ئو چیرک هریکك لو ژانران تایبتمندی خیان هی و پویست ئاگاداری هونر و تکنیکی نووسینیان بین،ئاگاداری زمان بین،ئاگاداری ئو بین زانیاری نادروست ب مندا نین،جونک زوو وریدگرن و سینوی کارکی گران.

*بوونی چندین گڤارو رژنامی تایبت ب منداان تا چند وك پوست ل خزمتی منداان دان؟

- لاستیدا دوای اپین کمك گڤاری تایبت ب منداان ل شارکانی کوردستاندا درچوون ک خزمتکی باشیان ب ژنامگری منداان و ب ئدبی منداان و ب منداان کردوو. بداخو ک بشکی زریان ئاوا بوون و بهی باری داراییو وستاون،ل ئستادا چند گڤارك ماون ک بردوامن .وك ئاگاداربم یك دوو گڤاری نو ل ئامادکاریدان ک دربچن. بگومان گڤاری منداان بجگ لوی ک خزمت ب منداان دکات خزمتیش ب شاعیر و نووسرانی بواری ئدبی منداانیش دکات تا لوو بو بهرمکانیان باوبکنو و زیاتر بناسرن.

*ب بچوونی ئو،نووسرانی بواری منداان ل کوردستان ل چ ئاستك دان؟ ئایا کاریگریان هبوو لسر هشیارکردنوی منداان؟

- بخشحایو ل ئستادا کمك نووسر و شاعیری دسز و خمخری بواری ئدبی منداان ل کوردستاندا کار ب منداان دکن و پکو توانیویان تا ادیك ک ئدبی منداان لو چق بستوویی تیدا بوو زگار بکن، دبت ئوش بزانین ک ئدبی منداانی ئم هروکو ئدبی منداانی واتانی درواسمان هنگاوی باشی ناو ،هموو ئو نووسینانش ل هر ژانرکدا بن کاریگری خیان هبوو و هی لسر هشیارکردنوی منداان. بام لردا حزدکم باسی ئو بکم ک تیراژی ئو کتب و نامیلک و گڤاران زر کمن لبر باری دارایی ک زرجار تیراژیان(٥٠٠)

نوسخەیە کە لە ڕاستیدا وەك پێشتر باسمکردووە لە دیداری
ترمدا بەشی منداڵانی چەند قوتابخانەیەك ناكات كە خۆی بۆ
هەموو منداڵانی كوردستان نووسران.
*نووسینەكانی بەرێزت تایبەتن بۆ قۆناغێكی دیاركراوی
منداڵان؟ یاخود گشتگیرە؟

▪ هۆنراوە و چیرۆك و ئۆپەرێت و جارجاریش شانۆیی
دەنووسم.زیاتر نووسینەكانم بۆ منداڵانی باخچەی منداڵان و
بازنەی یەك و بازنەی دوو،هەندێكجاریش بۆ بۆ بازنەی سێ دەبن
بەڵام بەكەمی. لەگەڵ ئەوەشدا من بۆ هەموو منداڵانی كورد
دەنووسم.بۆیە دەتوانم بڵێم گشتگیرە.
*ئەو بابەتە چین كەزیاتر لە نووسینەكانت فۆكسی دەخەیتە
سەری؟

▪ من ساڵانێكی زۆر مامۆستا بووم و ئێستاش سەرپەرشتیاری
پەروەردەییم،زۆری ئەو بابەتانەی كە دەیان نووسم
پەروەردەیین و باسی خۆشەویستی باوك و دایك و خێزان و
مامۆستا و گوڵ و پەپو□□ و خۆرو هەور و باران و خاك و
نیشتمان دەكەن و پەیامی مرۆڤدۆستی و ژینگەدۆستی و ئاشتی
لەخۆ دەگرن. بەها جوانەكان تێدایە، هۆنراوە و چیرۆك و
ئۆپەرێت و جارجاریش شانۆیین، بۆ هەموو منداڵانی كورد
دەنووسم.
*بەرێزتان خاوەنی چەندین كتێبن لە هەردوو بواری هۆنراوە
وچیرۆك پ□ش□وازی بەگشتی و بە تایبەتیش منداڵان لەو
بەرهەمانە چۆن دەبینیت؟

▪ من تا ئێستا كۆمەڵێك بەرهەمم بۆ منداڵان چاپكردووە كە
هۆنراوە و چیرۆك و شانۆیی و ئۆپەرێتن,لەلایەن منداڵانەوە
پ□ش□وازی□كی باشیان لێكراون،هەروەها لەلایەن
ئاوازدانەرانیشەوە ئەوانەی كە كار بۆ منداڵان دەكەن
زۆرترین هۆنراوەم ئاوازیان بۆ دانراوە و كراون بە گۆرانی
كە زیاتر لە (٣٠٠) هۆنراوەن،هەروەها ئەو ئۆپەرێتانەش كە
نووسیومن لە باخچەكانی منداڵاندا كاریان لەسەر كراوە و
نمایش كران. ئەو ئاواز دانەرانەی كاریان لەسەر هۆنراوەكانم
كردووە زۆرن كە ناتوانم ناوی هەموویان بهێنم، هۆنراوەشم
هەیە لە ئاوازێك زیاتری بۆ دانراوە.
یەكەم هونەرمەندیش كە ئاوازی بۆ یەكەم هۆنراوەی من دانا
هاوڕێی هونەرمەند (سەلام حەمادی) بوو، هەروەها هاوڕێی

هونەرمەند مامۆستا (سالار عەبدوڵا) ئاوازی بۆ زۆرترین هۆنراوەی من داناوە . تیپی هونەری منداڵانی سلێمانیش بە سەرپەرشتی هاوڕێی هونەرمەند مامۆستا (مۆفەق عارف لهێنی) کاریان لەسەر بەشێکی زۆر لە هۆنراوەکانم کردووە.

*بوونی ڕەخنە و ڕەخنەگر لە هەموو بوارێك دا گرنگە، ئایا ئێمە ڕەخنەگرمان لە بواری منداڵان دا هەیە ئەگەر هەیە چۆن دەڕوانیتە ڕەخنەکانیان؟

▪ خۆی ڕەخنەش ژانرێکی سەربەخۆیە و ئەگەر بەشێوەیەکی ئەکادیمی و دروست و بنیاتنەرانە بێت ئەوە زۆر باشە و دەبێتە هۆی هەڵسەنگاندن و بەرەوپێشچوونی ئەدەب بەگشتی و ئەدەبی منداڵان بەتایبەتی ،لە ئێستادا ڕەخنە لە بواری ئەدەبی منداڵاندا هەیە بەس لە پەنجەکانی دەست تێپەڕ ناکات ، ئەو ڕەخنانەش کە بەرچاون و لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا دەیانبینین هەندێکیان باشن و لەلایەن کەسانی شارەزاوە بە تواناوە ئەنجام دراون، هەندێکیشیان وەکو پێویست نین.

*لە قوتابخانەکان تاچەند گرنگی بە وانەی هونەری دەدرێت لەو کاتەی تائێستا میتۆدێکی تایبەت بە وانەکە لە قۆناغەکانی خوێندن دا نییە؟

▪ من پێشتر بابەتێکم بڵاوکردۆوە بەناوی(گرنگی وانەی سرودو مۆسیقا لە قوتابخانە بنەڕەتییەکاندا) کە بە وردی باسی بوون و گرنگی ئەو وانانەم کردووە بەڵام بە مەرجێك مامۆستای تایبەتی خۆی بێتەوە ، وانەی هونەر و وەرزش وا لە قوتابیان دەکەن کە ئەو وزە زیادەیەی هەیانە بەشێوەیەکی دروست خاڵی ببنەوە و ئامادەبن بۆ ئەوەی وانەکانی تر بخوێنن،لەگەڵ ئەوەشدا مامۆستا و قوتابخانەیان لا خۆشەویستتر دەبێت، بەهرەو تواناکانیشیان دەردەکەون و بە باشی گەشە دەکات.وانە وتنەوە لە باخچەکانی منداڵاندا لەڕێگەی چیرۆك و شانۆ و گۆرانی و میوزیکەوە دەوترێتەوە ،منداڵان بە پەرۆشەوە گوێی لێدەگرن و حەزی پێدەکەن.لە قوتابخانەشدا مامۆستایان دەتوانن بە هەندێك بابەت چیرۆك بەکاربهێنن تا قوتابیان باشتر لە وانەکە بگەن.وانەی هونەر و وەرزش دوو وانەی زۆر گرنگن هەروەکو وانەکانی تر ،چونکە لەڕاستیدا منداڵ ئەو ڕۆژانەی هەر زۆر لەلا خۆشە کە یەکێك لەو وانانەیان هەبێت بە مەرجێك مامۆستای شارەزا و پسپۆڕی خۆی بێتەوە.

*مەرجی هۆنراوەی منداڵان بە ناو پڕۆگرامی خوێندن دەبێت چۆن بێت وەك دەزانین ئەوە هۆنراوەیەکتان لە کتێبی کوردی پۆلی دووەمی بنەڕەتیدا دانراوە؟

-مایەی خۆشحاڵییە کە هۆنراوەی(پاکوخاوێنی ژینگە) وەك باستان کرد لە کتێبی کوردی پۆلی دووەمی بنەڕەتیدا /بەرگی دووەمدا دانراوە،ئەم هۆنراوەیە لەوانەیە یەکەم هۆنراوە بێت کە بە ژینگە نووسراوە و کراویشە بە گۆرانی کە هاوڕێی هونەرمەند مامۆستا هەژار عوسمان ئاوازی بۆ داناوە و بەسەر زاری منداڵانەوەیە،من لەماوەی پێشوودا لە(دیداری کاکەی فەلاح بە ئەدەبی منداڵان) لێکۆڵینەوەیەکم پێشکەش کرد بەناوی(بەشێك لە هۆنراوەکانی ناو پڕۆگرامی خوێندن،کاکەی فەلاح وەك نموونە) کە تێیدا بە ڕوونی باسی ئەوەم کردووە کە ئەو هۆنراوانەی کەلە پڕۆگرامی خوێندندا دادەنرێن وەك ئەوە نییە کەلە گۆڤار یان ڕۆژنامەدا بڵاودەکرێنەوە ،چونکە لەوانەیە تیراژیان کەم بێت نەگەنە دەست هەموو منداڵێك،بەڵام ئەو هۆنراوانەی کە لە پڕۆگرامی خوێندندا دادەنرێن دەگەنە هەموو منداڵێك لە گشت شار و شارۆچکە و گوندێك کە قوتابخانەی تێدا بێت ، بۆیە پێویستە لیژنەیەکی شارەزا و پسپۆڕ سەرپەرشتی بکات لە ڕووی هونەر و تەکنیکی نووسینەوە ،لەڕووی زمانەوە،لەڕووی دەروونییەوە، بۆ ئەو پۆلە بگونجێت کە بۆی دادەنرێت ،هیوا بەخش بێت،کۆتاییەکی باشی هەبێت کە منداڵ چاوەڕێی دەیەی تر نەکات،بەئاسانی ئاوازی بۆ دابنرێت و بکرێت بە گۆرانی،وشەی نەشیاو و نا پەروەردەیی تێدا نەبێت،دوور بێت لە زمانی ناوچەیی…

*چۆن دەڕوانیتە ئەو بەرهەمانەی کە لێرەو لەوێ بە منداڵان چاپ دەکرێن؟ چی بکرێت باشە؟ پێشنیارتان چییە ؟

- ڕاستە بەردەوام پەرتوك و نامیلکەی تایبەت بە منداڵان دەردەچن بەڵام دەپرسین ئایا هەموویان گونجاو و پەروەردەیین بۆ ئەوەی بخرێنە بەردەست منداڵ؟ نەخێر لە بەر ئەوەی تیراژیان کەمە وەکو پێویست ناگەنە دەستی هەموو منداڵێك تا بیخوێننەوە،لەگەڵ ئەوەشدا تیایاندا هەیە کە هیچ مەرجێکی تێدا نییە کە تایبەت بێت بە منداڵ .من لە دیداری تریشمدا هەمیشە ئەوەم دووپات کردۆتەوە کە منداڵ بنچینەی بنیاتنانی کۆمەڵگەیە بۆیە پێویستە تا کۆمەڵگەیەکی دروست بنیاتبنێین پێویستە لە منداڵەوە دەست پێبکەین،بەرهەمی باش و بەسود و

گرنگ و گونجاویان بخەینە بەردەست،کە ئەمەش بە بوونی دەزگایەکی پەخش و بڵاوکردنەوەی تایبەت بە منداڵان دەبێت لەلایەن وەزارەتی ڕۆشنبیرییەوە کە لیژنەیەکی پسپۆڕ و شارەزا سەرپەرشتی بکات لە هەموو بوارەکاندا ، ئەدەبی،هونەری،زمانەوانی،کلتوری،زانستی،دەرونی، منداڵ،ژینگەیی،هەر بوارێك کە ببێتە هۆی ئەوەی کە باشترین و بەسودترین و گونجاوترین و سەردەمی ترین و پێشکەوتووترین بەرهەم پێشکەش بە منداڵانی کورد بکرێت.هەرچەندە پێشتر بەڕێوەبەرێتی زنجیرە کتێبی منداڵان لە هەولێر و خانەی سمەرە لە سلێمانی کە سەر بە وەزارەتی ڕۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستان بوون کۆمەڵێك بەرهەمی باشیان بەشێوەیەکی جوان بەچاپ گەیاند ، بەداخەوە لەئێستادا هیچیان نەماون.

*ئەگەر بکرێت ئاماژە بە چاپکراوەکانت بکەیت،ئایا پرۆژەی نوێت هەیە؟

- ئەم بەرهەمانەم بە چاپ گەیاندووە، کە هۆنراوە و چیرۆك وشانەیی و ئۆپەرێتن بە منداڵان ،دوو بەرهەمیان کاری هاوبەشە لەگەڵ نووسەرانی تر.یەکێکیان بە هاوبەشی لەگەڵ دوو نووسەری تر بووە کە کۆمەڵێك چیرۆکی تایبەتن بە منداڵانی دایەنگە کە پێشتر کاری لەو شێوەیە نەکراوە. دووەمیشیان بە هاوبەشی لەگەڵ پێنج سەرپەرشتیاری پەروەردەیی دەربارەی ئامڕازەکانی فێرکردنە لە باخچەکانی منداڵاندا یە :

١-فەفەکە...هۆنراوە...ساڵی ١٩٩٥.

٢-خەندەی ئاوات...هۆنراوە..ساڵی ١٩٩٨.

٣-ئافەرین..هۆنراوە..ساڵی ٢٠٠٠. پێنج جار چاپکراوەتەوە.

٤-دیاری و سەردان...چیرۆك..ساڵی ٢٠٠٤. سێ جار چاپکراوەتەوە.

٥-کەڤین و هاوڕێکانی...هۆنراوە...ساڵی ٢٠٠٨. دووجار چاپکراوەتەوە.

٦- سرودی کوردستان...هۆنراوە...ساڵی ٢٠٠٩.

٧- ڕازی قوتابییەکی زیرەك...چیرۆك و هۆنراوە...ساڵی ٢٠٠٩.

٨- دیاری...هۆنراوە...ساڵی ٢٠١٠.

٩- بولبولەکی زیرەك...چیرۆك..وەرگێڕان لە عەرەبییەوە بە دەستکارییەوە ساڵی ٢٠١٢.دووجار چاپکراوەتەوە.

١٠ـ جێژن...هۆنراوە...ساڵی ٢٠٠٩.

١١- وانەی کوردی...چیرۆك و هۆنراوە...ساڵی ٢٠١٠.

١٢- بوکەکەم بە کوردی گۆرانی دەڵێت...چیرۆك...ساڵی ٢٠١٣.

١٣- گەشتەکەی گوڵە...چیرۆك...ساڵی ٢٠١٣.

١٤-ئەسپ و فیل...چیرۆك...ساڵی ٢٠١٣.
١٥-یاریی بیرکاری...چیرۆك وهۆنراوە...ساڵی ٢٠١٣.
١٦- منداڵ و فیلم کارتۆن...شانۆیی و ئۆپەرێت...ساڵی ٢٠١٣.
١٧- چنار و هێمن..ئۆپەرێت و هۆنراوە بۆ منداڵان ...ساڵی.. ٢٠١٩.
١٨- ئاوازی شادی.. ئۆپەرێت و هۆنراوە بۆ منداڵانی باخچەی منداڵان ٢٠١٩
١٩-مریشکە کونج. بە (PDF) کراوە کە چیرۆك و هۆنراوەیە.ساڵی ٢٠١٧
٢٠- جۆلان...هۆنراوە...ساڵی ٢٠١٩. چاپەمەنی مانگ لە شاری بانە بۆیان کردووم.
٢١- منداڵ و ژینگە ...هۆنراوە و ئۆپەرێت و شانۆیی د□رබارەی ژینگە بۆ منداڵان.٢٠٢١. سێ جار چاپکراوەتەوە
٢٢- سمۆرە و منداڵ...هۆنراوە...ساڵی ٢٠٢١.
٢٣-خۆزگە و خەونی منداڵان...هۆنراوە...ساڵی ٢٠٢١.
٢٤-نیشتمانی ماسی...هۆنراوە و ئۆپەرێت...ساڵی ٢٠٢١.
٢٥- ئاوازی پێکەنین...هۆنراوە...ساڵی ٢٠٢١.
٢٦- پەروەردەکردن لەڕێگەی چیرۆکەوە بۆ منداڵانی دایەنگە، بە هاوبەشی لەگەڵ نووسەران(ئەمین محەمەد، پەیام ئیبراهیم) ساڵی ٢٠٢٤)
٢٧- ئامڕازەکانی فێرکردن لە باخچەکانی منداڵاندا..بە هاوبەشی لەگەڵ پێنج سەرپەرشتیاری پەروەردەیی.ساڵی ٢٠٢٤
کۆمەڵێك بەرھەمیشم ئامادەی چاپن کە دووانیان کۆ بەرھەمی هۆنراوەکانمن بۆ منداڵان و یەکێکیشیان تایبەتە بەو ئۆپەرێت و شانۆیيانەی کە بۆ منداڵانم نووسیوە،لەگەڵ چەند بەرھەمێکی تر..
نووسەر عەلی حەمەڕەشید بەرزنجەیی لە چەند دێرێك دا:
-ل□سا□ی ١٩٦١ ل□ شار□چک□ی ب□رزنج□ ل□ دایك ،ل□سا□ی ه□شتاکان□و□ ه□نراو□ و چیر□ك ب□ مندا□ان د□نووس□ت، ی□ک□م ه□نراوەم لە ڕۆژنامەی هاوکاری دا ب□□اوکردۆتەوە، کە هۆنراوەیەك بووە بۆ منداڵان
- ئەندامی یەکێتی نووسەرانی کوردم لقی سلێمانییە.
-زیاتر لە (٣٠٠) هۆنراوەی ئاوازیان بۆ دانراوە و کراون بە گۆرانی بۆ منداڵان.
ئەندامی دەستەی نووسەرانی گۆڤاری (ئاراستەی پەروەردەیی) بووە کە بەڕێوەبەرێتی سەرپەرشتیکردنی پارێزگای سلێمانی

وەرزانە دەریدەکرد .

- ئەستاش سەرپەرشتیاری پەروەردەییە لە یەکەی سەرپەرشتیکردنی پەروەردەیی ئەژهەەات لە سلەمانی.

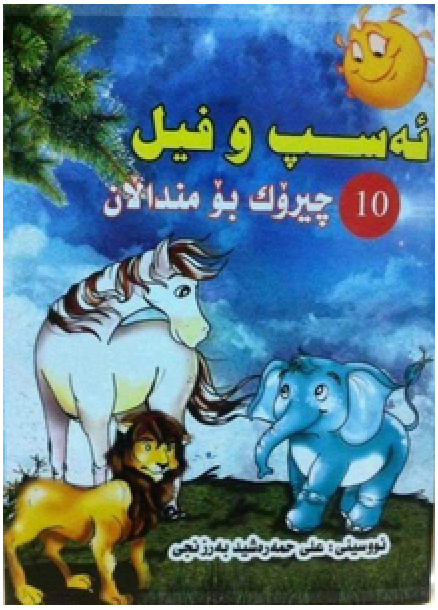

گۆرانی هاوڕازی تەم.. نوێترین بەرھەمی شەنگە ئەحمەد

گۆرانی: هاوڕازی تەم
وتنی: شەنگ ئەحمەد
تێکست: حەسیب قەرەداغی
میلۆدی: سەرکەوت نامیق

https://www.youtube.com/watch?v=4yHb8NYpMAE

گەلەری ئارام لە پرۆژەیەکی نوێدا.. پێویستمان بە فێربوونی

نیچەیە.. وانەی چوارەم.. د. ئازاد حەمە

وەرزەکانی فەلسەفە

پرۆژەیەکی نوێی (گەلەری ئارام)ە هەرجارەو خوێندنەوەیەک بۆ فەیلەسوفێک دەکات بە هاوبەشی لەگەڵ د. ئازاد حەمە

پێویستمان بە فێربوونی نیچەیە

وانەی چوارەم:

فەلسەفە و ژن
خوێندنەوەی فەلسەفەی نیچە لە پەیوەندی بە قامچییەوە، بە پێی زەرادەشتی نیچە.

شەممە ٢٠٢٤\١١\٢
کات: ٧ی ئێوارە..
ناونیشان: عەقاری دوو کۆڵان خوار ئەمنە سوورەکە.

بە گوێگرتن لە وانەکان:

وانەی یەکەم:

وانەی دووەم:

وانەی سێیەم:

ئیرەییم دێ.. شەهلا نوری

ئێرەییم دێ
بە کزەی بای سارد و ڕچیوی ئێواران
کە بەچوار دەورت دەسووڕێ
بەو شەقام و توولە رێیەی
بە سەریدا ڕێ دەکەی و دەمتاسێنێ
ئێرەییم دێ
پێشاڵەکەی دەوری ملت
لە ئامێزی خۆیت دەنێ
بەو هەموو گوڵ و گەڵایە
لە سەر ڕێگات کڕنووش بردوون
بێنی گوڵاوی تۆ دەمژن
بەهار هات و ئاسمان ساماڵ
بەهاتنی شکۆفەی یار
چەم فێنک و سەوز سەوزە
زیباترین نامەی ئیشق
وئەوینە سوور
مینا پاکیی ئاوی حەوزێ

وێنەکەت ب□ □سەیەکبوو سەوزی کردمەوە.. ڕێبین مەلا ئەحمەد

دەبارێم بەسەر زەوییە بەیارەکانی خۆم
ئاگرەکانم خامۆش دەکەمەوە
هەڵدەکەم بەسەر ئەو پێدەشتانە
ڕووناکی دەبەخشمە گیای شێداری نزاران
من ئەوەنیم کەدەمبینی
سوارێکی پەڕیوی هەزارەها شەڕی خۆمم
شەڕ بەتاریکایم دەفرۆشم
سۆراغی قوڵاییەکانی خۆم دەکەم
بە ڕێگا پڕ ئەستەم و هەڵدێرەکانی ناوەوەم هەڵدەگەڕێم
باسی ئازارم بۆ مەکە
هاڕدراوی دەستاڕێکی خولخواردووی زەمەنم
کلکەتەشی هەڵخلیسکاوی سەر ڕانی شۆڕە ژنێکم.

دەمەوێ هندە تەنیابم جگە لە خۆم کەس نەناسم
مر□ق تا خۆی نەناسێ هەست بە ئاوەدانی ناکات.

کاتێک شەو دەخزێمە سەر سینگ و مەمکی تەنیایی
ئاسوودەیی خۆی داوێتە ناو باوەشم
بیکردنەوەم باڵدەگرێ و بێدەنگیم وەک تەمێک بەوبنارانە هەڵدەکشێ
یادت وەک کەڕەسیسەی دەستی با
نازانم دەمباتە کامە شەقامی خرۆشاو
دەم سپێرێ بەکامە سوچی ئارام
باڵەفڕکەمە
بە سەماوە چووم هەڵوەریم
لەژێر پێی مرۆڤەکاندا خۆم ونکرد.

دەمەوێ خۆم بخزێنمە ناو سەمایەک
دەست لە ملی ئازارێک باڵینم و برینی خۆم نمایشکەم
وەتەی شایی و ڕەشب□□ک کاڵبۆتەوە
چ غەمگینیەک بەرۆکی خەلکی گرتووە
لەگەڵ چ ڕەشبینییەک ڕێدەکەین.

لە سەرمای ئەو زستانە ڕامەکەن

هێشتا خۆر دەمی دەکەلاک ناون
لەو پۆلەمردانە بێهیوا مەبن
تا ئەزرۆک بەو دارانە ماون
گەر بزنەڕێی ئەو بەرپ□انە شک نەبەم
چۆن دەتوانم ڕیی ئەستەمی هەڵدێری ئەو کەژە بگرم
ئەو کاتەی شەو نیمایشی خۆی دەکات
دەخزێمە ناو تاریکایی
گەرەکمە لە شەودا ببریسکێمەوە

ژیان سەوزتر دەبینم
ئاوی هەموو ڕووبارەکانی دونیا خامۆشم ناکەنەوە
وێنەکەت بڵێسەیەکبوو سەوزی کردمەوە.

لە گەرمایەکی بەتیندا، چۆڕاوگەی ئارەق بە ڕووخساردا ڕژاو
دارێک، بەردێک شک نەبەی نیسێی خۆت پێببەخشێ
دووریت چ هەتاوێکی دڵرەقە
پڕوشکی ئاوی پڕژەیە
فێنکایی چەمی سەکرانە
کاتێ شێوەت لە خەیاڵدا گەمەدەکات.

ڕێبین مەلا ئەحمەد

پاڕادۆکسی شکەستی ئیسڕائیل!..3.. نووسینی: ئەلوف بێن.. وەرگێڕانی: حەسەن ڕازانی

چۆن سەرکەوتنی سەربازیی وەڵات شکەستی سیاسی بەرهەم دەهێنێت!
نووسینی: ئەلوف بێن ٤ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤
سەرچاوە: فۆڕین ئەفێرس
وەرگێڕانی: حەسەن ڕازانی

تێبینی: ئەم بابەتە کەمێک درێژەو نەشم ویست کورتی بکەمەوە. چونکە

ئەمە تەڕجومەیە نەک ئامادەکردن تاکو تەنها بیرۆکەو پۆینت و سەرخاڵەکانی دەست نیشان بکەم. بە هەر شێوەیەک لێم ببڕیبایە ل□ گ□رنگیەکەم کەم دەکردەوە. ئەم با□ت□ لە فۆڕین ئەفێرس دا بڵاوکراوەتەوە کە گۆڤارێکی وەرزیە و پەیوەستە بە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا. دەستی نووسەرەکانی تا ڕادەیەک ئاوەڵاکردوە بۆ ئەوەی بتوانن چی بەڕاست دەزانن بیڵێن. ئەو گۆڤارە نوسەری چەپ و لیبڕاڵی لە ناودا دەنووسێت. با□ت□کانی ناوی هەمویان دەگەنە ١٤ تا ٢٠ لاپەڕە. ئەوەش نووس□□ن□کی در□□ژ□، هەر بۆیەش من بۆ بڵاوکردنەوە کردمە سێ بەشەوە. جا ئەو با□ت□ هەم ئازادانە نووسراوەو هەم نووسەرەکەشی جولەکەیەو بۆخۆشی سەرنووسەری گۆڤارێکی ئیسڕائیلییە بە ناوی هاڕێنتز. نووسەر لەم نووسینەیدا بە ئازادانە ڕەخنە لە ئیسڕائیل و سیاسەتە ڕەگەزپەرستەکەی و سیستەمی دەسەڵاتدارێتی باڵی ڕاستڕەوی نێو سیاسەتی ئیسڕائیل دەگرێ . هەروەها بە تەواوی پێەوە دیارە کە هاوسۆزی کێشەی فەلەستینەو لە گەڵ فەلەستینیەکاندا بۆ درووستکردنی دەوڵەتی س□ بەخۆی خۆیان هاوڕایە. (ح.ڕ)

بەشی سێیەم:

ئەو برینانەی کە ئیسڕائیلیەکان بە دەستی خۆیان لە خۆیان کردن!

سەرباری ئەو ناڕەزایەتیانەی کە ئیسڕائیلیەکان لە دژی ناتانیاهۆ بەڕێیان دەخستن و بە بەردەوامیش داوای هێنانەوە ماڵێی بارمتەکانیان دەکرد، ئینجا لە گەڵ ئەوەشدا کە هێشتا حکومەتەکەیان سەرکەوتنی تەواوی بەدەست نەهێنابوو وەک و کە بەڵێنی پێدابوون، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هێستا دەنگی بەرزی دژە شەڕ لە نێو کۆمەڵگای ئیسڕائیلیدا کەم وێنەیە! هەرچەندە زۆرێک لە ئیسڕائیلیەکان ڕقیان لە ناتانیاهۆ خۆی و بنکە کۆمەڵایەتیە موحافزکارەکەی هەیە و شانازی بە جهانیی بوون و سێکیولاربوونی خۆیانەوە دەکەن، بەڵام هێشتا ناتوانن بگەن بەو سێکولارە ئ□مریکی و ئەوروپیانەی دوای جەنگی جیهانی دووەم لە ڕوی ئاشتی و دێموکڕاسی□وە. ئیسڕائیلیەکان دەیانەوێت بە پێی ئەو ڕێسایە بژین کە لە فلیمی ساڵی 1966 سپاگەتی ڕۆژئاوا (باش و خەراپ و ناشیرین) کە ئەوە دەنگی دایەوەو بڵاو بوویەوە لە نێو ئیسڕائیلیەکانداو دەیان گووت : " ئەگەر هەر پێویستەودب□ ئەتۆ هەر تەقە بکەی ئیتر تەقە بکەو قسە مەکە" ئیسڕائیلیەکان پاساویان بۆ ئەو گوتەیە ئەوەیە کە دەڵێن ئێمە لە شوێنێکداین کە دەورەمان بە دوژمن گیراوە. جا با□ای ل□ سەر زمانی ڕۆژه□اتناسانەوە ئەمە وێنا دەکا بە "ڤیلایەک لە نێو جەنگەڵێکدا!" زوربەی هەرێ زۆری دەنگە نەیارەکانی ناتانیاهۆ، کە لە نێویاندا

ئەندامانی پلە باڵا و چالاکی خانەنشینی نێو سوپایان تێدایە، هەروەها کەس وکاری ئەو بارمتانەی کە تا ئێستا لە ناو غەزەدا ماون، ئەوداوایەی کە لە ناتانیاهۆیان هەیە کەمترە لە داوای بەدیهێنانی ئاشتی، بەڵک و دەیانەوێت بۆ ماوەیکی کاتیی شەڕ ڕابگیرێت و سوپای ئیسڕائیل بکشێتەوە هەتا حەماس بارمتەکان بەردەداو ئینجا دەست بکەنەوە بەشەڕو سوپا بچێتەوە ناو غەزەوداگیری بکاتەوەو کۆتایی بە حەماس بهێنن و یەحیا سەنواریش بکوژن. (ئێستا یەحیا سەنوار کوژراوە (ح.ڕ) لە دوای ئەوەش دەیانەوێت سوپا هەربەوەندەوە نەوەستێت بەڵک و لە باکوورەوە هێرش بکاتە سەر لوبنان و زەویە سەرسنوریەکانی دیوی باشووری لوبنان داگیر بکاتەوە لەبەر پاراستنی ئاساییشی خەڵکی ئیسڕائیل. کەواتە ئەوەی ئێستا ناتانیاهۆ دەیکات ڕێک لەگەڵ داواکاریەکانی خەڵکی ئیسڕائیل دێتەوە. تەنانەت ئەو هێرشەی ئیسڕائیل بەسەرلوبنان کەمترمشتومڕی نەبودەوەتی لەسەرە؛ هەندێک لە سەرکردەکان ناتانیاهۆیان وەک سەرۆک وەزیران خۆش ناوێت و پێی ڕازی نین بەڵام لەولاوە هانی دەدەن تاکو بە شێوەیەکی کاتی زەویەکانی ئەو دیوی لوبنان کە لە سنووری ئیسڕائیلەوە نزیکن داگیر بکەن و خەڵکی لوبنان لە نزیکی سنووری ئیسڕائیل دوور بخەنەوە. لێرەدا ڕەنگە ناتانیاهۆ کەسێکی خۆشەویستی نێو جەماوەر نەبێت بەڵام لە ڕاستیدا هیچ ناکات بێجگە لە جێبەجێکردنی سیاسەتی جەماوریی و جێبەجێکەری داخوازیەکانی خەڵکی ئیسڕائیلە!
حکومەتی ئەمریکاو زوربەی وڵاتانی ئەوروپا تەنها بەرەنگارییەکی شێوە ڕەمزییان پێباشە کە ئیسڕائیل نیشانی بدا لە ناو غەزەو کەناری خۆرئاوادا، ئەوەتا کەنەدا، یەکێتی ئەوروپا، فەرنسا، بەریتانیا و ئەمریکاش گەمارۆیان خستۆتە سەر هەندێک لە کۆمەڵگاکانی جولەکە نشینی تونڕەو کە هێرش دەکەنە سەر فەلەستینیەکان، هەروەها ئەڵمانیاو بەریتانیاو ئەمریکا ناردنی هەندێک چەکی تایبەت و بۆمب کە قورسایی بگاتە 2000 پاوەند ڕاگرتووە کە بڕوا بۆ ئیسڕائیل. بەڵام ئەوەی ڕاستیە ئەوەیە کە ڕۆژئاوا ڕێگای داوە بە ئیسڕائیل کە بەردەوام بێت لە ئۆپەراسیۆنەکانی لە ناو غەزەو کەناری ڕۆژئاوادا، هەروەها تاکو ئێستاش ڕۆژئاوا هیچ هەوڵێکی ڕاستەقینەی نەداوە بۆ ژیاندنەوەی پرۆسەی ئاشتی نێوان ئیسڕائیل و فەلەستین. لەو بارەوە ڕۆژئاواش هەمان بالۆرەی ناتانیاهۆ لێدەداتەوە کە گوایە کاتەکەی بۆ ئەو باسە گونجاو نیە! ساڵانێکی زۆرە ئەو سیاسەتەی نێوان ڕۆژئاواو ئیسڕائیل هەستی پێدەکرێت بە تایبەتی لەگەڵ ئەمریکا! ڕۆژئاوا ڕێک وەدوا ئیسڕائیل دەکەوێت لە بابەتی فەلەستیندا بە مەرجێک ئیسڕائیل

بەرژەوەندییەکانی ڕۆژئاوا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لەبەر چاو بگرێت!
بەڵام سەرباری ئەو پاڵپشتییەی وڵاتانی ڕۆژئاوا لەو شەڕەدا بە ئیسڕائیل کەچی لەبەرامبەردا ئیسڕئیلییەکان زۆرترهەست بە گۆشەگیریی دەکەن لە ڕووی نێودەوڵەتییەوە! جا هەندێک لەو گۆشەگیرییە پاساوی هەیە. ئەوەتە زوربەی هێڵە هەواییەکانی هـا توچۆی دەرەوە بەرەو تەلئەبیب وەستاون، ئاستی متمانەبوونی نێودەوڵەتی بە ئیسڕائیل زۆر ڕووی لەخوارە. بەڵام هەندێک لەو گۆشەگیریانە هەیەکەیان نێوخۆی ئیسڕائیلە، دەزگای ڕاگەیاندنی سەرەکی باوی عیبەی ناڕەزایەتی و خۆپیشاندانەکانی لایەنگرانی فەلەستینییەکان لە کەمپەکانی وڵاتانی ڕۆژئاوادا بە دژە جولەکەو دژە سامیی وێنا دەکەن، ئەو دەزگایەش ڕێک وەدوا ناتانیاهۆ دەکەوێت کە پێـی وایە ئەو ناڕەزایەتیانە درووست نین و سیاسین و شێوەیەکی کۆنی دژە جولەکەو دژە سامیانەیان هەیە!. بە هەمان شێوە ئەوەتە ئەو دڵنیاییەی کە لە دوو دادگای نێو دەوڵەتیدا نیشانی دەدەن کە ئیسڕائیل پرۆسەی کوشتنی بەکۆمەڵ و جینۆساید بەڕێوە دەبات لە غەزە کەچی لە نێوخۆی ئیسڕائیلدا ئەو هەوڵانە بە پڕوپاگەندەو نادرووست دەبینن!
لە مانگی سێپتەمبەری ئەمساڵەوە حکومەتی ئیسڕئیل متمانەی بەخۆ زیادی کرد، بە تایبەتی کاتێک کە ئاستی هێرشەکانی بۆ سەر حیزبوڵڵا زیـاد کـرد. هەر لە دوای هێـرشەکەی ئۆکتۆبەری ٧ بۆ سەرئیسـڕائیل، حیزبوڵلاش لەولاوە بە پشتگیری لە حەماس سەلماندی کە لە توانایدا هەیە شارەکـان و فڕۆکەخانەکـان و وێـستگەکانی کارەبـاو وزەی ئیسـڕائیل وێـران بکـات، هەر بۆیەش سوپـای بەرگـری ئیسـڕائیل IDF هێزەکانی سەر زەمینیی خۆی کردە دووبەشەوە بەشێکیان لە باکوورەوە لە گەڵ حیزبوڵڵا و بەشەکەی تریش لە باشوورەوە لەگەڵ حەماس کەوتە شەڕەوە! بۆئیسڕائیلییەکان کە لە ئۆکتۆبەری 7 وە هەستیان بەشکست داڕووخان دەکرد، بۆیە دژە هێرشی سوپای بەرگری ئیسڕائیل IDF هەمان شەڕی شەش ڕۆژەی ساڵی 1967 ی دەهێنانەوە بیر کە سوپای ئیسڕائیل سەرکەوتنی خێرای بەدەست هێنا دیارە کە بە زۆری لە ڕێگەی هێزی هەواییەوە بـوو! ناتانیـاهۆ ڕایگەیانـد کە ئیسـڕئیل شەڕەکەی دەباتەوەو سەرکەوتن بەدەست دەهێنێت و کەوتە هەڕەشەی هەمان شێوەش لە ئێران کە ڕاستەوخۆ پارێزەرو پشتگیریکەری حیزبوڵڵایە! وەزیری پەروەردەو فەرکردنی ئیسڕائیل بە هۆی ئەو سەرکەوتنانەوە فەرمانی بە ئاهەنگ و هەڵپەڕکێ کرد لە ناو خوێندنگا گشتییە ئایینییەکاندا. ئیسڕائیلییە سەکیولارو لیبڕاڵەکانی ناو ئیسڕائیل هەرچەندە بە شێوەی ئـاشکرا لە شـوێنە گشتیەکـاندا ئەو سـەماو هەڵپەڕکێیـان نیشـان نەدەدا بەڵـام لە ژێـرەوە پڕبەدڵ خۆشحـاڵبوون بەو سـەرکەوتنانەو

سوپاس و پێزانینی خۆیان دەردەخست بۆ فڕۆکەوانە ئازاکان و هێزی
هەوایی بۆ ئەو سەرکەوتنە بێوێنەیە!
بەڵام ئەو سەیروسەفایەی ئیسڕائیلیەکان زۆری پێنەچوو کە بوو بەهەڵم وهەردوای ئەوەی کە ئێران بە دەیان ساروخی دوور مەودای گرتە ئیسڕائیل و لە لایەکی تریشەوە تیرۆریستەکان لە ناو شەمەندوفەری تەلئەبیبدا شەش ئیسڕائیلیان کوشت! ئینجا ئەو هێرشە تازەیەی کە ئیسڕائیل بۆ سەر باشووری لوبنانی دەست پێکرد زۆرتری لەسەر کەوت لە ڕووی زیانی گیانیی ئیسڕائیلیەکانەوە وەک لە هێرشی جاری پێشوویان بۆ ناو لوبنان لە ئۆپەرایونە تایبەتیەکانیاندا!
ئەوەش شتێکی ڕوون و ئاشکرایە کە شەڕی ئەم جارەیان کە ناوچەکەی گرتۆتەوەو ئێرانیش هاتۆتە ناویەوە ئەو هەلە بۆ ئیسڕائیل وەک جاران ناڕەخسێنێت کە سەرکەوتنی خێراو کەم زیانی تێدا بەدەست بهێنێت! هەروەها لە لایەکی ترەوە ئەو ترسەی کە ئیسڕائیلیەکان هەیانە کە شەڕەکە بدۆڕێنن زۆر گەورەترە لەوەی کە بەسەرکەوتنیان بەسەرحیزبوللا□دا یان هەتا تەنانەت بەسەر ئێرانیشدا سەربکەون کەمی بکاتەوە ! هەربۆیەشە کە ئیسڕائیلیەکان ئەوڕۆ لە ڕووی سیاسیەوە لە حاڵەتێکی پەشۆکاودان چونکە هەموو شتێک گۆڕانی بەسەردا هاتوەو بۆیەش پێویستە ئەوانیش ستراتیجیەتی خۆیان بە پێی ئەو گۆڕانی واقیعە بگۆرن!
ساڵێک تێپەڕیوە کەچی هێشتا ئیسڕائیلیەکان لە ماتەمینی و تازیەی ئەو زیانانە دان کە لە ئۆکتۆبەری 7دا حەماس لێی خستن. وە هەمیشە ترسی دووبارەبوونەوەی ئەو جۆرە هێرشانە کە لە دەزگاکانی ڕاگەیاندندا دەیڵێنەوە بۆتە مۆتەکە بەسەر سەریانەوە! ئێستا ئیسڕائیل بەرەو داڕوخان دەڕوا لە ڕووی ئابووریەوە بە تایبەتی کە دەوڵەمەندو نوخبەی لیب□□□ی ئیسڕئیلیی وەڵات بەجێ دەهێڵێت و ڕێگای هەندەرانی گرتۆتەبەر! حکومەت شکەستی هێناوە لە یەکخستنەوەی ڕیزی ئیسڕئیلیەکان و لە جیاتی ئەوە کەلێن و درز زیاترکەوتۆتە نێویانەوە. هێزی سەربازی ئیسڕائیل و سوپاکەی بە تایبەتی هێزی یەدەکی نێو سوپا ماندوو دیارە بە تایبەتی چونکە کەوتۆتە شەڕێکی کتوپڕی ئاڵۆزەوەو دەمێکیشە بەردەوامە! لە لایەکی ترەوە کە ئەگەریش دادگای نێودەوڵەتی هیچ فەرمانێک بۆ دەسگیرکردن و دادگایی کردنی فەرماندەو بەرپرسە ئیسڕائیلیەکانیش دەرنەکات دەبێ ئیسڕائیلیەکان لە حاڵەتێکی ترس و دڵەڕاوکێدا ژیانیان بەسەر بەسەربەرن چونکە ئەو هەموو وێرانیی و کوشتارەیان بەسەر غەزەو خەڵکی فەلەستیندا هێناوە!
دوای تێپەڕبوونی ساڵێک بە سەر شەڕدا، هەڕەشە درێژمەوداکانی سەر دێموکراسی لە ئیسڕائیلدا هەرگیز ئەوەندەی ئێستا مەترسیدار

نبوون!

ئیسائیل ئستا ل باتی ئوی بکوت ناو زنگاوی سرخشییو بوی ک حسن نسرولڵی کوشتوو و ئینا خی بخات ناو شکی گورتری ناوچیی ل دژی ئران، دب سوود ل پگی ئستای خی لشدا وربگرت لو بهزی و شکستی حماس و حیزبوالل! دب ئیسائیل ازی ببت بو ئاگربستی ک ئمریکا پشنیاری کردوو ل هردووک بری باکوور و باشووردا تا بتوانت بارمت ئیسائیلیکان بهنتو ما و کارئاسانیش بکات ب ئاودانکردنوی غزک ب توایی شو ورانی کردوو! ئینجا دست بکات ب پسی چاکبوونوی نیشتیمانی! درژ پکشانی شل هوکی بهوودا ب مبستی سرکوتنی تواوتی، زیاتر زرو زیانی گیانیی و ئابووریی بدوای خیدا دهنت، جا ئگربت و (تمپ)یش بیباتو ل هبژاردنکاندا ل مانگی نقمبردا وک و ک ناتانیاهو چاووانیتی و دیتو! ئو ب چندین دی دچت ک هردووک لا غزو لوبنان بوونت زنگاوکی پیس ب ئیسائیل ک تیدا دچقت، بی دب هی کن دووبار نبتو بام ل باتی ئو زرو زیانکان کمبکرنوو پکهاتن و گربستک بکرت! حکومتکی برپرسیاری ئیسائیلیی دب ستراتیژیی درژمودای برژوندیکانی وتی ئیسائیل هبسنگنت و پرسی ئاشتی نوان ئیسائیل و فلستین لگ محمود عباسی ب ساچوودا دستپبکاتو ب پکنانی دوودوت. هروک چن بگن پیماننامی ئاشتی مژوویی نوان ئیسائیل و میسری ئیمزا کرد دوای سرکوتنی ئیسائیل ل شی 1973 ل برامبر میسردا. بی دابینکردنی بازکی جمتمان برو دامزراندنی دوتکی فلستینی ل کناری خرئاوا و غزدا تاک بناغی ب دابین کردنی ئاشتی دوورمودا ب ئیسئیلیکان و هروها گنتیش دب ب ئاسایی بوونوی پیوندی نوان ئیسائیل و سعودی!

جا کارسات و تراژیدیایک لردای ک حکومتی ئستای ئیسائیل وات برو لایکی پچوان دبات. مبست و کاری لمژینی ناتانیاهو بریتی ل لناوبردنی بزووتنوی نیشتیمانی فلستینیکان و خ دوورخستنو لهر پکهاتنک و نرمی نواندنک ل گ ئو بابتدا. ئامنجی خی و هاوپیمانیتیکی بریتی ل پکهنانی دوتکی جولک ک گوریی ل ووباری ئوردونو ب بحربت، لگ فراوانکردن و پدانی هندک ماف ئگر وای پویست کرد، بام خیان بدوور بگرن ل پدانی ماف سیاسیکان ب هر کس ک جولک نبت تنانت بوانش ندرت ک

عەڕەبن و لە ناو ئیسڕائیلدان و هاونیشتیمانی ئەوێن! لێرەدا کارەسات ئەوەیە کە زایۆنیستە نەیارەکانی ناتانیاهۆ دەڵێن دەبێ ناتانیاهۆ لاببرێت و لە دەسەڵاتدا نەمێنێت، بەڵام ئەو بوێریەیان نییە کە ئاڵای ئاشتی و پێکەوە ژیان لە گەڵ فەلەستینیەکان بەرزبکەنەوە! ئەوانە لەوە دەترسن کە ئەو کارەیان لە کاتی ئێستادا ڕەنگە جۆرێک لە نا نیشتیمانپەروەریی بێت و لەولاوەش بە خائین وێنا بکرێن لە لایەن باڵی ڕاستەوە! لە جیاتی ئەوەی ورترو قووڵتر لە مانای ئۆکتۆبەری 7 تێبگەن و درکیش بە ناجێگیریی ئەو باروودۆخەی ئێستای پێش شەڕ بکەن و هەروەها دان بنێن بە و وەهم و خەیاڵەی کە بەشدارە لە مامەڵەکردن لە گەڵ کێشەی فەلەستینیەکاندا لە گەڵ سواربوونی شەپۆلی گەشەی ئابووری و بەرزنرخاندنی خۆدەرخستنێکی وا کە پێیان وایە کێشەی فەلەستین بوونی نییە! ئەمە ئیسڕائیلیەکانی بەرەو قەبووڵکردنی ئەپارتایدو جیاکاریی دامەزراوەیی بردووە لە کەناری خۆرئاوادا و داگیرکردنی هەمیشەیی غەزەو ڕەنگە ئەمە پەل پکێشێت بۆ خوارووی لوبنانیش. جا ئینجا زاڵبوونی سیستەمی ئۆتۆکراسی و ئایینییش لە ناوخۆی وەڵاتدا گەشەدەکات. ئەوەی جێگەی داخە ئەوەیە کە لە ماوەی یەک ساڵی شەڕدا هەڕەشە درێژمەوداکان بۆ سەر دێموکراسی و بەهاکانی لیبڕالی لە ناوخۆی ئیسڕائیلدا هەر بەرەو خەراپتر ڕۆیشتوون!

ئەلوف بێن سەرنووسەری ڕۆژنامەی هارێتزە!
سەرچاوەی ئەو نووسینە:
https://www.foreignaffairs.com/middle-east/israel-paradox-def.
eat-aluf-benn

جوانیناسیی دەقی شیعری.. نوسینی: محەمەد سەران

بۆ ئەوەی بڵێین شیعر شتێکی نایاب و سەرنجڕاکێشە، بەڵام بۆ ئەم شیعرە کە سیستەمێکی جوانکاریی پێکبهێنێت، لەوەش سەرسوڕهێنەرترە شیعر بۆ خۆی تایبەتمەندیەکی جوانکارییە ئەگەر بە شتێک زیاد بکرێت یان شتێک لەگەڵیدا وەسف بکرێت، ئا پارچە مۆسیقایەک، یان

هەر بەرهەمێکی داهێنەرانە، وردتر لە وشەی – شیعریی -ەوە نادۆزیتەوە کە وەسفێکی هاوتای جوانی و شکۆمەندی و داهێنان بێت، ئەوا شیعر خۆی لە خۆیدا تایبەتمەندییەکی جوانکارییە یان تایبەتمەندییەکی جوانکارییە، بۆیە چ جای هەوڵبدە بگەیتە جوانیناسی جوانی، یان بە قسەیەکی وردتر، جوانیناسی تایبەتمەندی جوانیناسی.

جوانیناسی لێرەدا جیاوازە لە جوانی، بەو پێیەی جوانی – وەک لە فەرهەنگی کورتدا پێناسە کراوە- تایبەتمەندییەکە کە لە شتەکاندا چاودێری دەکرێت و شادی و ڕازیبوون بە ڕۆح دەهێنێت، هەروەها ناوەکە کە پێچەوانەی ناشیرینییە، بەڵام جوانیناسی شتێکی ترە کە قووڵترە و دەتوانرێت لە ڕێگەی کۆمەڵێک تایبەتمەندی و سیفەتی تایبەتەوە دەربکەوێت کە شتێک وەسف دەکەن، چونکە هەموو شتێک جوانیناسی هەیە، تەنانەت ئەگەر لە ڕێژەیی خۆیدا جیاواز بێت، بوونی هەیە تەنانەت ناشیرینیش خۆی جوانیناسی هەیە، و یەکێکە لە جوانیناسییەکانی ناشیرینی بریتییە لە توانای نیشاندانی وەک ناشیرینی و نەک شتێکی تر.

جوانیناسی لە دەقێکی شیعریدا لە بەرکەوتنی ڕاستەوخۆدایە لەگەڵ سیستەمی چوارچێوەکان کە نەخشی جوانیناسیی ئەم دەقە دادەمەزرێنن ئەم چوارچێوانە خاڵ و مەرج نین کە نوێنەرایەتی لێدوانێکی توند (مانیفێست) بکەن کە دەبێت پەیڕەوی لێبکرێت بۆ بەدەستهێنانی نەخشێکی جوانکاری، بەڵکو بەڵکو دۆخێکی هەمەچەشنی و نەرمی کە بەهۆی سەلیقەی داهێنەرەوە بەرهەم دەهێنرێت، فەزای فراوان ڕێگە بە گۆڕانکارییەکی زۆر دەدات و ئەم نەخشە جوانکارییە درێژکراوە و فراوانە، بەڵام تەواو جێگیرە ناوەڕۆکەک، دەتوانیت دەقێکی شیعریی کۆن و مۆدێرن بدۆزیتەوە کە پەیوەندییەکی جوانکاریی دیاریکراویان هەیە، کۆنتراستی و توانای سەرسوڕمان هەموویان پێکهاتەی نەخشێکی جوانکارین بۆ شیعرێک ئەم نەخشەیە لە دەقێکی شیعری مۆدێرندا بدۆزنەوە، چونکە جوانیناسی گریمانەی داهێنەری ڕاستەقینەیە، دوور لە هەر گۆڕاوێک.

ئەمە لە ئاستی ڕیتۆریکیدا دەبینینەوە بۆچوونەکانی عەبدولقاهیر ئەلجورجانی، ئیبن تەباتەبا، قەدەمە، حازم القورتاجانی و ئەوانی دیکە کە ئارەزووی لایەنی ڕیتۆریکییان هەبووە، دەتوانرێت لە زۆرێک لە دەقە شیعرییە مۆدێرنەکاندا بەکاربهێنرێت بۆ دەرهێنانی نەخشێکی جوانکاری لەوان پێموانییە ناکۆکی هەبێت کە شلەقی، ڕووکەش، زیادەڕوییەکی خام، تەقلیدی ڕقاوی و ستایلی خراپ هەموو ئەمانە و

شتەکانی تر کاریگەری نەرێنی لەسەر جوانیناسیی دەقی شیعریی هەیە و لەوەش زیاتر دەڵێم، وەک چۆن ئینکاری دەکات کوالیتی شیعر، بەجۆرێک کە ئەم نووسینانە ببنە هەر شتێکی تر جگە لە شیعر.

لە ناو جوانیناسییەکانی دەقی شیعریدا ئەوەیە کە بە چڕبوونەوە و قووڵی و دژایەتی و فرەچەشنی تایبەتمەندە کە پلەیەک لە سەرسوڕمان و کارلێککردن دروست دەکات و هەروەها بە فراوانی ماناسازی تایبەتمەندە و چەندین بژاردە دەدات بە وەرگر بۆ لێکدانەوە ، جا ئەم وەرگرە لە مێشکی خوڵقێنەردا بێت یان لە دەرەوەی تەرکیزی بەرژەوەندییەکەی بێت، و دەقی شیعریش لۆژیکێکی دیاریکراو دەگرێتەبەر، تەنانەت ئەگەر جیاوازیش بێت ئەم لۆژیکە جیاوازە لە لۆژیکی ژیان و ئینتێستیف، کەواتە هیچ شتێکی هەڵە نییە لەگەڵ ئەوەشدا، وەک چۆن دوورکەوتنەوە لە لۆژیک بە مانا تەقلیدییەکەی خۆی لە خۆیدا لۆژیکە، وەک چۆن عەقڵیەتی زیادەڕۆیی دەقی شیعری لە دەخی ناڕوونیی سەرسوڕهێنەر دەباتە دەرەوە کە هاندەری بەکارهێنانی مێشکی وەرگر دەبێت بۆ ئەوەی ببێتە هاوبەش لە پرۆسەی داهێنەرانەدا لەگەڵ ئەوەی کە… دەق لێکدانەوەیەکی بەرفراوانی پێدەبەخشێت، بە جۆرێک لە پارچەپارچەبوون کە هیچی لێناکەوێتەوە، بۆیە گەیشتن بە سیستەمێکی جوانکاری قورس دەبێت.

هەروەها یەکێک لەو شتانەی کە بەشدارە لە داڕشتنی جوانیناسیی دەقی شیعریدا زمانی نووسینە- و مەبەستم ئەلفوبێی نووسین نییە- هەرکات زمان توانی جۆرێک لە تەکەڵاوبوون و دەوڵەمەندی دروست بکات، ئەمە دەبێتە جوانیناسی زیادکردن بۆ دەقەکە. ئافرێنەر ئەو کەسەیە کە دەتوانێت زمانی دەقەکە وەک وەرگرێک دیلت بکات بۆ ئەوەی لەگەڵیدا بتوێنەوە، دروستکەریش ئەو کەسەیە کە دەتوانێت وشەسازییەکەی بە باشی بەکاربهێنێت و مامەڵە لەگەڵ زماندا بکات وەک ئۆرگانیزمێک کە گەشە دەکات و گەشە دەکات بۆ ئەوەی زەبری ماناسازی بە پێکهاتە زمانەوانییەکان بدات کە زۆر لە مانای وشەسازیی تەسکیان زیاترە لەناو پرۆسەکەدا – و ئەمەش دژایەتی تیۆری هونەر نییە لە پێناو هونەردا، بەبێ گوێدانە ڕێککەوتن یان ناکۆکی لەگەڵیدا – ئایا وەرگر لە فۆکەسی بەرژەوەندی دروستکەردایە یان لە دەرەوەی، چونکە لە بنەڕەتدا خولقێنەر وەرگرەکە، بەڵکو یەکەم وەرگری داهێنەرییەکەیە بۆیە ئەمە ڕووبەڕووی سیستەمێکی جوانکاری دەبینەوە ئەگەر بە باشی وەبەرهێنانی تێدا بکرێت، ئەوا دەقێکی شیعریی بە شێوازێکی جوانکارییەوە بەرهەم دەهێنێت جگە لەوەی کە بەهۆی شیعربوونیەوە پێی دراوە.

ئایە دیموکراسی حوکمی کوردستان دەکات یان دەسەڵاتی بنەماڵە و گروپ و دەستە؟.. رەوا حەمەجان

لە مێژووی (100)ساڵەی رابردووی کوردا هیچ دەرفەتێك بە قەد راپەرینەکەی ئازاری (1991)و ئازاد بوونی ناوچەیەکی بەرفراوانی باشووری کوردستان دەرفەتێکی زێرین نەبووە بۆ کوردی باشور بۆئەوەی بتوانن بە ئازادی بگەن و بونیادی کۆمەڵگایەکی بەهێز بنێن لە هەموو رووێکەوە بەتایبەتی لە لایەنی پەروەردەوە، دەسەلاتداری و ئابوری و سەربازیەوە. دەرفەتێکی گەورە بوو بۆ ئەوەی تاك و کۆمەڵگا ئاشنا بکرێت بە بنەماکانی دیموکراسی و پێکەوەژیان و قەبووڵکردنی یەکتر.

بەڵام بەپێچەوانەوە لەبەر ئەوەی ئەو هێزە سیاسیانەی کە دەسەڵاتی سیاسیان گرتە دەست هەڵگری هیچ بیروباوەڕو ئایدولۆژیایەك نەبوون و نەیانتوانی دەسەڵات و کۆمەڵگایەکی مودێرن و دیموکراسی دروست بکەن، بەڵکو رۆژ لە دوای رۆژ کومەڵگایان بردە دواوەو هەرچی بیروباوەڕ و بیرکردنەوەی کۆن و شێوازی دەسەڵاتداری خراپ هەیە پەرەیان پێدا.

دەسەڵاتی ئەم (33) ساڵەی حکومەتی هەرێمی کوردستان نەك دیموکراسی ئاشنا نەکرد بە خەڵك و حوکمی دیموکراسی نەهێنایەکایەوە بەڵکو دوو بنەماڵە بە تەواوەتی خۆیان سەپاندووەتە سەر هەموو جومگەکانی حکومەت و کۆمەڵگادا، رۆژ دوای رۆژ هەرچی ئازادی هەیە پاشەکشە دەکات رۆژانە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ روودەدات، هەر ناوچەیەکی کوردستان بەرپرسێك و گروپێك حوکمی دەکات، کۆی گشتی ئەم خراپ دەسەڵاتداریەی باشوری کوردستان بووەتە هۆکارێك بۆ ئەوەی خەلك دەنگ هەڵبڕێت و بڕژێنە سەر شەقامەکان خۆپیشاندان ئەنجام بدەن بەڵام بەداخەوە لایەنی دەسەڵاتدار نەك ئامادەنین گوێبگرن لە خەڵك بەڵکو لە زۆربەی خۆپیشاندانەکانی شارەکاندا بە توندترین شێوە رووبەڕووی خەڵکی خۆپیشاندەر دەبنەوە و خەلك بریندار دەکەن و تەنانەت خەڵك دەکوژن وبرینداردەکرێن و سەدان کەس دەستگیر دەکرێن، تەنها لە خۆپیشاندنەکانی (17)ی شوبات نزیك (20) لاو کوژرا و سەدان

کەس بریندارکرا، خەڵکێکی زۆر زیندانیکرا دەیان کەس لە ترسی گرتن هەڵهاتن بو وڵاتانی ناوچەکە و ئەوروپا. تەنها لە ناو شاری سلیمانی (520) کەس گیران و دوای ماوەیەکی زۆر ئازادکران زۆربەیان بەناچاری رایانکرد بۆ دەرەوەی وڵات. دەیان رۆژنامەنووس تەنها لەبەر نووسین تیرۆرکراوە نموونەی (زەردەشت عوسمان و ویداد حوسەین و سەرانی مامە حەمە و کاوە گەرمیانی)، چەندین رۆژنامەنووس حوکم دراون نموونەی (شێروان شەروەندی) و هاورێکان.

لە خۆپیشاندانەکانی(2020)کە خەڵك ئەنجامیدا بە پاڵپشتی هەڵسوراوانی (نەوەی نوێ) بە توندترین شێوە خۆپیشاندانەکان سەرکوتکرا لە لایەن هیزەکانی حیزب و حکومەت و تەنانەت هیزی بەرپرسەکانەوە. لە ناو شاری کەلار (163) کەس گیران لە لایەن هێزەکانی (محمود سەنگاوی)یەوە کە ئەندام سەرکردایەتی نیشتمانی کوردستانە، هاولاتییەك بەناوی(دارا حەمە عەلی) کە خەڵکی کەلارە بە رادیۆی دەنگی ئەمریکای گیراوە کە چۆن لە ماڵەکەی خۆیدا رفینراوە لەلایەن هێزێکی دەمامدارەوە لە کەلار پاش تێهەڵدانێکی زۆر دواتر بەرەڵایانکردووە، ئەم هاوڵاتییە بە ناچاری روودەکاتە دەرەوەی کوردستان و ئێستا لە وڵاتانی ئەوروپا نشتەجێیە.

هاوڵاتییەکی تر بەناوی (هونەر حوسەین عەلی) کە چالاکەوانێکی (نەوەی نوێ) یە لە شاری رانیە، یەکێك دەبێت لەو کەسانەی کە سەرپەرشتی خۆپیشاندانەکانی ساڵی (2020) دەکات لە رانیەو دەورووبەری بەڵام خۆپیشاندانەکەیان بە توندترین شێوە رووبەرووی لێدان و توندووتیژی دەبێتەوە، (رەحمان عەلی قادر) یەکێکە لەو کەسانەی کە بەشداری ئەو خۆپیشاندانەی کردبوو کە(هونەر حوسەین عەلی) و چەندین هاوڕێی رێکیانخستبوو دەگێرێتەوە و دەڵێت: زۆربەمان گیراین لە لایەن هێزەکانی (موستەفا عەوڵا شاوری)یەوە کە بەرپرسێکی یەکێتی نیشتمانی کوردستانە لە رانیە، دوای ئازاردانێکی زۆر هەموومانی رووبەرووی دادگاکردەوە بەڵام باش بوو بەربووین.

دوای ئەوەی (هونەر حوسەین عەلی) بە جارێکی تر سەرپەرشتی خۆپیشاندانێکی تری کرد لە مانگی(9) ساڵی (2021) لەو خۆپیشاندانەکەدا وێنەی (موستەفا عەوڵا شاوری)ی دەدڕێنرێت لە لایەن (هونەر حوسەین عەلی) هێزەکانی (موستەفا عەوڵا شاوری) هەڵیانکوتایە سەر ماڵەکەی بەمەبەستی دەسگیرکردنی بەڵام لەبەر ئەوەی لەوکاتەدا ماڵ نەبوو نەگیرا، هەر بۆی بە ناچاری هەڵدێت و روو دەکاتە وڵاتانی ئەوروپا.

لە کۆتایدا ئەوەی ماوە بیڵێن بەداخەوە رۆژ لە دوای رۆژ حوکمی دوو بنەماڵەو بەرپرسەکانی چواردەوریان بە هیزتر دەبێت و دیموکراسی و ئازادیش بەرتەسکتر دەکرێَتەوە.

ڕاکردن لە ئازادی و کۆیلەبوونی بەشێك لە تاکەکان لە باشووری کوردستان.. 157.. ابراهیم موحەمەد(ئەبڕاهام لەقای)

زنجیرەی ١٥٧.

دیاردەی ڕاکردن لە ئازادی و قبووڵکردنی کۆیلەبوون، دیاردەیەکی بەرچاوە لە کۆمەڵگای باشووری کوردستان. ئەم دۆخە بەرهەمی چەندین فاکتەری کۆمەڵایەتی، ئابووری و سیاسییە کە بە درێژایی مێژوو کاریگەرییان لەسەر تاکی کورد هەبووە. لەم وتارەدا، هەوڵ دەدەم شیکردنەوەیەکی زانستییانە بۆ ئەم دیاردەیە بکەم.

سەرەتا، پێویستە تێبگەین کە ئازادی بەرپرسیارێتی لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت. بەڵام بەشێک لە تاکەکانی کۆمەڵگا، لەبەر هۆکاری جیاواز، حەز دەکەن لەژێر سێبەری دەسەڵاتێکی باوکسالارانە یان سیستەمێکی کۆنتڕۆڵکەردا بژین. ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ چەندین فاکتەر، لەوانە: پەروەردەی نەریتی، سیستەمی خێزانی کۆن، و نەبوونی متمانە بەخۆ، پرسی شوناس، نائاگامەندی لەژێر چەتری ئەویتردا، شکاندنی شکۆی تاک لە باشوور.

هەروەها، دۆخی ئابووری و نەبوونی سەربەخۆیی ماددی کاریگەرییەکی گەورەی هەیە لەسەر ئەم دیاردەیە. کاتێک تاک لە ڕووی ئابوورییەوە سەربەخۆ نەبێت، ناچار دەبێت پەنا بباتە بەر سیستەمێک کە بژێوی ژیانی دابین دەکات، ئەگەرچی ئەمە بە نرخی لەدەستدانی ئازادییەکانی بێت.

لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە، ترس لە ڕەخنە و دەرکەوتن وەك کەسێکی جیاواز لە کۆمەڵگادا، وادەکات زۆر کەس پەنا ببەنە بەر ژیانێکی

دووبارە و یەکسان لەگەڵ ئەوانی تر. ئەمەش دەبێتە هۆی پوکانەوەی داهێنان و خۆدەربڕین کە دوو بنەمای سەرەکی ئازادین.

سیستەمی پەروەردە لە باشووری کوردستان، کە زیاتر لەسەر لەبەرکردن و دووبارەکردنەوە بەندە تا بیرکردنەوەی ڕەخنەیی، ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لە بەرهەمهێنانی نەوەیەك کە ناتوانێت بە شێوەیەکی سەربەخۆ بیر بکاتەوە و بڕیار بدات.

چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە پێویستی بە گۆڕانکاری بنەڕەتی هەیە لە چەندین ئاستدا: پەروەردە، ئابووری، و کۆمەڵایەتی. پێویستە سیستەمێکی پەروەردەیی نوێ دابمەزرێت کە بیرکردنەوەی ڕەخنەیی و سەربەخۆیی تاک بەهێز بکات. هەروەها، دابینکردنی هەلی کار و دەرفەتی ئابووری باشتر دەبێتە هۆی بەهێزکردنی سەربەخۆیی تاك و کەمکردنەوەی پشتبەستن بە سیستەمە کۆنەکان.

- بەشی یەکەم، هەمان بابەت بەردەوام دەبێتن لە زنجیرەکانی تر.

نامەکانم “شەماڵ بارەوانی”.. نامەی دووەم

ئازیزەکەم، پێشتر لەوانلەو بووم لە هیوا، زۆر بە گەشبینییەوە لە ژیانم دەڕوانی. ماوەیەکە دەردی (نیچە)*م گرتووە و هەست بە تەنیاییەکی زۆر کوشندە و تێکشکێنەر و تاقەتپڕوکێن دەکەم. لەناو ئاپۆڕاش هەر وام. تەنیاییەک، برینێکی زۆر قووڵی لەسەر ڕۆحم دروست کردووە. هەست دەکەم لە سنوورەکانی ڕمانی دەروونی زۆر نزیک بوومەتەوە. ئاخ! چەند ئارەزووی قومێک ئاسوودەیی دەکەم. تکایە تۆ پێم بڵێ، تۆ بڵێیت ئەوە حاڵەتێک نەبێت لە شێتی؟ ئەی بۆچی من وام بەسەر هاتووە؟ هەموو هیواکانم لەدەست داوە و باوەڕم بە هیچ کەسێک و هیچ شتێک نەماوە. ئازیزی من، تا بێت دەکرێت هەرگیز بڕوا بە وانی تر مەکە. من زۆر متمانەم لەسەر ڕێنان، کەچی هەموویان فەیک و دووڕوو دەرچوون. گەر تۆ لە ژیانمدا نەبایت، دەمگوت: تەنها پێویستم بە میوزیکێکی ئارامبەخش و پێکێک شەراب و سەگێک هەیە. دەمێکە ئەو هەستەم لا دروست بووە، تەنها پەڕاوەکانم بە کەلکم دێن

و دەتوانم پشتیان پێ ببەستم! ببوورە کە وا دەڵێم. بەڵام ئەمە حەقیقەتێکە و دەبێ ددانی پێدا بنێم.

---

*(فرێدریش ویلهێلم نیچە -٥ی تشرینی یەکەمی ١٨٤٤ – ٢٥ی ئابی ١٩٠٠)، فەیلەسووفێکی ئەڵمانییە.

سیاسەتی ئیسرائیل لە شەڕەکانی غەززە و لوبناندا کۆتاییەکی ڕوونی نییە!.. عوسمانی حاجی مارف

لە سەعاتەکانی دوای ڕاگەیاندنی کوژرانی یەحیا سنوار بەرپرسی مەکتەبی سیاسی بزوتنەوەی حەماس، چەند ناوچەیەک لە کەرتی غەززە گەمارۆدراو کەوتە بەر بەردومانی چڕەوە و کوشتاری خەڵکی مەدەنی نەوەستا. تەواو بەپێچەوانەی ئەوانەی باوەڕیان وابوو دوای تیرۆری سنوار شەڕ کۆتایی دێت و ژیان ئاسایی دەبێتەوە. دڕندەیی و ستراتیژی ناتانیاهۆ بۆ داگیرکاری و وەستانەوەی بەرامبەر چارەنوسی فەلەستین، لەوە واوەترە بە تیرۆری سەرکردەکانی حەماس و حزبوڵڵا، بەردمان و کوشتارو شەڕی وێرانکەر ڕاگرێت، یان بەئاسانی دەست لە هەڕەشەکانی بەرامبەر ئێران هەڵبگرێت. بەداخەوە شەڕەکە نەوەستاوە و کوشتار بەردەوامەو لەهەمانکاتدا ئەگەری فراوانکردنەوەی شەڕەکە ئەگەرێکی زیاترە.
کوشتنی سنوار هیوای بەهەندێک دا کە ڕەنگە ڕێگە خۆش بکات بۆ زیندووکردنەوەی دانوسان بەئامانجی گەیشتن بە ڕێککەوتنێک، گوایە بایدن لەمێژە هەوڵی ئاگربەست لە غەززە و ئازادکردنی بارمتەکان دەدات، بەڵام دەرئەنجامێکی لەوشێوەیە بەهیچ شێوەیەک دڵنیا نییە. ئەمەش لە لێدوانەکانی بایدن دا ڕەنگدەداتەوە کە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ڕوبەڕوی کێشەی یەک لە دوای یەک و ئاڵۆز دەبنەوە.
هەروەها پلانی ناتانیاهۆ زیاتر بۆ پاراستنی ئیسرائیلە بۆ دوای

جەنگ، تاگەر ئیسرائیل سەرکەوتنی گەورەتریش بەدەست بهێنێت، هەوڵئەدات بەشی باکووری غەززە لە ژێر داگیرکاری هەمیشەیی ئیسرائیلدا بهێڵێتەوەو دەستەیەکی حوکمڕانی دامەزرێنن کە حەماس لەخۆنەگرێت، بەڵام بزوتنەوەی حەماس دوای ساڵێک لە ئۆپەراسیۆنە سەربازییە چڕەکان هێشتا چالاکە. تا ئێستا ١٠١ بارمتەی ئیسرائیلیان ڕادەست نەکردۆتەوە.

پلانی ناتانیاهۆ لە باکووری کەرتی غەززەدا سەپاندنی گەمارۆیەکی تەواوە، کە داوادەکات هەموو هاوڵاتیانی مەدەنی غەززە ناوچەکە بەجێبهێڵن، هەموو ئەو کەسانەی کە لەم ناوچە سەربازییە وێرانکراوە داخراوانەدا ماونەتەوە، بە شەڕکەری دوژمن هەژمار بکرێن و دەرگای هاوکاریان لێداخرێت. هێزەکانی ئیسرائیل ناوچەیەکی بەرفراوانی باکووری غەززەیان گەمارۆداوە و داخستنی ڕێگاکان ڕێگری لە گەیاندنی پێداویستییەکان بە خەڵکی ناوچەکە دەکات، تا فەلەستینییەکانی غەززە ناچاربن ناوچەکە بەجێبهێڵن و چۆلی کەن بۆ ئیسرائیلییەکان.

ئامانجی سەرەکی حکومەتی ئیسرائیل لە غەززە کۆتاییهێنانە بە حەماس، گەر ئەو کۆتاییهێنانەی حەماس لەسەر کوشتاری تەواوی دانیشتوانی غەززە بکەوێت، دەست ناپارێزێت، چونکە ناتانیاهۆ باش دەزانێت تا وەڵام بەکێشەی دامەزراندنی دەوڵەتی فەلەستین نەداتەوە، کە نایەوێت بیداتەوە، زمینەی دووبارە بوژانەوەی حەماس هەیەو خاوەنی بنکەی فراوانی پشتیوانی جەماوەرییە لەنێو دانیشتوانی فەلەستیندا.

ئیسرائیل لە مانگی سێپتەمبەری ڕابردودا بە فەرمی ڕایگەیاندوە، کۆتاییهێنان بە هێرشەکانی حزبوڵڵا بۆ سەر باکووری ئیسرائیل ئامانجێکی شەڕەکەیەتی. بەڵام بە دوای تیرۆرکردنی بەشێک لە سەرکردەکانی حزبوڵڵا، پلانێکی دیاریکراوی ڕۆشنی نیە. دەیانەوێت ناوچەیەکی پاراستن لە دیوی سنوری لوبنانیش دابمەزرێنن، کە حیزبوڵڵا و گرووپە چەکدارەکانی دیکەی فەلەستین وەک حەماس نەتوانن چالاکی تێدا بکەن.

لە کاتێکدا کە لەشکرکێشی ئیسرائیل بۆ سەر لوبنان بە هێواشی بەرەوپێش دەچێت، بەڵام پلانێکی ڕۆشنی بۆ پاراستنی ناوچەی پارێزراو نەخستۆتەوو، جگە لەوەی بەردەوام دەبێت لە پەسەندکردنی فشارە سەربازییەکان دژی حزبوڵڵا لە لوبنان، تا ئەوکاتەی تواناکانی ئەو گروپە بە شێوەیەکی بەرچاو کەم دەبنەوە یان لەناو دەچن .

ئەگەر ناتانیاهۆ ڕایبگەیەنێت کە دواجار لە غەززە یان لوبنان دەکشێتەوە، ئەوا مەترسی لەدەستدانی پشتیوانی ڕاستی توندڕەو دەبێت، بەمەش لایەنگرانی ڕاستی ناوەڕاست لەدەست دەدات و مەیلی

وەستانەوەی ئەپۆزسیۆنێک لە بەرامبەر خۆیدا دەجوڵێنێت، کە دواتر ئەو ئەپۆزسیۆنە سوود لە ماندوێتی سەردەمی جەنگ وەردەگرن لە بەرامبەر ناتانیاهۆدا.

لایەنە ڕاست توندڕەوەکان زیاتر پشتگیری لەو بژاردەیە دەکەن و ئاواتەخوازن بە نیشتەجێکردنی ئیسرائیلییەکان لەغەززەدا، هەروەها فراوانکردنی نیشتەجێبونی ئیسرائیلییەکان لە باشووری لوبنان بە دەستەبەرکردنی ناوچەیەکی پارێزراو.

ناتانیاهۆ مێژوویەکی دوور و درێژی تۆمارکرد لە پشتگوێخستنی بڕگەکانی ڕێککەوتنەکانی ئۆسلۆ و یاسا نێودەوڵەتییەکان، بە پەسەندکردنی نیشتەجێبونەکان لە کەناری ڕۆژئاوادا، بەبێئەوەی بەڕوونی سیاسەتی کۆنترۆڵکردنی هەمیشەیی بەسەر ئەو ناوچانەدا ڕابگەیەنێت. بۆیە ئەم سیاسەتە زیاتر بەوە وەسف دەکرێت کە کاریگەری لەسەر یەکلاکردنەوەی کۆتایی هێنان بە چاوەڕوانکردنی نێوان فەلەستینییەکان و ئیسرائیلییەکاندا دەهێنێت، کە نیشتەجێکردنی ئیسرائیلییەکان لەو ناوچانەی بۆ پارستنی ئیسرائیل پێویستیانە لای ناتانیاهۆو راسترەوە توندرەوەکان مەسەلەیەکی براوەیە.

ئیسرائیل بەردەوام دەبێت لەسەر ئاراستەی داگیرکارییەکی سەربازی کراوە لە غەززە، کە کۆنترۆڵکردنی سنوورەکانی لەگەڵ میسر و غەززە لەخۆدەگرێت، ئەمەش وادەکات گواستنەوەی فەرمی دوای جەنگ بۆ کۆنترۆڵکردنەوەی فەلەستین لە کەرتی غەززە لەلایەن هەر هێزێکی فەلەستینییەوە قورس بێت. لەم نێوەندەدا پێدەچێت ئیسرائیل درێژە بە ستراتیژی هەڵکوتانەسەر و کشانەوە بدات بە بەکارهێنانی هێزێک کە لە هەزار بۆ چوار هەزار سەرباز پێکهاتووە، نەک ئەو یەکە بچوکانەی کە تایبەتمەندی ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکانین لە کەناری ڕۆژئاوادا.

لەکاتێکدا ئەم ستراتیژە لە داگیرکردنی کەرتی ڕۆژئاوا لەلایەن ئیسرائیلەوە جێبەجێدەکرێت، بەڵام حکومەتی ئیسرائیل بەشێوەیەکی یاسایی وەک داگیرکاری پێناسەی ناکات. لەبری ئەوە وەک بەردەوامی ئۆپەراسیۆنی شەڕێکی درێژخایان کە لە دژی یاخیبونێکی ناوخۆی ئیسرائیل ئەژماری دەکات و حکومەتەکەی لەو یاخیبوونە دەپارێزێت، بەڵام ئەم ستراتیژە دەبێتەهۆی ئەوەی کە گواستنەوەی دەسەڵات لە دوای شەڕی غەززە قورس بێت، چونکە پێناچێت حەماس بەبێ قایلبوونی پێگەیەک لە دەسەڵاتی غەززەدا بە ئاگربەست ڕازی بێت، لە لایەکی تریشەوە پێدەچێت ئیدارەی ناتانیاهۆ ئامانجەکانی جەنگی خۆی لە لوبنان بە فراوانی بهێڵێتەوە تا ئەوکاتەی کە بتوانێ حزبوڵڵا گۆشەگیرکات.

ئەم ئامانجە لەگەڵ وێرانکردنی بەربڵاوی ژێرخانی سەربازی و مەدەنی لە باشووری لوبنان دەبێت، بۆئەوەی ناوچەکە نەگونجاو بێت بۆ

جێگیرکردنی هەر هێزێکی میلیشیایی. دواتریش بەوشێوەیە سود لە دانوسان وەردەگرێت. ئەمەش ئیسرائیلیش پابەند دەکات بە بەردەوامی ململانێیەکی سەربازی ئاشکرا لە باشووری لوبنان لەگەڵ حزبوڵڵادا، تا دواتر بە چارەسەری دیپلۆماسی یان داڕمانێکی شکستخواردوی یەکێک لە لایەنەکان کۆتایی دێت، ئەم دۆخەش کۆتاییەکەی نادیارە.

توندڕەوانی نوێ حکومەتی ئیسرائیل بەبێ سیاسەتێکی دیاریکراو هەوڵدەدەن ئەجێنداکانیان بۆ نیشتەجێکردنی ئیسرائیلییەکان لە غەززە و ئاسایکردنەوەی بنیاتنانی نیشتەجێبوون لە باشووری لوبنان بەرەوپێش ببەن. ئەمەش پەیوەندییەکانی ئیسرائیل لەگەڵ ئەمریکا و وڵاتانی عەرەبی زیاتر ئاڵۆز دەکات.

ئاسایکردنەوەی بیرۆکەی نیشتەجێبوونی ئیسرایلییەکان لە کەناری ڕۆژئاوا و کەرتی غەززە ساڵانێکی زۆری خایاندووە لە کۆمەڵگەی ئیسرائیلدا، پاش دەیان ساڵ لە فراوانبوون و گۆڕانکاری لە ڕای گشتیدا، زۆربەی ئیسرائیلییەکان گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە نیشتەجێبونەکان بە تایبەتی لە کەناری ڕۆژئاوا، لە هەر ڕێککەوتنێکی کۆتایدا لەگەڵ فەڵەستینییەکان هەمیشەیی دەبن، واتە دەبێت فەلەستینییەکان بەشێک بن لە ئیسرائیل.

بەوپێیەی حکومەتی ئیسرائیل وردەکاری سیاسەتی نیشتەجێکردنی خۆی لە غەززە یان لوبنان ناخاتەڕوو، پێدەچێت لایەنگرانی ڕاستی توندڕەو و بەشێک لە وەزیرەکان لایەنگری بۆ پێشخستنی ئامانجی نیشتەجێبوون لە هەردوو ناوچەکەدا بکەن، بۆ ئەم نەخشەیەش بۆیان گرنگ نییە شەڕەکە چەند دەخایەنێت و پێیان گونجاو نییە دانوسان بکرێت.

نەبوونی هیچ سیاسەتێکی ڕوونی حکومەتی ئیسرائیل لە چۆنیەتی نیشتەجێکردن ئیسرائیلییەکان لە غەززەو لابردنی فەلەستینییەکان، بەو مانایەیە کە بەگەڕانەوەی دانیشتوانی ئیسرائیل بۆ غەززە، دەبێتە هۆی ئاوارەبونی هەمیشەیی فەلەستینییەکان لەو ناوچانەدا.

لە کاتێکدا پێدەچێت بەهۆی درێژەکێشانی شەڕەکە لە ماوەیەکی نزیکدا نیشتەجێبونەکان لە باشووری لوبنان لەنێو بەشێکی زۆری ئیسرائیلییەکاندا بە ناپەسەند بمێننەوە، بەڵام لایەنگرانی نیشتەجێبون، هەوڵدەدەن باشووری لوبنان وەک ئامانجێکی داهاتووی داگیرکاری و نیشتەجێبوون لە گوتاری گشتیدا ئاسایی بکەنەوە، بەتایبەت کە شەڕی لوبنان بەردەوامە، لەملاشەوە نەک هەوڵێکی عەمەلی و جدی لە ئەمریکاو ڕۆژئاوا بۆ کۆتایی ئەم شەڕە نەخراوەتەڕوو، بەڵکو پێداگری بە پشتیوانی لە ئیسرائیل و تاوانەکانی ڕێچکەیەکی بەردەوامە. لەهەمانکاتدا ململانێی زلهێزەکانی دنیا، تائێستا ڕەنگدانەوەیەکی وەها نیشان نادات کە دۆخەکە بەرەو کۆتایی ئەم شەڕە بڕوات، واتە دەتوانین بڵێین کۆتایی ئەم شەڕە ڕوون نییە، مەگەر

گۆڕەبوون و فراوانبوونەوەی فشارێکی بەرفراوانی ناڕەزایەتی جەماوەری جیهانی بەر بەم کارەسات و هێرشانەی ئیسرائیل بگرێت.

عوسمانی حاجی مارف

گفتوگۆی ڕۆژنامەی ڕێوت لەگەڵ شیرین عەبدوڵڵا دەربارەی هەڵبژاردنی پەرلەمان

شیرین عەبدوڵڵا: ئەم پەرلەمانە بە هەموو لایەنە ناکۆکەکانییەوە، لە ڕاستیدا لە سەر یەک خاڵی زۆر سەرەکی یەکدەستن، ئەویش پیاوسالارییە … و هیچ ئاسۆیەکی ڕوونکتر بۆ ژنان نادات.

ڕێوت: زۆر لە لیستەکان باس لە جیاوازی ئەم هەڵبژاردنە دەکەن لەوانی پێشووتر، وە بەزۆری باس لە تێکشکانی زۆرینەی ڕەهای کورسییەکانی پەرلەمان لەلایەن (پارتی)ییەوە دەکەن، بەهۆکاری جۆراوجۆر، نەمانی کۆتا، کەمی تەزویر، کۆمەسیۆنی سەربەخۆ و بێلایەن و چێکی دەنگەکان هەر لەلای سندوقەکان و ئایا ئەگەر ئەمانە وابن مانای ئەوەی دەدات، کە بەڕاستی ئاڵوگۆڕ لە سیستەمی پەرلەمانی کوردستان ڕوودەدات، بەتایبەت لە بەرژوەندی ژنان؟

شیرین عەبدوڵڵا: هەموو ئەو بەناو گۆڕانکاریانەی لە سیستەمی پەرلەمانیدا باسی لێ دەکەن، هیچ شتێک نییە جگە لە دانی ڕووکەش و پەردەیەکی مۆدێرن بە سەر درێژەدان بە کۆنەپەرستی و بێ مافی ژنان و هەموو ستەملێکراوانی کۆمەڵگا. ئەوەندەی پەیوەندی بە ڕزگاری ژنانەوە بێت، کاتێک دەتوانین باسی گۆڕانکاری ئەرێنی و باش بکەین لە بەرژەوەندی ژنان، کە ژنان لە هەرێمدا هەست بە ئاسوودەیی بکەن؛ چ لە ماڵەوە و چ لە شوێنی کار و چ لە سەر شەقام و ڕێگاوبانەکانی ئەم ووڵاتە. ئاسوودەیی بە مانای ئەوەی:

لە مەترسی کوشتن و سوتاندن و توندوتیژی و دەستدرێژی جۆراو جۆری ناو خێزان و دەرەوەی بە دوور بن.

ژن و پیاو یەکسان بن لە بواری خوێندن و کار و بڕیاردان لە سەر چارەنووسی خۆیان و خانەوادەکانیان.

هەڕەشەی پێشێل کردنی مافە کەسایەتی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانیان لەسەر نەبێت.
ناچار نەبن واز لە کارکردن، یان خوێندن و چالاکییەکانی تریان بهێنن و بخزێنە ماڵەوە بە بەخێوکردنی منداڵ و پیر و نەخۆشەکانی فامیلییەکانیان بە پڕ کردنەوەی ئەو کەلێنانەی سیستەمەکە و دەسەڵاتداران دروستیان کردووە بە بۆنەی تێکدانی سیستەماتیکی کەرتە گشتییەکانی تەندروستی و خوێندن و خزمەتگوزارییەکانی ترەوە.
ژنان بتوانن بە ئاسانی دەستیان ڕابگات بە خزمەت گوزاری تەندروستی و دادگایی بە کێشەکانیان، وە بەبێ هیچ ڕێگرییەکی کۆمەڵایەتی یان ئابووری.
ژنانی دوو گیان یان نەخۆش بەرەو ڕووی گومان و سوکایەتی و توندوتیژی نەبنەوە.
بە چاوی سووک و باوەڕ پێ نەکردنەوە سەیری کێشە یاساییەکانیان نەکرێت.
کاتێک توشی توندوتیژی و زەوت کردنی مافەکانیان دەبن هەست بە پشتگیری تەواوی یاسا و دامودەزگاکانی بکەن.
بە هۆی چالاکی سیاسی و کۆمەڵایەتی پێشکەوتنخوازیەوە تووشی کوشتن و ئەشکەنجە و شاڵاوی کۆنەپەرستانە نەبن.
ئەگەر باس لە گۆڕانکاری بکەین، ئەمانە و زۆر خاڵی دیکە هەیە کە دەبێت پێوەرەکانمان بێت بۆ گۆڕانکاری و لەخۆمان بپرسین ئایا ئێمە وەک ژنان تا چ ڕاددەیەک ئومێدمان بە هیچ کام لەم لایەنانە هەیە و ئایا شەڕ و پێکداچونەکانیان چەند پەیوەندی بە ژیان و خۆش گوزەرانی ئێمەی ژنەوە هەیە و چەند لە نیگەرانی و بێ مافییەکانی ئێمەی ژن کەم دەکەنەوە. ئەو ئاڵوگۆڕانەی سیستەمی پەرلەمانی کاتێک مەعنای دەبێت کە بەشێک بێت لە پاکێجێکی ئاڵوگۆڕی یەکسانیخوازانە و ئازادیخوازانە لە سەراپای (کوللی) سیستەمەکەدا، بەڵام دەبینین پەیامەکانیان پڕە لە دەمارگیری مەزهەبی و کۆنەپەرستی و دژە ژنی و دژە ئازادی.

ڕەوت: زۆر لە حیزبە نوێیەکان (نەوەی نوێ، ڕەوتی هەڵوێست، بەرەی گەل) دەڵێن ئەگەر خەڵک بایکۆتی هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان بکات، ئەوە بە قازانجی (یەکێتی) و (پارتی)یە و بۆیە پێویستە خەڵک بە بەرفراوانی بەشداری ئەم دەرفەتە بکەن، ئێوە دەڵێن چی؟

شیرین عەبدوڵا: ئەوان پێویستیان بە دەنگە بە مسۆگەر کردنی کورسییەکانی پەرلەمان و بەشی خۆیان لە تاڵان و چەتەگەری و

گەندەڵی ڕژێمدا. ڕاستە لەوانەیە بەشداری نەکردن لە دەنگدان لە بەرژەوەندی (یەکێتی) و (پارتی) بگەڕێتەوە، بەڵام نە ئەوان و نە هێزە تازەکانیش هیچ ئاسۆیەکی ڕووناک بۆ باشتر کردنی ژیان و چارەنوسی ماف زەوتکراوەکانی هەرێمیان پێ نییە.

بە لای منەوە ژنان و هەموو توێژە ستەملێکراوەکان ئەگەر پەنجە مۆری خۆیان بدەن لەم هەڵبژاردنە ئەوە دەنگدانە بە چەسپاندن و درێژە پێدانی کۆنە پەرستی و ئەو پیاو سالاری و سیستەمە دژە ژنەی کە چەندین ساڵە هەیە و ئاسوودەیی لێ بڕیوین. ژنان و کرێکاران و نەداران بە درێژایی تەمەنی ئەم هەرێمە، هەمیشە و بە شێوەیەکی سیستەماتیک دوور خراونەتەوە لە سیاسەت و بەشداری کردن لە بڕیاردانی چارەنووسی خۆیان. ئەم هات و هوریایەی کە دەیبینین و دەیبیستین لە ڕاستیدا هیچ مانایەکی واقیعی بۆ ژیانی زۆربەی هەرە زۆری ژنان و چەوساوەکانی ئەم هەرێمە نییە و هیچ لەو دۆخە سامناکەی ژیانیان کەم ناکاتەوە، بە پێچەوانەوە، ئەم پەرلەمانە بە هەموو لایەنە ناکۆکەکانییەوە، لە ڕاستیدا لە سەر یەک خاڵی زۆر سەرەکی یەکدەستن، ئەویش پیاوسالارییە و درێژە پێدانی ئەو سیستەمە دێرین و نەرینەیەی چەوسانەوەی ژنان و ستەم لێکراوانە و هیچ ئاسۆیەکی ڕووناکتر بە ژنان نادات.

ڕەوت
: بەرنامەی سیاسی و ئابووری و ئاڵوگۆڕ لە ژیانی خەڵکی کوردستان، بەتایبەت کرێکاران و هەژارانی کوردستان لە هیچ لە لیستەکان دا نەهاتووە، یان زۆر بەکەمی هاتووە، ئایا بە کاریگەری ڕەوتی کۆمەڵایەتی و سۆسیالیستی بەم هەڵبژاردنەوە لاوازە و گوشاری ناڕەزایەتییەکانی بەم هەڵبژاردنەوە زۆر کەم دیارە و زیاتر مۆرکی شەڕێکی حیزبی ڕوتە لەسەر کورسی دەسەڵاتی سیاسی و سەرمایە و مۆنۆپۆلکردنیانە؟

شیرین عەبدوڵا: ناڕەزایەتی و خۆپیشاندانەکان لە هەرێمدا ڕۆژ بە ڕۆژ لە زیادبووندایە، بەڵام تائێستا نەیتوانیوە ببێتە فشارێکی جددی لەسەر دەسەڵات، لە لایەک بە هۆی سەرکوتی خوێناوی و لە لایەکی ترەوە بە هۆی نا ئامادەیی و کەم ڕێکخراوبوونی هێزی چینایەتی کرێکاران و زەحمەتکێشان بۆ گۆڕینی تەرازووی هێزەکان لە کۆمەڵگەدا.

ئەم حیزب و لایەنانەی شەڕی پەرلەمان دەکەن ئێستا، زۆر نامۆن بە داخوازییەکانی ژن و پیاو و لاو و منداڵ و پیری هەرێم و خۆشگوزەرانیانەوە لە بەرئەوەی کە ئەوان نوێنەری ئەم خەڵکە نین و بەرژەوەندییەکانی ئەمانیان لە ئاجێندەدا نییە، بە پێچەوانەوە،

دەبینین کەمپەینەکانیان لەسەر ستایڵی دۆناڵد ترەمپ و سەرۆکەکانی ئەمریکا و ئەوروپا بە تێچووی چەندەها ملیۆن دۆلار بەڕێوە دەچێت، وەڵامی ئەوان بە کێشەکانی مووچە و بێکاری و گرانی و نەبوونی ئازادییەکان، سەرکوتی زیاتری ناڕەزایەتییەکان و کوشتن و دەستگیرکردنی چالاکوانان بووە و هیچ چاوەڕوانییەک ناکرێت کە لە پەرلەمانی داهاتودا شتێکی جیاواز بکەن.

٢٠٢٤-١٠-١٨

سەر زەمینی قسە دوورەکان، مانەوە وەک دواین جۆری مردن.. سەران ساڵح

هەموو شتێک دەربارەی دەشکاندن دەزانم
ئەوەش دەزانم کە بیرەوەری،
وەک ڕاوچییەک دەیەوێت ڕاوم بکات.
ئەگەرچی خەم لەم ڕاکردنە ڕانەهاتووم
بەڵام ئازارێک هەیە گۆرانییەکانم دەمژێت،
شەوێک هەیە هێندە تاریک بووە،
قاچی لەوە دەرچووە ڕاست بێوات.
بە ئەوەی ڕووناکیم نەکوژێتەوە
بە ئەوەی پەشیمانی لە دوایدا،
بەردم بە چۆکی دا نەدات، ڕۆیشتم.
چونکە ڕاوەستان ئیشی ئەوانەیە،
کە ڕێگاکان بە خواری دەبینن.
من بە ئەوەی ئەم ڕێگایە بناسمەوە
دەبێت بەردەوام ببم.

لەم ڕێگایە
هەرچەندە هاوارم کرد، نەبیسترام
هەرچەندە ژانم هەبوو، نەهاتن
مرۆڤ کە ڕەنگی نەما؛ بەناز دەکەوێت

مرۆق کە ناوەوەی سەرمای بوو؛ هەستی دەمرێت
بەیە بە خەم و دەنگێکی برسیەوە
بە خەم و ژانێکی توندەوە، ڕێگام گرتە بەر.
بەڵام چونکە بەرگی ئەم تەنیاییە
هێندە ئەستوور بوو
نەمتوانی بەر گوێی زەوی بکەوم.

لە شارێک دەژیم
ڕێژە خراپەکان لە بەر چاومدا،
وەک وێنەیەکی شیعری خراپ زاوزێ دەکەن.
دڵتەنگی وەک هەورێکی مات،
بارانی خۆشبەختیم لێ قەتیس دەکات.
ئەوەی کێشەیە ژیان هەر ئاسایی دەڕوات!
چۆن ساڵەکان وشک نابن؟
چۆن پێکەنینەکان بێ مانا نابن؟

کە ڕۆیشتم، ماڵەم لە دەستدا
ناچار، چارەنووسی ئەم دەرگایەم دایە،
دەست دیوارە لەرزۆکەکان.
ئێستاش وەک هەفتەیەک،
سەبەری ڕۆژەکانم لێ ون بووە
وەک هەفتەیەک، هیچ کراسێکم
بە دڵتەنگی ڕۆژەکانم، نە دووریە.
هەموو شتێک لێرە تاریک بووە،
مردن نەبێت!

هەرچەندە لێرە شەوەکان درێژن
من لە ڕۆژە کورتەکان بەجێ مام
چونکە هیچ هاوڕێیەکم نییە
گوێ لە شیعرێکم بگرێت
ناچار لەبەر خەمەوە، وێنەی ڕووبارێک دەکێشم
کە جەگەلەیەک بێتاقەتی کردووە، بەتاقەت دەبم
بەڵام چونکە هیچ شەوێکیش ئی من نەبوو،
تەنیا دەمێنمەوە.

لەنێو ئەم تەنیاییە دا
دەنگم کە چالاکترین چەکی زمانم بوو
بوو بە تەرم.

شەقامەکانیش خەونەکانم قوت دەدەن
ئەو شەقامانەی تەنیا بۆ ئەوە دروست کراون،
کە ئازارەکانی من بژمێرن!
دوور دەڕۆم، چونکە نەمتوانی مەودای ئەم فەرامۆشییە ببڕم.
هەتا ڕابردووم چیرۆکێکی خنکا و بێت/ سەراغ بۆ شیوەنێکی نەبڕاوە/ دەکەم.

کە ڕەشەبا هەڵی کرد
کە دایکم بە غەمگینی
لەبەر دەرگا دانیشتبوو ترسام
هەرچەندە بیرم لە برینی خۆم دەکردەوە
هەرچەندە برینی خۆمم لە دیار بوو
بەڵام چونکە لە پاییزدا، کەسێکم خۆش ویست
وەک دارێکی ئەستوور، بەرگەم گرت و نەشکام.

سەران ساڵح

ستیڤانیش مرد.. شیعری نەوزاد بەندی

(بە مەرگی ستیڤان شەمزینیی)

بە دوو دێڕ ..تەنها دوو دێڕ ،
ووتیان ستیڤان جێی هێشتین ،
ئەو پیاوەی پێ بوو لە نووسین ..
ئەوەی بەناو
ئەو هەموو جەنگەدا ڕۆیشت و
قەت تێکنەشکا
ئەوەی بە شەقاما ئەڕۆیشت ،
بە لێزمە ووشەی لە ئەتکا ..
لە نانەوا ، تا سەرەی ئەهات ،
ئەو ناوەی پێ ئەکرد
لە باڵی شیعر ..

ئەو کوڕی پێنوس و ..
نەوەی لاپەڕە بوو ..
قامکەکانی نە دەمەنچەیان گرتبوو ..
نە دار لاستیک ..
نە قۆچەقانی ..
نەجارێ مشتەکۆڵەیەکی وەشان ..
دەست سپی بوو ، ستیڤان ، زۆر دەست سپی بوو ،
لە قەڵەم زیاتر ، هیچ شتێ
لای ئەو نەبوو ..
لەناو ئەو هەموو فیشەک و
بەرد و تاوێرەدا ، وەکو
فەقێیەکی عاشق بە حوجرە ،
هەمیشە ،
بە چوار دەوری کتێبا تەوافی ئەکرد ..
لە لایەک ژوانی هۆنراوە و ..
لە لایەک بە دوای ئەستێرەی کشاوی میللەتەکەیدا ،
داوای ژیان و مافی ئەکرد ..
ئەو لە شارێکی ژەنگاوی و
میللەتێکی خوساوەدا ،
خەونی یوتۆپیای ئەبینی ..
لەناو ئەو هەموو عەشرەتە ،
به تیشێرتێک و
کاوبۆوە ..
لە ژێر کاسکێتەکەیەوە ،
خەونی دوور و جیای ئەبینی ..
ئەو هەورێ بوو لە ووشه و پیت ،
لە هەموو شوێنێ ئەباری ..
تەنها بە دوو دێڕ ، نوسیيان ،
ستیڤان مرد ..
دوو دێڕ ..
دوو دێڕی ناچاریی ..
ئیتر باسی ئەو قەڵەمانەیان نەکرد ،
کە لەدوای ئەو هەتیو کەوتن ..
باسی ئەو لاپەڕە بێوەژن و ..
ئەو شیعرە بێوە پیاوانە ..
باسی جینۆسایدی پیت و ..
ئەو هەموو کتێبە مات و

تاساوانە ..
باسی ئەو ڕێبازن□ چ□□□ی
کە بێ ئەو ،
نەیزانی چی بکا ..
بۆ کوێ بڕوا ..
ئەو زەردەخەنە تاساوە و ..
ئەو هەناسە سوارانەی
کە هیچ لێوێ ،
کە هیچ سنگێ ،
مافی مانەوەی پێ نادا ..
لێرە بە دوو دێڕ ئەتکوژن ..
بە چلەیەکی ماتەمینیی ،
مەرگت دووپات ئەکەنەوە ..
گۆڕەوشار و
ئازاری دابڕانەکەت ،
جەندەها قات ئەکەنەوە ..
کەس ناپرسێ ،
بۆچی لەسەر ئەم مەرزە ،
نووسەر وا لە پڕ ئەمرن ؟
کەچی تا بێ ،
سمێڵی سیاسیی ڕەشتر ..
شەوانی سیاسیی سوورتر ..
ملیاری سیاسیی زیاتر ..
ملی سیاسیی پانترە ؟
کەس ناپرسێ ،
بۆچی نووسەر لەم سەر مەرزە ،
وا غەریب و
نەخۆش و
مات و
هەژارن ؟
وا بێ کەس و
تەنیا و
وون و
بریندارن ؟
بە دوو دێڕ ،
تەنها بە دوو دێڕ ،
نوسیبوویان ستیڤان مرد ..

ئیتر
باسی ئەو هەموو پیتەیان نەکرد ،
کە بە برسێتی و تینوێتیی ،
کۆڕەویان کرد ..
باسی ئەو هەموو تیرۆژ و
تیشکی خۆرەی
داوای ئیقامەی شەویان کرد ..
ئەو هەموو مێز و کورسی□ی
لە چاوەڕێی بێداریی ئەودا ،
لێک ئەترازێن و ئەپرۆتکێن ..
ئەو هەنگاوە نەنراوانەی
لە ژێر پێچکەی
تەنکەرە نەوتێکا ،
یەک یەک زیندەبەچاڵ ئەکرێن ..
بە دوو دێڕ ، ستیڤان مرد و ..
بڕ□ نەوە دیوەخانی
سیاسی□ هەمیشه سمێڵ ڕەشەکان ..
سیاسی□ نەمرە
کچۆڵە خۆرە
ئاسکخۆرە
چاوگەشەکان …

کوخێک لە تەما.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

(١)
لە سپێدەیەک لە نورا..
بۆت گەڕام،
خەونی بوونیش..
بێ تۆ، نەبوونە!
(٢)
لە دوبارەبونەوەی ڕۆژەکان..

بێبەریم، دەشێ..
ئەبەدیەت دوێنێ بوبێ!
(٣)
لەدەستمان چوو، ئێستا..
ساتە خۆڵەمێشیەکان ..
دوا ئاسەواری گێژ□ نەی نێو بیابانە!
(٤)
چی جادویەکە ، زەرد□ پەڕ،،
دەوەنی ڕەوشەن، پشویەکی..
هەتا هەتا، ڕەهایی …
جوانی گوڵەزەردە خەوتوەکان
(٥)
کوخێک هەیە لە تەما،،
زەریاو مانگ و گەڵاو گوڵە هەڵاڵە..و..
سرووتی ئەفسونی جەستەیەک مەست..
بە فەرامۆشکردنی خەمە جوانەکانی ئەو،
سەکسیفۆنژەنی نادیاری ئێوارەیەکیش..
وون لە زەلکاوی ڕەنگینی پشت دارستانە ..
شەبەنگپۆشئامێزو..
گەنجینە شیعری بوهەیمی!
(٦)
بێداری دەریا..
بەدیار سەماکەرە ماسکدارەکانی گزنگ..
مانگێک بەدەفەوە حاڵی گرتوە..
گەلاوێژی جەستە تەڕ بە بارانی جوانی..
فرمێسکی زومردی ئەکاتە گڕی ژوان!
(٧)
بە فرمێسک و هەڵاڵەو ئاورینگی..
شەوێکی پەمەیی ، دەگەمە..
پردی خەیاڵ، کە پاشماوەی باڵی ئاوینی ..
فریشتە خەمگینەکانی دوای کۆچی تۆی لێجێما
(٨)
بە زەنگۆڵەی ئەستێرە خۆکوژەکان ،
سوێندبێ، هەمیشە تەمەنم بۆت ..
پایزە گەڵا خەزانی عیشقت بێ،،
(٩)
ئای زەریا! من کۆیلەو..

دەوانەی..
شەپۆلە بەخوڕەی درەوشاوەکانتم
(١٠)
بەهرەیەکم پێویستە
ئەی ئەهریمەنی شیعری یاخی..
تا لە خونچە ڕەشەکانی داری زەی مەرگ
خەرەندی ئەم ڕێگا تەمتومانەی ..
درەوازەی خۆری ئاوابووی چاوی ئەو،،
بکەمە فوارەی تەقیوی نێو هاژەی خودی ڕەها

ڕۆمانی (وێڵگەی یادەوەریە گریمانکراوەکان) بەزمانی فارسی بڵاودەکرێتەوە

ڕۆمانی (وێڵگەی یادەوەریە گریمانکراوەکان) ، دووەمین ڕۆمانی (یوسف عزەدین)ە کەلەلایەن وەرگێڕ (باست مرادی)ییەوە، دوای وەرگێڕانی ڕۆمانی (تەنها ڕۆژێکی سارد) بکرێتە فارسی و لەلایەن دەزگەی چاپ و بڵاوکردنەوەی (انتشارات افراز) لەتاران/٢٠٢٤ بڵاوبکرێتەوە. هەروەها بابەتێکی تایبەتی لەکۆڤەر و نووسەر (هۆشەنگ شێخ محەمەد)؛ تایبەت بەڕۆمانەکە، کەلەکتێبی (دنیای تارمایی کاراکتەرە پەنهانەکان/دەزگای فام-٢٠٢٢) وەرگیراوەو بەزمانی فارسی لەپێشەکی ڕۆمانەکەدا بڵاوکراوەتەوەو پەرەگرافێکیشی خراوەتە سەر بەرگی دواوەی کتێبەکە.

پاڕادۆکسی شکەستی ئیسڕائیل!..2.. نووسینی: ئەلوف بەن.. وەرگێڕانی: حەسەن ڕازانی

چۆن سەرکەوتنی سەربازیی وڵات شکەستی سیاسی بەرهەم دەهێنێت!
نووسینی: ئەلوف بەن ٤ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤
سەرچاوە: فۆڕین ئەفێرس
وەرگێڕانی: حەسەن ڕازانی

تێبینی: ئەم بابەتە کەمێک درێژەو نەشم ویست کورتی بکەمەوە. چونکە ئەمە تەرجومەیە نەک ئامادەکردن تاکو تەنها بیرۆکەو پۆینت و سەرخاڵەکانی دەست نیشان بکەم. بە هەر شێوەیەک لێم ببڕیبایە لە گرنگییەکەم کەم دەکردەوە. ئەم بابەتە لە فۆڕین ئەفێرس دا بڵاوکراوەتەوە کە گۆڤارێکی وەرزییە و پەیوەستە بە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا. دەستی نووسەرەکانی تا ڕادەیەک ئاوەڵاکردوە بۆ ئەوەی بتوانن چی بەڕاست دەزانن بیڵێن. ئەو گۆڤارە نوسەری چەپ و لیبڕاڵی لە ناودا دەنووسێت. بابەتەکانی ناوی هەمویان دەگەنە ١٤ تا ٢٠ لاپەڕە. ئەوەش نووسینێکی درێژە، هەر بۆیەش من بۆ بڵاوکردنەوە کردمە سێ بەشەوە. جا ئەو بابەتە هەم ئازادانە نووسراوەو هەم نووسەرەکەشی جولەکەیەو بەخۆشی سەرنووسەری گۆڤارێکی ئیسڕائیلییە بە ناوی هاڕێنتز. نووسەر لەم نووسینەیدا بە ئازادانە ڕەخنە لە ئیسڕائیل و سیاسەتە ڕەگەزپەرستەکەی و سیستەمی دەسەڵاتدارێتی باڵی ڕاستڕەوی نەو سیاسەتی ئیسڕائیل دەگرێ. هەروەها بە تەواوی پێوە دیارە کە هاوسۆزی کێشەی فەلەستینەو لە گەڵ فەلەستینییەکاندا بۆ درووستکردنی دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان هاوڕایە. (ح.ڕ)

بەشی دووەم :

بەردەوام بوونی ناتانیاهۆ لە دەسەڵاتدا لە گەڵ مێژووی ئیسڕائیلدا نایەتەوە!

ناتانیاهۆ بە ڕاکردنی لە بەرپرسیارییەتی و مناوەرەکردنێکی وردیشی دەستدایە تا مانەوەی خۆی و پێگەکەی لە دەسەڵاتدا درێژە پێبدات، توانی خۆی ڕزگار بکات لەو لێکۆڵینەوە توندەی کە دەستی پێکردبوو لەسەر سیاسەتەکانی ناتانیاهۆ کە خۆی لە پێکەوە ژیان و گونجان

لەگەڵ حەماسدا دەبینیەوە و لە لایەکی تریشەوە کە گوێی بەو هەموو ئاگادارکردنەوانە نەدەدا کە سوپاو دەزگاکانی هەواڵگریی پێیان دەدا لەسەر هێرشی چاوەڕوانکراوی لەو جۆرەی حەماس بۆ سەر ئیسڕائیل. هەروەها هەوڵەکانیشی لە لاکەی ترەوە بۆ لاوازکردنی دەسەڵاتدارێتی فەلەستین کە هاوبەشی پێشووی ئیسڕائیلە بۆ چەسپاندنی ئاشتی. جا ئێستا لە ترسی شکەستهێنانی لە دەنگدان و بۆ دوای ئەوەشدا دەگەڕێت کە دادگاییکردنەکەی لەسەر گەندەڵی وەدوا بخات، ناتانیاهۆ تەنانەت خۆی لە دەنگدانی پێشوەختەش بەدوور دەگرێت! بۆیە بەشی سەرەکی پلان و ستراتیژی ناتانیاهۆ ئێستا هەر ئەوەیە کە درێژە بە شەڕ بدات و تەنانەت بەرەبڵاوتریشی بکات تا بەرەو لوبنانیش بڕوات و ناشیەوێت لەگەڵ حەماس بگاتە هیچ ڕێکەوتنێک! جا ئەگەرئەو سیاسەتەی ناتانیاهۆ لە سەر حسابی تەواوی بە بارمتە گیراوەکانیش کە لە ناو غەزەو تونێلەکانی غەزەدان خەریکە هەر لە برسانا بمرن تەواو ببێت و بەسەرکەوتن بگات!
ناتانیاهۆ بۆ ئەوەی پارێزگاری لە دەسەڵاتی خۆی بکات هاتووە دەسەڵاتێکی یەکجار زۆری نایاسایی داوەتە هاوڕێ هەرە ڕاستڕوەکانی نێو هاوپەیمانیەتەکەی خۆی کە هەموو ئەوانە پێبەگەروویان دەنگی نا بەرز دەکەنەوە بە هەر ڕێکەوتنێکی بارمتە گۆڕینەوە کە کشانەوەی ئیسڕائیلی لە غەزە تێدا بێت لەگەڵ بەردانی چەکدارەکانی حەماس کە لە زیندانەکانی ناو ئیسڕائیلدان. ئا ئەمەشیان نوێنەرایەتی 180 پلە گۆڕان و بادانەوە لە هەڵوێستی نیشتیمانیدا دەکات! چونکە ئیسڕائیلیەکان هەمیشە شانازیان بەوەوە کردووە کە ئامادەی کردنی هەموو شتێکن لە پێناوی هێنانەوەی بارمتەو دیلەکانی جەنگ بۆ ماڵە خۆیان، وەک لە هەڵمەتەکەی ساڵی 1976 دا دەرکەوت کە هێزی بەرگری ئیسڕائیلی IDF ئەنجامیدا لە شاری ئینتەبی یۆگەندا بۆ ڕزگارکردنی ئەو سەرنشینانەی کە لە ناو فڕۆکەیەکی فەرەنسیدا بوون کە لە تەل ئەبیبەوە ذەچوون بۆ پاریس و لە ڕێگا فڕێنرابوون و بەرەو یۆگەندا برابوون. کە لەو هەڵمەتە بوێرانەیەدا برا گەورەکەی ناتانیاهۆ بە ناوی یۆنی گیانی خۆی بەخت کرد! ئینجا هەر پێنج ساڵ پێش ئێستا سەرەک وەزیرانی ئیسڕائیل بەرەو مۆسکۆ کەوتە ڕێ و بە شێوەیکی تایبەت و هەر بە خۆی کەوتە پێک هاتن لەگەڵ سەرەکی ڕوسیا ڤلادیمیر پوتین بۆ بەردانی ئەو کچە گەنجە ئیسڕئیلیەی کە لە سەر هێنان و بردنی مادەی هۆشبەرەوە لە ڕوسیا گیرابوو. بەڵام سەیرە بۆچی ئەو کارەی نەکرد بۆ هێنانەوەی ئەو بارمتانەی کە لە ئۆکتۆبەری 7دا لە لایەن حەماسەوە ڕفێنرابوون!
پێڕە ڕاستڕوەکەی ناتانیاهۆ چاک درکیان کردبوو بەوگرنگیدانەی ناتانیاهۆ پێیان لە لایەکەوەو لە لایەکی تریشەوە دەیانزانی

بارودۆخی ناتانیاهۆ چەندە ناسکە، بۆیە زیاتر مکوڕ بوون لەسەر داخوازیە سەرەکیەکانیان و لە نێویشیاندا گەڕانەوەی دوبارە کۆمەڵگا جولەکەکان بۆ ناو غەزە کە لە ساڵی 2005دا لە سەردەمی شاروندا وازیان لێهێنرا. هەرچەندە ناتانیاهۆ بە ئاشکرا ئەو بیرۆکەیەی ڕەتدەکردەوە بەڵام ڕەنگە لە بنەوە پێشی خۆش بووبێ تا خۆی بکاتە یەکەم سەرۆک وەزیرانی ئیسڕائیل تا بگوترێت کە ل□سردەمی ڕابەرایەتی ئەودا بیرۆکەی داخوازی فراوانکردنی هۆردوگای جولەکە نشینی ئیسڕائیل دەستی پێکردۆتەوە کە دەیان ساڵبووە پاشەکشەیان کردبوو لەو داواکارییانە! لەو چەند هەفتەی ڕابردوودا لەڤین، وەزیری داد، لە هێزی بن سێبەرەوە گەڕایەوە بۆ ناو حکومەت بۆ ئەوەی دەست بکاتەوە بە چاکسازیی لە دەسەڵاتی دادپەروەریدا و بە واز هێنانی لە ڕێبازی یاسادانان، خۆی خستە ناو خەندەقی شەڕی بیرۆکڕاتیانەوە و ڕیگەگرتن لە دامەزراندنی دادوەرو زیاتر پشتگوێخستنی ئامۆژگاریییە یاساییەکانی داواکاری گشتی گالی بەهاڕاڤ میارا!

لە ساڵەکانی پێش ئۆکتۆبەری 7 ، هەندێک لە بەرپرس و سەرکردەی عەڕەبی هاوڵاتی ئیسڕائیلی کەوتبوونە هەوڵ و کارێکی بەردەوام بۆ ئەوەی هاووڵاتیەعەڕەبەکانی ئیسڕائیل والێبکەن بە تەواوی لە گەڵ کۆمەڵگای ئیسڕائیلی تێکەڵ ببن، ئەوەش بە دەستەبەرکردنی پێدانی مافی یەکسان و ڕەخساندنی دەرفەتی زیاتری ئابووری بۆیان! بەڵام هەر دوای هێرشەکەی حەماس، حکومەت ڕێک ئەم ه□و□□□ی شکەست پێهێناو دەستی کرد بە گرتن و دادگایی کردنی عەڕەبەکان و بە بەهانەی پۆستەکانیان لە سۆشیال میدیا و تەنانەت دەست کرا بە ڕێگری لە هەموو ئەوخۆپیشاندانانەی کە عەڕەبەکانی ئەنتی شەڕ پێی هەڵدەستان لە ناو ئیسڕائیلدا! دەزگا سەرەکی و باوەکانی ڕاگەیاندنیش ڕێک هەمان ڕێبازیان گرتەبەرو خۆیان بەدوور دەگرت کە لە پانێڵە زۆرو ز□ بەندەکانیاندا بەشداری بکەن بەو عەڕەبانەی کە کۆمینتیان هەبوو، قسەیان هەبوو، شتیان دەزانی بیڵێن! لە ماوەی کەمتر لە دوو ساڵ، هاوپەیمانی ناتانیاهۆ توانی لە ڕووی سیاسییەوە دەست بەسەر تەواوی هێزی نیشتیمانی پۆلیسدا بگرێت و کۆنتڕۆڵی بکات و بیکاتە ئامڕازێکی کەسیی ژێر دەستی بەرەی هەرێ ڕاستڕەوی ئیسڕائیلیی کەسێکی خاوەن نفوزی وەک ئیتەمار بەن گڤیر، وەزیری ئاسایشی نیشتیمانی، کە شاگردو خوێندکاری کەسێکی ڕەگەزپەرستی وەک قەشە، ڕەبای، مەیر کاهانە! لە لایەکی ترەوە بەن گڤیر دەستی کردە هەڵمەتێکی توندی شەڕی بیرۆکڕاتیانە، کەسی نزیکی خۆی و دۆست و هاوڕێیانی دامەزراندن لە شوێنە باڵاکان و پلەی ئەو ئەفسەرانەشی بەرز دەکردەوە کە بە شێوەیەکی نایاسایی ڕەشبگیرییان دەست

پێکردبوو لە نێو خۆپیشاندەرانی دژی حکومەت و ئینجا لە لایەکی تریشەوە چاوی خۆی دەنوقاند لە هەموو ئەو تاوانانەی کە جولەکە توند□و□کان لە دژی عەڕەب و لادێکانی کەناری خۆرئاوا ئەنجامیان دەدا، هەروەها خۆی خەواندبوو لە هەموو ئەو تاوانانەی کە دەکرا لە دژی کۆمەڵگاو گەڕەکە عەڕەبنشینەکانی ناو شارەکانی ئیسڕائیل . چونکە بە لای بەن گفیرەوە هەتا ڕێژەی عەڕەب کەم بکرایەتەوە لە نا وئیسڕائیلدا لە بۆ جولەکەکان باشتر بووە!
هەتا ئەم دواییانەش زوربەی جولەکەکانی ئیسرائیل ئەم هەڵوێستە تونڕەوانەیان بە شەرمەزاری دەزانی بەڵام ئەوەیان بەدەنگی بەرز نیشان نەدەدا، هەر بۆیەش ناتانیاهۆ توانی بارودۆخەکە لەگەڵیاندا هێواش بکاتەوە! لە هەمان کاتدا یەکێکی ترلە هەرێ ڕاستڕەوەکان بە ناوی بێزالێل سمۆتریش، کە وەزیری داراییە لە کابینەکەی ناتایاهۆدا، ڕابەرایەتی ه□□□م□ت□کی □□گ□ز□پ□رستانە دەکا بۆ لکاندنی تەواوی کەناری خۆرئاوا بە ئیسڕائیلەوە! کە دیارە ئەمەش لە ڕێگەی برسی کردنی دەسەڵاتدارێتی فەلەستینیەکانەوە دەکات. ئەو دوو کەسە هەرێ ڕاستڕەوە سمۆتیش و بەن گفیر بە ڕوونی و ئاشکرایی ئامانجی خۆیان خستۆتە ڕوو کە ئەویش بریتیە لە دەستبەسەراگرتن و لکاندنی تەواوی کەناری خۆرئاوا بە ئیسڕائیلەوە، بەڵام ئێستا ئەو کارە تۆزێک ئاڵۆزتر بووە ئەویش ل□ بەرئەو□ی ک□ داگیرکردن و شەڕی غەزە لە گۆڕێدایە!

پڕۆژەی یاسای پارە!

ئەو ف□ر□ بەرەیەی شەڕ کە ئیسڕائیل تێیەوە گلاوە ش□□□ک□ی لە ناوخۆشیدایە کە ناتانیاهۆی سەرۆک وەزیران دەستی داوەتێ بۆ گۆڕینی نۆرم و هەڵوێستەکان. هەرچەندە ناتانیاهۆ زۆرێک لە بیرۆکە ئایدۆلۆجیەکانی لەگەڵ هاوپەیمانە ڕاستڕەوەکانیدا هاوبەشی پێدەکا ، بەڵام ئەو کەوتۆتە مناوەرکردن ڕووەو پێگەی□ک□ی سیاسی کە بە بارمتە گیراوە لە لایەن ئەوان□و□ ئ□ستاش دەیەوێت تەواوی خ□□ک□ی ئیسڕائیل بە بارمتە بگرێت وەک چۆن خۆی کراوەتە بارمتە!
هێرشەکەی 7 ی ئۆکتۆبەر ئیسڕائیلیە سێکیولارو بە تایبەتی نێودەوڵەتیەکانی خستە تەنگ□ژ□وە. لە ماوەی سێ دەیەدا دوای کۆنفرانسی مەدرید لە ساڵی 1991 و ڕێک□وتنامەی ئۆسڵۆ لە ساڵی 1993دا، ئەو ئیسڕائیلیە سێکیولارو نێودەوڵەتیانە شانازیان بە وەڵاتەکەیانەوە دەکرد کە توانیویەتی وەک بەشێک لە ڕۆژئاوا دەرکەوێت، هەروەها کێشەی فەلەستینیش وەک گرفتێکی چارەسەرنەکراو سەیریکراوەو گوتراوە کە دەتوانرێت هەر وا بەوشێوەیە لەگەڵیدا بەردەوام ب□ن. ب□□□□و□بردنی کێشەی فەلەستین بەبێ هیچ بەرەو

پێشچوونێک، لە کاتێکدا کە ئیسڕائیل لە ڕووی ئابووریەوە بەرەو پێش چووە و کێشەی فەلستینیش نە بەرەو ئاشتی و نە بەرەو شەڕێش براوە بریتیبووە لە ڕێبازی سیاسی ناتانیاهو هەر لەو ڕۆژەوەی کە هاتۆتەوە نێو گۆڕەپانی سیاسەت لە ساڵی 2009. هەروەها ناتانیاهۆ دەستی بە هەڵگەڕانەوە کرد لێیان و دەستی دایە چاکسازییەکی گشتی لە دەسەڵاتی دادوەریدا، جا ئەو هەوڵەی ناتانیاهۆ ڕێخۆشکەر بوو کە هاوپەیمانییەکی ناوخۆیی پێک بێت لە نێوانی ناتانیاهۆ و نوخبەی لیبڕالیی ئیسڕائیلی. هەتا ئەگەر ئەو نوخبەیە دەنگیشیان پێنەدابایە بەڵام لە لاکەی ترەوە زۆر دڵخۆشبوون بەوڕێژە زۆرە پارەیە کە ستراتیژیەکەی ناتانیاهۆ خستبوویە بەردەستیان و وایان نیشاندەدا کە وەڵاتەکەیان لە ڕێزی وەڵاتانی پێشکەوتووی ڕۆژئاوادایە لە ڕووی گەشەسەندنی ئابووریدا و یەکێکە لە وەڵاتە بەرەو پێشچووەکان لە ڕووی نێودەوڵەتیەوە!

جا ئێستا لیب□□□کانی ناو ئیسڕائیل تووشی فشاری دوولایەنە بوونەتەوە، لە لایەکەوە لە لایەن ڕۆژئاوای پێشکەوتنخوازو لیب□□□□و□ لە لایەکی تریشەوە لە لایەن بنکەی ناتانیاهۆوە لە ناو خۆی ئیسڕائیلدا تووشی پەراوێزخران و بە شەیتانی کردن بوونەەتەوە!

هەرچەندە هەردووک بەرەی جولەکەی پارێزگارو ئایینی ناو ئیسڕائیل وەک یەک بەدەستی دابەزینی بەهای (شێکڵ) و بەرزبوونەوەی هەڵاوسانەوە دەناڵێنن بەڵام لە لایەکی ترەوە توانیویانە مانایەک بدەن بە بەردەوامی شەڕەکە! بە تایبەتی بۆ ئەوهێڵە توندڕەوە لە جوولەکە توندڕەوەکانی بەری کەناری خۆرئاوا کە ئێستا هەست دەکەن ڕاست بوون کە ساڵی 2005 دژایەتی چوونە دەرەوەی ئیسڕائیلیان دەکرد بە تەواوی لە غەزە. ئێستا هەست دەکەن لە نێو کۆمەڵگای ئیسڕائیلیدا پێگەیان بەرەو هەڵکشان و بەرزبوونەوە دەڕوات بە تایبەتی لە نێو سوپای هێزی بەرگریی ئیسڕائیلیدا کە تێدا بوونێکی کاریگەرو بەرچاویان هەیە!

ئیترئەو لیبڕالانەی کە لە هەموولایەک زیاتر پابەندبوون و زۆرتریش زەرەرمەند بوون ڕوویان کردە دوو ستراتیژ بۆ مانەوەی خۆیان. یەکیکیان ئەوەیە کە کۆچ بکەن بۆ وەڵاتانی تر جا ئەگەر بە شێوەیەکی کاتیش بێت، یان دەچن داوای پاسپۆرتی وەڵاتێک دەکەن کە کەس و کاری□ان لەوێ نیشتەجێیە بۆ ئەوەی لە ڕێگەی کەس و کارەوە بتوانن ئەوانیش بچنە ئەو وەڵاتە! ئەو دیاردەیە لە پێش شەڕی غەزەش بوونی هەبووە، لەو ڕۆژەوە دەستی پێکردووە کە ناتانیاهۆ دەستی بە کودەتا کرد بەسەر دەزگای دادا. بۆیە قسەوباس لە نێو ئیسڕائیلیکاندا دەرباری□ ب□جێهێشتنی وەڵات بە تایبەتی لە نێو چینە دەوڵەمندو زیاتر ڕۆشنبیرو بە ئاگاکەدا بەرەو توندی و زۆر

بوونیش ڕۆیی هە رکە شەڕی غەزە دەستی پێکرد لە گەڵ فەرمانڕەوایی ناتانیاهۆ. جا ئەو شوێنانەی کە ئیسڕائیلیەکان زیاتر کۆچیان دەکرد و دەیانویست بۆی بڕۆن بریتیبوون لە یۆنان، پۆڕتوغال، تایلاند و هەروەها ئەو شوێنە نەریتەی وەک لەندەن و نیویۆڕک. جا هەندێک لەو ئیسڕائیلیانە تەنانەت توانیویانە هەمان کارو بەرژەوەندیە ئابووریەکەی خۆشیان لە ناو ئیسڕائیلدا بپارێزن ئەوەش هەر لە دوورەوە بە ڕێگەی دیجیتاڵیی گەڕۆکەوە یان ئۆنلاینەوە!

نەیارانی ناتانیاهۆ بە هیوای ئەوەن کە بە شێوەیک لە شێوەکان ناتانیاهۆ بەختی نەمێنێت!

ستراتیژیەکەی تری نەیارانی ناتانیاهۆ بۆ مانەوەی خۆیان بریتی بوو لە بەردەوام بوون لەسەر هەڵوێستەکانیان و بەردەوام بوون لە خۆپیشاندان و ناڕازایەتی دەربرین لە دژی ناتانیاهۆ لە لایەکەوەو لە لایەکی تریشەوە بەردەوامبوون لە پشتگیری کردنی سوپای بەرگریی ئیسڕائیل لە شەڕیدا لە دژی حەماس و داوای بەردانی هەموو ئەو بە بارمتە گیراوانەشیا دەکرد کە لە ژێردەستی حەماسدا ماون. لە کۆتایی مانگی هەشت دا قەیرانی بارمتەکان گەیشتە ترسناکترین ترۆپکی خۆی کاتێک کە حەماس شەش لەو بارمتانەی لە تونێلێکدا لە ڕەفەح کوشتن. جا لەو کاتی توڕەیی و پەژارەیەدا کە ناتانیاهۆ نەیتوانیوە بگاتە ڕێکەوتنێک لە گەڵ حەماسدا بۆ ڕزگارکردنی ئەو شەش بارمتەیەو گفتوگۆکانیش کۆتایی پێناهێنێت بۆ بەردانی هەموو ئەو بارمتانەی کە هێشتا بەرنەدراون، بۆیە بەو هۆیەوە بە سەدان هەزار لە ئیسڕائیلیەکان ڕژانە سەر شەقامەکان و لە دژی حکومەت و ئەو خۆپیشاندانەش گەورەترین ناڕازایەتی بوو کە لە دوای ئۆکتۆبەری 7 وە ڕوویدا!

بەڵام هەتاکو ئێستاش ناڕەزایەتیەکانی سەرشەقام نەیانتوانیوە بنکەی هاوپەیمانی ناتانیاهۆ بهێننە لەرزین. ئەو ناڕەزایەتیانە لە لایەن هەمان پێڕی نەیاری ناتانیاهۆ وە پشتگیری دەگرێن کە لە نێویاندا گاڵانت هەیە کە سەرکردایەتی ناڕەزایەتیەکانی کرد لە دژی ئەو چاکسازییەی کە ناتانیاهۆ دەستی پێکرد لە دەزگای داد. بەڵام سەرۆک وەزیران زۆر بە زیرەکانە مامەڵەی لەگەڵ بارودۆخەکەدا کردو هەموو ئەو خۆپیشاندانانەی بە سیاسیی ناساندن و مەبەستی سەرەکییان هیچ شتێک نیە تەنها دەڕپەڕاندنی منە لە دەسەڵات. جا ئێستا ناتانیاهۆ بابەتی بارمتە ئیسڕائیلییەکانی ژێر دەستی حەماس و میحنەتی ئەوانی کردووەتە بەهانەو بەکاری دەهێنێت!

نەیارانی ناتانیاهۆ هەر بە هیوای ئەوەن بەشک و ناتانیاهۆ بەختی هیچی تر نەیهێنێت یان لە شوێنێکەوە قڵشتێک بومەلەرزەیەک درووست بکات. یەکێک لە هەرێ کێشە ئاڵۆزەکانی ناوخۆ کە ناتانیاهۆ

□ووب□ووی بووەتەوە بریتیە لە لێخۆشبوون لەو گەنجانەی کە زۆر ئۆرسۆدۆکسی و توندڕەوی ئایینین لە چوونیان بۆ خزمەتی سەربازی! ئەوە بۆ چەندین دەیە دەچێت کە بەهانەی ڕابەرانی ئایینی هەرێ توندڕەوی ئۆرسۆدۆکسی بۆ ئەو بابەتە ئەوەیە کە دەبێ ئەو گەنجە ئۆرسۆدۆکسیانە بپارێزرێن لە ژیانی سێکیولاریی کە لەوانەیە لە سەربازگەکاندا ڕووبەڕووی ببنەوە. جا ئێستا ئەو شەڕە بە تەواوی ئەو جیاوازیە گەورەو نایەکسانەی ئاشکرا کردووە کە هەیە لە نێوانی گەنجە هەرێ توندڕەوە ئایینیەکان و گەنجانی تری ئیسڕائیل کە هەموو کات بانگ دەکرێن کە بچن بۆ خزمەتی سەربازیی و خۆیان بکەنە قوربانی وەڵاتەکەیان!
لە مانگی حوزەیراندا، دادگای باڵای ئیسڕائیل گوتی کە هیچ بنەما یەک لە گۆڕێدا نیە بۆ ئەوەی گەنجی ئۆرسۆدۆکسی توندڕەوی ئایینی نەچێت بۆ خزمەتی سەربازیی و ئەوەی تریان بچێت.دەبێ هەردووک لا بە یەکسانی مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت! جا ئێستا حکومەت لە جێبەجیکردنی ئەو بڕیارەدا سستی دەنوێنێت و سوپاش نایەوێت کەس بە زەبری زۆریی پەلکێشی خزمەتی سەربازیی بکات. ئێستا ئەو کێشەیەش لە گۆڕێدایەو جارێکی تر سەرهەڵدەداتەوە کاتێک کە ئەنجومەنی یاسادانان دەنگ لەسەر بودجەی ساڵی داهاتوو دەدات! ڕابەرە سیاسیەکانی بەرەی ئۆرسۆدۆکسی هەرێ توندڕەوی ئایینی دەستیان کردووە بە هەڕەشە و دەڵێن ئەگەر بێت و ئەو ڕەش نووسەی لێخۆشبوون لە لاوانی ئایینی ئۆرسۆدۆکسی لەبۆ خزمەتی سەربازیی ڕەزامەندی لەسەر دەرنەبڕن ئەوا حکومەت دەڕوخێنن! جا هەر لەو دواییانەدا و بۆ ئەو مەبەستە ناتانیاهۆ بۆ پاراستنی خۆی هات کەسێکی وەک گیدیۆن سار کە وەزیری دادی پێشوو بوو هێنایە ناو هاوپەیمانیەتیەکەی خۆی!

ئەلوف بێن سەرنووسەری ڕۆژنامەی هارێتز! س□رچاوەی ئەو نووسینە:
https://www.foreignaffairs.com/middle-east/israel-paradox-def.eat-aluf-benn

---

تەزویر کێشە نییە، دەزانن

کێشەکە چییە؟.. شێرکۆ کرمانج

چارەسەری کێشە بە دیاریکردنی کێشە دەست پێ دەکات، ڕێک وەک ئەوەی چۆن چارەسەری نەخۆشی بە دەستنیشان کردنی هۆکاری پشت نەخۆشییەکە دەست پێ دەکات. ئەوەی ئەلفوبێی سیاسەت و تەندروستی بزانێت ئەو ڕاستییە دەزانێت. بۆیە بەڕاستی قسەکردن لەسەر تەزویر مایەپووچ و بێ بنەمایە چونکە جەوهەری کێشەی دیموکراسی لە هەرێم، لە عێراق و لە تەواوی ناوچەکە (وەک وڵاتانی ئێران، میسر و تورکیا و ڕووسیا) گرفت یان بوونی تەزویر نییە بەڵکوو کێشەگەلێکی دیکە کە بوون بە ڕێگر لە پێش گەشەی دیموکراسی. لەم کورتەبابەتە بەسەرپێی قسە لەسەر هەندێکیان دەکەین.

ئەوەی هەڵبژاردن لە کوردستان و کۆمەڵێک وڵات نادیموکراسی دەکات، پرسی تەزویر نییە، چونکە نەک لەم هەڵبژاردنە بەڵکو لە هەموو هەڵبژاردنەکان، ئەوکاتانەی کە بەخەستی تەزویر دەکرا، تەنیا بای چەند کورسییەک دەکرا تەزویر بکرێت، بەگشتی دەکرێت بڵێین، لە کەمترین حالەت کورسییەک و لە زۆرترین حالەت پێنج کورسی لەو ١٠٠ کورسییەی پەرلەمانی کوردستان بە تەزویر دەبردرانەوە.

ئەوەی وا لە هەندێک کەس بکات پەنا بە تیوری پیلانگێڕیی، یان تەزویر و ساختەکاری ببات، ئەوەیە کە ئەوانەی پێیان وایە پارتی و یەکێتیی جەماوەریان نییە، مادام جەماوەر و دەنگدەریان نییە، ئەدی ئەوە چۆنە هەموو جارێک زۆرینەی کورسییەکان دەبەنە. بەکورتی، پێمان خۆش بێت یان نا، ئەم تێگەیشتنە هەڵەیە. پارتی و یەکێتیی دوو هێزی گەورەن لە کوردستان و جەماوەریان هەیە و جەماوەرەکەشیان گوێڕایەڵترن لە جەماوەری حیزبەکانی دیکە نەک تەنیا لەبەر دڵسۆزیان بە پارتی و یەکێتیی بەڵکوو لەبەر پەیوەستبوونی بەرژەوەندییەکانیان بەم دوو حیزبەوە، لەبەر مێژووی زۆر و دوورودرێژی ئەو دوو حیزبە، لەبەر خزمخزمێنەیان، هتد. ئەوەش ڕاستییەکە کە بە خۆشی بێت یان ناخۆشی دەبێت قەبوڵی بکەین. قەبوڵ کردن لەبەر ئەوەی نا کە ئەمە ڕاستە یان باشە بەڵکوو لەبەر ئەوەی واقیعێکە و سەپێنراوە، جا ئەوەی نازانێت ئەو واقیعە بە ئاوای لێهاتووە ئەوە شتێکی دیکەیە.

ئەوەی دەبێت قسەی لەسەر بکرێت تەزویر نییە بەڵکوو ئەو هۆکارانەن کە ڕێگرن لە پێش پڕۆسەی نیشتیمانسازی و بەدامەزراوەییبوونی دامودەزگاکانی هەرێم، کە دەکرێت لەم خاڵانەدا کورت بکرێنەوە:

یەکەم، نەبوونی هەلی یەکسان، واتە هەندێک حیزب، یەکێتیی و پارتی، بەتایبەتی، پارەیەکی زۆر و توانایەکی زۆر و زەبەلاحیان

لە بەردەستدایە کە لە ئاکامی ناعەدالەتی و گەندەڵی و قۆرغکردنی جومگەکانی دەسەڵات مسۆگەریان کردووە و لە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن لە خزمەتی خۆیان بەرژەوەندی کاندیدەکانیان بەکاریان دێنن.

دووەم، کۆنتڕۆڵکرنی میدیا بە هەموو شێوەکانی، هەر لە ڕادیۆ و تەلەفزیۆنەوە بگرە تا سۆشیال میدیا، لەلایەن پارتی و یەکێتیی، کە هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ بوونی ئەو پارە زۆرەی لە بەردەست پارتی و یەکێتیی دایە کە لە ڕێگەی دەستگرتن بەسەر سامانی گشتیی و گومرگەکان و دروستکردنی کۆمپانیای زەبەلاحی خانوبەرە و هەناردە و هاوردەکردن و مسۆگەرکردنی کۆنتراکتەکان و موساتەحە و زەوی زاردا مسۆگەریان کردووە. لە بەرئەنجامدا هەر دوو حیزب بوون بە خاوەنی کۆمەڵێک بانک و کۆمپانیای میدیایی زەبەلاح. ئەمانەش دەرفەتی نایەکسانیان بۆ کاندیدەکانی ئەم دوو حیزبە بە بەراورد بەوانی دیکە ڕەخساندووە.

سێیەم، کۆنتڕۆڵکردنی دەزگا ئەمنییەکانی کوردستان، هەر لە پێشمەرگەوە بگرە تا دەگاتە پۆلیس، کە هەم بۆ چاوسوورکردنەوە، هەم بۆ گرتن و زیندانیکردنی نەیاران بەکار دێت. ئەمەش ترس و دڵەڕاوکێی لای خەڵکانی دەرەوەی ئەم دوو حیزبە دروست کردووە کە لە هەڵبژاردنەکاندا و لەسەر سندوقەکانی دەنگدان ئەنجامەکانی دەردەکەون.

چوارەم، نەبوونی دەستوور و دادگایەکی باڵا کە هەم بێلایەن بێت هەم یەکلاییکەرەوە بێت. لە غیابی دەستوور و دادگاش، یەکێتیی و پارتی هەندەی دیکە تواناکانی گەندەڵکاریی و کۆنتڕۆڵکردن و قۆرغکردنیان زیادی کردووە. ئەمەش ژینگەیەکی دروست کردووە کە دیموکراسی نەک تێیدا گەشە ناکات بەڵکوو بپووکێتەوە.

کەواتە تکایە واز لەوە بێنن کە تەزویر کراوە یان نەکراوە، چونکە وەک گوتمان، بەجگە لەوەی کە تەزویر ڕۆژ بە ڕۆژ، جار بە جار، هەڵبژاردن دوای هەڵبژاردن، کەمی کردووە هیچ کاتێک تەزویر ئەو خەمە گەورە و ئەو گەمەگۆڕەرە، گەیم چەینگەرە، نەبووە.

ئەوەی گەمەکان و بارەکان بەلای پارتی و یەکێتیی دا لار دەکاتەوە ئەو چوار خاڵەیە کە ئاماژەم پێکردن، تا گەندەڵی کەم نەکرێتەوە، تا میدیا لەژێر دەسەڵاتی پارتی یەکێتیی دەرنەهێنراێت، تا سامانی گشتی لەلایەن حکومەتێک کە هی خەڵک بێت و بەرپرس بێت بە خەڵک، تا دادگای ئازاد و دەستوورمان نەبێت، تا هێزە ئەمنییەکان بە نیشتیمانیی نەکرێن، بەکورتی، تا پرۆسەی نیشتیمانسازی لە هەرێم وەگەڕ نەخرێت و نەبێت بە پرۆسەیەکی تەکمە، ئەوە دیموکراسی هەر ساختەکراسی بەرهەم دێنێت، بەڵام وەک گوتم نەک لەبەر تەزویر بەڵکوو لەبەر ئەوەی تەواوی پرۆسەکە ساختەکارییە.

پەكەكە نابێت ئەم دەرفەتە لەدەست بدات.. زاهیر باهیر

چەند ڕۆژێكە دەنگۆی وتووێژی نێوانی پەكەكە و حكومەتی توركیا لە ئارادایە. پێناچێت ئەمە كاری ئەم چەند ڕۆژە بێت بەڵكو لانی كەم پێشینەیەكی چەند هەفتەیی هەیە. بەم بۆنەشەوە توێژەرەوانی كورد و ناكورد زۆری لەسەر دەنوسن و هەندێكیشیان خەنجەر لە كا دەدەن. هەندێك لە سەرانی پەكەكەش كۆمێنتی خۆیان داوە و ئەوانی دیكەش بە دوای ئێماندا دێن هەر وەكو پێشتر دیتومانە.

بۆ من هۆكاری ڕوودانی وتووێژەكە و كێ قسە دەكات و كێ دیمانە دەكات هیچ گرنگییەكی نییە، ئەوەی گرنگە ئەمە دەرفەتەكە و هاتەتە پێشەوە كە پەكەكە دەبێت لەم بار و دۆخەدا بیقۆزێتەوە هەتا ئەگەر ئەنجامێكیشی نەبێت چونكە هەر هیچ نەبێت پشوویەكی باش دەبێت بۆ خودی پەكەكە خۆی و بۆ كوردستانی باكور و باشور و تا رادەیەكیش ڕۆژئاواش . پشوویەك دەبێ كە چی تر كەسە دەركەوتوو چالاكەكانی نێو پەكەكە و ڕۆژئاوا لە توركیادا راونانرێن و ناگیرێن، پشوویەكە هەر ئاواش تا ڕادەیەك ئاسایش بۆ باشووری كوردستانیش دەگەڕێتەوە، هەر هیچ نەبێت دەستان و ئەندامانی پەكەكە ترسی تیرۆركردنیان چ لە ڕێگەی تیرۆری چەكەوە یاخود درۆنەوە نابێت . پشوویەك دەبێت كە بارودۆخی یەكێتی نیشتمانیش تا ڕادەیەك ئاسایی دەكاتەوە و فڕۆكەخانەی سلێمانیش گەر بۆ وەختییش بێت دەكرێتەوە .

سوود و قازانجی ئەم هەلە ئەوەندە زۆرە كە لیستەكە و من نامەوێت بیكەمە مەبەست و كرۆكی بابەتەكەم. لەگەڵ وتنی ئەوانەی سەرەوەشدا ئەوە دەبینم كە رەنگە زۆرێك هەبن لە ناو خودی پەكەكە هەتا بە سەركردەكانیشیانەوە ڕاگرتنی شەڕ و وتووێژكردن پەسەند نەكەن، بەڵام لێرەدا دوو خاڵی گرنگ هەیە بۆ هەردوولا ، ئەوانەی كە لەگەڵیدان و ئەوانەشی كە دژن پێی دەبێت ڕەچاو بكرێن.

یەك: ئایا پەكەكە لەو كاتەوەی، واتە مانگی تەموزی 2015 وە كە ئەردۆگان شەڕی بەسەردا سەپاندن چ هەنگاوێكیان ناوە؟ چەندێك زەرەریان بە حكومەت و دەوڵەتی توركیا گەیاندووە ؟ چەندێك پرسی كورد لەوە چووەتە پێشەوە؟ كوردان و كوردستانی باشوور و باكور و ڕۆژئاوا و تا ڕادەیەكیش تەنانەت ڕۆژهەڵاتیش، چەندێك لەم شەڕە

نابەرانبەرییەدا سوود یا زیانیان بینیوە؟ چەندێك پێگەی هەردوولایانی واتە دەوڵەتی تورکیا و پەکەکەی لە ‘ نێو کۆمەنەتی نێودەوڵەتی’ بەهێز یا لاواز کردووە؟ ئەمانە و پرسیارگەلێکی دیکە دەبێت بکرێت و خودی کەسەکە تاو وتوێ بکات پێش دانی بڕیارەکەی.

بێ گومان بۆ پرسیارەکان وەڵامی جیا جیامان دەبێت ئەویش دەکەوێتە سەر ئەوەی کە ئایا ئێمە لە سەرچاوەی سۆز و ویست و حەزی خۆمانەوە لێکدانەوەی بۆ دەکەین یاخود لە واقیع و بارودۆخی ناوچەکە و تا رادەیەکیش جیهانەوە تەماشای دەکەین؟ بۆ من کە هەر لە 2015 وە دژ بەو شەڕە بووم و چەندەها وتارم بە کوردی و بە ئینگلیزی لەسەری نوسیوە و دەیەها پۆستیشم لە فەیسبووکدا کردوە چونکە هەمیشە بە دوور لە سۆز و حەزی خۆم قسەم کردووە، بەڵکو بە تێڕوانین لە واقیع و پشتبەستن بە بەڵگە و زەمینەی بزوتنەوەکە لە باکور و تورکیا و هەژمون و لێکەوتەی ئەو بزوتنەوەیە چ نەرێنی یاخود ئەرێنی لەسەر بزوتنەوەکەی ڕۆژئاوا و کۆمەڵگەی کوردی لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا دادەنێت. من لەو دەلاقەیەوە تەماشام کردووە و هەڵوێستی خۆمم لێ وەرگرتووە،

ڕێکردنەوەی وتووێژ لە هەڵوێستی هێز و ئاسۆییوونی و بوونی بەربینینێکی باشتر لە پاشەڕۆژێکی نزیکتردا، ڕەنگە لەژکانە بێت. بەڵام لە کاتێکدا کە بزوتنەوەیەکی چەکدارانەت هەبێت و ئەرکی سەرەکی تەنها بەرگریکردن بێت لە خۆی و باشترین چالاکی ئەو کەمپەینی ڕزگارکردنی بێ تەنها ئۆجەلان، بە لە هاوڕێکانی لە بەندیخانە و ڕۆژانە و هەفتانە دەیان کەسانی چالاک و دەست و ئەندامانت لێ دەست بدەیت و نە لە باشووردا بتوانیت ئازادانە بسوڕێیتەوە و چالاکییەکانت بکەیت و هەمیشەش لە مەترسی تیرۆری درۆن و چەشنەکانی دیکەی تیرۆر بیت و هاوکاتیش دەسەڵاتی کوردیش ئەوە پارتییە دەست لەگەڵ هەموو لایەکدا تێکەڵ دەکات دژ بە پەکەکە ، خاك ، میللەت، سامان هەڕاج دەکات هەر بۆ ئەو مەبەستە ، یەکێتیش ڕێگا نادات کە هیچ چالاکییەک دژ بە تورکیا و دەوڵەتی تورکیا بکرێت ، بەڵکو ڕێگا دەدات ، راستەوخۆ بێت یا ناڕاستەوخۆ تورکیا کەی بوێت لە زۆنەکەیدا تیرۆری بکات یا بیفڕێنێت ، ئەمانە و زۆر زۆری تر. باشە لە حاڵەتێکی ئاوادا وتووێژ ئەگەر هەر بۆ مەبەستی دانی پشوویەکیش بێت باشتر نییە لەو شەڕەی دەڕاوە؟ بە درێژایی شەڕی 9 ساڵە و وادەبێتە 4 مانگیش لەگەڵ حکومەتی تورکیادا پەکەکە و کورد زیانی نەکردبێت قازانجی نەکردووە ، جەماوەرێتییان گەر نەهاتبێتە خوارەوە نەچۆتە سەرەوە … ئیتر بۆچی وتووێژ نەکرێت؟؟ دوای ئەوە وتووێژە بۆ سەر نەگرتنیشی چ زیانێکی هەیە و دەبێت؟

دوو: مەرجەعێتی ئۆجەلان: مەرجەعییەت ئەو سەرچاوەیە کە بۆ حەلی

گرفتەکان و دانی ب□ یارە سەرەکییەکان لایەنەکان و کەسەکان دەگەڕێنەوە بۆی. مەرجەعییەت یانی پیرۆزکردنی ئەو سەرچاوە و بڕیار و لێکدانەوەکانی ، یانی نابیناکردنی هەر هەموو ئەوانی دیکەی ئەو حیزبە، ئەو بزوتنەوەیە ، یانی بە مەبەست و بەدەستی خۆت نابینا و نەبان لە واقیع و ڕاستییەکان دەکەیت ، یانی خۆڕادەستکردنی کەسانێك کە دەکرێت ئامۆژگاری و بڕیارەکانیان نادروست بن ، یانی نەفیکردنی کەسایەتی خۆت و هەڵپەساردنی مێشکت، یانی وابەستەیی بە کەسێك بە ڕایەك و بڕیارێك گەرچی پێشوەخت دەزانیت کە هەڵەیە…. تد .
دیارە من هەر بە تەنها مەبەستم پەکەکە و دۆستان و هەوادارانی پەکەکە نییە ، بەڵکو هەموو حیزب و ڕابەر و سەرکردەکانە ڕۆحانی یاخود ناڕۆحانی لە هەر هەموو ناوچەکەدا. دەرد و پەتای پیرۆزیی و پیرۆزکردنی ڕابەر و سەرکردە و بوون بە مەرجەعییەت هەر پەکەکەی نەگرتۆتەوە بەڵکو هەموو حیزبەکانی ناوچەکەی لە کۆن و نوێدا گرتۆتەوە، هەر تەماشای بارزانی باوك و کوڕ، جەلال تاڵەبانی، سەرکردە و ڕابەرەکانی حیزبە ئیسلامییەکانی کوردستان و حیزبوڵا و حەماس و … تد گرتۆتەوە کە ناکرێت و نەگونجاوە ڕا و بڕیاری ئەو ڕابەر و سەرکردانە بە هەند وەرنەگیرێت و ڕەتبکرێنەوە.
سەبارەت بە پەکەکە و ئۆجەلان، ڕاستە ئۆجەلان بە جەستە بەندە بەڵام بە هزر و هەڵوێست و نوسینەکانی گەورەترین ه□زموونی خۆی بەسەر پەکەکەدا زاڵ کردووە، نەك هەر سەرکردەیەکی کۆن و کارامەی پەکەکەیە بەڵکو ڕابەرێکی ڕۆحیشیانە . ئۆجەلان بە مێژوی خەباتی ناو شار و شاخ و بەندکردنی بۆ ئەم هەموو ساڵانە، لای پەکەکە و دۆستەکانی لە هەموو کورستانەکاندا پیاوێکی ئەفسانەییە و پیرۆز کراوە ، پیرۆزکردنیشی سەرچاوەی ڕەتکردنەوە و پەسەندکردنی ئەوەی دێتە پێش و ئەوەی ڕووی داوە، بۆیە قسە و بڕیارەکانی ئۆجەلان ئەوەندە سەنگ و قورسایی خۆیان هەیە ڕەتکردنەوەیان دەچێتە خانەی مەحاڵەوە .
پەکەکە وەکو حیزبێکی قوچەکەیی و ئیدۆلۆجیست و خاوەن دسپلینێکی توند و تۆڵ کە تا ئێستاش تینیۆتی بە قسە و نوسینەکانی ئۆجەلان دەشکێ و ئاوی حەیاتیانە، لێبڕین و وشکبوونی ئەو ئاوە کارەسات بەسەر پەکەکەدا دێنیت، بیرمەندی یەکەم و ڕەسەنی پەکەکەیە و نەك هەر ئەوەندە بەڵکو پەکەکە ئەوەندە بڕوای بە خودی ئۆجەلان و نوسینەکانی هەیە کە لابەلاکردنەوەی کێشەی ڕۆژهەڵاتی ناوین لە دووتوێی مێشك و لاپەڕەی کتێبەکانی ئەودا دەبینین.
قسەکەی ‘دەوڵەت باخچەلی’ سەبارەت بە پرسی کورد لە تورکیادا ڕاستە، کە نە لە ئەدەنەیە و نە لە قەندیل بەڵکو لە ئیم□□ییە ، چونکە پەکەکە ناتوانن لە بڕیارەکانی ئۆجەلان دەرچن چونکە

ئەوەندەیان پیرۆز کردووە و لە ئاسمانە ناکرێت بێهێننە سەرزەوی ، ناتوانیت قسەی بشکێنیت و خۆت کافر و مولحید بکەیت ، خۆت بێ حورمەت و تڕۆ بکەیت. ئەوە، ئەوە بڕیاری سەرەکی تا ڕادەی ئاگربەستی و وتووێژ و ڕێکەوتن و هەڵوەشاندنەوە و چەکدانان و واژۆی دوا دەستنووسی بڕیار و پلانەکان دەکات . قسەی دووهەمی باخچەلی، ئەمەشیان هەر ڕاستە کە دەڵێت با ئۆجەلان بەر بێت و قسەی لەگەڵدا بکرێت . باخچەلی زۆر بە باشی پەکەکە و ڕۆڵ و هەژموونی ئۆجەلان لەسەر پەکەکە و قورسایی بڕیارەکانی دەناسێت، ئەوەندە گەمژە نییە قسە فڕێ بدات . ئەو کە دەڵێت با ئۆجەلان بێت دژایەتی خۆی بۆ تیرۆریزم بەیان بکات بەو مەبەستە نییە کە ڕۆشنبیر و نوسەری کورد و سیاسییەکان شرۆڤەی بۆ دەکەن . ئەو دەڵێت با وتووێژی لەگەڵدا بکرێ، با بێتە دەرەوە لە بەندیخانە و ڕووبەڕوو دانوسستاندنی لەگەڵ بکرێت. ئەو دوای ئەمانە ئەو داخوازییە لە ئۆجەلان دەکات کە دژ بە تیرۆریزم و تیرۆر بوەستێتەوە . ئۆجەلان دەزانێت کە پەکەکە گەر لە کۆندا لە کاری تیرۆریستیدا گلابێت ، ئەوە ئێستا پەکەکە تیرۆریست نییە ، ئەوە حکومەتی تورکیایە کە بە درێژایی دروستبوونی فاشست بووە و لە ئێستاشدا دەوڵەتێکی فاشست و تیرۆریستییە.

من زۆر دەمێکە وتومە گەرچی ئۆجەلان بەندە بەڵام بیرکردنەوەی، تێڕاوانینی بۆ پرسی کوردی تورکیا و داهاتوی پەکەکە لەم بارودۆخەدا و تێپەڕینی قۆناخی جەنگی چەکداریی زۆر لەوانەی لە قەندیل دانیشتوون و بە حساب لە دەرەوەن و بەند نین، باشتر و دروستترە . ئۆجەلان ئاگربەستی دەوێت، ئەو یەکلاکردن□وەی پرسی کوردی لە تورکیا بە وتووێژ و دانوستاندن لەگەڵ حکومەتی تورکیا دەوێ نەك لە ڕێگەی ب□زوتنەوەی چەکدارییەو□، ب□زوتنەوەی چەکداری کوتانی ئاسنی ساردە، ئەگەر لەو کوتانەشدا پرژێکی ل□ ب□تەوە سەروگوێلاکی ئەوانە د□گ□ر□تەوە کە دەیکوتن نەك دووژمنەکانی.

بزوتنەوەی چەکداری ڕۆڵی بەسەر چووە هەڵوەشاندنەوەی و جێگرتنەوەی بە خەباتی جەماوەریانە و ڕووکردنە شەقامەکانی شار و بۆ هەموو ئەو حیزبانە، بە پیرەوەچوونی پەڕلەمان لەڕێگەی پرۆسەی هەڵبژاردنەوە هەزاری خێرە و دەی بەرکەت. بەرنامەی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکرات کە جۆزیف پرۆدۆن و مورەی بوکچین باسیان کردووە لە ڕێگەی حیزب و بزوتنەوەی چەکداررییەوە ناکرێت، بگرە حیزب تەگەرە و گەورەترترین بەربەست و دوژمنی سەرسەختی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتن.

ئەمەی کە ئێستا پەکەکە دەیکات نە بەرخۆردانە و نە جەنگی ب□رگارییە و نە سوودیشی هەیە ، ئەمە شەر لە بەتاڵی باشترەی مەسەلە کوردییەکەیە. گرنگ نییە حیزبەکان، بزوتنەوەکان چ دروشمێك

بەرز دەکەنەوە و چ بانگەشەیەک دەکەن و چەند شەهید دەدەن؟ گرنگ ئەوەیە کە ئایا لە زەمینەی واقیعدا چ گۆڕانکارییەک دەکەن؟ ئایا ئەوەی کە دەیکەن کەمتر زیانبەخشە لە بەرانبەر ئەوەی کە بەدەستی دەهێنن؟ جەماوەرییبوونیان لە شەڕێکی نەبڕاوەی بە دەستکەوتدایە یاخود هێنانی خۆشگوزەرانی و ئازادیی و دادوەری کۆمەڵایەتی و تا ڕادەیەک هەنگاونان بە جۆرێک لە یەکسانی؟
پەکەکە پێویستی بە چاوخشاندنەوە بە سیاسەتی ئەم نۆ ساڵەیدا هەیە ، گەر لەم سات و وەختەدا نەتوانن ئەوە بکەن، ئەگەر ئەم دەرفەتە کە ئێستا ڕەنگە بێتە دی هەر هیچ نەبێت دەتوانن سوودی لێببینن و بەخۆیاندا بچنەوە.
تکایە تۆش، قەڵەم بەدەستی کورد خەنجەر لە کا مەدە ، تۆ گەر باوک و دایکی ئەو کوڕە و کچە گەنجانە نیت لەو شەڕەدا گیانی خۆیان دەکەنە قوربانی، خۆ ڕەنگە خۆت باوک یا دایک بیت . تکایە قسەی زل مەکە و هانی بەردەوامیدانی شەڕ بدەیت و خۆتیش مەشەک میوانت نەبێت و بە هیچ جۆرێک پریشکی ئەو شەڕە تۆ و خێزان و ئازیزانت نەگرێتەوە. ئەوە ئەو پەڕی بێدڕەوشتییە.

زاهیر باهیر
24/10/2024

پرسەنامەی دەنگەکان بە بۆنەی مەرگی نووسەر ستیڤان شەمزینی

بەڕێزان کەسوکار و دۆست هاوڕێیانی کاک ستیڤان

بە داخێکی گرانەوە هەواڵی کۆچی دوایی [کاک ستیڤان]مان پێگەیشت. وەک نووسەرێکی بەتوانای ماڵپەڕەکەمان، کە ساڵانێکە بەردەوامە لەگەڵماندا.

کاک ستیڤان بە دڵسۆزییەوە خزمەتی نووسین و کارەکەی خۆی دەکرد. توانای تایبەتی هەبوو لە گەیاندنی بیرۆکە ئاڵۆزەکان بە شێوەیەکی ڕوون و جوان، ئەمەش وای کردبوو ببێتە خاوەنی خوێنەری تایبەت بە خۆی و بە چاپگەیاندنی کۆمەڵێک کتێب.

ئەمەی خوارەوە لینکی پەیجی نووسەرە لە دەنگەکان

https://dengekan.info/archives/author/stivanshamzinani

تکایە هاوخەمی و سەرەخۆشی گەرممان قبوڵ بکەن لەم کاتە سەختەدا.

گەران عەبدوڵڵا

بەرپرسی ماڵپەڕی دەنگەکان

دیاردەی ئازاردانی "مرۆڤ باشەکان" لە کۆمەڵگای کوردیدا.. ابراهیم موحەمەد (ئەبڕاهام لێڤای)

شیکردنەوەیەکی دەروونناسی و کۆمەڵناسی بۆ ئەم دیاردەیە.
(بۆیە وشەی دۆخ بەکارنایێنم چونکە دۆخ زەمەنێکی کاتیە و زۆرکات تێدەپەڕێنرێت، بەڵام دیاردە بریتیە لە زۆر دووبارەبوونەوەی دۆخێکە کە درێژخایەنە و کاریگەری قوڵ بەجێدەهێڵێت، ئەم وتارە بە پشت بەستن بە تێڕوانینی نووسەر بۆ ئەم دیاردەیە نووسراوە),
زنجیرەی ١٥٦.

ابراهیم موحەمەد (ئەبڕاهام لێڤای).

لە کۆمەڵگای کوردیدا، دیاردەیەکی سەرنجڕاکێش و جێی نیگەرانی هەیە کە پەیوەندی بە چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ کەسانی باش و دڵسۆزدا هەیە. ئەم دیاردەیە، کە دەکرێت بە "دیاردەی دژایەتیکردنی چاکە" ناوی لێ بنێین، پێویستی بە لێکۆڵینەوەیەکی قووڵی زانستی هەیە لە ڕووی دەروونناسی و کۆمەڵناسییەوە. لەم وتارەدا، هەوڵ دەدەین بە شێوەیەکی زانستی و مەعریفی ئەم دیاردەیە شیبکەینەوە و هۆکارە سەرەکییەکانی دەستنیشان بکەین.

لە ڕوانگەی دەروونناسییەوە، ئەم دیاردەیە ڕیشەی قووڵی لە دەروونی تاکی کوردیدا هەیە. مێژووی درێژی چەوساندنەوە و ستەم، کە نەتەوەی کورد پێیدا تێپەڕیوە، کاریگەری قووڵی لەسەر کەسایەتی تاکی کورد بەجێهێشتووە. ئەم بارودۆخە وای کردووە کە جۆرێک لە دڵەڕاوکەی بەردەوام و هەستی ناسەقامگیری لە ناخی تاکدا دروست ببێت. کاتێک کەسێکی باش و دڵسۆز دەردەکەوێت، ئەم هەستە نائارامە خۆی لە شێوەی دژایەتیکردن و ئازاردانی ئەو کەسەدا دەردەخات.

بەشێك لە کۆمەڵناسان پێیان وایە کە کۆمەڵگای کوردی، وەك زۆربەی کۆمەڵگا ڕۆژهەڵاتییەکان، لە قۆناغێکی گواستنەوەدایە لە کۆمەڵگایەکی نەریتییەوە بۆ کۆمەڵگایەکی مۆدێرن(کە لە کۆمەڵگای کوردیدا پرسی فیودالیزم و مۆدێرنیتە، بابەتێکە بریتیە لە بازدانێکی قوڵ کە بێ مەعریفەیە، بێ هۆشیاری و ڕێگە و ڕیشەیەکی پتەوەوە هەنگاوی نەناوە کە دەرئەنجانەکانی باش نابێتن بەشێوەیەکی گشتی). لەم قۆناغەدا، تێکەڵبوونی بەها کۆن و نوێیەکان دەبێتە هۆی دروستبوونی جۆرێک لە ناکۆکی لە سیستەمی بەهاکاندا. کەسانی باش و دڵسۆز، کە هەڵگری بەها بەرزەکانن، دەکەونە بەر هێرشی ئەو کەسانەی کە ناتوانن خۆیان لەگەڵ ئەم گۆڕانکارییانە بگونجێنن.

لە لایەکی دیکەوە، سیستەمی پەروەردەی کوردی، کە بەشێکی گرنگە لە پێکهێنانی کەسایەتی تاك، نەیتوانیوە بە شێوەیەکی دروست گرنگی بە بەها ئەخلاقی و مرۆییەکان بدات. ئەمەش وای کردووە کە نەوەی نوێ تێگەیشتنێکی ناتەواویان بۆ چەمکی چاکە و خراپە هەبێت. لە ئەنجامدا، زۆر جار ڕەفتاری باش و دڵسۆزانە وەک لاوازی یان ساویلکەیی لێک دەدرێتەوە.

قەیرانە ئابووری و سیاسییەکان، کە بەردەوام کۆمەڵگای کوردی ڕووبەڕوویان دەبێتەوە، کاریگەری قووڵیان لەسەر دەروونی تاکەکان هەیە. کێبڕکێی ناتەندروست و هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی سەرچاوە سنووردارەکان، وای کردووە کە زۆر کەس پەنا بۆ ڕەفتاری نەشیاو ببەن. لەم ژینگەیەدا، کەسانی باش و دڵسۆز دەبنە قوربانی ئەم بارودۆخە ناتەندروستە.

هۆکارێکی دیکەی گرنگ پەیوەندی بە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و میدیاوە هەیە. لە جیهانی ئەمڕۆدا، کە زۆر جار بەها ماددییەکان لە سەرووی بەها مەعنەوییەکانەوە دادەنرێن، کەسانی باش و دڵسۆز وەک نموونەیەکی نامۆ و نەگونجاو پیشان دەدرێن. ئەمەش کاریگەری نەرێنی لەسەر پێگەی کۆمەڵایەتی ئەم کەسانە دروست دەکات.

بە چارەسەرکردنی ئەم دیاردەیە، پێویستە هەنگاوی جددی بنرێت. پێویستە سیستەمی پەروەردە بە شێوەیەکی بنەڕەتی پێداچوونەوەی پێدا بکرێت و گرنگی زیاتر بە پەروەردەی ئەخلاقی و بەها مرۆییەکان بدرێت. هەروەها پێویستە خزمەتگوزارییە دەروونییەکان فراوانتر بکرێن و دەرفەتی زیاتر بە چارەسەرکردنی کێشە دەروونییەکان بڕەخسێت.

کۆمەڵگای مەدەنی و ڕێکخراوە ناحکومییەکان دەتوانن ڕۆڵێکی گرنگ لە بڵاوکردنەوەی هۆشیاری و گۆڕینی ئەم کولتوورە نەرێنییەدا بگێڕن. هەروەها پێویستە میدیا و ڕۆشنبیران گرنگی زیاتر بە بڵاوکردنەوەی نموونە باشەکان بدەن و هانی خەڵک بدەن بە پشتیوانیکردن لە یەکتر.

گۆڕینی ئەم دۆخە کارێکی ئاسان نییە و پێویستی بە کات و هەوڵی بەردەوام هەیە. بەڵام بە هاوکاری یەکتر و بە پشتبەستن بە زانست و تێگەیشتنی دروست، دەتوانین هەنگاو بەرەو کۆمەڵگایەکی تەندروستتر بنێین کە تێیدا چاکە و دڵسۆزی پاداشت بکرێنەوە نەک سزا بدرێن.

نامەکانم.. 1. شەماڵ بارەوانی

نامەی یەکەم

ئازیزەکەم، ماوەیەکە هەستێکی زۆر نامۆ و سەیر دەمهاڕێت! زۆر هەستەوەر و میزاجیی بوومە، زووش هەڵدەچم. دەمەوێ ئەو ڕاستییەت پێ بڵێم، هیچ مەیلێکیشم بۆ ژیان نەماوە. هەست دەکەم من سەر بەم جیهانە نیم و خۆم بە غەریب دەزانم لەنێو ئەوانی تر. هەندێک جار دەڕۆمە چۆڵەوانی و زۆر چێژ لە بەسەرخۆداخران و تەنیایی و گریان دەبەم. هەندێک جاری تریش حەزم لێیە بڕۆمە ناو ئاپۆڕا و تا هێزم تێدایە بدەمە قاقا. هەندێک جار وەکو هەرزەکارێک دڵم بە ژیان لێدەدات و دەمەوێ بە هەموو هێزمەوە ئامێز لە باڵای گەردوون وەربێنم. هەندێک جاری تریش ڕقم لە هەموو بوون دەبێتەوە و ئارەزوو دەکەم وەکو سوریالستێک بەسەر هەمووانەدا بڕشێمەوە. دەمێک زۆر گەشبینم و وا دەزانم هەموو ڕێگاکان دەڕۆنەوە ماڵی دڵخۆشیی.

دەمێکی تر هەموو خەندەکانم دەکەمە ناو سەبەتەی بێمانایی وجوود و دەڵێم پووچگەرایی بۆ من تەنها پەنجەرەیە کە تێیدا لە هەموو بوون بڕوانم و هێندە لە زەلکاوی ڕەشبینی ڕۆ دەچم، شۆپنهاوەر* بە تاقە پەیامبەری خۆم دەزانم. گاوێک ئارەزوو دەکەم لەگەڵ سەمفۆنیا یەکی جیهانیی سەما یەکی زۆربایی دەست پێ بکەم. گاوێکی تر ئشتیا دەکەم بڕۆمە خەلوەتی گۆشەگیری و تەنانەت گوێم لە دەنگی ترپە جاڕسکەرەکانی هەناسەکانی خۆشم نەبێت. لەوانەیە تۆ و هەمووان ئەوە ناو بنێن شێتیی! بەڵام من بڕوام وایە کە هێشتا کاتی شێتبوونم ماوە. با ئەوەشت پێ بڵێم، من کەسێکی لاوازم و ناتوانم ململانێ لەگەڵ تەنیایی، مەرگ، شێتیی و نەخۆشیدا بکەم. دەترسم ڕۆژێک بێت و چیتر بەرگەی ئەو دۆزەخە نەگرم کە پێی دەڵێن ژیان. تۆ پێم بڵێ چار چییە؟ هەرگیز حەزناکەم جارێ پێشوازی لە مەرگ بکەم، بەڵام ئایا دەبێ ڕێگەیەکی تر هەبێ؟ هەر بەڕاستی، تۆ بڵێی ئەوە نەخۆشیی یان جۆرێک لە شێتبوون نەبێت کە من تووشی بوومە؟

“شەماڵ بارەوانی“

---

*ئارسەر شۆپنهاوەر، فەیلەسووفێکی ئەڵمانییە و بە فەیلەسووفە ڕەشبینەکە ناسراوە.

کاتی خۆی.. پشکۆ ناکام

....موسڵمانەکان لە مێژووی خۆیانا دوو جار ڕوویان کردۆتە ئەوروپا ، جاری یەکەم لە زەمانی فتوحاتی ئیسلامی بۆ داگیرکردنی ئەوروپا و بە شەق وەکو ناوچە عەرەبییەکان ئەوروپییەکان بخەنە ناو ڕەعییەتی ئیسلامییەوە کە خۆشبەختانە بۆیان نەلوا ، جاری دووەم موسڵمانەکان وەک پەناهەندە ڕوویان کردۆتە ئەوروپا بۆ دابین کردنی مەعیشەت و سەلامەتیان ، واتا وێڵی ئازادی و نان، موعادەلەکە هەڵگەڕاوەتەوە : جارێک داگیرکردنی کافرستان و جارێک سواڵکردن لە کافرەکان...

زۆر جار گروپە ئیسلامییەکان{ داعش، ئیخوان ، سەلەفی ، قاعیدە} بێ منەتی خۆیان لە خێر و بەرەکەتی کافر و مولحیدەکان دەرئەبڕن و هەموو خۆشگوزەرانی ژیانیان بە نیعمەتی خوا ئەزانن!!

ئەگەر ڕۆژێ وەک گریمانەیەک ئەوروپییەکان فەزڵی خۆیان لە

ئیسلامییەکان سەننەوە ئەبێ چی ڕووبات.؟ بە بێ شک قوڕ ئەکرێ بەسەری هەموویانا هەر وەک چۆن خۆیان قوڕیان کردوە بەسەر خەڵکی ووڵاتەکەیانا ، وەک نمونەیەک گەر مولحیدێکی ئەهلی جەهەنەمی وەک "ئەدیسۆن" نەبوایە تا ئێستاش موسڵمانەکان ئەبوایە بە چرا و مۆمەوە بە چواردەوری کەعبەکەیان بسوڕانەوە ، ئەوروپی و بەرازخۆرەکان سەیارەیان دروست نەکردایە تا ئەمڕۆش ئەبوایە موسڵمانەکان بە حووشتر یان ووڵاخ هات و چۆیان بکردایە ، ئەوهەموو داهێنان و دۆزینەوە پزیشکیانەی ئەوروپییە مونافیقەکان نەبوایە موسڵمانەکان وەک هەزار و چوارسەد ساڵ لەمەوپێش بە هەزارانیان لێ ئەمرد و لەوانەیە هەڵامەتیش بەس بوایە بۆ قەرەبا□غ کردنی سەرقەبرانەکانیان ..دروست کردنی تەیارە لە لایەن مولحیدەکانەوە نەبوایە ئەمڕۆ هیچ موسڵمانێکی د□و□م□□نی قۆڵبڕ نەیئەتوانی بە ئاسانی بچێ بۆ ئەوروپا بۆ چارەسەرکردنی پزیشکیی چونکە بە دوعا و مەولو بوایە نا بێ هیچ موسڵمانێ " قەبز"یش بێ ، کەواتە لێرەیا کاکی موسڵمان بە خۆی و بەرماڵێکە دوو جار خێری لە بەرەکەتی کافرەکان بینی و بە مەمنونییەوە بینی جارێک بە وەرگرتنی تەیارە و جارێکیش بە وەرگرتنی عیلاج ، نوکتەش ئەوەیە کە چاک بۆوە مەولویەک ئەکا لەبەر ئەوەی خوا شیفای کرد !!! لە خۆی ناپرسێ بۆ پێش ئەوەی ئەو هەموو پارەیەی کە بە ساختەچێتی دەستی کەوتوە سەرف بکا لە سەفەر و عیلاجی ژێر دەستی دکتۆرێکی مونافیقا هەر کە نەخۆش کەوت مەولویەکی بکردایە تا خوا شیفایەکی بۆ بناردایە ….گەر یەکسانی ئافرەت وپیاو وەک بنەمایەکی فەلسەفەی ژیان لە ئەوروپاوە نەگەشتایە ووڵاتە ئیسلامییەکان و ژنیش نەبوایە بە دکتۆر ئەوا مەلا ژنەکان هەر بەدەم نەخۆشییەوە ئەتلانەوە ، بوونی سەدان ژنە دکتۆری بەتوانا و سەربەرز وای لە مەلا مێشک بەستوەکان نەئەکرد بڕۆن شەرحی پڕ و پووچ بهێننەوە بۆ ئەو حەدیس و ئایەتانەی ئافرەت بە " ناقص العقل" لە قەڵەم ئ□دا…

گەر عیلمی کافرەکان نەبوایە تا ئەمڕۆش خەڵک وای ئەزانی ڕۆژ بە چواردەوری ئەرزا ئەخولێتەوە چونکە پێغەمەری ئیسلامییەکان وای ووت بوو….کاتی خۆی.

تا .. شیعری سەلام عومەر

چەند پەنجەیەکم کەوتوون و
پرچیشم لە هەڵوەرینە
تا چاوەکانی بردووم و
جەستەشم پڕ لە برینە

بۆیە لە کەسێك دەگەڕێم
ئازارم بیر بباتەوە
نەك لە هەموو چرکەیەك دا
قەتماغەم لێ هەڵداتەوە

شەویش نییە خەونی ناخۆش
ئارامیم لێ نەشێوێنێ
رۆژیش نییە هەندێ هەواڵ
بەرنامەم هەڵنەوەشێنێ

ئێستا کۆڵبەرێکی برسیم و
نان بۆ سنووری بردمەوە
نەخۆشێکی بێچارەم و
دیسان تا سووری کردمەوە

کۆبونەوەی ساڵانەی دەزگە دراوییەکانی سەرمایەداریی

چارەسەری گرفتەکانی ناکات.. زاهیر باهیر

لەم هەفتەیەدا کۆبوونەوەی ساڵانەی صندوقی دراوی نێودەوڵەتی ، بانقی جیهانی و نوێنەری بانقی مەرکەزی ئەوروپا و وەزیرەکانی دارایی وڵاتانی ئەوروپا لە واشنگتۆن دی سی سەبارەت بە هەندێك گرفتی سەرەکی جیهان دەکرێت. لە ڕاستیدا گرفتی سەرەکی جیهان خودی سیستەمەکەیە کە ئەم دەزگە دراویانە خۆیان بەشێکی گەورەی سیستەمەکەن لەتەك پایە سەرەکییەکەی کە دەوڵەتەکانن.

ئەوەی کە خاڵی سەرەکییە و پێشبینی دەکرێت کە لەم کۆبوونەوەیەدا قسە و باسی لەسەر بکرێت چەند پرسێکین. لەوانە ژینگە و تێکچوونی ئاو و هەواو ڕوودانی تۆفان و لافاو لە زۆر شوێن، تەنانەت لە وڵاتانی کە دەکەونە ناوچەی نیمچە بیابانەوە هەروەها بەرزبوونەوەی پلەی گەرمی تا ئەو ڕادەیەی کە دەبێتە هۆی کەوتنەوەی ئاگرێکی زۆر لەو شوێنانەی کە پلەی گەرما زۆر زۆر بەرز دەبێتەوە.
بە گوێرەی بەچوونی بەشداربووانی کۆبوونەوەکە گرفتی سەرەکی سیستەمەکە سێ گرفتن: گەشەنەکردنی ئابووری، کە گوایە ئەمە گرفتی سەرەکییە و جیهان پێوەی دەناڵێنێت . گرفتی دووەم گرفتی قەرزارییە کە 146 دەوڵەتی جیهان بە دەوڵەمەند و هەژارییەوە بە ڕێژەی جیا جیا قەرزارن. گرفتی سێیەم وەکو لە سەرەوە وتم گرفتی ژینگە و تێکچوونی کەش و هەوایە.

گەشەنەکردن: ڕاپۆرتەکانی کە لەسەر گەشەی ئابووریی دراون دەڵێن لە سالی 2008وە دوای ڕوودانی قەیرانە داراییەکە وڵاتە دەوڵەمەندەکان دووچاری دابەزینی گەشەی ئابووری هاتوون و ئەمەش گرفتی دروست کردووە.
لە ڕاستیدا گرفتی گەشەنەکردن یاخود دابەزینی گەشەی ئابووریی وڵاتان لە سای سیستەمی هەنووکەدا دوو گرفتی گەورە دروست دەکات : یەك: گرفتی بە دواهاتنی قەیرانەکان و وابەستەی قەیرانەکان، واتە قەرتەکانی . دوو: دابەزینی گەشەی ئابووریی یانی بوونی بێتاڵیی زیاتر ، زیادبوونی نرخی پێداویستییەکانی ژیان ، یانی کەمبوونەوەی دانی تەکس (باج) واتە نوقسانی لە بوجەی دەوڵەتدا. نوقسانی بوجەی دەوڵەتیش یانی کەمکردنەوەی بیمەکان و بڕینی پارەی خزمەتگوزارییەکانی وەکو قوتابخانە و خەستەخانە و شارەوانی بۆ هەموو بەشەکانییەوە هەروەها نەدانی یارمەتی و هاوکاری نەکردنی

ولاتانی لەقەوماو و لەمەش زیاتر یانی قەرزکردنی زیاتر لە لایەن حکومەتەکانەوە، کەواتە بوون بەژێر قەرزی نەتەوەیی زیاترەوە.

قەرز و قەرزاریی: بە هۆی ئەوەی سەرەوە و تەماحی زۆری خاوەنکار و کۆمپانیاکان لە کەڵەکەکردنی سەرمایەی زیاتردا دەوڵەت ساڵانە قەرز دەکات، قەرزیش دانەوەی هەیە و دانەوەکەشی بە ڕێژەیەکی بەرزی سوود کە دەبێت دەوڵەت بیداتەوە گەر نەیداتەوە ئەوە سوودەکە دەچێتە سەرەوە و کەڵەکە دەبێت.
لەم بارەدا با سەرنجی هەندێك لەو وڵاتانە لە کۆی 146 وڵاتی قەرزار بدەین کە قەرزەکانیان وەک پێوەرێک، بە ڕێژەی داهاتی نیشتمانی لێکدەدرێتەوە، کە لە ئەوروپا و ئەمەریکا بە (GDP) ناودەبرێت، کە پێوەری بەردەوامیی قەرزەکان بە گوێرەی ئەوە دەخەمڵێنرێت.

ڕێژەی قەرزەکانی ئیتاڵیا بەرامبەر بە داهاتی ناوخۆیی (GDP) لە سەرووی 130% دایە، لە کاتێکدا ڕێژەی قەرزی ئەمریکا لە 124%دایە. یۆنان ڕێژەی قەرزەکەی نزیکەی 160% و ژاپۆن ڕێژەی قەرزەکەی زیاتر لە 260 %. بریتانیا لەم دواییەدا قەرزەکەی چووە سەرووی 100%وە. صندوقی دراوی نێودەوڵەتی پێشبینی دەکات قەرزی گشتی جیهانی تا کۆتایی ئەمساڵ 100 تریلیۆن دۆلار تێپەڕێنێت.
هاوکاتیس ئەو ڕاپۆتە هەڵسەنگاندنێکی پێشوەختیشی بۆ گەشەی ئابووری هەندێك وڵاتی گروپی حەوت کردووە لەوانە دەکرێت ئەمساڵ بەریتانیا سێیەم خێراترین ئابووری هاوبەش بێت لە گروپی حەوتەمدا، هاوتەریب لەگەڵ فەڕەنسا و لە پشت ئەمریکاوە کە لە ڕێڕەوی گەشەکردنیدایە بە ڕێژەی 2.8% و کەنەدا کە پێشبینی دەکرێت بە ڕێژەی 1.3% گەشە بکات. ئیتاڵیا بە ڕێژەی 0.7% ، گەشەسەندنی ئابووری ژاپۆن بە 0.3% . گەشەسەندن لە ئەڵمانیا سفر دەبێت ئەو لە ئێستادا لە ململانێیەکی سەختدایە لەگەڵ ئابوورییەکەیدا.
ڕاپۆرتێکی ڕێکخراوی خێرخوازی دژی هەژاری گەشەپێدانی دارایی نێودەوڵەتی (DFI) دەریدەخات کە ڕێژەی دانەوەی قەرزەکان لە 42%ی تێچووی خزمەتگوزارییەکانە. واتە ئەگەر بە یار بێت کە 100 دۆلار بۆ خزمەتگوزارییەکان تەرخان بکرێت لە سەدا 42ی ئەمە دەدرێتەوە بە قەرزەکە. ئەمە لە لیستی 146 دەوڵەتەکەدا کە وڵاتانێکین کە تا ڕادەیەك دەوڵەمەندن بەڵام لە وڵاتانی ئەفریقادا ئەم بڕە قەرزە دەچێتە لە سەدا 55 ی خەرجی خزمەتگوزارییەکان کە دەدرێتەوە بە بانقی جیهانیی.

لەگەڵ ڕێژەی بەرزی قەرزکردندا کە لە کۆتایی ئەمساڵدا دەچێتە 100

تریلۆن دۆلار، کە وڵاتە دەوڵەمەندەکان زیاتر قەرزارن، پرسیارەکە ئەوەیە کە پارەی ئەم قەرزە بۆ کوێ دەڕوات؟ بێ گومان بەشێکی بۆ جەنگ و بەرپاکردنی جەنگە هەروەها بەشێکی تری بە گەندەڵی دەڕوات ، بەشێکیشی بە هاوکاری هاووڵاتانێك کە خودی دەوڵەت و سیستەمەکە ئەو بارودۆخەی خولقاندووە، ئەمە جگە لەوەی کە خودی دەوڵەت و ئیدارەکانی بیرۆکراتین. هەر ئەو هۆکارانەیە و هەندێکی دیکە کە دەبینین بە گوێرەی ڕاپۆرتێکی بانقی جیهانی 700 ملیۆن کەس لە جیهاندا ڕۆژانە لەسەر تەنها 2 دۆلار و 15 سێنت دەژین. هەر هەمان ڕاپۆرت ئەوەی پشتڕاست کردۆتەوە کە زیاتر لە 3 دەیەی د□و□□ت تاکو ژیانی ئەو 700 ملیۆن کەسە لە جیهاندا لە قۆناخی هەژاری ڕەها دەربکرێت. لەسەدا 44 ی دانیشتوانی جیهان کە دەکاتە 3 ملیار، ڕۆژانە لەسەر کەمتر لە 6 دۆلار و 85 سێنت دەژین.
سەبارەت ب□ بەرزکردنەوەی ژیانی ئەو 3 ملیار کەسەش ئەوە چیرۆکێکی جیاوازە ئەگەر ئامانجەکە گواستنەوەی داهاتی ئەو 3 ملیار کەسە بێت بۆ سەرووی 6.85 دۆلار لە ڕۆژێکدا، ئەمەش بۆشاییەکی دیکە دروست دەکات لە ژیانی خەڵکدا کە دەبێتە هۆی زیادبوونی ڕێژەی دەردانی گازی ژەهراوی بە ڕێژەی 46% لە سەرووی ئاستی ساڵی 2019دا.

ئەی چارە؟

بێ گومان بۆ هەموو گرفتێك چارە هەیە چونکە ڕوودانی گرفت ل□ ڕوودانی هۆکارێکەوە یا ڕوودا□ک□وە ڕوودەدات. بەڵام لە دید و بوونییەی سەرمایەداری و سەرمایەدارانەوە و ئەو چارەسەرانەی کە بۆی دادەنێن هەرگیز چارەسەرێکی یەکلاییکەرەوە نییە . حەلی یەکلاییکەرەوە خودی سیستەمەکە هەڵدەتەکێنێت و دژ بە ئامانجی ئەوانە کە بەردەوامیدانە بە سستەمەکە و زیاتر چەسپاندنی.
هەر بۆ نموونە هەموو ئەو قەرزانە کە لە لایەن بانقی جیهانی و دەزگە دراوییەکانی دیکەوە دراون هەمووی بە مەرجی قورس دراون کە کەمەری دانیشتوانی وڵاتە هەژارەکانی شکاندووە، بە برسی کردنیان، بە بەرزکردنەوەی نرخی پیداویستییەکانی ژیانیان، بە بەتایبەتیکردنی کەرتە خزمەتگوزارییەکانی دەوڵەت…تد . هەر خولقاندنی ئەم بارودۆخەیە کە زۆرێك لە ئابووریناسەکان لە ناو خودی ئەو دەزگە دراوییانەدا و لە دەرەوەیان بیر لە کوژاندنەوەی (هەڵوەشاندنەوەی) ئەو قەرزانە دەکەن و جەدەلێکی گەورەی لەسەرە. تا ئێستا دەزگە دراوییەکان و کاربەدەستانیان بەمە ڕازی نین چونکە ئەمە کارێکی زۆر قورسە گەرچی ئەوان لە ڕێگای بەرزی ڕێژەی سووەکانەوە دەمێکە بڕی پارە ئەسڵییەکە کە بە قەرز داراوە وەرگیراوەتەوە.

لەمانەش زیاتر کۆمپانیا گەورەکانی وەکو نەوت و خەڵوزی بەردینی و سەیارە و گۆشت بە هەموو جۆرەکانییەوە و سوپەرمارکێتەکان و ئەوانی تریان هەرگیز نەك هەر ئامادە نابن کە دەستبەرداری زیاتری قازانجیان ببن بەڵکو بە هیچ شێوەیەکیش ناتوانرێت لغاو بکرێن . کردنی قازانجی زیاتریش لەسەر حسابی هەژارکردنی زیاتری دانیشتوانە ، لەسەر حسابی تێکدانی ژینگەیە و هەڵکەندنی خەڵکانێکی زۆر لە ڕێ و شوێن و زێدی خۆیان ، کەمکردنی داهات و زیاتربوونی هەژاری و بێتاڵەییە ، ئەمەش یانی ئەو وڵاتانەی کە توشی ئەم نەهامەتییە دەبن کە هەرە زۆرینەیان وڵاتانی هەژارن دەبێت چاوەڕوانی هاوکاری و یارمەتی بن، ئیدی وەکو خێر یاخود وەکو قەرزێك کە بەهەی دانەوەیەوە کە سووەکەی بەرزە هەتا ماون دەبێت پێوەی بناڵێنن.

لە لایەکی دیکەوە صندوقی دراوی نێودەوڵەتی باوەڕی وایە لەکاتێکدا ترەمپ خۆی بۆ هەڵبژاردنەکانی ئەمریکا لە5ی ئەم مانگە ئامادە دەکات، پلانەکانی بۆ سەپاندنی باجی بەرچاو (گومرگ) بەسەر کاڵا هاوردەکراوەکاندا خستۆتە ڕوو، سیاسەتێک کە پێدەچێت زنجیرەیەک ڕەوشوێنی تۆڵە سەندنەوە بێت. پێشبینی دەکرێت لێرەدا چین بە ئامانجی سەرەکی بگیرێت، هەرچەندە کاڵاکانی یەکێتی ئەوروپاش لەبەر چاویدان، واتە ئەوانیش دەکرێت هەمان چارەنووسیان هەبێت. ئەم نیگەرانییەی صندوقی دراوی نێودەوڵەتی گریمانی خراپتربوونی بارودۆخەکە زیاتر دەکات تاکو باشبوونی .

کەواتە تەنها چارەسەرێك هەڵوەشاندنەوە و لەناوبردنی ئەم سیستەمەیە و جێگرتنەوەیەتی بە سیستەمێك ژیانی مرۆڤەکان مەبەستی بێت ، سیستەمێك کە پارە و هەموو چەشنەکانی خاوەنداریەتی بە خاوەنداریەتی دەوڵەتیشەوە لەناو بەرێت و بەخاوەنداریەتی گشتی جێگەی بگیرێتەوە، ئابووری کۆمەڵگە چەك و بنەمای خۆشگوزەرانی ژیانی خەڵکەکەی بێت لەبری ئەوەی وەکو چەك و بنەمای برسیکردن و کۆڵەکەکردنی سەرمایەو چەك و تەقەمەنی جەنگ دژ بە دانیشتوان بەکاربهێنرێت.

زاهیر باهیر

23/10/2024

....

تێبینی : هەموو ئامارەکان لە دوو ئابووریناسی بریتانییەوە : Phillip Inman, Larry Elliott وە وەرگیراون .

بینراوی هونەری و گوتراوی شیعری لە تابلۆ/ قەسیدەی (ئاگرەکەت لەگەڵمدا هات)ی لازە ئازاد.. خوێندنەوەی: عەبدولموتەلیب عەبدوڵلا

دەق: لازە ئازاد

(1)

هونەری وێنەکێشانی کلاسیکی تەکنیکی (لە یەککەوتوونەوە)ی شێوە و هێڵ و توخم و سێبەر و ڕەگەز و ڕەنگەکان، بە مەبەستی (دانوستاندن) و نیازی دیاریکراو پەیڕەو دەکات. هونەری وێنە دیجیتاڵییەکان جیاواز و تایبەتن بە شێوە و هێڵ و وێنە بینراوەکانی هونەری کۆمپیوتەرەوە و زیاتر گفتوگۆ لە یەکتریان نزیک دەکاتەوە.

لە هونەری وێنەی دیجیتاڵی تەکنیکی دووبارەکردنەوە و شێواندنی هێڵ و ڕەگەز و توخمەکان دەبینرێت و هەموو ئەوانە هەندێکجار دەکرێت ببنە هۆی وێنەکردنی ئەبستراکت، یان تابلۆی سێ ڕەهەندی و بەکارهێنانی واقیعی میتافۆڕ ئامێز.

هونەری وێنە دیجیتاڵییەکان لە هونەری هاوچەرخدا گەشەی کرد و کەمتر پەیڕەوی نیازی دیاریکراو دەکات و خۆی لە ئازادی (گفتوگۆ)دا سەپاند. واتە لە هونەری (نێت)دا چەندین شێوە و ڕەگەز و تایبەتمەندی جیاوازی وەك ڕاستی مەجازی، ڕاستی گۆڕەکراوە… نمایان دەکرێت.

(2)

(ئاگرەکەت لەگەڵمدا هات) وەك تابلۆی شیعری چەندین شێوە و هێڵ و توخم و سێبەر و ڕۆناکی و ڕەنگی جیاوازی وەك (دۆزینەوە، ئەزموونکردن، میهرەبانی، وردبینی و هەستکردن بە شتەکانی دەوروبەر، تایبەتمەندێتی هەستی ژنانە…)ی لەخۆگرتووە و هەموو ئەوانە وەك بەشی لێکجیاواز کاریگەریی و ڕۆڵی خۆیان لەسەر دەروونی شاعیردا دەگێڕن و وەك وێنەنێت لە دووبارەکردنەوەی پرسی

بوونگەرایی و شێواندنی شێوە و هێڵ و سێبەر و ڕۆناکی و توخمەکان و وێنەکردنی ئەبستراکت … نزیک دەبنەوە. لەوێشەوە شێوە و هێڵ و سێبەر و ڕۆناکی و توخم و ڕەنگی وێنەکێشانی کلاسیکی بەجێدەهێڵێت و شێوە و هێڵ و وێنە جیاوازە بینراوەکانی هونەری کۆمپیوتەر دەپێشێت.

ئەو قەسیدەیە وەک تابلۆ سەیر بە وێنە ئاوێتەکانی هونەرنەتن! خەسڵەتەکانی ئەو هونەرە بەرجەستە دەکەن! خەسڵەتەکانی ئەو هونەرە ئەوەیە، کە (گفتوگۆ) لەنێوان شێوە و هێڵ و ڕەگەز و توخم و بەشە جیاوازەکانی وێنەکان بوونی هەیە، بەڵام بە ئەوەی هیچیان ببنە سەنتەری مەبەست. لێرەدا هونەری وێنەنەت و هونەری کلاسیک لە جیاوازی نێوان چەمکی دانوستاندن و چەمکی گفتوگۆدا خۆیان دەبیننەوە.

دواجار پێکهاتەی پرسی (دانوستاندن)ی ئەو تابلۆیە لە زمانی (گفتوگۆ)ی نووسراودا، یان بە مانایەکی دیکە خۆ بەیانکردنی وێنەی (بینراوی تابلۆ) لە زمانی (گوتراوی شیعری)یدا لە ڕێگای ئەویدیکەی (خوێنەر/ وەرگر)ی جیاوازەوە جوانتر دەبینرێن و هەستیان پێدەکرێت. وەک چۆن لە ناوەوەی شاعیر (زمانی گوتراو و وێنەی کێشراو) هەردووکیان لە هەمان کاتدا (ڕەنگی تایبەتی تابلۆ) و (زمانی بەکارهێنراوی تایبەت)ن بە کەمکردنەوەی ئازار و ترس و نائومێدی و تاسە و خەمی ناوەوەی شاعیر، بەڵام بە ئەوەی (چ وەک پێکهاتەی تابلۆ، چ وەک زمانی بەکارهێنراوی گوتراو) بتوانن ڕەنگی (کاتی لەدەستچوو) و زمانی جوانییەکان لە پرسی بەکۆتایی (بە کوێ دەچین) بگەڕێننەوە؟!

(3)

لازە ئازاد لە شاری (سلێمانی) لە گەڕەکی (سابونکەران) لە دایکبووە. خوێندنی سەرەتایی لە قوتابخانەی (مەحوی) بووە و پاشان تا دووی ناوەندی لە (دواناوەندی ژینی کچان)ی خوێندووە. لە سەرەتای ساڵی (200)ەوە لەگەڵ خانەوادەکەی کوردستانی جێهێشتووە. لە وڵاتی (سوید) خوێندنی ناوەندی وپاشان دواناوەندی بەشی ئەدەبی تەواو کردووە. ئێستا نیشتەجێی وڵاتی بەریتانیایە لە ساڵی 2015 بەشی کۆمەڵناسی لە زانکۆی (نیومان) بە تەواو کردووە و بەکالۆریس و پاشان بڕوانامەی ماستەری هەر لەو زانکۆیە بە دەستهێناوە.

لازە ئازاد ماوەی (24) ساڵە لە بەریتانیا دەژی و لە یەکێک لە ڕێکخراوە خێرخوازییەکان لە بێرمینگهام – بەریتانیا ڕاوێژکاری کۆمەڵایەتییە. دەڵێ: هەریەک لە ژیان و مرۆڤ و جوانی سەرچاوەی ئیلهامی شیعرەکانمن. جگە لە پیشەی شاعیری کاری خێرخوازیش دەکەم، بە تەنها و بە هاوبەشیش کاری خێرخوازیم کردووە و بەردەوامم،

مەرج نییە شاعیر کاری خێرخواز بکات، بەڵام من بە هیچ شێوەیەك شیعرم بۆ بژێوی ژیان نە نووسیوە.
بەرھەمەکانم بریتین لە (کراس ڕەش بە ھاوبەشییە، 2007 دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، شازادەی کۆشکی ڕەش، 2013 دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، کتێبی نووسینەوەی ھەزار و یەك خەون، ساڵی 2016 ناوەندی غەزەلنووس). سەبارەت بە نوێترین بەرھەمیشم تا ئێستا بڕیارم لە ناونیشانەکەی نەداوە. بڕوام وایە گرنگە لە کوردستان دادوەریی بوونی ھەبێت.
لازۆ ئازاد لە ساڵی 2023 دا لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕۆشنبیری و ھونەری سلێمانی خەڵاتی ڕێزلێنانی پێبەخشراوە.

ئاگرەکەت لەگەڵمدا ھات

ڕەنگی شینی ژێر ملی باڵندە، دوای مردنی، دەچێت بۆ کوێ؟
-خەونەکانی من کە دەبنە خۆڵەمێش و نایەنە دی، دەچن بۆ کوێ؟
-تامی گەرمی دوو زمانی لێکئاڵاو دوای دابران، دەچێت بۆ کوێ؟
-ھەڵمی ھەناسەی دوو دڵدار لە ناو تۆفانی خەوتوودا، دەچێت بۆ کوێ؟
-من کە ساڵانێکی زۆر، دووری تۆ نەخۆشی خستبووم،
-نزیکیمان دوای ئەو ھەموو برینداریییە باری کرد بۆ کوێ؟
-ئەو ھەموو ھیوایە کە لە سنگدا دانە دانە دەترووکان و باڵەکانیان دەکردنەوە،
-دوای ھەوری تاریك و تەم، چوون بۆ کوێ؟

-خەونمان ھەبوو،
-چیرۆکمان ھەبوو،
-برینمان ھەبوو،
-ئەو ھەموو شتەی دەکرا بیبەخشین و نەمانبەخشی، بوون بە چی؟

-تۆ ھەرگیز خەونی خۆتت ناشتووە چونکە نەتزانیوە دەچێت بۆ کوێ؟
-برینی خۆتت بە گوڵە ئەرخەوان پێچاوە و پێت وابووە چاك دەبێتەوە؟
-دانت بە خۆتدا گرتووە بۆ ئەوەی نەگریت و کەس بە چاوی بەزەیی ساختە سەیرت نەکات؟
-بۆ ئەوەی بە دەنگی بەرز نەڵێیت، ئەوە خاشاکن!
-بەدەم دوژمنەکانتەوە بە تامی دەست پێکەنیویت بۆ ئەوەی چەقۆیەك کەمترت لێ بدەن؟
-لە دوای ئەڤینی شکستخواردوو، بزمارت لە تابوتی خۆت داوە بە ئومێدی مردن؟

‎من ئەو رۆژانە دەستم بە دڵی شکاومەوە گرتبوو و ر ِام دەکرد،
‎گوێم لێبوو دەیانگووت شێتە.
‎وەك منداڵ بۆت دەگریام، دەنگم دەرنەدەهات،
‎وەك توتكە سەگی لاکۆڵان دەنوزامەوە.
‎چونکە تۆ نەتزانی کە رۆیشتم، ئاگرەکەت لەگەڵمدا هات،
‎کە بەجێم هێشتی تۆفانەکەت بە دوامەوە بوو،
‎بێ ئاور ِدانەوەش
‎تارمایيت لە پێشمەوە ر ِ□ی دەکرد.

‎بەڵام دەموویست پێش مردنم،
‎ر ِ□نگی
‎شینی
‎ژێر
‎ملی
‎باڵندە
‎ببینم…

کاتی لەدەستچوو

لەنێوان بینین و گوتندا

چەمکی بینین و گوتن دوو شێوەن لە چۆلایی رەنگی تابلۆ و زمانی بەکارھێنراوی شاعیر! بینین فیکرە، گوتنیش فیکرە، بەڵام ئەوەی بینین و گوتن لێکجیا دەکاتە بۆشاییە (یان پرسی کاتی لەدەستچوو - بۆ کوێ؟)یە، بەو مانایەش لە تابلۆ/ قەسیدەی (ئاگرەکەت لەگەڵمدا هات)دا بینین و گوتن هەردووکیان پرسیار و بیرکردنەوەن لە بۆشایی کاتدا! واتە بیرکردنەوە و پرسیارەکانی شاعیر دەکەونە جیاوازی/ بۆشاییەوە! بە دیوەکەی دیکە ئەوە جیاوازی/ بۆشاییە (بینین) و (گوتن) لەیەکجیا دەکاتەوە. ئەوە (شیعرییـەت)ە وێنەنێت و گەردەلوولی رووتی زمانەوانی لەیەکجیا دەکاتەوە. دەمەوێ بڵێم ئەو تابلۆ/ قەسیدەیە وەك (زمان) بۆشاییەکان، یان پرس و بیرکردنەوەی (بۆ کوێ؟) شیعرییـەت دەخەنەوە و وەك (وێنەنێت) جیاوازی راستی گەورەکراوەکان نائومێدی دەنوێنن.

پرس و بیرکردنەوەی شاعیر سەر بە دەرەوەیە (دەچن بۆ کوێ؟) سەر بە شیعرییـەتە، بەو مانایەش دەرەوە (گەردەلوولێکی رووت)ە و نێوانی گوتن و بینین دەشێوێنێ؟!. (ژیل دۆڵۆز) لە کتێبی (لە دەرەوەی فەلسەفەدا، وەرگێر ِانی عەبدولسەلام بنعەبدئەلعالی و عادل حدجامی) دەڵێ: " نیچە پێچەوانەی فەیلەسوفانی کلاسیك لە رێگای ناوەوە (نەدەتـوایەوە) بۆ ئەوەی دواتر بەرەو دەرەوە خۆی بەیان بکات،

بەڵکو فیکر و نووسینەکانی لەسەر پەیوەندییە راستەوخۆییەکانی دەرەوەدا دەچەسپاند. لە 4″ بیرکردنەوەی کلاسیك بەرەو ناوەوەیە، بەڵام دەرەوە وەك گەردەلوولی تەنیا دووانەی بینین و گوتن دەهەژێنێ… لازەش ئەگەرچی لە ڕێگای وێنەنەتەکانەوە راستی گەورەکراوی جیاواز دەکێشێ، بەڵام لە ڕێگای پرس و بیرکردنەوەی (بە کۆوە) ئەو وێنەنەتانە دەکەونە دەرەوەی کات و بۆشایی و لە گەردەلوولی رووتی زمانەوانیدا شیعرییەت دەخەنەوە. بەو مانایەش بۆشاییەکانی شیعرییەت، جیاوازییەکان (خوێنەر/ وەرگر) بونیاد دەنێت و راستی گەورەکراویش جیاوازی ئازارەکانی ناوەوە بەرجەستە دەکەن.

دەمەوێ بەهەم لە سەرەتاوە شێوازی پرس و بیرکردنەوە و بەها و هەستەکانی شاعیر لە قەسیدە/ تابلۆی (ئاگرەکەت لەگەڵمدا هات) بەشێوەی هێڵ و سێبەر و رۆناکی و توخم و رەنگە جیاوازەکانی وێنەنەت ئازارەکان ئاشکرا دەکەن و دواتر وەك گەردەلوولەکی رووتی زمانەوانی لە دەربڕینی گوتنی جیاوازی شیعرییدا خۆیان دەنوێننەوە.

لە ژێرباردا ئەو قەسیدە/ تابلۆ هونەرییە (توانەوەی ناوەکی و بێهودەیی کاتی بەسەرچوو) وەك دەرخەری باری دەروونی/ زمانی (لازە)ی شاعیر بەیان دەکەن و بە دیوەکەی دیکەش وەك شێوازی چارەکردنی دەروونی دەکەونەوە و ئاڵۆزی (دەروونی/ زمانی) کەمدەکەنەوە.

ئەو خوێندنەوەیە لە ڕێگای گەردەلوولی رووتی گوتنی شیعری و وێنە بینراوەکانەوە بە دوای ئەو چارە (دەروونی/ زمانی)یەدا ناگەڕێت. بەڵکو هەوڵی بە جێگەرِکەکردنی شێوەگرتنی گوتنی وێنەیی و بەرهەمهێنانی شیعرییەتنەت دەدات. بە مانایەکی دیکە لە هەوڵی ئەوەدایە کە پێمانبەڵێت دەشێ پێچەوانەش راست بێت.

هێزی وێنەنەت، بۆشاییەکانی شیعرییەت

پەیوەندی نێوان کارە هونەرییەکان و سایکۆلۆژیا، هەزاران ساڵ پێش ئێستا بە سەردەمی کاتارسیس دەگەڕێتەوە. بەڵام کارپێکردن بە سایکۆلۆژیای هونەر، لە فرۆیدەوە سەری هەڵداوە. لەو خوێندنەوەیەدا بۆ تێگەیشتنی هێزی بینینی وێنە و دەربڕینی گوتنی شیعری پێویستە وەك دەلێز جیاوازی لەنێوان (چێلایی) و (دەرەوە)دا بکەین. چێلایی هەتا ئێستا شێوەیە. بەڵام دەرەوە هێزەوە و شێوەی نییە. دەرەوە لە مەسافەکان پێکهاتووە، بەڵام چێلایی بەیەکەوەبوون دەگەیەنێت. ئەگەر ئەو قسەیەی دەلێز تەرجەمەی (ئاگرەکەت لەگەڵمدا هات) بکەین، ئەوە لە بەرانبەر وێنەنەتەکاندا جیاوازی ڕاستی گەورەکراوی ناوەوە دەبینین، لە بەرانبەر گەردەلوولی رووتی زمانەوانی بە شێوەیی

شیعرییەت دیارە.
بەڵام دەبێ ئەو ڕاستییەش بڵێین کە وەڕای جیاوازییەکانی نێوان ڕاستی گەورەکراو و شیعرییەت، وەڕای جیاوازییەکانی نێوان شێوەی هونەری و هێزی هونەری… بەشێکی گەورەی ئەو (تابلۆ/ قەسیدە)یە، جوانییەکان و نائومێدییەکانی ناوەوە بەڕێوەی دەبات. بەڵام بیرکردنەوە و پرسیاری شیعرییەت و دەرەوە ئەوەیە، ئایا ئەو نائومێدی و ئاوات و جوانییانە بەرەو کوێمان دەبەن؟ یەکەمیان هێزی جیاوازی (بینین) فەراهەم دەکات و دووەمیان (بەشایی) جیاوازی شیعرییەت! ئەوەش جێگۆڕکێکردنی گوتنی وێنەی شیعرییە بە بەرهەمهێنانی شیعرییەتنەت
بەشاییەکان شێوەیان نییە، لە مەسافەی زمانەوانییەکان پێکهاتوون. بەڵام چەلایی لە بەیەکەوەبوونی هێل و رەگەز و رەنگەکان پێکهاتوون و شێوە بونیاد دەنێن. ئەو خوێندنەوەیە بە بەیەکەوەگونجاندنی هەر دوو بارەکە چەمکی پێکەوەسازان پێشنیار دەکات، چونکە ناشێ شێوەی جوانییەکان و توانەوەی هێل و سێبەر و رەنگەکانی ناوەوەی (بینین)، وەك پەناگایەك بە هێزی دەرەوە و گەردەلوولی زمانەوانی و بەشایی شیعرییەتی دەربڕینی (گوتن) فەرامۆش بکەین!
بەگومان لە نێوان شێوە و هێل و سێبەر و رۆناکی و توخم و رەنگەکانی بینین و بەشاییەکانی شیعرییەت (خوێنەر/ وەرگر) دەپرسێ مەبەستی ئەو (تابلۆ/ قەسیدە)یە چییە؟
لێرەدا دەتوانین بەبێ بیرکردنەوە بڵێین ئەوەی لەو (تابلۆ/ قەسیدە)یە ڕوو دەدات، پرسی زمانەوانی نییە، بەڵکو توانەوەی ناوەوەی شاعیرە لە کاتی لەدەستچوودا! جوانییەکان لە نێوان ئەو هێل و توخم و رەگەز و رەنگ و خاڵانە بەرەو کوێ دەچن؟ ئایا لە تاریکی، لە شێوە و بەشە جیاوازەکانی کاتی لەدەستچووی ئەو (تابلۆ/ قەسیدە) هونەرییەدا دەتوانین هەستی دڵتەنگی و جێکەوتەی وێرانەیی و ئاماژە و رەمزەکانی شاعیر بە (خوێنەر/ وەرگر)ی شیعرییەت بگوازنەوە؟!
گوتمان توانەوە و هێزی وێنەی ناوەکی، لە چەمکی بینیندا شێوە ناگرن، ئەگەرچی پەیوەندی راستەوخۆی گەردەلوولی رووتی زمانەوانی گوتن دەهەژێنێت و شیعرییەت بە (خوێنەر/ وەرگر) دەخاتەوە. بەڵام لەو (تابلۆ/ قەسیدە)یە (خوێنەر/ وەرگر) لەسەر مانای مانا وەستاوە. لەسەر مانای (بینین)ی وێنەنەت لە دەربڕینی گەردەلوولی زمانەوانی شیعرییەتدا، واتە لەسەر مانای تابلۆ لە پەیامی شاعیردا…
کەواتە زۆر شت هەیە (خوێنەر/ وەرگر) بەرەو لێکدانەوە و شیکردنەوە بەرێت، بەڵام ئەوەی (خوێنەر/ وەرگر) دەیەوێت زانیاری و لێکدانەوە لە بارەی شێوە و هێل و سێبەر و رۆناکی و توخم و رەنگی ناوەوەی شاعیر نییە، بەڵکو لە بارەی سەیرورەی زمان و شیعرییەتە. کەواتە

(خوێنەر/ وەرگر) پێکهاتەی بینینی نیگارەکان (پرسی جوانییەکان بەرەو کوێ و نەگەڕانەوەی کات) بەجێدەهێڵێ و بەدوای دۆزینەوەی بۆشاییەکانەوەیە، بە دوای لادان و تێکشکانە زمانەوانییەکانەوەیە…
بەڵام ئایا کردەی پێکەوەسازانی وێنە و زمان، پرس و بیرکردنەوە و دەرەوە و ناوەوە، کردەی بەیەکگەیشتنی بۆشایی زمانەوانی و شیعرییەتە؟ ئایا هیچ پرس و بیرکردنەوەیەك لە دەرەوەی بەیەکگەیشتنەوە هەیە؟ ئایا شیعرییەت لە پێکەوەسازاندایە؟
بە بڕوای ئەو خوێندنەوەیە راوکردنی جوانییەکانی کاتی لەدەستچوو برەو بە داڕشتنەوەی شیعرییەت لە گەردەلوولی رووتی زمانەوانیدا دەدەن. لەسەر ئەو بنەمایەش ئەگەر پێوانەکانی جوانی پەیوەست بە بە بوێری و ئازادی (راستی گەورەکراوەکان) شاعیرەوە. ئەوە گواستنەوەی هێزی بینین بە شێوەگرتنی شیعرییەت، گواستنەوەی کۆتاییەکانی کاتە بۆ نەگەڕانەوە…
پرس و بیرکردنەوەی بینین بە پرس و بیرکردنەوەی گوتن، جەختکردنەوەیە لەسەر تاکگەرایی و ئازادی و گفتوگۆ بەو مانایەی کە تاك لە دەرەوەی ملکەچییەوەیە و سەر بە دانوستاندن و نائومێدی ناوەوە شەڕ ناکات، بەو مانایەی کە تاك لە دەرەوەی کات مل بە گەڕانەوە کەچ ناکات! بەڵام ئایا ئەو جۆرە لە دەرچوون لە پەیوەندییەکان، ئەو جۆرە لە دەرچوون لە ناوەوە و لە جوانییەکان و ئاواتەکان بە راستی بەرەو مردنمان دەبەن؟ یان ئایا گەردەلوولی رووتی گفتوگۆی زمانەوانی (کات و سەیرورە)ی گفتوگۆ بەرامبەر عەقڵی بینین (مردن و نەگەڕانەوە)ی دانوستاندن دەبێتەوە؟!.
لە دەرەوەی بینین و گوتن، لە دەرەوەی بەسەرچوونی کات و نەگەڕانەوەدا، شیعرییەتی زمانەوانی، جۆرێك لە پەیوەندی ئابوری و هاوگونجان و پێکگەیشتنی وێنەنەتەکان بە شێوەیەکی جیاوازی دیکەوە (راستی گەورەکراوەکان) دەسازێنێ! واتە ئەو کوشتنەی (کات) وەك چۆن گەردەلوولی رووتی گفتوگۆی زمانەوانی بانگەشەی دەکات، لە بینین و دانوستاندن رزگاری نەبووە و دوور نەکەوتۆتەوە، تەنها بە دوورکەوتنەوە نەبێ! راستە شیعرییەت و چێژ بەجێدەهێنێ، بەڵام کاتی بەکۆتایی، گەڕانەوە بەجێناهێڵێ. بە کورتی ئیشکردنی گەردەلوولی رووتی زمانەوانی، ئیشکردنە لەو شوێنانەی وێنەنەتەکان ناتوانن پەیوەندییەکانیان ئاشکرا بکەن.
کەواتە بیرکردنەوە و پرسی بوونگەرایی وێنەنەتەکان رووبەرووی کاتی بەسەرچوو دەبنەوە. کاتی بەسەرچوو پێویستی بە بوێری و ئازایەتی هەیە، بەڵام شیعرییەت بۆشاییە، بۆشاییش جیاوازییەکان دەخەمێنێ! جیاوازییەکان لە کاتکوشتنی شاعیردا پەیوەندی بە نەگەڕانەوەی گەردەلوولی سەیرورەی زمانەوانییەوە دەکەن.

هاوگونجان

لەیەککەبوونەوە و شەواندنی توخمەکان

لەنێوان هونەری وێنەکێشانی کلاسیکی و هونەری (نەت)دا، لەنێوان شەواندنی توخمەکان و تەکنیکی لەیەککەبوونەوەدا، لەنێوان بەرەو کوێی کۆتاییەکان و نەگەڕانەوەی بەکۆتاییدا… کاری بەرهەمهاتووی شاعیر لەڕووی (توانەوەی ناوەکی) سەزداریەوە کاریگەری لەسەر (وەرگر/خوێنەر)ی گشتی دروست دەکات. بەڵام کاری بەرهەمهاتوو لەڕووی (هێزی دەرەکی) باس لە توانای وەرگرتن و تێگەیشتنی (وەرگر/خوێنەر)ی تایبەت و بەخششەکانی دەکات.

لێرەوە جیاکاری وێنەنەتی هونەری دەبەتە بنەمای گەردەلوولی رووتی زمانەوانی، بە پێچەوانەشەوە راستە! بە هەردوو باردا کاتی لەدەستچوو گۆڕانکاری و سەیرورە دەنێتەوە. دواجار دەبێ بزانین کە خاڵی هاوشێوەی نێوان وێنەنەت و گەردەلوولی رووتی زمانەوانی جگە لە ژیانی شاعیر شتێکی دیکە نییە، واتە درووستکردنی هەستێکی مانادار نییە، بە ڕووداو و فینۆمینەکان، بەڵکو هەموو ئەوانە ژیانی تایبەتی شاعیرە. دواجار ئەوە ژیانی تایبەتی شاعیرە لەسەر هاوگونجانی وێنە و زمان بەردەوامی بەخۆی دەدات.

پەیوەندی لەیەککەبوونەوە و شەواندنی توخمەکان، پەیوەندی هونەری کلاسیك و هونەری وێنەنەت، لە پەیوەندی نێوان بلیمەتی و شێتی دەکات، بلیمەتی لە لەیەککەبوونەوەی مەعریفەدا، رێکییە! شێتی شەواندنی توخمەکان و دووبارە بونیادنانەوەی ناڕێکییە. رێکی بەرەو پرسی بەکۆتایی وەستاوە، ناڕێکی بەرەو پرسی بەشایی و سەیرورەی بەردەوام هەنگاو دەنێت.

کاتی بەسەرچوو لە (ئاگرێکەت لەگەڵمدا هات) هاتۆتە دەرێ و لە زێر شوێندا بەسەر بەکۆتاییدا سەرکەوتووە! لای لازە مردن و زیندەگی لە حاڵەتی بەردەوامی جەنگدان. کاتی بەسەرچووی ناوەوە پەیوەندی بە گەردەلوولی رووتی زمانەوانیدا نییە، کە گەردەلوولی رووتی زمانەوانی لە سەیرورەدا بێ، کاتی بەسەرچووی ناوەوە لێرە نییە، کە بلیمەتی لێرەیە شێتی لێرە نییە. بەمجۆرە داهێنان سەیرورەیە و لە خزمەتی گۆڕاندایە. بەڵام وەك چۆن ناتوانین سەیرورە و گۆڕان لێکجیا بکەینەوە، بە هەمان شێوە ناتوانین ناوەوە و دەرەوەی شاعیر لێکجیا بکەینەوە!؟

داهێنان دۆزینەوەی بونیادی گۆڕانکارییە و لەسەر بیرکردنەوە و پرسی سەیرورە، بەردەوامی بەخۆی دەدات، هێزێکە لە دەرەوەدا شێوەی نییە و لە ناوەوە شێوە دەگرێ، هێزێکە لەگەڵ ئاشکرابوونی وزەیەکی دیکەی خەونەکان دەجوولێ، هەرگیز لەو شوێنەوە دەست پێناکاتەوە کە ئازارەکانی ناخی وێرانەی شاعیری تێدا دواین وێنەی گەورەکراو

دەگرێت، بەڵکو لەو شوێنەوە دەست پێدەکاتەوە کە زمانی شیعری شێوە دەگرێ. بیرکردنەوە و پرسی وێرانەیی ناوەوەی شاعیر بەردەوام خۆی دووبارە دەکاتەوە، بەڵام بیرکردنەوە و پرسی شیعرییەت لە سەیرورەدایە. شیعرییەت کاتێك دەست پێدەکات، کە کەمەڵەی جیاواز جیاوازی وێرانەیی ناوەوەی شاعیر دەتوانن بەهۆی لە یەکجیابوونەوەی خەمەکان لە یەکتر نزیك بکەونەوە و هاوگونجان بنوێنن.

تێکەڵکردنی ڕەنگی شین و باڵندەی ئازاد

لە توانەوەی ڕەگەزەکان و دانوستانی ڕەنگەکانی ناوەوەدا (ڕەنگی شین) زاڵ دەبێت و شین کەشێکی ماتەمینی درووست دەکات، بەڵام لە گەردەلوولی رووتی زمانەوانی دەرەوەدا (باڵندەی ئازاد) باڵ دەگرێ و بەشایی شیعرییەت دەنوێنێ و دەرگا لە خەونێکی ڕەنگاو و ڕەنگ و چێژئامێز و ئازاد دەکاتەوە.

ڕِەنگی شینی ژێر ملی باڵندە، دوای مردنی، دەچێت بۆ کوێ؟

خەونەکانی من کە دەبنە خۆڵەمێش و نایەنە دی، دەچن بۆ کوێ؟

(گفتوگۆ)ی نێوان ڕەنگی شین و باڵندەی ئازاد لە بەرجەستەکردنی پرسی دەچێت بۆ کوێ، بوونی دوو هەڵبژاردن دەخەنە روو، بە ئەوەی هیچیان ببنە سەنتەری مەبەست! ئەگەر سەرچاوەی ڕەنگی شین بۆ حیکایەتێکی ناوەکی و دانوستان بگەڕِێتەوە، ئەوە باڵندە ئازادە لەوەی کە چەند پابەندی پرسی ئەو حیکایەتە ناوەکییە دەبێت، ئەو ئازادییە، شیعرییەتێك دەسازێنێ، کە (خوێنەر/ وەرگر) لە دەرەوە و لە ڕێی گفتوگۆدا پەی دەگات، لێرەدا دەمێنێ جیاوازی نێوان چەمکی گەڕِانەوە و چەمکی شیعرییەت، بە دانوستان و گفتوگۆ (کە پێشتر لە هونەری وێنەنێت و هونەری کلاسیکی بەیانم کردن) بچوێنم!

کەواتە ئەگەر شێوازی گەڕِانەوەی ئازارە ناوەکییەکان، ئەگەر تەکنیکی (لەیەککەبوونەوە)ی گەڕِانەوەکان، دانوستاندن بەجێبهێڵێ و لەگەڵ وێنەنێت و واقیعی میتافۆرِی و گفتوگۆ بنێتەوە، ئەوە گوتراوی شیعری زمانی کاتی لەدەستچوو بەرەو بەشایی دەکاتەوە و گەردەلوولی رووتی زمانەوانی بونیاد دەنێت، گەردەلوولی رووتی زمانەوانی وەك رووداو بیرکردنەوەی ئەویدیکەی (خوێنەر/ وەرگر) لەگەڵ خۆی دەکاتەوە! لێرەوە دەگەینە ئەو دەرئەنجامەی کە زمانی ئەو شیعرە زمانێکی هاوگونجاو و کراوەیە، زمانی کراوەش شیعری واڵای لێدەکەوێتەوە.

خەونمان هەبوو،

چیرۆکمان هەبوو،

برینمان هەبوو،

بینراوی خەون لەسەر بنەمای گەڕانەوەی ناوەکیدا هەوڵی ورووژاندنی سۆزداری و پرسی رابردووی هەڵگرتووە، لەسەر بنەمای زمانی کراوە و شیعری واڵا، کاتی لەدەستچوو و بۆشاییەکانی زمانەوانی ڕەنگ دەکات. بە دیوەکەی دیکە وەك چۆن لەسەر بنەمای گەڕانەوە نیازی دانوستانی هەیە، بە هەمان شێوە دەشێ لەسەر بنەمای زمانی شیعری قابیلی گفتوگۆکردن بێت.

گوتمان بینین فیکرە، گوتنیش فیکرە، بەڵام ئەوەی بینین و گوتن لێکجیا دەکاتە (پرسی ئازادی -بۆ کوێ؟) و (کاتی لەدەستچوو-بۆ کوێ؟)یە، پرسی ئازادی ئێستایە و کاتی بەسەرچوو دەکەوێتە رابردووەوە. ئەوەی بینین و گوتن لێکجیا دەکاتە، جیاوازی نێوان لەیەککەبوونەوە و جیاوازییە، جیاوازی نێوان ناوەوە و دەرەوەیە… ئەو جیاوازییانە لە کاتکوشتنی شاعیردا پەیوەندی بە نەگەڕانەوەی گەردەلوولی سەیرورەی زمانەوانییەوە دەکەن.

من ئەو ڕۆژانە دەستم بە دڵی شکاومەوە گرتبوو و ڕام دەکرد،
گوێم لێبوو دەیانگووت شێتە.
وەك منداڵ بێت دەگریام، دەنگم دەرنەدەهات،
وەك توتکە سەگی لاکەڵان دەنوزامەوە.

گوتمان توانەوە و هێزی وێنەی ناوەکی، لە چەمکی بینیندا شێوە ناگرن، ئەگەرچی پەیوەندی راستەوخۆی گەردەلوولی رووتی زمانەوانی گوتن دەهەژێنێت و شیعرییەت دەنێتەوە، بەڵام لە دەرەکانی پێشتر گوتمان کاتە گەردەلوولی رووتی زمانەوانی لە سەیرورەدا بێ، کاتی بەسەرچووی ناوەوە لێرە نییە، چونکە داهێنان لە سەیرورە و لە گەڕانی بەردەوامدایە. داهێنانی ئەو تابلۆ/ قەسیدەیە ئیش لە هەستی دڵتەنگی و جێکەوتەی وێرانەیی ناوەوە دەکات، کە وێنە نێتەکان وەك میتافۆڕ پەیوەندییە جیاوازەکانیان ئاشکرا دەکەن، وەك ئەوەی بڵێ من سەر بە نەوەیەکم کە رابردوو هیلاکی کردووە، بەڵام شیعرییەت لەسەر وێرانەیی دەروون نەوەستاوە، بەڵکو بە هۆی گەردەلوولی رووتی زمانەوانی دەجوڵێ و ناوەوە دەخاتە هەژانەوە. شیعرییەت، وەك کەسێکی تر قسان دەکات، نەك وەك شاعیر و وێنە نێتەکان، وەك بۆشایی خۆی دەنوێنێ، نەك وەك جێکەوتەی خودی. بۆشایی شیعرییەت فۆڕمێکی تایبەتە و بەشێکییە لە ڕێگای ئەویدیکەی نادیارەوە دەدوێت، نەك دیار.

تابلۆ/ قەسیدەی (ئاگرەکەت لەگەڵمدا هات) هەم تاکە کەس جێدەهێلێ و هەم لە خود دەترازێ، لە کلاسیکدا تاکە کەس لەگەڵ بووندا تەریب و درێژ دەبێتەوە و لە جیهانی ڕۆمانتیکدا ئەوە خود بوو قسەی دەکرد. بەڵام لەو خوێندنەوەیەدا تابلۆ/ قەسیدەی (ئاگرەکەت لەگەڵمدا هات) بەتەواوەتی لە تاکە کەس و خود جیاوازە. چونکە وەك تابلۆ لەگەڵ

لە یەککەبوونەوە و تەکنیکی دووبارەکردنەوە و شێواندنی هێل و ڕەگەز و توخمەکان لەگەڵ نواندنەوە درێژ بەوە و بەپاڵ نواندنەوە لە وێنەی دیجیتاڵی خۆی نمایش دەکاتەوە. دواتریش تەماشاکردنی وەك قەسیدەیەکی زمانەوانی رووت هەموو ئەوانە تێدەپەڕێنێت. ئەمەیش هەروا سادە و بێ هۆی هێزە نادیارەکانەوە نییە. بەڵکو بە هۆی گەردەلوولی رووتی زمانەوانی و سەیرورە و گەڕانی بەردەوامییەوەیە، بە هۆی بیرکردنەوەی جیاواز و هەمەڕەنگی و ئەرزش دانانە بۆ هەمووانە…

واتە دوای ئەوەی لەو خوێندنەوەیەدا (یەککەبوونەوە)ی ئازارەکانمان نووساند بە جیاوازی وێنەنەتەکانەوە، ئینجا جیاوازی تاکە کەس و خودمان تێپەڕاند، لەوەوە لە جیاوازی راستییە گەورەکراوەکانی وێنەنێت، گەردەلوولی رووتی زمانی هەڵدەکا و نوێنەرایەتی بەشایی شیعرییەت و سەیرورە و شیعرییەت دەکات.

بەڵام دەموویست پێش مردنم،

□ڕەنگی

‎شینی

‎ژێر

‎ملی

‎باڵندە

‎ببینم…

هەولێر 27/6/2024

خوێندنەوەی: عەبدولموتەلیب عەبدوڵلا

پاڕادۆکسی شکەستی ئیسڕائیل!..

وەرگێڕانی: حەسەن ڕازانی

چۆن سەرکەوتنی سەربازیی وڵات شکەستی سیاسی بەرهەم دەهێنێت!

نووسینی: ئەلوف بەن ٤ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤

سەرچاوە: فۆڕین ئەفێرس

تێبینی: ئەم بابەتە کەمێک درێژەو نەشم ویست کورتی بکەمەوە. چونکە

ئەمە تەڕجومەیە نەک ئامادەکردن تاکو تەنها بیرۆکەو پۆینت و سەرخاڵەکانی دەست نیشان بکەم. بە هەر شێوەیەک لێم ببڕیبایە لە گرنیەکەم کەم دەکردەوە. ئەم بابەتە لە فۆڕین ئەفێرس دا بڵاوکراوەتەوە ک□ گ□قارێکی وەرزیە و پەیوەستە بە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا. دەستی نووسەرەکانی تا ڕادەیەک ئاوەڵاکردوە بۆ ئەوەی بتوانن چی بەڕاست دەزانن بیڵێن. ئەو گ□قارە نوسەری چەپ و لیبڕاڵی لە ناودا دەنووسێت. بابەتەکانی ناوی هەمویان دەگەنە ١٤ تا ٢٠ لاپەڕە. ئەوەش نووسێنێکی درێژە، هەر بۆیەش من بۆ بڵاوکردنەوە کردمە سێ بەش. جا ئەو بابەتە هەم ئازادانە نووسراوەو هەم نووسەرەکەشی جولەکەیەو بۆخۆشی سەرنووسەری گ□قارێکی ئیسڕائیلییە بە ناوی هاڕێنتز. نووسەر لەم نووسینەیدا بە ئازادانە ڕەخنە لە ئیسڕائیل و سیاسەتە ڕەگەزپەرستەکەی و سیستەمی د□س□□تدار□تی با□□ی □استڕەوی نێو سیاسەتی ئیسڕائیل دەگرێ . هەروەها بە تەواوی پێەوە دیارە کە هاوسۆزی کێشەی فەلەستینەو لە گەڵ فەلەستینیەکاندا بۆ دروستکردنی دەوڵەتی س□ بەخۆی خۆیان هاوڕایە. (ح.ڕ)

بەشی یەکەم:

ڕۆژی٧ی ئۆکتۆبەری سا□□ی □ابردوو، حەماس دەزگا سەربازی و هەواڵگریەکانی ئیسڕائیلی تووشی سەرسوڕمان کرد! هەردووک دەزگاکەی ئیسڕائیل چەندین ساڵ بووە زانیویانەو زانیاریان هەبووە کە گروپە چەکدارەکانی فەلەستین ئامادەکاریی دەکەن بۆ هێرش کردنە سەر ئیسڕائیل بۆکوشتن و ڕفاندنی سەربازو هاوڵاتیانی ئیسڕائیل! بەڵام ئەو دوو دەزگایە شکەستیان هێنا باوەڕبەوە بکەن کە ئەو گرووپانە بتوانن و بوێریی بنوێنن یان سەرکەوتن بەدەست بهێنن لە کردنی ئۆپەراسیۆنیکی ئاهوا کە تا ئێستا وینەی نەبووە! سوپای ئیسڕائیل و دەزگا هەواڵگریەکەی، هەروەها سەرۆک وەزیرانی ئیسڕائیل بنیامین ناتانیاهۆ و ئینجا بە شێوەیەکی گشتی هەموو خەڵکی ئیسڕائیلیش پێیان وابووە کە بەشی باشووری وەڵاتەکەیان زۆر سەخت و قایمەو ناتوانرێت زەفەری پێبەرن، پێشیان وابووە کە بالانسی هێزیش ه□ر لە بەرژەوەندی ئیسڕائیلدا بووە ، بۆیە هەموو لایەک پێی وابووە کە حەماس هەرگیز دەست بۆ کاری لەو شێوەیە نابات!

بەڵام حەماس ئەو تەحەداو بوێریەی نواند. لە چەند ڕۆژو هەفتەی دوای ئەنجامدانی ئەو هێرشە وێرانکەرەدا، شتێکی هاوبەش کە لە نێو هەموو ئیسڕائیلیەکاندا دەگوترا یەوە ئەوە بوو کە دەگوترا ” هەموو شتێک گۆڕاوە” جا هەر بەڕاستیش بۆ ماوەیەک ئەو قسەیە ڕاست دەرچوو کە هەمووشتێک گۆڕابوو: ئەو هێرشە بڕوا بەخۆبوونی ئیسڕائیلیەکانی پەرتو بڵاوە پێکرد، ئەو متمان□ د□ر□ژخایەنەی ئیسڕائیلیەکان هەیان

بوو بە ئاسایشی وەڵاتەکەیان و سیاسەت و نۆڕمە کۆمەڵایەتیەکان سەرەونخوون بوویی□وە! سەکردایەتی هێزی بەرەنگاریی ئیسڕائیل IDF لە شەوێکدا شکۆی خۆی لەدەستدا، بە تایبەتی کە وردەکاریەکان بۆ خەڵک ڕوون بوونەوە و بۆیان دەرکەوت کە سوپا نەیتوانیوە ڕێگریی لە هێرشی حەماس بکات و زۆریش درەنگ فریای ئەوە کەوتووە کە بتوانێت خەڵکی سقیلی سەر سنوور و دەزگا سەربازیەکان و ئامادەبووانی بێ دیفاع و سقیلی ناو فێستیاڤاڵ و مۆسیقا بپارێزێت!

دڕامای سیاسیی کە ئیسڕائیلیەکانی بۆ ماوەی نۆ مانگێک تا ئۆکتۆبەری حەوتی بەسەرداهات لە خۆ گرتبوو، هەوڵی ناتانیاهۆ چاکسازییەکی سەراپاگیربوو لە ناوەندەکانی دادگادا کە مەبەستی سەرەکی بریتیبوو لە سنوردارکردنی سەربەخۆیی دام و دەزگاکانی دەوڵەت لە وینەی دادگای باڵاو نوسینگەی داواکاری گشتی و خزمەتگووزاری مەدەنی تەکنۆکڕات بۆ ئەوەی هێزی زیاتر بداتە باڵە ڕاستڕەوەکەی خۆی و هاوپەیمانە ئایینیەکانی- ئەوەیان ئیتر لە بەرچاو ونبوو چونکە شەڕ بەسەرداهات. ئەندازیاری سەرەکی چاکسازی کە وەزیری داد، یاریف ل□قین بوو،لەوانەیە پەشیمان بووبێتەوە لە کارەکەی چونکە خۆیشی بەشداربووە لە سەرقاڵکردنی ئیسڕائیل پێش هێرشەکەی حەماس. ناتانیاهۆ لە ماوەی چەند ڕۆژێکدا کابینەیەکی یەکگرتووی شەڕی پێکهێنا لە لایەنە سیاسیە جیاوازەکان و هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن و هەروەها نزیکەی 250 هەزار سەربازی یەدەکی بانگهێشتی نێو سوپا کردەوە بۆ ئەوەی هێرشی پێچەوانە بۆ سەر غەزە ئەنجام بدەن!

دوای ئەوەی کە هێزی بەرگریی ئیسڕائیلIDF شۆکی ئۆکتۆبەری 7 بەریدا، دەستی کرد بە تۆڵەسەندنەوە بە شێوەیەکی زۆر بەهێزو چڕ، توانای سەبازیی و فەرمانڕەوایی حەماسی بەسەرغەزەدا لە بەریەک هەڵوەشاند، بەشیکی زۆری غەزەی کردە وێرانە، زیاتر لە دوو ملیۆن لە خەڵکی غەزەی ئاوارەی نێوخۆکرد، لە سەرووی چل هەزار لە خەڵکی غەزە کوژرا کە بە پێی لێدوانی هێزی بەرگریی ئیسڕائیل سێبەشی ئەو کوژراوانە حەماس بوون! هیزی بەرگریی ئیسڕائیل توانی بە تەواوی ڕێگریی لە حەماس بکات کە ساروخ بهاوێژن بۆ ناو ئیسڕائیل و بەشی زۆری سیستەمی توێنێڵەکانی حەماسیش لە ناو غەزەدا لە ناوبران، دەگوترێت کە هێزێکی ڕێکخراوی وەک حەماس ئێستا گۆڕاوە بۆ هێزێکی پەرت و بڵاوی شێوە گەریلا ئاسایی!

لە گەڵ ئەوەشدا کە هێزی بەرگریی ئیسڕائیل IDF نزیکەی سێ بەشی غەزەی داگیرکردوەو لە ژێر دەستی دایە، بەڵام بۆ زۆرێک لە ئیسڕائیلیەکان ئەو بارودۆخەی ئێستا وەک ئەوە وایە کە ئیسڕائیل دۆڕاندبی! جا سەرباری ئەو هەموو خۆ کۆکردنەوەو ئاماداکارییە،

سەرباری پشتیوانی نزیکەی نەگۆڕی ئەمریکا بۆ ئیسرائیل، بەڵام هێزی بەرگریی ئیسرائیل IDF کە لە ژێر هەمان سەرکردایەتی سەردەمی ئەکتەبەری 7 دایە، شکستی هێناوە لە گەیشتن بە تەواوی ئامانجەکانی. بۆ نموونە یەحیا سەنوار خۆی تەسلیم نەکردووە. (ئێستا یەحیا سەنوار کوژراوە.. ح.م) هەروەها نزیکەی سەد بارمتەی ئیسرائیلی هێشتا دیارنین لە ناو غەزەدا کە دەگوترێت، بە پێی دوایین لێدوانی ناتانیاهۆ، نیوەی ئەوانە هێشتا لە ژیاندا ماون!
ئەو کارەساتە چەقبەستووە، لە گەڵ گۆشەگیریی ئیسرائیل لە ڕووی نێودەوڵەتییەوە، هەروەها دیدگایەکی تاریک لە ڕووی ئابوورییەوە ، هەموو ئەوانە بوونەتە هۆی سەرهەڵدانی هەستێکی بێهیوایی نەتەوەیی ! جا لە ڕاستیدا، پارادۆکسیەکە لەبەردایە کە ڕووکارە گرنگەکانی سیاسەتی ئیسرائیل و کۆمەڵگای ئیسرائیلیی لە دوای هێرشەکەی حەماس گۆڕانێکی کەمی بەسەرداهاتووە. دانیشتوانی ئیسرائیل کە نیشتەجێی سەرسنوورەکان بوون لە باشوور و باکووری ئیسرائیل هێشتا ناتوانن کە بگەڕێنەوە ماڵەکانی خۆیان! ئەو بارودۆخە لە باتی ئەوەی ئیسرائیلییەکان یەک بخا لەبەرامبەر یەک دوژمنی دەرەکی کەچی درزو کەلێنی کێشە کۆنەکانەکانی گەورەتر کردووە لە نێوانی گرووپ و لایەنگرانی ناتانیاهۆ و لایەنە نەیارەکانی لە ناوخۆی ئیسرائیلدا! ناتانیاهۆ لە یەک کاتدا نەیارەکانی و دەستەکانی دەکوتێت و بەردەوامە کە خۆی وەک چەق وناوەندی سیاسەتی ئیسرائیل نیشان دەدات! هاوپەیمانیی باڵی ڕاست کە ناتانیاهۆی لە دەسەڵاتدا هێشتۆتەوە داواکاریەکانی بە وردوخاشکردنی بزووتنەوەی بە دەوڵەتبوونی فەلەستینیەکان زیاد کردووە لە گەڵ جێگرتنەوەی نوخبەی ئیسرائیل. کە ئەوەش داواکارییەکی بە ڕواڵەت جوانە بە لە ناوبردنی دام و دەزگا دیموکراتی و لیبرالیەکانی ئیسرائیل!
لە دوای ئەوەش، لە 7ی سێپتەمبەری ئەمساڵدا، سوپای ئیسرائیل دەستی کرد بە ئەنجامدانی زنجیرەیەک لە پەرچەهێرشی بوێرانە لە دژی ترسناکترین هاوسێی دوژمنی کە میلیشیاکانی حیزبو اللەی لوبنانی بوون- کە هاتن بەرەیەکی تری شەڕیان لە دژی ئیسرائیل لە لای باکوورەوە کردەوە هەر یەک ڕۆژ دوای ئەوەی حەماس لە لای باشوورەوە هێرشی کردە سەر ئیسرائیل! ئیسرائیل توانی ڕابەری دێرینی حیزبو اللە، حەسەن نەسروڵڵا، بکوژێت وهێرشی زەمینیش بەرەو باشووری لوبنان ئەنجام بدات! جا لەبەرەدا زۆرێک لە شرۆڤکارانی میدیای باوی ئیسرائیلیی ئەو فراوانبوونی شەڕەیان لە لای باکووری وڵاتەوە وەک دەرفەتێک دەبینی: نەک هەر بۆ ئیسرائیل کە بتوانێت حیزبو اللە تەفروتونا بکات بەڵکو وەک دەرفەتێکیش بە وڵاتەکەیان تا بیسەلمێنن کە ئیتر ساڵی شۆک و پەمەترسیان تێپەڕاندو لە لا لایەکی

تریشەوە بیسەلمێنن کە زیرەکیی و هێزو توانای تەکنەلۆجیان جارێکی تر بەتەوێ نەو ناوان لە ڕووی نەو دەوڵەتییەوە ئاهەنگی لە بە بگێڕن! بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە کە هەروەک چۆن شەڕی ناو غەزە ڕاستیە سامناکە شاراوەکانی زۆرێک لە ئیسڕائیلییەکانی نەگۆڕی کە چاوەڕوانیان بوون بگۆڕێن، بە هەمان شێوەش ئەم بەرەی تازەیەش لە شەڕهەر نایان گۆڕێت! بەرەی تازەی شەڕ هیچ ناگۆڕێت هەتا ئیسڕائیل ڕووبەڕووی گۆڕانکاریی قووڵترنە بێتەوە لە سیاسەتی ناوخۆی خۆیداو هەروەها لە بەرامبەر فەلەستینییەکانیشدا!

جووڵەو ئەملاولای پڕادۆکسیانە!

یەک هەفتە دوای هێرشی ئۆکتۆبەری 7 ، ئەگەر بە ئیسڕائیلییەکی ئاسایی یان هەتا بە لایەنگرێکی (ناتانیاهۆ)شت بگوتبایە کە ناتانیاهۆهەرسەرۆک وەزیران دەبێ بۆماوەی ساڵێکی تریش و لە لایەن هەمان باڵی ڕاستیشەوە پشتی دەسەڵاتەکەشی دەگیرێت لەوانەیە ئەو کەسە باوەڕی پێت نەکردبایە! چونکە بە درێژایی مێژووی ئیسڕائیل درکەوتووە حکومەتی مەدەنی لەکارکەوتووە دوای هەر کارەساتێکی ئەمنیی زۆر خەراپ کە بەسەر ئیسڕائیدا هاتبێت! بۆ نموونە دوای شەڕی سوپا لە شەڕی 6 ئۆکتۆبەری1973 لە نێوان عەڕەب و ئیسڕائیلدا، یان لە کاتی لەشکرکێشی ئیسڕائیل بۆ سەر لوبنان لە ساڵی 1982 ، کاتیک کە سەربازییە یەدەکەکانی ئیسڕائیل لە بەرەکانی شەڕ گەڕانەوە دەستیان دایە ناڕەزایەتی و وایان لە گۆڵا مییر سەرۆک وەزیران و مەناحیم بێگن کرد کە دەست لە کار بکێشنەوە!. جا لە هەردووک حاڵەتەکەدا چەند مانگێکی پێچوو ئینجا حکومەت کەوتە خۆی و دەستی بە لێکۆڵینەوە کرد بۆ ئەوەی بزانێت کە بۆچی ئەمە ڕوویدا!

ڕێی تێدەچوو، ئەگەر بتگوتبایە دۆخی ناتانیاهۆ زۆر خەراپتردەبێت لەوانەی پێش خۆی! لە سەرووی دەیان ساڵە ئەو پیاوە لە ناو سیاسەتدایەو هەمیشەش خۆی وەک مامۆستای ئاساییشی وڵات پیشانداوە. ئەو دەیگوت کە باشتر لە جەنەڕاڵەکانی ئیسڕائیل دەزانێت وڵات بە سەلامەتی ڕابگرێت، ئەو پێی دەگوتن بە دیدگاو ترسنەکن و زۆر ئاگایان لە ئارەزووەکانی ئەمریکایە! توندترین ڕکابەری سیاسیی ناتانیاهۆ لە ماوەی چەندین ساڵی سیاسەتیدا بریتیبوون لە فەرماندە سەربازییەکانی پێشوو کە هەندێکیان سەرۆک وەزیر بوون و هەندێکیش وەزیری بەرگریی بوون، بۆ نموونە کەسانی وەکو ئیسحاق ڕابین، یەهود باڕاک، ئاڕیاڵ شارون، بێنی گانتز، هەروەها وەزیری بەرگری ئێستا یواق گالانت. لە ڕووی نەریتییەوە بەرزترین پلە باڵاکانی هێزی بەرگریی ئیسڕائیل IDF و دەزگای هەواڵگریی ئیسڕائیلی بەدەست ئەشکەنازییە لیبڕاڵەکانەوەن کە ناتانیاهۆ زۆر دەمێکە لە هەوڵی ئەوەدایە دەست بەسەر ئەو دوو دەزگایەدا بگرێت! هەر ئەو

دامەزراوانەش بوون کە سەرکردایەتی ڕاپەڕینی جەماوەری ئیسڕائیلیان کرد لە بەرامبەر پڕۆژەیەکی ناتانیاهۆ بە چاکسازییەکی گشتی لە دەسەڵات و دەزگای دادوەرییدا!
بەڵام بەردەوام بوونی ناتانیاهۆ لە دەسەڵاتدا ڕەنگە پەیوەندی بەو بارودۆخەی ساڵی ڕابردووەوە هەبێت لە مێژووی ئیسڕائیلدا! تا ئەمەشی لەگەڵدا بێت ناتانیاهۆ ڕەتی دەکاتەوە بچێتە ژێر باری هیچ بەرپرسیاریتیەک لە کوژرانی 1200 ئیسڕائیلی ودەستدرێژی و بریندارکردنی چەندین کەسی ترو بە بارمتەگرتنی 250 ئیسڕائیلی لە لایەن حەماسەوە، هەروەها ئەو هەموو وێرانەیە کە بەسەر وڵاتیاندا هینا، کە هەموو ئەوانە لە تەنها یەک ڕۆژدا بەسەر ئەو خەڵک و کۆمەڵگایانەی سەرسنورەکانیاندا هێنا، ئینجا دوای ئەوە دەست کرا بە چۆڵکرنیان و ڕاگواستنیان بە شوێنێکی تر! ئاستی جەماوەریی ناتانیاهۆ بەرەو دابەزین ڕۆیی هەرچەندە لە کۆتاییەکانی ساڵی 2023بەرەو سەرەوە بە شێوەیەکی بەرچاو بەرەو باشی ڕۆیی بەڵام هێشتا ئاستی جەماوەرییەکەی ناگا بە ڕکابەرەکانی لە وێنەی نەفتالی بێنێت سەرۆک وەزیرانی پێشووی ئیسڕائیل. ڕاپرسییەک لەو بارەوە هەر دوای کوژرانی حەسەن نەسروللا ئەنجامدرا لە لایەن کەشەت 12 کەناڵی سەرەکی هەواڵی ئیسڕائیل، دەرکەوت کە ئەگەر بێت و ئێستا هەڵبژاردنێک لە ئیسڕائیلدا ئەمڕۆ بکرێت، هاوپەیمانی ناتانیاهۆ کە 68 کورسییان لە کنەسێت داهەیە دادەبەزێت بۆ 46 کورسی! ناتانیاهۆ باش تێدەگاو زۆر باش هەلومەرجەکە دەخوێنێتەوەو دەزانێت کە خەڵک لێی تووڕەیە، هەر بۆیەش ستراتیژیەتەکی فرەلایەنەی دەستداوەتە بۆ مانەوەی خۆی لە دەسەڵاتدا! وا بە ماوەی ساڵێک دەچێ ناتانیاهۆ و پ[illegible]کەی تەواوی بەرپرسیارێتی ڕوودانی ئەکتەبەری 7 دەخەنە ئەستۆی هێزی بەرگریی IDFو شاباک دەزگای ئەمنی ئیسڕائیلی کە بەرپرسن لە دوسیەو چاودێریکردنی فەلەستینیەکان و سەرباری ئەوەش خەتای هەموو ئەوانەش کە نەیان هێشت چاکسازی لە دەزگای دادوەریدا بکرێت بە تایبەتی ئەو سەربازە یەدەکانەی کە هەڕەشەی وەستاندنی ئەرکەکانیان کرد ئەگەر بێت و دەست بە ئەو کارە ببرێت!

ئەلوف بێن سەرنووسەری ڕۆژنامەی هارەتز! سەرچاوەی ئەو نووسینە:
https://www.foreignaffairs.com/middle-east/israel-paradox-def.eat-aluf-benn

---

دیداری هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند.. هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند: لەگەڵ موزیك و گۆرانی گەورە بووم، موزیك هەمیشە بەشێك لە ژیانی من بووە
هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند: سالانێکی زۆرە سەرقاڵی توێژینەوەم لە سەر موزیکی کوردی
هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند: هەر خزمەتێك لە دەستم بێ بۆ کوردستان و زانکۆکانی کوردستان دریغی ناکەم
هونەرمەندی ژەنیار خاتوو(د.پەرەنگ فەرازمەند)،لە بنەماڵەیەکی هونەری لە ساڵی 1982 لە شاری مەهابادی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دایك بووە .لە تەمەنی 9 ساڵییدا بەژەنینی ئامێری پیانۆ دەستی بەهونەری موزیك کردوە.ئەو سالانێکی زۆرە سەرقاڵی توێژینەوەیە لە سەر موزیکی کوردییە وە لەوڵاتی ئەڵمانیا وەکو مامۆستای ئێتنۆموزیکۆلۆژی لە زانکۆی (مارتین لۆتەر)،وانە دەڵێتەوە.لەم ئێستادا هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند هەموو توانەکانی خۆی تەنیا لە سەر توێژینەوە مەیدانیەکانی لە سەر موزیکی کوردی لە بەشە جۆراو جۆرەکانی کوردستان تەرخان کردوە… ئێمە بەباشمان زانی بۆ ئاشنا بوون لە کارو چالاکییەکانی بەچەند پرسیارێك بەسەری بکەینەوە.
هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

*سەرەتا بابزانین ژەنیار(پەرەنگ فەرازمەند) چۆن ئاوێتەی هونەری موزیك بوو؟

- من لە بنەماڵەیەکی موزیك دۆست لە دایك بووم لە دایکێك کە لەساڵانی پێنجاکان و شەستەکانی سەدەی ڕابردوو، لە ڕادیۆ مەهاباد گۆرانی گوتووە و هەروەها ئامێری کەمانی ژەنیوە. ڕۆژانە ماڵەکەمان بە دەنگی موزیك و گۆرانی دەڕازاوە. کەوابوو من لەگەڵ موزیك و گۆرانی گەورە بووم و موزیك هەمیشە بەشێك لە ژیانی من بووە. هەر دایکم و باوکیشم ئامێریان دا دەستی من و خوشك و براکانم وە زۆریان بەلاوە گرنگ بوو کە بە شێوەیەکی پڕۆفێشناڵ موزیك فێر بین و لەگەڵ

موزیك بژین. لە نێو هەموو منداڵەکان هەر من بە شێوەیەکی ئاکادمیك درێژەم بە هونەر دا بەیە کەسێك لەکەش و هەوایەکی ئاوا دا گەورە بووبێت بەگومان ئاوەتەی میوزیك و گەرانی دەبێت.

*لە نێو ئەو هەموو ئامێرە موزیکیانە بۆچی تۆ ئامێری پیانۆت هەڵبژارد؟

▪ لە ئاستیدا هەر دایکم و باوکم ئەو ئامێرەیان دا دەست من، بەڵام من بە هەموو شێوە خولیای موزیك بووم وە لە فێربوونی پیانۆ سەرکەوتوو بووم. بەڵام کە گەشتمە تەمەنی 15 و 16 ساڵان خۆم زیاتر لە موزیکی ڕۆژهەڵاتی و تەنە ڕۆژهەڵاتیەکاندا دەدۆزیەوە وە پەیوەندیەکی ڕۆحی زیاترم لەگەڵ تەنە ڕۆژهەڵاتیەکان و بە گشتی میوزیکی ڕۆژهەڵاتی و لە سەرووی هەمووان موزیکی کوردی درووست دەکرد، هەر لەبەرئەوەش خۆم ئامێری تارم وەکوو ئامێری دووهەم هەڵبژارد.

*کێن ئەوانەی هاوکار و پاڵپشتی تۆیان کردوە بە ئەوەی بەردەوام بیت و بگەیتە ئەو ئاستەی ئێستا؟

▪ بە دەنیاییەوە گەر پاڵپشتی ماددی و مەعنەوی دایك و باوکم نەبووایە بە تایبەت لە کەمەڵگایەکی وەکوو ئەو سەردەمی ئێران، هەرگیز نەمدەتوانی درێژە بە هونەر بدەم. چوونکە لە ئێرانی ئەو سەردەم دا بەر بەست زۆر زۆر بوو لەسەر ڕێگای هونەر و ژیانی هونەری بەتایبەت بە خانمان. پاشانیش پاڵپشتی و دەسەزی مامۆستاکانم بوو کە زۆر هانیان دەدام بەرەو پێشکەوتن بچم. هەر بۆیە هەمیشە مەمنونیانم و دەستخۆشیان لێ دەکەم.

*بەڕێزتان توێژینەوەیەکی تەرو تەسەلتان لەسەر موزیکی کوردی ئەنجام دا کە چەند ساڵەکی خایاند، دەرئەنجامی بۆچی گەیشتی؟

▪ بەڕای من ساڵانەکی زۆرە کە سەرقاڵی توێژینەوە لە سەر موزیکی کوردی. وەکوو یەکەم هەنگاو هەوڵم دا ژەنینی ئامێرەکی کوردی وەکوو شمشاڵ فێر بم وە هەروەها خۆم فێری خوێندنی مەقام و فۆرمە کوردیەکان کرد نەك بە ئەوەی ببمە گۆرانیبێژ یا خود شمشاڵژەن، تەنیا بە ئەوەی لە دنیا و لە ڕۆحی موزیکی کوردی تێبگەم. پاشان توێژینەوەکانم بەشێوەیەکی مەیدانی ئەنجام دا لە دوایشدا کتێبەکم لە سەر موزیکی کوردانی دیاسپۆرا لە سوید بە زمانی فارسی نووسی کە بە تەمام وەریگێرەوە بە سەر ئینگلیزی. ئێستاش خەریکی نووسینی کتێبەکم لەسەر بابەتی هەز

و جەندەر لە موزیکی کوردی دا کە بە زمانی ئینگلیزییە وە تا ساڵی داهاتوو بڵاو دەکرێتەوە. دوو ئاڕتیکلیشم لە سەر ئامێرە موزیکییەکان وە هەروەها مەقام و فۆرمە کوردییەکانی ناوچەی موکریان نووسیوە. لە داهاتووشدا بە تەمای نووسینی کتێبێکم لە سەر فۆرم و مەقامەکانی ناوچەکانی دیکەی باشوور و باکووری کوردستان.

*لەوڵاتی ئەڵمانیا، مامۆستای ئێتنۆموزیکۆلۆژین لە زانکۆی (مارتین لۆتەر)، دەکرێت باس لە چۆنیەتی خوێندن لەو زانکۆیە بکەیت؟

- لە زانکۆی مارتین لۆتەری ئاڵمانیادا، سێ بەشی جیاوازمان هەیە لەسەر موزیک کە لەوێدا بە هەر بەشە دەگووترێ “ئەنیستیتۆ”: ئەنیستیتۆی موزیکی کلیسایی، ئەنیستیتۆی موزیك پێداگۆژی، وە هەروەها ئەنیستیتۆی موزیكناسی کە بەشی ئێتنۆموزیکۆلۆژی لقێکە لە موزیکناسی کە چوار قۆناغی بەکالۆریۆس، مەجستێر و دکتۆرا و پۆست دکتۆرا لە خۆ دەگرێت. هەڵبەت لە ئەنیستیتۆی موزیکناسی خوێندکاری بەکالۆریوس و مەجستێر دەبێ لە هەموو کۆرسەکانی بەشەکانی ئێتنۆموزیکۆلۆژی، موزیکناسی مێژوویی، موزیکناسی سیستماتیك وە هەروەها موزیك و میدیا بەشداری بکەن. بەڵام ئازادن کە پڕۆژەی کۆتایی خوێندنیان لە کام لەو بوارانەدا بنووسن. بەڵام لە قۆناغی دکتۆرا و پۆست دکتۆرا تەنیا دەتوانن بە نموونە لە سەر ئێتنۆموزیکۆلۆژی تێزەکەیان بنووسن.
- وەکو ژەنیارێك موزیکی کوردی لە ئێستادا لە چ ئاستێك دایە؟
- من حەز ناکەم بە شێوەیەکی ئەرێنی یاخود نەرێنی وەڵامی ئەو پرسیارە بدەمەوە. لەبەر ئەوەی کە لە هەموو سەردەمێکدا موزیکی هەموو میللەتان ئاڵ و گۆڕی بەسەر داهاتووە وە هەمیشە ئەو ئاڵوگۆڕانە لایانگران و کەسانی ڕازی و ناڕازیان هەبووە. من وەکوو حەقیقەتێکی حاشا هەڵنەگر چاو لە دۆخی ئێستای موزیکی کوردی بە تایبەت لە باشوور و ڕۆژهەڵات دەکەم کە ستایل و شێوازی جۆراوجۆر و هەمەڕەنگی لەخۆوە گرتووە. زۆر جار شوناسێکی تێکەڵاویان لە موزیکی کوردی و غەیری کوردی بە خۆ گرتووە. لە هەموو ستایل و ژانرە نەریتی و غەیرە نەریتییەکانیشدا هەم موزیکی زۆر باشمان گوێ لێیە وە هەم کاری لاوازیشمان بە گوێ دەگات. بەڵام لە ڕووی ئەوەی کە لە سەردەمی ئێستا دا هەموو کەس دەزگا و پلاتفۆرمێکی سەربەخۆی تایبەت بە خۆی بەردەستە هەموو جۆرە بەرهەمێك و بە

هەموو کوالیتییەك بە ئاسانی بڵاو دەکرێتەوە. بۆیە بە لەچاو ساڵانی ڕابردوو ڕێژەی کارە لاوازەکان لە پەنا کارە زۆر باشەکان زیادی کردووە.

*هیچ هەماهەنگیت لەگەڵ هونەرمەندانی کوردستان هەیە؟بیرت لەوە نەکردۆتەوە بگەڕیتەوە کوردستان؟

- بەڵێ من بەردەوام لە گەڵ چەند هونەرمەندێکی زۆر باش لەپەیوەندی دام و زۆر جار بە سەعات خەریکی گفتوگۆ کردن و ڕا و بۆچوون گۆڕینەوەین وە هەموو ئەو گفتوگۆیانە بە تایبەت بۆ من وەکوو کۆرسێك وایە کە پڕە لە فێرکاری. بە دڵنیاییەوە پێمخۆشە لە کوردستان بم. بەڵام هەموو شت پەیوەندی بە دۆخی ژیانی ئاکادمیکی من هەیە. لە ڕاستیدا تا ئەو کاتەی خەریکی کاری ئاکادمی بم بۆ هەمیشە ناتوانم لە کوردستان بم . بەڵام هەر خزمەتێك لە دەستم بێ بۆ کوردستان و زانکۆکانی کوردستان درێغی ناکەم.

*چۆن دەتوانین شوناسی موزیکی کوردی بپارێزنین ؟

- ئەو پرسیارە تۆزێك قورسە! باشترە بڵێم هەستیارە. لە بەر ئەوەی لە هەر سەردەمێکدا و لە هەر بەشێکی کوردستان موزیکی کوردی وەکوو هی هەموو میللەتانی دیکە شوناسێکی تایبەت بە ئەو سەردەمی وەخۆ گرتووە. بەڵام بە ڕای من لە ئێستادا خۆ پاراستن لە لە لاسایی کردنەوەی موزیکی تورکی و عەرەبی و فارسی و میللەتانی دیکە وە هەروەها تەکنەدانی گوێی بیسەرەکان وە ڕانەهێنانی گوێی ئەوان بە موزیکی غەیری کوردی دەتوانێ زۆر کاریگەر بێ. دەبێ مامۆستاکانیش میتۆدێکی تەواو کوردانە بگرنە بەر بۆ فێرکردنی نەوەی نوێ. هەروەها میدیاکان ڕۆڵێکی زۆر سەرەکیتریان هەیە بۆ پاراستنی شوناسی موزیکەکەمان. ئەوانیش دەبێ تۆزێك هەستیارانەتر بەرهەم بگەیەننە گوێی بیسەری کورد. ناڵێم شتی سەردەمیانە بڵاو نەکەنەوە بەڵام دەکرێ لە پەنای شتە سەردەمییەکان، بەردەوام فۆرم و دەنگە کوردییە ڕەسەنەکانیش بڵاو بکەنەوە. بۆ نموونە بۆ کوردێکی ڕۆژهەڵات زۆر گرنگە کە گوێی لە مەقامەکانی ناوچەی گەرمیان و کەرکوك و هەولێر و خانقین ببێ. چوونکە شوناسی کوردی بە ئاگادار بوون لە کەلتووری هەموو بەشەکانی کوردستان مانا پەیدا دەکات و دەپارێزرێت.

هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند لەچەند دێڕێك دا:

. – لە تەمەنی هەفدە ساڵیدا دەستی بە فێر بوونی ئامێری

تاری ئێرانی کردوە

- دوای تەواو کردنی خوێندن لە قوتابخانە، لە ساڵی 2001 بە خوێندنی باڵا لەسەر موزیکی کلاسیکی ڕۆژئاوایی دەچێتە کۆلێژی هونەرە جوانەکانی زانکۆی تاران . بەکالۆریۆس و ماجستێری میوزیك وە پاشان ئێتنۆمیوزیکۆلۆژیی لە زانکۆی تاران تەواو کردوە.
- دکتۆرای ئێتنۆمیوزیکۆلۆژی لە زانکۆی مارتین لۆتەری لە وڵاتی ئاڵمانیا خوێند وە لە ساڵی 2020 ، وە بەتە مامۆستای بەشی میوزیکۆلۆژی و ئێتنۆمیوزیکۆلۆژی لە هەمان زانکۆ دا.
- بە ماوەی بیست ساڵ لە چەندین قوتابخانەی موزیك لە تاران و هەروەها دوو ساڵ لە زانکۆکانی ئێران وانەی جۆراوجۆری موزیکی وتووەتەوە.
- لە ساڵەکانی 2002 وە 2003 ئەندامی گرووپێکی موزیکی کوردی بووە بە ناو(نیشتمان) کە پێکهاتبوو لە کەمەنچەژەنێك لە خوێندکارە کوردەکانی موزیك لە زانکۆ جۆراوجۆرەکانی تاران.

2000 – تا 2007 ئەندامی ئۆرکێسترای زانکۆی تاران وە هەروەها ئەندامی ئۆرکێسترای زانکۆی ڕادیو و تەلەڤیزیۆنی تاران بووە.

- لە 2008 بەتە ئەندامی ئۆرکێسترای میللی سیمرغ لە تاران.

-لە ساڵی 2006 تاوەکو 2012 وەکو پیانیست ئەندامی گرووپێکی سیانی میوزیکی کلاسیکی ڕۆژئاوایی لە تاران کاری کردووە.

-لە ساڵی 2013 تا ساڵی 2014 مامۆستای موزیك بووە لە زانکۆی سنەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

- لە ساڵی 2003وە تۆژینەوەی لەسەر موزیکی کوردی ڕۆژهەڵات و باشوور و باکووری کوردستان دەستپێکردوە و لە ساڵی 2017دا تۆژینەوەکانی گواستەتەوە سەر موزیکی کوردانی دیاسپۆرا لە وڵاتی سوید.
- ماستەر و تێزی دکتۆراکەی لەسەر موزیکی دیاسپۆرای کورد لە سوید بووە، هەروەها بابەتی (پەیوەندی دەسەڵات و جەندەری لە موزیکی نەریتی و فرانتەیشنانەی کوردیدا) نووسیوە.

لە ساڵی2020 بەتە مامۆستای ئێتنۆموزیکۆلۆژی لە زانکۆی مارتین لۆتەر (Martin Luther .University) – لە وڵاتی ئەڵمانیا.

لە کوردستان هەڵبژاردن بردیەوە.. د.هەژار عثمان معروف

مرۆڤایەتی هەرچی ڕێگا هەیە تاقیکردەوە بۆ ڕێخستنی ژیانی گشتی کە پاشاکان وەجاخکوێر دەبون خەڵکی کۆبۆوە لە ناوەڕاستی شاردا لێدەگەڕان باڵندەی هوما بەسەر هەر کەسێکەوە بنیشێتەوە و دەیانکرد بە پاشا، کە جێنشینی سوڵتانەکانی عوسمانی لە کوڕێک زیاتر دەبون، کامیان دڕ و دڕندە و زیاترین تینوی دەسەڵات بوایە ئەوانی تری بە شێوازی جۆرا و جۆر و فڕوفێڵ بێبەزەییانە لە ناودەبرد یا لەکۆڵ خۆی دەکردنەوە بە دورخستنەوە و زیندانی هەتاهەتایی. کە وردە وردە سەردەمی پاشاکان بەسەرچو حیزبە سیاسیەکان دروستبون و کەوتنە گرتنە دەستی دەسەڵات بە کودەتای سەربازی لە پاشا و قەیسەر و مەلیکەکان یا بە ڕاپەڕینی جەماوەری، ئینجا دوای چەند ساڵێک خۆیان دەبون بە دەعبایەکی نوێ کە ناویان لێنا دیکتاتۆر و زۆر جار دیکتاتۆرەکانی وەک هێتلەر و مۆسۆلۆنی و ستالین وکەمال ئەتاتورک و قەزافی و سەدام و نومەیری وکیم ئیل نون….لە پاشا و سوڵتان و قەیسەر و مەلیکەکان خوێنڕێژتر و ناداد پەروەرتر دەردەچون و خەڵکی وڵاتەکانیان بە حەسرەت و ئاهکێشانەوە دەیان وت خۆزگەم بە کفندزەکەی پێشو!

ئینجا مۆدەی ڕابەری ئاینی ومەزهەبی هاتەگۆڕێ و دەسەڵاتدارە

ئاینیەکان خۆیان ناونا خەلیفەی مەعسوم لە گوناه و جێنشینی خودا و ئەسحابە و پێغەمبەرەکان و لەم دەعبا دڕندە کەن – تازانەوە لافاوی شەڕە ئاینی و مەزهەبەکانی ناو ئیسلام خۆی و نێوان ئیسلامی جیهادیی هەردو باڵی شیعە و سونی لە لایەک و جولەکەی سەهیۆنیی ڕەگەزپەرست و داگیرکەری خاکی فەلەستینیەکان لە لاکەی ترەوە دروستبو، ئەمانە بە ئەوەی پرس بە گەلەکانیان بکەن زۆر بەبەزییانە لە شەڕی خوێناوی و وێرانکەریان گلاندن کە تائەستا بە دڕندانەترین شێوەی نوێی چەک بەردەوامە! باشە تۆی موجاهید کە حەزت لە شەهید بون و چونە بەهەشتە ئایا سەدان هەزار ژن و منداڵ و پیاوی بەوەی کە موسوڵمانەتیی خۆیان دەکەن و ژیاندۆست و دنیادۆستن و حەزیان لە خۆشیەکانی دنیایە بە لەم شەڕەی تەوە تێوەگلێن و بکوژرێن و بریندار ببن و برسی و نەخۆش لە کەمپی ماڵوێرانکراوەکان دا بکەونە سواڵی نان و ئاو و دەرمان، ئەمە چ حیکمەت و حەق و دادپەروەرییەکە؟ تا ئەستا ئەو شێوازی حوکمەی لە جیهانی ڕۆژاوا بە تایبەتی لە ئەوروپای ڕۆژاوا و وڵاتانی سکەندەناڤی لە پرۆسەیەکی مێژویی پڕ ژان و ئاژاوە و چەندین شەڕی کورت و درێژخایەن هاتەتەکایە و گەشەی بەردەوامی کردوە، لەگەڵ هەمو کەموکورتییەکانی، هێشتا باشترین شێوازی حوکم و بەڕێوەبردنی ژیانی گشتیە. ئەڵبەتە لەو وڵاتانە هەڵبژاردن بوەتە کولتورێک چونکە لە هەمو جۆر و ئاستەکانی ژیانی گشتی ساڵانە یا هەر چەند ساڵ جارێک بە دواخستن بەڕێوە دەچێت، بۆ نمونە هەڵبژاردنی پەرلەمانی سەرتاسەریی هەمو وڵات، هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمە فیدرالیەکان و ئەنجومەنی شارەوانی و پارێزگاکان، هەڵبژاردنی سەندیکا و سەرکردایەتیی حیزبەکان و ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی یانە وەرزشی و کۆمەڵایەتی و کۆمپانیا و بانک و.... تەنانەت پاپای فاتیکانیش بە هەڵبژاردن دەچێتە سەر کورسیی پاپایی.

بۆیە زۆر گرنگە هەمو تاکێکی هەراشی گەلەکەی ئێمەش زانیاریی سیاسیی هەبێت لە سەر چۆنیەتیی بەڕێوەبردنی وڵات و حیزبە سیاسیەکان، دەزانم و ناحەقیشمان نییە! کە ئێمە لە هەرێمەکەمان سیاسەت و حیزبایەتی و بە تایبەتی کەسی حیزبی خەڵک بڕوای پێیان نەماوە و هەوڵ دەدات دوربێت لێیان، بەڵام ئەمە ڕاست نییە چونکە هەمو شتێکی ژیانی ڕۆژانەمان پەیوەندیی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆی بە سیاسەتەوە هەیە و کەمترین شتێک کە دەبێ وەک ئەرکێکی سەرشانت بیکەیت چونتە بە دەنگدان لە هەمو جۆرەکانی هەڵبژاردندا، دەست دەگرم بە کڵاوی خۆمەوە با نەیبات ناخوا، کڕین و بەکاربردنی پێویستییە شمەکییەکانی ژیانی ڕۆژانە و پاڵدانەوە لە قەنەفەکەت دا و سەیرکردنی زنجیرە کۆری و تورکی و ....یا چەپڵە و حەسرەت و هەڵچون

بە یاریەکانی بەرشە و ڕیال مەدرید و...بەس نین، حەیفە ژیانت ئاوا تەنگ و تەسک و خۆڵەمێشی و ڕۆتینەکی چەندبارەبەوەی بێ چێژ بێت! دەزانم دەسەڵاتی ڕاستەقینە لە ناو پەرلەماندا نیە، بەڵام یاساکان لەوێوە دەردەچن و ئەگەر پەرلەمان خەڵکی دڵسۆز و بەتوانا و ڕۆشنبیری زۆر تێدابێت ئەوا یاسای باش دادەنێن کە دەبێتە بناغەیەکی مکومی حکومەت و بەدیهێنانی دادپەروەریی ئابوری و گشتی. بەدوری نازانم پارتە دەسەڵاتدارەکان فڕ و فێڵ و دزی و گزیان کردبێت، بەڵام لە چاو هەڵبژاردنەکانی تردا ئەم جارە کەمتر بون خۆشحاڵم کە لە هەڵبژاردنی ٢٠ی١٠ی٢٠٢٤ دا بەشداربوم و بینیم بەشداربوان زۆر بون، ئارام و هاوسەنگ بون، هیچ شەڕ و پێکدادانێک ڕوی نەدا، بە ڕاستی سەلماندمان ئینسانی کورد مەدەنیە و ژیاندۆستە و توانای پێشکەوتنی زۆری تێدایە.

د.هەژار عثمان معروف

کاریگەری زەبری دەروونی لەسەر هیپۆکامپەس.. 155.. ابراهیم موحەمەد (ئەبڕاهام لەقای)

زنجیرەی ١٥٥

زەبری دەروونی کاریگەرییەکی قووڵ و درێژخایەنی لەسەر مێشکی مرۆڤ هەیە، بەتایبەتی لەسەر بەشی هیپۆکامپەس کە ڕۆڵێکی گرنگ لە پرۆسەی یادەوەری و فێربووندا دەگێڕێت. هیپۆکامپەس بەشێکی بچووکی مێشکە کە لە سیستەمی لیمبیکدا هەڵکەوتووە و بەرپرسیارە لە دروستکردن و پاراستنی یادەوەرییە درێژخایەنەکان. کاتێک کەسێک ڕووبەڕووی ڕووداوێکی زۆر سترێس یان مەترسیدار دەبێتەوە، ئەمە دەتوانێت ببێتە هۆی گۆڕانکاری فیزیۆلۆژی و کیمیایی لە هیپۆکامپەسدا.

یەکێک لە سەرەکیترین هۆکارەکانی کاریگەری زەبری دەروونی لەسەر هیپۆکامپەس، بەرزبوونەوەی بەردەوامی ئاستی هۆرمۆنی کۆرتیزۆڵە لە لەشدا. کاتێک کەسێک لە دۆخێکی سترێسی بەردەوامدایە، جەستە بڕێکی

زۆر لەم هۆرمۆنە بەرهەم دەهێنێت. ئەم زیادبوونە بەردەوامە لە کۆرتیزۆڵ دەبێتە هۆی لاوازبوونی پەیوەندی نێوان خانەکانی دەمار (نیورۆن) لە هیپۆکامپەسدا و تەنانەت دەتوانێت ببێتە هۆی مردنی ئەم خانانە. هەروەها، زەبری دەروونی دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی بەرهەمهێنانی فاکتەری نیورۆترۆفیکی مێشک (BDNF)، کە ڕۆڵێکی گرنگ لە گەشەکردن و پاراستنی خانەکانی دەماردا دەگێڕێت.

نیشانەکانی کاریگەری زەبری دەروونی لەسەر هیپۆکامپەس دەتوانن جۆراوجۆر بن. کەسەکە لەوانەیە کێشەی هەبێت لە دروستکردنی یادەوەری نوێ یان لە بیرهێنانەوەی ڕووداوە کۆنەکان. هەروەها دەکرێت کێشەی هەبێت لە فێربوونی زانیاری نوێ یان لە گواستنەوەی زانیاری لە یادەوەری کورتخایەنەوە بۆ یادەوەری درێژخایەن. لەوانەیە کەسەکە هەست بە دڵەڕاوکێ و خەمۆکی زیاتر بکات، چونکە هیپۆکامپەس ڕۆڵێکی گرنگ لە ڕێکخستنی هەستەکان و کۆنترۆڵکردنی سترێسدا دەگێڕێت.

خۆشبەختانە، مێشک توانای خۆچاککردنەوەی هەیە و چەندین ڕێگا هەن بۆ یارمەتیدانی چاکبوونەوەی هیپۆکامپەس دوای زەبری دەروونی. چارەسەری دەروونی، بەتایبەتی شێوازەکانی وەک چارەسەری ڕەفتاری-دەروونی (CBT) و چارەسەری پرۆسەسکردنەوەی زەبر لە ڕێگەی جووڵاندنی چاوەوە (EMDR)، دەتوانن یارمەتی کەسەکە بدەن لە مامەڵەکردن لەگەڵ بیرەوەرییە ناخۆشەکان و کەمکردنەوەی کاریگەرییە نەرێنییەکانی زەبر. هەروەها، ڕاهێنانی جەستەیی بەردەوام، خەوی تەواو، و پراکتیزەکردنی تەکنیکەکانی کەمکردنەوەی سترێس وەک مەدیتەیشن و یۆگا دەتوانن یارمەتی گەشەکردنی خانە دەمارییەکانی هیپۆکامپەس بدەن.

سەرچاوە زانستییەکان:

وەك توێژینەوەکانی دکتۆر ڕۆبەرت ساپۆلسکی لە زانکۆی ستانفۆرد و لێکۆڵینەوەکانی دکتۆر بروس مەکئیوین لە زانکۆی ڕۆکفێلەر، بەڵگەی زۆریان پێشکەش کردووە سەبارەت بە کاریگەرییەکانی سترێس و زەبری دەروونی لەسەر هیپۆکامپەس. هەروەها، گۆڤاری نیورۆسایەنس و ژورناڵی زانستی سایکۆلۆژی چەندین توێژینەوەیان بڵاوکردووەتەوە کە پەیوەندی نێوان زەبری دەروونی و گۆڕانکارییەکانی هیپۆکامپەس دەخەنە ڕوو. ئەم سەرچاوانە گرنگییەکی زۆریان هەیە لە تێگەیشتن لە میکانیزمەکانی کاریگەری زەبری دەروونی لەسەر مێشک و دۆزینەوەی ڕێگاکانی چارەسەر و خۆپاراستن.

سەقامگیری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.. دژوار عەبدولقادر

هەوڵی دروستکردنی ڕۆژهەڵاتێکی ناوەڕاستی ئارام و دوور لە توندوتیژی وەک ئامادەکارییەک بۆ وەشاندنی گورزی سەربازی لە ئێران بەکارکەنارکردنی پرۆ ئێرانییەکان دەستی پێکردووە.
ل□ بەرئەوەی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و بەشێکی زۆر لە وڵاتە عەرەبیی□کانیش بەو باوەڕە گەیشتوون ئێران هەڕەشەیەکەی جدیی ناسەقامگیری ناوچەکەیە. ئەم هەوڵە گەورەیە بە بزووتنەوەی حەماس دەستی پێکرد، گەیشتە حزبوڵای لوبنانی، بەمنزیکانە دەگاتە بەرەی مقاوەمەی عێراقی. حوسییەکانی یەمەن کاریگەرییەکی ئەوتۆیان نییە و لەدەرفەتێکدا بۆ خۆیان دەتوێنەوە.
بێگومان لەو هەڵمەت و هەوڵە نیمچە نێودەوڵەتییەدا کارکەنارکردنی پارتی کرێکارانی کوردستان (پێکەکە)ش بەدەر نییە، بەڵام نەک بەشەڕ، بەڵکو لە ڕێگەی ئۆجەڵانەوە لەگەڵ قەندیل هەڵمەتەکە بەڕێوەدەبرێ و لەماوەیەکی نزیکدا کورد لە تورکیا بە سەربەخۆیی کولتووری، فەرهەنگی و ئیداری دەگەن و بەکۆتا د□□ت. بێگومان تورکیاش پێویستی بەوەها هەنگاوێکی بوێرانە هەیە، چونکە بۆی ناچیتە سەر هەر نکۆڵی لە دۆزی کورد بکات. هەروەها دوورنییە ئەم هەڵمەتە کارکەنارکردنی گروپی دیکەی کورد لە پارچەکانی دیکەی کوردستانیش لە خۆ بگرێت.

6.2 فەلسەفەی عەرەبی-ئیسلامی ئیبن ڕوشد (ئاڤێروێس).. گێرت

هەندریش. کاوە جەلال لە ئەڵمانییەوە

ئەو کاریگەرییە کە فەیلەسوفی عەرەبی ئیبن ڕوشدی کۆردۆبەیی لەسەر چەرخی نێڤینی ئەوروپی نواندی، زۆرتر بوو لەو بایەخە کە لە سەدەی هەڤدەیەم و هەژدەیەمی ئەوروپیدا بە ڕۆمانەکەی ئیبن توفەیل درا. دانتە لە "کۆمیدیای خودایی"دا بەم شێوەیە ناوی ئیبن ڕوشدی بردووە: "ئاڤێرۆس کە شەرحی مەزنی نووسیوە" (Inf IV, 144). ئەوە دیاردەیەکی تایبەتیی مێژووی هزرە کە فەلسەفەی ئیبن ڕوشد گەورەترین کاریگەریی لە هزری ئەوروپی-کریستیانیدا نواند نەک لە هزری عەرەبی-ئیسلامیدا. لێرە وەرگرتن (ڕێسێپسیۆن) و دانوستاندنی فراوانی ئەو سەرەتا بەهێی سەرەئەنجامەکانی مۆدێرنەوە، وەلێ بەتایبەتی لە سێیی ساڵی ڕابوردوودا، دەستیپێکرد، ئەمەش سووڕهێنەرە: ئاخر ئایا فەیلەسوفێکی چەرخی نێڤین چیی پێیە بە جیهانێکی مۆدێرنەی ڕابگەیەنێت کە پارادیگمای هەشەکی و کێشەی جڤاکیانەی تەواو جیاوازی هەیە؟ ئەمڕۆ ئیبن ڕوشد لە جیهانی عەرەبیدا زۆر زیاتر لە هەر فەیلەسوفێکی دیکەی عەرەبی-ئیسلامی بە هزرڤانی ترادیسیۆنێکی ڕۆشنایی دادەنرێت کە تایبەتە بە خودی کولتووری ئیسلامی و ئوتۆنۆم و سەربەخۆیە لە ئەوروپا. هەروا لە لایەک ئەو کاریگەرییە کەمە کە ئیبن ڕوشد لەنێو ئەم کولتوورەدا لە دەوروبەری ژیانی خۆیدا نواندی، لە لایەکی دی واتای ئەو بە دیسکورزی سەردەم، ڕووندەکرێتەوە: کاتێک هزری ئەو لە سەردەمی خۆیدا بەر نێوەندێکی کەمێک ئامادەی جڤاکی و هەشەکی کەوت، ئەوا سەرنجڕاکێشیی فەلسەفەکەی لەم سەردەمەدا بۆ ئەو شرۆڤە ڕەخنەییە دەگەڕێنرێتەوە کە لەبارەی پەیوەندیی نێوان ئاوەز و ئیمان ئەنجامی دا، کەواتە لەبارەی مژارێک کە واتایەکی سەنترالیی بۆ دیسکورزی ئەمڕۆی ئیسلام هەیە.

ئەبولەلید موحەمەد ئیبن ئەحمەد ئیبن ڕوشد کە لە فەلسەفەی ئەوروپیدا بە ئاڤێرۆس ناسراوە، ساڵی 1126 لە کۆردۆبا هاتە جیهانەوە، وەک کوڕی خانەوادەیەک کە تێیدا پشتاوپشت دادوەرانی خاوەن کاریگەریی سیاسی هەڵکەوتبوون. ئیبن ڕوشد ڕێگەی خوێندنێکی گشتگیری گرتە بەر کە تەنیا فەلسەفە و ماتماتیک و زانستی سروشتیی لە خۆ نەگرتبوو، بەڵکو هەروەها پزیشکی و دادوەری، لەم پەیوەندییەشدا هاوکات لە تیۆلۆگیی ئیسلامیدا پێگەیەنرا. ساڵی 1169 ئەبو یەئقوب یوسف کە حوکمداری ئەلمووەحیدون بوو لە مەڕاکیش

(ماھەکە)، بە شارحێک دەگەڕا کە فەلسەفەی ئەڕیستۆتەلیسی بە ڕوونبکاتەوە، ئیبن توفەیلیش کە ئەو دەمە پزیشکی کۆشک بوو، پێشنیاری ئیبن ڕوشدی لاوی کرد ئەو ئەرکە بەجێبگەیەنێت. ئەمە دەتوانین وای دابنێین کە ئیبن توفەیل لەو کاتە بەدوواوە مامۆستا و پشتیوانی ئیبن ڕوشد بووە. ئەو لە ساڵی 1171 بەدواوە دادوەری باڵای کۆردۆبا بوو و پاشان ساڵی 1182 وەک پزیشکی کۆشک جێی ئیبن توفەیلی گرتەوە. ئەو چەند ساڵێکی درێژخایەن، تا ئەو کاتە کە حوکمدار پشتی تێکرد، لە فەرمانگەی جیاوازدا کاری بۆ ئەلمووەحیدون کرد. کتێبەکانی لە نێوەندی گشتیدا سووتێنران، خۆیشی ناچار بوو کۆچ بکات بۆ تاراوگە. پێدەچێت فشاری زانایانی کۆنزەرڤاتیڤی ئایین لەسەر میر بەرپرسیار بووبێت لەو ڕووداوە. وەلێ ئیبن ڕوشد لە کۆتاییدا بە چەند تەزێکی سەرنجڕاکێش لەسەر پەیوەندیی نێوان ئیمان و ئاوەز دەرکەوتەوە. دەبێت کاریگەریی بەهێزی ئەو لەسەر میری ئەلمووەحیدون و هەروەها ناوبانگی لە نێوەندی گشتیدا هۆی ئەوە بووبن کە ئاوارەکردنەکەی تەنیا ماوەیەکی کورتی خایاند. ئیبن ڕوشد دوای گەڕانەوەی سەرلەنوێ تا مردنی کاری فەرمیی لە کۆشکی حوکمداردا ئەنجامدایەوە.

مێتافیزیک

ئەوە ئاشکرایە کە "تەرقیە"ی ئیبن ڕوشد وەک فەیلەسوف بە شەرحێک (کۆمێنتارێک) ی ئەڕیستۆتەلیس دەستی پێکرد. ئاخر ئەو تەواو ئەڕیستۆتەلی بوو، چەرخی نێڤینی ئەوروپیش ئەوی سووک و ئاسان ناو نا "ئەلشارح"ی ئەڕیستۆتەلیس. هەندێک جار ئەم پابەندبوونەی هەندە زۆرە کە ئیدی لەدژی مەئریفە نوێکانی توێژەرانی ئەرەبی-ئیسلامی بەرگری دەکات لە بیرۆکەکانی ئەڕیستۆتەلیس لەمەڕ فەلسەفەی سروشت و فزیک، جا گەرچی ئەو توێژەرانە بەئاشکرا باشتر لە مامۆستاکەی ئەنتیکە وەڵامی پرسیارەکانیان دابەوە. ئیبن ڕوشد بەهۆی ئەم خۆبەڕاستزانییەوە تانوتی ئەوەی لێدرا کە تەنیا لاساییکەرەوەیەکی گریکەکەیە. وەلێ ڕاستییەکەی فەلسەفەی ئەو زۆر لە فەلسەفەی ئەڕیستۆتەلیس تێدەپەڕێت: ئەو، لەپاڵ شەرحەکانی ئەڕیستۆتەلیسدا، هەروەها هزری فەیلەسوفانی دیکەی ئەنتیکەی ڕاڤە کرد، وەک بە نموونە "کۆمار" (Politeia)ی پلاتۆن (ئەم کارەی تەنیا بە وەرگێڕانێکی حیبری بەدەستگەیشتووە)، ئەوجا "ئیساگۆگێ" (Isagoge)ی پۆرفیریۆس یان "ئالماگێست" (Almagest)ی پتۆلەمیۆس. ئیبن ڕوشد هاوکات هەڵوێستێکی دووفاقی بەرانبەر ئیبن سینا وەردەگرێت: لە کارە سەرەکییەکەیدا بە ناونیشانی "تەهافوت ئەلتەهافوت" بەرگری لە

ئیبن سینا دەکات لەدژی هێرشەکانی غەزالی، وەلێ هاوکات زۆر ڕەخنەییانە خۆی بە هزری ئەوەوە خەریک دەکات و بەرپەرچی هەندێک لە تێزە کرۆکییەکانی دەداتەوە. ئەمە بەتایبەتی زانینومای ئیدەکانی پلاتۆن دەگەڕێتەوە کە لە چەرخی نێڤینیدا ناو دەنرا ڕیالیزمی یونیڤێرساڵەکان. شتەکان کە بەرجەستانە شیاوی دەرککردنن و بە ئەزموون کراوەن، لە ڕیالیزمی یونیڤێرساڵەکاندا بە ڕیالەتی دانرێن، بەڵکو لە پشتیانەوە گەوهەری سەربەخۆ لە شێوەی "ئیدە" یان "یونیڤێرساڵ"دا (گشتێتیدا – و) خۆیان دەبیننەوە. ئیبن ڕوشد بە پێچەوانەوە وای دەبینێت کە یونیڤێرساڵەکان کاریگەریی زەینی چالاکن لەسەر دەروونەکانی مرۆڤ و هەبوونی خۆیان لە دەرەوەی دەروون پێنادات. زەین خۆی تێگەی یونیڤێرساڵەکان (گشتییەکان) چێدەکات، ئەویش کاتێک فۆرمەکان لە تاکە شتەکانی ئەزموون دادەبڕێت. فۆرمەکان کە توخمی جیهانی هەشەکین، لەنێو شتە کەرەسەییەکاندان. بەم پێیە ئیبن ڕوشد هەڵوێستەکی ناوگەرایی (nominalistisch)ی میانەیی وەردەگرێت، واتا: یونیڤێرساڵەکان لە ڕاستیدا تێگەی دروستکراوی زەینن، وەلێ لەبەر ئەوەی فۆرمەکان گشتێتین یان "دیارداوی ئیدەیی"ن لەنێو تاکە شتەکاندا، ئەوا زەین نەک تەنیا پێویستی بە نەزەری تاکە شتە بەرجەستەکانە بۆ ئەوەی بە "ئیدە"ی فۆرمەکان بگات، بەڵکو هەروەها خودی جیهانی هەشەکییانەی فۆرمە پەتییەکان پێویستیی بە شتە بەرجەستەکانە بۆ ئەوەی خودی خۆی بهێنێتەدی. مرۆڤ دەتوانێت لەمە هزرێکی ماتەریالیستی تێبگات، وەک چۆن ئێرنست بلۆخ لێی تێدەگەیشت. وەلێ ئەوەی ڕاستی بێت ئەمەیە مژاری ئیبن ڕوشد: مەئریفەی هەشەکی هەمیشە تێگەیشتنە لە گشتێتیی ڕیال، کەواتە دەشێت بوونی شتەکان لەنێو خودی شتەکانی ئەزموونکردنی بەرجەستەدا ئاشکرا بکرێت بەبێ ئەوەی پێویست بێت لە تێک پلاتۆندا گریمانەی دووبەشاندنی شتەکان بەسەر دیاردە و کرۆکدا بکرێت. ئەم بیرەکانە سەرلەنوێ لە فەلسەفەی ئەوروپیی چەرخی نێڤینیدا لە ناوگەرایی میانەییدا سەرهەڵدەدەنەوە و لەرێشدا هەڵوێستی ئەڕیستۆلیزم بەهێز دەکەن.

ئەو کارانە کە تێیاندا هزری خۆیی ئیبن ڕوشد بە ڕوونترین شێوە خویا دەبێت و ئەمڕۆ زۆرترین گرنگیان پێدەدرێت، بەزۆریی خەریکبوونە ڕەخنەییەکانی بوون بە هێرشی تیۆلۆگەکانەوە بۆ سەر فەلسەفە، بە نموونە بە "تەهافوت ئەلفەلاسیفە"کەی غەزالییەوە. ئیبن ڕوشد لەبارەی ئەم نووسینە شەرحێکی مەزن دەنووسێت و تێیدا ئەرگومێنتەکانی غەزالی وەک خۆیان دەخاتە ڕوو، پاشان بە شێوەیەکی سیستەماتیکی بەرپەرچیان دەداتەوە. "تەهافوت ئەلتەهافوت (Destructio destructionis / Die Inkohärenz der Inkohärenz) بە

کارە سەرەکییەکەی ئیبن ڕوشد دادەنرێت. ئەو لەم نووسینەدا هەروەها ڕەخنەیانە بە تەنگەی هۆئەنجامیی (کاوساڵێتیی) غەزالییەوە خەریک دەبێت، لێرەشدا ڕوودەکاتە نموونەکەی غەزالی لەمەڕ پارچەیەک لۆکە کە دەکەوێتە نێو ئاگرەوە. غەزالی سەبارەت بەم نموونەیەی خۆی دەبێژێت: مرۆڤ دەتوانێت تەنیا گریمانەی پەیوەندییەکی دوای-یەکییانە (post hoc)ی نێوان ئاگر و سووتان بکات، وەلێ هەرگیز ناتوانێت گریمانەی پەیوەندییەکی بەهۆوەیی (propter hoc)ی نێوانیان بکات. ئاگر بە غەزالی تەنیا هۆیەکی "خوازەیی"ی سووتانە.
ئێستاش ئیبن ڕوشد بەپوختی پرسیار دەکاتەوە: ئایا مرۆڤێک کە بەڕێکەوت دەکەوێتە نێو ئاگرەکەوە، تەنیا بە شێوەیەکی خوازەیی دەسووتێت؟ بۆ ئەو ڕوون و ئاشکرایە کە سەرجەم شتەکان هەروەها خاوەنی ئەدگارانن. هۆی ئەوە کە شتەکان چی بن، هەر ئەوەش بن، دەگەڕێتەوە بۆ ئەدگارەکان. ئەمە لە ڕەوشی ئاگردا بە نموونە سووتانی ئەو شتەیە کە بەر ئاگرەکە دەکەوێت، بەگوێرەی ئەمەش دەبێت ئاگرەکە بە هۆ دابنرێت، چونکە گەر ئەوها نەبێت، ئەوسا ناتوانین هیچ گۆتەیەک نە لەبارەی شتەکان و نە لەبارەی دەستووری جیهان دەربڕین، کە ئیدی هەروەها ئەو شیمانەیە نامێنێت بۆ ئەوەی لە خودا یەکەم هۆ تێبگەین و بەمەش هەبوونی بسەلمێنین.
ئیبن ڕوشد لە پاڵ "تەهافوت ئەلتەهافوت"دا چەند توێژینەوەیەکی بچووکی لەبارەی پەیوەندیی نێوان ئاوەز و ئیمان نووسی کە بریتین لە: "فەسڵ ئەلمەقال" (لێتوێژینەوەی بڕێنەرەوە) و "ئەلکەشف عەن مەناهیج ئەلئەدیللە" (لێتوێژینەوەی بەڵگەکان لە ڕووی پێشبینییەکانی ئیمانەوە). ئەم نووسینانە ساڵی 1875 وەرگێڕران بۆ ئەڵمانی و لەژێر ناونیشانی "فەلسەفە و تیۆلۆگیی ئاڤەروێس"دا دانران.

ئیمان و ئاوەز

چۆن لە "تەهافوت ئەلتەهافوت"دا، هەر ئەوها تەواو لە "فەسڵ ئەلمەقال"دا، ئیبن ڕوشد هەوڵ دەدات ئەو تۆمەتی دەرچوونە لە ئیمان لەکاربخات کە غەزالی دابوویە پاڵ فەیلەسوفەکان بەگشتی و فارابی و ئیبن سینا بەتایبەتی، لێرەشدا لەسەر ئەو پرنسیپە دەڕوات کە هەروەها فەیلەسوفانی پێش خۆی پەیڕەویان کردبوو، واتا: ڕاستییەکانی ئایین و فەلسەفە دژبێژیی یەکدی ناکەن. ئیبن ڕوشد دەبێژێت:
"لەبەر ئەوەی ئەم یاسا ئایینییانە (ئەم شەریعەتە) ڕاستین و داوای نەزەری گەیەنەر بە ڕاستی دەکەن، ئەوا ئەمەی موسەڵمان بەتەواوی

دەزانین، نەزەری بورهانی (دەمەنستراتیف) گەیەنەر نییە بە شتێک کە پێچەوانەی یاسای سروشییە (شەرعە). ئاخر ڕاستی دژبەژیی ڕاستی ناکات، بەڵکو پێی دەگونجێت و گەواهیی بۆ دەدات.(...)

وەلێ گەر سەرچاوەی ئایین خۆی لەی بدوێت، ئەوا گوزارشتی دەرەکی دەگونجێت یان ناگونجێت بەو شتە کە بورهان گەیەنەرە پێی. گەر پێی بگونجێت، ئەوسا پێویست ناکات زیاتر بگەترێت، وەلێ گەر پێی نەگونجێت، ئەوسا تەئویلکردنی پێویست دەبێت. (...)

واتای تەئویل ئەوەیە کە لە مەغزای ڕاستینە مەغزای پێیق دەربهێنرێت و بکرێت بە مەغزایەکی خوازەیی، بەبێ ئەوەی بەو ڕێیەوە زیان بە زمانی باوی عەرەبەکان بگەیەنرێت" (1).

کەواتە تەنیا بەڕواڵەت دژبەژییەک هەیە لە نێوان ڕاستییەکی فەلسەفیی سەلمێنراو و مەغزای وشەیی تێکستێکی ئایینیدا، ئەم دژبەژییەش هەڵدەوەشێتەوە گەر مرۆڤ خوازەییانە (مێتافۆریانە) لە تێکستی ئایینی تێبگات. وەلێ ئەمە هەروەها واتایەکی ئەوتۆ دەگەیەنێت کە فەیلەسوفەکان خۆیان لەسەر هەمان ئاستی هزرمەندانەی (ئینتەلەکتوەلیی) "یاسادانەرانی ئایینی" و فەلسەفەش خۆی لەسەر هەمان ئاستی ئایینی سروشی دەبینێتەوە، هەر وەک چۆن ئیبن ڕوشد لە شەرحی "کۆمار"ی پلاتۆندا پێشانی دەدات: مەبەستی پەیامی بە هاتوو (پرۆفێتیی) "لەخۆدا هەمان جۆر و مەبەستی فەلسەفەیە" (ئیبن ڕوشد، 1996 و 93). بێگومان چەند ئاشکرایە کە "ناشێت ڕاستی دژبەژیی ڕاستی بکات"، ئەوەندەش توانستی مرۆڤان بۆ ناسینی ڕاستی بەگشتی نائاشکرایە، ئەویش چونکە "هەموو مرۆڤان بەهۆی سروشتیانەوە توانایان بە بورهان (دەمەنستراسیۆن) نییە، تەنانەت بە گوتە (الأقاویل) دیالێکتیکییەکانیش، جا نەخوازە بە گوتە بورهانییەکان"، ئەوجا لەبەر ئەوەی بە پێچەوانەوە "مەبەستی شەرع تەنیا فێرکردنی هەمووانە، ئەوا پێویستە شەرع هەموو جۆرەکانی ڕێگەگەلی ڕاستاندن و هەموو جۆرەکانی ڕێگەگەلی تێڕوانین (التَصَوُّر) لە خۆ بگرێت" (2)، لەبەرەشدا زۆرترین بەشیان لە فۆرمی سیمبۆلی و ڕەوانبێژیدا (الخطابیة) ئاڕاستەی جەماوەری ئیماندارانی دەکرێت و تەنیا بەشێکی کەمیان لەسەر سوورەتی 59، ئایەتی 2ی قورئان دەڕوات: "ئێوە کە تێڕوانینتان هەیە، هەروەها بهزرێن!" (3). کەواتە ڕاستییەکانی فەلسەفەی تیۆریانە (سپێکولاتیف) تەنیا تایبەتن بە هەندێک زانا.

ئەم جەختکردنە لە بەربژەریی فەلسەفە ڕاڤەکارانی ئەوروپیی سەردەمی بەو تێڕوانینە گەیاند کە گۆیا داواکارییەکەی ئیبن ڕوشد بۆ ئازادیی هەش تەنیا هەڵوێستێکی دەستەبژێرانەیە و لەبەرەشدا زانین و تێڕوانینی فەلسەفیی دەستوێژ نین بۆ ڕزگارکردنی مرۆڤ. ئەم نرخاندنە پێشانی دەدات، لەبەرەدا چەند کەم توانستی هەستکردن بە

دۆخی هزرمەندێکی نێو کولتوورێکی چەرخی نەقین هەیە کە تێیدا ئایینداریی ئەقیدەگەرا و دەسەڵاتداریی دەسپێتی سەروەر بوون.
خودی ئیبن ڕوشد بە پێیفی تەواو ڕەوشی سیاسییەکانی سەردەمەکەی دەردەبڕێت. ئەو لە شەرحی "پۆلیتێیا" (کۆمار – و) ی پلاتۆندا پەیوەندییەک لە نێوان دەسەڵاتی سیاسی و پاساوبەخشەرەوانی ئایینیدا چڕدەکات: لە دەوڵەتی "تیرانی"دا "دەسەڵاتداران پەیوەست بە جەماوەرەوە تەنیا مەبەستی خۆیان هەیە، بەڵێ هاوشێوەیی نێوان دەوڵەتی پیاوانی ئایین (priesterlich) و تیرانی زۆر جار ئەنجامێکی ئەوتۆ دەهێنێت کە بەشەکانی پیاوانی ئایین لەنێو ئەو دەوڵەتەدا دەبن بە بەشێ تیرانییەکان و ئابڕووی ئەو کەسە دەبەن کە مەبەستی ئایینیی هەیە، وەک چۆن ئەمە لای ئەو پیاوانەی ئایین دەبینرێت کە خۆیان لەنێو دەوڵەتەکانی ئەم سەردەمەماندا دەبیننەوە". پاشان ئیبن ڕوشد ئەم ڕەخنەیە کە بەئاشکرا لە عولەمای ئایینی ئیسلامی دەگرێت، بە بەرجەستەیی دیاری دەکات: "نموونەیەک بە ئەمە بریتییە لەو دەسەڵاتدارییە کە لە کۆردەبای وڵاتماندا هەیە" (ئیبن ڕوشد، 1996، 119 بەدوواوە). ئیبن ڕوشد لە شەرحەکەی پلاتۆندا ئەم تێزە بەڕەنگاری پەیوەندییە هەبووەکان دەکاتەوە: دەبێت یاسا ئایینییەکان هەمیشە بەگوێرەی گونجانیان بەو یاسایانە بنرخێنرێن کە مرۆڤان دایاننان. مەرکەکانی ئەو پێگونجانە بریتین لەو یاسایانە کە پێناسەی ئەوە دەکەن، داخۆ چ ڕێکخراوێک (ی سیاسی) بە کرۆکی مرۆڤ بگونجێت، ئەمە بەگومان لەو شێوەیەدا کە چۆن فەیلەسوف وەک زانستی ئاوەز ڕێساکان دادەنێت. کەواتە سەروەریی فەیلەسوف هەڵوێستێکی دەستبژێرانە نییە، بەڵکو سوورە لەسەر پەشتریدان بە بناغەڕێشتنی ئاوەزیانەی یاساکان و ڕێکخراوە سیاسییەکان، تەواو بە پێچەوانەی ئەو داواکارییەوە کە دەبێژێت پەیوەستە یاساکانی مرۆڤ هەمیشە پابەند بن بە یاسا ئایینییەکانەوە.

ئەوە سەروەریی هزرە بەسەر ئیماندا کە ئیبن ڕوشد پشتگیریی لێدەکات، ئەو هەروەها بە "ئەرکی فەیلەسوف"ی دادەنێت "کە ئایین لە بەردەم زەینی کەسانی پێشکەوتوودا بپشکنێت و بەهەمەش دەرفەت بدرێت بە ئەوەی بەڵگە لەبریی ئیلهام بدوێت"، هەروەک چۆن ئەرنست بلۆخ دروست ڕاڤەی کردووە (Bloch 1972, 484). کەواتە "لە ئایینیدا هیچ پاشماوەیەکی سروشییانەی سەر-ئاوەزی" نامێنێتەوە "کە زەین لە بەردەمیدا ئاگنۆستییانە شکست بهێنێت" (هەمان سەرچاوە). هەر بەتەواوەتی ئیبن ڕوشد ئەم کاریگەرییەی لەسەر فەلسەفەی چەرخی نەقینی دەمەو کۆتایی ئەوروپا نواند و ئەمەش سەرلەنوێ لە فەلسەفەی عەرەبی-ئیسلامیی سەردەمدا ڕەچاو دەکرێت. جگە لەوە ئیبن ڕوشد لەبریی ئەو ڕەشبینییە کە غەزالی بەرانبەر ئاوەز هەیبوو، گەشبینییەکی تەواو ئاشکرای مەئریفە دادەنێت.

زەینی نەمر

ئەم گەشبینییەی مەئریفە هەروەها لە تیۆریی زەینی ئیبن ڕوشددا کارا دەبێت. تیۆریی زەین هۆیەکی سەرەکی بوو بۆ ئەو پۆلەمیکە کە لە فەلسەفەی ئیسلامی و کریستیانیدا ئاڕاستەی ئەو کرا. ئەڕیستۆتەلیس مرۆڤی وەک زیندەوەرێک پێناسە کردبوو کە بەهۆی زەینی خۆیەوە لە سەرجەم زیندەوەرانی دیکە جیادەبێتەوە و هەروەها بەتوانایە بە ئەوەی لە فۆرمە گشتی و نافانییەکان تێبگات. وەلێ لەم تێڕوانینەوە کێشەیەک دەکەوێتەوە: پێویستە ڕوون بکرێتەوە کە چۆن زەینی مرۆڤێک لە لایەک لە فۆرمە گشتی و نافانی و سەرکەسییەکان تێدەگات، وەلێ لە لایەکی دی تەنیا زەینی کۆنکرێتی تاکە مرۆڤێکە. ئەڕیستۆتەلیس لەم کێشەیەدا جیاوازیی لە نێوان دوو زەیندا کرد: زەینی ناچالاک (پاسیڤ) کە فانی و بمرە، بەمەش بریتییە لە هێزی پێشبینیی هەر تاکەکەسێک، هەروەها زەینی چالاک (ئەکتیڤ) کە لە وێنەکانی هێزی پێشبینییەوە فۆرمە هۆشەکییە ئەزەلییەکان دەرئەنجامێنێت (abstrahiert). زەینی چالاک دابڕاوە لە لەشی بەرجەستە و نافانییە، وەلێ بۆ ئەوەی بتوانێت پێشبینییەکانی زەینی ناچالاک بکات بە کردەکی (ئەکتوالیزە بکات)، پێویستیی بە نێوەندیاریی زەینێکی شیمانەییە (intellectus possibilis). ئەم زەینە شیمانەییە تەنیا توانستی مەئریفەی مرۆڤە و لە ڕووی نێوەرۆکەوە هیچ دەبێت گەر هاتوو زەینی چالاک کاریگەری نەنوێنێت. وەلێ بەمە ئەو کێشەیە چارەسەر نەکرا کە داخۆ چۆن جیهانی پێشبینیی بمر و سنوورداری تاکە مرۆڤان پەیوەندی بە جیهانی هۆشەکیانەی زەینی چالاکەوە بکات، بەڵکو کێشەکە تەنیا گوێزرایەوە بۆ جێیەکی دی. وەلێ بە تێگەیشتنی ئیبن ڕوشد زەینی شیمانەیش نافانییە. ئەو ناوی دەنێت "زەینی ماتەریەل"، ئەوجا ئەرگومێنت دەهێنێتەوە: ئەم زەینە ماتەریەلە بەشدارە لە چێکردنی فۆرمە هۆشەکییەکاندا، ئەویش کاتێک فۆرمە هۆشەکییەکان بە زەینی ناچالاک دەگەیێنێت، وەلێ ئەو خۆی هاوکات زەینی کۆنکرێتی مرۆڤێکی پێویستە، کەواتە پێویستی بە زەینی ناچالاکە پێکەوە لە تەک پێشبینیی و وێنە خۆییەکانیدا لە بارەی جیهان. لەمەوە ستاتە تایبەتییەکەی زەینی ماتەریەل ڕوون دەبێتەوە. زەینی چالاک لە دەرەوەی مرۆڤە و فۆرمە هۆشەکییەکان لە خۆ دەگرێت. زەینی ناچالاک بەشێکە لە گرێدراویی لەش و دەروون و هاوشێوەی هەردووکیان فانییە. وەلێ گەر مرۆڤێک بمرێت، ئەوسا هیچ گومانی تێدا نییە کە یەکێتیی لەش و دەروون و لە تەک ئەوەشدا زەینی ناچالاک لەناودەچێت، وەلێ زەینی ماتەریەل لەناوناچێت. ئەم زەڕەتی نییە و سەر بە تاکە مرۆڤان بێت، بەڵکو وەک یەکانە سەر بە ڕەگەزی مرۆڤە. کەواتە گەر زەینی مرۆڤ بەڕێی زەینی ماتەریەلەوە بە مەئریفەی

فۆرمە هۆشەکییەکان بگات، واتا بە مەئریفەی ڕاستییە ئەزەلییەکان بگات، ئیدی بەم ڕێیەوە کارەکتەرەکی گەردوونی وەردەگرێت.

وەلێ بەوابوون بە نەمریی تاکە دەروون سەر بە دۆگمە بنەڕەتییەکانی ئیسلام و کریستیانەتییە. کاتێک ئیبن ڕوشد تاکە دەروونە کەسییەکان بە بمر و تەنیا زەینی ماتەریەل کە شێوەیەکی "دەروونی ڕەگەزی"یە، بە نەمر دادەنێت، ئیدی فەلسەفەکەی دەکەوێتە ناکۆکییەوە لەتەک دۆگمە ئایینییەکاندا، هەر بەگوێرەی ئەمەش پەرچەکرداری ئەقیدەگەریی ئایینی لە هەردوو ئایینەکەدا دوژمنانە بوو. بۆ نموونە مەترانی پاریس ساڵی 1270 نەفرەتی لە سیازدە تێزی فەلسەفەیی کرد، لەڕێشدا زانینومای ئیبن-ڕوشدییانەی دەروون یەکێک بوو لەو تێزانە. تۆماسی ئەکوینی کەشەنامەیەکی بە ناونیشانی "لەبارەی یەکانەی زەین لەدژی ئاڤەرۆیستەکان" (De unitate intellectus contra Averroistas) نووسی، کە ڕاستییەکەی کەمتر ڕاستەوخۆ پەیوەندیی بە ئیبن ڕوشدەوە هەیە، بەڵکو ڕوودەکاتە فەیلەسوف سیگەر فۆن برابانت کە بەئاشکرا لایەنگریی خۆی بۆ زانینومای زەینی ئیبن ڕوشد ڕاگەیاندبوو. دەنگدانەوەی زانینومای ئاڤەرۆیستی هەروەها لە "دی مۆناڕشیا" (De Monarchia، 1313)ی دانتەدا دەبینرێت: تێڕوانینی ئیبن ڕوشد بۆ زەینی ڕەگەزیانەی نەمر ئەوەیە کە ئەم زەینە بەردەوام بە گەشەسەندنی زانین و توانستی پەرچاندن پێشڤەدەچێت؛ دانتە ئالیگیری لەم تێڕوانینەی ئەوەوە زەروورەی ڕێکخراوێکی سیاسیی دەرئەنجاماند کە دەرفەت بە پرۆسەیەکی هاوشێوەی گەشەسەندن دەڕەخسێنێت و خۆیشی تەنانەت سوود لە پرۆسەکە دەبینێت. وەلێ ئێستا بەم ڕێیەوە ڕێکخراوی ئاکاریانەی جڤاکی مرۆڤ چیدی ئەنجامی دەستورەکی ڕاگەیەنراوی خودا نییە، بەڵکو بەرهەمی ئاوەزی مرۆڤە و تەنیا بەڕێی ئەم ئاوەزەوە ڕەوایەتیی پێدەدرێت. تێزەکەی ئیبن ڕوشد لە هەڤرایەکی هاوشێوەدا هەروەها لە ڕەوتی ڕۆشناییەکانی ئەوروپاشدا دەتەوە نێوان. هێردەر لە نووسینەکەیدا بە ناونیشانی "چەند ئیدەیەک لەبارەی فەلسەفەی مێژووی مرۆڤایەتی" (91/1784) هێرش دەکاتە سەر ئەو تێزە: "فەلسەفەی مێژووی ئەمە ناچێتە سەر ئەم ڕەگەیەی فەلسەفەی ئاڤەرۆیستی کە وایدادەنێت سەرجەم ڕەگەزی مرۆڤ تەنیا یەک، بەڵام یەک دەروونی زۆر نزمی هەیە و خۆی تەنیا تا ئەندازەیەک بە تاکە مرۆڤ ڕادەگەیەنێت" (Herder 1989, 338). ئەم چزووە کە بە ڕووکەش ڕووەو نووسینەکەی لێسینگ بە ناونیشانی "پەروەردەی ڕەگەزی مرۆڤ" ئاڕاستەدراوە، بەبێ هیچ گومانێک ڕاستەوخۆ ئاڕاستەی کانت کراوە. ئاخر کانت لە "ئیدەی مێژوویەکی گشتی لە ڕوانگەی هاوڵاتێتیی جیهانییەوە" (1784) نووسیبووی: "لای مرۆڤ (وەک تاکە مەخلوقێکی

ئاوەزمەند لەسەر زەمین) ئەو توانستە سروشتیانەی کە ئامانجیان بەکارهێنانی ئاوەزی ئەوە، تەنیا لەنێو ڕەگەزدا نەک لەنێو تاکەکەسدا بەتەواوی گەشەدەسەنن” (Kant 1968, VIII 18). ئەوە گریمانەیەکی سەرنجڕاکێش دەبەت کە داخۆ کانت لێرەدا بەڕاستی “ئاڤێرۆیستیانە” ئەرگومێنت بهێنێتەوە یان داخۆ بە پێچەوانەوە بتوانین دەربئەنجامەنین، کە مەبەستی ئیبن ڕوشدیش لەهزرینەکی هاوشێوە بووە. بێگومان دوائەنجامی مژاری کانت بریتی نییە لە فیگورەکی کلاسیکی ئەڕیستەتەلیانەی زانینومای دەروون، بەمەش پرسیار نییە لەبارەی نەمریی دەروونی کەسەکی، بەڵکو مژاری ئەو کارەکتەری مێژووە وەک پێشڤەچوونی ماف: کاتێک مرۆڤان وەک بوونەوەری ئاوەزمەند خۆیان دەست دەدەنە چاکسازیی پەیوەندییەکانیان، ئیدی ئەوان وەک بوونەوەری ڕەگەزی بەشداری لەوەدا دەکەن کە لەنێو پرۆسەی مێژوویدا مەرجەکان بۆ شیمانەی گەشەی ئاوەز و ئاکار لەنێو تاکە مرۆڤدا چاکبکرێن و لە کۆتاییشدا بەتەواوی گەشەبسەنن.

ئیبن ڕوشد پێناسەی ئاوەز دەکات وەک یەکانەی زەین لەنێو ڕەگەزی مرۆڤدا، ئەمەش کەمتر واتایەکی تیۆریانە، بەڵکو پتر واتایەکی پراکتیکی-مۆرالیانەی هەیە. ئاخر چیدی ئەستا ئاینی بەماوەیی بناغەی یاساکانی ئاکار نییە، بەڵکو ئاوەزی گشتیی ڕەگەزی بریتییە لەو بناغەیە. ئەمە پەیوەستە بە تەواوینی ئیبن ڕوشدەوە سەبارەت بە باڵادەستیی فەلسەفە وەک زانستی ئاوەز بەسەر دەگمەکانی ئیماندا.

بێگومان نابێت ئەو ئەتەنەمییە کە ئیبن ڕوشد لێرەدا بە مرۆڤی ئاوەزمەند ڕایدەگەیەنێت، بەسەهوو لەمان بگیرێت بە بیرەکەی ئوتەنەمی لای کانت: ئیبن ڕوشد دەستبەرداری بەوا بناغەییەکەی پارادیگمای ئەنتەلەگی نابێت کە ڕاستی وەک مەئریفەی بوونەوەری ڕاستینە دادەنێت، وەلێ ئەتەنەمیی سۆبژەکت لای کانت وایدادەنێت کە مرۆڤ ناتوانێت ڕاستییەکی بەو چەشنە بناسێت، هەر لەمەشدایە بناغەی ئەتەنەمییەکەی مرۆڤ و تەنانەت ئەتەنەمیی ئاکاریش. بەمەش ئاوەز بە کانت ئەتەرەتییەکی بەسنووری دادوەرییە و هەر خۆیشی دەتوانێت سنوورەکانی خۆی دیاری بکات. ئاوەز بە ئیبن ڕوشد میدیەمی بەشداریکردنە لە دەستوورەکی بووندا کە خۆی لە دەرەوەی ئاوەزی سنوورداری مرۆڤدا دەبینێتەوە. کەواتە تانوتی ئاڤێرۆیزم کە هێردەر دەیگرێتە کانت، بەهەڵە تێگەیشتنە، وەلێ تانوتەکە هەروەها پێشانی دەدات کە تا چ ڕادەیەک ئەم فەیلەسوفەی چەرخی نێڤین دێتە نێو هزری مۆدێرنەوە و بەشداری دەکات لە ڕشتنی بناغەکاندا بۆ وەرچەرخانە پارادیگماییەکە ڕووەو فەلسەفەی نوێسەردەم. ئەمە

بێگومان تەنیا لە فەلسەفەی ئەوروپیدا ڕووی دا. فەلسەفەی ئیبن ڕوشد لە جیهانی عەرەبی-ئیسلامیدا دەرک کرا، وەلێ ئەوە بە ڕادەیەکی زۆر کەمتر وەک لە ئەوروپا و بەزۆریش لە شێوەی ڕەتکردنەوەدا.

سەرچاوە

Geert Hendrich, Arabisch-Islamische Philosophie, Frankfurt / M 2005

پەراوێز

١) بۆ وەرگێڕانی سیتاتەکەی ئیبن ڕوشد هەروەها گەڕاوینەتەوە بۆ سەرچاوە عەرەبییەکە. بڕوانە:
ابو الوليد بن روشد: فصل المقال فيما بين الحكمة والشريعة من الأنصال. دراسة وتحقيق: د. محمد عمارة. المؤسسة العربية للدراسات والنشر. بيروت 1981. ص 31-32
٢) هەمان سەرچاوە، لا 55-56.
٣) "فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الأَبْصَارِ". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "سا ئێوە دەرس وەرگرن، ئەی گرۆی خاوەن ئاوەزان".

فەرهەنگۆک

ئاگنۆستیک: جۆرە تێڕوانینێکی فەلسەفییە کە دەبێژێت هەرگیز مرۆڤ ناتوانێت مەئریفەی دوایەمین بوونەوەرێکی هەبێت. ئاگنۆستیک دەشێت وەک سینۆنیومی ئاتەئیزم (ئیلحاد) دابنرێت.
پۆلەمیک: هێرشی زانستی، فەلسەفیی یان سیاسی.
تیرانی: دەسەڵاتداریی ستەمکار.
دەسپۆتی: دەسەڵاتداریی تاکەکەسێکی ستەمکار.
دەمۆکراتی: دەسەڵاتداریی جەماوەری.
ناوگەرایی: (نۆمینالیزم) ڕێبازێکی دژبەری ڕیالیزمە (بڕوانە خوارەوە) و وایدادەنێت کە یونیڤێرساڵەکان (گشتییەکان، تێگە گشتییەکان) هیچ ڕیالێتییەکیان لە دەرەوەی هۆشی مرۆڤدا نییە، بەڵکو لە نێویدان و تەنیا بۆ دەرئەنجاماندن یان داماڵین لە پێشبینییە وێنەییەکان چێدەکرێن – وەک "ناو"ی شتەکان.
ڕیالیزمی یونیڤێرساڵەکان: لێرە واتای ڕیالیزم جیاوازە لە واتای مۆدێرنی تێگەکە. لەم ڕێبازە هزرییەدا کە لە پلاتۆنەوە دەردەچێت، بوونی ڕاستینە دەدرێت بە تێگەکان، گشتییەکان (یونیڤێرساڵەکان) و پابەند بەوانەوە شتە تاکەکان دەئافرێنرێن. یونیڤێرساڵ / گشتێتی نیشانەیە بۆ هاوبەشییەک کە دەشێت بوونەوەرانی جیاواز هەیانبن، بۆ نموونە زیندەوەر، سوور-ێتی، خولگێتی و هتد. ئەم گشتێتییانە

چواندنیان بە سەرجەم یونیڤەرسوم / گەردوون و بەمەش بە مرۆڤان هەیە.
زەین: توانستی تێگەیشتن.
فۆرم: ئایدۆس، ئیدە، گشتێتی.
کردەکێتی و شیمانەیی: بە گریکی "ئێنێرجێیا"، بە لاتینی "ئێکتوالیتاس"، تێگەی گشتگیری ئەوەیە کە بەڕاستی لەگۆڕێیە، هەروەها تێگەکە ڕوودەکاتە کرەکی لەگۆڕێبووەکە، وەلێ شیمانەیی (پۆسیبیلیتێ) ئاماژە بە توانستێک دەدات کە جارێ نەبووە بە کردەکی.
کۆنزەرڤاتیق: پارێزەری بەها کۆنە کاراکانی نێو سەردەمێک کە وەک هەقیقەتی نەشیاوی گۆڕان دایان دەنێت.
ئەڕیستۆکراتی: دەسەڵاتداریی دەوڵەمەندە بەگزادەییەکان.

خوێندنەوەیەک بۆ رۆمانی تیۆرییەکی گشتی بۆ لەبیرچوونەوە.. ئەردەڵان عەبدوڵڵا

لە ماوەی پێشوودا رۆمانی (تیۆرییەکی گشتی بۆ لەبیرچوونەوە)م خوێندەوە، کە لە نووسینی نووسەری ئەنگۆلی (جوزێ ئیدواردو ئاگوئالوسا)یە، حەمە کەریم عارف کردوویەتی بە کوردی و ناوەندی رەهەند چاپی کردووە. نووسەرەکە بۆ من نوێ بوو، بەڵام کاتێک رۆمانەکەم خوێندەوە، خۆشحاڵ بووم کە بەرهەمی ئەم نووسەرەم خوێندەوە، بەتایبەتی کە زانیم نووسەرەکەی خەڵکی ئەفریقایە، دەمێکیشە بە دوای ئەدەبی ئەفریقادا دەگەڕام، چونکە کەمتر ئاگاداری ئەدەبی ئەفریقام.
ئەم رۆمانە لە رێگەی باسکردنی ژیانی ژنێکەوە، کۆمەڵێک پرسی گرنگی وروژاندووە لە پێش هەمووشیانەوە باسی شۆڕشی سەربەخۆیی ئەنگۆلا و جەنگی ناوخۆ و شۆڕشی چەپەکانی پورتوگال دژی رژێمی سالازاری دیکتاتۆری پورتوگال.

ناوەڕۆکی رۆمانێکە

لودۆڤیکا لەگەڵ ئودیتی خوشکی دەژی، ئەوان لە سەرەتادا لە پورتوگال دەژین، ئودیتی خوشکی مامۆستای زمانی ئینگلیزی و ئەڵمانییە، پاشماوەیەک ئودیتی خوشکی ئێرلاندە دەناسێت، کە ئەویش ئەندازیارێکی ئەنگەلییە لە یەکێک لە کانەکانی ئەڵماسدا کار دەکات. پاشماوەیەک لودۆڤیکا و ئودیتی خوشکی بەرەو لواندا پایتەختی ئەنگۆلا دەڕۆن و لەوێ دەژین، ئودیتی خوشکی هیچ کاتێک لودێ بە تەنیا جێناهێڵێت، هەربۆیە بڕیار دەدات کە خوشکەکەشی لەگەڵ خۆی بەرێت بۆ ئەنگۆلا. نووسەر لەم رۆمانەدا باسی قۆناغێکی ئێجگار هەستیار و گرنگی ئەنگۆلا و پورتوگال دەکات، کە ئەویش شۆڕشی چەپەکانی پورتوگالە لە دژی رژێمی سالازاری دیکتاتۆر، بە کۆتاییهێنانی رژێمی دیکتاتۆری سالازاریش، چەپەکان دان بە مافی چارەنووسی گەلی ئەنگۆلیدا دەنێن و سەربەخۆیان پێدەدەن. بەڵام وەکو دیارە هەر لە پاش سەربەخۆبوونی ئەنگۆلا جەنگی ناوخۆ دەستپێدەکات و ئەنگۆلا دەبێتە مەیدانێکی گرنگی جەنگی ساردی نێوان ئەمریکا و روسیا، هەروەها کۆمەڵێک دەوڵەتی ئیقلیمیش رۆڵی خراپ دەگێڕن لە پێش هەموویانە ئەفریقای باشوور، کە ئەوکاتە رژێمێکی راسیزم حوکمی دەکرد.

لەپاش سەرهەڵدانی شۆڕشی چەپەکانی پورتوگال و سەربەخۆبوونی ئەنگۆلا لە ساڵی 1975، هاتنە سەرکاری رەوتە شۆڕشگێڕەکان، بارێکی نائارامی و پشێویی هەموو وڵات دەگرێتەوە، ئەمەش وا دەکات کە ئێرلاندە سندوقێک ئەڵماس بدزێت، شەوێک بەدزییەوە ماڵ بەجێبهێڵێت، لەم سەفەرە کتوپڕەشدا، ئودیتی خێزانی لەگەڵی دەڕوات، بەڵام لودێ بۆ ماوەی 30 ساڵ، لە شوقەکەی ئەواندا خۆی زیندانی دەکات. هەتاوەکو سابالو پەیدا دەبێت، کە منداڵێکی هەتیوە لەسەر شەقامەکان دەژی، ئەم ژنە لەو زیندانەی خۆی دەردەهێنێتە دەرەوەو دووبارە دەیگەڕێنێتەوە بۆ ناو ژیان.
ژیانی تەنهایی و گۆشەگیری پانتایی گەورە لەم رۆمانەدا داگیر دەکات، لەپەنا ئەوەشدا رەوشی سیاسی و ئابووری گشتی ئەنگۆلا لەو قۆناغە گرنگەدا باس دەکات، هەروەها باسی ساڵانی پاش سەربەخۆبوون دەکات، لێرەشدا پانتایی بۆ گەندەڵیی و دزی سیاسییەکان تەرخان دەکات، کە چۆن ئەو شۆڕشگێڕانەی دوێنی، دەبنە بەرپرس گەندەڵ و دز.

« هەمان ئەو کەسانەی کە سۆسیالیستیان بونیاد نابوو، رووخاندیان، سەرمایەداری بە هەموو دەندەیەکی خۆیەوە، لەهەمان خۆڵەمەشی ئەوەوە، سەری بەرزکردەوە. ئیتر هەموو ئەوانەی تا چەند مانگێک

لەوەوپێش لە ئاهەنگەکان و ڕۆژنامەکان و کۆبوونەوە سیاسییەکاندا، زۆر بەتوندی دژایەتی دیموکراسی بەرجوازیان دەکرد، نها بە جلی پۆشتە و پەرداخەوە، کە دیزاینەری تایبەتی بەیانی دیزاین کرد بوون، لە شاردا بە ئەتەبیلی کەشخەوە دەسوڕانەوە. بڕوانە ل82

شێوازی نووسین

یەکێک لەو شتە جوانانەی کە سەرنجی منی بۆ لای ئەم ڕۆمانە ڕاکێشا، شێوازی نووسینیەتی، نووسەر زۆر شارەزایانە ڕۆمانەکەی نووسیوە، بەتایبەتی ڕەگەزی « بیرەوەریی و گرێی ئەدەبی» زۆر بە باشی بەکارهێناوە. زۆرجار ڕووداوێک باس دەکات، دوای چەندین لاپەڕە، ئینجا هۆکار و دەرەئەنجامەکانت پێدەڵێت، ئەم یاری چاوشارکێیەش لەگەڵ خوێنەر، نووسەری بەتوانا نەبێت، ناتوانێت بەکاریبهێنێت، چونکە پێویستیی بە شارەزایی زۆر هەیە، لە ڕەگەزەکانی ڕۆماندا.

هەنگاوی یەکەم ڕیسواکردنی خەسڵەتی بورژوازیانەی ڕژێم و هەڵبژاردنەکەیەتی لە هەرێم!..

موئەیەد ئەحمەد

هەر چەند ساڵ جارێک کە کەمپەنی هەڵبژاردن دەست پێدەکات لە هەرێمی کوردستان، حزبە بورژواکان بە قەومی و ئیسلامی و نیولیبرالەکانیانەوە کۆمەڵگە سەرقاڵ دەکەن بەخۆیانەوە و وای نیشان دەدەن، بە تایبەت هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن، و ئەمساڵیش (یەکێتی)، کە گۆڕانکارییەکی گەورە ڕوودەدات وەک ئەوەی شۆڕشێک بەرپابێت. (گۆڕان) و (ئیسلامییەکان) و (نەوەی نوێ) ئاوایان کرد و ئیستاش ئۆپۆزسیۆنەکانی تر و تەنانەت (یەکێتی) یش وادەکەن. لە ئاکامیشدا هەمووشت لە جێگەی خۆی مایەوە و ڕژێمەکەش گەندەڵ تر و ڕادەی سەرکوت و قۆرخکاری و بیدەرتانی جەماوەر زیاتر گەشەیسەند.

زۆربەی جەماوەر بە ئەزمونی خۆیان بۆیان دەرکەوتووە کە ئەم سیناریۆیانە لە چەواشەکاری و دەستخەڕۆکردنیان زیاتر شتێکی تر نییە. هەروەها ئاشکرایە بۆیان کە ئەوەی ناگۆڕدرێ لە ڕێگەی پەرلەمان و هەڵبژاردنەوە لە هەرێم، هەمان ئەم ڕژێمە گەندەڵە و میلیشیایە و ئەم سیستمی چەوساندنەوە و بەمافییەیە، و هەمان دەسەڵاتی ئەو دوو حزبەیە (پارتی و یەکێتی) کە بونەتە مەتەکەی سەرسنگیان، و هەمان باری سەختی ژیان و گوزەرانیانە کە هەر جارە خراپتر دەبێت.

ئەوە ڕاستییەکی بەرجەستەیە کە هەڵبژاردنی پەرلەمانی و بانگەشەی ئیستا هی حزب و لایەنەکانی سەرەوەی کۆمەڵگەن، و لەناو بازنەی نوێنەرانی سیاسی و حزبەکانی چینی بورژوازی و توێژە جۆراوجۆرەکانی بەڕێوەدەچێ جا چ لە دەسەڵاتدا بن یان لە ئۆپۆزسیۆن، و خەسڵەتی سیاسی چینایەتی بورژوازی و کێشمەکێشی پێوە دیارە لە بەرامبەر چینی کرێکار و کۆمۆنیزمدا.

لەلایەک سەرمایەدارنی ملیاردەر و ملیۆنەری بەڕێچەڵەک سیاسی و سەرۆک حزبەکان و بەرپرسانی حزبی و حکومی، و بۆرژوا ئۆپۆززسیۆنی دەروون ڕژێمی لە ئیسلامی و قەومی و نیولیبرالەکانەوە دەبینین، بەخۆیان و دەستەوتاقمی ڕۆشنبیران و چالاکەوانە سیاسییەکانیانەوە، بە پارەوپول و ئیمکانیتی بێئەندازەوە، و لە لایەکی ترەوە، نەبوونی دەنگوسەدای سەربەخۆی پرۆلیتاریای کوردستان و ژنانی چەوساوە و لاوانی کچ و کوڕی ئەم هەرێمە، دەبینین. لەم بانگەشەیەدا تەنانەت وشەیەک لەسەر سۆشیالیزم و یەکسانیخوازی و ئازادیخوازی و ڕزگاری ژنان نییە، و قسەیەکی بەبایەخ لەسەر چارەسەری کێشە ئەسڵیەکانی کۆمەڵگە و ڕزگاربوون لەدەستی بێکاری و بێدەرامەتی و بێخزمەتگوزاری، نییە.

نەک هەر ئەوانەش بەڵکو قسەیەکیش لەسەر کۆتاییهێنان بەدەسەڵات و ڕژێمی میلیشیایی و ئیستبدادی سیاسی و سەرکوت و دوو ئیدارەیی نییە لە هەردوو زۆنەکەدا، کە کێشەیەکی هەرە سەرەکی سیاسیی کۆمەڵگەیە. ئەمەش بەسادەیی لەبەرئەوەی کە هەڵبژاردن هی هەمان ئەم ڕژێمەیە و بۆ دووبارە بەرهەمهینانەوەی بەڕێخراوە و بەڕێدەخرێت. قسەیەکیش گەرەهەبە لەم بارەیەوە لەم بانگەشەیەدا لەڕوانگەی ئۆپۆزسیۆنی قەومی و ئیسلامی و نیولیبرالەوەیە کە بە خۆیان پایەکانی خودی ڕژێمەکەن، و شەڕیانە لەسەر پشکەکانیان. دیارە ئەوەش بەمانایە گەر قسەکانی (یەکێتی) بەجیدی وەربگێریت لەم بارەیەوە چونکە جەوهەری کەمپەینەکەی گوڕینی پارسەنگی هێزە بەلای خۆیدا تا پشکی لە دەسەڵات و سەروەت و نەوت و گاز زیاتر بکات.

ئەوەی هەیە لەم بانگەشەیەدا جەنجاڵکردنی خەڵکە نەک بە سیاسەت و

مانیفیستەی ئینتیخاباتی کە ناوەڕۆکەکەی و مانایەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی ڕوون و ئاشکرای هەبێت بە جەماوەری دانیشتووی کوردستان، بەڵکو جەنجاڵکردنیانە بە وەهمی ناسیونالیستی و ئیسلامی و نیولیبرالی و خورافاتەکانیان و بە پەیامی سوکایەتی بە ئازادی و شکۆمەندی ژنان و مەرامی دژە ئینسانی ئیسلامیزم، ئەمە سەرباری شەڕی جنێویان بەیەکتر.

هەشتا بزوتنەوەی شورایی و کۆمۆنیستی، کە هەوڵ و تێکۆشانی پرۆلیتاریای نەوەی ئەوسای هەرێمی کوردستان بوو، لە ئاووهەوای هەڵچوونە سیاسیەکانی (١٩٩١)دا، نەچووبووە دواوە، و هەشتا لەچەلەنجدا بوو لەبەرامبەر بورژوا ناسیونالیستی کوردی و هێزەچەکدارەکانی لەسەر دەسەڵاتی سیاسی و چارەنوسی کۆمەڵگە لە پێگەی چینایەتی خۆیەوە لەم هەرێمەدا، حزبە ناسیونالیستەکان هەڵبژاردنی کوردستانی ساڵی (١٩٩٢)یان بەڕێخست و هەر یەک لە (پارتی) و (یەکێتی) بە نیواونیو دەسەڵاتیان دابەشکرد کرد لە ناوخۆی خۆیاندا و ڕژێمێکی سیاسی دوو ئیدارەییان پاش شەڕی ناوخۆیی و کارەساتەکانی دامەزراند.

لەو قۆناغەدا هەڵبژاردنی ساڵی (١٩٩٢) بە بورژوا ناسیونالیزم سوودوەرگرتن بوو لەوەهمی ناسیونالیستی لەناو جەماوەردا تا بیگۆڕێت بە شتێکی سیاسی کۆنکرێت کە جێگیرکردنی دەسەڵاتی حزبە چەکدار و میلیشیاکانی ئەم بزوتنەوەیە بێت بەسەر کۆمەڵگەی کوردستاندا، و ڕێگەیەکیش بێت بۆ دابەشکردنی دەسەڵات لە نیوانی خۆیاندا. ئەو هەڵبژاردنە جیانەبوو لە ڕەوەندی کەشمەکشیی سیاسی چینایەتی ئەوسای کۆمەڵگە و بە ئاشکرا سیمای دژە شورایی و دژە کۆمۆنیستی لەخۆدا هەڵگرتبوو، و وەهمی ناسیۆنالیستی مانایەکی چینایەتی سیاسی دیاریکراوی لەخۆدا عەکس کردبووەوە، و نەک هەر ناکۆک بوو لە بەرامبەر داوکاری ئابووری و کۆمەڵایەتی جەماوەری کارەسات بەسەرداهێنراوی ئەوسای خەڵکی کوردستان، بەڵکو کەوتبووە بەرامبەر چاوەڕوانی سیاسی جەماوەری زەحمەتکێشی کوردستان و ڕێکخراوەکانی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی، کە پێداگریان لەسەر دەسەڵاتی شورایی دەکرد.

لە دوای (٢٠٠٣)وە هەڵبژاردن و پەرلەمان هەم لە هەرێم و هەم لە سەرئاستی بەشەکانی تری عێراق بەشێکە لە پاکێجی ڕژێمێکی میلیشی کۆنەپەرستانەی سیاسی ئیسلامی و قەومی کە لەدوای داگیرکردنی عیراق لەلایەن بورژوا ئیمپریالیستی ئەمریکیەوە دامەزراوە، و هەڵبژاردن بە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی ئەم ڕژێمە سیاسیەیە نەک فەراهەمهێنانی هەر ئاڵوگۆڕێکی جیدی تیایدا.

کەمپەنی هەڵبژاردنیش لە هەرێم هی (پارتی) و (یەکێتی) و حزبەکانی

تری ئۆپۆزسێونە کە نوێنەرانی سەرمایە و سەرمایەدارین. پاش (٣٣) ساڵ لە دەسەڵاتی میلیشیایی ئەم دوو حزبە بەسەر هەرێمدا و (٢٠) ساڵ بەسەر تاڵانوبڕۆی نەوت و گاز و داهاتی ناوچەکە و قۆرغی پشکی مالـیـیان کە لە بەغداوە دێت، و پاش گەشەسەندنی هەرچی زیاتری سەرمایەداری لە عیراق و کوردستان و جێبەجێکردنی سیاسەتی ئابوری نیولیبرالیزم بەشیوەیەکی هەمەلایەنە و خێرا، و لە گەڵیشیدا هەرچی زیاتری لەکهەڵپێکرانی سەرمایەداری لە عیراق و هەرێمی کوردستان بە بازاری جیهانی، و کەڵەکەی سەرمایەی جیهانی و ناوچەییەوە، ئیتر باس کردن لە سیاسەتی هەڵبژاردن و پەرلەمان بە بە نیشاندانی ئەم خەسڵەتە چینایەتییە سەرمایەدارییەی، دووریە لە واقع و خزمەت بە هوشیاری پرۆلیتاریا و ستەمدیدەکان ناکات.
هەر بەم پێیەش، سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی دەسەڵاتی (پارتی) و (یەکێتی) وەک دوو حزبی میلیشیای بورژوازی دەسەڵاتدار لە جیۆپۆلیتیکسی ناوچەییدا و پەیوەستبوونی هەریەکەیان بە جەمسەریکی دەوڵەتی ناوچەییەوە؛ ئیران و تورکیا، واقعێکی سیاسی و ستراتیژی سەربازییە، و پەیوەندی هەردوکیشیان بەکۆمەڵگەوە پەیوەندی ڕژێم و دەسەڵاتی سیاسییە وەک دەسەڵاتیکی چینایەتی بورژوازی بە دژی کرێکاران و زەحمەکێشان. هەوڵ و تەقەلاکانیان بە گۆڕینی پارسەنگی هێز لە نێوان ئەم دوو حزبەدا و هەوڵدان بە شکاندنەوەی لە بەرژەوەندی هەر لایەکیان لەڕێگەی هەڵبژاردنی پەرلەمانییەوە کارێکی سیاسی گرنگە بۆیان و کۆمەڵگەیان پێوە سەرقاڵکردووە. هەر بۆیە بەبایەخ کردنی ئەم مەسەلە سیاسییە بەبونەی میلیشیایی بوونیان و کارتەنییەتی هەڵبژاردنەکانیان سەرگێژی دروست دەکا بە جەماوەری نەداری کۆمەڵگە و ڕاستییە چینایەتییەکانی ئەم دوو حزبە و ستراتیژیان لە نەزەر ناگرە.
ئەم هەڵبژاردنە چەند گاڵتەجاڕییە و یاریکردنە بە ئامانج و ئاواتەکانی خەڵکی کوردستان، بەڵام بە خۆی ڕووداوێکی سیاسییە و بەشێکە لە درێژدان بە هەمان ڕژێمی زاڵی سیاسی و هەمان سیستمی ئابووری سەرمایەداری و زیاتر و زیاتر تێکەڵبوونییەتی لەگەڵ سەرمایەی ناوچەیی و نێودەوڵەتیدا و درێژە دانە بە باری سەختی جەماوەری زەحمەتکێش و بێکاری و بێخزمەتگوزاری.
لە سیستمی پەرلەمانی بورژوا دیموکراتیکیشدا نە قسە لەسەر گۆڕینی سیستمی دەوڵەت و ڕژێمی بورژوازییە، نە تەسلیم بوونە بە داواکارە ڕادیکاڵەکانی جەماوەری کریکاران، بەڵکو دەستا و دەستاپیکردنی حکومەتە لەم حزبی بورژوازی بۆ ئەوی تریان.
ئەرکێکی سیاسی کۆمۆنیستەکان لەبەرامبەر بانگەشی هەڵبژاردنی ئەمڕۆدا لە کوردستان گرتنەبەری سیاسەتێکی چالاکانەی کۆمۆنیستییە

بەرامبەری و هەنگاوی یەکەمی ئەمەش ڕیسواکردنی خەسڵەتی چینایەتی بورژوازیانەی ڕژێمی سیاسی کوردستان و حزبەکانی دەسەڵات و ئۆپۆزسیونە، و لێرەشەوە چوونەسەر هەموو لایەنەکانی تری خۆ ئامادەکردنی و ڕێکخستنی خەباتی چینایەتی و سۆشیالیستی پرۆلیتاریا لە دەرەوەی کایەی پەرلەمان و هەڵبژاردن.
هەر لەم ڕاستایەشدا نەک هەر بانگەشەی جەماوەری کرێکاران و زەحمەتکێشان و ژنان و لاوان بکات کە بەشدار نەبن و بایکۆتی هەڵبژاردن بکەن، بەڵکو ڕوونیبکاتەوە کە چۆن هەڵبژرادن و پەرلەمانی کوردستان ڕێگرە ل□ بەردەم بەرەو پێچوونی هەر ئاڵۆگۆرێکی شۆڕشگیرانە کە تاکە ڕێگەیە بۆ ڕزگاریان.

١٧ ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤

چەن سەرنجێک لەسەر ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان.. سامانی وەستا بەکر

1. هەموو حیزبەکان لەکاتی بانگەشەی هەڵبژاردنا ئەیانووت، ئەم هەڵبژاردنە جیاوازە و بواری تەزویرکردن کەمە، هەربۆیە نابێ لە ئێستایا هیچیان پرتەو بۆڵەیانبێ.
2. ئەو ئەنجامەی کە هەیە قەبارەی هەمووانی دیاری کرد ئەگەر بەشێک لە خەڵکی ڕۆشنبیر و نوسەر و نوخبە بۆچوونێکی تری هەبێ.
3. چیتر ئەوە ڕاست نییە بوترێ حکومەت و دەسەڵات خۆ سەپێنن و گلەی لە شێوازی حوکمڕانی هەرێم بکرێ، خەڵک چووە سەر سندوقی هەڵبژاردن و قسەی خۆی کرد.
4. نەنگییە خەڵک گلەی بێ مووچەی و کەمی خزمرتگوزاری بکا.
5. شەرمە لە ئێستاوە خەڵک هەبێ ناڕەزای لە ئەنجامە

پێشبینیکراوەکەی هەڵبژاردن دەربڕن.

6. نەنگییە چیتر باس لە دزی گەندەڵی بکرێ، مادام بەپێی وتەی حیزب و زۆربەی چاودێر و ئەوانەی بەشداری هەڵبژاردن بوون هەڵبژاردنێکی بێ تەزویر بووە.
7. دەرکەوت کە خەڵکی هەرێمی کوردستان حەزیان لە گۆڕانکاری نییە و ڕازی بەو شێوازی حوکمڕانییەی کە ٣٢ ساڵە هەیە.
8. ئەنجآمی هەڵبژاردنەکە پێمان ئەڵێ کە خەڵکی هەرێم مووچە هەبێ یان نەبێ، گەرەنتی بژێوی ژیانیان بەشێوازیتر بۆ دابینکراوە، ئەگەروانییە کەواتە ئەبێ خەڵکی هەرێم تووشی نەخۆشی "ستۆکهۆڵم سیندرۆم" بوون و ئاشقی جەلاد و دزەکان بوون، وەک مەڕ زمان ئەهێنن بە چەقۆی سەربڕەکانا.
9. دەرەنجامی هەڵبژاردنەکە ئەوە ئەگەیەنێ کە خەڵکی هەرێم بە لەشکرکێشی و داگیرکای و بەردومان و کوشتنی خەڵکی سقیلی کورد لەلایەن تورکیاوە ڕازین و کێشەیان نییە.
10. هەر دەرنجامەکە ئەوە ئەگەیەنێ کە بوونی قەرارگا و دەستوەردانی ئێران لە وردودرشتی سیاسەتی هەرێما بەلای خەڵکەوە ئاساییە.
11. دەرەنجامەکە پێی وتین کە پێشتر بێ ئاگابووین لە بوونی تورکمان لە سلێمانی و مەسیحی لە شارباژێڕ.
12. دەرکەوت کە بادینان کەیفیان هەر بە بادینی یەت و حوکمی سەرانی گیراناکەن.
13. ئەنجامەکە ئاماژەئ گرنگی تیایە لەوەی دەگەڕێ سنورێکی تێکمەیە و بەینی ئاستەمە.
14. دەرەنجامەکە بۆی ڕوونتر کردینەوە کە خەڵکی هەرێم سەزداری بەسەریان زاڵە و بە دە دەنگ ئەیەن و هەڵەبژێرن نەک بە بیر و هزری سیاسی.
15. ئەکرێ بە ئاسانی پۆپۆلیست و بازرگانەکانی ناو سیاسەت گەمە بە ئاستی هۆشیاری خەڵک بکەن و بۆ بەرژەوەندی خۆیان بەکاریانبهێنن.
16. وەڵامی ڕوونی بە حیزبە ئیسلامییەکان پێیەو پێیان ئەڵێ لە سیاسەتا شوێنی دین نابێتەوە، بڕۆنەوە ناو پەرستگاکان و دەست لە سیاسەت هەڵگرن، بەرۆکی ژن و کچی کورد بەردەن و بەزۆر کلتوری عەرەب مەسەپێنن بەسەریانا، خانمی کورد هەر دێر زەمانەوە سەرپۆشێکی سپی یاوە بەسەریا بێ بەزۆر لەچکی تورکی، سعودی و ئێرانی ئەسەپێنن بەسەریانا.
17. پێیوتین کە جارێ هۆشیاری خەڵک نەگەشتۆتە ئاستی ئەوەی کە کاندیدی سەربەخۆ دەرچێنێ.

18. ئاستی هۆشیاری خەڵک هێندە لاوازە ئەکرێ چوار ساڵ بیچەوسێنیتەوە و بە ٢٠ ڕۆژ بانگەشەی هەڵبژاردن هەموو ستێکی ل□ بیربەریتەوانێ. ماسیش هەروایە ئەگەر لەجاری یەکەما ڕزگاری بوو لە قولاپی ماسیگرەکە، ئەوا تەنها پاش ٢٠ چرکە جاێکیتر ئەگەڕێتەوە بۆلای قەلاپەکە، هەتا لەدەمی گیرەبێ و ئەبێ بەکاڵا و خۆراک هەروەک ئەوەی ماسیگرەکە پلانی بۆ داناوە.

19. تەنانەت لەناو کاندیدی حیزبەکانیشا ئەوانە هەڵەبژێرن کە لای حیزب پەسەنە نەک ئەوەی کە شیاوترینە بۆ بوون بە ئەندام پەرلەمان.

20. پۆڕی خوراو و قوربانی دەستی خەڵکانی هەلپەرست و ناجۆر بزووتنەوەی گۆڕانە، کە ئەکرێ سو□ی زیانی بە سوڕی ژیانی جاڵجاڵۆکە بچوێنرێ.

لەکاتی دوو گیان بوونی جاڵجاڵۆکەیا، مێینەکە نێرەکە ئەکوژێ فڕییئەیاتە دەرەوە. پاشان دوای تروکان مناڵەکان دەستەکەن بەخواردنی لاشەی دایکیان و لەسەری ئەژین تا گەور□ ئەبن ئەکەونە سەر پێ. ئەمە کتومت لە گۆڕان ڕووییا، سەرەتا ناکۆکیەکان و باڵباڵێن و خۆ بەکەسی یەکەمزانی کاک نەوشیروانیان شەکەت و مانوو کرد تا ئاستی دوورکەوتنەوە، پاشان مشەخۆرەکان گۆڕانیان کرد بەخۆراکی حەزە کەسی□کانیان و بە پلیکانەی گۆڕانا سەرکەوتن بۆ دەسەڵات، دواتر هەندێکیان بە هەڵگەڕانەوەی ڕاستەوخۆ و چوونە ناو پارتی و کۆمەڵێک بەڵگە و نهێنی گۆڕانیان هاوشێوەی سیخوڕ گواستەوە بۆ پارتی تا جێی خۆیان بە باشی بکەنەوە. بەشێکیان کە هیچیان دەستنەکەوت وەک ئەوەی چاوەڕێی بوون گەڕانەوە ناو یەکێتی. بەشکیشیان بەرنامە و ڕێبازی کاک نەوشیروانیان بەکارهێنا بۆ دروستکردنی حیزب و دروستکردنی لیست بۆ پەرلەمان.

ئەمانە هەموویان گۆڕانیان وەک ماسیە گەورەکە وشکردەوە و هاڕیان و کردنیان بە خۆراکی ماسیە بچوکە چاوچنۆکەکان.

ئەگەرچی بزووتنەوەی گۆڕان ئازایەتی نوان و داوای لێبوردنی کرد لە هەڵەی ساڵانی ڕابردوو بەڵام

ب□وونی دوو مەکۆی سەرەکی و دوو گۆڕان ل□ گ□ردەکەو و لە کوردسات وە دواکەوتنی گۆڕان لە کشانەوە لە حکومەت و لاوازی مێدیای گۆڕان بوونە فاکتەری سەرەکی پاشەکشێی کەمەرشکێنی بزووتنەوەی گۆڕان چونکە ئاستی هۆشیاری میلەت زۆری ماوە بۆ جیاکاری و تێگەشتن لە پۆزش هێنانەوە، بەڵام ئەکرێ گۆڕان

ئەم شکستە بکاتە سەرەتای هەستانەوە وگەڕانەوە بەناو خەڵک.

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢٤-١٠-٢١ سوید-ستۆکهۆڵم

خاتوو ریپین چیرۆکنووسێکی ئۆسترالییە بە منداڵان.. رەزا شوان

خاتوو (سالی ریپین) نووسەرێکی بەناوبانکی ئوسترالی و جیهانییە، لە بواری وێژەی منداڵان. لە ماوەی (٢٥) ساڵی رابردوودا، زیاتر لە (١٠٠) پەرتووکی بە منداڵان و بە نەوجوانان نووسیوە و چاپیانی کردوون و بڵاویانی کردوونەتەوە. پەرتووکەکانی پڕفرۆشترین پەرتووکن لە ئوسترالیادا. زیاتر لە (١٠) ملیونیان دانەیان لە (١٨) وڵاتی جیهان و بە (١٤) زمانی جیهانی لێفرۆشراون. لە زۆربەی پەرتووکەکانیشی خەڵاتی لێیان وەرگرتوون. تا ئەمڕۆش درێژە بە نووسین دەدات.

سالی ریپین، لە شاری (داروین) لە ئوسترالیا لەدایک بووە. بەڵام لە باشووری رۆژهەڵاتی ئاسیا گەورە بووە. بە هۆی کارەکەی باوکییەوە، چەند ساڵ جارێک لە دەرەوەی ئوسترالیا ژیاون.

سالی ئامادەیی هونەریی لە مەلبەرن تەواوکردووە، دوایش بە ماوەی (٣) ساڵ چووە بۆ چین، لە شارەکانی شەنگهای و هانگژۆ، هونەری وێنەکێشانی کلاسیکی چینی خوێندووە. فێری نووسین و خوێندنەوە قسەکردن بە زمانی چینی بووە.

سالی ریپین دەڵێت:"بە بێ بەختیم. زۆر منداڵ بووم، لەگەڵ وێنەکێشێکی فەرەنسیدا هاوسەرگیریم کرد. زۆری نەخایاند، بەڵام روون بووەوە، لە پانتایی ماڵەکەدا، شوێنی دوو وێنەکێشی لێنابێتەوە. رووم لە جیهانی وێنەکێشانی وێنەی روونکردنەوەی پەرتووکی منداڵان کرد. بە هاوڕێتی وێنەکانیشم

چیرۆکیشم بۆ منداڵان دەنووسی. ئەمەیە کە منی گەیاندە ئەو ناوبانگ و ئەو پایەیەی کە ئێستا ل□□یم".

سالی ریپین، لە تەمەنی شەش ساڵییەوە، دەستی بە نووسینی پەرتووک کردووە. تا ئێستاش درێژە بە نووسین دەدات. زمانی ئینگلیزی و هونەر، بابەتی دڵخوازی بوون. لە قوتابخانەی بنەڕەتیدا، چیرۆکی دەربارەی ژیانی خۆی و خێزانەکەیان دەنووسی، بە زۆریش خۆی وەک پەرییەک یان شازادەیەک پێشان دەدا. ئەو چیرۆکانەی کە دەیانی نووسین، پ□شانی مامۆستاکانی دەدان، ئەوانیش دەستخۆشیان لێدەکرد و بە دەنگێکی بەرزەوە، لە پۆلدا بۆ قوتابیەکانیان دەیانخوێندنەوە.

دەڵێت:"من زۆر حەزم لە نووسینە، ئایا من بەختەوەر نیم، کە ئەمە کاری منە؟.

دەشڵێت:"ئەوەم بە ئەندێشەدا نەدەهات، کە نووسین دەبێت ب□ پ□یشەم، بەڵام شتێک نەبوو، کە هەرگیز بتوانم دەستی لێ هەڵبگرم. لە سەرەتادا، لەو باوەڕەدا بووم، کە د□ب□م و□نەکێش".

سالی ریپین. دوای تەواکردنی خوێندن و گەڕانەوەی لە چین، دەستیکرد بە یارمەتیدانی منداڵانی چینی ـ ئوسترالی، لە جێبەجێکردنی ئەرکەکانی قوتابخانەکانیان. ئیلهامیش لە یەکێک لە خوێندکارەکانەوە وەردگرێت و بە بۆنەی سەری ساڵی چینییەوە، بە زمانی چینی پەرتووکێک دەنووسێت، بە ناونیشانی (سەری ساڵی چینی ڤانگ ڤانگ).

یەکەمین پەرتووکی بۆ گەورەساڵان، بە ناوی (شتە کێوییەکان) ەوە نووسیوە، کە باس لەوە دەکات کە چۆن فێری خوێندن بوون. یەکەمین پەرتووکی بۆ منداڵان، زنجیرەی پەرتووکی (بیلی بی براون)ە بۆ منداڵانی تەمەن (٦ ـ ٨) ساڵانە. لە ساڵی (٢٠١٠) دا، لەلایەن خانەی بڵاوکردنەوەی (هاری گراند) ەوە چاپکراون و بڵاوکرانەتەوە. هەر پەرتووکێکیش لەم زنجیرەیە. بابەتی جیاوازیان لەخۆگرتوون. بیلی بی براون لە بە ناوبانگترین پەرتووکەکانێتی بۆ منداڵان، تەنیا لەم پەرتووکەی، چوار ملیۆن و نیو، دانەی لە لێفرۆشرا. بێجگە لەم پەرتووکەی، پەرتووکی (های جاک) یەکێکی ترە لە پەرتووکە بەناوبانگەکانی بۆ منداڵان.

لە مانگی (فبرایەر/ ٢٠٢٤) واتا لە ئەمساڵدا، دامەزراوەی (خەڵاتی منداڵانی ئوسترالیا) (سالی ریپین) ی وەک براوەی خەڵاتی منداڵانی ئوسترالیا بۆ ساڵی (٢٠٢٤ ــ ٢٠٢٥) راگەیاند. ئەم خەڵاتیش بە (خەڵاتی ن□ب□□ی منداڵان) لە ئوسترالیا

دەزانرێت، کە لە ساڵی (٢٠١٢) ەوە دەستی پێکرد. دوو ساڵ جارێ دەدرێت بە نووسەرێکی لیهاتووی بواری وێژەی منداڵان یان بۆ وێنەکێشێکی وێنەی روونکراوەی پەرتووکی منداڵان.
سالی ریپین هەشتەمین براوەی ئەم خەڵاتەیە. براوەی خەڵاتەکەش، پۆستی باڵیۆزی منداڵانی نیشتمانی هەیە. دەبێت بەشدارییەکی گەورە لە کەمپەینێک چالاکیی وێژەی منداڵانی ئوسترالیا بکات. بە مەبەستی یارمەتیی منداڵان لە ئوسترالیا، گەشت بە هەموو شارەکانی ئۆسترالیا دەکات.
ئەم خەڵاتە، دەرفەتی بۆ سالی ریپین ڕەخساند، بۆ ئەوەی گەشت بە هەموو شوێنێکی وڵاتەکەی بکات. قسە لەسەر ئەو شتانە بکات، کە بۆ ئەو واتایەکی زۆریان هەیە. وەک: خوێندەواری، داهێنان، پشگیریی منداڵانی تووشبووی دەمارگرژی لە پۆلدا.
پەیامی سالی ریپین ئەمەیە:" هەموو منداڵان دەتوانن خوێنەربن".

ریپین بە شێوەیەکی تایبەتی، حەزدەکات یارمەتیی ئەو منداڵانە بدات، کە تووشی دەمارگرژی و هەڵچوون و دۆخێکی دەروونی بوونە، یان ئەو منداڵانەی کە کێشەیان لە گرانی خوێندنەوە هەیە. بۆیە کاری لە پێشینەی ریپین، بریتییە لە بیرکردنەوەی ئاستی هۆشیاری، سەبارەت بەوەی کە چەند گرانییەکانی فێربوون و دەمارگرژی، کاریگەریان لەسەر خوێندنەوە و نووسینی منداڵان هەیە.
ریپین تیشک دەخاتە سەر ئەو ئاستەنگانەی خوێندنەوە، کە ڕووبەڕووی ملیۆنان منداڵی ئوسترالی دەبنەوە.
سالی ئامادەکەر و پێشکێشکەری بەرنامەی تەلەفزیونیش بوو. لە چەندین کۆڕ و فێستیڤاڵی وێژەیشدا، بەشداری کردووە و بابەتی وێژەیی منداڵانی پێشکێش کردووە.

سالی ریپین، کاتێکیش کە سەرقاڵی نووسین و وێنەکێشان نەبێت، لەگەڵ سەگەکەیدا، بەناو دارستانەکانی نزیکی ماڵیان، پیاسە دەکات. بیر لە بیرۆکەی چیرۆکی نوێی دەکاتەوە. هەموو بیرۆکەکانیشی لە تێکەڵکردنی ئەندێشە و ئەزموونەکانییەوە سەرچاوەدەگرن. زنجیرە چیرۆکەکانی: پۆلی و پاستەر، زیاتر فانتازین، چونکە بەلایەوە جادووگەر و ئەهریمەن و جنۆکە بوونیان نییە. زۆریش لەو رووداوانەی لە چیرۆکەکانیدا ڕوودەدەن، لەو شتانەوە سەرچاوەیان گرتوون، کە لە جیهانی ئەمڕۆدا ڕوویان داون. سالی لە ناخی دڵییەوە چیرۆکەکانی دەنووسێت. پاڵەوان و

کارەکتەرەکانی چیرۆکەکانی، لەلای منداڵان و دایکان و باوکان و لەلای مامۆستاکان، پەسەندن و دەنگدانەوەیەکی زۆریان هەیە. لە ئوسترالیا و جیهاندا ناوبانگیان هەیە.
بەشێکی زۆری پەرتووکەکانی سالی ریپین، خۆی وێنەکانی بۆ کێشاون. چەند پەرتووکێکیشی بە هاوبەشی، لەگەڵ نووسەرانی ئوسترالی تردا نووسیویانێتی.
تاێستاش چەندین رێزلێنان و خەڵاتیان پێی بەخشیون.
سالی ریپین، سێ کوڕ و سێ کچی هەیە، لەگەڵ هاوسەرەکەی و منداڵەکانیدا لە خانووە کۆنەکەیان، لە مێلبۆرن دەژین. لە ئێستادا سەرقاڵە بە نووسینی زنجیرەی تەلەفزیۆنی ئەنمەیشن، بۆ منداڵانی پێش قوتابخانە. سەرەڕای نووسینی چیرۆک، لە کۆمپانیایەکی ئوسترالی بەرھەمھێنانیش کاردەکات.

(*) بۆ نووسینی ئەم بابەتە سوود لە چەند سایتێکی ئینگلیزی وەرگرتووە.
رەزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٤

تازە کردنەوە.. شیعری نەوزاد بەندی

لە کۆتاییدا ،
مێژوومان
دیسان ، دووبارە کردەوە ..
دەردی دڵمان ،
دیسان بێچارە کردەوە ..

⋆ ⋆ ⋆

ناسنامە کۆنەکانتانمان
(ئەوەی پیس و خوێناویی بوون)،
وا ئەمجارەیش نوێ کردەوە..
ئاگری دڵی هەتیو و

هەزارانمان ،
جارێکی تر پڕ کردەوە ..
دەستمان لە خەوی غەفڵەتا ،
جەرگی توێ توێی
هەمدیسان توێ توێ کردەوە ..

پەنجە هەڵوەریوەکانمان ،
لە زەلکاوا
کۆکردەوە و ..
فێری چەپڵەمان کردنەوە ..
ئەو کۆترانەی کوشتبووتان ،
فێری تەقلەمان کردنەوە ..
لولاقە شکاوەکانمان ،
بوونەوە قوربانی سەما ،
ژانمان لە بیر بردنەوە ..

بە ئوتووی سارد ،
تووڕەیی ڕوخسارمان
جوان و لوس کردەوە ..
لە بەرامبەر ڕاستی و
ویژدان ،
زوو خۆمان عەبوس کردەوە ..
بە داڕوخاویی ،
چووینەوە خەیاڵ پەڵاو ..
تەنانەت شەیتانیش ووڕ بوو ،
وەڕێ بوو ، ئەیووت :
ئەمە مرۆڤن یان پەڵاو ..!؟

لە کۆتاییدا هەمدیسان ،
گۆزەکەمان کەوتە خوار و ..
شکا و ..
بە ئاو گەڕاینەوە ..
نە تینوێتیمان لە بیر بوو ..
نە برسێتیی ..
بە ئاسانیی ، دەڕاینەوە ..

پیرەزنان بە ،
ڕەو تەنکەر

گەلە تاوەر
جوانکیلەی سپی و
ڕەش ئەسمەر ..
ملیارەها ملیار .. ملیار ..
دینار ..یۆرۆ ..
پاوەن ..دۆلار ..
ملیۆنەها مەترە دوجای
شارۆچکە و شار ..
پیرۆزتان بێ ،
بڕینی شاخ
سووتانی دار ..
قوتدانی خێر و خێرات و
سەر و ژێرەوەی داهات و
جادە و بازاڕ ..
زەوی .. ئاسمان ..
قوتی کافر و خواناسمان ..
خەمتان نەبێ ،
ئەوەی وورتەی لێ بێتە دەر
ئەیخەینە ژێر پێی جەماوەر

ئێستا ئیتر ،
دوای ئەوەی بە زۆرینەی دەنگ
ڕازی و ڕەزامەندین لێتان ..
چاوەڕوانین ،
بمانخەنەوە ژێر پێتان ..
بەڵام بە لیست دایبەزێنن ،
با مافمان نەخورێ ،
بزانین
کێمان بۆ پێڵاوی کێتان ..

ئەزمـوون وەك ئاخاوتنێـك لەنـاو ژيان.. سەباح ڕەنجدەر

ناسين

قەت بيرم لەوە نەكردووەتەوە لە شيعردا بەدواى چيدا دەگەڕێم، بەڵام دەزانم خەياڵم پەروەردە دەكا؛ شێوە بەرجەستە بكەم و نەرم ڕووداوەكانى جيهانى هاوچەرخ ببينم. بە سەرەتاناسى و ئاسۆ و دوورييەكى پڕ ئەمەك و ناسين، كە ناواخن و كاكڵەى ژيان تێيدا دەڕسكێ و ئاراستە وەردەگرێ. لە چاوانى زمان و شيعر و شێوازخوازيم ڕوانيـوە، پڕن لـە خەمـى هـونەرى و پرسـيارى بـوونيى، ئيلهـاميش بيرەوەرييەكە و هيچى تر نييە. لەناكاودا دێتەوە بيرت و دۆخى نووسينت لا دروست دەكا.

زمانم بەهۆى زمانەوە ناسى، شيعر بەهۆى شيعرەوە، ژيانيش بەهۆى ئاڵۆزييەكانى. مرۆڤ بوونەوەرێكى دەوروبەرى خۆيەتى. هەست بە چى بكات هۆشيارييەكى پێ دەبەخشێ و دەرى دەبڕێ، پاشان گفتوگۆ لەگەڵ خوداوەند دەكا. ڕۆشنبيرى من گيراوەيەكى كوردى و پەتييە. ئەم ڕۆشنبيرييە واى لێكردووم پەى بە زمانى كوردى ببەم. خۆم بە فێنكبووەوە و گەرمبووەوەى سێبەر و هەتاوى كلتوورى كوردى بزانم. خۆم بە بەش و نيمچەتەواوكەرى وێستگە و ڕێچكەى پێشينانم زانيوە. نيشانە و ئەدگار و ماك و كەسايەتيم ناسيون، ئازادى ڕەهام تێيدا بينيون، بە سانايش بەسەريان تێنەپەڕيوم.

ساتى شيعريى خۆى بەدوامدا دێ، سەرەتا سەرەقەڵەمى خوليا و خرۆشان تۆماردەكەم، پاشان بە كۆمەكى خەياڵ چاوەڕوانى كاتى گونجاو و كەشـوهەواى هـونەرى نووسـين دەبـم، وردەكـاريى گەردوونيـى تێـدا بەكاربهێنم، خۆشم لە بەدبەكارھێنان لابدەم.

بە شيعرى بێدەنگ ڕووبەڕووى كارەسات و جەنگ بوومەتەوە، بەڵام وێنـەم نەكێشـاون. پەيـبردن و كاردانەوەيـانم كردووەتـە فۆرمـى ناڕەزايى و قووڵبوونەوەى ئاخاوتن. شيعرى بێدەنگ بۆشايى نێوان ڕوانين و وێنە و چييەتى و مۆسيقايە، هاوسەنگى ئەندازەيى شيعرى بێگـەردە. لـە ئەنـدازەيى شيعـرى بێگـەردا؛ حيكمەتـى بيناسـازى زمانەوانى و داهێنان دەناسم. لە ناسينێكياندا واتا دام دەڕێژێ. لە ناسينێكيشيان ئازادى ئێستێتيكا و وێڵبوون بەدواى ئەو دەقانەى ڕابەران بەدوايدا وێڵبوون و نەيان دۆزييەوە.

نوێبەخشى

لەناو كۆمەڵگای كوردیدا هیچ سەرچاوە و وزەیەكی ئەدەبی بە ئاستی شیعر نەبووەتە بنەمای پەیوەندی و مایەی بەرهەمهێنانی بیركردنەوەی چالاك، واتە: ئەندێشەی چاك، كرداری چاك، گوتاری چاك. هەروەها بەو پایە كۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییەش پەسند نەكراوە و نەدرەوشاوەتەوە.

گیانی زمانی دەربڕینی كوردیش، تا ئێستا هەر بە تەنیا لەناو پرۆژە شیعرییەكاندا زیندووە، كوردیش ویستی شیعر نووسین و هەستیاریی شیعری زۆر بەهێزە، تواناكانی خۆی تێدا تاقی دەكاتەوە، هەڵكەوتە كۆمەڵایەتییەكەشی وەریدەگرێت و ڕەوایی بە بەردەوامبوون و پەرەسەندنی دەدات، داهێنان بە وەرگرتنی قووڵاییەكانی ژیان بەرهەم دێ، لەم بەرهەمهێنانەشیدا ژیان دەخاتە ناو پرۆژەی دەزینەوەوە.

ئەگەر دەربڕینەكیش لە فۆرمی ئاستدار و تیشكەی خۆماڵییەوە دانەچۆڕابێتە ناو بوون و زەمینەی تەواوی دەربڕینەوە، بەهیچ شێوە و كەشوهەوایەك ناتوانێت نوێبەخش بێت و بێتە ناو پرۆژەی دەزینەوەوە.

بە شاعیری نوێبەخش وەرگرتنی قووڵاییەكانی ژیان زیندووبوونەوەی زمانە، زمانی دەزینەوەش زمانێكی یەك ئاراستەیی نییە، بەپرسیاری زۆرەوە لە ئاستە هەمەچەشنەكانی خۆی دەكۆڵێتەوە، قووڵاییەكان هێزی وشە و ئەزموونی تێدا نوستووە، لە دەربڕیندا ئەم هێزە تاقی دەكرێتەوە و دێتە ناو پرۆژەی دەزینەوەوە، لەو چركە زیندووەی مرۆڤ خۆی لە ئاشكرا دەبێت و دەزانێت كێیە، لەم چركەدا: زمان دەبێتە هەست و سۆز و مۆسیقا و خەون.

بەشێوەیەكی سەرەتایی نوێبەخشی لە ژیان و بیر و بیركردنەوەی كۆمەڵگا دەركەوتووە و هەنگاوی بە نراوە، بنەماكانی گۆڕان بەرەو پێداویستییە هاوچەرخەكان و هەشیاری دەبێتە پێوەری دەزینەوەی ئەدەبی، هەروەها نوێبەخشی هە و ئامانجە بە پەیوەندیكردن بە چالاكییەكانی ژیانەوە، بەشێك، بەشێكی لابەلاش نییە لە ژیان. ڕاستەوخۆ ناوكی ژیانە، مرۆڤ لە باروبواری بەختەوەریدا وەك خوداوەندێكی ڕاستەقینە دەژێنێت، ئەفسانە و ئەفسوونێكی واشی تێدایە گیان و جەستە لە بەندی بحەوێنێتەوە.

بابەت وروژاندن و شێوازی شاعیر هەستكردنە بە چركە زیندووەكانی ژیان و شۆڕبوونەوە بە ناو ناواخنی سروشت و لەدایكبوونی وەرزەكان و گونجان و تەبایی نێوانیان. واش بەرانبەر ڕابهێنە هەست بەم شۆڕبوونەوە و گونجان و تەباییەی نێوانیان بكات.

هەستی نووسینیش بە ساتەوەختی زۆر ناسك، یان زۆر دژوار تێدەپەڕێ. تێڕوانینەكان ئاڵوگۆڕیان تێدەكەوە و دەشكێن.

شیعری ڕاستەقینەی خاوەن جیهانبینی، كە خودی مرۆڤ دابڕێژێتەوە، لە

ژیری و پەند و سۆز و تاسە و ترپەی گەرمیی دڵ و خەونی ڕۆمانسیانە بەدەر نییە، ئەگەر شیعریش ڕووت کرایەوە لە ژیری و پەند و سۆز و تاسە و ترپەی گەرمیی دڵ و خەونی ڕۆمانسیانە بە هیچ جۆرێك ڕاستەقینە و خاوەن جیهانبینی نییە، کە خودی مرۆڤ دابڕێژێتەوە.

شاعیری نوێبەخش هیچ کاتێك چاوەڕوانی هاندان و ستایش ناکات، هەر کاتێکیش چاوەڕوانی هاندان و ستایشی کرد، ئەوە بەوە بڕوای بەوە نییە ئەوەی کە نووسیویەتی خۆبوونی و داهێنان بێت. دەربڕینی نایاب بەهۆی کرداری گەیاندن و هۆشیاریی زمانەوە لە ئاستی ئاسایی دەپەڕێتەوە بۆ ئاستی ئەستێتیکا و خۆبوونی، دەبێتە خاوەن پرسیار لە نێوان وریاییی زمان و وریاییی ئاخاوتن.

زمانی ئەستێتیکا، شێواز و ئەدگاری خۆی لە دەربڕینکردن و دەربڕینەوە وەردەگرێت. لە ئەزەلەوەش گیان، گیانی جەستەیەکە شێوەیەکی دیاریکراوی چرکە زیندووەکانی بە ژیان و نەشونما دەزیوێتەوە، شێوازیش ناوەند و گیانی نووسەرە، هیچ گیانێکیش بە جەستەیەکی دیکە وەرناگیرێت.

شێواز و شیعریبوون و زمان، ئەزموون بە دیاردەکانی ژیان و وێناکردنی کۆمەڵگا پێشنیازیان دەکات، دیاردەکانی ژیان و وێناکردنی کۆمەڵگاش پەیوەندی بە هەموویانەوە هەیە، بەشدارین لە چالاککردن و بەڕێوەبردنی، پەیامی هونەریی مرۆڤگەلێکە، کە هەوڵی سڕینەوە و لەبەینبردنی ئەو شتانە نادات، کە ژیان دەخەنە باروبوارێك بەرگری لە بێ ژیانبوون و ئازار و ئازادیی خۆی دەکات.

ژیان و بوون و دنیاش لەناو شیعری نایاب و ئەستێتیکی و خۆبوونیدا نوێن، لەناو ڕۆشنبیریی کوردیدا نوێبەخشی هەشتان بە ڕوونی شوێنی شیاوی بە نەکراوەتەوە، ئاخاوتن لەبارەیەوە دەبێتە هەرا و زەنا، پێویستە ئەو بڕیارانەی لەم بارەیەوە بوونەتە مایەی سەرنجی کەمەیەکی کەم، بە ئاستێکی دیکەوە بخرێنە ناو ئاخاوتنەوە.

ئایا ئاخاوتنەکانمان لە خودی نوێبەخشیی دەقەوە دەرچوونە، یان لە دەرەوەی دەقەوە وەرگیراون و لە جەستەی تەنك و ناسکی دەقدا پراوەی پڕدەکەین، کە جەستەی تەنك و ناسکی دەق هیچ پراوەیەك وەرناگرێت جگە لە پراوەی گیان نەبێت.

نووسینێك گەیشتبێت بە ئاستی دەق، پەیوەندیی ئاستداری چارەنووسسازی بە ئەستێتیکا و خۆبوونییەوە هەیە، کە هەمیشە وەك سەرچاوەیەکی ڕوون، هێزێکە بە بەرهەمهێنانی سەرچاوەی دیکە، بەرەنجامی خودێکی هەژاو و هۆشمەند و وریایە. بەشێکیش لە خودی هەژاو و هۆشمەند و وریا گەیشتوون بەو هەقیقەتە، کە شیعر بگەڕێتەوە ناو سۆز و هەست و ڕوونی و ئاشکرایی لە دەربڕیندا، ئەمەش وەك دیاردەیەك پێویستە بخرێتە ناو ئاخاوتنەوە. زۆر جاران

گۆڕانکارییە ڕەچاوکراوەکان کاریگەریی ڕاستەوخۆیان لەسەر چۆنییەتیی بیرکردنەوەی کۆمەڵگا و بیر و دەربڕینی تاکی نووسەرەوە هەیە. دەبێتە بابەتی نووسینەکانیان، بەڵام نابێتە مانای ڕوون و دیار، بگرە لە چێژدا دەبێتە سرووشی مانا و چالاکیی وێنە، سرووشی مانا و چالاکیی وێنەش شاعیر لەوە نزیك دەخەنەوە بچێتە ناو جیهانبینیی تەسەوفەوە و لەو جیهانبینییەوە پێی بە نهێنییەکان ببا و بە هەقیقەت بگات، واتە: شاعیر پەیبەر و شیعریش پەیپێبراو.
سەنگەك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

جیایی

پانتایی جیاکارم لە بەرهەمەکانمدا خوڵقاندووە، لە پانتاییەکدا دەستنیشان ناکرێم. ئەرێ لە پانتاییە شیعرییەکاندا، دەچمەوە سەر چ پانتاییەکی خۆ تایبەتیکردن. تایبەتکار بۆی هەیە تەواوی هەبووەکانی، کە توانای کاریگەریان تێدا دەرکەوتووە، ڕاکێشێتە ناو بیرکردنەوەی چالاکی، کە بەردەوام هێما و هێماپێکراو بەرهەم دەهێنێت. لە یەك کاتیش لەناو هەموو پانتاییەکاندا کار بکات و دەستیان بۆ ببات.
بەرانبەر بە ئاگایی خۆم جەنگاوەرێکی مەشقکردوو و ئەهلی زیندوویەتی دڵ و یەکێتیی ئەشقم، پانتایی ئێستێتیکا و ڕێبازی وردبوونەوەم لە ژیانمدا هەڵبژاردووە، دەمەوێت بە ڕاناوی نادیار زمانی تێدا هەستیار بکەم، هەستیاریی تەواوی زمانی کوردی لە شیعری کلاسیکیماندا تواوەتەوە و دەرکەوتووەتەوە. کاتێك شیعری کلاسیکی دەخوێنمەوە هەست دەکەم تەواوی زمانی کوردی ڕووبەڕووم وەستاوەتەوە. دەمباتە ناو جیهانێك، کە قسەی لەبارەی دۆزینەوە و چرکە زیندووەکانی بوون کردووە، نەك گێڕانەوە. خەون و ناوەندی وشە: هەوڵدانن بۆ خۆناسین. لە ماڵی گەورەی شیعردا هەموومان پێکەوە داوای شیعریبوون و زمانێکی نەرم دەکەین، ئەو داوایە وزەی گەشەکردنی کرۆکیجوانی و بەرزکردنەوەی ئاستی هەقیقەتی گیانی و درامای ژیانە. نەرمیی زمان لە نەرمیی ئەو کەرەستەوە دێت، کە دەربڕینی لێدەکات، زمان شانەیەکی زیندووی زۆر قووڵە لە جەستە و پێکهاتەی مرۆق لە گۆڕانی دید و پەیوەندییەکاندا.
جیایی تاقیکردنەوەی من ئەوەیە: جیهانی پارچە پارچە دەخوڵقێنم و پەیوەندیی هێما و هێماپێکراویش دەپچڕێنم و دەستنیشانیان ناکەم. سەرچاوەکانی نووسین و ئاستەکانی دەنگ و تێبینیکردن و سەرنجدانم، لە جوانیی بێگەرد و بێ هاوتای ژیان وەردەگرم، دەگمەن و تاقانە دەبن بە هێما و هێماپێکراو.

شیعر چەند بچێتە ناو ژیان و دنیای خودایی و هەقیقەتی ڕۆژگارەوە، هێندەی دیكە گیانی تا هەتایە پەروەردە دەكا و دەیپارێزێت و ئەفسانە و ئەفسوون لەخودی خۆیەوە بڕەو پێدەدا.
شتێك لە نووسین، كە وەك ئەزموونێك پێشكەشم كردبێت، بەكاربردنی زمانی خەونە بە زمانی نووسین و ڕاچەناندن و چالاككردنی ناخی پێ توانایی و یادەوەری. دواجار تواندنەوەی چالاكییەكانی بیر لە هەستیاریی نووسیندا.
چامەی درێژی فرە دەنگ و ئاستدار، پڕۆژەیەكی كامڵە و لەسەر ئاستی بوون و كرانەوەی بەردەوام ڕادەوەستێت، سروشتی دایكی هەستەكانمە، ئاسۆیەكی ئەفسانە و ئەفسوون ئاساییە، ناتوانم لێی دەربازبم، بە كامڵترین فۆرمی شیعریی دەزانم و پەیڕەوی دەكەم، لە ڕایەڵ و تانوپۆی ڕستەكانیدا توانای جووڵاندنی فرە دەنگی و فرە پەیوەندی دەڕسكێت. مانا و زمان دەگۆڕێتەوە ئەو ئاستدارییەی هێزی نووسین ئاشكرای دەكات و دەیهێنێتە گۆڕێ، واتە: قووڵبوونەوە بە ناخی بینرا و شەپۆلی كات و شوێن سیمای بوون.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەكوڵێنێت، بەی دەردەكەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێكێین.

فرە دەنگی

ڕوانینی گەردوونی بار و بوار بە گەشەسەندنی شیعر دەڕەخسێنێت، ببڕای ببێ پەیوەندیی بە شێوەشی گەیاندن و فۆرمەكانییەوە نییە. خەیاڵ و ئەو ئاسۆیەی جیهانی بەهۆیەوە وێنا دەكەیت، لە دەرەوەی كەناڵەكانی ڕاگەیاندن كاری شیعریبوون بەڕێوە دەبەن، لە كەڵك وەرگرتن: دەست واڵا و دیموكراسین، سەرسامیی خۆشیان بە نەشونمای نوێبەخشیی گیانی ژیان ناشارنەوە.
دەتوانین لەوە دڵنیابین، كە شیعر هەموو سەنگایی ساتە وردەكانی بە تەنیا خستە سەر هەڵقوڵانی خەیاڵ، وەك بەرزایی و ناوەندی كاریگەر چووە ناوی و كرۆكی ژیانی بە هۆیەوە وێنا كرد. بێگومان لە باروبوارێك نزیك دەبینەوە، شیعری تاك دەنگی دەبێتە خۆنیشاندانێك و دەربڕین لەو باروبوارە بەهێزەدا.
دەكرێ لە بچووكبوونەوەی دنیا لە بینینی شاشەدا، یان هەر فۆرمێكی گەیاندنەوە، شیعری فرە دەنگ لە چنین و ڕایەڵ و تانوپۆی توند و تۆڕی ببێتە جێگرەوەی خەیاڵ، وەك بەرزایی و ناوەندی كاریگەر.
لە شیعری فرە دەنگیدا خەیاڵ ڕەگەزی سوودبینینە، بەرزایی و ناوەندی كاریگەر نییە. نیشاندانی باوەڕ و گیانی كراوە و دەوڵەمەندیی ئەم شێوازە، بە ئەندازەیەك لە چیرۆك و شانۆنامە و ڕۆمان و داستان و ئەدەبی پەخشاندا بە ئاشكرایی دەگاتە لووتكەی

بینین و تێگەیشتنی ڕوون.
لە شیعری درامیدا گفتوگۆ لەگەڵ هەست و ئەقڵی خوێنەر و شاکەس و کەسایەتییە جۆراوجۆرەکان دادەمەزرێنێت، هاوتایییەك دەدۆزێتەوە لەباری نووسیندا پەیڕەوی دەکات. لە پێکهاتە و بنەمای منی شیعریدا پێکدێت و دەبینرێت، خۆی لە منی تاکە کەسی شاعیر دەکشێتەوە، ڕۆڵ و ئاستی شاکەس و کەسایەتییە جۆرا و جۆرەکان و چێژێك دەگەیەنن، چێژی ئاراستەکراوی شاکەس و کەسایەتییە جۆراوجۆرەکان و واتاناسی.
زۆرێك لە شیعری ئیمڕۆمان، لەسەر سیستمی تاکدەنگی منی شاعیر وەك ڕەگەزێکی کارپێکەر بەڕێوە دەچێت، ئەم شێوازەش وەك هونەر هەرچی پێبوو بەخشی، چاوەڕوان ناکرێت هونەرێکی کاریگەری پێ مابێت بە بەخشین و سەرسامی، چونکە هیچ شتێك ڕوونادات قسەکەر یەك قسەکەرە و پانتایی نووسینەکەی داگیرکردووە، هەروەها بوونی شیعریش وەك شێواز و شێوە دەخاتە مەترسییەوە. لە کارایی و زیندوویی و هێز دووری دەخاتەوە، کە کارایی و زیندوویی و هێز باروبوارێکن هەمیشە زیندوومان دەکەنەوە و سەرچاوەی سەرسوڕهێنەرن.
یەکەمین کردەی هەستیارکردنی زمان، ڕستەکان بە مەبەستی گەیشتن بە چاوگە دەنگییەکان درێژ دەکاتەوە، چاوگە دەنگییەکانیش هەمیشە ئاگایی زمان تێیدا دەبێتە باروبواری ڕاستەقینەی نووسین و وزەی ترپە و ئاواز، لەم باروبوارەیەوە هەستیاریی زمان ڕوو دەدات. چەند ترپە و ئاوازێکی لێ دەبێتەوە بەناو خۆیدا دووبارە پەخش دەبێتەوە، جۆراوجۆریی ترپە و ئاواز: خەسڵەت و مۆرك و ماکی ناسینی ئەم چەشنەن، پشت بە وێنەهێنانەوەی یەك لە دوای یەکیش نابەستێت، زیاتر گەڕانەوە دەکاتە خۆبووژانەوە و دەرکەوتن و ئاراستە وەرگرتن.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکەوێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدە بزڕکێین.

دەستکاریکردن

دەقەکانم، ئەوانەی چاپم کردوون و ئەوانەی چاپیشم نەکردوون، هەمیشە لەسەر مێزی کارکردن دەستیان بۆ دەبەم، هەر چەند ڕستەیەکیان دەستکاری دەکەم و چەند لاپەڕەیەکیان دەخەمە سەر و چەند لاپەڕەیەکیشیان لێ لادەدەم. تا ئێستاش نەگەیشتووم بەدوا داڕشتنیان.
ئەو هونەر و دڵەڕاوکێیەی دەستکاریکردنەش لە کارکردنی بێ وچانی کاتژمێر، گواسترایەوە ناو باروبواری دەروونیی شاعیرییەتیی من.
کاتژمێر تەکان دەدا بەرەو ناو دەقی کات. دەقی کاتیش هەمیشە ئەو چرکەییەی جوانە تێیدا چاوەڕوانیت، کە هێز دەخاتە ئەو چرکەییەی بۆی دەڕوات، ڕۆیشتنی منیش هەمیشە بەرەو دەقی شیعرییە. هەموو شتەکانی کاریگەرییان بۆ نەشونمای ژیانەوە هەیە. لە زەینمدا ئامادەیان

دەکەم و دەیانکەم بە بەشێک لە چالاکییەکانی بیرکردنەوەم. دەستکاریی بەردەوامیش کارێکی دروستە بۆ نووسەری پڕ توانا و ئەزموونی پەڕینەوە، بە ناو پرسیارەکانی، کە بوون بەیەک جۆر دەستنیشان ناکەن، بەرگری و دەربڕین لە داهێنان دەکەن، چونکە هەر جارێک، کە دەستکاری دەکات، بەو نیازە بە تەواوی ژیان لەناو دەقەکەیدا ببینێت، یان ژیان بە تەواوی بهێنێتە ناو دەقەکەیەوە و بیگەیەنێت بە ئاستی خەونی نووسین. ئەویش یەک لە مەحاڵەکانی نووسینە، نووسین هەوڵدەدات بە مەحاڵ، مانەوەش لەناو ئەو مەحاڵە سووربوونی نووسەرە بە بینینی ژیان بە تەواوی لەناو دەقی بەگەردا.

سەنگێک هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەک شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

شاعیر

شاعیر، سەر گەرمییەکانی خۆی لە سنووری بیرکردنەوە و جیهانبینییەوە دەست پێدەکات و گیان و هەستەکانی چالاکە بەگشت جوانییە هاوبەشەکان. ئاراستەی ئاڵۆزکردنی جوانییە هاوبەشەکان نییە. سادەکردنەوەیەتی، بەرپرسە بەرانبەر بەرزبوونەوە و ڕسکاندنی ڕوانینی پڕ شیعریبوون و جووڵەی ئاخاوتن لە زماندا، پەیوەستیشە بەوەی پەیوەندییەکانی نێوان جوانی و فۆرمەکانی کۆمەڵگا وەک پرۆژەیەکی پەرەپێدان و پەرەپێدراو وەربگرێت.

کاری گوتار دامەزراندنیش لە پەیوەندییەکانەوە بکاتە وێنەیەکی ڕاستەقینەی ئەزموونکراوی هەقیقەت و بەهای مرۆڤ. لە هەمان کاتدا لە تواناکانی دەربڕیندا بەرزیان بکاتەوە ناو ڕایەڵ و تانوپۆی ڕستە و ترپە و ئاوازی ویژدانیان، لەویەوە وەک نیشان و نیشانە پیشانیان بدات، هەروەها دەسەڵاتی هەستیاریشی بەسەر ئاشکراکردنی چارەنووسی جوانی لە شێوازی نادیاردا، پشتگیر و پاڵپشت لە بەرزبوونەوە و بەهێزکردنی و داکۆکی لە مانەوەی بکات.

تەوەرەکانی هەست و سۆز و خەون بخاتە گەڕ بە هێشتنەوەی بەردەوامی چێژی گیانی. جوانی وەک ڕەگەزێکی چالاک و بنیادنەر، لە پێکهاتەی دەقدا بکاتە ناوەندی بەیەکگەیشتنی پەیوەندییەکان و باوەڕهێنان بە هەقیقەت و تواناکانی ژیان. بە واتای ڕاستەقینەی لەناو دەوروبەرێکی بە هێز لە هۆشیاریی فیکریدا، ئاکار دابڕێژێت. بەدواداچوونی مێژووی گیان و ئەوانی دیکە و چاونەترسیش بەرەو ڕووی ئەم ئاکار داڕشتنە بکاتە ماڵی هەر هەموومان و گەوهەر و ناوکی هونەری مانا دەرنەکەوتووەکان لە چرکە زیندووە دەگمەنەکان هەڵداتەوە.

کردەی نووسین وەک سەرەتایەکی هەمیشەیی و خاڵە یەکتربڕەکانی کات و

شوێن بپارێزێت. بە فراوانییەکی ئاستدار و کاریگەریش بانگەوازی لایەنداریی تەواوی ڕابگەیەنێت، دواجار بە ئاستی بەهای مرۆڤ بیناسێنێت، بپرسێت ئەرێ ئاستدارییەکانی شیعر و مرۆڤ چین، لە واقیعدا جێبەجێیان بکات و جێی پەسەندی بن. تا چەند توانیویەتی جوانی و هونەر بگەیەنێتە ئاستی ژیان و درکاندن و بەهای مرۆڤ.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بەڵێ دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

فەرهەنگ

وشە لەناو فەرهەنگدا بە یەك مانایی سنووردار و پابەندە، باروبواری هەڵکێڕینی نەماوە و چەسپاو و جێگیر و نەگۆڕە، لەسەر ئاستەکی چەسپاو و جێگیر و نەگۆڕیش پەیوەندی بە دەستنیشان کراوە، واتە: لەناو ژیان و بزووتنەوەی بەرەو پێشچوون کار و چالاکی لە وەرگیراوتەوە و خانەنشین و لاکەنارە و ئاستداری لە وەرگیراوتەوە.
شاعیر لە وشەکانی ناو ژیاندا دەچێتە کێشی زاڵ و ڕۆشنی خۆیەوە، وشە لە ساتەکی وردەکاراندا لە ژیان ئەزموون دەکات. شیعریش، هێز لە خودی زمان وەردەگرێت، بەزمانی ناو ژیانیش شیعریبوونی دەڕژێتە و پەیوەندییەکانی بە جیهان دەبەستێتەوە، کار و چالاکیی وشە گەرمەکانی ناو ژیان، وشە بە هێزەکانی ناو فەرهەنگیان لە خۆیانگەی نووسەری خودوریا دەربەدەر کردووە. هەست بە نائومێدییەکی ترسناك دەکەم لەو وشانەی لەناو فەرهەنگاندا وەنەوز دەدەن. دوای گواستنەوەیان بۆ ناو ڕستەی شیعریی کتوپڕ خەوی دووبارەکردنەوەی لە دەکەوێت. لە باری دووبارەکردنەوەشیاندا، بچووکتر دەبنەوە. دەستەواژە لەناو فەرهەنگدا خەشباوەن و بە ئومێدە، بەیەك مانایی دەی داکەوتووە و فۆرمەکانی کۆتایی پێهێناوە.
شاعیریش لەناو فەرهەنگدا سەر دەبات و وێناکانی کورت دەهێنێت، نەك سەرسام. لە وشەکانی بەردەست و زەینی خۆیەوە دەست پێدەکات و ئاسۆی هاندان و فەزای زاڵ دەبات. ڕۆشنبیرانی ئەکادیمی و فەرهەنگنووس و زمانەوان لە وشەکانی ناو فەرهەنگدا کار و چالاکییەکانیان بەرهەم دەهێنن. لە فەرهەنگدا ئاستی جیاکاری زمان نییە. هەموو داهێنانەکی زمان لە ئەدەبدا لە دەرەوەی فەرهەنگ ڕوودەدات، دەقی نایابیش لە کرۆکدا لە پەیوەندیی زمانەوە هێز و سەرکەوتن وەردەگرێت، ئاسۆیەك هاندەریەتی، ئاسۆی ئاستداری و پێکهاتە و پێکهاتن.
لەناو مێژووی ئەدەبدا، ئەدەبێك نییە لە وشەکانی ناو فەرهەنگەوە سەرکەوتنی بە دەست هێنابێت، بەڵێ فەرهەنگ لای من بووە تەلیسمەکی بکوژ، زوو خەم لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی دەرهێنا. ژیان فەرهەنگی شیعرە، هەر شاعیرەکیش هانا بۆ وشەکانی ناو فەرهەنگ ببات، نامۆیی

و دەستەپاچەیی خۆی بۆ شیعر ئاشکرا دەکات. مامەڵەی لەگەڵ وشەی ئامادەکراوە، بایەخی ساتە هەشیارییەکانی ناوەوەی خۆی لە دەست داوە، واتە: ڕۆڵی بەکارهێنانەوەی لەبیرچووەتەوە و هەست بە کاریگەریبوونی ناکات. ئەگەر نووسینەکی ئەدەبیش ساتە هەشیارییەکانی ناوەوەی نووسەر، خرۆشانی تواناکان و چالاکیی نەبووبێت. دەقەکی بێتاڵە لە ئەفسانە و ئەفسوون و هەشیاریی نووسین.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

ناونیشان

زۆر نییە لەناو ڕەخنە و لێکۆڵینەوەی ئەدەبی کوردیدا ناونیشان وەك بابەتێکی سەربەخۆ و گرنگ، بەهای پێبەخشراوە و مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت. لە هەموو باروبوارەکانیشدا ناونیشان و ناوەڕۆك دەچنەوە سەر یەك ماك و بنەما، ئەویش ناوەندە، واتە: دەقەکە، ئەگەر ناونیشان داهێنان بێت، دەبێتە هەستگەرمی و سرووشێك، داهێنانێکی تر بەدوای خۆیدا دەهێنێت. هەڵبژاردنی لەسەر بنەما و بیرۆکەی: ئەفسانە و ئەفسوون هەڵبژاردنێکی هەشمەندانە و داهێنەرانەیە، لە وێنە و سرووش و دەربڕیندا بەدەردەکەوێت و وزەی ئەو هەستە دەدرێتەوە، کە لە ناوەڕۆکدا بەدواداچوون و هەنگاو هەڵێنانە بۆ کۆکردنەوەی تاڵە تیشکەکان و وزەی ڕاستەقینە و هەوێنی شیعرەکە. لە ناوەڕۆکدا دەقی نوێبەخش یەکێیەکی یەکگرتووی تێدا نییە، چونکە ژیان پارچە پارچە بووە و جۆرێك هەڵوەشێنراوەتەوە. هەندێك جار پارچەکان لێك دوورن و هەندێك جاریش لێك نزیك. گرنگ ئەوەیە لە هەردوو باروبواری لێك نزیکی و لێك دووریی پارچەکان هەرێم و دەربڕینی ژیانن و بنەمایەکی پەیوەندیان هەیە. هەست بە پچڕانی پەیوەندیی نێوان ناونیشان و ناوەڕۆك ناکەین. ئەم دوو باروبوارەی لێك نزیکی و لێك دووری دابەش دەبن بەسەر دوو خاڵدا:
خاڵی یەکەم: ئەو دەقەی، کە دەقێکی نوێبەخشی یەکێیەکی یەکگرتووی تێدا نییە، ناونیشانەکە دەبێتە تاڵە تیشکێك لە ناوەڕۆکەکەدا.
خاڵی دووەم: ئەو دەقەی، کە دەقێکی ئاساییە یەکێیەکی یەکگرتووی تێدایە، ناونیشانەکە دەبێتە ڕامانی سەرەکی و بە تەواوی جەستەی دەقەکەدا شۆڕ دەبێتەوە و دەبێت بە ڕایەڵ و تانوپۆ، لە ناونیشانەوەش درێژە بە شیعرەکە دەدات ناونیشانەکانی من وەك تاڵە تیشکێکن بۆ مانا و ناوەڕۆکی دەقەکان. نەك وەك ڕامانی سەرەکی بە تەواوی جەستەی دەقەکەدا شۆڕ بووبێتەوە، هەروەها تاڵە تیشکەکان لەخۆیدا کۆ دەکاتەوە.

ناونیشان ناتوانێت ڕایەڵ و تانوپۆی ناو دەق ڕێکبخات، لەبەر ئەوەی ئەو خۆی هەوڵدەدات بە زمانێکی نەرم لەگەڵ ڕەگەز و توخمەکان پەیوەندی دروست بکات و هاوگونجان پەیدا بکات، لە ناوەڕاستی هەشتاکاندا: (ئەحمەدی مەلا) زێدی خۆی: (زەردك) بۆ ناونیشانی کۆشیعرێکی بەکارهێنا. ئەمە دەستپێشخەری و دیاردەیەك بوو لە ناونیشانی کۆشیعری کوردی، زۆریش بەجوانی گەیشتووە بە ناوەندی خۆبوونی داهێنان.

بەشێك لەناونیشانی کۆشیعری کوردی بەلامەوە وردبوونەوە و مەودایەکی هونەری و دۆخگۆڕن و سەرسامبوومە پێیان، نەشمتوانیوە سەرسامیی خۆم بەرانبەریان بشارمەوە، ئاستێکی بالایان بەدەقەکان داوە و هۆکارێك بوونە لە هۆکارەکانی داهێنان و گەلێك پنتیش لە ناوەرۆکدا ڕووندەکەنەوە، ئەو ناونیشانەی سەرسامیان کردووم ئەمانەن:

یەکەم: سەمای بەفری ئێواران – ی جەلال بەرزنجی.

دووەم: ڕوونبوونەوە- ی ڕەفیق سابیر.

سێیەم: تەمە سپییەکانی ڕۆح – ی کەریم دەشتی.

چوارەم: هێلانەی نغرۆ – ی مارف عومەر گوڵ.

پێنجەم: تاڤگەی مەند – ی نەژاد عەزیز سورمێ.

شەشەم: کاتێ قامیش بەئاگا هات بووبووە بلوێر – ی سامان دزەیی.

ناونیشان بەلای منەوە بەسەر سێ دۆخ و ئاستدا دابەشدەبێت و تێدەپەڕێت: ئەوەی لێرەدا وەك بار و بوار و دۆخگۆڕین، بەجۆش و ئەمەکەوە دەمەوێ ئاماژەی پێبدەم. ناونیشانی: (خەون وا خۆی گێڕایەوە)یە. سرووشی ئەم ناونیشانەم بەجۆش و سرووشێکی دووربەدووری ناونیشانی: (زەردەشت وا دوا)ی نیتشەوە لا دروست بووە و لە داڕشتنیدا هاوگونجانێکم بەکارهێناوە، هەروەها ناونیشانی: (کاتێ قامیش بەئاگاهات بووبووە بلوێر)، لە سروشت و سرووشی دێڕە شیعرێکی: (مەولانا جەلالەدینی ڕۆمی، لە سروودی نەی) وەرگیراوە. ئەوەی من گەرموگوڕییەکی زۆر شاراوەیە، ئەگەر خۆم ئەم گەرمی پێبەخشینەی ئەزموونی خۆم نەهێنمە بەرباس، کەس هەستی پێناکات و خاڵێکی هاودەقی لێ نادۆزرێتەوە، چونکە زۆر بە ئاگاییەوە لە ناوەندی ناونیشانەکەی نیتشەوە بەهرەم وەرگرتووە و چوومەتە دەرەوە، یان ناونیشانەکە لە سەرسامیی خۆی وەستاندوومی و بەڕێی خستوومەوە بۆ دروستکردنی سەرسامی خۆبوونی خۆم. هەرچی سامان دزەیییە لە ناوەندی دێڕەکەی ڕۆمی نەچووەتە دەرەوە و ماوەتەوە، هەروەها ئەوەندەی من ئاگاداربم، واشبزانم ئاگاییەکی ڕوون و وردم لە شیعری نوێی کوردیدا هەیە. وشەی (ئاو)، وەك ناونیشان یەکەم جار: (سامی شۆڕش) لە ژمارە (1)ی بڵاوکراوەی (نۆبەرە)، ساڵی 1970 بەکاریهێنا، شیعرێکی تێدا بڵاوکردەوە بە ناونیشانی: (بووکی ئاو).

ئەم ناونیشانە بۆ سەرەتای حەفتاکان ناونیشانێکی دۆخگۆڕ و کاریگەر بوو، پاش چوار ساڵی: (عەباس عەبدوڵڵا یووسف) بەجۆرێك لە جۆرەكان وەریگرت، یان گواستییەوە، کردی بە ناونیشانی نامیلکەیەکی بەناونیشانی: (ئاو). جا نازانم ئەم شێوازی وەرگرتنە دەچێتە چ خانەیەك، وەرگرتن، یان گواستنەوە، یان… تاد، بەڵام هەندێك ناونیشان هەیە. دەقاودەق وەرگیراوە، یان گواستراوەتەوە، یان… تاد، (بەفری گەرم – الثلج الحار) لە بن□□ت□دا ناونیشانی ڕۆمانێکی: (یوری بونداریف)ە، (غائب طعمة فرمان) وەریگێڕاوەتە سەر زمانی عەرەبی. (نەوزاد ڕەفعەت) لە ساڵی 1992، دەقاودەق وەریگرتووە، یان گواستوویەتییەوە، یان… تاد، کردی بە ناونیشانی کۆشیعرێکی خۆی، هەروەها ناونیشانی بەزەبر زەمینەیەکی کاریگەر و ترپە و ئاوازی مانەوە لە مێشکدا د□ه□□ت□وە و واقیعی خۆی تێدەپەڕێنی، دەبێتە واقیعی خواستراوی نووسینێکی تر، یان دۆخگۆڕینێك. نموونە: ناونیشانی کۆشیعری: (گوڵە بەدەکان)ی بۆدلێر، ناونیشانێکی ئێجگار ناسراوە و کاریگەری و زەمینەی کاریگەر و ترپە و ئاوازی مانەوەی لە مێشکی: (نەوزاد ڕەفعەت)دا جێهێشتووە و بە بێ هیچ ئاماژەیەك لە شیعرێکیدا، جا بێ ئاگایی بێ، یان بەئاگایی بەکاری هێناوە: (شەڕی گوڵە بەدەکانی باخی ئیرەم. گۆڤاری ڕامان، ژمارە 50. ل: 128) ناتوانین لەم بارەوە لە وردەکاری بەراورد بک□ینەوە، لەبەر ئەوەی دۆخگۆڕین نییە.

گواستنەوەیە.

من هەروا بە سادەیی ناونیشان وەرناگرم و بە قووڵی و وردبینییەوە، فەزای زاڵی دەخوێنمەوە و جێگای بایەخمە، ناونیشانی دۆخگۆڕ واتای جیابوون و جیاوازییە. لەو دۆخەوە خوێنەری نموونەیی تێدەگات نووسەر قووڵبینە، یان ڕووکەش.

ویستم لە ناونیشاندا کارێکی تایبەتمەند پێشکێش بکەم، لە جێگای پیت و دەنگدا وێن□ بکێشم، واتە: ئەگەر ناونیشانی شیعرێکم: (باڵندەی مەلەوان) بێت. لە شوێنی ناونیشان وێنەیەکی ماسیگرە، یان قورینگ… تاد، بکێشم. لەیەك کاتدا هەم شێوەی وێنە و هەم نیشانەی نووسین بدات. ئەو ویست و هەوڵەم تەنیا وەك بیرکردنەوەیەك مایەوە و جێبەجێم نەکرد، پێکهاتەی شێوە کارکردنەکەشم بنیاد نابوو. جێبەجێ نەکردنەکەشم تەنیا لەبەر ناکارایی و ئاستی شارەزانەبوونی نەخشەسازەکانی ڕۆژنامە و گۆڤارەکان بوو.

ساڵی 1993، هەوڵێکم لە شێوازی ناونیشان پێشکێش کرد. شیعرێکم بە ناونیشانی: (سەباح)، لە ژمارە (460ی پاشکۆی ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ)دا ب□□اوکردەوە. مامەڵەم لەگەڵ چوار توخمەکەی بوون، وەك پێکهاتەی گەردوون و جەستەی خۆم کردبوو. (با، خۆڵ، ئاگر،

ئاو). لە هەر بەشەکی سەربەخۆدا ناوی توخمێ مامەڵەی لەگەڵ کراوەکەم
وەک ناونیشانی لاوەکی لەژێر بەشەکە دانابوو، نەخشەسازی ڕۆژنامەکە
هونەرمەند: (هەڵگورد جوندیانی)، ئەم شێوازی ناونیشانەی بە ڕێزپەڕ
و نامۆ زانی، بەنابەدڵەی کاری تێدا کرد، ئەنجام هەوڵەکەی منی بە
تەواوی نەگەیاند. لە دوای بڵاوبوونەوەیدا، بەم ئاشکرا بوو ئەم
شێوازە سووریالییە فەرەنسییەکان لە سەرەتای دروستبوونیان
پێشکەشیان کردووە. ئەم هەوڵەشم وەک سەرەتایەک مایەوە و لەی
دوورکەوتمەوە، بەڵام ناونیشان بەوەندە وەک پرۆژەیەکی دواخراو لام
مایەوە و لە کەشیعرێکم تا بەم بکرێت و بتوانم پێشکەشی دەکەم،
دەشزانم لە شێوەی کارکردنەکەمدا بەڕەو کوێ دەڕۆم و چ هێزێ و
هەمایەک دەکەم بە ناوەند.
سەنگێک هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەک شیر دەکوژێنێت، بۆی
دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێکێین.

مانیفێست

وەک پرۆژەیەک مانیفێستی شیعریی خۆم ڕاگەیاند، بە ئەوەی ئەم
ڕاگەیاندنە ببێتە پاڵپشت و تیشکێ بۆ ئەزموونی شیعریم. مانیفێست و
خۆڕوونکردنەوە، پەنجەمۆر و ڕوانینی تایبەتیی نووسەرن، بە
کەرەستەیەکی خەمڵیو و ئەزموونێکی ڕاستەقینەوە بەرانبەر نووسین و
ئاسۆی چاوەڕوانی نووسین. بە نووسین و گۆڕاڵێکردنی، بە قووڵی
سەرجەم دەقەکانی خۆم بە توانای گێڕان لە ژیان و هونەر، هێنایەوە
ناو زەینم. لە مەودای خاڵی لاوازی، تا خاڵە سەرسوڕهێنەکانی
ئەزموونم وەرگرت، بەوپەڕی هۆشمەندی جیاکاریی هەستکردن لە
مەوداکانی مامەوە و تەفکریم، تا بووە پرۆژەی باش بیرکردنەوە و
گفتوگۆیەکی ڕۆشن. بنەماکانیم لە شەوق و کاکڵە و ناخی ئەو
مەودایانە دۆزییەوە، کە لە واقیعی نووسیندا هێناومەتە گۆڕێ. ئەو
واقیعەی چەنیشی بیر لە دەکەمەوە و دەیجووڵێنم.
پێش نووسین بیر لە مانا ناکەمەوە، دوای نووسین مانا دەدۆزرێتەوە،
هەروەها بیر و ڕاکانی ڕامگەیاندوون، هەموویان لە دەقەکاندا شوێنی
ژیربێژی و ئەو ئاماژە و نیشانانەی تێیدا بەرهەم هاتوون، ئاشکران.
چارەسەری هەندێک لە هەستە ڕۆمانسییە سەرەتاییەکانیشم کردوون،
هەڵەم بە ژێر دەڕۆ لاواز و سەرسوڕهێنەکانی کێشاون. خەونم کردووە بە
فۆرمی دەستپێکردن و دووبارە گێڕانەوە بە واقیعێکی دامەزراوی
خەونی.
سەنگێک هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەک شیر دەکوژێنێت، بۆی
دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێکێین.

قۆناغ

شیعر وەك درێژبووەوەی قۆناغی پێشتری وەرناگیرێت، لە هەندێك ڕەگەزدا یەك دەگرنەوە، لە زۆر ڕەگەزیش تەواو ئاستیان دەكەوێتە نێوان، دژی قۆناغ و ڕێباز و قوتابخانە و دابەشكردنم، دەقی داهێنراو بەسەر تەواوی ژیاندا دابەش دەبێت.

ژیان و خوێندنەوەی ڕووداو و دیاردەكان بە یەك ئاراستە نایەن، بە جیاكاری بیری یاخی و كەرەستەكانی شیعری لە كەشی شێوە گۆڕیندان، ئاستیش بەرەو گۆڕان و تێكەڵاوبوون وەردەگرن. هیچ قۆناغێكیش ناتوانێت قۆناغی پێشخۆی تەواو لەناو خۆیدا ون بكات، داهێنانەكانی لە گۆشەیەكی تەنگەبەر گەمارۆ بدات. جیاكارییەكان سروشتین. جیاكارییەكانی ئەو قۆناغ و ئەزموونانەی لە داهاتووشدا دەبنە هۆ و مایەی گفتوگۆی گۆڕانكاری هەمدیس هەر سروشتی دەبن.

شیعر لە زماندا ڕەونەقی شیعریبوون بەدەست دەهێنێت، زمانیش بە ئاراستەی هاتنی، ئاستی گۆڕان و تێكەڵاوبوون وەردەگرێت.

ئایا زمانی قۆناغەكانی ژیان درێژەپێدەر و دووبارەكردنەوەی یەكن. بە جیاكاریی ئەو دەستكەوتە هونەرییانەی لە ئاكامی پەرەسەندنی بیر و پێویستییە كۆمەڵایەتی و شارستانییەكان ئەزموون كراون و دامەزراون، یان بابەت و مەبەستەكان شێوازیان دەگۆڕێن و نیشانەكانی هەست پێدەكرێن. زمانی شیعر، شیعریبوون لە زمانی قۆناغێكی دیاریكراو وەرناگرێت، واتە: زمانی شاعیرێك، لە زمانی شاعیرێكی ترەوە دەست پێناكات، هەموو سەردەم و مەوداكان ڕادەكێشێتە ناو بازنەی بەڕێوەچوونی خۆی، هێز دەڕژێنێتە ناو تەكانەكانی بە بەكاربردن و ئاماژە ژیربەژێییەكان.

هیچ قۆناغێك نابینرێت، داهێنان تاجی لەسەر هەمایەكی دلێری نەنابێت و ئەستێرەیەكی بەرهەم نەهێنابێت. نموونە: قۆناغی كلاسیكی تاجی داهێنانی خستە سەری: (نالی). قۆناغی یەكەمی نوێبەخشی، تاجی داهێنانی خستە سەری: (گۆران). لە قۆناغی دووەمی نوێبەخشیدا، ئاستێكی تر دێتە گۆڕێ و ناتوانرێت داهێنەرێك وەك تاك و ئەستێرە دەستنیشان بكرێت و هەموو هونەرەكانی تێدا كۆبووبێتەوە.

نموونە: هەندێك فۆرم و شێواز و گوتاری شیعریی لای: (لەتیف هەڵمەت) هەیە. لای: (ئەنوەر قادر محەمەد) نییە. هەندێك فۆرم و شێواز و گوتاری شیعرییش لای: (شێركۆ بێكەس) هەیە. لای ئەوانی تر نییە، یان هەندێك فۆرم و شێواز و گوتاری شیعریی لای : (فەرهاد شاكەلی) هەیە. لای هیچێكیان نییە، كەواتە: لەم قۆناغەدا فۆرم و شێواز و گوتاری شیعری پەرەی سەندووە و ئاستی كۆی وەرگرتووە، تاك وەك ئەستێرە و هەمایەك وەرناگیرێت. فرە هەمایی هاتووەتە ناو داهێنانی شیعری كوردییەوە، بەڵام لە قۆناغی كلاسیكی و قۆناغی یەكەمی نوێبەخشیدا،

هەموو هونەرەکان لە هەریەك لە: (نالی و گۆران)دا ک□بوونەوە. بۆیە توانرا وەك تاك و ئەستێرە دەستنیشان بکرێن. لەگەڵ ئەمەش قوتابخانە و قۆناغ و ڕێباز و تەوژم… تاد، لەناو دەچن. تەنیا شیعر، شیعری بێگەرد. بە پلەی یەکەم دەمێنێتەوە. در□ژپ□دان و مێژوویی نین. هەندێ باری قووڵی سەرسامی تەسەوف لە شیعری ئەمڕۆ دەبینرێن و دەربڕین لە ژیان دەکەن.

سیماکانی لە قۆناغی کلاسیکی ڕەونەقیان بینراە، وەك پێویستییەك لەمڕۆدا ئەزموون دەکرێنەوە، ئەو پێویستییە ونبوونی نوێبەخشی نییە لەناو کلاسیکدا، ئەو شتانەی لە ڕۆژ و ڕۆژگاری خۆیاندا بەرەو بە ئەد□بوون دەچن، شتەکانی لەناو کۆمەڵگادا ئەدەبن و ئەوانی تواناشیان تێدایە ببنە ئەدەب، دەقئاوێزان بە جیاکاریی، بنیادی دامەزراندنە. هێڵی ڕوونی ڕوانینەکان بخاتە باری قووڵبوونەوە و سیما هاوبەشەکان بناسێنێت. زمانی جیاکار، ترپە و ئاوازی جیاکاری لێ دەبێتەوە. شێوەکانی دەربڕینیش لە ترپە و ئاواز وەردەگرێت. وەك فۆرم و پێکهاتەی ڕستە بەندیش جیاکارییەکان بەرەو چەندین ئاراستەی جیاکار ڕاماندەکێشن و بە کارامەیی بە گەڕمان دەخەنەوە بۆ دوانەخستنی ژیان، کە ژیان خۆی کردەیەکی دواخراوە. خاوەن فۆرم و توانایەکی سەرسوڕهێنیشە.

سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەمووما ن وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

پێویستی

من چێژ لە سەردەمی خۆم، واتە: چرکە زیندووەکانی ئێستا وەردەگرم و بە ئاسۆ و دوورییەکی گەرم و ئاسوودەی دەزانم، ڕۆژ و ڕۆژگارەکانی تێدا بەناویەکدا دەچن و بەیەك دەگەن، خۆم فریو نادەم بە ڕابردوو و داهاتووەوە، ئەمە منی دوورخستەوە لەوەی شیعری خۆسوورکردنەوە و هەڵوێستی دروستکراو بنووسم. ئەدەبێکی بە کاکڵ و زیندوو، لە گومانی ناڕوونی ڕابردوو و داهاتووەوە بەرهەم نایەت. لەم لێوردبوونەوەوە هەستم بۆ ژیان و هەڵبژاردنی شتەکانی دەوروبەر، پێکھێنان و شیکردنەوە هەڵوێستی وەرگرت. شەپۆلی هۆشیاری لە ناخمدا خۆی هەڵاوێشت و بەڵگەی ئەوەی پیشان دا، لە ناختدا پەیامبەرێك خوڵقاوە پێویستی بە دەربڕین و نووسینی کتێبێکە بۆ هەمووان، کتێبی بۆ هەمووانی من شیعرە، شیعری بێگەردیش پەیامی نییە، بەڵام مانا و سرووشی هەیە، واتە: هەست بکەیت شتێك هەیە و بیرت پێدەکاتەوە.

لەو خرۆشانەی خەون و واقیع و ژیان داوایان لە گیانم کرد، پێویستە کۆمان بکەیتەوە، خاڵی بەیەکگەیشتنمان شیعرە. فەزای زیندووی پەیامبەریەتی لە بوونم ڕسکا. گۆڕانێکی ڕیشەیی لە ڕوانینە

سەرەتاییەکانم بەرپا بوو، بەڵام لە ڕووبەڕووبوونەوەیەکی گیانیی یەکەمین ئامادەبوونی نووسین لە سەلیقە و چێژمدا چەخماخەی دا. خەی وەك كاتێكی بەرجەستە لە بینین و نووسین پیشان دا. ژیان و مەرگم لەناودا کردە سەرمەشقی پایەداربوون.

سروشتی دەربڕینیش دەگۆڕێن، هەندێ جار واقیع و ژیان جێدەهێڵم و دەچمە ناو خەون. هەندێ جاری دیکەش خەون جێدەهێڵم و دەچمە ناو چرکە زیندووەکانی واقیع و ژیان. ئەم جەنگەکێکردنە بیرکردنەوە و گفتوگۆ و بینین و دەروونم ئازاد دەکەن و دەچمە ناو کەشی نووسین، واتە: دەزینەوەی واقیعی نووسین. نووسینیش لە هەموو شوێنێکدا هەیە، لە هەندێك شوێندا بەڕوونی و سادەیی، لە هەندێ شوێنی تردا بە نیمچە ڕوونی، لە هەندێ شوێنی تریشدا بە شاراوەیی. تا لە بەشاییەکانیش پەیوەستە شاعیربم، لە مردنیشدا وەڵامی پێداویستییە شیعرییەکان بدەمەوە. سوپاس بۆ خودا چارەنووسی لەدایکبوونم لە وڵاتێکدا بووە، شیعری تێدا شتێکی جەوهەری و خۆشەویستە.

سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێکێین.

ڕەخنە

نووسین لەبارەی دەقەکانم ڕەخکراون، ئایا بوونەتە هەیەك لە دید و دیدگایانەوە بۆ خۆمدا بچمەوە، ڕەخنە ئامرازێکە بۆ باش تێگەیشتن لە ئەدەب، جۆرە سەرلەشێوانێك بۆ خوێنەر بەدی ناهێنێت. سەربەخۆیی دەق و خوێنەر گرنگە، کردەیەکی شارستانی و زانستییە، ڕەشنبیر سەداسەد خۆشحاڵ پێی، بەڵام لەو ڕەخنانەی وەك مەبەست ئایدەكێشمە ناو ئەو نووسینەوە یەکێکیانم بۆ دەستنیشان نەکرا پسپۆڕانە لەناو دەقەکم بە پرۆگرامێکی ئەکادیمی، یان خەیاڵێکی داهێنەرانە کاری کردبێت و بەشێك لە کردەی ڕەخنەیی لەناو خۆیدا هەڵگرتبێت. کەم ئەزموونی و کەم و کورتیی دەقی منی خستبێتە بەردەم کەمەڕێك نیشانەوە، یان خوێنەری خستبێتە خوێندنەوەیەکی تایبەتییەوە، کە پشت بە میتۆدەکانی ڕەخنەگر ببەستێت.

ئەو دیاردانە وامان لێدەکەن بپرسین، ئەرێ ئەم نووسینانە بە ڕەکدەخرێن. هەقیقەت لە کوێیە. ئایا هیچ لەو نووسەرانەی، کە ڕەشنبیریی خۆیان ئامادەیی لە نووسینە ڕەخکراوەکەدا نەبینیوە، توانیویانە پەیوەندییەکانی نێوان دەقەکانم بخوێننەوە و خۆیان تێیدا ئامادە بکەن بە کارێکی زانستییانە، کە توانای مانەوەی هەبێت، خاڵێك، یان چەند خاڵێکی قەناعەت پێکەر بخاتە ناو گفتوگۆوە، کە مەترسی بێت بۆ ئەو بیروڕا هونەرییانەی من پێشکەشم کردوون، ئاراستە و بەوای ئەدەبیی منیان پێکهێناوە.

ڕەخنەگرانی ئەکادیمی و خەیاڵ داهێنەریش، توانیویانە پانتاییەکی هەمیشە ئامادەی ئەزموونم پیشان بدەن. هەستیارییەکی قووڵی تێدا بێت لەناویدا ئاسوودە بیر بکەمەوە و پەیوەست بم بە خەونی نووسین. هەمیشە بڕوایەکی پتەویشم بە جیهانی منداڵییەوە هەیە. ئەو هەستە پاکەی لە گیانی منداڵییەتی پەروەردە کراوە. هەمان هەستی پاکیش لە سروشتدا دەجووڵێت. منداڵی و سروشت ناوەندێکن لە هەموو لایەکەوە بەیان دەچم.

لە پەیوەندییە برادەرییەکانم بە هەموو هەستەکانمەوە ڕێز لەبەرانبەر دەگرم، کەچی زوو لەوە حاڵی دەبم بەرانبەر پێویستە وەك گوێزێکی پووچ لە لەژاییدا فڕێ بدرێت. چەڵەکە پشت و پێش و تەنیشتی خۆی دەبینێت. خاوەنی بینین و مەودایەکی بێشوماریشە. بە پێچەوانەی چەڵەکە یەك ئاراستەی بینینم بە ژیان هەیە. ئاراستەی بینینی هەقیقەت و بەرزایی ڕۆشنبیری و داهێنان، پەیڕەویشی دەکەم. چ زیانێکیش بەو هەیەوە پێم بگات پێی زەرەرمەند نابم.

دیاردەی بێزراو لە ئەزموونی شاعیرێتیی من بینراوە، هەبووە بە نووسینێك بردوومیەتە کەشکۆڵان، دوای ماوەیەکی ئێجگار کورتیش هەر خودی هەمان کەسی خاوەن ئاراستەی کەشکۆڵان، بوونی ئەدەبیمی ڕەت کردووەتەوە، کە ئەو ماوە ئێجگار کورتە ناتوانرێت وەك گەڕان و ئەزموون لە دید و دیدگا تەماشا بکرێت.

ئەگەر نووسەر خۆی لە ئەنجامی ئەزموون و کارکردنی لەناو ئاماژە ئەدەبییەکاندا گەیشتبێت بەو دوو ئاراستەیەی کارکردنە و هاتبێتە سەر ڕۆشنایی باوەڕێك، وەك ئاکامی وەرچەرخانێك بیر لە ئاستەکان دەکەمەوە و پێی خۆشحاڵ دەبم. ئەگەر مایەی سوودوەرگرتن بێت، سوودیشی لێ وەردەگرم، بەڵام ئەگەر لەژێر چاوەڕوونی و ڕازیکردنی دژەکانم ئەو هەڵگەڕانەوەیەی کردبێتە داو و هەڵەك و کردەی نووسینی بەدوادا ببات، لەوانەیە بتوانێت لە ماوەیەکی ئێجگار کورتدا بە چەند ئاراستەیەکی دیکەشدا کەش و نیشانە و ئاراستەکردن وەربگرێت.

کاری ڕەخنەگر لەسەر ئەم پایە دەوەستێت سەنگی ئەدەب لە ڕۆشنبیریی کوردیدا دەربخات. هەندێك نووسین لە ئاستی هەرە بەرز ڕایانگرتووم. بێگومان ئەمەیان زێدەڕۆیی تێدایە. هەشە بە شێوەیەك دایپڵۆسیوم لە نزمترین ئاستی ئەدەبی دیاریکراوی کردووم. ئەمەشیان بێگومان ونکردنی ڕۆشنبیریی تێدایە.

خۆشم لەو دوو بەرەی دژ بەیەکە باش حاڵیم، داهێنان لەو پاداشتە نییە، کە لە ڕەخنەگر، یان هێزی باڵادەستی سیاسی وەردەگیرێت. خورپەی دڵ فەرمانڕەوایی بەردەوامیی داهێنانە. دیارییەکە خودا و زمان ئەو خورپەی دڵمان دەدەنێ و ئاشکرای دەکەن.

هیچ ڕستەیەك لەبارەی نووسینێك نامدرەوشێنێتەوە، ئەگەر هەست و

دەروونی نووسەرەکەی تێیدا ئازاد نەبێت، تا سەر ئێسکان گیر بخوات لە خوڕقاندنی دوو دیوی و کلکایەتی، لەگەڵ هەموو نووسینەکدام، تەنیا لەگەڵ ئەو نووسینەدا نیم ڕێك و بوغز و تاکتیکی سیاسەت تێیدا دەستەڵاتدار بێت. ئەو نووسینانە هۆشیاریی ڕەخنەیان تێدا بەکار نایەت. زیاتر چاودێریی نووسین و هەڵکوتانە سەر و پەلاماردانن. ئەم جۆرە ڕەتکردنەوانەش تەنیا شکست بۆ خاوەنەکەی تۆمار دەکەن. شکستییەکەش دەبێتە بابەتی لادانی ڕەخنە لە میتۆدە ڕەخنەییەکان و ئەم و ئەو ڕازیکردن لەسەر ڕەنجی ئەو دەقانەی خاوەنی هەقیقیترین بنەمای شیعریبوونن.

هەندێك لە نووسینی بەرزراو، یەك لەوانە لە ژمارە(126)ی هەفتەنامەی: (پاشکۆی عێراق – 28/2/1990)، بەناونیشانی: (عاجباتی هەشتەم لە جیهانی ئەدەبی کوردی)، بە شێوەیەکی گاڵتەجاڕانە ئاماژەیان بەو وێنە شیعرییە: (شەمەندەفەر گوێ بەڕێژەی مێژوو دەکرتێنێت) داوە.

لە ئایندەشدا گاڵتەکردن بە ئەزموونی سەرکەشان بەردەوام دەبێت. پێش منیش گاڵتە بە ئەزموونی سەرکەشانی دی کراون، دواتریش بوونەتە هەمایەکی ڕوون و زۆر درەوشاوە. نموونە: گۆران، کە توانیویەتی سیمای داهێنانی تاقانەی خۆی دەربخات، چووەتە ناو هەندێك کەڵە و کەمەڵ، نیمچە ڕۆشنبیری کەم ئەزموون و ناڕەشن بێ: (هەلوور بەلوور تەکامە – زەرد و سوور و شەمامە) تانەیان لێداوە. لەبەر ئەوەی شیعری لە دەرەوەی ژیان دەرهێنا و کردی بە ژیان، ئاسە و دووری و پانتاییەکیشی بە خوێنەری نموونەیی جێهێشت. ئەم دەربڕینەیان وەك بەهانەیەك دەهێنایەوە، کە لەسەر ئەم کەشە خەماوییە سیماکانی شیعری کوردی دەرخستووە و بە کاراماییی و وردی هەوەی تێگەیشتنی کەشە خەماوییەکانی داوە، من لەبەردا سەرنجەکانم دەرخستووە و لەم نەکەڵەیوەتەوە، واتە: ئەم دەربڕینەم تەنیا بە ڕوونکردنەوەیە. بەهەرحاڵ ئەرە ئەو ڕێزدارانە کە بوون و لە مێژوودا چییان پێکرا. لەمەڕەدا ئەمەمانان چەندیان دەناسین، وەك ڕەگ و سەرچاوەی چێژبەخش پەیوەندییە نادیارەکانی خەیاڵکردن و بیرکردنەوەمان لەیەك ئاشکرا بکەن. لە لەکجیابوونەوە و پەکەوەبوونیانیش هاوگونجانەیەك نیشان بدەن، یان لە پانۆرامای داهێنان لە کوێندەر دەستنیشانیان بکەین. ئەوانەی هەقیقەتی داهێنانی مەزنیان زانیوە ئەوە دەزانن، کە (گۆران) توانی دیوانی نوێبەخشی شیعری کوردی بنووسێت، لەگەڵ تێپەڕینی ڕۆژگار پێگە و ناوبانگ و شاعیرییەتی زیاتر بدرەوشێتەوە لەوەی، کە خۆی لە ژیاندا مابوو، هەیبوو، کەواتە: بەرهەمهێنانی شیعری بەگەرد ئەفسانە و ئەفسوونی هەموو سەردەمەکان و بەگەڕخەری هێزی ژیانە. لەکدانەوەی شیعر، یەك لەو گوناهانەیە، کە لەخۆشبوونی

بە نییە، لە لەدەستدانی ئەزموونی ئەستێتیکای بەشێك لە نووسینی کوردی، لە لێکدانەوەی ئەم وێنە شیعرییەم، بەدە داوای بووردن لە گیانی بەهێزی ئەم گوناهە دەکەم، ڕەنگە خوێنەر هەندێك جار تێگەیشتنی بۆ دەق بگاتە ئاستی تێگەیشتنی نووسەرەکە و قووڵتریش بچێت.

دەقی من کەم تا زۆرێك هەشیارییەکی جیاکاری هەناوەتە گۆڕێ و لەناو کلتووری کوردییەوە هاتووەتە بەرهەم، ڕەنگە هەیەکەشی ئەوە بێت ویستبێتم لەناو ئەم کلتوورەدا هەوڵ بۆ خۆبوونی خۆم بدەم. ئەم وێنەیەش بەرهەمی بیری گەرمی منە، خەیاڵی شاعیرییەتیم لە هەنانە پێشەوەی منداڵی تاقی کردووەتەوە.

یەك لە جەژنەکانی حەفتاکان، جەژنانەکانم پێنجا فلس بوو، لەگەڵ یەك لە کوڕەکانی مامم چووین پێنجا فلسەکەمان خستە سەر هێڵی ئاسنینی شەمەندەفەر بەو نیازەی، کە بەسەریدا بڕوات پێنجا فلسەکە گەورە دەبێت و فەرمی سەد فلسی وەردەگرێت. بە ئەنجامی ئەو کردارە دەتوانین چێژ زیاتر لە جەژن وەربگرین. کەچی بە شێوەیەکی وا هەردوو دیوی پێنجا فلسەکەی سڕییەوە شوێنەوار و نیشانەی پارەی پێوە دیار نەما. جا شەمەندەفەر لە چێژی جەژنەك بەبەشی کردووم و چێژی ساتێك لە منداڵیی کوشتووم و نەفەسبڕ دنیای ئەفسووناوی دەستکاری کردم.

لەم وێنەیەدا سڕینەوەکەم وەك کاردانەوەیەك کار پێکردووە و جووڵاندوومە. بەلای زۆرێك شەمەندەفەر هێی گەیاندن و گەشت و خۆشحاڵی و بەپاچەی ئاواتە، بەڵام لە دید و دیدگای ئەو کاتی من وەك دڕندەیەکی ترسناك تەماشا دەکرا، هەروەها وەك وێنەیەکی ڕووبەڕووبوونەوە و گرژبوون بەکار براوە. شەمەندەفەر هاوتا کراوە بە کەسایەتیی دیکتاتۆر و جووڵێنراوە، کە نەشونماکردنی ژیان و زمان و نیشانە دەسڕێتەوە و دەوروبەرێکی نالەبار و بەربەستە بۆ گەشەکردن و پێشکەوتن.

هێزی خود لەم وێنەیەدا دەسەڵاتدارە، دەقئاوەزانییەکی نیشانە ناسیشم لە نێوان هێزی نووسین و هۆشمەندیی کۆمەڵگادا دەزیوێتەوە. دەزینەوەی ئەم دەقئاوەزانییە لە کێشەی ڕەخنەنووسێك نییە، کە خاوەنی پرۆژەی دەزینەوە نەبێت.

کات و شوێن و هەما و هێزی خودی چالاك لە دەربڕینەکانمدا وێنەیان زۆرە، بەڵام تا بەڕەی پێ سرووشی هەمەچەشنی مرۆڤ و شێوە و شێوازی تەقینەوەی خێرا.

لەبارخراپیی کێشە و گرفتی ڕەخنەی ئەدەبی کوردیدا، هەندێك لە نەوەی پێش خۆم و نەوەی دوای خۆمی گوێڵایەییان، بەهۆوەی شانەیەکی لێك نزیك، نووسینم لەبارە ڕەکدەخەن. بە ئاشکراش کار بە ئەم

هاوکاری□یان دەکەن. شانە دووبارەکردنەوەی ڕەفتاری خێڵایەتییە،
بەهەمان جۆر و دەستووری سەلەفییانە بەڕێوە دەچێت. هەر
خەوندیدەیەك ئەفسانە و ئەفسوون و ناوەندێکی زاڵ و کاریگەرە لە
نووسیندا، ئەو ئەقڵییەتە کۆنخوازانەی بڕوایان بە بیرکردنەوەی
ئەوی دی نییە. ترسی هەڵوەشانەوە وەك عەلیشیشی گیقبووەوە
دەیانباتەوە ناو قەبارەی سروشتیی خۆیان، کەواتە: دژایەتیکردنەکە
بە سروشتی و تۆمارکردنی ناکۆکیی ئەوی دی وەردەگرم. نووسەر بینینی
ژیان و سەیری دنیاکردنی، بووە کۆنترۆڵکردنی ئەوی دی، لەگەڵ
دەروون و بیرکردنەوەی خۆی گ□یوەتە کۆتایییەکی بێزراو.
نووسەرێکیش لەگەڵ خودی خۆی گەیشتە کۆتایی، گوڕنەتەڵە و چەنەباز و
منگەمنگکار و دەعبای پەلوپۆ شکاو و مردۆخە، پێویستە بچێت داوا
بکات لە خانەی پیر و پەککەوتووەکان ناونووس بکرێت. بگرەو بەردەم
لەگەڵ ئەوی دی نییە، بینینی ژیان و سەیری دنیاکردنم لەگەڵ دەروون
و بیرکردنەوەی خۆمدا، هەمیشە لە ئەزموون و نیشانە ناسیدایە. شانە
دەستکردی دەسەڵات و هێزی باڵا دەستی سیاسییە. کار پێکردنیشی بە
نیازی ڕێ پێ بزرکردن و دووچاری گرفتکردنی ئەوی دی، خۆی ترسێکی
کەمەرشکێنە لە ئەزموونی پڕ شایەن بە ئاماژە، باوەڕ پتەویشم
بەهێزی خ□وبینیم بۆ نوێبەخشی، وا دەبینم یەك یەك دەگلێن و
ڕووبەڕووی داهێنان شەرمەزار و چاو بەرەوژێر دەبن. خاوەن پرۆژەش
دەبێت بە خاوەنی ئەو سەروەرییە بێدەنگەی کە د□ق، ه□روەها
جیاکاریی نەوە جیاکارەکانیش بە دیاردەیەکی تەندروست دەزانم و
ڕێزی لێدەنێم، بەڵام بێز لەو بارە ناسروشتییە دەکەمەوە لەسەر
بنیادی ڕوانین دروستی ناکەن و ئیرەیی و حوکمی پێشینەی بێ سوود
بەڕێوەی دەبات. بە هیچ جۆرێکیش بیرم لەوە نەکردووەتەوە هێڵی
هاوبەشی خۆم لە شیعری کوردیدا جیا بکەمەوە، بەڵام هەردەم ئەو
بیرکردنەو□ یە دەمخواتەوە، کە هەنگاوێکی چوست و بنچینەیی دیکەبم
لە ئەزموونی قەناعەت پێهاتووی خۆم. لە هەموو ناوەندێکی بە
گێچەڵیش دوور دەکەومەوە، سەرگەرمی بەدیهێنانی خەونی نووسین دەبم،
جۆشێکی خۆڕسك و لەخۆوە و باشم بۆ خوێندنەوە و نووسین لا پەیدا
بووە. لەگەڵ ئەمەش: سەرجەم ئەزموونی هیچ شاعیرێکی کوردم بەدڵ
نەبووە، بەڵام شیعری تاك تاك و هەڵبژاردەم بەدڵ بووە و ماچم
کردووە. ئەم بارەی خۆم بۆ ئەزموونی ئەوانی دی، بەهەمان چەشنیش لای
ئەوانی دی بۆ ئەزموونی خۆم بە ڕەوا دەزانم.
لە سەرجەم دەقەکانیشدا ئاراستەیەکی خەونیم، یان نیمچە خەونیم
دەربڕیوە، خەون سرووش و سروشتی پێغەمبەرانە، خودا دەیدات بە کەسی
پەیامدار. من وەك کەسایەتی، خەونێکم لە شیعرەوە بەرهەمهاتووم،
خەونیش ڕادەگەیەنم. نادیارییەك لە خەوندا هەموو گەمارۆکانی

شکاندووە، نووسین ڕاوی ئەو نادیارییەیە. خەون درەوشانەوەی واقیعە، زمان لە دەقی خەونیدا ئامرازی گەیاندن نییە، ئامرازی سرووش و چالاکیی وێنە و ناسینی ڕەنگەکانە. ئاسانە بگەیت بە ئەوی دی، بەڵام ئاسان نییە بگەیت بە خودی وریای خەت، کە گەیشتی بە خودی وریای خەت، دەرەوە و ئەوی دی بەلاتەوە دەبنە شتەکی لاوەکی، یان زۆر لاوەکی. گەیشتووم بەو قەناعەتە ڕەهایە، تەمەن و کات هەر هەندە باروبوار و ماوەم دەدەن بزانم من چیم لە ژیان دەوێت، بە گرنگیشی نازانم، بزانم دەرەوە و ئەوی دی چییان لە من دەوێت.

ئیلتیزامم بە بەوا هونەرییەکانی خۆمەوە هەیە، کلتووری نیمچە تایبەت بە خۆشم هەڵبژاردووە و کاری پێدەکەم. هەستیش دەکەم کۆمەڵگای ئێمە چووەتە ناو نەریت و ڕابردووەوە، پێویستە دەربهێنرێت، مانەوەی توانا و ئەزموونی هەڵدەبزێکێنێت و زیان بە گەشەسەندنی دەگەیەنێ و خەمڵینی دوا دەخات.

لەو هەموو گێچەڵانەی پێم کراون، تەنیا وەك نموونە و ڕوونکردنەوە: تیشکێك لە یەکێکیان وەردەگرم و مەودایەك دادەمەزرێنم: لە 6/3/1985 لە هەفتەی بەڕێوەبەرایەتی ڕۆشنبیری خوێنەری هەولێر، یەکێتی نووسەرانی کورد – لقی هەولێر، کۆڕێکی شیعر خوێندنەوەی بە کۆمەڵێك شاعیر ڕێکخست، ڕێکخەر و کۆڕگێڕ: (محەمەد خدر مەولوود) بوو، من بەشی پێنجەمی (زەوان)م خوێندەوە. کۆپلەیەك لەم بەشەی خوێندمەوە ئەمەیە:

(من کەوتنی خۆم خۆش دەوێ

باوەشمی تەوەردەنم) زەوان: ل41

کۆڕگێڕ بەم کۆپلەیە کاریگەر بوو. تاسەی بەردەوامیشی بۆی هەبوو، هەر چەند جارێك یەکتریمان دەبینی باسی ئەم کۆپلەیەی دەکرد. ویستی کۆچیرۆکێك چاپ بکات. داوای لێکردم ئەم کۆپلەیە وەك کلیل بەکار بهێنێت و ناونیشانی کۆچیرۆکەکەی بکاتە (کەوتن)، لە کاتێکدا ئامادەبوو هەموو دەربڕینی ڕۆحی خۆی لەژێر کۆپلەیەکی زەواندا ناودێر بکات. دواتر ساردییەك کەوتە نێوانمان و زەوانیش وەك کتێب چاپکرا. لە ژمارە (15)ی ڕۆژنامەی: (ئاسۆ – 14/11/1989)، نووسینێکی لەبارەی زەواندا نووسی بەناونیشانی: (دەقی مردوو: زەوان = جل و بەرگ = .)، کارێکی بە زەوان کرد، مەگەر ڕەشەبا بە داری بەری کردبێت و هەر ئەڵڵا و دەستنیشانکردنی چییەتییەکی دیاریکراوی بوو.

سەنگەڵێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شێر دەکوڕێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێکەین.

خوێندنەوە

شێوازی خوێندنەوە بەشێك لە بەهای چێژی لەناو خۆیدا هەڵگرتووە، سەرەنجام ئەم گواستنەوەی چێژەش دەبێتە بەشێك لە ڕۆشنبیریی گوێگر.
شیعر وەك دەق، شیعر وەك شێوازی خوێندنەوە. دوو یەكەن لە یەك سەرچاوەوە پەرەیان نەگرتووە.
وەك دەق دەسەڵاتی جوانی و بیرکردنەوە لە چێژدا دروست دەکات.
وەك شێوازی خوێندنەوەش، دەنگ و جووڵە و ئاوازی پیت و هێماكانی دەست و ڕوخسار، ڕۆڵی جوانی و بیرکردنەوە دەگێڕن و دروستی دەكەن.
ئەزموونی شیعر خوێندنەوەی ناو هۆڵ و بەر میکرۆفۆنم هەیە، بەڵام شێوازی خوێندنەوە و دەنگ و جووڵە و ئاوازی پیت و هێماكانی دەست و ڕوخسارم پەیوەندیی خۆی لەگەڵ گوێگر نادۆزێتەوە، نەتوانینی گواستنەوەی مانا و جوانی لە نائاگاییم دەجووڵێت و مەوداكانی بیرکردنەوەی خۆم لەگەڵ مەوداكانی چێژی گوێگر سەرچاوەكانیان تا ڕادە و ئاستی ڕژانە ناویەك لێك نزیك نابێتەوە.
لە 15/9/1985: (دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوكردنەوەی كوردی) نووسینگەی هەولێر، كە: (مەحموود زامدار) بەرپرسی بوو، كۆڕێكی شیعر خوێندنەوەی بۆ شاعیران: (فەرەیدوون عەبدول بەرزنجی و قوبادی جەلیزادە و ئیسماعیل بەرزنجی و محەمەد حوسێن هەڵەبجەیی و من) لە هۆڵی بەڕێوەبەرایەتی ڕۆشنبیری جەماوەری هەولێر ڕێكخست، من شیعری: (دابارین)م تێدا خوێندەوە. (حوسێن عارف) سەرنووسەری گۆڤاری (كاروان) بوو، دوای تەواوبوونی كۆڕەكە ئەم گەورەیییەی نواند و بە بزەیەكی باوكانەوە شیعرەكەی لێ وەرگرتم و لە ژمارە (43) گۆڤاری كارواندا بڵاوی كردەوە. ئامۆژگاریشی كردم، شێوازی شیعر خوێندنەوەم باش نییە. ئەم ئارەزووە لەناخی خۆم بمرێنم، كە لەبەر میكرۆفۆن دەربكەوم و بناسرێم. پێی گوتم: میكرۆفۆن بۆ گۆرانیبێژ سەكۆی تاقیكردنەوە و خۆپێشكێشكردنە، تۆ شاعیری و بەرەو شیعری جیهانبینی و تێڕامان دەڕۆی. لەم چوار شاعیرەی تر، كە شیعریان خوێندەوە جیابووی. لەم باروبوارەدا زمان و شێوازت بە هونەری جۆراوجۆر و قووڵبوونەوە دەوڵەمەند بكە، بەردەوامبوونیش بۆی سەلماندم ئەو چوار شاعیرە وەك سەرەتا و لە یەك شوێنپێ مانەوە.
دوای ئەم گەورەیی نواندنەی هەمیشە وەك داهێنەرێك و مرۆڤێكی گەورە تەماشام كردووە و ڕێز و شكۆیە لە نێوانمان بەردەوامی هەیە.
شیعر شوێنی ڕاستیقینەی گرتووە. چڕبوونەوەی چێژی كۆمەڵگای كوردیش لە شیعردا بووەتە ناوەند. هیچ هونەرێكی دی هێندەی ئەم بەشە پەروەردەی چێژی كۆمەڵگای نەكردووە. هەندێك خورپەی بزربووی ناخ هەن، ڕەگەزەكانی دیكەی ئەدەبی نایدۆزێنەوە. تەنیا شیعر لەباری درەوشانەوەیدا دەتوانێت بیاندۆزێتەوە. نووسین و هونەر ئاراستەیان بەرەو ژیان و چێژە، بەڵام كردەی داهێنانی پێتی، ستایشی ژیان نییە

لە پێناوی چێژدا، تێڕوانینی نوێ لەبارەی ژیان و چێژ دەخوڵقێنێ و دەیکاتە قەناعەتی مر□ق، مر□قی نوێبەخش و بەخشندەش ڕازەکان دەدۆزێتەوە.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

تێپەڕاندن

بە هیچ شێوەیەك بڕوام بە تێپەڕاندن نییە، بگرە بڕوام بەگۆڕان و جیهانبینینی جیاکار هەیە. تا ئێستاش نەمتوانیوە بڕوا بەوە بھێنم: (نالی)، (باباتاهیر)ی تێپەڕ کردووە، هەروەها: (گۆران) جەستەی شیعری کلاسیکی بەتەواوی جێهێڵاوە. ئێمەمانیش خاڵی جیابوونەوەی ڕەهامان لەگەڵ نەوەی پێش خۆماندا نابىت. دەقئاوێزانییەکی بەهێز لە نێوان هەموو نەوەکاندا ئاشکرایە و لەوانەی دوای ئێمەمانیش بەردەوامی دەمێنێت. وا دەبینم هەر ڕۆژ و ڕۆژگارێك جیهانبینیی خۆی بەسەر کەسی خاوەن جیهانبینیی ڕۆشنکار و هێمای هەمەچەشن دەسەپێنێ. وەك چۆن هەموو وەرزێك بە فراوانی سەیری ئاو و هەوای تایبەت بەخۆی دەکات و دەیسەپێنێتیش، ئەم ئاو و هەوایەش کەم و زۆرێك کاریگەری بە بارستی خۆی بەسەر نەشونمای درەختەکان جێدەهێڵێت. ئەوەی تێبینیم کردووە نەوەی پێش ئێمە ستوونی ژیانیان هێنایە ناو شیعر و ئەزموونیان کرد. ئێمە ستوونی و ئاسۆیی و بازنەیی ژیان و خەیاڵ و خەونمان هێنایە ناو شیعر و فراوانتر ئەزموونمان کرد و درەوشاوە و دەوڵەمەندتر ناساندمان.
نەوەی دوای ئێمەش کۆمەڵێك جیهانبینیی زیاد دەکەنە سەر قۆناغی شیعری ئێمە. ئەمە یاسای ژیانە و دەبێت قبووڵمان بێت. قبووڵکردنی ئەم هەقیقەتە ناوەندێکی چەسپاوە لە بڕوا بەخۆبوون و هەقیقەت بینین و دیاردەکانی پەیوەندیدار بە چییەتی بوونەوە.
پ□ر□ژەی تێپەڕاندنم نییە، زیاتر خەوندیدەی پێکھێنانی هێڵ و هێماکانی خۆمم، شیعریبوون سیمای ڕوونی گشت نەوەکانە و شانەیەکی زیندووی زۆر قووڵە لە جەستە و پێکهاتەی مر□قدا.
دەقئاوێزانی دەتگەیەنێت بە فۆرمی ڕۆشنبیری و بیرکردنەوەی چالاك و دەتدرەوشێنێتەوە. ئەگەر ڕۆشنبیری□ك دەقئاوێزانی لەگەڵ گیانی بەهێزی ڕۆشنبیریی دنیا نەهێنێتە ئاستی هەست پێکردن، نەیتوانیوە لە پەیوەندی و گفتوگۆ و بیرکردنەوەی ئەوانی دیکەدا، ببێتە کەسایەتییەك: بتوانێت زانستی ژیان کۆ بکاتەوە. ڕۆشنبیری□کیش نەتوانێت ببێتە کەسایەتییەك. زانستی ژیان کۆ بکاتەوە، لەناو ڕۆشنبیریی دنیادا خەیاڵی باش بەڕێوە نەچووە.
لە بەرزبوونەوەی هێڵی هونەری دەتوانێت لەناو ڕۆشنبیریی دنیا

نیشتەجێ بێت و لە گەڕان بۆ بنەڕەتیش چالاك و بەرهەمدار بێت،
خەسڵەت و ئاسۆی خۆبوونی بدۆزێتەوە. چرکەساتی ئاسۆی خۆبوونیش،
چرکەساتێکی گەرم و ئاسوودە و چڕە لە ژیاندا.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی
دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵد□ بزڕکێین.

بەهرە

لە دامێنی هەر دەقێکم، مێژووویەك تۆمارکراوە، بڵێی بڕوام بەوە هەبێت نووسین هەڵچوون و کاتی تایبەتییە، یان بەهرە و سرووش ماوەیەکی دوور و درێژ بەردەوام بەشدار و هاوکارم بن لە نووسینی بەشە پێکهێنەرەکانی دەق. لەو تەمەنەی نووسینمدا، کە نزیکە چارەگە سەدەیەکە بەکامی دڵ لەناو سنوورەکانی لە هاتوچۆدام، ژیان هاندەر و هۆکاربووە بۆ وزەی خرۆشان. ڕاوی چەند دەقێکم کردوون، ئەوانەی نووسیویشمن هێشتان لە نووسینیان تەواو نەبوویمە و نەگەیشتووم بەدوا داڕشتنیان. بڕواشم وایە بەهرە و سرووش کار لە ئامادەبوونی نووسەر دەکەن بۆ کەشی خرۆشان، بەڵام وەك هاندەر و هۆکار و خورپەیەکی شاراوە نەك شتێکی بنەڕەتی و تەواوکاری بنیادی بەردەوامیی نووسین، لە نووسیندا زیاتر تێڕامان و خەون و ئێستێتیکای ویژدانیی، بە پلەی یەکەم کاریگەری و بەشداریی بەردەوامیم دەدەنێ. ناخی وریام ئامادەی بنیادی بەردەوامیی نووسین دەکەن.
سەرەتاکانی نووسین لە هۆشیاری و یاداشت و خەونمدا ئامادە دەبێت. چاوەڕوانی کەشی نووسین دەکات. لەوانەیە ئەم کەشە چێژبەخشە شکۆ و بەهرە و سرووشی نووسین بێت و بنەماکانی بەڕێوە ببات، کە ژیان و سروشت و دڵبەر وەك تۆیەکی گەردوونی ببینێ و مامەڵەی ئێستێتیکی لەگەڵدا بکات. تا ڕادەیەکی زۆر باش نووسین پێویستی بە ژیری هەیە، تا دەستت بەسەر ئامرازە هونەرییەکانیدا بشکێت، ئەفسانە و ئەفسوونی نووسین بەهۆی بەهرەیەکی پەروەردەکراودا بەجێ بهێنێت.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی
دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵد□ بزڕکێین.

خوێنەر

لەناوەوەی خۆم، بە بۆچوون و تێگەیشتنی زاهیدێك ژیانم هەڵبژاردووە و بە چاوی دەمار و خوێن و پشت سەیری تەواوی شیعری کوردی دەکەم، شیعری: زمان و ئێستێتیکی و مرۆڤدۆستانەشم خۆشدەوێت، شیعر وەك توانا و ئەزموون هەڵگری وزەی ژیانە. لەناو شیعریشدا ژیان دووچاری ن□س□ر□وتن و هەندێك جەنگی پێویستی کردووم. بوێرییەکانی

ڕووبەڕووبوونەوە بەرانبەر ئەو مەترسیانەی لە لەناوچووندا دەبن بە هەست، کتێبی دەگمەنن. هەوڵ دەدەم تێیان بگەم، دواجاریش بیانووسم، ئەو ژیانەم لا جوان و پەسندە، هەست و خەون لەناو دەقی شیعریدا دەیکەنە ئاماژە و ئاخاوتن. لە ئاخاوتندا لە خاڵی هاوبەش نزیك دەبینەوە، یان دەگەین بە وەڵامێك بۆ ئاخاوتن. خەون و یادەوەری لە سێبەریدا بە یەکتری دەگەن و دەبن بە واقیعێك لە واقیعەکانی بوون. لە نێوان پەسندکردن و ڕەتکردنەوەی خوێنەرانی هۆشیار و خوێنەرانی ئاساییدا، نووسین لەکوێ خۆی دەدۆزێتەوە. جیاکاریی نێوان خوێنەری زۆر و خوێنەر ئاشکرایە. قۆناغی شیعری کلاسیکی کوردی پڕ خوێنەرە، بەڵام خوێنەری نییە.

ئەو مشتومڕە لە نهێنیی ئەو دەقانەدا بە دەست دەکەوێت، وەك سەرچاوەی چێژبەخش پەیوەستمان بەخوێندنەوەیانە. پەیوەندییەکی دڵخۆشکەریان لەگەڵ مووچڕك و تەزوو و خورپەی شاراوەی ناخ پێکهێناوە.

من یەك بەباری خۆم، کە پەستی دامدەگرێت و لە هەموو دنیا بێ ئومێد دەبم پەنا بۆ دیوانی: مەحوی، یان دیوانی: حاجی قادری کۆیی، یان دیوانی: گۆران، یان دیوانی: دیلان، یان کۆشیعری: ئەحمەد تاقانە… تاد، دەبەم. لە شیعری کوردیدا ئەمانە نموونەی دەگمەنن. ئامادەم دەکەنەوە بۆ گرنگیدان بە هەموو بوارەکانی ژیان، یان دەگەمە فۆرمی گەیشتن بە هەموو شتەکان و ناخی خۆم. هەر هەموو ئاستەکیش ڕێز لە ژیان دەنێت و هەوڵی بەرەو پێشەوە بردن و گەشەسەندن و بیرکردنەوەی باشتر دەدات، هەریەکیش بە تێگەیشتنی خۆی چێژی لێ وەردەگرێت. نووسەریش لەسەر بنەما و فراوانبوونی مەوداکانی زمان و هێشتنەوەی بۆ زیندوێتی ئەو متمانەیەی دەبێتە خەونێکی بەدیهاتوو، لە خەونەوەش دەست پێدەکاتەوە. من خەونم هەیە، لە خەونەکانمدا دەست پێدەکەمەوە و دەچمە ناو مەوداکانی بیرکردنەوە و نووسین.

سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەمووومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێکەین.

وشە

وشەی: خەون و منداڵی و مردن، بەئاگاییم دەجووڵێنن و لام دووبارە دەبنەوە، دەبێت لە پەرەسەندنی خۆیاندا قسەم لەبارەیانەوە هەبێت و چوارچێوەیەکیان بۆ بگرم، فەزا و ڕەگەزی ئەم وشانە دیدگای منیان دیل نەکردووە، زیاتر بەلای خۆیاندا بەکێشیان کردووم. لەناو مندا ڕەگیان وریایە و بەگەشەکردنم ناساندوون، کەشوهەوان بۆ ئەزموونی خەونیم، لە شیعردا ئیلتیزامم بە فەزای بوونەوە هەیە، نەك فەزا و ڕەگەزی هاندەر و هۆکار. بوون لە دەقدا دەبێتە شەپۆلی مانا و

جوانی و شیعریبوون. شیعری من مەبەستی مێژوویی تێدا نییە. داڕشتنێکی بوونی و گەردوونی و خەونییە. کار لەناو خەون دەکەم بۆ دروستکردنی جیهانبینی، خەون و منداڵی و مردن پرسیاری ئەزەلین، نەکراوە وەڵامێکی ڕەها بۆ پرسیارەکانی ئەزەلییەت بدرێنەوە، هەر وەڵامێکی دەبێتەوە کۆمەڵێك پرسیاری دیکە بۆ ئازادکردنی واقیع. دووب□ار□ نی□از و کەڵکەڵەی گەڕان و دۆزینەوە گەرم دەکەنەوە، دەمانخاتە بەردەم ئازادیی دەربڕین و هۆکاری گۆڕاو، خەون و خەیاڵ و توانا و ئەزموونمان دەجووڵێنێت، دەکرێت ئەم پرسیارە دوابخرێت بۆ دوای کۆتایی زەوی، یان دوای دۆزینەوەی بزەی مۆنالیزا و بەختیاری تا هەتایی، بڕوا بە بەختیاری تا هەتایە، کاریگەرترین و بەپیتترین ناوەرۆکی مێژووی گیانی پێکهێناوە.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

لایەنگر

بەلامەوە گرنگە هەموو ئاستێك ببێتە لایەنگری دەقەکانم، یان نا. بەهای دەربڕینی ئازاد شوێنی نووسینی لە جیهان دۆزیوەتەوە، بە تەواوی مانای ئازادی، ئازادیم لە جۆری بیرکردنەوە و هونەرە جوانەکان و چێژی نووسین بۆ خۆم دابین کردووە، ئازادی لەناو هەستیاریی نووسین دەتوێنمەوە، کەسی دووەمیش بەهەمان ئازادی بەڕێوە دەچێت. منی وەك نووسین بەلاوە گرنگە، یان نا. ئەو قەناعەتەشی لا وێنا دەکەم بە هەموو توانای گیانی و هێزی ئەقڵیمەوە ئاماژەکان بە دەربڕین و ناوەندی بەرهم□ه□نان بگەیەنم، بارێکی گیانیش لەناوەندی نووسین چێژی هاندانم دەگەیەنێتە پلەی توانەوە و تێکەڵاوبوون بە زۆرێك لە شتەکان. هەوڵیش دەدەم ژیانی چێژدار و بەجوانی پەیوەست بخزێنمە گیانی گەردوون و ئادەمیزادەوە. گەردوون و ئادەمیزادیش بگەڕێنمەوە باری یەکەمین فڕین. ئێستێتیکای هاوبەش و ڕۆشناییەکانی ناو دەق دەکەمە هونەری لێکدانەوە و تێگەیشتن بۆ پەخشکردنەوەی ڕۆشناییەکانی خەیاڵ و ئەندێشەی وەرگر. وا بەستەی کلتووری پڕ چالاکیی کوردیم، ئەو کلتوورەی پەیوەندیی بەهەر هەموو کۆمەڵگاوە هەیە. بەرهەمی هۆشمەندییەتی، کەواتە: ئێمە ناوەرۆکی گشتیی کلتوورین. تێکۆشانێکی سەخت دەکەم، ناوەرۆکێکی دەوڵەمەند و بە پیت و فەڕ بم.
کلتوور بەو بارە زیندووەی خوڵقاندوویەتی، بەناوبانگترین جۆری دەربڕینی ڕۆشنبیرییە. تا پاش□□ژ□کی دووریش هەر بەو شێوە چالاکەی دەمێنێتەوە. مامەڵەی من لەگەڵ نووسیندا مامەڵەی ئیماندارە لەگەڵ خودا و سەرچاوە. خودا و سەرچاوەش دەبنە پرسیار و گفتوگۆ، پرسیار

لە چییەتی بوون و نەبوون و شوێنەزا و گەردوون. دواجاریش دەمەوێت بزانم ئەو دەزینەوانە چین، کە پێیان گەیشتووم، پرسیار و گفتوگۆمان چۆن بوونەتە یەکانگیربوونەوەی ئاسۆکانی ناوەند و نووسینیان لەوە درێژ بووەتەوە.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

شێواز
جوانی لە سادەیی و قووڵبینییەوە دەخوڵقێت. لێڵیش شتە سادەکان لەناو دەبا و دەی جوانی تێدا هەور ناکرێتەوە، شتە جوانەکان بە سادەیی دەوترێن. لە بەشێك لە بەرهەمی هەشتاکانم لە بنیادی قووڵی تەمومژدا کارم کردووە، تەمومژ لە ئەنجامی جوانیی زمان دروست دەبێت، لێڵیش لە ئەنجامی بنیادی ڕووکەش و هەڵەی زمانەوە.
نموونە: بەزمانێك، واتە: لاڵێك دەچێتە لای مرۆڤێك، داوایەك دەخاتە ڕوو. بەزمانەکە لای خۆی مانا و لێکدانەوەیەکی بۆ داواکەی هەیە و دەزانێت چی دەوێت، بەڵام لەبەر ئەوەی ڕوونیی زمانی نییە. ناتوانێت داواکەی لە بەرانبەر بگەیێنێت.
شاعیر هەن ڕوونیی زمان و جیهانبینییان نییە. لە دەروون و هەستی یەکئاستیی خۆیان مانایەکیان بۆ نووسینەکەیان داناوە، بەڵام ناتوانن ئەم مانایەیان بە شێوازێکی ڕوون لە بەرانبەر بگەیێنن، لێڵی ئەم نەگەیشتنەیە. ژیان خۆی پڕە لە شێوازی گەڕان و جموجووڵ و هاندان و هەکار، تەنانەت ڕەنگی سروشتیش گەڕان لە خودی خۆی پەروەردە دەکات. درەخت لە پارچە زەوییەکی بچووکدا کەشوهەوای نەشونما وەردەگرێت، هەموو ساڵێکیش گەڵاکانی خۆی لەناو دەدا و هەمای ڕوون و شێوازی گەڵا نوێیەکانی دەکاتە کردەیەکی ڕاست. یەك شێوازیش لە ئەزموونی خۆوندیدە و وێڵی دەزینەوەی ژیانی بە پێتدا، دەسەڵاتدار نابێت. مانەوە و کارکردنیش لەناو شێوازێك ڕایەڵ و تانوپۆی داهێنان هەڵدەوەشێنێتەوە، هەموو سەربەخۆیی و دەسەڵاتێکی کەلکەشیش زەوت دەکات، گیانی بەردەوامبوونیش دادەڕزێنێت. ئەو شێوازەی لەناوەڕاستی هەشتاکانەوە ئەزموونم کرد، هەوڵم دا لەو ئەزموونەدا کار لەناو مانای زمان بکەم و مانای بابەت بمرێنم.
ئەزموونێك بوو، ویستە هونەری و کەلکەشییە زمانەوانییەکانم تێیدا پێشکەش کرد. دوای ئەم پێشکەشکردنەش خواستی گەڕان لەناوەوە هەژاندمی، هەستم کرد کارێکی دیکە هەیە بە کردن، دنیایەکی دیکەش هەیە بە بینین و شێوازی ژیان. کاتێك ڕێگا بەخۆم دەدەم ئەزموونێك واز لێ بێنم و سەرگەرمی ئەزموونەکی دیکە بم، دیارە وەك ئەزموون گەیشتوومەتە دوا ئاستی و لام تەواو بووە، ئەگەر لەناویشیدا

بمێنمەوە دووچاری خۆدووبارەکردنەوە و پێکوتە دێم،
خۆدووبارەکردنەوە و پێکوتەش کەشی نووسینم ل□ بەرچاو دادەخەن، لەو باروبوارەدا هێزی خود و ڕستە کاریگەرەکانی مرۆڤی نوێبەخشیش بۆ جوانی و ژیان، بێ کاریگەر دەبن.

سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکو□ن□ت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵد□ بزڕکێین.

ڕاگەیاندن

ڕاگەیاندن کەناڵ و ناوەندێکی خزمەتگوزارە بۆ کردەی ڕۆشنبیری. لەناو ڕۆژنامەوانیی کوردیدا گەیشتووم بە ئەزموونی بەپیتی زۆرێك لە نووسەرانی کورد و سوودمەند بوویمە بە بیر و بۆچوون و فۆرمەکانیان. لەلایەکی دیکەشەوە هێندەی لە بەشێك لە ڕۆژنامەوانی بە ناهەق ل□ بارەی منەوە نووسراوە، هێندە بەهەق ل□ بارەی ئەهریمەنەوە نەنووسراوە. سەرەڕای ئەمانەش بەبێ هیچ هۆیەك بە مەبەست و هەڵەی دهستئەنقەست ناوم لە لێکۆڵینەوە و چاوپێکەوتنە ئەدەبییەکان دەسڕنەوە. بەشێك لە ڕۆژنامەوانیی کوردی هەوڵی تێدا دراوە هەقیقەتی شیعری من بشێوێنێت. لە ڕۆژگاری ژیاندا ئەوانەی لە چێژی باوخوازەوە تەماشای ڕستە کاریگەرییەکانی ژیان دەکەن تاوانکارن، نوێبەخشەکانیش قوربانیی ئەو هێزە باڵادەستانەن، کە تاوانکاران دەجووڵێنن و ئامادەیان دەکەن بۆ بەجێهێنانی مەرام و تاکتیکە سیاسی و شکستە ئەدەبییەکانیان، دیمەنە سادە و کاریگەرەکانی ژیان وەردەگرم بە تێکەڵاوکردنی فۆرمەکانی گەیاندن چەند ئاستێکی زمانەوانیی شیعریبوونی تێدا دەکەمە ستوونی تایبەتکردن و درەوشانەوە. وەك دەقی بە ئەدەببوو دەیخەمە بەردەم کۆمەڵێك نیشان و پرسیار، شتە سادەکانیش بەردەوام لە سرووتی تایبەتی و دانایی لەناو خوڵقاندنی نووسین زانیاریی ویژدانی و گەرمایی هەستەکانن. بوونمان لەناو خۆیاندا لەپێناو ژیان و جیهانبینییەکی باشتر بەرجەستە دەکەن، تا لە ژیان کاریگەری و کردەوەی خۆیان نیشان بدەن.

سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکو□ن□ت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵد□ بزڕکێین.

تێڕامان

بێدەنگی لە قووڵایی نەزانراودا پەیوەندیی دیکە لەگەڵ ژیان و بوون و گەردوون دەدۆزێتەوە، پەیوەندییە ساردبووەکانیشی لەگەڵ واقیع زیندوو دەکاتەوە. هەندێك شت لە واقیع وەردەگرێت، لە بیرکردنەوەی ڕێکی دەخاتەوە و ئامادەی گوتنی دەکات. پێکهاتەی سرووتی کەسایەتیم لە نیشتەجێبوون لەسەر زەمین بۆ خۆ گونجاندن لەناو سەرچاوەکانی

ژیان وا هەڵکەوتووە. ئاخاوتن لەناو دەق دروست دەکەم. لە قسەکردندا خودی ئامادەکراو دێتە پێشەوە، لە ئاخاوتنی ناو دەقیش ئەفسانە و ئەفسوونی خودی وریا و هۆشمەند. ئەگەر زۆر بدوێم، تێڕامانی ناوەوەم دەکوژێت و بنیادی ئامادەبوونی بەردەوامیی نووسینم دەشڵەژێ، ئەفسانە و ئەفسوونی خودیشم بەتاڵ دەبێت. زۆر دوان تەنیا بۆ کەسی سیاسی گونجاوە، باروبوار بۆ گفتوگۆ لەگەڵ ئەویدی دروست بکات، نووسەریش باروبوار بۆ تێڕامانی تاکیەتی و هەستەکانی خۆی دەستەبەر دەکات. خەم بۆ تێگەیشتن لە کرۆکی ڕۆژگار و بێباکی گرتووە، پرۆژەکانم بەهۆی زمان و ئەفسانە و ئەفسوونەوە پەرە پێدەدەم، نازانم ئەوەی نووسیومە باشە، یان نا. بەڵام بەو ڕاستییە گەیشتووم پێویستە لە هەوڵی تێڕامان و بێدەنگی بەردەوامبم، کە دەقی بێگەرد بێدەنگییەکی بەردەوامە.
بێدەنگی لای من مانا قووڵەکانی خەون و گەردوون ئاگادار دەکاتەوە و پرسیاری ژیان و بوونی هەیە و دەیکات بە توانا و ئەزموون.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزرکێین.

گفتوگۆ

هەمیشە خۆم لە گفتوگۆ و دیمانە ڕۆژنامەوانییەکان بەدوور گرتووە، ئەو دەسکەوتانەی لە بار و بواری شیعرەوە بە دەستم هێناون، دەکرێ بکرێنە جێگرەوەی هەموو گوتن و نووسینێکی دیکە. هیچ نیازێکی گوتنیشم نییە لە دیمانە ڕۆژنامەوانییەکان بیکەم بە ناوەندی دەربڕین و درکاندن. هەموو ساتە هۆشیاری و نهێنی و هەستکردنەکانی ڕایەڵ و تانوپۆی نووسینیان چنیوم، لە هەناوم خۆیان ڕاپسکاندووەتە دەرەوە و لە دەقەکانم درکاندوومن. خۆ تەرخانکردنیشم بۆ بەرهەمهێنانی دەق بەلاوە گرنگ و ناوەندە. دەق بنەمای پەیوەندییەکان جوان و فراوان دەکات، فۆرمەکانی دەروونیش دەگۆڕێت. سەرەتا شتە گشتییەکان دەدۆزمەوە. دواتر گیانی بزێوی شتەکان دەنووسمەوە و هەستی تێدا دەخوڵقێنم.
نووسین و قسەکردن لەبارەی شیعر بە کردەی دۆزینەوە تێناگەم، زیاتر گواستنەوە و گەیاندنە. هەوڵ دەدەم خۆمی لێ بپارێزم، لەگەڵ ئەوەش لە هەموو بابەتێك پتر، تامەزرۆی خوێندنەوەی دیمانە ڕۆژنامەوانییەکانی شاعیرانی بە ئەزموون و ژیننامەی کەسایەتییانم.
تێڕوانین و زۆر وردبوونەوەش لە شیعردا دەمانباتەوە بە سەردەمی لەدایکبوونی یەکەمین مرۆڤ. نووسین ناتوانێت لەبارەی یەکەمین مرۆڤ ڕستییەك، تەنیا ڕستییەك بەهێز بکات، تەنیا لەرزەی گیان دەتوانێت لەناویدا وردبێتەوە و بگات بە باری تێڕامانی یەکەمین مرۆڤ.

سـەنگێك هەیە نـاوی مێـژوو، هەمووممـان وەك شیـر دەكـو□ن□ت، بۆی دەردەكەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕكێین.

ڕەخنە بزوێنەرە *.. بەختیار محەمەد

ڕەخنەگر ئەو کەسەیە، کە ڕەخنە دەگرێ: نەرێنیی دەردەخا و ئاماژەش بۆ ئەرێنیی دەکا.
ئیشی ڕەخنەگر نییە ستاییش بکا، بەڵکو ڕاستیی باس دەکا.
ڕەخنە هەمیشە لۆژیکی لەگەڵدایە، نەك سۆز و هەوا و هەوەس (واتە نەك لایەنگریی).
ئێمە بۆیە ڕەخنە دەگرین، تا ڕاستیی بڵێین؛ ڕەخنە بە دوای ڕاستییدا وێڵە. ڕەخنە کرۆکی ڕاستییە.
ڕەخنە کەڵەکەکردنی مەعریفەیە: لە کوێ ڕەخنە هەبوو، لەوێش مەعریفە لەدایك دەبێ. هیچ مەعریفەیەك بە بێ مامانی ڕەخنە لەدایك نایب□. لە هەموو کۆمەڵگە دواکەوتووەکاندا ڕەخنە غائیبە، بۆیە مەعریفەش (فیکر و فەلسەفە و زانستیش) غائیبە.
ڕاستییەکەی ئەوە نەزانەکانن، کە ڕەخنەیان قبووڵ نییە.
ڕەخنە ئامانجی هەیە: ئامانجی هۆشیارکردنەوە.
ڕەخنە قبووڵ نەکردن بنەمای دیکتاتۆریەتە.
ڕەخنە جەنگە دژی عەقڵیەتێکی داخراو؛ ئەوجا لە هەر بوارێکدا بێ.

ڕەخنە ڕەتکردنەوە نییە، بەڵکو دان پێدانانە.
ڕەخنە برادەرایەتی، خزمایەتی، هاوڕێیەتی، هاوسیێەتی، حزبایەتی… نازانێ. ڕەخنە بڕوای بەو پەندە (ئیدیۆمە) کوردییە هەیە، کە دەڵێ: ((حەق ڕەقە))؛ بۆیە ئەوەی حەقانی بێ ڕەخنە قبووڵ دەکا، بەڵام ئەوەی حەقانی نەبێ ڕەتی دەکاتەوە. ڕەخنە سەلماندنی ئەم حەقەیە (ڕاستییەیە)، بۆیە ڕەخنە ڕەتکردنەوە نییە، بەڵکو دان پێدانانە بەوی دیکە: بەوی دیکەی دەق و کەس و بابەت… لە چێوەی حەقانیەت و حەقیقەتدا.

وەك گوتمان، ڕەخنە پێوەندی بە ناسیارەتی و برادەرایەتییەوە نییە. ڕەخنە پێوەرە: پڕۆژەیەکی مەعریفییە. بناغەکەی عەقڵ و لۆژیکە. ڕەخنە ئەگەر خاترانەی تێدابوو، ئەوە لە جغزی ڕەخنە دەرچێتە دەرێ و دەبێتە موجامەلەی کۆمەڵایەتی. ئێمە ڕەخنە لە دەق، لە کارێك، لە ڕەفتارێك… دەگرین؛ واتە بە بۆچوونی خۆمان کەموکووڕییەك دەستنیشان دەکەین، بۆیە ڕەخنە نابێ شەرمن بێ، بەڵکو دەبێ ئازاد و بوێر بێ. ڕەخنە گەڕانە بە دوای ڕاستییدا، کەواتە دەبێ بێباك بێ لەوەی ئاکامەکەی چی دەبێ (هەڵبەت ئەوەی لە توانادایە). نابێ ڕەخنە باکی بەوە هەبێ، کە فڵان و فیسار (با هاوڕێشی بن) لێی تووڕە و نیگەران دەبن؛ چونکە ڕەخنە لە سەرووی هەموو پێوەندییەك و هەموو بەرژەوەندییەکە؛ مادەم ئامانجەکەی نیشان دانی حەقیقەتە، بەهای حەقیقەتیش لە هەموو شتێك گرنگترە.

دەبێ فێربین ڕەخنە بگرین! ڕاشکاو و ڕاستگۆ بین لەگەڵ یەکتر! ڕووبەڕووکار بین، نەك پاشملەکار! ئەوەی ژیان دەگۆڕێ ڕەخنەیە، نەك موجامەلەی پڕ لە درۆ. دەبێ فێربین ڕەخنە لە یەکتر قبووڵ بکەین! ئەمە کرۆکی دیموکراسیەتە. فێربە ڕەخنە لە خەڵك بگرە و بۆ خۆشت ڕەخنەت قبووڵ بێ، کە لێت دەگیرێ.
نابێ پێمان ناخۆش بێ ڕەخنە لە ئایینەکەمان، لە بیروباوەڕمان، لە دەقەکەمان… بگیرێ (پێشمان ناخۆش بوو، بە ڕەخنە وەڵامی بدەینەوە، نەك بە جنێو و کاری توندوتیژی و بە تیرۆر). ڕەخنە گۆڕان و بەختەوەری بەدی دەهێنێ، نەك ئاژاوە و قیامەت. ڕەخنە پێوەرە بۆ ڕاستگۆیی. هەر کۆمەڵگەیەك ڕەخنەی تێدا نەبوو، کۆمەڵگەیەکی دواکەوتوو و درۆزنە، پڕە لە ڕیاکاری و دووڕوویی.

هەموو کەسێك حەز دەکا ستاییش بکرێ، نەك ڕەخنەی لێ بگیرێ؛ بەڵام ستاییش هەندێ جار درۆی تێدایە، بەڵام رەخنە ڕاستییە. ئێمە باسی ڕەخنەی ڕاستەقینە دەکەین، نەك ڕەخنەی ساختەکار؛ بەڵکو ئیشی ڕەخنە ئەوەیە، کە درۆ تێك بشکێنێ. ڕەخنەگر سیفەتی ئەو جەنگاوەرەی هەیە، کە لە بەرەی پێشەوەی جەنگدایە؛ بۆیە ڕەخنە جەنگە لە دژی هەڵە. لێرە قسەیەکی سەرنجڕاکێشی (گۆستاڤ لۆبۆن) م دێتەوە بیر، کە دەڵێ: ((هەڵە هۆکاری سەرەکی پەرەستاندنی ژیانی گەلانە، نەك ڕاستیی)).(*)

ئەوە ڕاستە ملانێی نێوان هەڵە و ڕاستی داینەمۆی هەموو پێشکەوتنێکە. لە فەلسەفەی هیگڵ و مارکسیشدا ئەمە پێی دەگوترێ: ((یاساکانی دیالیکتیك)). واتە یاسای نەفی نەفی و یاسای یەکیەتی دژەکان، کە سەرچاوەی پێشکەوتن و گۆڕانکارییەکانە.

(*) غوستاف لوبون, سيكولوجية الجماهير, ترجمة احمد حايك (الطبعة الثالثة: مايو – ايار, 2021), ص 145

بەختیار محەمەد

وەڵامی گۆران عەبدوڵڵا بۆ ڕۆژنامەی ڕووت سەبارەت بە هەڵبژاردنی پەرلەمانی لە هەرێم

ڕووت:
زۆر لە لیستەکان باس لە جیاوازی ئەم هەڵبژاردنە دەکەن لەوانی پێشووتر، وە بەزۆری باس لە تێکشکانی زۆرینەی ڕەهای کورسییەکانی پەرلەمان لەلایەن (پارتی)ـیەوە دەکەن، بەهۆکاری جۆراوجۆر، نەمانی کۆتا، کەمی تەزویر، کۆمسیۆنی سەربەخۆ و بێلایەن و چێکی دەنگەکان هەر لەلای سندوقەکان و ئایا ئەگەر ئەمانە وابن مانای ئەوەی دەدات، کە بەڕاستی،
ئالوگۆڕ لە سیستەمی پەرلەمانی کوردستان ڕوودەدات؟

-گۆران عەبدوڵڵا
ئەگەر بەرەی ئۆپزسیۆن خەیاڵێکی ڕەنگاڵەیی بە دەنگدەرانی نەسازێنێت، ئەی ئیتر بۆ چ پاساوێک بەشداری هەڵبژاردن دەکات! ئەوەی لە هەڵاو زەنای لیستەکان دەبینرێت و دەبیسترێت بەزۆری شێوەی حیزبەکانە وەک ناو و سیمبول نەوەک ژیان و گوزەرانی خەڵک و چۆنییەتی ئالوگۆڕکردنی سیستەمی پەرلەمانی. بۆ هەموومان ڕۆشنە و شاهەدی مێژووی سیستەمی پەرلەمانیین لە هەرێمی کوردستان کە هەمیشە ئەوەی هاوکێشەکانی بۆ لایەکداخستبێت هێز بووە، وە هێزیش لە دەستی ینک و پدک دایە و هەرگیز نەبوونە و نابنە (هێزێکی نیشتمانی).

کەمی و زۆری کورسیەکانی پەرلەمان تا ئێستا نەبۆتە هۆکاری گۆڕانکاری بنەڕەتی لە سیستەمی دەسەڵاتدارێتی هەرێم، بە پێچەوانەوە هێزە گەورەکان لیستی سێبەریان درووستکردووە، سیاسەت و کاری پەرلەمانتارێتییان گۆڕیوە بۆ پرۆژەی خۆ دەوڵەمەندکردن و بێناوەڕۆککردنی کاری سیاسی و جەماوەری. سیستەمی پەرلەمانی لە ئاستی دونیادا لە قەیراندایە لەگەڵ دەنگدەرانی بە هۆکاری میکانیزمەکەی. کاتێک دەتوانیین بڵێین گۆڕانکاری لە سیستەمی پەرلەمانی روودەدات ئەوکاتەی ناو هۆڵی پەرلەمان تێکهەڵکێشکرا بێت بە هێزی جادەوە. کە دابڕاوبیت لە هێزێکی ئامادەباشی جادە، کارت لە پەرلەمان لە باشترین حاڵەتدا دەبێتە بوتڵی ئاو لەیەکگرتن.

ڕەوت:
زۆر لە حزبە نوێیەکان، (نەوەی نوێ)، (ڕەوتی هەڵوێست)، (بەرەی گەل)، دەڵێین ئەگەر خەڵک بایکۆتی هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان بکات، ئەوە بەقازانجی (یەکێتی) و (پارتی)یە، بۆیە پێویستە خەڵک بەفراوانی بەشداری ئەم دەرفەتە بکەن؟ ئەوە دەڵێن چی؟

-گۆران عەبدوڵڵا
خەڵک لە ١٩٩٢ بە فراوانی بەشداریکرد و ینک و پدک ی هێنایە ناو پەرلەمان، لە ساڵانێکی دواتریشدا گۆڕان و نەوەی نوێی برد. بەهاتنی گۆڕان و نەوەی نوێ چی گۆڕدرا لە ژیانی بنەڕەتی خەڵک بە غەیری دەوڵەمەند بوونی هەندێ لە خەڵکی مشەخۆر و ناشیرینکردنی هێزی ئۆپزسیۆن و بێباوەڕکردنی خەڵک بە سیاسەت!؟ بەدڵنیاییەوە بەشدارینەکردنی خەڵک لە دەنگدان لەم دۆخە سیاسییەی هەرێم مانەوەی هەردوو زلهێزەکەیە لەدەسەڵات، ئەی بردنی ئەم لیستانە بۆ پەرلەمان چی جیاوازییەک دەخاتە ژیانی خەڵکەوە بە بەراورد بە پێش هەڵبژاردن و دوای هەڵبژاردن؟ بەدڵنیاییەوە مێژووی سیاسی و پێگەی چینایەتی لیست و کەسەکان ڕۆشن بۆ ئێمە دەڵێت چی روودەدات، هەر ئەوە روودەدات کە ساڵانی پێشووتر روویان داوە.

ڕەوت:
ئایا بایکۆتکردنی پەرلەمانی کوردستان، چ کات دەتوانرێت مانایەکی شۆڕشگێڕانە وەربگرێت و هەڵوێستێکی درووست بێت؟

-گۆران عەبدوڵڵا
ئەو کاتە بایکۆت مانا پەیدا دەکات کە وەک هێزێکی سۆسیالیستی لە ناو خەڵکدا خاوەنی پایەیەکی کۆمەڵایەتی و دیدێکی ڕۆشنبیت بە

بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە. ئەو کاتەیە وشەی شۆڕشگ□□□ی شکۆی بۆ گەڕاوەتەوە، لەوەی ئەو هەموو ساڵە لیبراڵیزمی نوێ بە سیستماتیکی، شۆڕشگ□□□ی یەکسان کردووە بە هێنانی دیکتاتۆری و وێرانکردنی شارەکان. چەکەکانیان بە ناوی خەباتی مەدەنییەوە لێوەرگرتین و دوکانی گوڵفرۆشەکانیان پێپیشاندان، لە کاتێکدا خۆشیان بۆ کەڵەکەی بێسنووری سەرمایەکانیان دونیایان بەرەو لێواری مەرگ بردووە. کاتێک هێزبین، ئێمە هەین، کە بێهێزبووین لە زۆر ب□□□ی□ک زیاتر هیچی تر نیین.

ڕەوت:
بەرنامەی سیاسی و ئابووری و ئاڵوگۆڕ لەژیانی خەڵکی کوردستان بەتایبەت کرێکاران و هەژارانی کوردستان لە هیچ لە لیستەکاندا نەهاتووە، یان زۆر بەکەمی هاتووە، ئایا بۆ کاریگەری ڕەوتی کۆمەڵایەتی و سوشیالیستی بەم هەڵبژاردنەوە لاوازە و گوشاری ناڕەزایەتییەکانی کوردستان بەم هەڵبژاردنەوە زۆر کەم دیارە و زیاتر مۆرکی شەڕێکی حزبی ڕووتە لەسەر کورسی دەسەڵاتی سیاسی و سەرمایە و مۆن□ پۆلکردنیانە؟

–گۆران عەبدوڵڵا
لەڕاپەرینی ١٩٩١ لەهەولێر، ئێمە وەک شورای کرێکاران چووینە پێش دەواجنی ئەحمەد ئیسماعیل بۆ قسەکردن لەگەڵ کرێکاران، کە گەشتین پێش ئێمە گروپێک بە خۆیان دەوت (چەپ) قسەیان بۆ کرێکاران دەکرد و دەیان وت (ئەمڕۆ کوردستان رزگاری بووە و دەبێت زیاتر کاربکەین چوونکە بۆ خۆمانە)! ئێمەش دەستمان بە قسەکردن کرد و داوامان لە کرێکاران کرد کە نەچنە سەر کار و داوای زیادکردنی کرێکانیان بکەن. دوو بۆ چوون بە رۆشنی پێگە چینایەتێکان دیاری دەکەن. زۆرینەی رەهای لیستەکان مەبەستیانە بگەنە دەسەڵات، خاوەنی هیچ پرۆژەیەک نیین لە کێشەی مووچە، کار، بێکاری، پەیوەندێکانی هەرێم و سەنتەر،.. هتد هەر بۆیە لەرێی شاتە شات و دەنگ بەرزکردنەوەوە زیاتر کار لەسەر یەکتر شکاندنەوە دەکەن لە پێناوی درووستکردنی کەشی بەلاڕێدابردنی داخوازییە بنەڕەتێکانی خەڵک.

ئەمجارە لە بایکۆت زیاتر.. جەمال کۆشش

بەرەی بەشداربووی هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، تێکڕایان داوایان لەجەماوەر دەکرد، بەشداری هەڵبژاردن بکەن،)ئەمە ئاسایییە(، بەڵام تیۆری سەیریان دادەهێنا، هەندێک دەیووت،)یەکێتی(و) پارتی(، دەنگی جێگیری خۆیان هەیە، ئەو بایکۆتە لە دەنگەکانی ئەمە کەمدەکاتەوە. هەندێکی تر دەیانوت بچن دەنگبدەن، بەکێ دەنگدەدەن بدەن، خۆتان دەزانن بەکێ دەنگدەدەن، بەڵام لە لەرەی)نەبەرەی(دەنگی هەموویاندا، نەفرەتی جەماوەریان هەست پێدەکرد لەبەرامبەر خۆیان و لیستەکانیاندا.

جەماوەرێکی یەکجار زۆر بە تریبەن و بەندگە مابوونەوە، وەک چۆن نوێنەرانیان نەبوو لەنێو لیست و قەوارە پەرلەمانییەکاندا، ئاواش سەدا و دەنگ و نوێنەری سیاسی و حزبی و لیستی نەبوو لە دەرەوەی پەرلەمانیشدا،)یان زۆر بەکەمی(، سەرەڕای زۆروزەبەندی میدیا و هەزاران ڕۆژنامەنووس جگە لە یەک دوو کەناڵ نەبێت، ئەوانی دی بەتەواوی بەفەرامۆشیان سپاردبوو، بەتایبەت بەشە ڕادیکاڵ و سۆشیالیستەکەی بەرەی بایکۆت، میدیا نەیدەویست بەهیچ جۆرێک ئەم ڕەوتە لەگەڵ پرۆسەی هەڵبژاردن تێکەڵ بکات. سیمای چینایەتی و سروشتی هەڵوێستی ئەم جەماوەرە بەڕادەیەکی یەکجار زۆر ڕوون و بەرجەستەیە، بەش و پێکهاتە جۆراجۆرەکانی چینی کرێکارانە کە لەگەڵ حزب و دەسەڵاتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا ناکۆک و ناتەبان.

بۆشایەکی سیاسی گەورە لە نێو فەزای هەڵبژاردندا خۆی دەرخستەوە، کە هەژارانی کوردستان هیچ بونێکی بەرجەستەی حزبیان نییە و بێ ئالتەرناتیفن. ئەم بێ ئەڵتەرناتیفییە، کە سیاسەت دەبەتە بابەتی هەموو دانیشتوان و نزیک لە ژیان و پرسیار لەسەر دەسەڵاتی سیاسی و چارەنوسی ئاڵوگۆر دەکرێت، ئەوەندەی دی چینێکی گەورە نامۆبوون لە پرۆسەکە و هەستیان دەکرد، دەست و دەم بەستراون، وە تایبەتی تر زۆر خنکێنەر و غەمگین)کەئیب(بوو بە هەموو ئەو هەڵسوڕاوە کرێکاری و کۆمۆنیستانەی کە کۆمپینی بۆرژوازییان دەبینی، چ کۆنەپەرستییەک و چ هەسەیەکیان ناوەتەوە. ئەم ڕۆژانە

تەواو دەبن، بەڵام، وە بەڕاستی ئایندەی دوای هەڵبژاردن و پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی داهاتوو، شایانی بیرکردنەوەیەکی زۆر جددییە.

ئەزموون و تاقیکردنەوەکانی خولەکانی پێشووتری پەرلەمان، ئەگەر بۆ بۆرژوازی و حزبەکانی مایەی دەرس و فێربوون بێت، بۆ حزبی کرێکاران و چینی کرێکاریش هەروایە. خاڵێکی یەکجار گرنگ لەم پەیوەندەدا، ئەوە نییە، کە تاچەند دەتوانین پەرلەمانیش وەک فورسەتێک بۆ خەباتی ئاشکراو پێگەیەکی قانوونی بەکاربهێنین، نەخێر بەڵکو لەگرەوی ئەوەدایە کە چۆن حزب [illegible] نەچێتە نێو کێشە و ناکۆکییەکانی ناو خێزانی بۆرژوازییەوە، کە چۆن و بەردەوام سەربەخۆیی سیاسی و چینایەتی برەو پێ بدەین.

ئەوە ڕاستە بز ووتنەوەی کۆمۆنستی لاوازە، چینی کرێکار، ڕێکخراوەی جۆراجۆری خۆی نییە…هتد، بەڵام خاڵی بنەڕەتی لەم کێشمەکێشە چینایەتییەدا، تیۆری شۆڕشی کۆمۆنستییە کە هەمیشە لەنێو دڵی هەلومەرجە سەخت و پێچاوپێچەکاندا پێویستە وەک ئامڕازی دروستکردنی سیاسەت و هەڵویست و حزبییەت، لەلایەن کۆمۆنستەکانەوە بەچینی کریکار بگات.

لەبایکۆت و بەرەی بایکۆت واوەتر، پڕکردنەوەی بۆشایی سیاسی بە ئاڵتەرناتیڤی کۆمۆنستی بە کۆمەڵگای کوردستان، ئەرکە سەرەکییەکەیە. میدیای کۆمۆنستی پێویستە ڕۆڵیکی یەکجار بەرجەستە لە نەخشاندنی ئەم سیاسەتەدا بگێڕێت.

١٦-١٠-٢٠٢٤

هەڵبژاردنی خولی شەشەم، دەروازەیەک بۆ خەستبوونەوەی هەرچی زیاتری قەیرانەکان..

نادر عەبدولحەمید

دوای ئەوەی ماوەی خولی پێنجەمی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان لە (٦-١١-٢٠٢٢) کۆتایی هات، هەردوو حزبی دەسەڵات (پارتی) و (یەکێتی) نەیانتوانی بگەنە ڕێککەوتنێک کە خولی شەشەمی تێدا بەڕێوەبەرن، و ماوەی پەرلەمانیان درێژکردەوە، بەڵام (دادگای باڵای فیدراڵی عێڕاق) ئەمەی بە نادەستوری دانا و (پەرلەمانی هەرێمی کوردستان)ی هەڵوەشاندنەوە و (سەرۆکی هەرێم) و (حکومەتی هەرێم)ی پابەندکرد بە ئامادەکاری بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێم لە ڕێگەی کۆمیسیۆنی هەڵبژاردنەکانی عێڕاقەوە.

ئەم خولەی شەشەمە کە بڕیارە لە (٢٠-١٠-٢٠٢٤) ئەنجام بدرێت، بەدوای پەرەسەندن و تاوسەندنی ناکۆکی هەردوو حزبدا دێت؛ نەک هەر لەناوخۆی هەرێمەکە لەسەر ڕاوڕووتی سەروەت و سامان و کەڵەکەی سەرمایە، نەک هەر لەسەر پێشبڕکێ لە جێبەجێکردنی سیاسەتە میلیتاریستییەکانی هەردوو ڕژێمی بوژوا کۆنەپەرستی (جمهوری ئیسلامی ئیران) و شۆڤێنستی (تورکیا) و بەرژەوەندییەکانی ئیمپریالیزمی ئەمریکی لەناو خودی هەرێم و هەریەکە لە زۆنی ژێر دەسەڵاتدارەتی خۆیدا، بەڵکو لە دەرەوەی چوارچێوەی یاسایی هەرێمیش ناکۆکییەکانیان تەقیوەتەوە لەسەر پۆستی (سەرۆک کۆماری عێڕاق) و پۆستی (پارێزگاری کەرکووک).

ئەوەی کە لە هەڵمەتەکانی ئەم هەڵبژاردنەدا هەموو کەوتوونەتە پەلاماردان و ناوزڕاندنی سیاسی و تۆمەتبارکردنی یەکتری، بەتایبەتیش هەردوو حزبی دەسەڵاتدار و میلیشیایی هەرێمەکە، زۆر واوەتر لە هاشوهوش و هەرای کەمپەینی هەڵبژاردن و لە بنچینەدا دەگەڕێتەوە بۆ ئیفلاسێکی سیاسی تەمام عەیاری نەک هەر ئەم دوو حزبە، بەڵکو تەواوی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی سیاسی کوردایەتی و پوچەڵ بوونی قەوارەی هەرێم، دوای سێ دەیە لە فەرمانڕەوایەتی ناسیونالیزمی کورد بەسەر چارەنوسی جەماوەری زەحمەتکێشی ئەم هەرێمەدا.

لە سی (٣٠) ساڵی ڕابردوودا، ناسیونالیزمی کورد نەیتوانی هەرێمێکی یەکگرتوو لەناو دەوڵەتی ناوەندی عێڕاقدا پێک بهێنێت، کە حزبە بورژوا ناسیونالیستەکانی کورد بتوانن لە ڕێگەی کایەی سیاسی هەڵبژاردنەوە دەستاودەستی دەسەڵاتی تێدا ئەنجام بدەن و هەر چوار ساڵ جارێک حزبێک فەرمانڕەوا بێت، ئەوەی ڕۆشنبیرانی بورژوا لیبڕاڵ پێی دەڵێن دەوڵەتی یاسا و دامەزراوەکان، کە بەناوهێنانی لیک بەدەمیاندا دێتەخوارە.

ئەوەی لە واقعدا لە ئارادایە دەستبەسەراگرتنی دوو حزبی میلیشیاییە بەسەر دوو ناوچەی هەرێمەكەدا، كە دەستیان داگرتووە بەسەر سەروەت و سامانی سروشتی و بوون بە خاوەن كۆمپانیا هەرە زەبەلاحەكان لەسەر ئاستی هەموو عێڕاق و قۆرخی هەموو چەشنە بزنێسێكیا كردووە لە بازرگانی و پیشەسازی و عەقارات و زەویوزار و گومرگی سەرسنورەكان … هەر یەكە لە زۆنی ژێر دەسەڵاتی خۆیدا.
بەم پێیە ناسیونالیزمی كورد وەك بزووتنەوەیەكی كۆمەڵایەتی سیاسی و فكری، نەیتوانیوە چینی بورژوازی كورد لەم هەرێمەدا یەكگرتوو بكات و بیكات بە خاوەن ئۆڕگانێكی یەكگرتووی دەسەڵات.
لەرەوە لەم ڕوانگەوە هیچ مانایەك نامێنێتەوە بە هەڵبژاردنی پەرلەمانی بۆ دەستاودەست پێكردنی دەسەڵات، چونكە ئەسڵەن ئەو ئۆڕگانە یەكگرتووە نەهاتەتەئاراوە و لە ئارادا نییە تا دەستاودەستی دەسەڵاتی پێ بكرێت!
بەدڵنیاییەوە ناوەڕۆكی دەسەڵات لە هەر زۆنێكدا بورژوازییە و پەیوەندییە كۆمەڵایەتییەكان پەیوەندییەكی سەرمایەدارانەی چینایەتیی چەوسێنەرانە و زاڵمانەیە، وە سەرمایەدارانیش بەهرەمەندن لە كۆی سیستمی سەرمایەداری و ئابووری نیولیبرالیزم و بەرژەوەندییەكانیان پارێزراوە لەلایەن دەسەڵاتەوە لەهەر زۆنە بەجیا، و بە زەبری سەرەنێزەی میلیشیای حزبی.
حكومەتی هەرێم، هەر وەزارەتێكی بگری لە ناوەڕۆكدا دوو وەزارەتە، بەتایبەت وەزارەتەكانی (پێشمەرگە،دارایی،داد)، حكومەتی هەرێم یەك سەرباز و یەك پێشمەرگەی نییە، ئەوەی هەیە میلیشیای (پارتی) و (یەكێتی)یە، ئەم حكومەتە یەك كەناڵی میدیایی تەلەفزیۆنی نییە، بەڵام هەریەكەك لەو حزبانەی دەسەڵات دەیانیان هەیە. بودجە و داهات و خەرجی هەر زۆنێك جیایە، دادگا و یاسا لە هەر زۆنێك بەجۆرێك جێبەجێ دەكرێت.
جا ئەگەر وەك گریمانەیەك وادابنێین كە لیستە ئۆپۆزیسیۆنەكانی دەرەوەی هەردوو حزبی دەسەڵات زۆرینەی كورسییەكان بەدەست بهێنن، ئەوا لە باشترین حاڵەتدا دەبنە خاوەنی حكومەتێكی كارتۆنی كە هیچ شتێكی نییە، و ئەوەی هەیە بەدەست هەردوو حزبی میلیشیاییەوەیە. ئەگەر نەشڵێین ئەستەمە، ئەوا زۆر سەختە ئەم دوو حزبە دامودەزگای ئاسایش و دارایی و دادگا و … هتد ڕادەستی ئەو لایەن و حزبانە بكەن كە لە ئێستادا ئۆپۆزسیۆن واتا نەیار و ناحەزیانن.
بەپێی بانگەشەی بورژوازی بێت، هەڵبژاردنی پەرلەمانی و دەستاودەستپێكردنی دەسەڵات بۆ چارەسەری كێشە و گرفتەكانە، لەم حاڵەتە دیاریكراوەی هەرێمی كوردستاندا بە بردنەوەی ئۆپۆزسیۆن نەك هەر گرفتەكان چارەسەر نابن، بەڵكو قەیرانی پێكهێنانی حكومەتیش

دەتە ئاراوە کە چۆنچۆنی حکومەت پێکبهێندرێت لەنێو ئەم هەموو لیست و قەوارانە و ئەم دوو حزبەی کە ئامادە نین دەسەڵات و داراییەکانیان ڕادەست بکەن؟

بەم پێیە هەڵبژاردنی ئەم جارە نەک هەر هیچ ئومێد بەخش نابێت، بەڵکو دەروازەیەکە بۆ خەستبوونەوەی هەرچی زیاتری قەیرانەکان، و شکاندنەوەی لەسەری جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێش و توێژە بێبەش و پەراوێزخراوەکانی وەک لاوان و ژنان.

سەرمایەداری و دەسەڵاتە بورژوازییەکەی لە هەرێم و لە عێراقدا گەیشتەتە بن بەست، ئۆپۆزسیۆنی قەومی و ئیسلامی و نیو-لیبڕاڵ ئاگا بن بەم واقعیەتە یان نا، ئەرکی چینایەتییانە کە خۆشباوەڕی و فریوکاری پەرەپێبدەن تا خەڵکی کێش بکەن بەسەر سندوقەکانی دەنگدان و لە ڕێگەی شانۆگەری هەڵبژاردنەوە دەریچەیەک پەیدا بکەن بۆ ڕزگارکردنی سیستم و جیهانەکەیان لەو قەیرانەی کە تێیکەوتووە.

ئەوە ڕێکخراونەبوون و یەکگرتوونەبوونی چینی کرێکار و زاڵ نەبوونی ئاسۆی سۆشیالیستی ڕزگاریخوازانەیە کە تەواوی دەردی سەری و نەهامەتییەکانی ئەم قەیرانەی سەرمایەداری و دەسەڵاتی بورژوازی، وە لەگەڵیشیا شانۆگەری هەڵبژاردن درێژە دەکێشێت و دووبارە و چەندبارە دەبنەوە.

ئەمڕۆ نەک هەر لە عێراق و لە هەرێمی کوردستان، بەڵکو لە زووربەی وڵاتانی سەرمایەداری قەیرانگرتوودا، بژاردەیەکی تری سیاسی لە دەرەوەی ئەم شانۆگەرییەی هەڵبژاردنی پەرلەمانی لە ئارادایە، بەڵام بەرجەستەکردنەوەی ئەم بژاردەیە پەیوەستە بە پەرەدارکردنی ئاگاهی چینایەتی و تەحەززووبی کۆمۆنیزم لە دەرونی چینی کرێکار و هەژموونی پەیداکردنی ئاسۆی سۆشیالیستی وەک ئاڵتەرناتیڤێک بەسەر کۆمەڵگەدا. ئەمەش ئەرکی کۆمۆنیستەکان و کرێکارانی پێشڕەوی سۆشیالیستە.

٢٠٢٤-١٠-١٧

دەنگدان وەک نیشانەی ژیان!..

د.هەژار مەعروف

حکومەتی هەرێمی کوردستان بەری ڕەنجی خەباتی نوێی پتر لە شەست ساڵی گەلەکەمانە . ئەم حکومەتە ئەو جەستە شەکەت و پڕ لە نەخۆشی و کەم وکورتیەیە کە زۆرینەی گەلەکەمانی بێزار و نائومێد کردوە ، بەڵام هەر ئەو جەستەیەشە کە نەمامی ڕۆحێک تێیدا دەژی و پارێزراوە پتر لە چوارسەد ساڵە لە خاک و خۆڵی کوردستان دا سەری دەرهێناوە و سەدان باهۆز و گەردەلول و بومەلەرزە نەیانتوانیوە لەگەشەکردنی بوەستێنن و ل□ □□□گ و ڕیشەوە هەڵیکەنن، ئەوە نەمامی داربەڕوی ڕۆحی ئەو کوردبون و کوردایەتیەیە لە مێژوی نوسراوی نوێدا پێش چوار سەد ساڵ شەرەفخانی بەدلیسی و ئینجا ئەحمەدی خانێ و حاجی قادری کۆیی وفایق بکەس و قانیع و شێرکۆ بێکەس و پەشێو و لەتیف هەڵمەت و ...... بانگیان بۆدا و وردە وردە پەیامەکەیان گەیشتە گوێی ملیۆنەها ئینسانی کورد لە هەمو دنیادا.

ئێستا کە بۆ هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان بۆ دروستکردنی کابینەیەکی نوێی حکومەت دەنگدان دەستیپێکردوە، وەک هاوڵاتیەکی ئاسایی چی بکەین ؟

ڕەخنە ڕەوا و ڕاست و توند و تیژەکانمان لەم حکومەتە ، کە لە ناخی زۆرمان دا بوەتە زوخاو و خەفەت و جنێو و سوکایەتی پێکردن ، ئەم ڕەخنانە بخۆینەوە و بیگۆڕین بۆ تۆڵەی ئەوەی هەر نەچین بۆ دەنگدان؟ دەست بە کڵاوی خۆمانەوە بگرین با نەیبات؟ وەک بەکاربەرێک هەر خەریکی تێرکردنی پێویستیە مادیەکانی ژیانی ڕۆژانەمان بین؟ شەوان پاڵی لێبدەینەوە و خەریکی تەماشاکردنی زنجیرە تورکی و ئێرانی و عەرەبیەکان یا تەماشاکردنی پاڵەوانێتیی فتبۆڵینی بەرشە و ڕۆیاڵ بین؟ یا تەرکی دنیا بکەین و هەمو وزەی ڕۆحی و جەستەیی ژیانمان لە خواپەرستی خەرجبکەین؟

باشە ئەگەر وەک ئەوانەی سەرەوەمان کرد دۆخی ژیانمان باشتر دەبێت؟ پەرلەمان و حکومەتی ئایندەی هەرێم باشتر و دادپەروەرتر و کاراتر و پێشکەوتوتر دەبێت؟

ئەم جارە چاکسازی و گۆڕینی گرنگ کراون لە شیوە و ناوەڕۆکی هەڵبژاردن دا، بە جۆرێک کە دادپەروەریی زۆرتری تێدایە و ئەگەری فڕوفێڵ و گزی و دزیی دەنگ کەمترە لەوانی پێشو.

لە هەمو دنیای پێشکەوتودا بە هەڵبژاردنی ئازاد ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێ و ئەمیش حکومەت دروستدەکەت، ئەوانەی دەنگ نادەن باشە ئەی چۆن حکومەت دروستبکەین؟ لێگەڕێین حکومەتە شکستخواردوەکەی ئێستا درێژە بە مانەوەی خۆی بدات؟ ناڵێم ژیان

چونکە ئەوە ژیان نیە! ئەی لێگەڕێین سەرۆکی حیزب و بنەماڵە دەسەڵاتدارەکان لە پشتی دەرگای داخراوەوە بە کەیفی خۆیان حکومەتێکی خراپتر لەوەی ئێستا دروستبکەن؟ حکومەت بە یاسا دەڕوات بە ڕێوە، یاساش لە پەرلەمان بڕیاری لەسەر دەدرێ، پەرلەمان چاودێریی کارەکانی حکومەت و پیادەکردنی یاساکان دەکات، لێگەڕێین خەڵکی نا-خۆپەرست و نیشتمانپەروەر و ڕۆشنبیر و ئەزموندار بچنە پەرلەمان یا خەڵکی پۆست و پارە و خۆپەرست و ناڕۆشنبیر و نا – نیشتمانپەروەر بچنە پەرلەمانەوە؟
کە کەسیان بە باش نازانی، ئایا لەم سەدان کەس و دەیان لیستی هەڵبژاردنەدا تۆی هاوڵاتی ناتوانی یەکێکیان هەڵبژێری کە خراپی و ناشیرینیەکانی لەوانی تر کەمتر بێت؟
من دەتوانم ! بۆیە بە دڵ و دەرونێکی گەشبینەوە و بە جلی کوردیەوە دەنگی خۆم دەدەم و هیوادارم تۆش وابکەیت، دڵنیابە نەخۆت و خۆشەویستانت، نە کورد و کوردستانەکەت بەمە زیانتان پێناگات و دۆخەکەش خراپتر نابێت لە پێش هەڵبژاردن!

د.هەژار مەعروف

گەلەری ئارام لە پرۆژەیەکی نوێدا.. پێویستمان بە فێربوونی نیچەیە.. خولی سێیەم.. د. ئازاد حەمە

وەرزەکانی فەلسەفە

پرۆژەیەکی نوێی (گەلەری ئارام)ە هەرجارەو خوێندنەوەیەک بۆ فەیلەسوفێک دەکات بە هاوبەشی لەگەڵ د. ئازاد حەمە

پێویستمان بە فێربوونی نیچەیە

وانەی سێیەم:

چوکوشکاری لە ناو فەلسەفەدا:
روخاندندی بتە درۆینەکان.

ئیسپانیا "وڵاتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لە فێستیڤاڵی فیلمی بەرلینالە.. ئامادکرد□کردنی: مەنسوور جیهانی.

– ئیسپانیا بە "وڵاتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لە حەفتاوپێنجەمین فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بەرلینالە" لە ساڵی ٢٠٢٥ ناسێندرا.

بە پێی ڕاپۆڕتی ڕاگەیێندراویی ڕۆژنامەوانی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی

فیلمی “بێرلینالە”؛ ئیسپانیا دەبێتە “وڵاتی ناوەندی سەرنج” Country in Focus لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا EFM لە حەفتاوپێنجەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی “بێرلینالە” Berlinale لە ساڵی ٢٠٢٥. زۆربەی فیلمسازان، وڵاتی ئیسپانیایان بە شوێنێکی فیلمی ئەوروپی پتەو و بەهێزێکی سەرسووڕهێنەریی نێودەوڵەتی گۆڕیوە و دابوونەریتی کۆن و سەرکەوتووی فیلمە جۆراوجۆرەکانی ئیسپانی لە بەرنامەی فێستیڤاڵ، لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا و هەروەها لە پلانەکانی پیشەسازیی بەڕلینالەدا ڕەنگیداوەتەوە.

لە درێژەی ئەو داهێنانەی کە لە ساڵی ٢٠١٧ دەستی پێکرد، بازاڕی فیلمی ئەوروپا بە پلانی “وڵاتی ناوەندی سەرنج”، ناوچەیەکی سینەمایی گەورەی لە ناوەندیی سەرنجدا داناوە. پیشەسازیی سینەما، کاریی داهێنەرانە لە ڕوانگەی چەند لایەنییەوە و هەروەها هاندەریی نوێی پێشکەش دەکرێت و ئاستی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بەرز دەبێتەوە. پاش ئامادەبوونی وڵاتانی مەکزیک، کەنەدا، نۆروێژ، شیلی، باڵتیک و ئیتاڵیا، پلانی “ئیسپانیا لە ناوەند” لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لە فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی “بێرلینالە”؛ ڕێگەی فیلمی ئەورووپا هەڵدەسەنگێنێت و دەرفەتە جۆراوجۆرەکان بۆ وتووێژ لەگەڵ بەرهەمهێنەران، بڵاوکەرەوەکان، سەرمایەداران و کارناسان پیشەسازیی سینەما لە ژانڕە جیاوازەکانی لە ئەنیمەیشنەوە تاکوو دڕام و زنجیرە دڕاماکان پێشکەش دەکات.

لە درێژەی ئەم ڕاگەیێندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: فیلمسازیی ئیسپانی نیو سەدەیە کە بەرنامەی “بەڕلینالە”ی دەوڵەمەند کردووە. دەیان فیلمی ئیسپانی کە لە لایەن بەهرەمەندە هەڵکەوتوو و بلیمەتەکان خوڵقاندنیان بۆ کرواە، بینەران و ئەندامانی لێژنەی دادوەرانیان بە شێوەی یەکسان تووشی سەرسووڕمان کردووە؛ ٩ فیلمی براوە توانیویانە خەڵاتی “ورچی زێڕین” Golden Bear باشترین خەڵاتی فێستیڤاڵی بەڕلینالە بەدەستبێنن، “ئالکاڕاس” Alcarràs بەرهەمە جوانەکەی “کاڕلا سیمۆن” Carla Simón لە ساڵی ٢٠٢٢ نوێترین ئەوانەیە. “پێدرۆ ئاڵمادۆڤار” Pedro Almodóvar هەروەها پێگەیەکی گرینگی لە مێژووی بەڕلینالەدا هەیە، چونکە فیلمی سینەمایی “یاسای ئێگرەتی” La ley del deseo لە یەکەمین نمایشی جیهانیدا لە بەشی “پانۆڕاما” Panorama لە ساڵی ١٩٨٧ پیشان درا و توانی خەڵاتی TEDDY AWARD بۆخۆی مسۆگر بکات.

خاتوو “تریشیا تۆتێل” Tricia Tuttle بەرپرسی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “بێرلینالە” سەبارەت بە ئیسپانیا “وڵاتی

ناوەندی سەرنج" گوتی: ئێمە بە تامەجرۆییەوە چاوەڕێی میوانان و بەهرەمەندە نوێیەکان لە فێستیڤاڵین تاکوو پێکەوە جەژنی پیشەسازیی فیلمی ئیسپانیا لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا پیرۆز ڕابگرین.

لە کۆتایی ئەم ڕاگەیەندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: ئیسپانیا بەبڕشتەوە بەڕێن دەدات کە پەرە بە بەرهەمهێنانی فیلمی پەیەدار و بەدیجیتاڵی کردنی داهاتووی پیشەسازی سینەمای ئیسپانیا بدات. بە لوتفی شەوقدەرە ماڵیاتییەکان و کۆمەکی ماڵی دەوڵەت، وڵاتی ناوەندی سەرنج لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا ٢٠٢٥ بە ناونیشانی شوێنی وێنەگرتن بۆ بەرهەمە هاوبەشە نێونەتەوییەکان، خوازیاریی زۆری هەیە. بێجگە لە شوێنی وێنەگرتنە ناسراوە سینەماییەکان لە شارەکانی مەدرید و بارسلۆنا، ئەو ناوچانەی کە هاتووچۆی زۆریان بەسەرەوەیە وەکوو ویلایەتەکانی باسک، کاتالۆنیا، گالیسیا، دوورگەکانی قەناری و ئەندلۆسیش؛ دڵڕفێنییەکانی پیشەسازیی سینەما و هەروەها ناوچە تایبەتمەندە بێوێنەکانی لە خۆ گرتووە.

خاتوو "تەنجە مایسنێر" Tanja Meissner بەرپرسی "بێرلینالە پڕۆ" Berlinale Pro سەبارەت بە ئیسپانیا "وڵاتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لەوبڕوایە دایە: پیشەسازیی سینەما و میدیای ئیسپانیا ناوبانگی جیهانی خۆی بۆ گۆڕان بە ناوەندێکی ئەوروپی بە لوتفی خوڵقاندنە بەرچاوەکان، دانانی سەرمایەی بەمەبەست و داهێنەرانەی تەکنۆلۆژیا بەهێزتر کردووە و لە ئامادەبوونێکی بەهێزیی نێونەتەوەیی دایە بە ناوەرۆکی کوالیتەی باش و ڕەسەنایەتی بەرهەمەندەوە. ئەم وڵاتە شەوقدەرە ماڵیاتییە پێشبڕکێیانە، ڕێککەوتنامەکانی بەرهەمی هاوبەش و ژێرخانی پیشەسازیی بەهێز پێشکەش دەکات.

"ئێرنێست ئۆرتاسۆن" Ernest Urtasun وەزیری کەلتووری ئیسپانیا سەبارەت بە ئیسپانیا "وڵاتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا گوتی: بازاڕی فیلمی ئەوروپا، بێگومان یەکێکە لە بەهێزترین پلاتفۆرمەکان بۆ سینەمای ئەورووپا و ئیسپانیا بە ناونیشانی "وڵاتی ناوەندی سەرنج" بۆ ئێمە ئەو هەلە دەڕەخسێنێت تاکوو بەهرەمەندییەکانی پیشەسازیی ئیسپانیا لە هەموو بوارەکانیدا. لەوانە؛ داهێنان، بەرهەمهێنان، بڵاوکردنەوە و ڕێگەی جیهانی سینەمای خۆمان دەربخەین. لەڕاستیدا، ئەمە ئەرک و شانازیی وەزارەتی کەلتووری ئیسپانیایە. پشتیوانی و ناساندنی پیشەسازیی سینەما، دەرهێنەران و بەرهەمهێنەران و هەروەها ئیزنی سەرهەڵدانی زیاتری سینەمای ئیسپانیا دەدات بۆ درێژەپێدانی ئەم ڕێگا پڕبایخە،

هەر وەکوو لە ئێستادا لە بازاڕە جیهانییەکانی فیلمدا ئامادەیە و بینەران لە سەرتاسەری دنیا، بە دیارییەوە دادەنیشن.

بازاڕی فیلمی ئەوروپا EFM لە ڕۆژانی ١٣ تا ١٩ی فێبرییەی ٢٠٢٥ لە چوارچێوەی حەفتاوپێنجەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە" Berlinale لە شاری بێرلین لە وڵاتی ئەڵمانیا بەڕێوەدەچێت.

وێنەکان: مەنسوور جیهانی

بۆ زانیاری زیاتر:
https://www.berlinale.de/en/2025/news-press-releases/257538.html

مەنسوور جیهانی – ئیسپانیا بە "وڵاتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لە حەفتاوپێنجەمین فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە" لە ساڵی ٢٠٢٥ ناسێندرا.

بە پێی ڕاپۆرتی ڕاگەیێندراوی ڕۆژنامەوانی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە"؛ ئیسپانیا دەبێتە "وڵاتی ناوەندی سەرنج" Country in Focus لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا EFM لە حەفتاوپێنجەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە" Berlinale لە ساڵی ٢٠٢٥. زۆربەی فیلمسازان، وڵاتی ئیسپانیایان بە شوێنێکی فیلمی ئەوروپی پتەو و بەهێزێکی سەرسووڕهێنەری نێودەوڵەتی گۆڕیوە و دابوونەریتی کۆن و سەرکەوتووی فیلمە جۆراوجۆرەکانی ئیسپانی لە بەرنامەی فێستیڤاڵ، لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا و هەروەها لە پلانەکانی پیشەسازیی بەڕلینالەدا ڕەنگیداوەتەوە.

لە درێژەی ئەو داهێنانەی کە لە ساڵی ٢٠١٧ دەستی پێکرد، بازاڕی فیلمی ئەوروپا بە پلانی "وڵاتی ناوەندی سەرنج"، ناوچەیەکی سینەمایی گەورەی لە ناوەندیی سەرنجدا داناوە. پیشەسازیی سینەما، کاریی داهێنەرانە لە ڕوانگەی چەند لایەنییەوە و هەروەها هاندەریی نوێی پێشکەش دەکرێت و ئاستی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بەرز دەبێتەوە. پاش ئامادەبوونی وڵاتانی مەکزیک، کەنەدا، نۆروێژ، شیلی، باڵتیک و ئیتاڵیا، پلانی "ئیسپانیا لە ناوەند" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لە فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە"؛ ڕێگەی فیلمی ئەورووپا هەڵدەسەنگێنێت و دەرفەتە جۆراوجۆرەکان بۆ وتووێژ لەگەڵ بەرهەمهێنەران، بڵاوکەرەوەکان، سەرمایەداران و کارناسان پیشەسازیی سینەما لە ژانرە جیاوازەکانی لە ئەنیمەیشنەوە

تاکوو دڕام و زنجیرە دڕاماکان پێشکەش دەکات.

لە درێژەی ئەم ڕاگەیێندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: فیلمسازیی ئیسپانی نیو سەدەیە کە بەرنامەی "بەرلینالە"ی دەوڵەمەند کردووە. دەیان فیلمی ئیسپانی کە لە لایەن بەهرەمەندە هەڵکەوتوو و بلیمەتەکان خوڵقاندنیان بۆ کرواە، بینەران و ئەندامانی لێژنەی دادوەرانیان بە شێوەی یەکسان تووشی سەرسووڕمان کردووە؛ ٩ فیلمی براوە توانیویانە خەڵاتی "ورچی زێڕین" Golden Bear باشترین خەڵاتی فێستیڤاڵی بەرلینالە بەدەستبێنن، "ئالکاڕاس" Alcarràs بەرهەمە جوانەکەی "کاڕلا سیمۆن" Carla Simón لە ساڵی ٢٠٢٢ نوێترین ئەوانەیە. "پێدرۆ ئالمادۆڤار" Pedro Almodóvar هەروەها پێگەیەکی گرینگی لە مێژووی بەرلینالەدا هەیە، چونکە فیلمی سینەمایی "یاسای ئۆگرەتی" La ley del deseo لە یەکەمین نمایشی جیهانیدا لە بەشی "پانۆڕاما" Panorama لە ساڵی ١٩٨٧ پیشان درا و توانی خەڵاتی TEDDY AWARD بۆخۆی مسۆگر بکات.

خاتوو "تریشیا تۆتێل" Tricia Tuttle بەرپرسی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بێرلینالە" سەبارەت بە ئیسپانیا "وڵاتی ناوەندی سەرنج" گوتی: ئێمە بە تامەجرۆییەوە چاوەڕێی میوانان و بەهرەمەندە نوێیەکان لە فێستیڤاڵین تاکوو پێکەوە جەژنی پیشەسازیی فیلمی ئیسپانیا لێ بازاڕی فیلمی ئەوروپا پیرۆز ڕابگرین.

لە کۆتایی ئەم ڕاگەیێندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: ئیسپانیا بەبێشتەوە بەڵێن دەدات کە پەرە بە بەرهەمهێنانی فیلمی پەیەدار و بەدیجیتاڵی کردنی داهاتووی پیشەسازی سینەمای ئیسپانیا بدات. بە لوتفی شەوقدەرە ماڵیاتییەکان و کۆمەکی ماڵی دەوڵەت، وڵاتی ناوەندی سەرنج لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا ٢٠٢٥ بە ناونیشانی شوێنی وێنەگرتن بۆ بەرهەمە هاوبەشە نێونەتەوییەکان، خوازیاریی زۆری هەیە. بێجگە لە شوێنی وێنەگرتنە ناسراوە سینەماییەکان لە شارەکانی مەدرید و بارسلۆنا، ئەو ناوچانەی کە هاتووچۆی زۆریان بەسەرەوەیە وەکوو ویلایەتەکانی باسک، کاتالۆنیا، گالیسیا، دوورگەکانی قەناری و ئەندلۆسیش؛ دڵڕفێنییەکانی پیشەسازیی سینەما و هەروەها ناوچە تایبەتمەندە بێوێنەکانی لێ خۆ گرتووە.

خاتوو "تەنجە مایسنێر" Tanja Meissner بەرپرسی "بێرلینالە پڕۆ" Berlinale Pro سەبارەت بە ئیسپانیا "وڵاتی ناوەندی سەرنج" لێ بازاڕی فیلمی ئەوروپا لەوبڕوایە دایە: پیشەسازیی سینەما و میدیای ئیسپانیا ناوبانگی جیهانی خۆی بۆ گۆڕان بە ناوەندێکی ئەوروپی بە

لـوتفی خوڵقانـدنە بەرچاوەکـان، دانـانی سـەرمایەی بەمەبەسـت و داهێنەرانەی تەکنەلۆژیا بەهێزتر کردووە و لە ئامادەبوونێکی بەهێزیی نێونەتەوەیی دایە بە ناوەرۆکی کوالیتەی باش و ڕەسەنایەتی بەهرەمەنـدەوە. ئـەم وڵـاتە شەوقـدەرە ماڵیـاتییە پێشبڕکێیـانە، ڕێککەوتەنامەکانی بەرهەمی هاوبەش و ژێرخانی پیشەسازیی بەهێز پێشکەش دەکات.

“ئێڕنێست ئۆڕتاسۆن” Ernest Urtasun وەزیری کەلتووری ئیسپانیا سەبارەت بە ئیسپانیا “وڵاتی ناوەندی سەرنج” لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا گـوتی: بـازاڕی فیلمـی ئەوروپـا، بێگومـان یەکێکـە لـە بەهێزتریـن پلاتفۆرمەکـان بۆ سـینەمای ئەورووپـا و ئیسـپانیا بـە ناونیشانی “وڵاتی ناوەندی سەرنج” بۆ ئێمە ئەو هەلە دەڕەخسێنێت تـاکوو بەهرەمەنـدییەکانی پیشەسـازیی ئیسـپانیا لـە هەمـوو بوارەکانیدا. لەوانە؛ داهێنان، بەرهەمهێنان، بڵاوکردنەوە و پێگەی جیهانی سینەمای خۆمان دەربخەین. لەڕاستیدا، ئەمە ئەرک و شانازیی وەزارەتی کەلتووری ئیسپانیایە. پشتیوانی و ناساندنی پیشەسازیی سینەما، دەرهێنەران و بەرهەمهێنەران و هەروەها ئیزنی سەرهەڵدانی زیاتری سینەمای ئیسپانیا دەدات بۆ درێژەپێدانی ئەم ڕێگا پڕبایخە، هەر وەکوو لە ئێستادا لە بازاڕە جیهانییەکانی فیلمدا ئامادەیە و بینەران لە سەرتاسەری دنیا، بە دیارییەوە دادەنیشن.

بازاڕی فیلمی ئەوروپا EFM لە ڕۆژانی ١٣ تا ١٩ی فێبرییەی ٢٠٢٥ لە چوارچێوەی حەفتاوپێنجەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی “بێرلینالە” Berlinale لە شاری بێرلین لـە وڵـاتی ئەڵمانیـا بەڕێوەدەچێت.

وێنەکان: مەنسوور جیهانی

بۆ زانیاریی زیاتر:
https://www.berlinale.de/en/2025/news-press-releases/257538.html

نەمبینیت.. شیعری نەوزاد بەندی

پێش ئەوەی بگەمە وێستگەی مردن ،
بێ لایەنیی خۆم ڕادەگەیەنم لە ژیان ..
وەک ئەوەی کە ڕژامە ناو ئاوەڕۆی کوردستان ،
بێ لایەنیی خۆم ڕاگەیاند لە خوێندن ..
لە پێشکەوتن .. لە داهێنان ..
بێلایەنیی خۆم ڕاگەیاند له پێکەنین ،
پێش گەیشتنی تاوی ناوەختی گریان ..
لە تۆوە نزیکتر بووم لە خۆم ..
یەک هەناسە لە نێوانماندا مابوو ..
یەک هەنگاو کەمتر ، ئەمزانیی ،
هۆگرم بیت ، هیچی تازەم پێ نییە بۆت ،
پێش گەیشتنی دەنگی باران ،
بێ لایەنیی خۆمم ڕاگەیاند لە هەورەکان ..
بە شەقاما ئەڕۆیشتم و ..
شەڕم لەگەڵ هەنگاوەکان ڕائەگەیاند ..
ئەو لەو دوورەوە منی دۆزییەوە ،
من لەم نزیکەوە ئەوم نەبینی ..
بووین بە قوربانی دا بڕان ..
پێش گەیشتنی لیستی مردنی ئەمشەو ،
بێلایەنی خۆم لەم تەنەکەی خۆڵە ڕاگەیاند ..

شتی تریش ..

ـــ نەوزاد بەندی ـــ

هەڵبژاردن لەسەرچیە و دەبێ چی بکرێ؟.. ئاسۆ کمال

لە هەڵبژاردنی ئێستادا لە کوردستان هەر کام لە یەکێتی و پارتی دروشمی “گۆڕینی دەسەڵات و پاراستنی هەرێم”یان دژ بەیەک

بەرزکردەتەوە تا بتوانن دەنگدەران بەکاربهێنن بۆ بەدەستهێنانی کورسی زیاتر لە پەرلەمانی داهاتودا. بەڵام لە ڕاستیدا کورسییەکانی پەرلەمان هەرچەنێک ڕێکی بخەنەوە ئەم کەشتییەی دەسەڵاتی تێکشکاوی سیاسی و ئابوری هەرێمیان بەرەو پێشەوە پێ ئاراستە ناکرێ. لەو کاتەوە کە "کاپتن ئەمریکا" دەستی بەرداوە لەم ئەزمونی "فیدراڵی"یەی یەکێتی و پارتی، ئیتر ئەم کەشتییەی دەسەڵاتیان کەوتەتە گێژاوەکەوە کە بە هیچ شێوەیەک خۆی ناگرێتەوە. ئێستا لەلایەک ئێران زۆنی سەوزی یەکێتی بۆ بارمتە گرتوە بۆ خزمەتکردن بە ئامانجەکانی لە عێراقدا ولە قەفەزکردنی حزبە ئۆپۆزسیۆنە کوردەکان و تورکیاش لەسەرەوە زۆنی زەردی پارتی، وەک حەوشەی پشتەوەی ئۆپەراسیۆنەکان و چاڵە نەوتی هەرزان لێکردوە، کە ئارەزوی خۆی تێراتەنی تێدا دەکا.

لە ساڵی ١٩٩٨ کاتێک تاڵەبانی سەرمەست بوو بەو ڕێکەوتنە ستراتیژییەی ئەمریکا بەیانی ڕیکخستبوو و بەرەو ڕوو لە کۆڕێکی لەندەندا بە "جەلال تاڵەبانی "م وت" ئەوە وپارتی، هەرکات ئومێدی ئەمریکاتان نەمێنێ، بێ ئومێدانە دەست دەکەنەوە بە شەڕی ناوخۆ و جگە لەمە ستراتیژێکتان بۆ کوردستان نیە.".

دۆڕاندنی کەرکوک و نەوتەکەی و شکستی حکومەتی هەرێم لە دادگای پاریس لە کەیسی فرۆشتنی نەوتی هەرێم و ڕێگرتن لە فرۆشتنی گازی هەرێم، دادگای فیدراڵی عێراقی خستەتە جێگای ڕێکەوتنی ستراتیژی زێڕینی یەکێتی و پارتی، وە تەنانەت نەمانی دابەشکردنی داهاتی نەوت بە ڕێژەی ٤٣٪ بۆ یەکێتی و ٥٧٪ پارتی وەک پیشوو. ئەمە باڵانسی هێزی لەنێوان یەکێتی و پارتیدا تێک داوە. پارتی دەیەوێ باڵادەستی خۆی بپارێزی لە کۆنترۆڵی داهات بەپێی زۆنەکان و یەکێتیش داوای یەکسانی بونی بەشی زۆنی سەوز لەگەڵ زەردا دەکا. ئەمە ناوەرۆکی دروشمی ""گۆڕینی دەسەڵات و پاراستنی هەرێم" یەکێتی و پارتیە. ئەمە شەڕی دابەشکردنەوەی داهاتی نەوتە و ئەمە هەموو ماستەرپلان و بەرنامەی ئەم دوو حزبەیە بۆ ئەم هەڵبژاردنە و هیچی تر.

کورسیەکانی پەرلەمان تەنیا ئامرازێکی تری شەڕی ئەم دوو حزبەیە بۆ یەکلاکردنەوەی ئەم ناهاوسەنگییەی نێوان دەسەڵاتی ئابوری و سیاسیان. هیچ کام لەم دوو حزبە هیچ ستراتیژیەکی دەربازکردنی کوردستانیان لەم تەنگەژە ئابوری و سیاسی و ئیداریە نیە. هەڵبژاردنیش سەربارەت بەم ڕێگاچارە جیاوازانە نیە. ئەولەویەت بۆ ئەم دوو حزبە سەرمایەدارە پاراستنی داهات و دەسەڵاتی میلیشیاکانیانە و هەڵبژاردن و هەر سیاسەتێکی تر لە خزمەت ئەم ئامانجە سەرەکییاندایە، نەک هیچ بانگەشەیەکی فریوکارانەی گۆڕانکاری و

باش بژێوی خەڵک و پاراستنی هەرێمی کوردستان.
هەر دوو لا دوای هەڵبژاردن درێژە بە هەمان سیاسەت و کار دەدەن کە دەتوانێ باڵانسی هێزیان بەرامبەر بە یەکتر بگۆڕێ. جا یەکێتی لەگەڵ ئێران و حکومەتی شیعەدا بە فشار خستنە سەر پارتی کارتی کورسیەکانی پەرلەمانی بەکار دەهێنێ و ڕێگا نادەن پارتی نەوت و گاز بفرۆشێ و پارتیش لەگەڵ تورکیا و لایەنەکانی تری حکومەتی عێراقدا یەکێتی لە قەیرانی موچە و بودجەدا دەهێڵێتەوە و چاوەڕێی هەر فرسەتێک لە عێراق و ناوچەکدا دەکا بە شکست پێدانی یەکێتی و ئیدارەکەی. ئەمانە ناکۆکی دوو هێزە کە بەرژەوەندی هاوبەشیان لە هێشتنەوەی دەسەڵاتی حکومەتی هەرێمدا هەیە وەک سەرچاوەی هاوبەشی داهات و دەسەڵاتی میلیشیاییان و بەم ناکۆکیانەشیانەوە درێژە بە دەسەڵاتە هاوبەشەکەیان دەدەن.
ئەم دوو حزبە ئەگەر ژمارەی کورسیەکانیان بگۆڕێت هیچ لەم داهاتانەی نەوت ناڕژێننە گیرفانی خەڵکەوە و تەنها گۆڕانی ژمارەی دۆلاری دابەشکردنەوەی پارەی نەوت و خاڵە سنوریەکان دا دەبێ لە حسابی بانکی یان ژێرزەمینی بنەماڵەی بارزانی و تاڵەبانی و کۆسرەت و شێخ جەعفەر و کۆمپانیایی کار و شەریکەکانی تریاندا. شەڕ و ناڕەزایەتی خەلکی کرێکار و فەرمانبەر دژی دەسەڵات بەهۆی نەدانی موچە و خانەنشینی و دزینی بەناوی پاشەکەوتەوە و نەبونی خزمەتگوزاریەکان وەک خۆی درێژەی دەبێ. ئەم شەڕە لەسەر دزینی ئەم داهاتەیە، نەک لەسەر دابەشکردنی دادپەروەرانەی. چۆن دەکرێ لەشەڕی دزەکاندا چاوەڕێی شکتێکی زیاتر لە "دابەشکردنی دادپەروەرانەیان" لە نێو خەیاندا بکرێ؟
لە کوردستان دەسەڵات لە سەروو پەرلەمان و هەڵبژاردنەوەیە و هەر کات ئەم دوو دەسەڵاتەی یەکێتی و پارتی بیانەوێ ئەوا دەرگاکەی دادەخەن و لە هەڵێکی بەشی بە دەسەڵات هیچی لە ناهێڵنەوە.
چینە هەژارەکانی کوردستان دژ بە تەمەنی٣٠ ساڵەی ئەم دەسەڵاتە گەندەڵ و میلیشیایە خەباتیان کردوە و لە هەڵبژاردنەکانیشدا ڕێژەی بەشداریکردن و دەنگدانیان جاربەجار کەمتر بوە. ڕاستە ئەم بایکۆتکردنەی خەڵک بەشێک لەو ناڕەزایتیەی خەڵکی هەژاری کوردستان دژ بەم دەسەڵاتە نمایش دەکا. بەڵام لە ئێستادا کە دەبینین بەشێکی ئەم خەڵکە ناڕازیە کەوتونەتە دوای بانگەشەی یەکێتی و پارتی لەم هەڵبژاردنەدا، ئاکامی نەبونی ڕیز و هێزی سەربەخۆ و ناڕێکخراوی ئەم خەڵکەیە کە نەیانتوانیوە تا ئێستا لە ڕێگەی خۆپیشاندان و مانگرتن و بایکۆتەوە ئەم دەسەڵاتە بگۆڕن.
دەنگدان لە هەڵبژاردنی پەرلەمان وحکومەت لە کوردستاندا ، مافێکی بەرتەسکە، کە تەنیا دەتوانێ کورسیەک بە قسەکردن لە پەرلەمان پێ

بەدەست بهێنرێ، نەک گۆڕینی ئەم دەسەڵاتە. کاتێکیش خەڵکی کرێکار و فەرمانبەر و هەژار دەتوانێ سوود لەم مافی دەنگدانە وەرگرێت کە خۆی لیست و حزب و کەسایەتی سەربەخۆی هەبێ. لە ئێستادا جێگەی ئەم بەدیلە چەپ و یەکسانیخوازە لە کوردستاندا خاڵیە و ئەمەش وا دەکا کە هێز و دەنگی ناڕازی خەڵکێک کە دەنگ نادەن ئەمڕۆ بێ کاریگەر و پەرژوبڵاو بێت لە مەیدانی سیاسیدا.

بێ گومان خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت بە دەنگدان بە یەکێتی و پارتی و ئۆپۆزسیۆنی بورژوازی ئیسلامی و نەوەی نوێ و گۆڕان و بەرەی گەل، نەک مافی دەنگدانی خۆی ناتوانێ بکاتە کارتی فشار بەسەر ئەم هێزانەوە، بەڵکو وەک پێشتر خەڵک تاقیان کردۆتەوە تەنیا شەرعیەت دەداتەوە بەم دەسەڵات و حزبە سەرمایەدارانە و هەژارتربوونی زیاتری خۆی.

هەربۆیە هەرچەند دەنگ نەدان بەم حزبانە دروستە لە ئێستادا، بەڵام ئەمە ڕێگاچارەی گۆڕینی ئەم دەسەڵاتەی سەرمایەداری نیە لە کوردستان و دەبێ خەڵکی ناڕازی دەرس لەم لاوازیە سیاسیەی خۆیان وەرگرن و لە هەڵبژاردن یان هەر فرسەتێکی سیاسی و ڕوداوێکی سیاسیدا بتوانن وەک هێز و ڕێکخراوی سەربەخۆ دەوریان هەبێ. هەرچۆن لە وڵاتانی ئەمریکای لاتیندا هێزە چەپ و ڕیکخراوە کرێکاریەکان سەرەڕای بوونی مافیا و گەندەڵی و دەسەڵاتی سەربازی بەرەی خەڵکی چەوساوەش دەتوانێ دەنگ و ڕەنگی هەبێ و وەک هەنگاوێک لە پرۆسەی خەبات و شۆڕش بۆ ڕزگای لەدەست سیستمی سەرمایەداری و پەرلەمان و حکومەتی بورژوازی ڕیزەکانی خەباتی خۆیانی پێ بەهێز و ئامادە بکەن.

ئاسۆ کمال

١٦ ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤

کاریگەری زەبری دەروونی لەسەر ئەمیگدالا.. 154.. ابراهیم

موحەمەد (ئەبڕاهام لەقای)

زنجیرەی١٥٤

زەبری دەروونی کاریگەرییەکی بەرچاوی هەیە لەسەر ئەمیگدالا، کە بەشێکی گرنگی مێشکە و ڕۆڵێکی سەرەکی دەبینێت لە پڕۆسەی هەست و سۆز و بیرەوەریدا. توێژینەوەکان پیشانیان داوە کە ئەزموونی زەبری دەروونی دەتوانێت گۆڕانکاری لە پێکهاتە و کارکردنی ئەمیگدالادا دروست بکات. ئەم گۆڕانکاریانە دەتوانن ببنە هۆی زیادبوونی چالاکی ئەمیگدالا، کە لەوانەیە ببێتە هۆی زیادبوونی هەستیاری بەرامبەر بە هەڕەشە و مەترسی.
زەبری دەروونی کاریگەرییەکی قوڵی لەسەر ئەمیگدالا هەیە، کە بەشێکی سەرەکییە لە سیستەمی لیمبیکی مێشکدا. ئەمیگدالا ڕۆڵێکی گرنگ دەبینێت لە پرۆسەکردنی هەست و سۆز، بەتایبەت ئەوانەی پەیوەندیدارن بە ترس و مەترسییەوە. لێکۆڵینەوە نیورۆبایۆلۆجییەکان دەریانخستووە کە زەبری دەروونی دەتوانێت گۆڕانکاری بەرچاو لە پێکهاتە و فرمانی ئەمیگدالادا دروست بکات.

لە کەسانی تووشبووی زەبری دەروونیدا، ئەمیگدالا زۆر جار زیاتر چالاک دەبێت و وەڵامدانەوەی توندتری هەیە بە هاندەرە سۆزدارییەکان، تەنانەت ئەو هاندەرانەی کە بە شێوەیەکی ئاسایی مەترسیدار نین. ئەمە دەتوانێت ببێتە هۆی دروستبوونی نیشانەکانی تێکچوونی فشاری دوای زەبر (PTSD)، وەک دووبارەبوونەوەی بیرەوەرییە ناخۆشەکان، خۆدوورخستنەوە لە بارودۆخە هاوشێوەکان، و هەستکردن بە دڵەڕاوکێی بەردەوام.

هەروەها، زەبری دەروونی دەتوانێت کاریگەری لەسەر پەیوەندی نێوان ئەمیگدالا و کۆرتێکسی پێش-ناوچەوان بکات، کە بەرپرسیارە لە کۆنترۆڵکردنی هەست و سۆز. ئەم تێکچوونە دەتوانێت ببێتە هۆی لاوازبوونی توانای کەسەکە بۆ ڕێکخستنی هەستەکانی و وەڵامدانەوەی گونجاو بە بارودۆخە جیاوازەکان.

یەکێک لە گرنگترین کاریگەرییەکانی زەبری دەروونی لەسەر ئەمیگدالا، زیادبوونی چالاکی و هەستیارییەتی. توێژینەوەکان بە بەکارهێنانی تەکنیکی وێنەگرتنی مێشک (fMRI) پیشانیان داوە کە لە کەسانی تووشبووی تێکچوونی فشاری دوای زەبر (PTSD)دا، ئەمیگدالا چالاکییەکی زیاتری هەیە کاتێک ڕووبەڕووی هاندەرە سۆزدارییەکان دەبنەوە. ئەم

زیادبوونەی چالاکی دەتوانێت ببێتە هۆی زیادبوونی هەستیاری بەرامبەر بە هەڕەشە و وەڵامدانەوەی زیاد بە هاندەرە نەرێنییەکان.

هەروەها، زەبری دەروونی کاریگەری لەسەر پەیوەندی نێوان ئەمیگدالا و ناوچەکانی تری مێشک دەکات، بەتایبەت کۆرتەکسی پێش-ناوچەوان (prefrontal cortex). لێکۆڵینەوەکان دەریانخستووە کە زەبری دەروونی دەبێتە هۆی لاوازبوونی پەیوەندی نێوان ئەم دوو ناوچەیە، کە ئەمەش دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی توانای کۆنترۆڵکردنی هەست و سۆز. ئەم دیاردەیە بە “کەمبوونەوەی کۆنترۆڵی تۆپ-داون” (reduced top-down control) ناسراوە.

لە ئاستی مۆلیکیولیدا، زەبری دەروونی دەبێتە هۆی گۆڕانکاری لە دەردانی ناقڵە دەمارییەکان- دەمارە ڕاگەیاندنەکان (neurotransmitters) لە ناوچەی ئەمیگدالادا. بە نموونە، زیادبوونی ئاستی نۆرئەدرینالین (noradrenaline) لە ئەمیگدالادا تێبینی کراوە، کە پەیوەندی بە زیادبوونی هەستیاری و ئامادەباشی بە مەترسی هەیە. هەروەها، گۆڕانکاری لە سیستەمی GABA (کە ناقڵەکی دەماری کپکەرەوەیە) لە ئەمیگدالادا دۆزراوەتەوە، کە دەتوانێت ببێتە هۆی کەمبوونەوەی توانای کپکردنەوەی چالاکی زیادە.

لە ئاستی جینێتیکیشدا، زەبری دەروونی دەتوانێت کاریگەری لەسەر دەربڕینی جینەکان (gene expression) لە ئەمیگدالادا هەبێت. توێژینەوەکان پیشانیان داوە کە زەبری دەروونی دەتوانێت ببێتە هۆی گۆڕانکاری ئیپیجینێتیکی، وەک میسیلەیشنی DNA، کە کاریگەری لەسەر چۆنیەتی دەربڕینی جینە پەیوەندیدارەکان بە ڕێکخستنی هەست و سۆز دەکات.

سەرەڕای ئەم کاریگەرییە نەرێنییانە، گرنگە ئاماژە بەوە بکەین کە مێشک خاوەنی خەسڵەتی نیورۆپلاستیسیتییە (neuroplasticity)، واتە توانای گۆڕان و خۆگونجاندنی هەیە. چارەسەرە دەروونییەکان، وەک چارەسەری ڕەفتاری-دەروونی (CBT) و چارەسەری EMDR، دەتوانن یارمەتی دووبارە ڕێکخستنەوەی ئەم گۆڕانکارییانە بدەن و کاریگەرییە نەرێنییەکانی زەبری دەروونی لەسەر ئەمیگدالا کەم بکەنەوە.

گرنگە ئاماژە بەوە بکەین کە هەرچەندە ئەم گۆڕانکارییانە بەرچاون، بەڵام مێشک توانای خۆگونجاندن و چاکبوونەوەی هەیە. چارەسەری دەروونی و دەرمانی گونجاو دەتوانن یارمەتی کەمکردنەوەی

کاریگەرییە نەرێنییەکانی زەبری دەروونی لەسەر ئەمیگدالا و باشترکردنی ژیانی کەسە تووشبووەکان بدەن.

بەشێك لەسەرچاوە زانستییە بەکارهاتووەکان:
1-https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10845062/

2-https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16891563/

3-https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3318959/

4-https://psycnet.apa.org/record/2003-00679-010

5-https://www.nature.com/articles/npp200983

6-
https://www.researchgate.net/publication/311790958_Fear_conditioning_synaptic_plasticity_and_the_amygdala_implications_for_posttraumatic_stress_disorder

7-https://jennynurick.com/how-trauma-affects-the-brain/

8-https://scholar.google.com/citations?user=k7C9PhkAAAAJ&hl=en

---

یەك دابەش وجـــــــاران و کەم ناکرێ.. رۆستەم عەزیز عومەر

(سەباح ڕەنجدەر) بە هەمان ئازار شیعر دەنووسێت کە پێی لە دایك بووە شیعریش هاندەدات لە پێناوی سەربەخۆیی خۆیدا خەبات دەکات. ئەمڕۆ، لەگەڵماندایە و شاعیرێکی زیندوو و داهێنەرە، سبەینێش نەمرە و لەگەڵماندا دەمێنێتەوە. ئەوەی لە ئەمەی نزیك دەکاتەوە خەیاڵی تایبەتی دەقەکانییەتی، داهێنانیش دواخستن قبووڵ ناکات، هەمیشە دەخی گونجاندوە بە خۆی و دەقەکانی بەیە شعرەکانی بە نەمری دەمێنێتەوەو دەبێتە شکۆداری بێگەرد، سەردەمەکان لە خۆیدا بەرهەم دەهێنێتەوە. شیعریش دەکا بەچاوگی نایاب و جۆشەکی بەکوە (

ڕەنجدەر) شاعیرێکی نوێخواز و داهێنەرە، لەنێو ڕووبەری شیعر و داهێنان ناسنامە ی شاعیر بوونی بەدەست هێناوە، بڕوام وایە هەموو گەل و نەتەوەیەك لە ماوەی نیو سەدەدا توانای دروستکردنی تەنیا چەند ڕەمز و داهێنەرێکی هەیە، واتە هیچ نەتەوەیەك ناتوانێت ژمارەیەکی زۆری داهێنەر لە ناو دنیای سیاسەت و ئەدەب و کایەکانی تری ڕۆشنبیری دروست بکات، لەنێو پانتایی ئەدب و شیعردا (ڕەنجدەر) ناوەکە بۆ زیندویی دەمێنێتەوە.

دەمەوێت نووسینێکی مامۆستایی ڕەوانشاد (محمود زامدار) تان بێنمەوە یاد. یادی بەخێر، لە ناوەڕاستی هەشتاییەکان لە ڕۆژنامەی هاوکاری دەیگوت: (سەباح ڕەنجدەر) لاوەکە و هەڵکەوتووە، هونەر و داهێنانی تێدایە. هەوڵ و شێوازێکی ڕەسەن و خەماڵییە بەرەو نوێ خوازی دەڕوات، لە دەیەیی هەشتاکان گرووپی پێشڕەو دێتە سەرهەڵدان، لە دیارترینی شاعیرەکان (سەباح ڕەنجدەر) ە ڕەنجدەر،جوایەز لە دەیەی پێش خۆی، قاچی شیعری کوردی لە نەتەوەییبوونەوە بەرەو نێونەتەوەیی وەردەسووڕێنێت. کەشوهەوای ئەدەبیاتی ئەو هاچوون نابێت و نییە لەگەڵ هاوسەردەمەکەی. دەسکاریی ڕووخسار و ناوەڕۆکی شیعر دەکات، چەشنێکی دیکە لە شیعر بەرهەم دەهێنێت.

بەڕێز محمود زامدار بەناونیشانی(مژدەیەکی تر بەرەو نوێ خوازی) بۆ دوو ئەڵقە لە ڕۆژنامەی(هاوکاری) دا بڵاوی کردەوە. بەوردی (زەوان) ی ناساند. باری خامۆشی و تەڕامانی و شۆڕبوونەوە بۆ ناخ و ڕوونبوونەوەی دیدگا. گرانایی پێکهاتەی هونەریشیان بردەوە سەردەنگ و دیمەن و وێنە. لایەنی کەم کەشێکی جیاکاری هێنایە گۆڕێ. جوانی شتێکی گشتی نییە. (زەوان) ئەزموونێکی وێنەخوازی و زمانگەراییە، شیعرێك کە جوان بوو، بەپێی پێوەری داهێنان لە هەموو سەردەمەکاندا بیرکردنەوەی جوانیی تێدا دەدۆزییەوە. لە کۆتایی بۆ ڕستەێك کۆتایی بە نووسیەکانی ڕەوانشاد محمود زامدار دێنم کە دەیگوت: خەیاڵی شیعری خۆم بەکار دەبەم و لە ناوچەوانی شیعری کوردی دەنووسم: نوێبەخشی.

بەڕێز (عارف عیتە)

لە مەراسیمی ڕێزلێنانی نوسەرانی کورد لقی هەولێر لە 2024/8/10 دا گوتی بەڕێز)سەباح ڕەنجدەر) هێمای شیعری نوێ خوازی شیعری نوێییە، وە ئەوەشی درکاند گوتی: لە هەولێر سێ بۆ چوار شاعیری زۆر باشی وەك ڕەنجدەرمان هەیە هیچیان کەمتر نییە لە شاعیرە جیهانییەکان.

بەڕێز مامۆستا (مومتاز حەیدەری)

ئەویش نەیشاردەوەو گوتی: سەباح ڕەنجدەر واتە (شیعری نوێ شیعری نوێش واتە سەباح ڕەنجدەر).

هەر لە هەمان ڕێزلێنان سابیر ڕەشید ئاماژەی بە 15 ماجستێر و

دکتۆرا کرد کە لە سەر شیعرەکانی سەباح رەنجدەر هاتووە ئەوەش دڵ
خۆشیێکی گەورەیە بۆ شیعری کوردی،
سەباح ڕەنجدەر لە نووسینیکی دی بە ناوی (شیعر زاراوەیەکی مللییە)
دا دەڵێت:هەموو شیعرێك گوڵ نییە خۆی بۆ بینینی هەڵبخات و چاوانی
بەرامبەر خۆی تیژ بکات. چڕە وەك گوڵاو، ناوکی گوڵ، بۆن بڵاو
دەکاتەوە، لەڕێگایی هەستکردنی زمان و لێکدانی هەستەکان دەگەیتە
بۆنکردن و هەست دادەمەزرێت، ڕەنجدەر شیعری لەسەر شاخی کەڵەکێوی و
ناوچەوانی ئاسك و باڵی پەپوڵە و دووگوردی نوێژ نەبینیووە،
لەدەمی شمشێری جەلادو دیکتاتۆریش بینیوە، زمانی پاکێتی و نا
بارگاویبوونی سادەیی و سادەگۆیی و هەرزە بیریدا ناژی، بەڵکوو
ڕایەڵە بە قووه ڕوانین و دوور مەودا نووسین و گرینگیدان بە
ئەدەبێتی شیعر دەبەخسیت. یەکێك لە گرفتەکان لە شیعری (ڕەنجدەر)
دا ئەوەیە بێ پێڕەوی خاڵبەندییە و هەندێکجار پۆڵێن و بونیادی
ڕێکخستنی دێر و کۆپڵە لە بۆتەی خۆیدا نییە، کە ئەمە دەبێتە
تێکدانی □□و□و□ی خوێندنەوەی خوێنەر و بەجۆرێك لە جۆرەکان، ئەرکی
بەستنەوە و جۆشکاری و گرێدانەوەی نێوان دێرەکان دژوارییه□ك درووست
دەکا،
سەباح ڕەنجدەر دەڵێت:
من پەروەردەی کلتووری شیعریی□م و لە کرۆکی زمانی کوردییەوە
هاتوومە دەرێ، کلتوور لەناو ک□م□□□□ك هەڵومەرجی کاریگەردا
دەڕسکێت. هیچ شتێکم لە دەرەوەی بیرکردنەوەی خۆمدا نەدۆزیوەتەوە،
کە لێکدانەوەی جیاکاری بۆ ژیان نەبووبێ. ئەگەرچی دەشزانم ناوکی
بێگەردیی شیعر لە پلەی مەحاڵدا بەدەست دێت و لە گرد و کۆی جۆش و
خرۆشی ویژدانی و گۆشە جیاکارەکاندا گەڵاڵە دەبێت، بەڵام من وەك
کەسێکی پڕ جۆش و خرۆش و یژدانی و ماندوو بە شیعرەوە، گەیشتن بە
درەوشانەوەیەك ناوکی بیگەردی شیعر و ژیانمە. ڕەنجدەر بەڕێگایی
شاعیرانی پێشوودا نەچووە، ئێستا خاوەن دەنگ و ڕەنگی خۆیەتی.
بۆیە بەپێویستم زانی وەك ئەمەك و ڕێز ئەم چەند نووسین و
نووسینانەی نووسەران بخەمە ڕوو . بۆ پێش بینینی چاوی خوێنەران.
(سەباح ڕەنجدەر) لە کتێبی (بەهاو پێشبینییەکان) دا لە شیعری
(یەکەکان لە ئاسۆی چاوەڕوانی) دا
یەك دابەش و جاران وکەم ناکرێ ،
خودا
خۆر
من
لەمەوبەدوا بازنەی یەکەکان داخران بەرگەی سەیرکردنمان بگرن بۆنی
هەر کەسێك دەدەین ئاو و گیای کەروێشکەکانی بیر نەچێ و چڵی ناو

دەمی ڕەش نەبووبێت.
شاعیر پێمان دەڵیێ:
(یەك دابەش و جاران و کەم ناکرێ(واتە(خودا) تاك وتەنیایە نەدابەش دەبێت و نەکەسیشی لێدەبێت و نەبەکەسیش دەچێت (خۆر) ئەوڕوناکییەیە بەتاریکی دەڵێت بارکەو بڕۆ. من □وناکیم ،هیچ کەسێك توانایی سەیرکردنی □وناکی چاوەکانی منی نیە (من) شاعیر بە ئالنگاری پێمان دەڵێت من(منم) لەسەرەتای نوسینەکانم تاکو ئێستا کەس نەیتوانیوە ناولەپم بخوێنێتەوە ،بۆیە حەز دەکەم هیچ کەسێك لە هیچ شوێنێك چاوەڕوانم نەکات شاعیر لە هەمان شیعریدا ، وێنەێکی دیکەمان بۆ دەخاتە ڕوو، چاو ناپاکیی لەگەڵ زەمین ناکات پێش من خودا و خۆری لێ بوو بەخێر هاتنی منیان کرد . هەرسێکمان گەیشتین بەهەموو شت و کەسێك کەچی هەرتەنیاین و دەمانەوێ زمانی ئەو منداڵ□انە فێربین.
بۆیە وێنە و تۆڕی چاو لەتوانیاندا هەیە بەشێوەێکی بەرفراوان کاریگەری خۆیان بنوێنن بۆ بەکارخستنی زمان و دیار خستنی واتاو سەقامگیری کردنی وێنە شاعیر دەڵێت هەموو شتێکیش جوان مایەوە دەستی هەموو جوان ماوەیەکمان کوشی لە چاوەڕوانی ڕوانەوەی لاسکە گوڵ لەناو لاپەڕەکانی کتێب ماینەوە سێبەر کەوتە سەر بۆشاییەکان بۆشاییەکان پڕن لەمر□ق مر□ق داباری و سەر زەویان داپۆشی و بەیاننامەی درۆزنانەیان ڕاگەیان.
شاعیر جارێکی کە بەخەیاڵێکی جوان و وێنەکان داد□□ژ□ت و بۆ ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ نیشتەجێیانی ماڵی شیعر، بۆیە لەکۆتایی شیعرەکە دەڵێت،
حەزدەکەم هیچ کەسێك لەهیچ شوێنێك چاوەڕوانم نەکات. من تەنها بەخۆم دەچم لە شیعر، لە هیچ وێسگەێکی شیعر ،چاوەڕوانی شیعر ناکەم، بەڵکو پابەندێتی دەشکێنێت و ئاسۆی وێژەی پابەندگەرا ڕوو لە کزی دەکات.
شیعر بۆ هاوکێشەی خودی و بوون خوازی دەگەڕێتەوە، لەبری بەرگری، بەرەو و جوانکاری و زمان و هونەر کاریی هەنگاو دەنێت. شاعیر لەگەڵ ئەوەشدایە گرنگی پەیڕەوی ڕەهەندەکانی جوانیناسی تێدا بکرێت.
نەك بە تەنیا خاوەن زمان ، بەڵکو تێگەیشتنێکی ئەبەستراکتانەیە ، پێرفۆرمانس ، نیەو درامی ئیپیکیە ، شیعری شاعیر لە نزمیەوە بۆ بەرزی دەفڕێت ، نەك لە بڵندیەوە بۆ زەوی ، هەرچەندە گرنگە شیعر لە قوڕ و لیتەی زەوی دانەبڕێت و پەیام ئاڵۆز نەبێت ، بونیادی شیعری ڕە نجدەر لە ژێر هەژموون و فیکر و ڕێتم و جوانکاری و عیرفانیەکی دەرە ئاینیدایە ، موکوڕە لەسەر گەڕانەوەی شکۆ بۆ شیعر

و کاریگەرە بە خەونی خوڵقاندن لە شیعر دا .
سەرچاوە
ئەزموون و شیعری بێگەرد (صباح ڕەنجدەر)
ناونیشان و دەق (دیار لەتیف) ل16
•

مام-وەستا و پەروەردە و ستراتیژیەتی نیشتمانی.. سامانی وەستا بەکر

مەبەستمە سەرنجی ئەو مامۆستایانە ڕاکێشم کە بەشێک یان زیاتری ئەم وتارە ئەیانگرێتەوە بە پێچەوانەشەوە مامۆستایانی “پەروەردە-دروستکار” جێگای شکۆو شانازین.
لەهاوینی ئەمساڵا لە گەشتەکەما بۆ کوردستان چەند شتێک سەرنجیان زۆر ڕاکێشام کە بەشێکیان ئومێدبەخش و بەشێکیشیان پێچەوانەکەی بوو، بەڵام ئەوەی کە زۆر سەرنجی ڕاکێشام و نیگەرانی کردم پەروەردە بووکە مامۆستا پشکی شێری بەرەکەوێ لەوبوارەیا.
ساڵێ ۱۹۸۰ کە لە پۆلی یەکەمی سەرەتایی بووم و ساڵێ ۱۹۹٦ کە دواساڵی خوێندم بوو لە زانکۆ هەمیشە مامۆستا دووکاری هەبوو:
یەکەم، پەروەردە.
دووەم، فێرکردن.
من کاری فێرکردن بەجێئەهێڵم بۆ لایەنە پەیوەندیدارەکان بە پرۆسەی فێرکردن و فێربوون چونکە ناکرێ هەرکەس لەئاستی خۆیەوە هەڵسەنگاندنی بۆبکا بەڵکو ئەوە کارێکی زانستییە و ئەبێ بە داتا و بە وریاییەوە مامەڵەی لەگەڵای بکرێ، بەڵام ئەوەی کە ئەمەوێ قسەی لەسەر بکەم “پەروەردە”یە.

ئەو سەردەمە ئازادی بوونی نەبوو، ناوهێنانی نیشتمان و خەباتکردن بۆ سەربەخۆی یان خۆبەڕێوەبەری بە خیانەتی نیشتمانی ئەژمارەکرا، مامۆستاکان ئەبوو لەوانەی پەروەردی نیشتمانیا بەشان و باڵی “سەدام حسێن”ا هەڵەن، لە وانەی مێژوو ئەبوو باسی قارەمانی

سەرکردەی عەرەبیان بە بکردینایە، شۆڕشەکانی وەک شۆڕشی جەزیر، لیبیا، میسر…هتد بکردایە، ئەبوو ژیانامە و کار و چالاکی تاک بەتاکی سەرکردە مێژوویەکانی عەرەبمان بە ڕوونکەنەوەو وەک قارەمانێک پێمان بناسێنن.
لەوانەی جوگرافیایا فێری نەخشەی نیشتمانی عەرەبیان ئەکردین…هتد بەکوردی و بەکوردی ئەبوو فێری هەموو شتێکمان بکەن جگە لە کوردایەتی چونکە ئەگەر زانیاری بگەشتایەتە دەست بەعسی و ئەمنەکان ئەوا تووشی لێپرسینەوە و زیندانی کردن ئەبوون بەــــــــڵام لەگەڵ ئەوەشا هەرگیز فێری ئەوەیان نەئەکردین کە نیشتمان و خاکی کوردستانمان خۆشنەوێ، بەڵکو ئەگەر کەمترین بوار هەبووایە ئەوا بەڕاستەوخۆ یان نا ڕاستەوخۆ باسی خۆشەویستی کوردستان و خاک و ئاویان بۆ ئەکردین، لەڕێیا نمونەی مامۆستایەکی جوامێر ئەگێڕمەوە.

ئەوکاتە لەسەردەمی ڕژێمەکەی سەداما بەئەوەی لە پەیمانگای هونەرە جوانەکان و لە پەیمانگای مامۆستایان کە ئەوکاتە پێی ئەوترا “دار المعلمین” وەرگیرێی ئەبوو ئیمزای بەعسی بوون بکرێ و لەشەش مانگ کەمتریش قبوڵ نەئەکرا، هەربۆیە لەسەرەتای دەستپێکی خوێندی پۆلی سێیەمی ناوەندیا، پیاوانی حیزبی بەعس ئەگەڕان بەسەر ناوەندەکانی خوێننا بۆئەوەی زۆرترین گەنج ئیمزابکا و ببێ بە بەعسی.

بیرمە لە پۆلی سێی ناوەندی بووین لە ناوەندی ئازادی کوڕان لە برایم پاشا لە سلێمانی، کە ئەوکاتە مامۆستای زۆر قەدرگران و خۆشەویست مامۆستا “کاوس یوسف” بەڕێوەبەر بوو، لەپڕێکا درگای پۆل کرایەوە و سێ کەس هاتنە ژوورە کە یەکێکیان مامۆستای جوگرافیا بوو، کە بەکوردیەکی تێکشکاو قسەی ئەکرد هەندێک ئەیانووت عەرەبە و فێری کوردی بووە هەندێکیش ئەیانوو کوردی ناوچە دوورەکانی گەرمیانە و بە بەعسی ناسراو بوو لەناو فەرخوازەکانا، پێمخۆش نییە ناوی بهێنم، لەگەڵ دوو کەسی بەعسییا، وانەی کوردیمان هەبوو کە مامۆستای زۆر سەنگین و شکۆمەند مامۆستا خالید وانەکەی پێئەوتین کە جێگری بەڕێوبەریش بوو.

بەهەرحاڵ بەعسییەکان دەستان کرد بە پیاهەڵدانی سەدام و حیزبە بەعسا و پێیان وتین ئەگەر ئیمزانەکەن هیچ شانسێکتان نییە لەو دوو شوێنەی کە لەسەرەوە ناوم هێناون وەرگیرێن، پێش ئەوەی بچنە دەرەوە وتیان ئەوەی ئەیەوێ ئیمزای بەعسی بوون بکا بابێت بۆ ئەو ژوورەی کە دیاریان کرد بۆمان.
هەرکە ڕۆیشتن مامۆستا خالید بەدەنگی بەرز و زۆر بوێرانە پێی وتین

“ئەوەی لەم درگایە بچێتە دەرەوە و بچێتە ئەو ژوورەی تر بە ئیمزاکردن بە بوون بە بەعسی شەرەفی نییە و درێژەی بە قسەکانییا دەستی کردن بە باسکردنی کوردایەتی و پیرۆزی خاک و نیشتمان” تا ئەم ساتەش کە بیرلەوکاتەو بوێری مامۆستا خالید ئەکەمەوە زیاتر لام گەورەترە بە، چونکە ئەولەوکاتەیا لەنەگەڵا کە فەرخوازەکانی هەڵخەڵەتێنرەن، فێری خیانەکردن ببن لە دایکی نیشتمان، فێری ئەوەی کردین کە ئەبێ ئیردەمان بەهێزبێ و نابێ لەپێناوی بەرژەوەندی تایبەتا خۆمان ڕادەستکەین، فێری کردین ئەگەرکەڵەشریش نەبێ خۆر هەر هەڵیێت...هتد درووود بە ئەو مامۆستا خالید و هەمووو ئەو مامۆستایانەی وەک ئەون.

لەو نمونەیەی سەرەوەیا مەبەستم بوو ڕۆلی مامۆستا و گەورەی ئەرکی ئەو کارەی کە لەسەر شانەتی بە مامۆستایان بەپلەی یەک و کۆمەڵگەش بناسێنم. تەنها ئەرکی مامۆستا فێرکردن نییە بەڵکو پەروەردە و فێرکردنە، ئەگەر سەرنج بەین پەروەردە لەپێس فێکردنەوە یەت، بەو واتایەی کە کارە گرنگەکە پەروەردەیە، چونکە چەن خەڵکانی بلیمەت هەبوونیان هەبە ئەگەر پێشتر پەروەردەیەکی دروستیان پێنەگەشتبێ زانستەکەیان سود بەخش نابێ بەڵکو هەندەجار بەزیانیش ئەشکێتەوە.

وەک خۆم سەردانی هەر شوێنێ بکەم پێمخۆشە گفتوگۆ لەگەڵ مناڵەکانا بکەم، چونکوم ئەوان ڕاستگۆترینن و ئاوەنەکیشن بە تێگەشتن، بەتایبەتی لەبواری پەروەردەیا، بۆیە کە لە کوردستان بووم زۆر بە گرنگییەوە لەگەڵ مناڵانا گفتوگۆم ئەکرد سەبارەت بە ڕەوشی پەروەردە و فێربوون.
ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام لایەنی پەروەردە بوو کە گرنگترینە لەو بوارەیا. هەڵبەتە با ڕوونتربین پەروەردەش دوو بەشە بەشێکیان ئەکەوێتە ئەستەی دایکان و باوکان بەشەکیشی ئەکەوێتە سەرشانی مامۆستایان.
ئەوەی منی نیگەران ئەکرد ئەو بەشەیە لە پەروەردە کە ئەکەوێتە سەرشانی مامۆستایان، کە خۆی لە خۆی لە خۆشەویستی بە خاک، نیشتمان، نەتەوە، ئاڵا و کلتورا ئەبینێتەوە.
کاتێک کە گفتوگۆ لەگەڵ مناڵێکی کوردا ئەکەی لە هەرێمی کوردستان بۆتدەرەکەوە کە کەمترین زانیاری لەسەر نئشتمانەکەی و مێژووەکەی هەیە، هەرئەوەشنا بەڵکو ئەوەی گرنگ نەبێ بەلایەوە ئەوەیە و هەندەجاریش بەگاڵتەجاڕییەوە باسی ئەکەن! کە ئەمە شکستێکی زۆر گەورەیە بە مامۆستایان بە گشتی و وەزارەتی پەروەردە بە تایبەتی.
ئاخر چۆن وانەبێ لە کاتێکا وەزیری پەروەردە هیچ کاتێک پلانێکی

مامناوەند و درێژخایەنی نەبووە بۆ پەروەردەی مناڵان بەڵکو ئەوەی هەیانە پلانە بۆ فێرکردن.

مامۆستا و پەروەردە:

مامۆستا کە لە بنەڕەتا "مام-وەستا"یە کە بە تێپەڕبوونی کات پیتی "ۆ" شوێنی هەردوو پپتی "و-ە" گرتەتەوە کە ئەمەش لەزمانی کوردیا زۆر باوە بۆ نمونە ساردبووەتەوە بووە بە ساردبەتەوە هەروەک چۆن گەرمبووەتەوە بووە بە گەرمبەتەوە.

لەسەرەتایا مام-وەستا پەیڤە یان پێشگرێک بووە کە بە ڕێزلێنان و کارامەیی بەکەسێک وتراوە، کە لە کوردەواری و زۆربەی وڵاتان مام یان "عموا" لە عەرەبییا بۆ کەسێکی بەتەمەن یان گەورەتر لە خۆت ئەوترێ، وە وەستاش بۆ کەسی کارامە و شارەزا لەبواری کاری پێشەییا ئەوترێ بەڵام لە ئێستایا گۆڕاوە بۆ مامۆستا.

مامۆستا بۆ کەسی فێرکار ئەوترێ واتا کەسێک کە پیشەکەی وانە وتنەوە و پەروەردەکردنی دروست و تەندروستبێ.

بەڵام لە زمانی کوردییا ئەم پێشگرە واتا مامۆستا تا ئاستێک هەم لە واتای ناوە ڕەسەنەکەی خۆی کە "مام-وەستا"یە لاییاوە هەم ناوی مامۆستاش بەسەردوو چینا دابەش بووە.

چینی یەکەم مامۆستای فێرگەکانە بەگشتی.

چینی دووەم مەلا یان مامۆستای مزگەوتەکانە.

ئەمە وەڕای ئەوەی کە پێشناوی مامۆستا بۆ زۆر چینی دیکەش بەکارئەهێنرێ بۆ نمونە لە ئێستا بە زۆربەی خۆش-دەنگەکان "گۆرانیبێژ" ئەوترێ مامۆستا.

لەناو کوردا بە گشتی بە کەسی فێرکار بە هەموو قۆناغەکانی خوێندنەوە ئەوترێ مامۆستا واتا لە قۆناغی سەرەتایی تا زانکۆ بۆ نمونە، مامۆستای سەرەتای بەعەرەبی "معلم-معلمة"، مامۆستای ناوەندی و دواناوەندی "مدرس-مدرسة"، مامۆستای زانکۆ "أستاذ-أستاذة".

لە ڕاستیا ئەبێ بەکەسێ بوترێ مامۆستا کە قۆناغی پەروەردەی فێرکاری خویندبێ و بڕوانامەی هەبێ، مەخابن ئەمڕۆ بەهەمووی ئەوترێ مامۆستا".

ئەحمەد شەوقی "أمیر الشعراء"ی عەرەب و بەڕەچەڵەک کورد ساڵی ١٩٣٢ لە مەراسیمێکا کە لەلایەن یانەی قوتابخانەی مامۆستایانی باڵا بەڕێوەچوو،، بۆ بەرزکردنەوەی پێگەی مامۆستا لەنێو خەڵکیا وتی:(قم للمعلم وفه التبجيلا، كاد المعلم أن يكون رسولا) واتا هەستە سەرپێ و ڕێزی لێبگرە، مامۆستا نزیک بوو لەوەی پەیامبەربێ.

مەخابن تابەت مامۆستا واتا قوە پڕ ماناکەی لەدەستەیا و بە ئەمەش کۆمەڵگە □□□□کی خراپئەگۆڕێ کە ئەمەش بە زەرەری بەرژەوەندی گشتی

ئەگەڕێتەوە، چونکەم ئەگەر مامۆستا کە بە پێشەنگ، فێرکار و پەروەردەکار ئەناسرێتەوە شکۆی بەرز ڕانەگیری ئەوا ئەوە بە نێگەتیف بەسەر کۆمەڵگەیا ئەشکێتەوانە.

لەمەشیانا دەسەڵاتداران و حکومەت بەرپرسن کاتێک کە مامۆستا برسی ئەکەن و مافەکانی لە بەرامبەر ئەرکەکانیا پێنا بەخشن، لە بەرامبەریشا بەشێک لە مامۆستایان کەمتەرخەمەبن بەرامبەر ئەو کارە پیرۆزەی لەسەرشانیانە.

وەڕای قورسی و گرانی بەدەستهێنانی بژێوی ژیان بەڵام گرنگە مامۆستایان هەمیشە لە لوتکەیا بمێننەوە و ڕۆڵە مێژووییەکەی مامۆستایان لەبیرنەچێ کە پەروەردەی دروست و تەندروستە، بۆیە لەم نوسینەیا پێناسە، ئامانج و گرنگی وەبیر کەی مامۆستایان بەگشتی و بەتایبەتی ئەو مامۆستایانە ئەهێنمەوە کە گرنگی بەو پێگە مەزن و شکۆدارە نایەن کە لە کۆمەڵگەیا هەیانە.

پێناسەی پەروەردە: پەروەردە ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لەژیانی کۆمەڵگەکان و گەلانا، پایەیەکی سەرەکی گەشە و پێکهاتە و سەرفرازییە کە ئامرازێکی سەرەکی مانەوەو بەردەوامبوونی کۆمەڵگەیە، هەروەکچۆن پێویستییەکی کۆمەڵایەتییە کە ئامانجی دابینکردنی پێداویستییەکانی کۆمەڵگا و گرنگیانە بە مرۆق، هەروەها پێویستییەکی تاکەکەسیشە بۆ مرۆق، بەو پێیەی کەسایەتییەکەی پێکئەهێنێت و توانا و کلتورەکەی پاڵاوتە ئەکات بۆ ئەوەی لە کارلێککردن و هاوئاهەنگیا بێت لەگەڵ کۆمەڵگاکانی دەوروبەری و بەشدارییەکی کاریگەرانەی تیابکات.
ئەفلاتۆن توویەتی، پەروەردە ئەوەیە کە هەموو جوانی و کامڵبوونێک بە جەستە و ڕەوان ببەخشێت کە گونجاوبێت.

پەروەردە چییە؟

١. پەروەردە ئەوەیە کە کارێکتەری منداڵ لەسەر ئەو شتانە بنیات بنێت کە لەگەڵ کۆمەڵگەیەکی شکۆدارا ئەگونجێت.

٢. پەروەردە بریتییە لە دروستکردنی تاکێک کە کەسایەتییەکی بەهێزی هەبێت، ڕەوشتی باشبێ، بیرکردنەوەی ڕاستبێ، نیشتمانەکەی خۆشبووێ، شانازی بە نەتەوەکەیەوە بکا، ئاگاداری ئەرکەکانی سەرشانیبێ.

٣. پێ چێککردنی بەو زانیاریانەی کە لە ژیانی ڕۆژانەیا پێویستی پێیئەبێت.

٤. ئامادەکردنی تاکێک کە بتوانێ ژیانی پڕ و تەواو بژی.

٥. پەروەردە ژیانە، پرۆسەی گونجاندن یان کارلێککی نێوان تاک و

ژینگەی دەوروبەری.
٦. پەروەردە پرۆسەیەکە کە کردار و کاریگەرییەکان لەخۆ ئەگرێت، کە گەشەی تاک لە هەموو لایەنەکانی کەسایەتیا ئەکاتە ئامانج، کە بەرەو کامڵبوونی ئەرکەکانی ئەبات بۆ گونجاندن لەگەڵ ئەوەی دەوروبەری، بەوجۆرەی کە ئەرکەکانی پێویستیان پێیەتی لەڕووی توانا و ڕەفتارەوە.
٧. پەروەردە بریتییە لە کردارێکی بە مەبەست و هەماهەنگ کە ئامانج لێی گواستنەوەی زانستە.
٨. دروستکردنی تواناکان و داڕشتنی مرۆڤە.
٩. پەروەردە هەوڵانە بەرەو کامڵبوون لە هەموو ڕوویەکەوە و بۆ درێژایی ژیان.

گرنگی پەروەردە:

گرنگییەکی زۆر لەنێوان کۆمەڵگە جیاوازەکانا هەیە لەوانە:
١. فاکتەرێکی گرنگ لە هاوسەنگی ژینگەیا، لەڕێگەی ڕۆڵی پەروەردەی ژینگەییەوە تاک پەروەردە ئەکات لە مامەڵەکردنی لەگەڵ ژینگە و سروشتی دەوروبەریا، بەو پێیەی ژینگە تووشی پیسبوونی ژینگەی گەورە و مەترسیدار بووە لە کە لەلایەن مرۆڤەوە ئەنجام ئەیرێت، لەبەر ئەو هۆکارە پەروەردە دەستی پێکردووە تا شوێنی پێویست بات بۆ ژینگە لە دڵی تاکەکانا بە پاراستنی، وە پێکهێنانی کەسێکی ژینگەپارێزی باش.
٢. پەروەردە بۆتە ستراتیژییەکی نیشتمانی بۆ خەڵکی جیهان، بودجە و پلان و سەرچاوە مرۆییەکانی لەلایەن سیاسەتی وڵاتانەوە دائەڕێژرێت، بۆ گەیشتن بەو ئامانجانەی کە تاکەکان هیوادارن لە ڕێگەی پەروەردەوە بەدەستی بهێنن.
٣. فاکتەرێکی گرنگە لە گەشەسەندنی ئابوریا، لەڕێگەی پێکهێنانی تاکی شایستە و وەبەرهێن، ئامادەکاری و شیاوکردنی سەرچاوە مرۆییەکان بۆ کارکردن لە ئابوریا.
٤. فاکتەرێکی گرنگە لە گەشەسەندنی کۆمەڵایەتیا، بەو پێیەی تاک پەروەردە ئەکات بۆ ئەوەی بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی خۆی لە ئەستۆ بگرێت و ماف و ئەرکەکانی بناسێت.
٥. فاکتەرێکی گرنگە بۆ بنیاتنانی دەوڵەتێکی مەدەنی کە هاوتەریب بێت لەگەڵ شارستانییەت، هاوسەنگ بێت لەگەڵ پێشکەوتنی زانستی و تەکنەلۆژیا، هەتاوەکولە ژیانێکی شکۆمەندانە بە خۆشگوزەرانی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی لە نێوان هەموو تاکەکانا بژین.
٦. فاکتەرێکی گرنگە بۆ دامەزراندنی دیموکراسی دروست، بەو پێیەی مافە مەدەنی و سیاسییەکانی پیشانی تاکەکان ئەیات، بیرۆکەکان لە نەزانی ڕزگار ئەکات، بۆ ئەوەی تاکەکان باوەڕیان بە بۆچوون و

جیاوازی ئەوانی دیکە هەبێت، هەروەها ڕۆڵی بەشداری کاریگەرانەیان لە گەشەپێیانی کۆمەڵگا یا هەبێت.

٧. فاکتەرێکی گرنگە لە یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی، یەکگرتوویی نەتەوەیی، ناسیۆنالیزم لە ڕێگەی یەکخستنی هێز و ڕەوتەکان لە کۆمەڵگایا، بۆ دروستکردنی یەکێتییەکی فیکری کە ئەبێتە هۆی یەکگرتوویی کۆمەڵگا و یەکگرتوویی تاکەکانی.

ئامانجی پەروەردەیی:

هەرچەنە ئامانجەکانی پەروەردە لە سەرانسەری سەردەم و کۆمەڵگا جیاوازەکانا جیاوازن، بەڵام بە گشتی هەوڵەیات تاک لەگەڵ کۆمەڵگاکەیا تێکەڵ بکات و هەر بۆیەش خ□م□ی تاک و کۆمەڵگا بە یەکسانی هەیە لەنێو ئەم ئامانجانەیا.

١. ئامادەکردنی هاوڵاتییەکی باش، کە بە یەکێک لە گرنگترین ئامانجەکانی پەروەردە دائەنرێت لە سەردەمی کۆن و سەردەمی ئێستایا، بەو پێیەی پەروەردە پەیوەندی بە گەیشتن بە هاوسەنگی لە بیرکردنەوە و هەست و سۆز و جەستە و ئەخلاقی مرۆڤا هەیە، بۆ ئەوەی هاوڵاتییەکی باشی لێدروستبێ، بە ڕێککەوتن لەگەڵ خۆی و لەگەڵ کۆمەڵگایا.

٢. شیاو کردنی تاک لە ڕووی ئایینی و دونیاییەوە، وەک چۆن پەروەردە ئاڕاستە کرابوو لەگەڵ گەشەسەندنی کرۆنۆلۆژی ئاڕاستەی ئایینی و ڕۆحی تاکەکان، بە لەبەرچاوگرتنی پێداویستییە مرۆیی و دونیاییەکان.

٣. پەروەردەکردن و ڕاهێنانی تاک لەسەر چۆنیەتی کارکردن و پەیداکردنی بژێوی ژیانی، بەو پێیەی ئەو پرۆسەیە تاک بۆ ژیان شایستە ئەکات و وا ئەکات خۆی لەگەڵ ژینگەی دەوروبەریا بگونجێنێت.

٤. گواستنەوەی شێوازی ڕەفتارییەکان و پاراستنیان بەبێ گۆڕانکاری لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر، وەک لە شێوازی کۆنەپەرستەکانی پەروەردەیا، وەک شارستانیی□تەکانی چین و هیندستان و میسری کۆن، کە تێیدا پەروەردە ڕوانگەیەکی کۆنەپەرستانەی گرتەبەر کە خەمی داب و نەریتی بوو.

٥. ئامانجی گەشەپێدان بۆ کۆمەڵگا بە گشتی لە هەموو لایەنە ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووری و سیاسییەکانا.

٦. ئامانجە زانستییەکان لەسەر گواستنەوەی زانست و مەعریفە بۆ گەڕان بەدوای زانست و ئامادەکردنی فێرخواز لە ڕووی دەروونییەوە، فێرکردنی ڕێگاکانی لێکۆڵینەوە لە ڕاستییەکان و زانیاریەکان، ڕێگاکانی چارەسەرکردنی کێشەکانی تاک بە شێوەیەکی زانستی، بە واتایەکی تر، پەروەردە چیتر پشت بە تەڵقین □ “ئیندۆکتریناسیۆن”

نابەستەت و هەڵگرتنی زانیاری لە مێشکا، بەڵکو لەسەر دروستکردنی عەقڵ بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی زانستی بیربکەنەوە.

٧. پێکهێنانی تاک و کۆمەڵگەی دیموکراسی، بەجۆرێک تاک لە بیرکردنەوە و بۆچوونەکانیا سەبارەت بەوانیتر بیری کراوە بێت و لێیانەوە فێربێت و فێریان بکات، مافەکانی خۆی بزانێت و پەیڕەویان بکات، چونکە چاکەی تاک چاکەی کۆمەڵگەشە و لە کۆتاییا کۆمەڵگایەکی دیموکراسی دروست ئەبێت.

٨. ئامانجەکی پێشکەوتنخوازانە کە بەخەی ئامانجەکی گرنگە، چونکە ئەبێتە هۆی گەشەکردنی تاک،هەروەک چۆن گەشەکردن پرۆسەیەکی بەردەوامە، پەروەردەش بە هەمان شێوە بەردەوامە.

٩. ئامانجەکی نیشتمانی و نەتەوەیی، چونکە پەروەردە ئامرازێکە بۆ بەهێزکردنی هەستی یەکێتی نیشتمانی و نەتەوەیی، هەستێک کە لە یەکگرتوویی زمان و مێژوو و جوگرافیا و هیوا و خواستەکان بۆ داهاتوو سەرچاوە ئەگرێت.

سامانی وەستا بەکر
١٧-١٠-٢٠٢٤ سوید-ستۆکهۆڵم

---

(30) چرا بۆ یادی پاشای حەیران رەسوڵ بێزار گەردی دادەگیرسێنین.. هەندرێن خۆشناو

ئەمڕۆ پێنج شەممە 17/10/2024 شنۆ بای یادی سی ساڵەی ماڵئاوایی مامۆستای هونەرمەند رەسوڵ بێزار گەردی بەسەر کوردستان و هەولێری لاوك و حەیران و هونەر و موزیك و هۆنراوە گوزەردەکات، و کۆڕێ هونەرمەندی رەسەن مامۆستا بێزار گەردیمان دێنێتەوە یاد، و دەنگە بە سۆز و ئاوازە دڵرفێنەکانی بە گوێمان دەچرپێنێت، و هەستی پڕ عەشق و خۆشەویستیمان دەوژێنێت، و پێمان دەدەین مامۆستا (رەسوڵ) تان بێتەوە یاد، کە سیمبول و نیشانەیەکی دیاری شاری هەولێرن، رۆحی پاکی ئەم هونەرمەندە مەزنە قبوڵناکات کوچە و کۆڵانەکانی هەولێری دێرین جێبهێڵێت، و وەك کزە بایەکی فێنك رۆژانە بەسەریاندا

تێپەڕدەبێت، هەر کە لاوکەك یان حەیرانەك یان گۆرانییەکی رەسەنی کوردی دەتە بەر گوێچکەی رۆڵە بەوەفاکانی ئەم شارە.
ئەوڕۆ ئێوارە لەدوم هەناردی لەچی نەهاتی ..
حەیران ئەوڕۆکە سێ رۆژە زانیتم بازن و خەخاڵەت لەکن وەستا شەریفی زێڕینگرە، جلکی بوکێنیت لەسەر خەیاتی..
خزم و برادەر هەموو دەزانن ئەتوو سەری چەند ساڵانە دەست و گراوی من بووی.. حەیف و سەد مخابنی دنیایەم
دەمینی شەو ساڵەکە هاوینە بە قسەی دوژمنان و ناکەسان لەگەڵ من خایەن دەرهاتی..

ئەو هونەرمەندە توانی بە درێژایی نیو سەدە لە داهێنان و خزمەتکردنی هونەر و ئەدەب و فۆلکلۆری کوردی بچێتە دڵی هەموو هونەردۆستێك، و بچێتە کاروانی نەمران و مامۆستایان لەم بوارەدا، و سەرمەدیانە لە دڵ و سۆزی خەڵك بمێنێتەوە. هەر لە منداڵیەوە خولیای هونەر و کولتور و فۆلکلۆری نەتەوەکەی بووە، و هەر لە زووەکەوە دەوروبەری هەستیان بە بەهرەمەندی ئەو هونەرمەندە کردووە، و لە دەنگخۆشی و شارەزایی لە مەقام و لاوك و حەیران، و هەروەها لە شیعر هۆنینەوە و ئاوازدانان.

بێ تۆ یار پەیدا نابێ
پەیداش بێ فایدەی نابێ
سەد ساڵ خونچە بشکوی
بێ بولبول بەهار قەت نابێ
بریندارم بریندارم

رەسوڵ بێزار گەردی لە چلەکانی سەدەی رابردوو روویکردەتە رادیۆ و ئێزگەی کوردی، بە هەگبەیەکی پڕ لە داهێنان و هونەری رەسەن و شیعر و ئاواز و لاوك و حەیران، یەکەم کەس بووە کە حەیرانی کوردی لە رادیۆ گووتووە و بە راستەخۆیی پەخشکراوە، و هەروەها یەکەم کەس بووە کە حەیرانی نووسیوەتەوە، و بەتایبەتی ئەو حەیرانانەی کە گووتویەتیەوە و بەخۆی دایناوە و دایڕشتووە و لە دوو توێی چەند کتێبێکدا تۆماریکردوون، یەکەم کەس بووە کە حەیرانی لەگەڵ موزیکدا چڕیوە، بەخۆشی شیعری بۆ زۆربەی گۆرانییەکانی داناوە و ئاوازی بۆ هەموو بەرهەمەکانی خۆی داناوە، بووە یەکەم کەس کە ئاواز بۆ سەرجەم بەرهەمەکانی خۆی دابنێت، بۆیە بە ئاسانی جێگەی خۆی کردۆتەوە لە نێو مامۆستا و پێشەنگانی هونەری کوردی. مامۆستا رەسوڵ سیمبولی هونەری رەسەنی کوردی بوو، چونکە لاوك و حەیران هونەرێکی تایبەت بە گەلی کوردن، و گەلەکانی تر خاوەنی ئەم هونەرە

رەسەنە نین، و ئەم هونەرە بە یەکێك لە بنەما سەرەکیەکانی ناسنامەی گەلی کورد دادەنرێت.

مامۆستا رەسوڵ بێزار گەردی پێشمەرگەیەکی ئازا و نیشتمان پەروەر بووە، نەك هەر بە هونەر و نووسین بەڵکو بە گیانیش خزمەتی کوردستانی کردووە، بەشدارییەکی بەرچاوی هەبووە لە شۆرشی ئەیلولدا، و یەکێك بووە لەو کەڵە پیاوانەی هەر لە سەرەتاکانی دامەزراندنی ئێزگەی دەنگی کوردستان بەشداری تێداکردووە بە گوتنی چەندین سروودی لە یادنەکراو و هەروەها دانانی چەندین سروودی نیشتمانی، بۆتە یەکەم کەس کە سروودی نیشتمانی و بەرگری بە شێوازی حەیران و مەقام بچڕێت.

کاروانی ئێمە کەوتە رێگا
بۆ ئامانجی کورد هەر ئەبێ بگا
ئەگەرچی شەوی خەباتی ژیان
گیانی زۆر لاوی وەك گوڵ هەڵوەران
بەڵام هەر ئەبێ شەفەق دەرکەوێ
کورد لەو هەورازە سەختە سەرکەوێ

ماڵئاوایی کردنی ئەم هونەرمەندە مەزنە، کەلێنێکی گەورەی کردەوە لە هونەری کوردی، بە تایبەتی لە بواری لاوك و حەیراندا، کە زۆر ئاشکرا هەست بەو کەلێنە دەکرێت، و کاریگەرییەکی گەورەی کردە سەر هونەری گۆرانی و موزیکی کوردی، چونکە رەسوڵ بێزار گەردی بەمانای وشە میری حەیران و حەیرانبێژان بوو، و رێباز و رێچکەیەکی تایبەتی خۆی هەبوو، و جێپەنجەی لە هونەری کوردیدا دیار و بەرچاوە. ئەو بلیمەتە بە دەنگە خۆش و بەسۆزەکەی سەدان گۆرانی و لاوك و حەیران و مەقام و سروودی چریوە و مەحاڵە لە یادبکرێن، کە وەك گەنجینەیەك بۆی بەجێهێشتین.

مامۆستا رەسوڵ بێزار گەردی دوایی چەندین ساڵ لە بەرەنگاربوونەوەی نەخۆشی دڵ، بەنازانە دڵە ماندووبوەکەی لە 17/10/1994 توانای ترپەکردنی نەما و کز و بێدەنگ بوو، لە رۆژێکی وەك ئەمڕۆدا و سی ساڵ لەمەوبەر رۆڵە بەوەفاکانی هەولێری دێرین لە ئەدیبان و نووسەران و هونەرمەندان و خزم و برادەران، تەرمی پاکی ئەو زاتە مەزنەیان بە خاکی کوردستان سپارد، دوای ئەوەی بە گشت کۆڵان و شەقامەکانی هەولێردا دوایین گەشت و گەڕانی کرد، و ماڵئاوایی و خواحافیزی لە هەموو خەڵکی هەولێر و کوردستان کرد. یاخوا لە باوەشی خاکدا هەر شاد و سەربەرز بیت.

هایکۆ.. سمکۆ ئەحمەد ڕەشید

کیژۆڵەیەکی ژاپۆنی،
پانتایی خەیاڵی گرتووم
هایکۆ!

لەبەردەم باخچەی ئازادی،
هوتاف بۆ قومێک ئازادی دەکێشن
خۆپیشاندەران.

شەتڵی ئومێدێک دەڕوێنم
هەتا سەر سنووری مردن
چاوەڕێ دەکەم

بێ شووشتن و کفن و دفن
بە خاکم سپارد
کۆترە مردارەکە!

قەمبووری نۆتردام،
بە هەورازی شەخەکەوە چەماوەتەوە
کۆڵبەر.

بە دڵی پڕ ئینتیماوە،
نیشتیمان بە یەک دینار دەفرۆشێت
ڕۆژنامەفرۆش!

بەم تەمەنەوە
لە بۆقە مغاویرییەکان دەترسێم
ماران گەستەم

سندوقی پۆستەکەم دەکەمەوە
تەنها کلیک لەسەر ئەو نامانە دەکەم
لە تۆوە هاتوون

لە چەمەکە زەماوەندە
هەموو ئێوارەیەکی هاوین

بۆقێک هاوسەرگیری دەکا

کە کیژ□□ک□ دەخەوێ
دەچێتە باوەشی دایکی
باوکی!

تەنوورەیەکی کورت
پیاوانیش لەبەری دەکەن
هایکۆ!

بۆ سەگەکانی کۆڵان
خواردنگەی پێنج ئەستێرەیە
حاویەی ماڵە زەنگینەکان!

ئەلبوومی یادەوەری
وێنە ڕەش و سپییەکانم جوانترن
لە ڕەنگاوڕەنگەکان

نیشتیمان
لای ئێوە سێ بڕگەیە
لای من چوار
چاوەکانی!

پایز.. شەهلا نوری

بەخۆم دەوت
شاعیرەکان بۆ وەرزی پایز زیزن
ئەم پایزە
لە ناو گەڵاسیسە وەریوەکانی سەر زەوی
خۆم دیتەوە
ئێوارەیەکی ساردوسڕی
بە خۆم دەوت بۆ بۆنی پایزیان لا ئاڵە
کە بۆنی پایزم کرد هاتە گژمە
هەمیشە دەمپرسی

بە دەڕۆن مەوسمی گژە پایز
دیتم پشکۆ
ڕەنگم زەرد زەرد
وەکوو خلیسکی سەر زەوی وەرز
وتم بە دەڕۆن وەرزی زەبوون و بە کەیفی
سەرکزی خەم دەزیەوە
لە سیهەم گژی کزەبای ئەم ساڵییشدا
وتم بە خەزان بوو بەنازناوی ڕەمزی پایز
ووتیان ئەو بەرگ دڕانێ
دیاری تۆیە هەر مانگ هەشتەمین ساڵی پایز

شەهلا نوری

کۆتایی مێژوو، دواهەمین مرۆڤ.. ئاراس سەعید

لە ساڵی 1989دا، بیرمەند و مێژوونووسی ئەمەریکی (فڕانسیس فۆکۆیاما) وتارێکی بەناونیشانی (کۆتایی مێژوو) لە گۆڤاری (The National Interest) بڵاوکردەوە و تێدا مژدەی کۆتایی مێژووی دا. هەر ئەوکات وتارەکە مشتومڕێکی زۆری بەدوای خۆیدا هێنا و زۆری نەخایاند گرێبەستی لەگەڵ کرا بۆ فراوانکردنی وتارەکەی کە 18 لاپەڕە بوو بۆ کتێبێک. دواتر لە ساڵی 1992 تێزەکەی لە کتێبی (کۆتایی مێژوو و دواهەمین مرۆڤ)دا بڵاوکردەوە، بەدیدی فۆکۆیاما(کۆتایی مێژوو) مەرگی ئایدۆلۆژیاکان و کۆتایی هاتنی جەنگ و شەڕە خوێناوییەکانە. لە پێنجاکانی سەدەی بیستەمدا زۆرێک لە تیۆریستانی دەوڵەت جاڕی مەرگی کەڵەشە ئایدۆلۆژییەکانیان دەدا. بەومانایەی ئایدۆلۆژیاکان لەسەرەمەرگدان، بەتایبەتی پاش هەرەسهێنانی نازیزم و فاشیزم.
لەساڵی 1989 ڕژێمە کۆمۆنیستییەکانی ئەورووپای ڕۆژهەڵات هەرەسیان هێنابوو، لەوکاتەدا (فۆکۆیاما) بەنووسینی وتارێک جاڕی (کۆتایی مێژوو) دەدات. کۆتایی مێژوو وەک دوا قۆناغی ڕسکاوی مێژوو، دیمۆکراسی لیبەڕاڵ دەبێتە (میتا_ئایدۆلۆژی) دواهەمین مۆدێلی

ڕێکخستنی سیاسی لە بەردەم ئایندەی مرۆڤایەتی بە بەدیهێنانی ئاشتی و خۆشگوزەرانی و ئازادی.
بەدەربڕینەکی دیکە؛ دیمۆکراسیی سیاسی و سیستەمی ئابووری لیبراڵیزم کۆتا سیستەمی دونیای ئەمڕۆ و کۆتایی مێژووە و بڵندترین ئاستی ڕێکخستنی جڤاکی و کۆمەڵایەتییە، کە ناکرێت بەدیلێکی دیکەی بۆ بدۆزینەوە.
فۆکۆیاما دەڵێت: پێویستە مێژوو وەک پرۆسەیەی پەرەسەندن تێشابکەین. کۆتایی مێژوو، بەو مانایەیە کە لیبراڵ دیموکراسی فۆڕمی کۆتایی حکوومەتە بۆ هەموو گەلان. بەگوێرەی فۆکۆیاما، لە دوای شۆڕشی فەڕەنسییەوە، دیموکراسی لیبراڵ چەندین جار سەلماندوویەتی کە لە بنەڕەتدا سیستەمێکی باشترە (لە ڕووی ئەخلاقی و سیاسی و ئابووری…هتد) لە هەریەکێک لە ئەلتەرناتیڤەکان و بۆیە ناتوانرێت هیچ پێشکەوتنێک لەوانەوە بۆ سیستەمێکە ببێتە ئەلتەرناتیڤ.[Francis Fukuyama (1992). The End of History and the Last Man.]

کۆتایی مێژوو، قەرز لە هیگڵ و مارکس

تێزی کۆتایی مێژوو بیرۆکەیەکی نوێی نییە و فۆکۆیاما تێزەکەی لە (هیگڵ و مارکس) قەرزکردووە. بەدیدی هەریەک لە هیگڵ و مارکس گەشەکردنی مێژووی کۆمەڵگاکان لە قۆناغێکدا کۆتایی دێت، ئەمەش هاوکاتە لەگەڵ کۆتایی هاتنی ململانێی نێوان دژەکان. ململانێی دژەکان ئەو بزوێنەرەن هەلومەرجی مێژووی ژیانی جڤاتی و کۆمەڵگەکان دەستنیشان دەکەن. هیگڵ مێژووی وەک پرۆسەیەکی عەقڵانیی شرۆڤەکردووە کە بەهۆی دەرکەوتنی ڕۆحی جیهان (Geist) لە قۆناغەکانی دیالێکتیکیدا و بەڕێوە دەچێت. بە هێگڵ، مێژوو بەرەوپێشچوونی هۆشیاری مرۆڤە بەرەو ئازادی. کۆتایی مێژوو قۆناغێکە کاتێک ڕوودەدات کە کۆمەڵگاکانی مرۆڤ دەگەن بە دۆخێک کە ئازادی بە تەواوی تێدا بەدی دێت و بە شێوەیەکی ئاسایی لە دۆخی عەقڵانیدا بەرجەستە دەبێت. هیگڵ پێی وابوو کە ئەمە لە سەردەمی خۆیدا بەدەست هاتووە، بەتایبەتی لە ڕێگەی دەوڵەتی دەستووری مۆدێرن. بەگوێرەی هیگڵ، تاک دەبێت لەناو نەتەوەدا بتوێتەوە ودرووستبوونی دەوڵەت نەتەوە و دامەزراندنی دەوڵەتی پرووس کۆتایی مێژووە.
بیرۆکەی مارکس بۆ کۆتایی مێژوو لەسەر بیرۆکەی دیالێکتیکی هێگڵ بنیاتنراوە، بەڵام جەخت لەسەر هەلومەرجی ماددی و ململانێی چینایەتی دەکات. مارکس ئەنالیزەکردنی ململانێی چینایەتی بەگەشەی مێژوو دەزانێت و لە مانیفێستی حزبی کۆمۆنیست دەنووسێت: مێژووی

هەموو کۆمەڵگەکان تا هەنووکە مێژووی کۆمەڵگەی چینایەتییە…
لەچەرخەکانی سەرەتای مێژوودا، کەم تازۆر لە هەموو شوێنێک دابەشبوونی بەکۆمەڵ بەدەستەو تاقمی جۆراوجۆر و پلەی جۆراوجۆری ڕیزی کۆمەڵایەتی دەبینین، لە ڕۆمای کۆندا، پاتریسیەن هەبوون، سوارچاک هەبوون، پلەبیەن و کۆیلەش هەبوون. لەسەدەکانی ناوەڕاستدا، خاوەنی موڵکی فیوداڵ، وەستاکار، شاگرد و ڕەعیەت هەبوون. کۆمەڵگەی مۆدێرنی بۆرژوازی، کە لەجەرگەی فەوتانی کۆمەڵگەی فیوداڵییەوە سەری هەڵداوە، ناکۆکی چینایەتی لەناو نەبردووە، بەڵکو چینی تازەی کۆمەڵایەتی و هەلومەرجی نوێی چەوساندنەوە و زەخت و زۆر و شێوەی نوێی خەباتی هێناوەتە ناو ئەوان. [Marx and Engels: Manifesto of the Communist Part مارکس مێژووی بە ململانێی نێوان چینە جیاوازەکانی کۆمەڵگا دەزانی کە ئامانجی کۆتایی بە مارکس، کۆتایی مێژوو بە دامەزراندنی کۆمەڵگایەکی بێ چین دیاری دەکرێت، کە چیتر چەوساندنەوە کۆتایی دێت و دەوڵەت لەناودەچێت. ئەم کۆمەڵگایە نوێنەرایەتی کۆتایی گەشەی کۆمەڵایەتی و ئابووری مرۆڤایەتی دەکات، چونکە هەموو ناکۆکییە ماددی و ململانێ چینایەتییەکان کۆتایی دێت. بەدیدی مارکس، مەرجی لەناوچوونی خاوەندارێتی تایبەت لەناوبردنی دەوڵەتە. دەوڵەت ئامرازێکە خاوەندارێتی تایبەتی دەپارێزێت. مارکس پێی وایە سەرمایەداری لە دوا قۆناغی کامڵ بوونیدا، دەبێتە سیستەمێکی ئابووری جیهانی و دووچاری هەڵوەشاندنەوە دەبێتەوە، چونکە لەم سیستەمدا ناکۆکی چینایەتی دوونیاپێش هەیە، ئەنجامی ئەم دیدەش دەبێتە هۆی شۆڕشێکی جیهانی. (کرێکارانی جیهان یەکبگرن.)

جاک دێریدا و کۆتایی مێژوو

ناوناوبانگی ڕۆشنبیری فۆکۆیاما و بەهۆی جەماوەریی کتێبەکەی (کۆتایی مێژوو و دواهەمین مرۆڤ)ەوە بوو، کە نیشانەکانی دڵەڕاوکەی ڕاستڕەوەکان بوون سەبارەت بە دڵنیابوون لە (مردنی مارکس). لە ڕەخنەی فۆکۆیامادا (جاک دێریدا) دەنووسێت: لە سەردەمێکدا کە هەندێک بوێری ئەوەیان هەیە بەناوی ئایدیالی دیموکراسی لیبراڵەوە کە دواجار خۆی وەک کۆتا ئایدیالی مێژووی مرۆڤایەتی بەدیهێناوە: هەرگیز توندوتیژی، نایەکسانی، خەفەکردن، چەوساندنەوە، برسێتیی بوونی نییە! لە کاتێکدا بەمجۆرە ستەمی ئابووری کاریگەری لەسەر زۆرێک لە مرۆڤەکان لە مێژووی زەوی و کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیدا هەبوو. لەبری ئەوەی لە کۆتایی مێژوودا گۆرانی هاتنی ئایدیالی لیبراڵ دیموکراسی و بازاڕی سەرمایەداری بڵێینەوە، لەبری ئەوەی ئاهەنگ بگێڕین بە “کۆتایی ئایدیۆلۆژیاکان” و کۆتایی گوتارە ڕزگاریخوازە

گەورەکان، با هەرگیز ئەمە پشتگوێ نەخەین، ڕاستییەکی گەورە، کە لە شوێنێ بێشومارەکانی جیهانەکەماندا کە لە ئازار پێکهاتووە: هیچ پلەیەکی پێشکەوتن ڕێگە بە مرۆڤ نادات ئەوە پشتگوێ بخات کە بە ژمارەیەکی ئیجگار زۆرها، ئەوەندە ژن و پیاو و منداڵ لەسەر زەوییە ژێردەستەکان، برسی یان قڕ نەکراون[...]. بەدیدی دێریدا (کۆتایی مێژوو) لە بنەڕەتدا ئیسکاتۆلۆژیای مەسیحییە، هاوتەریبە لەگەڵ گوتاری ئەستای پاپا سەبارەت بە کۆمەڵگەی ئەوروپا، کە فۆکۆیاما "فۆکۆیی" فیکری پراکتیزە کردووە، بە بەکارهێنانی داتا ئەزموونییەکان هەرکاتێک لەگەڵ پەیامەکەیدا گونجاو بێت و دەست بە بانگەوازکردن بۆ ئایدیالێکی ئەبستراکت دەکات. هەرکاتێکیش داتا ئەزموونییەکان دژایەتی تێزی کۆتایی مێژووەکەی دەکەن؛ فوکۆیاما ئەمریکا و یەکێتی ئەوروپا وەک یەکەیەکی سیاسی ناتەواو دەبینێت، کاتێک بەراورد دەکرێت بە ئایدیالە جیاوازەکانی دیموکراسی لیبراڵ و بازاڕی ئازاد، بەڵام تێدەگات کە ئەم جۆرە ئەبستراکتانە (ئایدیاڵانە) بە بەڵگەی ئەزموونی نیشان نەدراون، هەرگیز ناتوانرێت دەربکەون، چونکە ئەوە ئایدیایەکی ئەبستراکتی فەلسەفی و ئایینین کە لە ئینجیلەکانی فەلسەفەی هیگڵەوە سەرچاوەیان گرتووە و لەگەڵ ئەوەشدا، فۆکۆیاما هێشتا تێبینییە ئەزموونییەکان بەکاردەهێنێت بۆ سەلماندنی تێزەکەی، کە خۆی هاوڕایە کە ناتەواو و ناکامڵە، بۆ چەسپاندنی تێزی کۆتایی مێژووەکەی، کە تەنها وەک تێزێکی ئەبستراکت دەمێنێتەوە و لە پشتڕاستکردنەوەی شکستخواردووە[Jacques Derrida (1994). Specters of Marx: State of the Debt, the Work of Mourning and the New International.]

مێژوو لە پشوو دەگەڕێتەوە

لە دوای جەنگی جیهانی دووهەمەوە سەرمایەداری لە شێوەی ئیمپریالیستانەدا باڵیکێشا بەسەر هەموو سووچێکی جیهاندا، شەڕی خوێناوییەکانی ڕۆژئاوا تا شەڕی ئۆکرانیا و ڕووسیا و شەڕی ئیسرائیل لەناوچەکەدا بەردەوامە. بناژۆخوازی ناسیۆنالیست و ئایینی وەک دژە هێزێک بە بەرەوبوونەوەی دیموکراسی لیبراڵ لە دایکبوو، لە نموونەی تایبەتی ئیسلامی توندڕەو جیهادی و تاقمی میلیشایی.

ساموێل هەنتینگتۆن، لە ساڵی ساڵی 1996 لە کتێبەکەدا بە ناوی (پێکدادانی شارستانییەتەکان) دووبارە دروستکردنەوەی نەزمی جیهانی نووسی، هەنتینگتۆن لە کتێبەکەیدا ئاماژەی بەوە کردووە کە ململانەی کاتی نێوان ئایدیۆلۆژیاکان بە ململانەی کۆنی نێوان شارستانییەتەکان جەنگەی دەگرێتەوە.، ئەوە ئایدیۆلۆژیایی شارستانییەتی زاڵە، حکومی

مرۆڤەکان دەکات.
دوای هێرشەکانی ١١ی سیپتەمبەر، جارێکی دیکە کۆتایی مێژوو لەلایەن هەندێک لە بیرمەندانەوە وەک هەمای بەهەڵوەستی و گەشبینی ناڕەوای جیهانی ڕۆژئاوا ئاماژەی بۆ دەکرا، بەو پێیەی کە کۆتایی هاتنی ئیمپریالیزم نوێنەرایەتی کۆتایی ململانێی گەورەی جیهانیش دەکات.
تەحەدایەکی دیکەی تێزی "کۆتایی مێژوو" گەشەسەندنی دەسەڵاتی ئابووری و سیاسی دوو وڵاتی ڕووسیا و چینە. چین حکومەتی تاک پارتی دەوڵەتی هەیە، لە کاتێکدا ڕووسیا، هەرچەندە بە فۆرمی دیموکراسییە، بەڵام زۆرجار وەک خۆسەپێن و ئانۆکراسی ناودەبردەکرێت. لە مانگی ئازاری 2022وە جیهانێک کە چین پشتگیری لە داگیرکردنی ئۆکرانیا لەلایەن ڕووسیا دەکات و ڕووسیاش پشتیوانی لە داگیرکردنی چینی بۆ تایوان دەکات. هەروەها داگیرکارییەکانی ئیسرائیل بە هاوکاری ئەمریکا بەردەوامە. لە جیهانێکدا کە ململانێی ئەم زلهێزانە تێدا بەردەوامە. ئایا ئەمە کۆتایی مێژووە، یان مێژووی لە پشوو گەڕاوەتەوە؟
وەک ژیژەک دەڵێت، بیرۆکەی فوکۆیاما کە دەڵێت ئەمە گەیشتوینە کۆتایی مێژوو، نادرووستە. ژیژەک ئاماژە بەوە دەکات کە لیبراڵ دیموکراسی پەیوەستە بە سەرمایەدارییەوە؛ ئەو کێشانەی کە بەهۆی سەرکەوتنی سەرمایەداری و سیاسەتی نیولیبراڵەکانەوە دروست بوون ، وەک نایەکسانی زیاتری سامان و دڵەڕاوکێکی جەنگ مەترسییەکانی ژینگە، لە زۆرێک لە وڵاتاندا دەرکەوتن کە نائارامی بەرامبەر بە حکوومەتە دیمۆکراسییەکان لە کەوتووەتەوە.

فیاسکۆ*- کۆمەڵگای ئێمە لەسەر سێ ئاست لە هەرەسی گەورەی خۆیدا دەژی.. ئەحمەد ڕەسوڵ

یەکەم: ئاستی سیاسی
کۆمەڵگای ئێمە، لە دوای چەند دەیە لە ئەزموونکردنی دەسەڵاتدارێتییەک کە بە مانای ووشە ستەمکار، تاڵانکار، خێڵەکیی و دژە خێڵەکییە، ئەڵتەرناتیفەکەی ئەو خاشاکە سیاسیی و مەدیاییە بوو.

هەرەسی فیکر و سیاسەت لە فەزای سیاسییدا و لە بەرامبەردا پۆپیولیزم، دیماگۆجییەت و قەڵەگەریزم تانوپۆی فەزای سیاسیی و گوتاری سیاسیی تەنیوە.
ئەوەی ئێستا دەگوزەرێ لە فەزای سیاسییدا، جگە لە هەرەسی گەورە و داڕمان، ناتوانێت هیچیدی بێت.
شاخ، ژان گرتی و مشکی بوو.

دووەم: ئاستی فەزای دینی

کۆمەڵگای ئێمە لە دوای ئەزموونکردنی چەند ڕووداو و ڕەوتی ئاینی توندڕەو و تێرۆریست، دەبایە ڕەوتێکی فراوانی نوێکردنەوەی خوێندنەوە، تێگەیشتن و ڕاڤەکردنی تێکستە دینییەکانی لە نێو نێوەندی ئاینیی و مەلاکان خۆیاندا سەرپێخستبایە کە تا ئێستا قۆناغی باشی بڕیبایە، بەڵام ئەنتەرناتیڤەکەی چی بوو، ئەم هەموو مەلا و باگخوازە خۆنمایشکەر و خۆ بە پەیغەمبەرزانەی کە ئاینیان لە نێو دەست و مێشکی خۆیاندا کەلەپچە کردووە. لە ئاینێکی فرە ڕەهەند و کراوەوە دەیانەوێت بیکەن بە ئاینێکی تاک ڕەهەند و داخراو. لە ئاینێکەوە بۆ ژیان، ئارامیی و خۆشەویستییەوە دەیانەوێت بیگۆڕن بە ئاینێک کە فۆبیایەکی ڕووتە بەرامبەر ژیان و هیستیریایەکی شێتانە بە ڕقلێبوونەوە لە هەموو شتێک. ئەم داگێڕانە ترسناکەی تێگەیشتن لە دین، جگە لە هەرەس و داڕمان ناتوانێت هیچیدیکەی پێبێت بە کۆمەڵگا.

سێیەم: ئاستی ڕوناکبیری

جگە لە داڕمانی گەورە دەتوانێت چیدیکە بێت کە ڕۆشنبیر بیت و گوتاری فیکریی خۆت لە سەر گوتاری سیاسیی و میدیایی ساختە و بەتاڵی حزب موتوربە بکەیت. ئەوەی کە بە پشکی گەورە یان بچووک، لایەنداریی و تەرەفگیریی ڕۆشنبیران و ئەدیبان لە نێوەندی ڕووناکبیرییدا بووەتە ئاسایی، جگە لە هەرەسی ئەم کایەیەش هاوشانی کایەکانی دیکەی کۆمەڵگای ئێمە چیدیکەیە؟
…

- فیاسکە، بە یەکەم جار ئەم ووشەیەم لە فاروق ڕەفیقەوە بیست، ڕەنگە ٢٢ بۆ ٢٣ ساڵیک پێشتر.
- فیاسکۆ: بە تەواوەتی شکست. شکستی سەرتاپاگیر. داڕمانی گشتی یان شکستی گشتی.

کتێب\ دەستووری شیکردنەوە لە زمانی کوردیدا.. موکەڕەم ڕەشید تاڵەبانی

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..]

[MukaramRashidTalabani_DastwrDownload]

پێویستە ناتانیاهوی یاخی ڕابگیرێت.. گۆران هەڵەبجەیی

کەم نین ئەو ڕابەرو سەرکردانەی لە جەنگدا ئەستێرەیان دەدرەوشێتەوە ، ئەوانە جەنگ بە دەسکەوتێکی ئیلاهی دەزانن بۆ بەردەوام بوون لە دەسەڵاتەکەیان، هاوکات جەنگ هۆکارێکە بۆ خامۆشکردنی کێشەو قەیرانە ناوخۆییەکان. ئەم جۆرە سەرکردانە ، بەبێ ویست و ئارەزووی دانیشتوانی وڵاتەکە یاری بەچارەنووس و ژیانیانەوە دەکەن ، بۆیە بەردەوام بە هەل دەگەڕێن بۆ هەڵگیرسانی جەنگ. یەکێک لەوانە هیتلەربوو کە بەر لە دەسپێکی جەنگی دووەمی جیهانیدا گووتبووی:

[یەکەم شتی بنەڕەتی بۆ بەدیهێنانی سەرکەوتنی هەمیشەیی ،کارکردنی بەردەوام و ڕێکخراوەییە لە توندوتیژی.]

دیارە چەنگیش بەشێکی سەرەکیە لە مەبەستەکەی هیتلەر ، بەوەی توندووتیژی سیمایەکی سەرەکیە لە هەموو جەنگێکدا.

گومان لەوەدا نیە ئیسرائیلیەکان بەدەسەزی ناسراون بۆ وڵاتەکەیان ، ئەم دەسەزیەش وایلێکردوون کە بۆ پاراستن و پێشکەوتنی وڵاتەکەیان ، هەموو شێوازێک بەکاربهێنن تا دەگاتە کاری زۆر نائینسانی .

لەدیرۆکی دەوڵەتی ئیسرائیلدا لەساڵی[١٩٤٨]ەوە تا ئێستا چەندین سەرۆک وەزیر دەسەڵاتداربوون ،لە نەوانیاندا هەبووە توندڕەو

بێبەزەیی میانڕەو و هێمن. گەر هەڵەنەبم لەو دیرۆکەدا کەسیان هێندەی{ ناتانیاهۆ} بێ بەزەیی و سادی و شەڕانگیز نەبوون.

ناتانیــاهۆ لەوپەڕی ڕاستــڕەوەکاندایە، بەپشتگیری حیــزبە ئــاینیە تووندڕەوەکان زۆرترین کات بەسەرۆک وەزیری ماوەتەوە.

ئەم جەنگەی غەزە نیعمەتێک بوو بۆی باری ،تا پلانە مەترسیدارەکەی جێبەجێ بکات ،ئەویش لەناوبردن یا لاوازکردنی هەر وڵات و کیان و لایەنێکە کە بەهەڕەشەیان دەزانێت بۆسەر وڵاتەکەی ، بەنمونەی حماس ،حیزب اللـە ، حوسیەکان ، ملیشیاکانی سەربەئێران لەسوریاو عێراق و خودی ئێرانیش.

هەمــــوو وڵــــاتێک مــــافی خۆیەتــــی بەرگــــری لەخۆی بکــــات بەئیسرائیلیشەوە، بەڵام ناتانیاهۆ ئەم بەرگریەی لەسنوور دەرکردوە ، وێرانکــاری ئەنقەســت پەیڕەو دەکــات ،زیــادەڕۆیی لە پرۆســە سەربازیەکاندا دەکات ، ئەوەتا لەغەزەو لوبنان باڵەخانەکان بەسەر نیشتەجێبوونیاندا دەڕوخێنێت.

مەناعەتی نیە چەندین باڵەخانە تەختی زەوی بکات بە خەڵکەکەیەوە گەر بزانێت ئەندامێکی حیزبواللە لەیەکێکیاندایە. بەسیستەماتیک یەک لەدوای یەک گوندو باڵەخانەکان لە بەیروت و باشووری لوبنان وێران دەکات کە هەڕەشە نین بۆسەر سوپاکەی.

ئەوەی سەیرە ئیسرائیل لە مێژووی خۆیدا حسابی بۆ هیچ وڵاتێک نەکردوە و نایکات، تادەگاتە نەتەوە یەکگرتوەکانیش ،خۆی لەسەری هەموو جیهانەوە دەبینێت ،ئەوەتا بەهۆی ڕەخنەی ئەمیندارى گشتی نەتەوە یەکگرتوەکان{ أنطونیو غوتیریش }،ناتانهاهۆ بە ناشیرینترین شێوە بەرسیقی دایەوە .هەروەها دەمێک ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا ڕەخنەی لەشێوازی بەڕێوەبردنی ج□نگ کرد بەتایبەتی بەکار هێنانی تووندووتیژی زیاد لەپێویست، بەتوندی وەڵامی ماکرۆنی دایەوە .

نــوێترین کــاری ناتانهــاهۆ کە زۆربەی وڵــاتانی جیهــانی نیگەران و تــووڕە کــرد ،تەقەکــردن بــوو لە هێــزی {یونیفــل}ی ســەربە نەتەوە یەکگرتوەکان کە بوونیان لە سنوری نێوان لبنان و ئیسرائیل هەیە ،مەبەست لەم تەقەکردنەش بێزارکردنیانە تا ئەو سنوورە چۆڵ بکەن.

زۆربەی وڵاتانی ئەوروپی کە سەربازیان لەو هێزەدا هەیە، ئیدانەی ئەم کارەی ئیسرائیلیان کرد ،هاوکات {١٣٦} وڵات کە لەسەر ئاستی جیهان بەشداریان لەو هێزەدا هەیە سەرکۆنەی ئەو کارەی ئیسرائیلیان کــرد، بەڵــام ناتنیــاهۆ گــوێی بەو دەنگــانە نەداو بۆجــاری دووەم کارەکەیــان دووبــارەکردەوە. لەئەنجامــدا بەرپرســی ئەوهێــزانە لە لوبنان گووتی، بەهیچ ج□ر□ک شوێنەکانمان چۆڵ ناکەین ،جا پێدەچێت ناتانیــاهۆ حساب بۆ ئەم پەیــامەش نەکــات چــونکە جارێکیتریش ئەو هێزانەی ئاگادارکردوەتەوە کە شوێنەکانیان چۆڵ بکەن ،بەمەرجێک ئەو

هێزانێ بەبڕیارێکی ئەنجومەنی ئاسایشی سەربەنەتەوە یەکگرتووەکان لەوێن.

تەنها دەوڵەتێک کە کاریگەری لەسەر ئیسرائیل هەبێت و بتوانێت لەهەندێک شوێن ڕایبگرێت ئەمەریکایە، بەڵام وادەردەکەوێت ناتانیاهو لە بایدن و داروودەستەکەیشی یاخیە، بەوەی وەک هەواڵە جیهانیەکان بڵاویان کردەوە بایدن زۆر بێتووڕەییەوە سەرزەنشتی ناتانیاهوی کردوە کە تەقەیان لەهێزەکانی یونیفل کردوە.

ئەوەی ناتانیاهو لە غەززە و لوبنان ئەنجامی دەدات بە پێی یاسا نێودەوڵەتیەکان دەچنە خانەی تاوانی جەنگ و تاوانی دژە مرۆڤایەتی.

پێدەچێت ناتانیاهو بەنیازبێت دەڤەرەکە بەرەو ئایندەیەکی مەترسیدار ببات و جەنگێکی درێژخایەن بەرپابکات، بۆیە پێویستە بەر لەوەی ئاواتەکەی بەجێبهێنێت سنورێک بۆ یاخیبوونەی دیاری بکرێت.

پەراوێزی حەفتەمینی تێکست.. نەژاد عزیز سورمێ

چەواشەکاریی دەرهەق بە کورد و کێشەی ڕەوای پێشینە و مێژوویەکی هەیە.. سەیریش لەوەدایە زۆربەی ئەوانەی ڕۆڵیان لە پرۆسەی ئەو چەواشەکارییەدا هەبووە، لە تێگەیشتنی ئەوە خاڵی نەبوون کێشەی کورد، کێشەی گەلێکی پارچە پارچەکراوی، غەدرلێکراوی، ستەمدیدەی درێژایی مێژووە، بەتایبەتیش ڕووناکبیر و ڕۆژنامەنووسانی ئەو گەلانەی لەگەڵ کورددا دەژین.. لەهەموو سەردەمێکیشدا نموونەی هەبووە، لێ زیاتر لەگەڵ دەسپێکی بزاڤی چەکداری ئازادیخوازی کورددا ئەم دیاردەیە بێبەختانەتر پەرەی سەندووە.. دیارە گلەیی لەسەرنشینانی کورسیی دەسەڵاتی ئەو وڵاتانە ناکرێ، چونکە میللەتانی خۆیشیان لێیان ڕازی نین و گەر چییان پێ لەگەڵ نەکرێن لەبەریان هەڵدێن.. گلەیی لە ڕووناکبیرێك یا ڕۆژنامەنووسێك دەکرێ کەهەمیشە ئیددیعای دیموکراسی و مافی مرۆڤ و عەدالەت و ئازادی و مافی چارەنووسی گەلان دەکا. لەم دواییەدا، بە ڕێکەوت چەند وتارێکم بینی ، باوەکو دەمێکە بڵاو کراونەتەوە بەڵام ناماقوولی و شاشی وای تێدا هاتبوو نەمویست بەسەریاندا تێپەڕم . لەو وتارانە دوو وتارم بە نموونە هێنانەوە کە جێی سەرنجن، ئەویش نەك لەبەر ئەوەی

زانیاریی نوێیان تێدا هاتووە، بەپێچەوانەوە، بەهۆی ئەوەی نووسەرەکانیان بە خۆدیدەییەکی وایان نووسیوە وەك بڵێی کورد هەر مرۆڤ نەبن . وتاری یەکەم لە ڕۆژنامەی (الدستور)ی ئەردەنیدا بەبێ ناو بڵاوکراوەتەوە، ئەوی دیکەیان برایم زوبێدی ناوێك لە ڕۆژنامەی (الشرق الاوسط)دا بڵاوی کردووەتەوەتەوە.. (الدستور) نووسیویەتی دەڵێ: داواکانی کورد ڕەت دەکرێنەوە، ئەویش بە ئەگەری چەند هۆیەکی مێژوویی کە ئەوپەڕگیرانی کورد دژ بەهەموو شتێکی عەرەبی دنەیان داوە(!!). برایم زوبێدیش دەڵێ: سەرەڕای ئەوەی ئاڵای خۆیان هەڵداوە (مەبەستی کوردە)، هاتوون تابلۆی ڕێنماییەکانی هاتوچووشیان بە کوردی نووسیوە، ئەمە چۆن دەبێ؟ پاشان هەر بەخۆی دەڵێ: بەڵام باشیان کردووە بەم دواییە تابلۆکانیان کردەوەتەوە عەرەبی (!!). ئینجا تۆ وەرە لەگەڵ عەقڵییەتی وا دابنیشە و گفتوگۆ و دانوستان بکە و باسی دیموکراسی و ماف بکە، کە لە ئەساسدا نایانەوێ تێی بگەن.. هەر ئەوەندە دەزانن، قەوانێکیان هەیە، ئەگەرچی خۆشیان دەزانن کۆن بووە و ڕناوە، بە بێنە و بۆ بێنە لێی دەدەنەوە، هەر بۆیەشە حاڵیان زۆر خۆشە. بەڕاستی شوورەییە بۆ نووسەر یا ڕۆژنامەنووسێك بەو عەقڵییەتە دواکەوتووە بیر بکاتەوە لە کاتێکدا ئەمڕۆ دنیا دنیایەکی دیکەیە. شوورەییە لەبیر خۆیان ببەنەوە، کە هەمیشە کورد بووە دروشمی دیموکراسی بۆ عێراق هەڵگرتووە و خوێنی لەو پێناوەدا داوە.. شوورەییە بۆیان، لەگەڵ هەموو ئەو زوڵم و ستەم و ئەنفال و کیمیابارانە، ڕۆژێ لە ڕۆژان کورد لە ناچارترین ناچاریدا پەنای بۆ تیرۆر و تیرۆرکاری نەبردووە و هەمیشە شاعیر و نووسەرانی لەسەر کێشەی (گۆیا سەرەکی ئەوانییان) فەڵەستینیان کردووەتەوەتەوە. شوورەییە بۆ خەڵکانێك خۆیان بە نووسەر و ڕۆژنامەنووس بناسێنن بەو عەقڵیەتە فاشستیە سەیری گەلێك بکەن کە سەرەڕای ئەوەی خاکیان داگیر کردووە خێر و بێریان خواردووە و دەخۆن ئینجا بەو ڕەنگەیش لێی بڕوانن وەك بڵێی کفری کافرمان کردبێ ڕێنمایی هاتووچوومان بە کوردی نووسیبێ.

بەڕاستی شوورەییە ئەگەر شتێك لای ئەم چەشنە بوونەوەرانە مابێ بەناوی شوورەیی.

شیوەنی دوای هەڵبژاردن.. عەلی مەحمود محەمەد

هەموو خەریکی سەیرکردنی ئەو م□ه□ز□لە ئاست نزمەین بە ناوی بانگەشەی هەڵبژاردن لە کوردستان دەگوزەرێت, قسەکەرەکان هەموو بێ بەرنامەن, مام ڤاندام لە چاویانەوە چومسکییە, تەنها کاندیدی کابرای قەبرستانەکە بۆ هەڵبژاردن بەرنامەی هەیە, ئەویش قەبرمان بۆ دوای ژیان پێشکەش دەکات, ژنیشمان کاتێك بۆ دێنێت رۆژی 3 جار لە چیای هەڵگورد سەرکەوین, ئەوجا دەبێت شەو بدەینە دەم رۆژەوە, هەناسە دانیش تەرك بكەین, چونكە كاتەكە هێشتا بەش ناكات ئەگەر بە هەڵوەڕەش سەركەوین, دووجاری پڕ ناكەینەوە.
بیست رۆژی خۆشمان بردە سەر, نمایشەکان گاڵتە جاڕی بوون, جنێوی کۆمێنتەکانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانیش لە جوتکەکان خۆشتر بوون.
نەنکم یادی بەخێر زۆری لە ژیان بینیبوو دەیووت دوای هەموو پێکەنینێك گریان هەیە, منیش ئەو ترسەم هەیە و دەمەوێت لە سیناریۆکانی گریانی دوای هەڵبژاردنەکەوە دەست پێبکەم.
روز 21ی ئۆکتۆبەرە, خەڵك هێشتا زۆرینەی مۆری مەرەکەبی دەنگدان بە پەنجەیانەوەیە, وردە وردە سندوقەکان گەڕاونەتەوە بۆ ئەلبیسەو سایلۆکە, هەندێك گەنج بەردەم ئەو جێگایانەیان گرتووە بۆ داکۆکی لە دەنگەکانی ئێمە, لە سەرەوەش بنەماڵە نا سیاسییەکان کە هەڵبژاردن بۆ بەش و پشکی ئەوان کراوە, خەریکی سات و سەوداو پەیوەندیکردنن, هەیە بە بەشی خۆی رازییەو هەشە ناڕازییە, هەندێك سیاسیش کە پێشتر هەڵتۆقیبوون, مام خدر رووسی لە تەنیشت بارەگاکەی خۆی ریزیان دەکات و دەیانکاتە رەقەم, ئاخر ئەو کەسانەی هیچ بیروباوەڕێکیان نەبێت و ئەلتەرناتیفی گونجاوی ئێران و تورکیا نەبن, چەندە خۆیان لێ گەورە بووبێتەوە, لە تاقیکردنەوەی وادا یەکجار شانسیان دەبێت تاقیبکەنەوە, کە کەت وەك هەولێرییەکان دەڵێن ئیتر هەڵساندنەوەی موستەحیلە.

دوو سیناریۆ

هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان دوای هەڵبژاردنەکانی دیالەو موسڵ و کەرکووك دێت کە تەرزێکی دیکە لە سیناریۆی سیاسی هێنایە پێشەوە, سیناریۆیەك لە مەتبەخی ئێران ئامادە کرابوو, دووریش لە جوگرافیاو ناوەندە شەرعییەکان یەکلا کرانەوە, تیایدا لە هەرسێکیان تورکیا توڕ درایە دەرەوەی دەسەڵاتز

ئەم هەڵبژاردنە بەشێوەی سەرەکی نەك هەموو، ململانێی گەل و ناگەل نەبوو، ململانێی بنەماڵەکان بوو لە سەر نوێنەرایەتی ئێران و تورکیا لە کوردستان، بە وەکالەت وەرگرتن بوو، ململانێ بوو بە پشکەکانی ئێران و تورکیا لە هەرێمی کوردستان.

تورکیا سێ برین لە جەستەیەتی، دیالەو موسڵ و کەرکوك، دەرکردنی لە هەولێرو دهۆك تەڵقەی ڕەحمە بۆ ئەو لە عێراق کە زیاتر لە چوار سەدە لە ژێر هژمەنیای ئەودا بووە.

هەر یەکێك لەو دوو وڵاتە چەند هێزێکی سیاسی نوێنەرایەتییان دەکەن، پارتی و یەکگرتوو و بزووتنەوەی ئیسلامی نوێنەری تورکیان و ینك و هەوەوێست و کۆمەڵە و گۆڕانی گردەکە و سۆسیالستیش نوێنەرایەتی ئێران دەکەن، تەنانەت کریستان و تورکمانیش بە مەبدەئی مونا قەهوەچی خۆشناو و شێخ ڕەیانی کەنە کلدانی و ئیسلامی شیعە مەزهەبی ئێستا کە نوێنەرەکانیان بە دەنگی زێرەڤانی و لیوا تایبەتەکان کە ناویان پێشمەرگەیە هەڵدەبژێردرێن، ئەوانیش دابەش بوونە بەسەر ئەو دوو وڵاتە، بزووتنەوەی دیموکراتی ئاشوری و ڕێکخراوی کلدە ئاشوری و بەرەی تورکمانی زێقەی چاویان دەت، دەمیان بە کورسییەکە ناگات کە بە ناویانەوە دیاریکراون، ینك بەشی خۆی لە کورسی کەمینەکان وەرگرت ئیتر باسی جیاکردنەوەی لیستی دەنگدەران و شتی وا ناکات، ئەوانیش لەسەر مەبدەئی موناو ڕەیان دابەش دەبن بەسەر ئێران و تورکیا.

یەکێك لە ئەگەرەکانی ئەنجامی هەڵبژاردن دووبارە کردنەوەی سیناریۆکەی کەرکووکە، بەوەی ئێرانییەکان هێزەکانی سەر بە خۆیان ببەنە بەغدا، کاتێك توانیان 53 کورسییەکە تەواو بکەن، لەوەوە دوور لە ژاوە ژاوو حکومەت پێك بهێنن و پارتی ئاوت کەنەوە بۆ چوارەم جار، هەرچەندە هێشتا دوو هێزی وەك نەوەی نوێ و گەل خۆیان لەو هاوکێشە سیاسییە یەکلا نەکردەتەوە، بەڵام ئەوانە هێزی لچتقن بە هەر لایەکدا بکەون دوور نییە، یان پارچەی گەورە گەورەیان لە ببەنەوە، ئەم سیناریۆیە دوو لەمپەری گەورە لە بەردەمیدایە بۆ سەرکەوتن:

تورکیا و ئەمەریکاو ئیسرائیل و وڵاتانی کەنداو ڕێگا بەم سیناریۆیە لە ئێستادا نادەن، چونکە دەیانی ئەوانیش لە ناوچەکەو دەبێتە ئینتەاقی عێراقێکی شیعەی ئیسلامی، دژ بەم سیناریۆیە بۆ ئەم مەبەستە هێزەکانی تورکیا لە هەرێمی کوردستان، لە حاڵەتی وا دا ئەگەری هەیە تا دەگەڕێ بێت، هەروەها هەردوو پارێزگای هەولێر و دهۆك لە ڕووی ئیدارییەوە بە دەست پارتین، هەڵبژاردنەکە بە ئیدارەی ناوخۆیی نییەو لە بەردەم جێبەجێ کردنی ئەم سیناریۆیە هەموو ئەگەرێك هەیە، تەنانەت ڕوداوەکانی 16ی ئۆکتۆبەرو 31ی ئاب

دووبارە ببنەوە بە شێوە كۆنەكە يان شێوازى نوێ.
پارتى هەوڵى دا لە گەڵ ئێران پەيوەندى ئاسايى بكاتەوە, چونكە پشتيوانييە نێودەوڵەتييەكەى چەندە بەهێز بێت, كارايى ئێرانى نابێت لە بەغدا, لەوێوە پەنجە ى خستۆتە بنا قاقاى, لەبەر ئەوەى دەست بەردارى توركيا و ئيسرائيل و ئەمەريكاو خەليج نەبوو, بۆيە دواى سەفەرە سەركەوتووانەكەى نيچير بارزانى ئەوجا لە كەركوك ئێران پشتى پارتى شكاند و روحى دڵى لە دڵى كوردستان هەڵكێشا و داى بە زەويا, شايى سەفەرە سەركەوتووەكەى لێ كرد بە شين.
وەك دەبينين دانيشتنەكان ميوانخانەى بابل لە بەغدا چەندە نا دەستوورى بێت بەرەى توركيا هەر دەبێت زوڕنا لێبدەن, تانەكان لەناو تەنەكەى زبڵەكەن, دادگاكان سياسين و بە ئيعازى كيلابييەكان كار دەكەن نەك ناوەڕۆكى دەستوور, دەسكەوتەكان خوداوەندى پيرۆزن.
دەست بردن بۆ ئەم سيناريۆيە لەم قۆناغەدا بۆ ينك زۆر مەترسيدارە و ئەگەرى سيناريۆى چەشنى 31ى ئابى هەيە, زيانەكەى زۆر لە قازانجەكەى زياتر دەبێت, رازى نەبوونيش بۆ پارتى ئەگەرى دووبارە بوونەوەى سيناريۆى پەلامارى هەمە لايەنەى سەربازى هەيە لە لايەن عێراقەوە بەناوى چەسپاندنى شەرعيەت.
سيناريۆى دووەم گونجاوترە بۆ هەردوو لايان, ئەويش رێككەوتنە لە سەر كابينەى نوێ و بەردەواميدان بە بارودۆخى حازر, بێشك حكومەتە كۆنەكە دەڕوخێنن, حكومەتێكى نوێ لە خۆيان و خۆيان دوور لە گۆڕان و سۆسيالست پێك دەهێننەوە, هەم يەكێتى دەيڕوخێنێت , هەم پارتيش بە دانانەوەى مەسرور بارزانى ناتوانێكەى سەر دەگرێت, بە بەشدارى شەريكى نوێ ياخود هەر كۆنەكان , بەڵام ژمارەكەى دەگۆڕن لە كابينەى نۆوە بۆ كابينەى دە, ئاڵوگۆڕيش بە پۆستە سيادييەكان دەكەن, بەشى بنەماڵەكان زيادو كەم دەكات.
ئەوانەشى قوڕگيان لە گەڵ هاوار دڕا, ئيسراحەتيان نەكرد بە جرت و فرتى ئەم شارەو ئەو شارە, وێن□ س□□قييەكانيان بۆ يادگارى بۆ دەمێنێتەوە..تاس و حەمامى جارانيش دووبارە دەبێتەوە.

دەنگدان نارەزايەتى دەسوتێنێ..

عوسمانی حاجی مارف

بـایکۆتی بـارزانی، هەڵبژاردنـی خسـتە سـەر ڕێگـایەکی بنبەسـت و داخـراوەوە، ئەوەی نیشانـدا کە بەبێ بەشـداری پـارتی هەڵبـژاردن ناکرێت، بۆیە دادگای فیدراڵی ناچارکرد، دەستبەرداری بەشێک لە بڕیارەکانی بێت و گۆڕانی تیا بکات، تا بارزانی بەشداری لەم هەڵبژاردنەدا بکات، واتە زۆر بەسادەیی دەتوانین بڵێین هەرکات بارزانی بەرەوڕووی هەڵبژاردنێک بێت زیانی هەبێت بۆی، ئەتوانێ ئیفلیجی بکـات، ئەمەش واقعـی سـروشتی جۆری دەسـەڵاتی سیاسـیە لە کوردستانی عێراقدا، کە خاوەن هێزی میلیشیا باڵادەستەتە، نەک دەنگ و دەخالەتی خەڵک لەدەسەڵاتی سیاسیدا، ئەزمونی جۆری دەسەڵاتی سیاسـی زۆنـی زەردو زۆنـی سـەوز لە سیوسـێ سـاڵی ڕابـردودا ئەوەی نەشاردۆتەوە، کە هەڵبژاردن چ گاڵتەجاڕیەکەو هیچ کات نەیتوانیوە هیچ گۆڕانێک یا کۆتایی هێنانبێت بەدەسەڵاتی بارزانی و تاڵەبانی.
واتە پێش هەر شتێک پێویستە ئەوە بە هەند وەرگرین کە بڕیارەکانی دادگای فیدراڵی نەیتوانی سیاسەتەکانی "چوارچێوەی هەماهەنگی" کە پێکهێنەری حکومەتی عێراقن، لەبارەی هەڵبژاردنەوە خۆی بسەپێنێت، نەیتـوانی بـارزانی ملکەچ کـات بۆ ئەو سیاسـەتەی تـاڕادەیەک بە بەرژەوەندی تاڵەبانی دەشکایەوە.
واتە بڕیاری بەشـداری نەکردنـی پـارتی لەم هەڵبـژاردنەدا، ئەوەی راگەیاند کە هەڵبژاردن ناتوانێ دەسەڵاتی سیاسی لە کوردستاندا لەڕێگەی هەڵبژاردنەوە بگۆڕدرێت، چونکە گەر وانیە، ئەوە ئاسانترین فرسەت بو، پارتی تەریک بکرێتەوەو هەڵبژاردن بەگوێرەی بڕیارەکانی دادگـای فیـدراڵی ئەنجـام بـدرایەو دەسـەڵاتی پـارتی کۆتـایی پێ بهێنرایە، بەڵام دیمان کە ناتوانرێت کارێکی لەو چەشنە ئەنجام بدرێت، دادگای فیدراڵی بە ناچاری بڕیارەکانی گۆڕی.
ئەو خەیاڵات و چەواشەکاریانەی ئەپۆزسیۆن وەک ئومێدێک بۆ کۆتایی دەسەڵاتی بارزانی و تاڵەبانی بانگەشەی بۆدەکەن، بێناوەڕۆک و بێ مانان، چونکە لە گۆڕێ هەر ئاڵوگۆڕێک کە لەدۆخی سیاسی کوردستاندا ڕویدابێت، یان پەیوەندیەکانی حکومەتی عێراق و حکومەتی هەرێم بـارگرژی تێکەوتبێـت، هەروەهـا حکـومەتی عێـراق و هێزەکـانی شیعە فشـارێکی زۆریـان لەسـەر بـارزانی و تاڵەبـانی دانـابێت و میلـی هاوسەنگی هێزیان بەقازانجی حکومەتی عێراق وەرچەرخاندبێت، مانای ئەوە نیە کۆتایی دەسەڵاتی بارزانی و تاڵەبانیە، دەسەڵاتی زۆنی زەردو سەوز لاوازن لەبەرامبەر حکومەتی عێراقداو ناچارکراون ملکەچی ئەو واقعیەتەبن، حکومەتی عێراق ئەم دووهێزە میلیشیایەی بزوتنەوەی

کوردایەتی بەو شێوەیە لاپەسەندە کە پاشکۆی سیاسەتەکانی حکومەتی عێراقبن، پارتی و یەکێتیش لە چوارچێوەی ئەو ململانێیانەی لە چەند ساڵی ڕابردودا لەبەرامبەر حکومەتی عێراقدا هەولیان بەداوە، نەک مایەپوچ مانەوە، هەنگاوبەهەنگاو ئایندەی بەرژوەندیەکانیان لە ژێر سەبەری سیاسەتی حکومەتی عێراقدا پێناسەدەکەنەوەو پێگەی خۆیان دەپارێزن، بەڵام لەبەرامبەر خەڵک و ئەولایەنانەی وەک ئۆپۆزیسۆن خۆیان پێناسە دەکەن، پارتی و یەکێتی بەداخەوە کە توانایان نەگۆڕدراوەو بەردەوامی بەدەسەڵاتەکەیان ئەدەن و بەهیچ جۆرێک هەڵبژاردن ناتوانێ ئەو پرۆسەیەبەت مانای کۆتایی دەسەڵاتەکەیانی لەکەوێتەوە. لەلایەکی تریشەوە ئۆپۆزسیۆن بانگەشە بۆ ئومێدەکەوە دەکات کە گوایە لەڕێگەی پشتیوانی بە حکومەتی عێراق و دادگای فیدراڵیەوە ئەتوانن سەرکەوتن بەدەست بهێنن، بەڵام ئەوەی زۆر ڕۆشنەو حکومەتی عێراق و هێزەسیاسیەکانی عێراق بەهیچ جۆرێک حسابی لەسەر ناکەن، ئەو لایەنە بەناو ئۆپۆزسیۆنەی کوردستانە کە جێگای متمانەی سیاسی و بەڕێوەبردنی دەسەڵاتی سیاسی نین، ئەو ئەرک و کارەو پێشخزمەتیەی بارزانی و تاڵەبانی ئەتوانن بۆ حکومەتی عێراق ئەنجامی بدەن، ئۆپۆزسیۆنەکەیان کەمێکی لایەنی بەکارو هیچ لەبارانەبون.

هەروەها شێوازی ئەم هەڵبژاردنە ٢٠/١٠ی ئەمسالە بە هەر جۆرێک بەڕێوە ببرێت و هەرلایەنێک بەهێزەوەی بەرێت، مانای ئەوە نیە ئەتوانرێت دەرگای ساختەکاری بەرامبەر بەهێزی میلیشیا ببەسترێت، ئەوەش بەدوور نازانم کە لایەنەکانی حکومەتی عێراق یارمەتی پارتی و یەکیتی لە ساختەکاریدا بدەن، جگە لەوەش هەردوو هێزی دەسەڵاتدار نفوزێکی تایبەتی بەخۆیان هەیە کە وەک دەنگدەری جێگیر حسابیان لەسەر کراوە، کە ناتوانن دەنگ بە کاندیدەکانی پارتی و یەکێتی نەدەن کە ژمارەیەکی کەم نین، کە ئۆپۆزسیۆنەکان لەم جۆرە دەنگدەرانە بێبەشن، دەنگدان بەیان پەیوەستە بە مەزاجی دەنگدەرانەوە، بۆیە داوا دەکەن زۆرترین کەس بەشداری بکات.

نابێت فریوی ئەوە بخۆین کەبە دەنگدان ئەتوانن ئەم دەسەڵاتە ئاڵوگۆڕ پێبکەن، بۆیە نەچون بۆ بەردەم سندوقەکان و دەنگ نەدان بەشێک دەبێت لە پیادەی ئەو ئاڕاستەیە کە خەڵکی ناڕازی لەڕاستای ئەو ئامانجەدان کە بۆ ڕاپەڕینی جەماوەری دەیانەوێت ئەم دەسەڵاتە کۆتایی پێبهێنن.

ئەوەی ئاشکرایە دەنگدان سەنگی مەحەکی مانەوە یان نەمانەوەی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی نەبووە نابێت، هەڵبژاردن لەکوردستان ئەو تایبەتمەندیەی هەیە کە تەنها ئامرازێکە بەدەستی بارزانی و تاڵەبانیەوە کە بەناوی هەڵبژاردنەوە شەرعیەت بەدەسەڵاتەکەیان

بدەن، دەنا هەلبژاردن بکرێت یان نەکرێت زۆنی زرەدو و زۆنی سەوز باقیە، فرسەتدان ب□ بەشداری لایەنەکانی تریش بەهەر ناوێکەوە یان بەناوی ئۆپۆزسیۆنەوە، تەنها ئارایشکردنی شێوازی هەڵبژاردنەکەیە. ئاشکرایە کە ئەنجامی دەنگدانی ئەم هەڵبژاردنەش هەر جۆرێک بێت ناتوانێ ئاڵوگوڕ لەدەسەڵاتی بارزانی و تاڵەبانی پێشبینی بکرێت، بەڵام دیارە ئەم دۆخی بێزاری و تورەیی و ناڕەزایەتیە فراوانەی خەڵک ل□ بەرامبەر حکومەتی هەرێمدا، ڕێژەی دەنگدەر کەمدەکاتەوە، ئەمەش زیاتر بەزیان بۆ لایەنەکانی بە ناو ئۆپۆزسێۆن تەواو دەبێت، چونکە ئۆپۆزسیۆنی بەشدار لەم هەڵبژاردنەدا، تەنها ئومێدیان بەدەنگدانە، نەچونی خەڵک بۆ دەنگدان، بی ئومێدیان دەکات لەو چاوەروانیەی کە بە هەڵبژاردن بۆ بەدەست هێنانی چەند کورسیەک هەیانە، ئەمەش مایەی ئەو مەترسیەیە بۆیان کە نەتوانن کورسی پێویست بەدەست بهێنن.
نەچون بۆ دەنگدان پێویستیەکی گەشەسەندنی نارەزایەتیەکانی خەڵکە، کە لە ڕۆژی دەنگداندا نەچینە دەرەوە و نەچینە سەر سندوقەکانی دەنگدان، نەچون بۆ دەنگدان مانای نایەکی گەورەیە بۆ ئەم دەسەڵاتە، چونکە تەواوی لایەنەکان بۆ ساختەکاری و بەسەرکەوتن گەیاندنی هەڵبژاردنەکەیان پێویستیان بە نیشاندانی وەستان و ڕیزبونی خەڵکە لە بنکەکانی دەنگداندا، پێویستە لەبەرامبەر ئەو ڕاستیەدا بەئاگابین کە دەنگی ئێمەیان ناوێت، تەنها وەک ئەکتەرێک بەکارمان دەهێنن، بۆیە یەکەم؛ نەچون بۆ دەنگدان ڕیسواکردنی تەواوی پرۆسەی گاڵتەجاری هەڵبژاردنەکەیانە، چونکە ئەوان بەهەر فروفێڵ و شێوازێکی ناشایستەو ساختەکاری بێت ئەتوانن یاری بەدەنگەکان بکەن. دووەم؛ ئەوان پێویستیان بە کۆبونەوەی خەڵکە بەدەوری بنکەکانی دەنگدان تانیشانی بدەن کە هەڵبژاردنەکەیان شەرعیەتی هەیە. بەڵام ئەوانەی بەشداری لەم هەڵبژاردنەدا دەکەن و کاندیدیان هەیە، بە فریودانی ئەوەی دەنگی خەڵک نەسۆتێ لەخەڵک دەپاڕێنەوە بچن دەنگ بدەن، بەڵام کەسی ناڕازی بچێت بۆ دەنگدان یا نەچێ دەنگەکەی هەرسوتاوە، نەچون بەهێزکردنی پرۆسەی ناڕەزایەتیەکانمان نیشان ئەدات، چون بۆ دەنگدان دەنگی ناڕەزایەتی دەسو تێنێت.
بانگەشەی ئەم جارەیان بۆ هەڵبژاردن، ناتوانن بە بەڵێنی دابینکردنی خواست و موچەو پیداویستیەکانی ژیانی خەڵک فریوکاری بکەن، چونکە بە لاوازی پێگەیان لە بەرامبەر حکومەتی عێراقدا ئەو هەلەیان لەدەستداوە کە ڕویان بێت بانگەشەیەکی لەو چەشن□ بکەن، زیاتر لە گۆشەیەکەوە بانگەشەکانیان ڕادەگەیەنن، کە ڕیسواکردن و تاوانبارکردن و شکاندنی یەکترە تائاستی دروشمی کۆتایی دەسەڵات،

بەمجۆرە بانگەشەکەیان زیاتر نیشاندانی دەخی شەڕە تا ئەوەی بانگەشەی هەڵبژاردن بێت، ئەتوانم بڵێم هەڵخەڵاندنی دەخەکی لەم چەشنە زیاتر پێویستی بە نەچوون بە دەنگدان و ڕیسواکردنی پرسەکەیانە، گەر ئەپۆزسیۆنەکیش هەستی دەسۆزی و پشتیوانی بە خواست و ئایندەی خەڵک هەبێت، لەڕیزی ناڕەزایەتیەکانی خەڵکدا دەوستێت بە کۆتایی هێنان بەم دەسەڵاتە لە ڕێگەی ڕاپەڕین و شۆڕشی جەماوەرییەوە، نەک بەشداری لە هەڵبژاردنەکدا کەدەسەڵاتداران بە شەرعیەتدان بەدەسەڵاتەکەیان بەکاری دەهێنن.

تانیشک بچووکترین وەرگری دکتۆرایە لە جیهان.. ڕۆزا شوان

(تانیشک ماتیۆ ئەبراهام) لاوێکی هیندی ـ ئەمریکییە، لاوێکی پەرجۆ و ناوازەیە. بچووکترین لاوە لە جیهاندا، کە لە تەمەنی (١٩) ساڵیدا، بە پلەی نایاب دکتۆرای لە (ئەندازیاریی بایۆپزیشکی) دا وەرگرت. تێزی دکتۆرای تانیشک لەسەر پەرەپێدانی سیستەمی زیرەکی دروستکراوە. کە لە نەخۆشییەکانی دەستنیشانکردندا بەکاردەهێنرێت. دکتۆر تانیشک ئەبراهام، شۆڕشێکی ئەندازیاریی بایۆپزیشکی لە جیهاندا بەرپاکرد.
باوکی تانیشک ناوی (بیجۆ ئەبراهام) ە، ئەندازیاری نەرمەکاڵا "بەرنامەسازی"یە. دایکیشی دکتۆر (تاجی ئەبراهام) ە. توێژەری ڤێتێرنەری یە. خەڵکی شاری (کیرالا)ی هیندستانن. لە پێناوی هەلی کارێکی باشتر و گوزەرانێکی خۆشتردا، کۆچیان بۆ ئەمریکا کرد. تانیشک ئەبراهام، لە ساڵی (٢٠٠٤) دا، لە شاری (ساکرامێنتۆ) لە ویلایەتی کالیفۆرنیا لە ئەمریکا، لەدایک بووە. پۆلەکانی خوێندنی بنەڕەتی لە کامپی پەنابەران تەواوکرد. لە ماڵیشەوە، دایک و باوکی وانەی تایبەتییان پێدەوتەوە.
بەپێی ریزبەندیی ساڵەکان، دکتۆر (تانیشک ماتیۆ ئەبراهام) ی پەرجەتان پێدەناسێنین.

١- لە تەمەنی (٢) ساڵیدا: دایک و باوکی بە تایبەتیش دایکی، تێبینی ئەوەیان کردووە، تانیشک لە تەمەنی (٤) مانگیدا دەستیکرد بە نیشاندانی بلیمەتی، کە زۆر حەزی لە پەرتووکی منداڵان بوو. پەڕەکانیانی هەڵدەدایەوە و بە وردی سەرنجی وێنەکانیانی دەدا. لە تەمەنی دوو ساڵیدا، هەموو ئەو شتانەی کە بیستووبوونی یان خوێندبوویانەوە، بە ییری خۆی دەهێنانەوە. هەر لەم تەمەنەدا، پرسیارە سەرەتاییەکانی بیرکاریی جێبەجێدەکرد. کە زۆر کەس ناتوانن ئەنجامیان بدەن.

٢- لە تەمەنی (٤) ساڵیدا: پەیوەندیی بە کۆمەڵەی (مێنسا) وە کرد، کە ڕێکخراوێکی جیهانییە، تایبەتە بە کەسانی زۆر زیرەکی باڵا لە جیهاندا. لە تاقیکردنەوەکانی ئاستی زیرەکی ستانداردی مێنسادا (٩٩،٩%) پلەی بەدەستهێنا. بوو بە یەکێک لە بچووکترین ئەندامانی مێنسا لە جیهاندا.

٣- لە تەمەنی (٥) ساڵیدا: لە ماوەی (٦) مانگدا، بە پلەی نایاب، بەرنامەی هەر (٥) کۆرسەکەی بیرکاری وەرگرت. کە پرۆگرامەکانی پەروەردەیی بوون، بۆ فێرکردنی منداڵانی بەهرەمەند. زانکۆی (ستانفۆرد) ڕێکیخستبوون و پێشکەشیانی دەکرد.

٤- لە تەمەنی (٦) ساڵیدا: بەرنامەی تەواوکردنی کۆرسی ئامادەیی و کۆلێژیی، لە بوارەکانیی: کیمیا، زانستی زیندەوەرزانی، بایۆلۆژی، جیۆلۆجی دا، وەرگرت. کە بچووکترین قوتابی بوو، کۆمەڵەی (فای تیتا کاپا) بە شانازییەوە وەریگرت.

٥- لە تەمەنی (٧) ساڵیدا: کورسێکی کیمیای بە پلەی نایاب لە ڕێگەی ئۆنلاین، لە زانکۆی کالیفۆرنیا، لە بیرکلی تەواوکرد. هەر لە تەمەنی حەوت ساڵیدا، کۆرسێکی تری لە بواری جیۆلۆجی و فەلەکناسی، لە کۆلێژی (ئەمریکی ریڤەر) لە شاری ساکرامنتۆ، بە پلەی یەکەم دەرچوو.

٦- لە تەمەنی (٨) ساڵیدا: بوو بە جێگری سەرۆکی دامەزرێنەری یانەی فەلەکناسی لە کۆلێژی ریڤەری ئەمریکی. هەر لە هەشت ساڵیدا، لە کاتی پشکنین و لێکۆڵینەوە لە سەدان وێنەی ڕوانگەی ناسای مەودا دوور - پرۆژەکانی کیلەری ناسا. تانیشک بەرپرس بوو، لە دۆزینەوەی هەسارەیەکی دەرکی و زریانێکی خۆر.

٧- لە تەمەنی (٩) ساڵیدا: بچووکترین کەس بوو، کە لە ساڵی (٢٠١٢) دا، بەشداریی لە کۆنفرانسێکی ناسادا (ئەیمس) کرد و وتەیەکی پێشکەش کرد. هەر لەم تەمەندا، بوو بە ئەندامی دوو ساڵەی کۆمەڵەی ئابڕوومەندیی زانکۆیی (تیتا کاپا)ی ئەمریکی.

هەر لە تەمەنی نۆ ساڵیدا، لە ساڵی (٢٠١٤-٢٠١٥) وەک بچووکترین کەس هەڵبژێرایەوە و بەشداریی لە کۆنفرانسی ناسادا کرد و وتەیەکی پێشکەش کرد.

٨- لە تەمەنی (١٠) ساڵیدا: بەرنامەی دبلۆمی قوتابخانەی ئامادەیی بەدەستهێنا. کە بچووکترین کەس بوو لە ئەمریکادا، لە دە ساڵیدا بڕوانامەی ئامادەیی بەدەستهێنابێت. هەر لە دە ساڵیدا، دووبارە بە جێگری سەرۆکی پەیوەندییەکان هەڵبژێرایەوە.

٩- لە تەمەنی (١١) ساڵیدا: لە کۆلێژی (ئەمریکی ریڤەر) سێ بڕوانامەی بەشداری لە زانستە بیرکاری و فیزیاییەکان، زانستە گشتییەکان، خوێندنی زمانی بیانی، بە نمرەی نایاب بەدەستهێنا.

١٠- لە تەمەنی (١٢) ساڵیدا:(سکۆلەرشیپی ریجێنس - هاوڵەتی) لە زانکۆی کالیفۆرنیا سانتاکرۆز وەرگرت. لە زانکۆی کالیفۆرنیا لە شاری (دەیڤس) لە ئەمریکا وەرگیرا. بە ئەوەی درێژە بە خوێندنی بەکالۆریۆس بدات.

١١- لە تەمەنی (١٤) ساڵیدا: لە زانکۆی کالیفۆرنیا بە پلەی ناب و بە پلەی شانازی، بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لە (ئەندازیاریی بایۆپزیشکی) دا بەدەستهێنا. بوو بە دکتۆر دانیش ئەبراهام.

دکتور دانیشک، هەر لە چواردە ساڵیدا، دەستی بە خوێندی دکتۆرا کرد. گرنگی دا بە پەرەپێدانی زیرەکیی دروستکراو بە دەستنیشانکردنی نەخۆشییەکان.

١٢- دکتۆر تانیشک ئەبراهام، لە تەمەنی (١٩) ساڵیدا، لە (٧/حوزەیران/٢٠٢٣) دا، بە پلەی نایاب، لە زانکۆی کالیفۆرنیا لە شاری دەیڤس لە ئەمریکا، بڕوانامەی دکتۆرای لە (ئەندازیاریی بایۆپزیشکی) دا، وەرگرت. بوو بە بچووکترین وەرگری بڕوانامەی دکتۆرا لە جیهاندا.

لە ئاهەنگی دەرچوونیدا، بەجگە لە دایک و باوکی و خوشکە بچووکەکەی، داپیرەشی دکتۆر (تانکام ماتیۆ)ی تەمەن (٩٠) ساڵ ئامادە بوو، کە یەکەم ژنی هیندییە کە بڕوانامەی دکتۆرای لە پزیشکی ڤێتێرنەری لە هیندستاندا بە دەستهێناوە. باپیرەی کۆچکردووشی، دکتۆر (زەکەریا ماتیۆ) توێژەری ڤێتێرنەری بوو. تانیشک ئیلهامی لە باپیرە و داپیرەیەوە وەرگرتووە. پێزانینیشی بە پشتگیریی دایک و باوکی هەیە.

١٣- دکتۆر تانیشک لە ئێستادا، تەمەنی (٢٠) ساڵە، تا ئێستا لە چەندین کۆنفرانس و وۆرکشۆپ و کۆنگرەدا، بەشداریی کردووە و باسی لە بارەی زیرەکیی دروستکراوەوە پێشکەش کردووە. وانەی وتووەتەوە، لە تاقیگاکاندا تاقیکردنەوەی ئەنجامداوە.

دکتۆر تانیشک ئەبراهام، لە چەندین بەرنامەی تەلەفزیۆنی و ڕادیۆیی، ڕۆژنامەیی، دەربارەی پسپۆرییەکەی، دیمانەیان لەگەڵدا سازداون. پێشتریش وەک بەڕێوەبەری سۆشیال میدیای تایبەت بە (تویتەر) کاری کردووە. تانیشک لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا، زۆر چالاکە. لە ئێستادا کۆمپانیای توێژینەوەی زیرەکیی دروستکراوی پزیشکی، بە ناوی (میدبارک) دامەزراندووە و هەر خۆی بەڕێوەی دەبات و سەرکردایەتیی دەکات. ئەم کۆمپانیایە گرنگی بە ڕاهێنانی مۆدێلی بنەڕەتی بە پزیشکی دەدات.
بەجگە لەو چالاکییانە، تانیشک گەلێک کار و چالاکیی جیاوازی تری ئەنجام داون.
تانیشک ئەبراهام، بووە بە نموونە و سەرمەشق بۆ لاوان لە جیهاندا، بۆ چاولێکردنی.
شایەنی باسە و جێی سەرنجە، خوشکەکەی تانیشک، کە ناوی (تیارا ماتیۆ ئەبراهام)ە، لە خۆی بچووکترە، ئەویش نەوجوانێکی بلیمەت و پڕجەیە. لە تەمەنی (٤) ساڵیدا بووە بە ئەندامی کۆمەڵەی مێنسا. لە تەمەنی (١٦) ساڵیدا، بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لە موزیک لە زانکۆی کالیفۆرنیا بەدەستهێنا. لە تەمەنی (١٨) ساڵیشدا، بڕوانامەی ماستەری لە موزیکدا، لە کۆلێژی جاکوب لە زانکۆی (ئیندیانا) بەدەستهێنا. لە ساڵی (٢٠٢٢) دا، خەڵاتی هونەرمەندە گەنجەکان، لە دەنگی کلاسیکدا، بە تیارا بەخشرا.
دکتۆر تانیشک ئەبراهام، ئاواتەخوازی ئەوەیە، کە ببێت بە براوەی خەلاتی نۆبڵ. ببێت بە سەرۆکی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا. بێگومان، لە بەردەم ئیرادەیەکی بەهێز و خەبات و کۆڵنەداندا، هیچ شتێک نییە کە ناوی ئەستەم بێت.

(*) بۆ نووسینی ئەم بابەتە، سوودم لە چەندی سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.
نەرویج: ٢٠٢٤

خوناوی شیعر. ستار ئەحمەد

ئیتر تەواو
لەدەفتەری بوونا خەم دەسڕمەوە
سێبەرەکەت دەشێلم و
قومێك عەشق لەلێوانت دەخۆمەوە
بەسەر شانی تەنیاییدا سەردەکەوم
دەست لە بەرکی نامەیی گیردەکەم
لەگەڵ گۆشەی نەبوونیا دەبمە هاودەم
لەگەرانی دەئاڵێم و
گیتارەکان دەکەم بەدێ
شەوانە هەناسەیەك
لەرۆحی گوڵەکەوە دەرچێت
بەشنەی با خەم دەپێچمەوە
لە بەرامە شیعرێك دەچنم
مەلۆتکەی حەسرەتی
بۆ دەکەمە ریتم و
وێنەی پەیڤەکان دادەگیرسێنم
تاریکی لەدورگەی ئەوین هەڵئەدەم
دەکەومە دوای زریان
بە تەرزە خۆناوکەیەکت بۆ دەهێنمەوە
بەهەنسك خوناوی شیعر رادەماڵم
نەتۆ بوویتە عاشقی من و
نەگۆشەیەکی ئەم خاکەش
ژوانگەیەکی بۆ رەخسانم
هەتا بڵێم فەرموو وەرە میوانم بە
منیش وەك تۆ خاوەن ماڵم
نە بستە خاکەکیش هەتا ئەمڕۆ
بوو بەداڵدەو نیشتمانم

ستار ئەحمەد

خەڵاتەکانی ٢٩مین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “بۆسان” دیاری کران.. ئامادەکردنی: مەنسوور جیهانی

خەڵاتەکانی بەشە جۆراوجۆرەکانی پێشبڕکێی بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “بۆسان” لە وڵاتی کۆریای باشوور دەستنیشان کران.

ڕێوڕەسمی کۆتایی بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “بۆسان” Busan بە ئامادەبوونی ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشە جۆراوجۆرەکانی پێشبڕکێی، سینەماکارانی بەشداربوو لە فێستیڤاڵ، چالاکانی پیشەگەیی سینەمایی و هەروەها هۆگرانی هونەری حەوتەم لە ناوەندی “سینەمایی بۆسان” لە شاری بۆسان لە وڵاتی کۆریای باشوور بەڕێوەچوو و براوەکانی بەشی پێشبڕکێی “ڕەوتە نوێیەکان” New Currents، بەشی “خەڵاتی کیم جیسێئوک” Kim Jiseok، بەشی “خەڵاتی مێکێنات” Mecenat، بەشی “خەڵاتی سونجێ” Sonje، بەشی “خەڵاتی نێتپەک” Netpac، بەشی “خەڵاتی فیپرێشی” FIPRESCI و … دیاری کران.

باشترین فیلمی بەشی پێشبڕکێی “ڕەوتە نوێیەکان”

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “ڕەوتە نوێیەکان” New Currents لە بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “بۆسان” کە بریتی بوون لە؛ “محەممەد ڕەسووڵ ئۆف” Mohammad Rasoulof دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی ئێران ـ سەرۆکی لێژنەی دادوەران، “لی مێۆنگ ـ سێ” LEE Myung-Se دەرهێنەر لە وڵاتی کۆریای باشوور، خاتوو “ژوو دۆنگیۆ” Zhou Dongyu ئەکتەر لە وڵاتی چین، خاتوو “کانی کۆسرۆتی” Kani Kusruti ئەکتەر لە وڵاتی هیندستان و هەروەها خاتوو “ڤانیا کاڵۆیێرسیچ” Vanja Kaludjercic بەرپرسی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “ڕۆتێردام” Rotterdam لە وڵاتی هۆڵەندا، دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی باشترین فیلمی ئەم بەشەی فێستیڤاڵ، واتە؛ خەڵاتی نەقدی بڕی پارەی ٣٠ هەزار دولاری بە فیلمی سینەمایی “نیشتمانی سپێدەی

هێمنایەتی” The Land of Morning Calm لە دەرهێنانی “پارک ڕی ـ ووونگ” PARK Ri-woong بەرهەمی وڵاتی کۆریای باشوور و هەروەها فیلمی سینەمایی “ما ـ گریانی بێدەنگی” MA – Cry of Silence لە دەرهێنانی “ماو نایینگ” The MAW NAING بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی میانماڕ، کۆریای باشوور، سەنگاپوور، فەڕەنسا، نۆڕوێژ و قەتەر بەخشرا.

باشترین فیلمی “خەڵاتی کیم جیسێئوک”

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی “خەڵاتی کیم جیسێئوک” Kim Jiseok لەم ڕووداوە گرینگە سینەماییە کە بریتی بوون لە؛ “کریستییەن ژوونێ” Christian Jeune بەرپرسی بەشی فیلمی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “کان” Cannes لە وڵاتی فەڕەنسا ـ سەرۆکی لێژنەی دادوەران، “پڕاسانا ڤیتاناژ” Prasanna Vithanage دەرهێنەر لە وڵاتی سریلانکا و هەروەها خاتوو “شین سۆوۆن” Shin Suwon دەرهێنەر لە وڵاتی کۆریای باشوور، دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی باشترین فیلمی ئەم بەشە، واتە؛ خەڵاتی نەقدی بڕی پارەی ١٠ هەزار دولاری بە فیلمی سینەمایی “گوندی ئەستێرەکانی ٢” Village Rockstars 2 لە دەرهێنانی “ڕیما داس” Rima DAS بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی هیندستان و سەنگاپوور و هەروەها فیلمی سینەمایی “یێن و ئای ـ لی” Yen and Ai-LEE لە دەرهێنانی “تام لین شۆ ـ یۆ” Tom LIN Shu-Yu بەرهەمی وڵاتی تایوان پێشکەش کرا.

باشترین بەڵگەفیلمی بەشی “خەڵاتی مێکێنات” Mecenat

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی “خەڵاتی مێکێنات” Mecenat، لەم خولەی فێستیڤاڵە کە بریتی بوون لە؛ “موحسین مەخمەلباف” Mohsen Makhmalbaf دەرهێنەر، سیناریۆنووس و بەرهەمهێنەر لە وڵاتی ئێران ـ سەرۆکی لێژنەی دادوەران، خاتوو “ئاساکۆ فۆجیۆکا” Asako Fujioka جێگری سەرۆکی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “یاماگاتا” Yamagata لە وڵاتی ژاپۆن و هەروەها خاتوو “لی سووجۆنگ” Lee Soojung دەرهێنەر لە وڵاتی کۆریای باشوور، دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی باشترین بەڵگەفیلمی کۆریایی و ئاسیایی ئەم بەشە، واتە؛ خەڵاتی نەقدی بڕی پارەی ٧٤٠٠ دولاری بە بەڵگەفیلمی “کارەکان و ڕۆژگارەکان” Works and Days لە دەرهێنانی هاوبەشی “پارک مینسۆ” PARK Minsoo و “ئاهن کیمی هایۆن” AHN Kearny Hyun بەرهەمی وڵاتی تایوان و هەروەها بەڵگەفیلمی “ماڵێکی دیکە” Another Home لە دەرهێنانی “فڕانکی سین” Frankie SIN بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی

تایوان، هۆنگ کۆنگ، چین و فەڕەنسا بەخشرا.

باشترین کورتە فیلمی "خەڵاتی سونجێ" Sonje

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "خەڵاتی سونجێ" Sonje لە بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بۆسان" کە بریتی بوون لە؛ "لیم دائێ ـ هیوونگ" Lim Dae-hyung دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی کۆریای باشوور، خاتوو "کۆنێستانس تسانگ" Constance Tsang دەرهێنەر لە وڵاتی ئەمەریکا و هەروەها خاتوو "یاماناکا یۆکۆ" Yamanaka Yoko دەرهێنەر لە وڵاتی ژاپۆن، دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی باشترین کورتە فیلمی کۆریایی و ئاسیایی ئەم بەشە لە فێستیڤاڵ، واتە؛ خەڵاتی نەقدی بڕیی پارەی ٧٤٠٠ دولاری بە کورتە فیلمی "یۆریم" Yurim لە دەرهێنانی "سۆنگ جیسئۆ" SONG Jiseo بەرهەمی وڵاتی کۆریای باشوور و هەروەها بە کورتە فیلمی"باگێک لە زستان" A Garden in Winter لە دەرهێنانی "ئەلئێنورێ مەحموودیان" Eléonore Mahmoudian و "هیرۆشی ماتسۆئی" Hiroshi Matsui بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی ژاپۆن و فەڕەنسا پێشکەش کرا.

باشترین فیلمی "خەڵاتی فیپڕێشی"

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "خەڵاتی فیپڕێشی" FIPRESCI فیدڕاسیۆنی نێودەوڵەتی ڕخنەگرانی فیلم لەم ڕووداوە هونەرییەدا کە بریتی بوون لە؛ خاتوو "تێرێز ڤینسێز" Teréz Vincze مامۆستای زانکۆ و ڕخنەگری سینەما لە وڵاتی هەنگاریا، "هسین وێنگ" Hsin Wang ڕخنەگری سینەما لە وڵاتی تایوان و هەروەها خاتوو "سوئێوون ڕیی" Souewon Rhee ڕخنەگری سینەما لە وڵاتی کۆریای باشوور، خەڵاتی باشترین فیلمی ئەم بەشەیان بە فیلمی سینەمایی "چیرۆکی نیشتمان" Tale of the Land لە دەرهێنانی "لۆئێلۆ هیندرا" Loeloe HENDRA بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی ئەندوونێزیا، فیلیپین، تایوان و قەتەر پێشکەش کرد.

باشترین فیلمی "خەڵاتی نێتپەک" Netpac

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "خەڵاتی نێتپەک" Netpac "تۆڕی پەرەپێدانی سینەمای ئاسیاپەسیفیک" لەم خولەی فێستیڤاڵدا کە بریتی بوون لە؛ "ئیگاڕاشی کوهای" IGARASHI Kohei دەرهێنەر لە وڵاتی ژاپۆن ـ سەرۆکی لێژنەی دادوەران، "هێرمان وان ئایکین" Herman VAN EYKEN مامۆستای زانکۆ لە وڵاتی بەلژیکا و هەروەها خاتوو "کئم میۆنگ" KIM Miyoung دەرهێنەر لە وڵاتی کۆریای باشوور، خەڵاتی

باشترین فیلمی ئەم بەشەیان بە فیلمی سینەمایی “نیشتمانی سپێدەی هێمنایەتی” The Land of Morning Calm لە دەرهێنانی “پارک ڕی ـ وونگ” PARK Ri-woong بەرهەمی وڵاتی کۆریای باشوور بەخشی.

خەڵاتی “هۆگرانی سینەما”

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی خوێندکاران لە بەشی پێشبڕکێی “گۆشەی کراوە” Wide Angle لەم ڕووداوە سینەماییە پێکهاتوو لە خوێندکارانی جۆراوجۆر لە بەشەکانی پەیوەست بە سینەما لە شەش زانکۆ لە ناوچەی بۆسان، باشترین بەڵگەفیلمی کۆریایی و ئاسیایی فێستیڤاڵیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی “هۆگرانی سینەما Cinephile Award بە بەڵگەفیلمی “نیشتمانێکی دیکە” No Other Land لە دەرهێنانی هاوبەشی “باسێل ئادرا” Basel Adra، “حەمدان بەلال” Hamdan Ballal، “یۆڤاڵ ئابڕاهام” Yuval Abraham و “ڕاسێل سزور” Rachel Szor بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی فەڵەستین و نیپاڵ بەخشرا.

خەڵاتی بینەران

خەڵاتی بینەران لە بەشی پێشبڕکێی “ڕەوتە نوێیەکان” لەم خولەی فێستیڤاڵ، بە فیلمی سینەمایی “نیشتمانی سپێدەی هێمنایەتی” The Land of Morning Calm لە دەرهێنانی “پارک ڕی ـ وونگ” PARK Ri-woong بەرهەمی وڵاتی کۆریای باشوور بەخشرا. ئەم فیلمە، زۆرترین سەرپشکی لە لایەن بینەرانی فێستیڤاڵەوە لەم بەشە، بۆخۆی مسۆگر کردبوو.

“بۆسان” یەکێک لە گرینگترین فێستیڤاڵەکانی کیشوەری ئاسیا

فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “بۆسان”، یەکێکە لە گرینگترین فێستیڤاڵەکانی کیشوەری ئاسیا و یەکێکە لە ٢٢ فێستیڤاڵی باوەڕپێکراویی ئەنجوومەنی بەرهەمهێنەرانی جیهانی فیلم “فیاپف” FIAPF لە ئاستی دنیادا. ئەم ڕووداوە سینەماییە بە پشتیوانی وەزارەتی فەرهەنگ، شارەوانی و ئەنجوومەنی شاری بۆسان و ناوەندی فیلمی کۆریا بەڕێوەدەچێت.

ڕێزلێنانی “میگێئێل گۆمێز” دەرهێنەری ناوداری پورتوگالی

بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “بۆسان” بە نمایشی کۆمەڵێک فیلم لە سینەماکارانی وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان لە چەندین بەش لەوانە؛ ١٠ فیلمی سینەمایی لە بەشی پێشبڕکێی “ڕەوتە نوێیەکان”، ١١ کورتە فیلم کۆریایی لە بەشی “گۆشەی کراوە”، ١٠

کورتە فیلمی ئاسیایی لە بەشی "گۆشەی کراوە"، ١٠ بەڵگەفیلم لە بەشی "گۆشەی کراوە"، ٨ فیلمی سینەمایی لە بەشی "خەڵاتی کیم جیسۆئوک"، بەشی "خەڵاتی مێکێنات"، بەشی "خەڵاتی سونجێ"، بەشی "خەڵاتی نێتپەک"، بەشی "خەڵاتی فیپرێشی" و هەروەها بەشی دەرەوەی پێشبڕکێی، لەوانە؛ ٢٨ فیلمی سینەمایی لە بەشی "پەنجەرەیەک بەرەو سینەمای ئاسیا" A Window on Asian Cinema، ٥ فیلمی سینەمایی لە بەشی "گالا" Gala، ٧ فیلمی سینەمایی لە بەشی "سینەمای کراوە" Open Cinema، ١٧ فیلمی سینەمایی لە بەشی "دیاردەکان" Icons، فیلمێکی ژاپۆنی و ١٧ بەڵگەفیلم لە بەشی "ویترین" Showcase، ٦ فیلمی سینەمایی لە بەشی "شەیدای شەوانە" Midnight Passion، ٦ فیلمی سینەمایی لە بەشی "لەسەر پەردە" On Screen، ٩ فیلمی سینەمایی لە بەشی "تەرکیز لەسەر ڕۆحی منداڵان، فیلمی منداڵان"، ٦ فیلمی سینەمایی لە بەشی ڕێزلێنانی "میگێئێل گۆمێز" Miguel Gomes دەرهێنەری ناوداری پورتوگالی، ٦ فیلمی سینەمایی لە بەشی ڕێزلێنانی "لی سان ـــ کیۆن" Lee Sun-kyun ئەکتەری کۆچکردووی کۆریایی، ٢٩ فیلمی سینەمایی لە بەشی "سینەمای جیهان"، ٢٣ فیلمی سینەمایی لە بەشی "سینەمای ئەمڕۆی کۆریا"، ١١ فیلمی سینەمایی لە بەشی "فلاش فۆڕوارد" Flash Forward، بەشی "ئاکادیمیای فیلمی ئاسیایی"، بەشی "نمایشی تایبەت"، بەشی ڤۆرکشۆپی فێرکاریی "میگێئێل گۆمێز" و "ئان هۆی" Ann Hui دەرهێنەری هۆنگ کۆنگی ـ چینی، بەشی "سندووقی سینەمای ئاسیا"، بەشی "بازاڕی فیلمی ئاسیا" و چەندین بەشی دیکە لە ڕۆژانی ٢ تا ١١ی ئۆکتۆبەری٢٠٢٤ لە سینەما "بۆسان" و سینەماکانی دیکەی شاری بۆسان لە وڵاتی کۆریای باشوور بەڕێوەچوو.

بۆ زانیاری زیاتر:

https://www.biff.kr/eng/addon/10000001/page.asp?page_num=8417

بەهاکانی ژیان کتێبێك بۆ بێ دەنگکردن و دەستەمۆکردنی گەنجان!.. سەدیق سەعید ڕواندزی

بیرکرنەوە لە بری ئەوانیتر، یەک□ک ل□و تێگەیشتنە خراپانەی لە کۆمەڵگەی ئێمەا زۆرباوە. ئێمە هەمیشە دەمانەوێت، تێگەیشتنی خۆمان بە سەر هەمووان□دا بگشتێنین، بە بێ ئەوەی درك بەوە بکەین، کە مرۆڤەکان تا ب□ت□م□ندی خۆیان هەیە و خەم و کێشە و مەراقی هیچیان

لەویتریان ناچێت. سرووشتی سایکۆلۆژیانەی هەر مرۆڤێك لەویتر جیاوازە، کاتێ کەسێك لە پەناو خۆشەویستەکەی خۆی دەکوژێت، یان دایکی و دواتر خۆشی دەکوژێت، ئەمە هەموومان ڕەخنە دەگرین، بەڵام دەبێ بزانین کەسمان ئەو نین و کەسیشمان ئەزموونی ژیانی ئەومان نەکردووە، بۆیە نابێت ژیانی خۆمان و تێگەیشتنی خۆمان بکەینە پێوەر بۆ تێگەیشتن و بیرکردنەوەی ئەوانیتر. دەبێ بزانین مرۆڤەکان بە جیاوازییەوە دەژین و ژیان دەکەن، مەرج نییە ئەوەی من پێم پەسندە و دەیڵێم، لای هەمووان وا بێت و یاخود تەنها بیرکردنەوەی خۆم پێ ڕاست و دروست بێت. مرۆڤ ئەگەر کەسێکی لە ڕوحی خۆشی خۆشتر بوێت و خۆشی لەودا توانبێتەوە، هەرگیز بە مانای جیاواز نەکەوتنەوە نایەت، مرۆڤ پێکهاتەیەکە لە هەست و ڕوانین و هزر و دنیابینی، بۆیە سایکۆلۆژیای مرۆڤەکان و جیهانبینییان، ئەگەر ئەوەندە نزیك و هاوشێوەی یەکتریش بێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بە پۆینتێك هەر جیاواز دەکەونەوە، بۆیە دەبێت ڕێز لە بیرکردنەوەی مرۆڤەکان و ئازادی و تێگەیشتن و ڕوانگە و بیر و ڕایان لە بارەی هەر پرسێکەوە بگرین. ئێستا لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، بە ناوی پەرەپێدانی مرۆیی و کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی و گرفتی تاك و خێزان، جۆرە مۆدێك لە نووسین دروست بووە، کە ئەویش مۆدی بیرکردنەوەیە لە بری هەمووان. بە جۆرێك کەسێك کتێبێك وەردەگێڕێت، یاخود دەنووسێت، مەبەستیەتی ئەوەی ئەو لەو کتێبەیدا لە ڕووی ناوەڕۆکەوە خستوویەتییە ڕوو، بە هەموو مرۆڤێکی ئەزموون بکات، وەك ئەو چۆن دەڕوانێتە مرۆڤێك، پرسێك، دیاردە و ڕووداوێك، هەموو کۆمەڵگە لەگەڵ ئەودا بن و وەك ئەو بیر بکەنەوە، کە ئەمەش ئەوپەڕی تێنەگەیشتنە لە واقیعی سایکۆلۆژی مرۆڤ. مرۆڤەکان، وەك چۆن لە ڕووی بایۆلۆژییەوە لە یەکتری جیان، بەو شێوەیەش لە ڕووی کۆمەڵایەتی و سایکۆلۆژی، ژیان و بیرکردنەوەیان جیان.

گەر گوزەرێك بە ناو دنیای کتێب و بڵاوکردنەوە لە کتێبخانەکاندا بکەین، دەیان ناونیشانی سەیر و سەمەرەی کتێب سەرنجت ڕادەکێشن و فریوت دەدەن، ئەگەر یەکجار هوشیار و بیرکەرەوە و خاوەن ناسنامەی کەسیانەی خۆت نەبیت. سەدان کتێب هەن، باس لەوە دەکەن (چۆن بە ڕۆژێك دەوڵەمەند دەبیت، چۆن کۆنتڕۆڵی تووڕەییت دەکەیت، لە ماوەی چەند چرکەیەك چۆن دەبیتە زمانزانێکی باش و قسەکەرێکی لێهاتوو، بە ئاسانی واز لە دوو دەی بەنە، بۆچی پیاوان گوێ ناگرن، چۆن زیرەك دەبیت، چۆن ژیانی خۆت لە چەند ڕۆژێك دەگۆڕیت، زاڵبە بە سەر ژیانت، بە یەك ڕۆژ ئەتەکێتی ژیان فێر بە، چۆن بە ئاسانی دەوڵەمەند دەبیت، چۆن بە ئاسانی دەبیە بەڕێوەبەرێکی سەرکەوتوو) ئەم ناونیشانانە و دەیانی تر، لە ڕاستیدا بە بەهاکردنی کتێب و بە

بازاڕیکردنی کتێبە، لە پێناو قازانجی کەسی و بەشێك لە دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە. بۆ ئەوەی ببینە بەڕێوەبەرێکی سەرکەوتوو لە هەر بوارێکدا، ئەوا دەبێ چەندین ساڵ کۆشش بکەین، فێر بین، ئەزموونمان هەبێت، ئیدی نازانم چۆن بە یەك دوو وتاری نێو کتێبۆکەیەك دەبینە بەڕێوەبەرێکی سەرکەوتوو؟ بۆ ئەوەی ببینە زمانزانێکی باش، دەبێ هەزاران کتێب بخوێنینەوە، زمانزانی و ڕۆشنبیریی قسەکردن و هونەری دەربڕین، کاری یەك ڕۆژ و دوو ڕۆژ نییە. ئەم جۆرە قسە و بیرکردنەوە سادانە لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، مەترسی گەورە و کوشندەن، چونکە هوشیاری زۆربەی هەرە زۆری تاکەکان لەو ئاستەدا نییە درك بە جیاوازییەکان بکەن و قووڵ ببنەوە و بپرسن، بە ڕاست چۆن مرۆڤ بە ئاسانی دەتوانێت بەختەوەر بێت؟ ببێتە دانا و زانا؟ ببێتە کاریزما و هەرچی خەونی گەورەی هەیەتی بە دیبهێنێت؟ ئەمە دەمانەوێت بە فریودان، یان بە سادە بیرکردنەوە لە شتەکان و بینینیان، جیهانێك لە بەختەوەری و ئاسوودەیی ساختە و فریودەرانە بینا بکەین. جیهانێك مرۆڤ تەنها فێری بە دەنگی، بوودەڵەیی، دەستەمۆیی و ترسنۆکی دەکات و هەرگیز ڕوحی بەرەنگاریی و یاخیبوونی لا دروست ناکات.

کتێبی (بەهاکانی ژیان) کە دکتۆر (فازڵ جاف) نووسیویەتی و وەك ئەزموون و ڕێسایەکی گەورەی ڕێنوێنیکردنی ژیانی گەنجان، وەك ئەوەی لە ناونیشانەکەی نووسیویەتی دەیخاتە ڕوو، یەکێکە لەو کتێبانەی دەیەوێت بەختەوەرمان بکات، بەڵام فەرمان ناکات چۆن؟ دەیەوێت ببینە کاریزما و بە گەشبینییەوە بڕوانینە داهاتوو، هەموو کات خەونی گەورەمان هەبێت و دوور و گەشبینانە بڕوانینە چارەنووس و ئاییندەی ژینمان، بەڵام پێمان ناڵێت ئەمە چۆن لە ژێر سایەی دەسەڵاتێکی گەندەڵ و نا بەرپرس، پڕ لە جیاوازی چینایەتی و بێ دادی دەکرێت؟ چۆن دەتوانین لە نێو ژیانێکی ئەو پەڕەی ڕەشبین، بێ ماف و بێ بوونی سەرەتاییترین پێداویستی ژیان، خەونی گەورەمان هەبێت؟ مەگەر ئەمە لە فریودان و هەڵخەڵەتاندنی مێشکی گەنجەکانمان بەولاوە هیچی ترە؟ ژاپۆنییەکان دەڵێن:(ماسیمان بۆ مەگرن، فێری ماسی گرتنمان بکەن) دروست دکتۆر لەو کتێبەدا، ئەوە نیشانی گەنجەکانمان دەدات و گەمیەکی بێ سەوڵیان لە نێو دەریایەکی گێژاو، گەورە و پڕ مەترسی دەداتە دەست و پێیان دەڵێت (دەریاکە ببڕن!) بە درێژایی ئەم کتێبە و بگرە نووسینەکانی دیکەشی، دکتۆر بەردەوام جەخت لەوە دەکاتەوە کە دەبێ گەشبینانە گەنج و لاوەکانمان بڕوانن ژیان و هەرگیز نا ئومێد نەبن، خەونی گەورەیان هەبێت و کاری بۆ بکەن، بۆ ئەم مەبەستەش نموونە لە ژیانی سەرکەوتووی خۆی لە دەرەوە و هەروەها ژیانی گەنج و لاوانی کۆمەڵگەی خۆر ئاوایی

دێنێتەوە، كە هەر لە دايك دەبن، هەموو مافێكيان هەيە ! ئەم جۆرە بيركردنەوەيە، لە ڕاستيدا بێ ئاگايە و بازدانە بە سەر حەقيقەتێكى تال□ ئ□ويش نەديتنى ئەو واقيع و ژيانە پڕ لە ئاريشە و بێ مافيەيە، كە گەنجانى كورد تيايدا دەژين. لە وڵاتێكدا، كە گەنج و لاوەكانمان لە بچووكترين ماف و پێداويستى سەرەتايانەى ژيانيان بێبەشن، باسكردن لەوەى خەونى گەورەيان هەبێت، خۆلادانە لە ژيانى ئەوان. نووسەر لەو كتێبەيدا، هەموو بەهايەك فێرى گەنجان دەكات، بەڵام گەورەترين بەها، كە ڕوحى ياخيبوون و بوێريى و هاتنەوەيە بە گژ دەسەڵاتى ستەمكار و گەندەڵكاران، خۆى لێ دەبوێريت و فێريان ناكات. ئەو پێمان دەڵێت كە دەبێ بە تەنزەوە بڕوانينە ژيانمان، وەك وتم خەونى گەورەمان هەبێت، هەميشە گەشبين بين، بايەخ بە جەستە و خۆراكى تەندروست بدەين، باوەش بۆ ژيانمان بكەينەوە، بەڵام بە داخەوە ئەوەى فێرمانى ناكات و زۆر پێويستيمان پێيە و چەقى هەموو گۆڕانكاريەكيش لەوێوە سەر هەڵئەدات، ڕوحى بەرەنگاريانەيە. كێشەى ئەو نووسەرانەى لە ئەورپا ژياون و بەر كەلتوورى ئەوێ كەوتوون لەوە دايە، جياوازى لە نێوان خەونى گەنجێكى كورد و گەنجێكى سوێدى ناكەن، دەسەڵاتى ديموكراسى و هاووڵاتيبوونى ئەوێ و خێڵەكيانە و دواكەوتووانەى ئێرە لە يەكترى جياناكەنەوە، بەختەوەرى مر□قى كورد و تاكێكى ئەوروپى، بە يەك مەودا و خەون و ئامانج و تێكۆشان دەبينن. من لێرەدا نموونەيەكى بەرجەستە و تال□ و تراژيدى و واقيعى ژيان بۆ دكتۆر دێنمەوە، تا بزانێت نەك هەر ئاسان نييە گەنجى كورد بەختەوەر و شادومان بێت و خەونى گەورەى لە ژيان هەبێت، بەڵكو هەموو وێستگە جياوازەكانى ژيانى و تا مردنيشى، لە نێو ڕەشبينيەكى قووڵدا دەژيت. من برازايەكم قوتابى زانكۆى سۆرانە و كوڕە پێشمەرگەيە، زۆر جار پرسيارى ئەو نادادپەروەريەى نێوان ئەو كوڕە بەرپرسە گەندەڵانە و خۆيم لێ دەكات كە دوو دنيا و دوو ژيانى زۆر جياوازيان هەيە ! پرسيار دەكات كێ ئەم واقيعەى دروست كردووە؟ ئەمە قەدەرێكى ئيلاهييە؟ يان بەرهەمى ئەو دەسەڵاتەيە، كە دكتۆر لە كتێبەكەيدا بە يەك وشەش ڕەخنەى ناكات؟ گفتوگۆى لەگەڵ دەكەم و بڕوايەكى لا دروست دەكەم، كە ئەمە كار نەكاتە سەر سرووشتى ژيان و پەيوەندى ڕۆژانەى لە زانكۆ، ڕۆژى دواتر كە چووە زانكۆ، ئەمجارەيان پرسيارى ئەوەم لێ دەكات بۆچى جياوازى لە نێوان قوتابى كوڕ و كچ بە تايبەتى ئەگەر جوان بێت دەكرێت؟ ئەى بۆچى ئەو هەميشە گيرفانى كەمێك پارەى تێدايە، بەڵام قوتابى هەيە لەگەڵ ئەو لە سايەى باوكە بەرپرس و گەند□□ك□ى، لەگەڵ مۆدێلى ژيان دەڕوات؟ كێ ئەو نايك□سانييەى بەرهەم هێناوە؟ باشە بۆچى بە ئاسانى لێپرسينەوە لەگەڵ قوتابييەكى

هەژار دەکرێت، بەڵام لەگەڵ کوڕی بەرپرسێك نا؟ پرسیاری ئەوەم لێ دەکات، باشە مامۆ کە زانکۆم تەواو کرد، دەبێ دابمەزرێم؟ کارم دەست بکەوێت؟ بتوانم خێزان پێکەوە بنێم؟ داهاتووێکی پڕ لە سەرکەوتن و گەشبینیم هەبێت؟ پرسیار لە دوای پرسیار، پرسیار بارانم دەکات، تا سەرەنجام وەڵامێکم پێ نامێنێتەوە، جارێکی دیکە بڕوایەکی گەشبینانەی ئەگەر کەم و بچووکیش بێت، لا دروست بکەم. بە داخەوە ئەمە واقیعی گەنج ولاوی کوردە، کە فازڵ جاف دەیەوێت هەمیشە گەشبین بن و خەونی گەورەیان لە ژیان هەبێت و بە تەنزەو بڕواننە ژیانیان، وەك ئەوەی نووسەر گەنجێك بدوێنێت لە وڵاتێکی ئەسکەندنافیا بژیت نەك کوردستان ! بێگومان هیچ بەهایەك، هیچ خەون و ئایندە و داهاتووێك لە ژێر سایەی دەسەڵاتێك بوونی نییە و نایەتە دی، ئەگەر ئەو دەسەڵاتە دادپەروەر، یەکسانخواز، پێشکەوتوو، مرۆڤدۆست و هاووڵاتی و دیموکراسی و عیلمانی نەبێت. باسکردن لەوەی لە نێو وڵاتێکی خەون کوژ و لە ژێر سایەی دەسەڵاتێکی بە نەزۆککردنی خەونەکان، دەبێ مرۆڤ خەونی گەورەی هەبێت، بە ڕاستی فریودان و دەستەمۆکردن و بێ دەنگکردنی گەنجانە. هیچ کۆمەڵگە و توێژێك، هیچ گەنج و لاو و تاکێك، ناتوانێت ئامانجی گەورەی لە ژیان هەبێت، ئەگەر سەرەتا ئامانجی یەکەمی ئەوە نەبێت، ئەو بەربەستانە بڕوخێنێت و ئەو ستەم و دەسەڵاتە بێباکە نەگۆڕێت، کە گوێ بە خەون و ئاییندە و گەشبینیان نادات. ئەمە لە زەمینەی واقیع و بە ئەزموون دەرکەوتووە. بێگومان دکتۆر نووسەر و ئەکادیمییەکی هوشیار و تێگەیشتوو و ئەزمووندارە، زۆرباش ئەم حەقیقەتە دەزانێت، بەڵام کە باسی ناکات، لەلایەکەوە چاوی لێ دەپۆشێت، لەلایەکی دیکەشەوە وەك ژاپۆنییەکان مەبەستی نییە، فێری ماسی گرتمان بکات، بەڵکو دەیەوێت تەنها و بە بێ دەنگی ماسییەکان بخۆین. دەنا لە کوێوەی ئەم دنیایەدا، مرۆڤ دەتوانێت لە نێو زەمینە و ژیانێکی پڕ لە ڕەشبینی و نادادی و بێ مافی، خەونی گەورەی هەبێت و ژیان بە بەختەوەریەوە ببینێت و چاو ی لە ئاسۆیەکی گەش بێت؟ ئێمە چۆن بتوانین ژیانمان بە تەنزەوە ببینین و بە ڕێ بکەین، ئەگەر لە نێو فەزایەکی پڕ لە تراژیدیا و شکست و بێ ئومێدیدا بژین؟ دکتۆر، جەخت لەوە دەکاتەوە، کە دەبێ گەنجی کورد بەردەوام ئاگاداری خۆراك و تەندروستیی خۆی بێت، جەستەیەکی وەرزشی بە هێز و ڕێکپۆش و جوان و سەرنج ڕاکێشی هەبێت، بەلام پێیان ناڵێت لە بەرانبەر ئەو هەموو نایەکسانی و بێ مافی و گەند□□یی□ی هەیە، بیریان چۆن بێت ؟ ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە لە ژیانی گەنجی کورد، لای نووسەرێکی دیاریشەوە، مایەی ڕەت کردنەوە و ڕەخنەگرتنە، چونکە ئێمە هەر پێویستیمان بەوە نییە بە تەنزەوە بڕوانینە ژیان، چونکە

ژیان وەك كارل پۆپەر دەڵێت:
(سەرتاپا هەمووی كێشەیە) یاخود تەنها گرنگی بە تەندروستیمان بدەین ؟ ئەی هزر و ڕوانین و بیركردنەوەمان ؟ ئەمە چی لێ جەستەیەكی جوان و ساغڵەم و بێ نەخۆشی بكەین، ئەگەر لە نێو ئەو جەستەیە، ڕوحێكی ترسنۆك و دەستەمۆكراو، نا بەرپرسیار و بێ هەست و درككردن هەبێت؟ ئەوەی ئەمە لە كوردستان پێویسنیمان پێیە و دكتۆر فازڵ جاف، لە بەر هەر هۆكار و بەرپرسیاریەتی و بەخششەكی دەسەڵات بێت، خۆی لێ دەبوێرێت و باسی ناكات، ئەو ڕوحە پڕ لە سەركێشی و سەك و نەترسەیە، كە بە داخەوە گەنج دەبێت هەیبێت و نیانە، كەچی دكتۆر بەو كتێبە و لە ژێر ناونیشانی بەهاكانی ژیان و هزر و ئەزموون بۆ گەنجان، ئەوەندەی تر ئەو ڕوحە دەستەمۆكراوەیان لە ناخدا سەوز دەكات و بیریان بۆ ئەوە دەبات كە بە تەنزەوە بڕوانە ژیان و خواردنیان تەندروست بێت، بۆ ئەوەی جەستەیەكی ساغ و بێ نەخۆشیان هەبێت و زیاتر بژین ! چش لەوەی ئەو ڕوحەی لە نێو ئەو جەستەیە دایە چۆنە ؟! یاخود مرۆڤ بۆ ئەوەی پێگە و بەهایەكی لە ژیان هەبێت دەبێ تەنها كار و هێزی دەستی كار بكەینە پێوەر بۆ ئەو بەهایانە؟ فازڵ جاف لەو كتێبەیدا دەڵێت:
(كرێكارێكی بەختەوەر لە هەموو كرێكارێك بەرهەمی زیاترە. ل22)
یەكێك لە دەرهاوێشتەكانی سیستەمی سەرمایەداری، كە ئەمڕۆ وەك تاكە سیستەم دنیا ئاراستە دەكات ئەوەیە، كە مرۆڤ تەنها لە كاركردن و هێزی دەستی كار دەبینێتەوە. واتا شوناسی مرۆڤ لەوەدا كورت دەكاتەوە، كە ئەو مرۆڤە چەندە وەك ئامێرێك كار دەكات و دەجوڵێتەوە و بەرهەمی لە پێنا و كۆمپانیا و دنیای سەرمایەداری هەیە. لەو سیستەمەدا، مرۆڤ بۆ ئەوەی بتوانێت بژیت و بەردەوامی بە مانەوەی خۆی بدات، بۆ ئەوەی بتوانێت شوێنێك لە دنیا و ژیان بگرێت، ئەوا دەبێ بەردەوام كار بكات، بۆیە سەیر نییە بەلامانەوە كاتێ دەبینین تاكێكی خۆرئاوایی، لە دەستدانی كارەكەی زۆر بەلاوە لە مەرگ و مردنی فیزیكییانەی خۆی پێ بە ئازارتر و ناخۆشترە. لەبەرەوەش گەر سەرنج بدەین دەبینین، هیچ بوارێك بۆ پەیوەندی نێوان مرۆڤەكان نەماوتەوە و هەریەكەیان ڕۆبۆت ئاسا، بە پێی ئەو كار و كاتەی هەیەتی، لە نێو ئامێر و كارگەكان هەموو ژیانی بە سەر دەبات، كە لە ڕاستیدا شێوازێكی نوێی كۆیلایەتییە نەك كاركردن، چونكە هیچ كاتێك نابێ كاركردن بكرێتە هۆكارێك بۆ داماڵینی مرۆڤ لە هەموو ئەو هەست و چێژە ڕوحی و دەروونییانەی كە دەشێ لە میانەی پشوودانەكدا وەریبگرێت و بیبینێت. كاركردن لە پێناو ژیانە، كاتێ ژیان دەبێتە فاكتەرێك لە پێنا و كاركردن بۆ تەنها و مرۆڤەكان ئەو بڕوایەیان لادروست دەبێت كە ئەگەر كار نەكەن هیچ نین، بەگومان ئەو

کات ئەمە لە بەردەم مرۆڤگەلێك داین، کە تەنها وەك ئامێرێك دەجوڵێنرێتەوە و ئەو جوڵانەوەیەشی تەنها لە خزمەت ئەوانیترە.
بۆیە بەستنەوەی مرۆڤ بە جوڵەکردن و کارکردن، ڕواڵەتێکی دیاری دنیای سەرمایەدارییە و ڕەوایەتی پێدانیشی تەنها، دەچێتە خزمەت ئەو دنیا پووچ و بوودەڵە و بێ بەهایە، کە مرۆڤ هاوتای کار دەکات و کار لە سەرووی هەموو جۆرە بەهایەکی ئینسانییانە دەبینێت، وەك ئەوەی چەند کار بکەی بەختەوەرتری، کە پێچەوانەکەی ڕاستە. لەلایەکی دیکەوە، هیچ کرێکارێك لە دنیا نییە لە یەك کاتدا کار بکات و بەختەوەریش بێت، چونکە ئەگەر بەو تێگەیشتنە بێت، ئەوا چەمکی نامۆکردنی کرێکار و مرۆڤ بە گشتی، کە مارکس باسی لەوە دەکات و دەرەنجامی ئەو پەیوەندییە نایەکسانی و بێ مافییەی نێوان چینی پرۆلیتار و سیستەمی سەرمایەدارییە نەدەبوو. کرێکار بەرلەوەی بەرهەمی زۆر بێت مرۆڤە، مرۆڤبوون لێرەدا پێوەرە و دەبێ وەك مرۆڤ هەست بە بەختەوەری و شکۆمەندی ژیان بکات، نەك ئەو بە ختەوەرییەی وەك نووسەر دەیڵێت، ببەستینەوە بەوەی کە چەند وەك ڕۆبۆتێك بەرهەمی زیاترە! ئەی ئەو کرێکارانەی کاریان نییە؟ بێ بەرهەمن؟ ئایا ئەوانیش مافی ئەوەیان نییە ژیانێکی بەختەوەرانەیان هەبێت؟ یان دەبێت بەرهەمی زۆرتر لە خزمەت سیستەمی نامرۆیی سەرمایەداریی و کۆمپانیا و سەرمایەدارە دامەزراوەکان لە هەموو شتێك بخەنە بازاڕەوە، ئەو کات هەست دەکەن وەك کرێکارێك بەختەوەر و بوونێکی ماناداریان هەیە. هەرگیز نابێ بەهای ژیانی مرۆڤێك لە کارەکە و بەرهەمەکەی ببینینەوە، چونکە ئەم جۆرە بیرکردنەوانە، لە خزمەت چینی بۆرژوا و سیستەمی سەرمایەداریە، کە قازانج و دەسکەوت، بازاڕ و ساغکردنەوە، دەکاتە ئامانجی یەکەم و کۆتایی هەر مرۆڤێك لە هەر سووچێکی دنیا بێت. بە داخەوە نووسەرانی ئەمەش، لە ژێر ناوی بەهاکانی ژیان و ئەزموونی سەرکەوتوو بە گەنجان، ئەوەندەی تر ڕەوایەتی بەو دنیا پڕ لە نایەکسانی و نامرۆییە دەدەن.
نووسەری ئەم کتێبە، هەر لە ژێر ناوی ئەزموونێك بە گەنجان، لە شوێنێکی دیکەی کتێبەکەیدا دەنووسێت:
(هەرگیز گلەیی لە هیچ بارودۆخ و کەس و لایەنێك مەکە، خۆت ببە بە ئەندازیاری ژیانی خۆت، وەك ئەوەی من خۆم بوومە ئەندازیاری ژیانی خۆم) نووسەر، پەیامی بە گەنجانی بەشمەینەتی کوردستان ئەوەیە، خۆیان ببنە ئەندازیاری ژیانی خۆیان! باشە دەکرێ وەك خوێنەرێك ئەو پرسیارە بکەین، چۆن بتوانن ببنە ئەندزیار لە کاتێکدا هیچ کەرستە و کەلوپەلێکی ئەندازەیی، دوربینێك، ڕووپێوێك، نەخشە و دیزاین و ماکێتێکی ئەندازیاریانەیان لە بەردەست نەبێت؟ ئەم بۆچوونەی نووسەرم وەك ئەوە دێتە بەرچاو، ئەمە خوانێکی جوان و ڕازاوە بە

کەسێکی بێ دەست و نابینا ئامادە بکەین و فەرمووی ئەوەشی لێ بکەیـــن، لە خــــوانەکە بخـــوات ! ئەم جۆڕە ڕوانینە، وەك ئەوەی بە درێژایـــی ئەو وتـــارە جەخنمـــان لێکـــردۆتەوە، ڕوانینێکە بەرھەمـــی کولتـــوور و فەرھەنگـــی ژیـــانی خۆرئـــاوایە، کە نووســەری کتێبەکە بۆ ساڵانێکی زۆر و درێژ لە نێوی ژیاوە و سەدان ئەزموونی ژیان و کۆچی لە وڵـــاتە پێشکەوتووەکـــانی دنیـــا، بینیـــوە و ئیـــدی ئەم ئەزمـــوونە دەکاتە ڕێنوینییەك بۆ ئەوەی گەنجانی کوردیش، بەھەمان ئەزموونی ئەو ت□پ□ب□□ن و ژیانێکی بەختەوەرانەیان ھەبێت. نووسەر گەرچی باس لەوە دەکات (کە دیدگای ھیچ کەس مەکە بەھی خۆت. ل 159) بەڵام سەیر لەوەدایە، ئەو دەیەوێت دیدگای خۆی لەو کتێبەدا بکاتە دیدگای ھەموو گەنجان و لاوانی کوردستان. دواجار دەڵێم ئەم کتێبە، گەنجان فێری گەلێك بەھا دەکات، بەڵام پێیان ناڵێت ئەگەر لە ژێر سایەی دەسەڵاتێکی چەوسێنەر و نادادپەروەردا بوون،بەھای ژیان و بوون ومافتان لە کوێ دایە و چی بکەن؟ کە ئەمەش ئەو بەھا ڕاستەقینە و پیـــرۆز و بەرزەیە، کە ئێمە لە کۆمەڵگەی کـوردی پێویســتیمانە، نەك ئەوەی شیکپۆش و ڕێکپۆش و تەندروست و ڕووەك خۆر بین، ئیدی خوای دەکرد دنیا وێران دەبوو. واتا بە کوردی و بە کورتی، نووسەر دەیەوێت بە گەنجانی ئێمە بڵێ (کڵاوی خۆتان بگرن با با نەیبات) ھەر خـــوێنەرێکیش بڕوای وایە مـــن ھەڵەم ســـەرپشکی دەکەم بچێـــت ئەو کتێبە بخوێنێتەوە !

-___________

*پەراوێز:_ ناوی کتێب: بەھاکانی ژیان ھزر و ئەزموون بۆ گەنجان، نووسینی: دکتۆر فازڵ جاف، بڵاوکراوەی: ڕێکخراوی کوردستان دیالۆگ _ 2024.

*ئەم بابەتە لە ھەفتە نامەی ڕێگای کوردستان ژمارە (1404) ڕۆژی 10/9/2024 بڵاوکراوەتەوە.

خەڵقکردنـــی مێـــژوو لە دەقـــی

میتۆلۆژی ئەلیـــادە-1-.. یـــونس تانج

بەشی یەکەم:

نوسـین، بەتـایبەت نوسـینی مێژوویـیـی هەوڵێکە، دیفاکتۆیەکە، بۆ مانەوە و نەمری، زادەی پاش بێ ئومێدبوونی مرۆڤە لە گەیشتنی بە ژیانی نا کۆتا.
لە ڕووی کاتبەندییەوە (Chronology)، دەشێت گەلێک لە گەلێکی دیکە، زووتر هۆشیار بووبێتەوە و دەستی کردبێت بە تۆمارکردنی ڕووداو و بەسەرهاتەکانی مێژوو، بە هەر جۆرێک بێت و لە هەر ئاستێکی ناجۆر و نزمـدا بێـت، تـاکو چ ڕادەیەک سـنورەکانی تێکەڵ بـووبێتەوە لەگەڵ قۆنـاغە بەراییەکـانی بیرکـردنەوە و سـەردەمەکانی ئەفسـانەگەری، ئیشکالـییەتەکە لە چییەتی و چۆنییەتی نوسینەکە نیە، گرنگ ئەوەیە کردەی خەڵقکردنی مێژوو بە ئەنجام گەیەندراوە، گرنگ ئەوەیە کۆششێک هەیە بۆ نوسینەوە، ئەگەرچی ئاوێزانی ئەفسانەکاری و ئەفسونگەرایی بووبێت، یاخود وەک پەخشانە شیعرێکی وێژەییی دەرکەوێت و مێزی لێکۆڵەران تەژی بکـا لە کەرەسـتەی لێکۆڵینەوە، بەڵکـو خـودی قەیـرانەکە ئەوەیە، دەسـت نەبـردرێ بۆ نوسـین و تۆمـارکردن، تـا لەئاکامدا خۆمان لەبەردەم نەتەوە و کەڵتێکی بێ مێژوو دەبینینەوە.
مێژوونوسان بە شوێن ئاماژەکانی دەقە ئەفسانەییەکان وێڵبوون، بە پشتبەسـتەییی ئامرازەکـانی فەلسـەفەی مێـژوو بۆ بونیادنـانی کۆڵەگەکانیی خودی مێژوو، چونکە مێژووی کۆنی ز□ر□ب□ی گەلان ئاوێتەیە لە تەک ئەفسانەگەری، نەهامەتییەکە ئەوەیە خاوەنی ئەفسانە، یان دەقی ئەفسانەییش نەبی تاکو بە ئیلهام وەرگرتن لێی بنچینەکانی مێژووەکەی لەسەر ڕ□ بنێی!
ئەوان بەو دنیابینییە کاریان کردووە.. کە دەبێت مێژوو نەشبێت دروست بکرێت، هەموو شتێکیان نوسیوەتەوە، تاوەکو لە سەردەمانی پاشتر مێژوو ناسان دەتوانن پۆلێنکاری و لێکۆڵینەوە لەبارەی ئەم دەقانەوە بکەن.
ئەفسانەو حیکایەتەکانی گوێی ئاگردان هیچ نین جگە لە کۆششی پێشین بۆ بەجێهێشتنی مۆری مێژوو، هەرچەند ئیلیادە بە بەشێک لە ئەفسانە لە قەڵەم بدرێت، بەڵام بووەتە هۆی گەڕانی شوێنەوارناسان بەدوای پاشماوەی شاری تەڕوادە و ساخکردنەوەی ڕووداوەکانی ئیلیادە. بۆ وێنە بەشێک لەم ڤەکۆڵینانە ئاماژە بەوە دەکەن، شارەکە کەوتووەتە

بەری ئاسیای بچوک و تورکیای ئیمڕۆ، هەروەها ئەفسانەی ئەنیادە کراوەتە بنەمای لە دایکبوونی شارەکانی ئیتاڵیا و لە سەرهەڵدانی ئیمپڕاتۆڕیای ڕۆمانی، بەوەی ئینیاس وەک پاڵەوانەکی تەڕوادە پاش هەرەسی شارەکە بە فەرمانی خواوەند ڤینۆس خۆی دەربازی ئەو خاکە دەکا کە دواتر بە ئیتاڵیا دادەندرێت.
خواوەندە یۆنانییەکانی شاخی ئۆڵۆمپس، وەک لەم سێ ئەفسانەیەدا دەبیندرێت (ئەلیادە، ئەنیادە، ئەدیسیا)، بزوێنەرن و مێژوو دروستدەکەن، بوونەتە بەهادەری چەمکەکانی جوانی و لەهاتوویی و ئیرۆس(عیشق) و هەڵسوڕێنەری گێڕەکانی جەنگ لە نێوان مرۆڤ، بوونەتە هۆی خەڵقکردنی مرۆڤی نیو-خودا و ئاوێتەبوونی تۆرمەی مرۆڤ بەخواوەندەکان، بە وێنە بەرەکی هەلێنا دەگێڕێتەوە بە زیۆسی گەورە خواوەندە، بەرەکی ئینیاسیی داستانی ئەنیادە دەگێڕێتەوە بە خواوەند مارس و هتد.. دەشێت بیرۆکەی بەخودابوونی مرۆڤ و بە کوڕ بوونی پەیامبەر یەسوعیش لە قەناغی دواتر.. ڕیشکەی بگێڕێتەوە بە ئەم داستانانە، وەک ئەوەی لە بەشێک لە پوختەکراوی داستانی ئیلیادەی هۆمیرۆس()ی شاعیری یۆنانی دەردەکەوێت.
تەڕوادە(Trojan) شارەکە دەکەوێتە کەنارەکانی ئاسیای بچوک، بە شورا بەند و قایمەکانیی بەناوبانگ بوو، شارەکە لەلایەن پریام پاشا بەڕێوە دەبردرا (پاریس و هیکتۆر) دوو لە ڕۆڵەکانین، کاتێک پاریس لە دایک دەبێت بڕیار دەدەن بیکوژن، چونکە پێشبینی ئەوەیان بە دەکرێت، ئەم کوڕە لە داهاتودا دەبێتە هۆی لەناو بردنی شاری تەڕوادە، بۆیە لەلایەن بنەماڵەکەیەوە شوانێک ڕادەسپێرن بە ئەم کارە، بەڵام شوانەکە دەستی ناچێتە کۆرپەکەو هەڵدەستێت بە نهێنی بەخێوی دەکات و گەورەی دەکات، پاریسی کوڕی پریام پاشا دەبێتە شوانی مەڕوماڵاتی ئەو ماڵەی لەخۆیانگرت.
خواوەندە یۆنانییەکان دەکەونە ناو کێبڕکێیەکەوە، ئیریس خواوەند کە بەردەوام حەزی بە ئاژاوەیە، لە سەر سێوەکی سور دەنوسێت بە جوانترین و سێوەکە هەڵدەداتە سەر مێزی ئەم سێ خواوەندە، (ئەسینا- ڤینۆس- هیرا) سێ خواوەندەکە لەسەر ئەوەی سێوەکە بە کامەیان بێت دەبێتە ناکۆکییان، دەڕۆنە لای زیۆسی گەورە خواوەند، ئەویش نایەوێ دڵی هیچ یەکێکیان بڕەنجێنێت، داوادەکات شوانێک بە ناوی پاریس لەبری ئەو بڕیارەکە بدات و جوانترینی ئەم سێ ژنە خواوەندە دەستنیشان بکات.
هەرسێکیان لە بەردەمی پاریسی کوڕی پریام ئامادە دەبن و سێوەکەی پێدەدەن، داوای لێدەکەن سێوەکە بداتە ئەوەی جوانترینیانە، هەر یەکەی لە بەرامبەر هەڵبژاردنەکە بەخششێک بە پاریس پێشنیار دەکا، ئەسینا، پێیدەڵێت سەرجەم سوپای سەر زەویت دەخەمە ژێر دەست،

بەجۆرێک لە هیچ جەنگێک شکست نەهێنیت، هیرا، پێیدەڵێت موڵکی ئاسیاو ئ□و□پات پێشکەشدەکەم، ڤینۆس، دەڵێت جوانترین ئافرەتی زەویت پێشکەشدەکەم، بەڵام پاریس پێشنیازەکەی ئەفرۆدیت (ڤینۆس) قبوڵدەکات و سێوەکەی پێدەدات.
پاش ئەم ڕووداوە ڕۆژێک لە ڕۆژان لە شاری تەڕوادە بە ئامادیی جەماوەر پێشبڕکێیەکی زۆرانبازی سازدەکرێت، پاریسی شوان بەشداری دەکات و دەکەوێتە بەرامبەر ئازاترین پیاوی تەڕوادە کە هێکتۆری برایەتی، بە نیشانەی لێکچووی سەر جەستەیان هێکتۆر براکەی دەناسێتەوە و دەستی دەگرێت و سەربارى نا□ەزایەتییەکان دەیهێنێتەوە کۆشکی پاشایەتی باوکی.
لە گۆشەی یۆنانەوە.. هێلینی کچی لیدا و زیۆسی گەورە خواوەند، جوانترین ئافرەت بووە لەم سەردەمەدا، پاشا و پاشازادەکانی سەرجەم شارە دەوڵەتەکانی یۆنان خوازبێنیان کردووە، بۆ ئەوەی جەنگ لە نێوانیان ڕوونەدات دەگەنە ئەوەی کە هێلین هەر یەکێکیانی بە هاوژینی خۆی هەلبژارد، ئەوانی دیکە ڕەزامەند بن و ببنە هاوپەیمان و پارێزەری خۆی و هاوسەرەکەی، ئەوەبوو هێلینا مینیلاوسی پاشای ئەسپارتە وەک هاوسەر هەڵدەبژێرێت.. کە برای ئاگامەمنون ە.
ڕۆژێک پاریسی کوڕی پریام بە کارێکی دەوڵەتداری لە شاری تەڕوادەوە دەنێردرێتە شارە دەوڵەتی ئەسپارتە، لەوێ چاوی بە هێلین دەکەوێت و دڵیان بۆ یەک دەچێت، لێرەوە بەڵێنەکەی ئەفرۆدیت پاش ڕۆژگارێک دێتە دی و هێلینی کچی زیۆس، لەگەڵ پاریس ڕادەکەن بەرەو شاری تەڕوادە.
هەواڵی ڕفاندنی هێلێن بڵاو دەبێتەوە و ئاگامەمنونی برای مینیلاوس، پاشاکان کۆ دەکاتەوە و ئەوەیان بە بیر دەهێنێتەوە پێشتر بەڵێنیان داوە هاوپەیمانی ئەم دوو هاوسەرە بن (هێلێن و مینیلاوس)، بۆیە لە سەرجەم شارە دەوڵەتەکانی یۆنانەوە سوپاو هێز و پ□□وانەکانی وەک (ئەخیل و بترۆکلیس و ئەیاس و ئۆدیسیۆس) کۆ دەبنەوە بە سەرکردایەتی ئاگامەمنون، بە هەزار کەشتییەو□ ب□ □□□د□کەون بۆ هێرشکردنە سەر شاری تەڕوادە.
پاش جەنگێکی دە ساڵە یۆنانییەکان ناتوانن دەربازی ناو شاری تەڕوادە ببن، بەهۆی شورا پتەو و بەهێزەکانییەوە، لە ڕوبەڕوبوونەوەیەک لە دەرەوەی قولەکان هیکتۆر بیترۆکلیسی هاوڕێ خۆشەویستەکەی ئەخیل دەکوژێت، بۆیە ئەخیل بڕیار دەدات بێتەوە ناو جەنگەکە، پاش ئەوەی لە ئاگامەمنونی فەرماندەی لەشکرەکەیان توڕە بووە و ڕیزەکانی سوپای جێهێشتووە، بۆیە دەگەڕێتەوە مەیدانی جەنگ و لە ڕووبەڕووبوونەوەیەک دەتوانێت هێکتۆری برای پاریس بکوژێت، لە بەرامبەردا پاریسی کوڕی پریام دەتوانێت خاڵی لاوازی

ئەکلیریس(ئەخیل) بدۆزێتەوە و گورزێک لە ژێر پێیەکانی بدات و لە تۆڵەی هێکتەری برای کۆتایی پێبهێنێت.
گەلێک لە پاڵەوانەکانی یۆنان و تەڕوادە لە ناو دەچن، تەنانەت بەشێک لە خواوەندە یۆنانییەکان دابەش دەبن لە نێوان پاڵپشتیان بە دوو بەرەکە، هیرا و ئەسینا و سایدەن، دەبن بە پشتگیریکاری یۆنانییەکان، ڤینۆس و ئەپۆڵۆ و ئیریس دەبن بە پشتگیریکاری تەڕوادەییەکان.
تاوەکو یۆنانییەکان دەتوانن لە ڕێگەی بیرۆکەی ئەسپێکی دارینەوە بڕۆنە ناو شاری تەڕوادە، ئەسپێکی زەبەلاحی دارین دەهێنن لە دەرەوەی تەڕوادە دایدەنێن، هاوکات کۆمەڵێک جەنگاوەر لە ناوەوەی ئەسپەکە خۆیان مات دەدەن، تەڕوادەییەکان وا دەزانن سوپای یۆنانییەکان پاشەکشەی کردووە، بۆیە ئەسپەکە ڕادەکێشنە ناوەوەی شارەکەو وەک دەستکەوتێک چاوی لێدەکەن، تومەز لە نیوەشەودا جەنگاوەرە ئەسپارتاییەکان لە ئەسپە دارینەکە دادەبەزن و دەروازەی شاری تەڕوادە واڵا دەکەن، بەمەش سوپا یۆنانییەکەی دەرەوە هەڵمەت دەبەنە ژوورەوە.. دەتوانن شارەکە تەخت بکەن و بیسوتێنن، هێلێناش لەگەڵ خۆیان ببەنەوە یۆنان و شارە دەوڵەتی سپارتە.
هەڵبەت سەربوردەی ئەسپە دارینەکەو هەرەسی تەڕوادە لە داستانی دووەمی هۆمیرۆس بوونی هەیە، کە ناسراوە بە داستانی ئۆدێسا و خودی بیرۆکەی ئەسپە دارینەکەش دەگێڕێتەوە بۆ زیری و لێوەشاوەیی ئۆدێسا.

یونس تانج

ژێدەرەکان:-

– Homer. Robert fagles. Iliad. Panguin.London.1990

- دريني خشبة، قصة طروادة، مؤسسة هنداوي، المملكة المتحدة، 2017

گۆڕانکاری لە ڕوخساری ناوچەکەدا.. عوسمانی حاجی مارف

ئەو زنجیرە ڕووداوانەی لە سەپتەمبەری ٢٠٢٤دا بەتایبەتی لە لوبنان بینراون، دەبێتە هۆی گۆڕانکاری لە ڕووخساری ناوچەکەدا.
تیرۆری حسن نەسروڵا، لەکاتێکدایە کە گرژییەکی بێوێنە لەسەر بەرەی باکوری ئیسرائیل لەگەڵ لوبناندا لەئارادایە، ئەمەش بەردەوامی پەرەسەندنی سەربازی و هاوکێشە نوێیەکان لە چڕکردنەوەی لەشکرکێشی و کارەساتی کۆمەڵکوژی و وێرانکاری بێبەزیانەی ئیسرائیل بۆ سەر غەززە و لوبنان نیشان ئەدات، کە هاوسەنگی هێز لە ناوچەکەدا دەگۆڕدرێت، چونکە ئەم ڕوداوە بە پێشهاتێکی مەترسیدار دادەنرێت، سەبارەت بە لێکەوتەکانی لەسەر گۆڕەپانی سیاسی و ئەمنی لە لوبنان و تەواوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، لەهەمانکاتدا ترسی کاردانەوەی توندی حزبوڵڵا و هاوپەیمانەکانی لەلایەک و لەلایەکی ترەوە کۆماری ئیسلامی ئێران لە ناوچەکەدا دروست دەکات، بەمانایەک بەرزکردنەوەی ئاستی دۆخی جەنگ و ئەگەری کێشکردنی ناوچەکەیە بۆ شەڕێکی گەورەو وێرانکەرو کوشتنی بە کۆمەڵ و خوێناوی.
پێشتر بنیامین ناتانیاهۆ، زنجیرەیەک هەڕەشەی لە دژی ئێران و هێزەکانی سەر بەئێران بڵاوکردەوە. لە هەڕەشەکانیدا حیزبوڵڵای بەتایبەتی هێنایە ئاراوە، “بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە حیزبوڵڵا ڕێگای شەڕی هەڵبژاردوە، واتە ئیسرائیل جگە لە شەڕ هیچ بژاردەیەکی دیکەی نیە”. جگە لەوەش حکومەتی ئیسرائیل بانگهێشتکردنی دوو لیوای یەدەگی بۆ بەرەی باکوور ڕاگەیاند، کە ئامادەیە بۆ لەشکرکێشی زەمینی بۆ سەر خاکی لوبنان!، بەمشێوەیە فراوانکردنی داگیرکارییەکانی ئیسرائیلە بۆ دەرچون لەو قەیرانەی لە غەززەدا دەرگیری بووە، کە لەمبارەیەوە بە تیرۆری حەسەن نەسروڵلا و بەشێک لەسەرکردەکانی حزبوڵڵا، ناتانیاهۆ سەرکەوتنێکی بەدەستهێنا و کاریگەری لەسەر بەرزکردنەوەی کەسایەتی لە ناو ئیسرائیلدا دانا، لە هەمانکاتدا هەلی بۆ هەڵکەوتوە کە درێژە بەم شەڕە دڕندانەیەی بدات.
نەتانیاهۆ، لە ماوەی پانزە ساڵدا، ئیسرائیلی خستۆتە ناو جۆشی وەستانەوە لەبەرامبەر ئێراندا، تا ڕادەیەکی زۆر بەکاری هێناوەو دەرفەتی ئەوەی قۆستۆتەوە بیسەلمێنێت کە بوونی ئێران چەندە مەترسیدارە و هەڕەشەیەکی ڕاستقینەیە بۆ سەر بوونی ئیسرائیل.
بۆیە هەموو ناکۆکییە سیاسی و ستراتیجییەکان بەپێی دیدگای ئیسرائیل،

هاوکاتە لەگەڵ ئەم هەڕەشانە و مەترسی ئێران بۆ سەریان، ئەگەر لە خەڵکی ئیسرائیل پرسیار بکرێت کە زیاتر هەست بە متمانە لەگەڵ کێ دەکات، ئەوا زۆرترینیان ناتانیاهۆ هەڵدەبژێرن، تەنانەت ئەگەر لە چەپ بن یان نەیاری سەرۆکی ناتانیاهۆش بن.

گرنگترین پرسیار لەم چوارچێوەیەدا، پێوانەی سەرکەوتن بۆ ئیسرائیل لە شەڕی لوبناندا چییە؟ بەشێک لە خەڵکی ئیسرائیل ئەوە دەبینن کە ئامانجی سەرەکی لابردنی چەبونەوەو دورخستنەوەی حزبوڵڵایە لە ناوچەکەدا، بەشێکی تریش زیاتر پێداگری لەسەر سەرکەوتن بۆ ڕوخاندنی حزبوڵڵا و کۆتایهێنان بە بوونی حزبوڵڵا دەبینن.

لە گۆڕەپانی دیپلۆماسیدا، تەنانەت، ئۆپۆزسیۆنی ئیسرائیلیش دان بەوەدا دەنێن کە چوونە ناو ڕێڕەوی دیپلۆماسی تەنیا دوای نیشاندانی هێز دەتوانرێت ئەنجام بدرێت، بەتایبەتی لەبەرامبەر ئەو ڕێکخراوانەی کە بە ڕێکخراوی تیرۆرستی وەسفیان دەکەن، بەومانایە کاتێ ئامادەی ئەگەری دانوسانن لەگەڵ ئەو هێزانەدا کە تەواو هیلاکیان کەن، هەر بۆیە ئەم ماوەیە ناتانیاهۆ باسێکی لەسەر دانوسان نیەو لە تاوانەکانی بەردەوامە.

ناتانیاهۆ و ئیسرائیل، بە پشتیوانی ئەمریکا و ڕۆژئاوا، پاراستنی ئیسرائیل وەک سەنگەر و قەڵایەک لە بەرامبەر ووڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستداو لەلایەکی ترەوە وەستانەوە لە بەرامبەر ململانێ و دەخالەتی ووڵاتانی زلهێزی وەک روسیا و چین لە ناوچەکەدا حسابی لەسەر دەکەن، لەم بارەیەوە سەرکەوتنی ئیسرائیل لەم شەڕەدا دەبێتە دەستکەوتێکی گەورە بۆ ئەمریکا، کە قەرەبووی بەشێکی گەورە لە شکستەکانی ئەمریکا لە ناوچەکەدا دەکاتەوە.

لە چەند مانگی ڕابردوودا ئیسرائیل بزوتنەوەی حەماسی لاوازکردوە، هەروەها بەشێکی زۆر لە توانا و چەک و سەرکردەکانی حزبوڵڵای لەناوبردوە، کەوەک هێزێکی چەکدار وەها لاوازی کردوە، کە بۆ ئێران زەحمەتە بتوانێت بۆ ساڵانی داهاتوودا هەڕەشەی لە ئیسرائیل پێبکات. لەڕووە دەتوانین بڵێین ئیسرائیل گەورەترین گورزیدا لە هەوڵی بیست ساڵەی ئێران لە بنیاتنانی ئەو هێزە میلیشیایانەی پێکیخستبون و دایمەزرانبون.

ستراتیجی ئێران لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردودا چڕ بووەتەوە لەوەی کە لەسەر بنیاتنانی ئامرازی کاریگەر لە دەرەوەی سنورەکانی دامەزرێنێت، تا لەو ڕێگەیەوە توانایی بەربەستێک دادەمەزرێنێت کە ڕێگری لە نەیارەکانی دەکات لە هێرشکردنە سەری. ئێران بە قۆناغ چەندین هێڵی بەرگری بنیاتناوە، لە دوای لەشکرکێشی ئیسرائیل لە ساڵی ١٩٨٢لە لوبنانەوە دەستی پێکرد بە دامەزراندنی حزبوڵڵای لوبنان،، پاشان لەعێراق کەدوای لەشکرکێشی ئەمریکا لە ساڵی ٢٠٠٣،

فراکسیۆنەکانی هێزەکانی حەشدی شەعبی پێکهێنا، هەروەها لە سوریا و یەمەنیش لە دوای بەهاری عەرەبی ٢٠١١ هەوڵیدا بۆ دروستکردن یان پشتگیریکردنی میلیشیا ناوخۆیی و هاوردەکراوەکان، هەڵبەتە حزبوڵڵا هەرە گرنگترین و کارامەترینی دەستکردەکانی ئێرانە. ئێران لە ڕێگەی ئەوانەوە شەڕی بە وەکالەت لە دژی نەیارەکانی دوور لە خاکی خۆی ئەنجامدا، بەبێ ئەوەی خۆی ڕاستەوخۆ تێوەگلابێت. ئەم ستراتیژە بۆ ماوەی نزیکەی دوو دەیە سەرکەوتوو بوو لە ڕاگرتنی ئیسرائیل و ئەمریکا لە هێرشکردنە سەر ئێران، تا ئەو کاتەی لە سێپتەمبەری ٢٠٢٤، ئیسرائیل توانی هێرشی توند بکاتە سەر حزبوڵڵا، کە پێدەچێت هەمان کاریگەری ڕووداوەکانی سێپتەمبەری ٢٠٠١ لەسەر سیستەمی ناوچەیی هەبێت، بەتایبەتی لەسنووردارکردنی ئێران، بەم شێوەیە لە ئاکامدا دۆخی ئێران تەواو دەشێوێنرێت.

ئیسرائیل بەوردی پلانی داڕشتووە بۆ لەناوبردنی سەرکردەکانی حزبوڵلا و ئەوهێزانەی پاشکەی ئێرانن لە ناوچەکەدا، ئەم شێوەیە لەگەڵ ئەوەی زۆر توندوتیژو خوێناویە، لەهەمانکاتدا زۆربەی هێرشە سەربازیەکان ئاراستەی حزبوڵلا و سەرکردەکانی و لەناوبردنی چەکەکانیانە، بەڵام بەگشتی لەسەرەتای ئەم هێرشە دڕندانەیەی ئیسرائیل بۆ سەر غەززەو لوبنان تائێستا بەجیا لە کوشتاری زیاد لە چل هەزاری دانیشتوانی غەززە، ژمارەی ئەو ئاوارانەی کە لەلایەن ئیسرائیلەوە ناچارکران بە هەڵهاتن زیاترە لە ملیۆنێک، ناسینەوەی ئەم شێوەیە پێویستە لەو شوێنەوە لێکدانەوەی بۆ بکرێت کە هێرشی دڕندانەی ئیسرائیلە بۆ سەر خەڵکی فەلەستین و ڕەتکردنەوەی چارەنوسی خەڵکی فەلەستینە لە خواستی دامەزراندنی دەوڵەتی فەلەستین.

شێوەی خۆبەدورگرتنی حزبوڵڵا لە شەڕی غەززە نەبووە هۆی ئەوەی ئیسرائیل نەیکاتە ئامانج، ناتانیاهو بڕیاری داوە تواناکانی ئەو حزبە نەهێڵێت، دەتوانرێت دوای چەندین خولی هێرش بگوترێ کە زۆربەی سەرکردەکانی بەبێ شێوە کوژراون و زۆربەی چەکەکانی حزبەکەش لەکاتێکدا لەناو فرۆشگاکانیاندا بون لەناوچوون، ئەمەش دۆخێکی سەختە بۆ حزبولڵآو ئێران، کە چۆن بەبێ شکستی تر لەم دۆخە دەنە دەرەوە.

ئێران نەگەیشتووەتە قەناعەتێک کە دەستبەرداری حزبوڵڵا بێت، وە دەستبەرداریشی نابێت، تەنها کاتێک نەبێت کە گۆڕانکاریەکی گەورە لە تاران ڕووبدات، چونکەحزبوڵڵا گرنگترین سەروەت و سامانی سەربازی کۆماری ئیسلامیە لە دەرەوەی ئێراندا، هەربۆیە ئیسرائیل هەوڵ ئەدات لەڕێگەی چڕکردنەوەی لێدانەکانی لە حزبوڵڵا بەجیا لەوەی دەیەوێت حزبولڵا کۆتایی پێبهێنێت، لەهەمانکاتدا لە هەوڵی ئەوەدایە ئێران کێشکات بە ناو شەڕەکەو لەم ڕێگەیەوە دۆخەکە زیاتر

بخاتە ناو چوارچێوەی شەڕێکی ناوچەیی و فروانەوە، ئەوەی جێگای سەرنجە لەم هەلومەرجەدا ئەوە تەنها ئیسرائیلە کە هەڵگیرسانی ئەم شەڕە لە ناوچەکەدا بە بەرژوەندیەکانی حساب دەکات و پێداگری لەسەر شەڕەی ناوچەیی فراوان دەکات.
پێشبینی دەکرێت ئێران زیاتر هەوڵبدات ئاستی ململانێکانی لە دژی ئیسرائیل کەم بکاتەوە و بەقازانجی نیە بگلێتە ناو شەڕێکی فراوانەوە، سەرکردایەتی ئێران بە خۆیان ئاگاداری ئەوەن کە هاوسەنگی هێز لە بەرامبەر ئیسرائیلدا لە قازانجیان نەماوە. شەڕی لەگەڵ ئیسرائیلدا چوار ڕاستی ئاشکرا کرد: یەکەمیان ئەوەیە کە ئیسرائیل توانای ئەوەی هەیە شەڕێکی درێژخایەن ئەنجام بدات، ئەگەری ئەوە هەیە ئەم شەڕە نزیکەی ساڵێک بخایەنێت. دووەم: بیروڕای گشتی ئیسرائیل گۆڕاوە و تارادەیەک پاڵپشتی شەڕەکە دەکەن، لە ئەنجامی ئەمەشدا نەتانیاهۆ، بوو بە سەرکردەیەکی مێژوویی لەنێو بەشەکی زۆری هاووڵاتیانیدا. سێیەم: ئیسرائیل زۆر گرنگی بە زیانە مرۆیەکانی نەداوەو نادات، بەبیانوی ئەوەی کە هەزاران کوژراو لەنێو ڕیزەکانیدا ڕوویانداوە. چوارەم: شەڕی ئێستا ئەو ڕاستیەی پشتڕاست کردەوە کە ئیسرائیل بۆتە هێزێکی سەربازی بەتوانا بەڵکا بەر لەناوچەکەداو ئەمریکاو ڕۆژئاوا پشتیوانی جدی لێدەکەن.
کاتێک بزووتنەوەی حەماس ئۆپەراسیۆنی لافاوی ئەقسای دەستپێکرد، لە ئەنجامدا، ئاشکرابوو کە پەرچەکرداری وێرانکاری ئیسرائیل لە سەر غەززەو دواتر هێرش بۆ سەر لوبنان، ئێران هەموو ئەو هێزو گەنجینانەی لەدەست ئەدات کە لە ماوەی دوو دەیەدا دروستی کردون، ئەگەر شەڕەکە نەشگاتە ناوخۆی ئێران، بەڵام پێگە و هاوسنگی هێزی ئێرانی تەواو هێناوەتە خوارێ، هەروەها مەترسی کۆتایی دەسەڵا تەکەشی ئەگەرەکە!.
بەشێوەیەکی بێوێنە لە دوای ڕووداوەکانی ١١ی سێپتەمبەری (٢٠٠١)ەوە. لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردودا، ئێران سودی لە جەنگی کەنداوی دووەمی ئەمریکا وەرگرت، کە لە ئەنجامدا دوو دوژمنی سەرەکی ئێران لە ناوچەکەدا (ڕژێمەکانی تاڵیبان لە ئەفغانستان و سەدام حوسێن)ی ڕووخاند، ئەتوانین بڵێین کە دوای شۆڕشەکانی بەهاری عەرەبی و دەخالەتی ڕۆژئاوا و ئەمریکا لە گۆرینی ڕێڕەوی ئەو شۆرشانە بەرەو شەڕی ناوخۆ. دۆخی سیاسی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەجۆرێك ئالۆگۆڕی بەخۆوە بینی، لەلایەک مایەی پشێوی و ناجێگیری سیاسی و کارەساتەکانی فەراهەمهێنا لە ناوچەکەدا، لەلایەکی ترەوە دەرگای بۆ کۆماری ئیسلامی ئێران ئاواڵەکرد، کە نفوزی خۆی بەرفراوانکاتەوەو گروپ و هێزی چەکدار جێنیشین بکات، بەڵام بەدوای هێرشەکانی ئیسرائیل بۆ سەر غەززەو باشوری لوبنان، دوای ئەوەی

ئیسرائیل توانی هێڵی بەرگری ئێران لە هەموو گۆشەکانەوە لاوازبکات و یەک لە دوای یەک هاوپەیمانەکانی ئێران لاوازو بێکاریگەر بکات، ئیتر هیچ شتێک نیە ڕێگری بکات کە ڕاستەوخۆ ئێران بکاتە ئامانج، ئەگەرچی ئێران لەلای خۆیەوە پێیوایە ئەگەر خۆی لە چوونە ناو ڕوبەڕوبونەوەیەکی ڕاستەوخۆ بەدوور بگرێت لەوانەیە لە ژیاندا بمێنێتەوە، بەڵام واپێدەچێت ئیسرائیل بەم ئاستەی ئێستا واز لە جمهوری ئیسلامی نەهێنێ چ بە پەلکێشکردنی بۆناو جەنگێکی ڕاستەوخۆ یاخود بە سەپاندنی ک□م□□□□ك مەرج بە هاوکاری ئەمریکاو □□ژاوا بەسەریدا کە باڵادەستی ئێران لەناوچەکەدا کۆتایی پێبێنێت و بگرە ئەگەری ئەوەش فەراهەم بکات کە دەسەڵاتەکەشی ڕوبەرووی لەناوچوون بێتەوە!

لەڕاستای هەڵگیرسانی جەنگێکی فراوانی وێرانکەرو قوربانیەکی بێشومار لە خەڵکی سقیل و بێتاوانەوە، گۆڕانکاری لە ڕوخساری ناوچەکەدا مانای چونە ناو دەورەیەکی تر لە ململانێ سیاسی نێوان ووڵاتانی زلهیزی دنیاو خولقاندی شێوازێکی نەرێنی تر، لە چرکردنەوەی گێژاو و ناجێگیری سیاسی لەناوچەکەدا بەگشتی و لە ئێراندا بەتایبەتی، پێشبینی دەکرێت.

رێرەوی بەرگرتن بەم کوشتارگایەی ئیسرائل بەڕێیخستوە و گرنگترین هەلوێست و کاردانەوەی کاریگەر بۆ بەرگرتن بەم شەڕە، فراوانکردن و بەهێزکردنی بەرەی دژی داگیرکاری و هێرشەکانی ئیسرائیلە لە جیهاندا کە بەرامبەر خەڵکی فەلەستین و ناوچەکە ئەنجامی ئەدات.

ل□ بارەی چەمکی فەنتازیا و خەیاڵەوە. . عەبدولڕەحمان فەرهادی

هەموو فەنتازیایەک جۆرێکە لە خەیا□ و زینگەی خەونامێز، یان نزیك لە کەتوار(واقیع)، یان زۆرجار دوور لە کەتوار! وەلێ هەموو خەیاڵێک فەنتازیا نییە! فەنتازیا جۆرێکی دیاریکراوە لە خەیاڵ کە پێوەندیی بە چۆنیەتیی بیرکردنەوەی مرۆڤەوە هەیە، زۆرجار پێوەندیی بە ماجیک(سحر) و جۆرەها خوڵقاوی خەیاڵبەندی دەرەوەی سروشتیشەوە

هەیە. دنیای خەیاڵ زۆر جیایە لە کەتوار وەلێ ئەگەر کەتوار نەبێت، خەیاڵیش نامێنێت، بەڵام دەتوانین بڵێین فەنتازیا جۆرێکە لە خەیاڵ و بیرکردنەوەی خەیاڵامێز، خەیاڵیش دنیایەک شێواز و بیرکردنەوە دەگرێتە خۆی، لەوانە:
خەیاڵی ترسوتۆقێن، خەیاڵی زانستامێز، ترسی خەیاڵامێز. خەیاڵ لەکن مرۆڤ زۆربەی جار پێوەندیی بە داهاتوو و دواڕۆژ و چیرۆکی ژیان و خەون و خولیاکانی نزیک لە کەتوار هەیە. دەبێ ئەوەش بزانین کە فەنتازیا شێوە و کۆنەژانرێکی ئەدەبە و لە سەرتاسەری جیهان و لەنێو سەرجەم گەلان، زۆر و جۆراوجۆر و هەراو و بڵاوە، ئەمەیش پێوەندیی بە ئەفسانە و چیرۆک و هەقایەتە میللییە کۆنەکانەوە هەیە، کە بە درێژایی هەزاران ساڵ بووەتە بەشێکی گرنگ و دانەبڕاو و ڕەگاژۆ لە ئەدەبیاتی جیهان. ئەم ڕەنگدانەوە و بەکارهێنانەی فەنتازیا لەنێو ئەدەب، زیاتر لە ڕۆماندا پەلاژەی کردووە. دێرینیی فەنتازیا بۆ ئەفسانە و داستانەکۆنەکان دەگەڕێتەوە، بۆ نموونە یەکێک لەوانە داستانی (گێلگامیش)ی سۆمەری و ئێلیادا و ئۆدیسەی هۆمیرۆسن، ئەمانەیش تژین لە دنیای خەیاڵامێز و بوونەوەری ئەفسانەیی دڕندە و خواوەندی جۆراوجۆر! هەروەها چیرۆکی میللی و فۆلکلۆرییش کە مێژووێکی دێرینیان هەیە، ڕۆڵێکی گرنگی لە پەیکەر و پێکهاتەی فەنتازیا و ئەدەبی ماجیکامێز و دنیای دوور لە کەتوار و پڕ لە ئەژدیها و ئیفریت و گیانەوەری خەیاڵاویی سەمەرە و مەترسیدارەوە هەیە. لە چاخەکانی ناوەڕاستدا، لەو وڵاتانەی ئەوروپایش، چیرۆکی خەیاڵامێزی پڕ لە ئەژدیها و گیانەوەری سەیر و خەیاڵاوی، زۆر بڵاو بووە و فەنتازیایش ڕووبەرێکی زۆری لە داستان و ئەفسانە داگیر کردبوو. لە ماوەی ئەم سەدانەدا، خەڵک زۆر کەوتبوونە ژێر کاریگەریی خەیاڵ و لەمەشەوە ئەدەبی فەنتازیامێز گەشەی کرد.
لە چاخی ڕێنیسانس و دواتریش، نووسەرە داهێنەرەکانی ئەوکاتە، بەهرەیان زیاتر لە ئەفسانە و خەیاڵ سوودمەند بوو و بابەتی ئەفسانە و خەیاڵ زۆربەی ناوەڕۆکی بەرهەمەکانیانی گرتەوە، بۆ نموونە شاکارەکانی شەکسپیر، لەوانە (باهۆز، خەونی هاوینە شەوێک) تیایاندا ئاوێتەیەک لە فەنتازیا و ماجیک پانتاییەکی زۆریان گرتووەتە خۆ. دوای ئەوەش لە سەدەی نۆزدەم، فەنتازیا فۆرمێکی سەربەخۆی لە ژینگەی هەراوی ئەدەبدا وەرگرت، فەنتازیا هاتە نێو دەقی چیرۆکی زۆر لە نووسەران. نووسەری ئەمەریکایی ئێدگار ئەلان پۆ جگە لەوەی ڕەخنەنووس و شاعیرێکی گەورە بوو، زۆرێک لە دەق و چیرۆکەکانی شێوازێکی هونەریی زیاتریان وەرگرت و بە یەکێک لە داهێنەرانی چیرۆکی خەیاڵامێز دەئەژمێردرێت، چونکە خەیاڵی ئاوێتەی

دەقەكانی كرد، بەشێوەیەک ئەمەریکا شانازی بەوە دەکەن کە پۆ لە بەرهـەمەکانیدا، داهێنەری جۆرێک لە خەیاڵی زانستامێزە، بۆ نموونە لە کۆچیڕۆکی (زیندەوەری زیوین- ١٨٤٣ز) و (خزین بەرەو گێژەن) و (شەوی هەزار و دووەمینی شەهرەزاد) کە دوو بەرهـەمەکەی دوایی لە ١٨٥٠ بڵـاوکراونەتەوە و بە ستایلی تێکەڵکـاریی نێـوان کەتـوار و خەیـاڵ نووسـراونەتەوە. هەروەهـا لە ڕۆمـانی (ئەلیـس لە وڵـاتی سەیروسەمەران- ١٨٦٥ز) هەمان ڕێچکە و شێوازی گرتووەتە بەر. پۆ، یەکەم نووسـەری ئەمەریکـایییە کە بەهۆی نووسیـنەکانیەوە بە کولەمەرگی ژیاوە.

لە سەدەی بیستەم، فەنتازیا لە ئەدەبدا شێوەیەکی پێشکەوتووتری گرتەبەر و بەرهـەمی زۆرێک لە نووسەرە ناودارەکانی گرتەوە. لەم سەدەیەدا، فەنتازیا شێوازێکی هاوچاخانە و پێشکەوتووانەی وەرگرت و گۆڕانگاریی زۆری بەسەردا هات، تەنیا لە چوارچێوەی ئەدەبیاتدا نەمایەوە، بەڵکە کەوتە نێـو تەکن□□جیـا و تەنـانەت سینەمایشی گرتەوە، ئەمەیش وای کرد ژانری (خەیاڵی زانستی) ل□ نێو خوێنەران، ڕووبەرێکی فراوان بگرێتەوە و خێرا و زۆرتر بڵاو بێتەوە.

لێرەدا دەمەوێ ئاماژە بەوە بکەم کە فەنتازیا لە دەقی ئەدەبیدا، بەتایبەت لە ڕۆمانە جیهانییەکان، لەم بارودۆخەی ئێستامان، زۆر بەربڵـاوە و لەڕووی بـابەتەوە شێـوازێکی جیـاوازی بە بەراورد بە سەردەمی کۆن وەرگرتووە، ئێستا فەنتازیا هەر تەنیا لە چوارچێوەی ژینگەیەکـی کۆنـی سیحرامێز نەمـاوەتەوە، بەڵکە بـووەتە هۆیەک بۆ سەرهـەڵدانی بابەتی هاوچاخ بە میتۆدێکی سەرنجڕاکێش. لەو ڕۆمانە جیهانییە هاوچەرخانەی کە ئەم لایەنەیان گرتووەتە خۆ و بریتین لە لەخۆگرتنـی فەنتازیـا و کەتـوار، کە بابەتەکانیـان پێوەنـدییەکی ڕاستەوخۆیان بە کێشە کۆمەڵایەتی و ڕامیاری و سایک□□جییەکانەوە هەیە، بریتییە لە ڕۆمانەکانی نووسەری ناوداری چیلی، ئەلیزابێڵ ئەلیندی و نووسەری ناوداری یابان هاروکی مۆراکامی.

لە ئەدەبی هاوچاخدا، زۆرجار فەنتازیا وەک ئامرازێک بۆ ناساندنی ناسنامەی نەتەوەیی و کولتووری و شێوازی ژیانی کۆمەڵایەتی، سوودی لێ وەرگیـراوە، بۆ نمـوونە بەرهـەمەکـانی وەک (منـداڵانی خـوێن و ئێسـقان)ی نووسـەری ئەمەریکـایی تۆمـی ئـادیمی کە پێوەنـدیان بە کاریگەریی داگیرکاری و ناسنامەوە هەیە. تۆمی ئادیمی نووسەر و ڕۆمانووسـێکی نێجیریـایی- ئەمەریکـایییە، دەنگێکـی سەـرنجڕاکێشی ئەدەبی فەنتازیایە و خوێنەرێکی زۆری هەیە، ڕۆمانی ناوبراوی لە ٢٠١٨ بڵـاوبووەتەوە کە زۆرفرۆشترین کتێـب بـووە لە لیسـتی ئەو کتێبانەی لە نیویۆرک بڵاوبوونەتەوە، بەهۆی ئەم ڕۆمانەیەوە چەندین خەڵاتی بەخشرایێ و دواتر بە فیلمی سینەمایش بەرهـەم هات. ئەم

ڕۆمانەی ئادیمی باس لە کەلەپووری ئەفریقا و ژێردەستەیی و چەوساندنەوەی ڕەگەزپەرستانە و خەبات دژی ستەم و زۆرداری دەکات؛ پاڵەوانی ئەم ڕۆمانە ژنێکی بەهێز و ئازایە، ناوی (زیلی)یە کە لەڕێی هەوڵی گەڕانەوەی ماجیک و ڕزگارکردنی گەلەکەیەوە تێدەکۆشێت، زیلی نموونەی ژنێکی بەهێزە کە نەک هەر دژی دوژمنانی دەجەنگێت، بەڵکە دژی دواکەوتوویی و تۆقین و گومانە ناوخۆییەکانی کۆمەڵگاکەیشی لە تێکۆشاندایە. ئەم ڕۆمانووسە بایەخێکی زۆر بە ڕۆڵ و کەسایەتیی ژنان دەدات، کە چۆن خەبات دژی زوڵم و دواکەوتوویی دەکەن، هەروەها یەکێک لە تەوەرە گرنگ و سەرەکییەکانی کارەکانی ئادیمی، بریتییە لە کێشەی ناسنامە و سەربەخۆیی کەسایەتییەکانی ناو ڕۆمانەکەی. کەسایەتییەکانی ناو ڕۆمانی (منداڵانی خوێن و ئێسقان) بەهۆی ڕەنگی پێست و پێگەی کۆمەڵایەتییەوە، بەرانبەر کێشە و ململانێی ناسنامەوە، ڕووبەڕووی چەوساندنەوە دەبنەوە. ئەمەیش کێشەی گەورەی زۆربەی گەنج و ڕۆڵەکانی کۆمەڵگایەکەیەتی، کە بەردەوام لە ژێردەستەیی و جیاکاریدا دەژین. لەنێو ئەدەبیاتی ئێمەدا، تا ئێستا ئەدەبی فەنتازیا و ئەدەبی خەیاڵی زانستی و ئاوێتەکاریان لە دنیای ڕۆمان و چیرۆک و دەقی دیکەدا، بەو شێوە سەرنجڕاکێشە نییە تا بتوانین ناوی نووسەرێکی خۆمان بهێنین کە بەم ژانرەی ئەدەب ناودار بووبێت، یان هیچ نەبێت بەمە ناسرابێت! ئەگەرچی ئەم ژانرە لە ئەدەبیاتی گەلانی دنیادا، مێژوویەکی هەیە، وەلێ لای ئێمە تا ئێستا گومانم لە بوونی هەیە، مەگەر هەیشبێت! لەوەیە لە پێڕەوکە و سەرەتاتکەدا بێت!

لە دێی ڕادیۆوە.. هۆمەر نەریاوی

(بە کۆچە پاییزییەکەی حیسامەدین ئەمین)

گەر بمهەوێت کورت و پوخت سووکە ئاوڕێک لە ژیانی مامۆستا و پەروەردەکار، نووسەر و شاعیر "حیسامەدین ئەمین"بدەمەوە، سێ قۆناخ دەگرێتەوە.

قۆناخی یەکەم ڕووی لە خودی ژینگەی سنە و دواتر خولی

مامۆستایەتییە کە دەبێتە وانەبێژ و مامۆستای قوتابخانە لە کوردەواری و بگرە چەندان شاری فارسنشینیدا. ئەم مێژووە ساڵانی خوێندنی ئەم کەسایەتییە لە شاری سنە و دواتر زانستگەی تاران دەگرێتەوە. بە واتایەکی ڕاستتر،ساڵی 1324ی هەتاوی(1945)لە سنە کۆتایی بە خوێندنی دواناوەندی دەهێنێت. ساڵی 1337(1958)لە زانستگەی تاران،لە بەشی زمان و ئەدەبی فارسی وەردەگیردرێت و لەو مەتەرێزە زانستییەوە درێژە بە خوێندنی باڵا دەدات. قۆناخێکی هەرە هەستیاری ژیانی حیسامەدین ئەمین کە ڕووی لە بواری پەروەردە و بارهێنانە و وەک مامۆستای قوتابخانە بەوپەڕی بەرپرسیارێتییەوە ئەم ئەرکە گرینگە ڕادەپەڕێنێت. دواتر هەر لە تاران درێژە بە خوێندنی باڵا دەدات و بڕوانامەی ماستەر لە زمان و ئەدەبی فارسی وەردەگرێت و وەک مامۆستای قوتابخانە بۆ ماوەی چەندان ساڵ، وانە بە قوتابییان دەڵێتەوە.
لە ڕێی خوێندنەوەی نووسینی نووسەرێکی فارسینووسەوە بە ناوی “عیسا سەفا”لە بن سەردێڕی”مامۆستای یەکەم”،پتر پەی بە توانا و ژیریی و ئاستی باڵای زانستیی و هەروەها بەمشووربوونی حیسامەدین ئەمین لە هەمبەر چینی دەستکورت و هەژاری کۆمەڵگە دەبەین و تازە تێدەگەین سیما تیشکاوییەکانی نەتەوەکەمان تا لەژیاندان،چەندە تەنیا و غەریب و نامۆ دەژین. نووسەرێک کە بۆ چەند بەرە سەرچاوەی خزمەت و ڕاژەیە و چەندان نەوە پێدەگەیینێت،دواتر لە لایەن خودی نەوەی نوێوە پەراوێز دەخرێت و تا لەژیاندا دەبێت، غەریبانە دەژییت.

ئەمە چەند تەنیاین تا لەژیانداین و چەندە دەورمان جەنجاڵە بە مردن!

ئەم دەردە هەژێنەرە ئینتیزاری هەر هەموومان دەکات، بۆیە پێویستە کاری هەرەقەتی بۆ بکرێت و ئەمە گرینگییەش لە ڕێی پەروەردە و بارهێنانەوە مەیسەر دەبێت. گۆڕێک بە ژێرخانی کولتووریی کۆمەڵگە خەبات بکەین و وەک چلۆن لە پێناو دەستخستنی دەستکەوتی ماددییدا تێدەکۆشین،دە هێندە بە بنیاتنانی ژێرخانێکی بەهێز و پتەوی فەرهەنگی بۆ کۆمەڵگەکەمان هەوڵ بدەین. لە داد و ئینساف بەدوورە کە مرۆ پێشەوەکانی کۆمەڵگەکەمان لە هەر بوارێکی زانستیدا بەم چەشنە تا لەژیاندان،غەریبانە و بێناز بژین و هەرکە پەڕی ژینیان هەڵوەری،تازە ئەودەم جەنجاڵە بەپا بکەین و شینیان بۆ بگێڕین.
دواتر ئەم نووسەرە فارسینووسە باس لە خەمخۆرییەکانی حیسامەدین ئەمین وەک مامۆستای قوتابخانە دەکات کە چلۆن ڕێبازی ژیانی خودی خۆی دەگۆڕێت و دەبێتە چرا بۆ ئەم و دەیان قوتابیی دیکە.
بەڵام قۆناخی دووەمی ژیانی ئەم کەسایەتییە ڕووی لە دنیای میدیا و

ڕاگەیاندنی کوردییە. ساڵی 1337ی هەتاوی(1958)دەگەڵ ڕادیۆ ڕادیۆ کوردیی تاران دەکەوێتە هاوکاری و بەم چەشنە پەی بە ڕادیۆ دەکرێتەوە و سەرەتا وەک بەژێر دەست بە خەباتی میدیایی دەکات.
تا ساڵی 1344(1965)لەسەر خەباتی میدیایی لە ڕادیۆ ڕادیۆ کوردیی تاران بەردەوام دەبێت. پاش ئەوەی ڕادیۆ کوردیی تاران بە ساڵانێک وەشان و پەخشی دەوەستێت، بەشی زۆری خەباتکارانی ڕادیۆ کوردیی تاران دەگوێزرێنەوە بۆ ڕادیۆ کوردیی کرماشان و لەو شارەوە درێژە بە خزمەت و خەباتی خۆ دەدەن. هەر لەم سەنگەرەوە حیسامەدین ئەمینیش لەبەر ئەوین و هەگری بە کولتوور و زمانی کوردی،ئەوو لە شاری قەسری شیرین دەنێت و لەوەوە درێژە بە هاوکارییەکەی دەگەڵ ڕادیۆ کوردیی کرماشان دەدات. بە واتایەکی ڕاستتر،لە ساڵی 1345ی هەتاوییەوە تا ساڵی 1351(1972)لە ڕادیۆ کرماشاندا کار دەکات. دواتر دەگەڕێتەوە تاران و لەسەر داواکاری کەسایەتی ناوداری کورد،دوکتۆر “محەممەدسدیق موفتیزادە”(1300-1363)(1921-1984)،دیسانەوە لە ڕادیۆ کوردیی تاران درێژە بە هاریکاری دەدات و ئەم هاوکارییەیش تا ساڵی 1357ی هەتاوی(1978) بەردەوام دەبێت
بەدرێژایی تەمەنی نزیک بە 80 ساڵەی ڕادیۆ کوردی لە پار و بەشی ڕۆژهەڵاتی نیشتماندا (1325ی هەتاوی،1946ی زایینی)سەدان مرۆی خەباتکار و خەمخۆری زمان و چاندی کوردییمان پێ شک دێت کە لەم ڕێچنەیەوە سەرچاوەی ڕازە و خزمەت بوونە و هەوڵی بووژاندنەوە، بەباوکردنەوە، پەرەپێدان و پێشخستنی فەرهەنگ و زمانی کوردییان داوە. پێ ڕوونە ناوەکی ناسراو و دیاری ئەم مەیدانە هەراو و بەرینەیش”حیسامەدین ئەمین”ە کە نزیکەی 11 ساڵ لەمەی ڕادیۆ کوردییەکانی تاران و کرماشانەوە وەک سیمایەکی درەوشاوە،خزمەتی زمان و کولتووری کوردی دەکات و جێپەنجەی بەسەر دیرۆکی ڕادیۆ کوردییەکانەوە دیارە. ئەو قۆناخەی حیسامەدین ئەمین ئەوو لە ڕادیۆ کوردی دەنێت،دەیان سیمای نەتەوەیی و خەمخۆر لە ڕادیۆ کودییەکانی تاران و کرماشاندا مژولی خزمەت بە سامانی فەرهەنگیی کورد دەبن. دوکتۆر محەممەدسدیق موفتیزادە(1921-1984)،شوکروڵڵا بابان(1923-2012)،خەسرەو خان شەخکانلوو(1925-2004)هومایون کەمانگەر(1942)،مەلا جەمیل ڕۆژبەیانی(1913-2001)،سوارە ئێلخانیزادە(1937-1976)،سەیید ئیبراهیم ستوودە(1926-2000)،عەزیز عەلەوی(1930-2019)،سەیید جەلال نیزامی(1951)،سەیید تایەر هاشمی(1915-1991)،مەلا محەممەد ڕەبیعی(1932-1996)،دوکتۆر عابید سیراجەدینی(1923-1995)،میدیا زەندی(1940-2008) و عوسمان ئەحمەدی(1937)،تەنیا چەند ناوەکی دیاری ئەم بەستێنە دەنە ئەژمار. لەو چاخ و خولەدا ڕادیۆ بە

قۆناخێکی هەستیاردا تێدەپەڕێت کە بە قۆناخی زێڕین دەناسرێتەوە،چونکە دەوری فێرگە بۆ هەر هەموو کورد دەبینێت. ئەم دەستکەوتە مەزنە بەر حیسامەدین ئەمینیش دەکەوێت.

دوا قۆناخ و سێیەم قۆناخ لە ژیانی حیسامەدین ئەمین ڕووی لە ساڵانی پاش خانەنشینبوونە کە دەگەڕێتەوە سنە و تا دوا ڕۆژانی ژین هەر لەم شارەدا دەمێنێتەوە. ئەم ساڵانە خەمساردییەکی فرەی پێوە دیارە کە بەشی سەرەکی بەرەکی خۆی دەگرێتەوە کە لە هەمبەر چاپ و بڵاوکردنەوەی نووسینەکانیدا کەمتەرخەم دەبێت کە دیارە ئەم پرسەیش بێ خۆ گەلێک هۆ و هۆگەری لە پشتە. بەشێکەی دیکەیشی ڕووی لە خەمساردی کۆمەڵگە بەرانبەر بەم کەسایەتییەیە کە وەک پێویست ئاوڕی لێ ناداتەوە.

چەندان جار لە نزیکەوە ئەم کەسایەتییەم بینیبوو و دەگەڵی قسەم کردبوو. مرۆیێکی سادە و ڕۆحسووک و ئارام بە جانتا گچکەکەی سەرشانی بە شەقامەکانی شاردا دەهات و دەچوو بەڵام تەنیایی و دۆخی سەختی ژیان و گوزەران ئەو بەست و تاقەتەی لێ بڕیبوو تا پێکەوە بە وردی لەسەر مێژووی ڕادیۆ و گەلێک پرسی دی باس بکەین و ڕووپەڕی دوێنێ هەڵبدەینەوە. ئەمە قەدەری بە سەدان سیمای ناودیاری کوردە کە تا لە ژیاندان، بە دۆخێکی سەختدا تێدەپەڕن و هەرگیزیش وەک پێویست ئاوڕیان لێ نادرێتەوە. هەر بۆیە هەگبەی ڕەنگاڵەییەکەی تەمەن دەگەڵ خۆ دەبەنە بن گڵ و کۆمەڵ لە خەرمانەیەک یادەوەریی ڕەنگین و زەنگین بێبەش دەبێت.

شیاوی ئاماژەپێدانە "حیسامەدین ئەمین"، ساڵی 1315ی هەتاوی(1936)لە شاری سنە دیدەی لە ڕووی ژیان هەڵدێنێت. بە خۆی دەڵێ،خەڵکی گوندی"باینچۆ"ی سنەیە.

سەد مخابنیش ئەم نووسەر و شاعیرە درەنگانی شەوی 14 لەسەر 15ی ڕەزبەری 2724(6ی ئۆکتوبەری 2024)لە نێو ماڵەکەی لە شاری سنە بۆ هەمیشە چاوانی لێک دەنێت و هەگبەی ساڵانی خزمەت و خەمخۆری بە یادگار بەجێ دەهێڵێت.

ژێدەر:

- ماڵپەڕی عیسا سەفا،بەشی ئەدەبی www.assa safa.net
- ڕادیۆ کوردیی تاران لە بەردەم دەروازەی دیرۆکدا،هەمەر نەریاوی،گۆڤاری ڕۆزان،ژمارە3،ڕێبەندانی 1393ی هەتاوی
- وتووێژی گەڵان نیوز دەگەڵ حیسامەدین ئەمین،ماڵپەڕی گەڵان نیوز،گەڵاڕێزانی 1402
- وتووێژی کوردپرێس دەگەڵ حیسامەدین ئەمین،بەشی فەرهەنگ و هونەر،8ی تەمووزی 2019

کەمتەرخەمی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی.. شەم شەمەیی

کەمتەرخەمی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیبەرامبەر بە کورد هەم جێگەی سەرسوڕمانە و هەم قبوڵ نەکراوە. ئێستا کاتی ئەوە هاتووە جیهان کار بۆ کوردستان و خەڵکەکەی بکات، شام شەمەی ساڵح ڕۆژنامەنووسی کوردی سویدی دەنووسێت.

‎تێکۆشانی کوردستان بۆ مافی چارەی خۆنووسین و مافەکانی مرۆڤ لەمێژە چیرۆکێکی تراژیدی و پشتگوێخراوە و لەلایەن ئێران و تورکیاوە سەرکوتی دڕندانە کراوە. ئەم دەوڵەتانە بە بەردەوامی سیاسەتی سەرکوتکەریان پەیڕەو کردووە بە ئامانجی تێکشکاندنی ناسنامە و کەلتووری کوردی.

‎لە ژێر سێبەری ئەم سەرکوتکردنەدا کوشتنی تراژیدی ژینا ئەمینی بۆتە سیمبولی ئەو نا□دالەتی و توندوتیژی□ □□کهاتەییەی کە ژنانی کورد و تەواوی گەلی کورد ڕووبەڕووی دەبنەوە.

‎مردنی ژینا ئەمینی ژنێکی گەنجی کورد کە ژیانی لە هەلومەرجێکدا ک□وژایەوە کە جیهان تووشی شۆک بوو، دەبوایە زەنگێکی بەخەبەرهێنانەوە بێت بۆ کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی. چارەنووسی ئەو وەبیرهێنانەوەی ئەو ڕاستییە دڵڕەقەیە کە زۆرێک لە ژنانی کورد ناچارن بەرگەی بگرن

‎شەرمەزاری و دژایەتیی□ک□ی بێزارکەرە کە ڕای گشتی بەو هێز و یەکگرتنەی کە بارودۆخەکە زۆر پێویستی پێیەتی ک□ نەکراوەتەوە. بۆچی بێدەنگییەکە ئەوەندە دیار دەمێنێتەوە؟ بۆچی دەنگێکی بەهێزتر و کۆمەلتر نییە بۆ کۆتاییهێنان بەم تاوانانە دژ بە مر□قایەتی؟

‎لە دەیان ساڵی ڕابردوودا، خەڵکی مەدەنی کورد، خەڵکی بێتاوان، ب□وونەتە ئامانجی کردەوەی دڕندانەی دەوڵەت. ئێران و تورکیا توندوتیژی و ڕێوشوێنی سەرکوتکەریان بەکارهێناوە بۆ لەناوبردنی هەر خواستێک بۆ ئۆتۆنۆمی و ناسنامەی کورد.

‎ئەمە تەنها شەڕ بۆ شەرعییەتی سیاسی نییە. پەیوەندی بە ژیان، شکۆمەندی و مافی بوونەوە هەیە. هەموو ژنێکی کورد، وەک جینا ئەمینی مافی مافی مرۆڤی سەرەتایی خۆی هەیە، مافی ژیان و ئازادی و ژیان بەبێ ترس و ستەم.

‎بێهەڵوێستی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی هەم جێگەی سەرسوڕمانە و هەم قبوڵ نەکراوە. هەر جارێک دێموکراسی هەوڵ دەدات لەنێو کورددا ڕەگ داکوتا بێت دەستێکی دڕندانە لێدەدرێت.

‎ئەم شێوازەی خنکاندنی گەشەی دیموکراسی کاتێک لە نێو کورددا دەردەکەوێت نیشانەیەکی ڕوونە بۆ ئەو ترس و بەرهەڵستکارییە قووڵەی کە ئەم نەتەوەیانە بەرامبەر بە سەربەخۆیی و یەکپارچەیی کەلتووری کورد هەیانە.

‎کاتی ئەوە هاتووە ئێمە وەک هاوڵاتیانی جیهان دەنگمان یەکبخەین بۆ پشتیوانیکردن لە بەدواداچوونی کورد بۆ مافەکانی مرۆڤ.

‎کەلتوور و ناسنامەی کوردی شتێک نییە کە بتوانرێت بسڕێتەوە یان پشتگوێ بخرێت دەوڵەمەند و ئاڵۆزە و شایەنی ڕێز و ڕێزە

‎ئێمە ڕووبەڕووی پێویستییەکی ئەخلاقی دەبینەوە بۆ پشتیوانیکردن لە مافی گەلی کورد بۆ ژیانێکی ئاشتی و ڕێزگرتن و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ.

‎پێویستە جیهان بجوڵێت بۆ فشار خستنە سەر ئێران و تورکیا، ڕاگرتنی کارە سەرکوتکەرەکانیان و پاراستنی ئەو هاووڵاتییە بێتاوانانەی کە قوربانی سیاسەتە دڕندەکانیان.

‎با تەنها جینا ئەمینی وەک کەسایەتیەکی تراژیدی لە ڕیزێکی درێژی ژیانە چەوساوەکاندا بەبیر نەهێنینەوە. با مردنی ئەو ببێتە هاندەرێک بۆ گۆڕانکاری جیهانی، وەبیرهێنانەوەیەکی بەهێز کە هەموو مرۆڤێک، بێ گوێدانە نەتەوە و ڕەگەز، مافێکی نەگۆڕی هەیە بۆ ژیانێکی دوور لە توندوتیژی و چەوساندنەوە.

‎ئەرکی خۆمانە داوای دادپەروەری بکەین و خەبات بکەین لە پێناو ئایندەیەک کە گەلی کورد بتوانێت بە ئاشتی و کەرامەتی مرۆیی خۆی

بژین کاتی ئەوە هاتووە جیهان گوێ بگرێت و هەڵسوکەوت بکات و هاوسۆزی لەگەڵ کوردستان و گەلەکەی بکات.

بۆ ئاگاداری ئەم بابەتە بە زمانی سویدی بڵاوکراوەتەوە

ڕاگەیاندنێک بۆ خەڵکی کوردستان.. دڵشاد کاوانی

.Tue, Oct 8 at 6:15 p.m

کۆمەڵگەی کوردی بەرەو کوێ دەڕوات.

ساڵانێکیە سیستەمی سیاسیی کوردستان، بە وردی و بە پلان و بێ پلان، کاری بۆ تێکشکانی ڕەوشت و بەها ئەخلاقییەکانی کۆمەڵگەی کوردی کرد. ئێمە وەک نووسەران و ڕۆشنبیران و مەعریفەخوازانی کورد، دەروونناسان و توێژەران، تا ئەندازی□□کی زۆریش بەشێک لە مەلا و کەسایەتییەکانی ئایینیش زۆر نیگەران بوون لەم دۆخە و لێرە و لەوێ دەنگی ناڕەزایان دەگایەندە گوێی سیاسییەکان.
هاتنی ئەم ش□پ□□ س□شیالمیدیا و تیکتۆکچی و مۆدێل و ڕاگەیاندنکاران و بەرنامەکانی کەناڵەکانی میدیا، بەڕەڵاییەی زۆرەی بەناوی ئازادیی، گورزێکی کوشندەی لە پەروەردە و قیەم و بەها ئەخلاقییەکانی کۆمەڵگەداوە، دەبێت ڕا بگیرێت.
نەک هەر گوێیان لێ نەگرتین، کەچی ئێستا سەرۆک و سەرکردەکان، خۆیان بە هەمان زمانی تیکتۆکچیی و هەرزەکارانی سوشیالمیدیای سیاسی وشەی نەشیاو و جوێن و سووکایەتی بەیەکتر دەکەن، تەنانەت وشەی وا بەکاردێنن، مر□ق د□بێت لۆکە بخاتە گوێچکەی.
ئەمە نا بەرپرسیاریەتییە و ئەو پ□□□ی نائەخلاقییە کە ناکرێت لێی بێدەنگ بین و نەبپرسین ئایە دەکرێت هەموو بەهاییەکی ئەخلاقیی بکرێتە قوربانی بردنەوە و دۆڕاندنی هەڵبژاردن. ئەی لە خۆتان ناپرسن، نەوەکانی ئایندە چی لە ئێوە فێر دەبن و مێژوو چیتان بۆ دەنووسێتەوە.
ئەوەندەی ئینتمای نەتەوایەتی هەبوو کوشتتان، زمانتان تێکدا، جلوبەرگی کوردیتان نەهێشت، دابونەریتی کوردواریتان س□ی□و□.

تاوانە و مێژوو موحاسەبەتان دەكات، بۆ مانەوەتان دەست بۆ ئەخلاقی كۆمەڵایەتی و خوو و ڕەوشتی كوردستان دەبن و ناشیرینی دەكەن.

دڵشاد كاوانی
نووسەر و ڕۆماننووس.
٩/١٠/٢٢٤

چەند چالاكییەك لە رۆژی جیهانی دژ بە ئیعدام

لە رۆژی جیهانی دژ بە ئیعدام 2024-10-10 لە هەردوو شاری كەركوك و هەولێر , رێكخراوەكانی مافی مرۆڤ و دژ بە جینۆساید دوو گردبوونەوەو كۆنگرەی رۆژنامەنووسیان ئەنجامدا, بە بەشداری كەناڵەكانی راگەیاندن, داوایان كرد لە عێراق و كوردستان حوكمی ئیعدام نەمێنی, سەرۆكی عێراق و هەرێمی كوردستان واژۆ لەسەر هیچ بڕیار َكی ئیعدام نەكەن , هاوكات داوا كرا كەرامەتی زیندانی پارێزراو بێت , ئەشكەنجە , هەڕەشەی لەسەر نەمێنێت.

نا بۆ ئیعدام, بەڵێ بۆ مافی ژیان

گەلی كورد قوربانی پلە یەكی ئیعدام و كوشتنی دەرەوەی دادگا و ئەشكەنجە بووە لە مێژوودا, كەم نین ئەوانەی لە رابردوو وە ئێستا تەنها بەهۆی كوردیوونەوە ئیعدامكراون, یاخود لە پرۆسەكانی جینۆساید مافی ژیانیان بە كۆمەڵ لێسەنراوەتەوە و ئیعدامی بە كۆمەڵكراون, بۆیە هەڵگرتنی ئەم بڕیارە وەحشیانەیە ئەركێكی مرۆڤانەو وەڵامدانەوەیەكیشە بۆ تاوانەكانی رابردوو و نەفرەتە لێی, با كوردستان بكرێتە هەرێمی مافی ژیان. لە كۆنگرەی ستۆكه□□□می رێكەوتی 1977-12-11دا لەسەر ئاستی جیهان یەكەم هەنگاو نرا بۆ هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری لە سێدارەدان كە لە راگەیاندنی ستۆكه□□□مدا بەرجەستەكراوە, دوای 47 ساڵ لە ئێستادا لەسەر ئاستی جیهان تەنها 55وڵات بڕیاری ئیعدام جێبەجێ دەكات كە مخابن عێراق یەكێكە لە پێشەنگەكانی, لە ناویاندا 112 وڵات بە هەموو شێوەیەك ئیعدامیان قەدەغە كردووە لە حوكمدان و جێبەجێكردندا. رێكەوتی 10-10ی هەموو

سا□□□ك رۆژی قەدەغەكردنی ئیعدامە لە جیهان, لەم ساڵ 2024 رێكخراوەكانی دژ بە ئیعدام وەك ساڵانی پێشوو زیاتر لە 1000 چالاكی جۆراوجۆر لە زۆرتر لە 70 وڵات ئەنجام دەدەن بۆ فشارخستنە سەر ئەو 55 وڵاتەی تا ئێستا بەردەوامن لە سەپاندنی بڕیارو جێبەجێكردنی ئیعدام لە جیهاندا.

ساڵی 2023 لە جیهاندا 1153 حالەتی ئیعدام جێبەجێكراوە, كە 31% زیاتر بووە لە ساڵی 2022, ئەوانەش لە 16 وڵات جێبەجێكراون, وە 2428 حوكمی ئیعدامیش لە 52 وڵات دەرچووە.

خۆشبەختانە هەرێمی كوردستان ماوەیەكی زۆرە بڕیاری جێبەجێكردنی ئیعدامی راگرتووە, ئەمەش هەنگاوێكی باش و پۆزەتیفە, لەم رۆژەدا داخوازین لە كوردستان ئیعدام بە یەكجاری هەڵبوەشێتەوەو بچێتە ریزی ئەو وڵاتە مۆدێرنانەی جیهانەوە كە بڕیاریان داوە مافی ژیان لە مرۆڤەكان نەسێننەوە. لێرەوە داوا لە سەرۆك كۆماری عێراق بەڕێز دكتۆر لەتیف رەشید و بەڕێز نێچیرڤان بارزانی سەرۆكی هەرێمی كوردستان دەكەین واژۆ لەسەر هیچ بڕیارێكی ئیعدام نەكەن.

هەروەها لەم رۆژەدا داواكارین زیندانی نهێنی لە كوردستان نەمێنێت و هەموو زیندانییەك لە ماوەی 24 كاتژمێردا هۆكاری مانەوەی ئاشكرا بكرێت, زیندانی سیاسی قەدەغەی یەكجاری بكرێت, ئەشكەنجە بە هەموو شێوەكانی قەدەغە بكرێت, دەستی سیاسییەكان لە دادگاكان نەهێڵرێت, داواكاری گشتی ب□ه□□ز بكرێت, پۆلیس ئەركی دەستگیركردنی تۆمەتبار بگرێتە ئەستۆ, كەرامەتی زیندانی پارێزراو بێت, دەست بۆ شمەكە تایبەتمەندەكانی وەك مۆبایل و كۆمپیوتەرو شمەكی بەر باخەڵ نەبردرێت كە پەیوەندییان بە دۆسیەكەیەوە ن□ بێت, ئەركی پشكنینی ئەوانەش تەنها بە دادوەری تایبەتمەند پسپێردرێت
. وە تۆمەتباران بە تایبەتیش تۆمەتباری تاوانە گەورەكان وەك تاوانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی لە سزا رزگاریان ن□ بێت.

نا بۆ ئیعدام, نا بۆ ئەشكەنجە, بەڵێ بۆ مافی ژیان, بەڵێ بۆ پاراستنی كەرامەتی مرۆڤەكان

رێكخراوی كوردستان بێ جینۆساید
تۆڕی KONCICC
هەڵمەتی دادپەروەری ه
ەڵمەتی ژیان نا بۆ ئیعدام لە كوردستان
2024-10-10

فیلۆسکول پرۆژەیەکی نوێی گەلەری ئارامە لەگەڵ د. ئازاد حەمە

تێگەشتنێکی فەلسەفیانە بۆ هاوڕێیەتی..

گفتوگۆ لەگەڵ خاتوونی شاعیر سەلما تەما.. ئامادەکردنی: کامەران حاجی ئەلیاس

خاتوونی شاعیر سەلما تەما: نووسینەکانم بە زمانی کوردی ڕێچکەشکەنییە بە هاندانی ئافرەتی کریستیان بە دەرخستنی تواناکانیان لەبواری نووسین بەزمانی کوردی

خاتوونی شاعیر سەلما تەما: ئاوارەیی و غوربەت بەمن بوو بە جۆرێك لە ژیانکردن لەو کاتەوە هەست دەکەم شیعر دەستکاری ڕوحم دەکات و پەم دە□□□ بنووسە

خاتوونی شاعیر (سەلما تەما کاکە)، یەکێکە لەوشاعیرانەی کە لە ماوەیەکی کورت دا لەرێگەی هەستەناسکەکانییەوە خۆی خستەتە نێو دەریای شیعرەوە، ئەو بەسێ زمان(کوردی، سریانی، عەرەبی) شیعر و پەخشانە شیعر دەنوسێت. سەلما دەرچووی بەشی ئاماری کۆلیژی کارگێڕی و ئابووری زانکۆی موسڵە، لەساڵی 1960 لەشارۆچکەی شەقڵاوە لەدایك

بووە، بەڵام زیاتر لە شارەچکەی مەسیف سەڵاحەدین و هەولێرو عەنکاوە زیاوە.. ئێستا لەگەڵ هاوسەرو منداڵەکانی لە وڵاتی ئەڵمانیا دەژیت ئێمە بەباشمان زانی لە نزیکەوە هەڤپەیڤینێکی ئەدەبی لەگەڵیدا ساز بدەیین بەچەند پرسیارێك بەسەرمان کردەوە.

هەڤپەیڤین -کامەران حاجی ئەلیاس

*سەرەتاپێمان باش بووباس چۆنیەتی ئاشنا بوونت بە دونیای شیعر بۆ خوێنەرانمان بکەیت؟

- من هەر لە قۆناغی خوێندنی سەرەتایی شیعرم خۆشویستووە و لەوانەکانی کوردی و عەرەبی تا مامۆستا دەیخوێندەوە من ئەزبەرم دەکردن، لە قۆناغەکانی ناوەندی و ئامادەیی زۆر حەزم دەکرد بنووسم بەڵام بەداخەوە ئەو کات و بوارەم نەبوو سەرقاڵی شیعر نووسین و خوێندنەوە بم جگە لەوەی جار جار لەژێر کاریگەری ڕووداوێك یا بۆنەیەك هەر بۆخۆم شیعرێکم دەنووسی و ناوم دەنا وێنە ،دواتر لەبەر بەرپرسیاریەتی ماڵ و منداڵ و کاری فەرمانبەرایەتیم بە یەکجاری لە وێنەکردنیش چوومەوە تا ساڵی 2017 کە بڕیاری مانەوەم لە وڵاتی ئەڵمانیا دا لەبەر بوونی کاتی زیاتر و دابڕانم لە پابەندبوونی کاری فەرمانبەرایەتی و دانانی فەیسبووك سەیرم دەکرد وێنەکانم باشترن لە زۆربەی ئەو شیعرانەی کە لە پەیجەکان دەکەوتنە پێش چاوم ،ئەمە پاڵنەرێك بوو بۆ تاقیکردنەوەی ئاستی نووسینم ،سەرەتا هەستم دەکرد شیعرەکانم تەنیا دەردە دڵەکە بەناو دونیای ڕوحی خۆم دواتر بە بڵاوکردنەوەیان هەستم کرد هێواش هێواش تێکەڵی ژیانم دەبێ و چێژ و خۆشی لە نووسین و بڵاوکردنەوەیان دەبینم ،لە غوربەتدا بەمن بوو بە جۆرێك لە ژیانکردن و تێڕوانینم بە خۆم و بە ژیان گەڕا لەو کاتەوە هەست دەکەم شیعر دەستکاری ڕوحم دەکات و پێم دەڵێ بنووسە.

*باشە کە بوون ئەوانەی هاوکارو پاڵپشتی سەلما بوون لە شیعر نووسین؟

- ڕاشکاوانە دەڵێم بەداخەوە هیچ هاوکار و پاڵپشتێکم نەبووە بۆ نووسینی شیعر جگە لە هاندان و دەستخۆشیەکانی هاوڕێیانی فەیسبووك نەبێت، بەڵکو دەتوانم بڵێم نیمچە ڕێگریەکیشم لێکراوە بەڵام ئەوە ساردی نەکردوومەتەوە لە نووسین و کۆڵم نەدا هەر بەڕێ تا ئێستا بەردەوامم ،ئەوەی گرنگە بگوترێ لەم دوایەیدا مامۆستا(حەمە ئەحمەد جاف)ی شاعیر هانی دەدام و

زۆر جار شیعرەکانم پیشانی ئەودەدا بۆ هەڵسەنگاندنی ئاستەکەیان و ڕاستکردنەوەی هەڵەکانیان ئەگەر هەبوایە ، ئەوەش بۆ من مایەی دڵخۆشی بووە بۆیە لێرەوە سوپاسی دەکەم.
*سەلما تەما بە چەند زمان شیعر دەنووسیت ؟ئامانجت لە شیعر نووسین چییە؟

▪ بەهەرسێ زمانی سریانی و کوردی و عەرەبی شیعرم نووسیوە ،بەڵام زیاتر بە زمانی کوردی دەنووسم، بەزمانی عەرەبی زیاتر پەخشانم نووسیوە.
ئامانجم لە نووسینی شیعر بە گشتی گەیاندنی پەیامە، نووسین بە زمانی کوردیش ڕێچکەشکێنییە بۆ هاندانی ئافرەتانی کریستیان بە دەرخستنی تواناکانیان لەبواری نووسین بەزمانی کوردی کە لە کوردستان شك نابەم ژمارەیان زۆر بێت.
*لەشیعر نووسیندا پشت بە وشەکان یان بەهەست یان بە بابەت دە بەستی؟

▪ من زیاتر پشت بە هەست دەبەستم ،بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا نکۆڵی لەوە ناکەم کە هەندێ جار بە بێ ویستی خۆم بابەت دەبێتە ئیلهامی نووسینی چەند دەقێکی شیعری.
*هۆنراوەیەکی دیاری کراوی شاعیرێك هەیە سەرنجی تۆی راکێشابێت و هیوات دەخواست هی تۆ بێت؟

▪ راستییەکەی بەدیارکراوی شیعرێك نییە ،بەڵام زۆرن ئەو شاعیرانەی کە دەق و تێکستەکانیان سەرنجم ڕادەکێشن و هیوام دەخواست قوتابی قوتابخانەی شیعری ئەوان بوومایە ،تا لێیان فێربام جوانتر بنووسم.
*وەکو شاعیرێك، چۆن دەڕوانیتە ئاستی شاعیرانی ئافرەت لە کوردستان ؟

▪ هەڵسەنگاندنی ئاستی شاعیرانی ئافرەت لە کوردستان بۆ من ئاسان نییە، چونکە ساڵانێکی زۆرە ئافرەتی کورد شیعر دەنووسێ و ئەوە زیاتر لە بواری شیعرناسەکان نزیکە ،بەڵام دەتوانم بڵێم قەڵەمی ژن بەردەوام لە پێشکەوتندایە و بەهۆی بوونی ئازادیی زیاتری ژنان بەراوورد بە ساڵانی پێشتر ،ئازادی لە نووسینی دەقی شیعریش زیاتر بووەو ژن ئێستا لە هەموو ئەو بوارانەدا شیعر دەنووسێ کە جاران ئەو بوێرییەی نەبوو بەیان بنووسێ ،بەڵام هێشتا نەگەیشتۆتە ئەو ئاستەی بتوانێ وەك چەکی بەرەنگاری بەکاری بێنێ بۆ ئازادانە گەیاندنی پەیامی

داکۆکی کردن لە هەموو مافەکانی خۆی.
*هیچ دیوانی شیعریت یان نامیلکەی شیعریت هەیە؟

- نەخێر، بەڵام دەمێکە کتێبێکی شیعرم بەناونیشانی (ملوانکەی ئەوین) ئامادەی چاپە و چاوەڕێی دەرفەتێکم بۆ ئەوەی لەچاپی بدەم.
*پڕۆژەی نوێتان هەیە؟

- بوونی پڕۆژەی نوێ پەیوەستە بە ڕادەی دڵنیابوون لە جێبەجێ کردنیان بە سەرکەوتوویی، بۆیە تا نەگەن بەو قەناعەتە باسکردنیان بە پەسند نازانم.

وەسواسی ئاینی: ناساندن، نیشانەکان، هۆکارەکان، دەرئەنجامە نەرێنییەکان و چارەسەرە زانستییەکان.. ابراهیم موحەمەد (ئەبڕاهام لەقای) ١٥٣

زنجیرەی ١٥٣

وەسواسی ئاینی یەکێکە لە شێوەکانی تێکچوونی وەسواسی-زۆرەملێ (OCD) کە تیایدا بیرۆکە، هەست و ڕەفتارە وەسواسییەکان پەیوەندییان بە بابەتە ئاینی و ڕۆحییەکانەوە هەیە. ئەم دۆخە دەتوانێت کاریگەری نەرێنی بەرچاو لەسەر ژیانی ڕۆژانەی تاکەکان و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیان هەبێت. لەم وتارەدا، قووڵ دەبینەوە لە چەمکی وەسواسی ئاینی، نیشانەکانی، هۆکارەکانی، دەرئەنجامەکانی و چارەسەرە زانستییەکانی.

یەکەم: سەرەتا با پێناسە یاخود ناساندن بە بابەتەکە بکەین.

وەسواسی ئاینی بریتییە لە بیرۆکە و هەست و ڕەفتاری وەسواسی بەردەوام کە پەیوەندییان بە بابەتە ئاینی و ڕۆحییەکانەوە هەیە. ئەم دۆخە وا لە تاکەکان دەکات کە بە شێوەیەکی زۆر و ناڕێك خۆیان سەرقاڵی پرسیار و دوودڵییە ئاینییەکان بکەن، یان بە شێوەیەکی زۆرەملێ ئەرکە ئاینییەکان ئەنجام بدەن. گرنگە جیاوازی بکەین لە نێوان ڕەوشی ئاینی ئاسایی و وەسواسی ئاینی؛ لە کاتێکدا باوەڕ و کرداری ئاینی دەتوانێت سەرچاوەی ئارامی و مانا بێت بۆ زۆر کەس، وەسواسی ئاینی بە پێچەوانەوە دەبێتە هۆی ئازار و ناڕەحەتی بەرچاو.

دووەم: نیشانەکان.

نیشانەکانی وەسواسی ئاینی دەکرێت بە دوو بەشی سەرەکییەوە دابەش بکرێن: بیرۆکە وەسواسییەکان و ڕەفتارە زۆرە ملێیەکان.

بیرۆکە وەسواسییەکان:

ترسی بەردەوام لە گوناهکردن یان تاوانبار بوون.
دوودڵی بەردەوام سەبارەت بە باوەڕ یان ڕاستی ئاینی.
خەیاڵی بەردەوام سەبارەت بە کوفر یان گوناهی نەخوازراو.
ترس لە لەدەستدانی کۆنترۆڵ و ئەنجامدانی کردەوەی ناشیاو لە شوێنە پیرۆزەکان.
بیرکردنەوەی زۆر لە دۆزەخ یان سزای ئیلاهی.

ڕەفتارە زۆرەملێییەکان:

دووبارەکردنەوەی زۆری نوێژ یان ئەرکە ئاینییەکان.
داواکردنی دڵنیایی بەردەوام لە پیاوانی ئاینی یان کەسانی تر.
خۆپاککردنەوە یان خۆشۆردنی زۆر بە مەبەستی پاکبوونەوەی ئاینی.
خۆبەدوورگرتن لە شوێن یان بۆنە ئاینییەکان لە ترسی ئەنجامدانی هەڵە.
سەرقاڵبوونی زۆر بە وردەکارییەکانی ئەرکە ئاینییەکان.

سێیەم: هۆکارەکان.

هۆکارەکانی وەسواسی ئاینی ئاڵۆزن و فرەڕەهەندن. لێکۆڵینەوەکان ئاماژە بە چەند فاکتەرێک دەکەن کە دەتوانن ڕۆڵیان هەبێت لە گەشەکردنی ئەم دۆخەدا:

فاکتەرە ژینگەییەکان: پەروەردەبوون لە ژینگەیەکی ئاینی توندڕەو یان کۆنترۆڵکراو دەتوانێت مەترسی گەشەکردنی وەسواسی ئاینی زیاد بکات.

فاکتەرە ژنەتیکییەکان: توێژینەوەکان پیشانیان داوە کە OCD بە گشتی، لەوانەش وەسواسی ئاینی، دەتوانێت ڕەهەندێکی بۆماوەیی هەبێت.

ناهاوسەنگی کیمیایی مێشک: گۆڕانکاری لە ئاستی ناقڵە دەمارییەکان، بە تایبەتی سیرۆتۆنین، دەتوانێت ڕۆڵێکی گرنگی هەبێت لە گەشەکردنی وەسواسی ئاینیدا.

ئەزموونە ژیانییەکان: ڕووداوە سترێسهێنەرەکان یان تراوماکان دەتوانن وەک هاندەرێک بۆ دەستپێکردن یان خراپتربوونی نیشانەکانی وەسواسی ئاینی کار بکەن.

کەسایەتی: تاکەکانی خاوەن کەسایەتی وەسواسی یان پێداگر زیاتر لەوانەیە تووشی وەسواسی ئاینی ببن.

فاکتەرە کەلتوورییەکان: هەندێک کەلتوور کە زۆر جەخت لەسەر پاکی و گوناه دەکەنەوە دەتوانن ببنە هۆی زیادبوونی مەترسی گەشەکردنی وەسواسی ئاینی.

دەرئەنجامی نەرێنی لەسەر ئەم پرسە، وەسواسی ئاینی دەتوانێت کاریگەری نەرێنی بەرچاوی لەسەر ژیانی تاکەکان هەبێت:

کاریگەری دەروونی: ئەم دۆخە دەتوانێت ببێتە هۆی خەمۆکی، دڵەڕاوکێ و هەستی تاوانباری.

کاریگەری کۆمەڵایەتی: پەیوەندییە کەسی و خێزانییەکان دەتوانن بەهۆی نیشانەکانی وەسواسی ئاینییەوە زیان ببینن.

کاریگەری پیشەیی: کات و وزەی زۆر بۆ ئەرکە ئاینییەکان دەتوانێت کاریگەری نەرێنی لەسەر کارایی پیشەیی هەبێت.

کاریگەری ڕۆحی: پارادۆکسێکی سەیر ئەوەیە کە وەسواسی ئاینی دەتوانێت ببێتە هۆی دوورکەوتنەوە لە ئاین و ڕۆحانییەت.

کاریگەری جەستەیی: ڕەفتارە زۆرەملێییەکان، وەک خۆشۆردنی زۆر، دەتوانن کاریگەری نەرێنیان لەسەر تەندروستی جەستەیی هەبێت.

چوارەم: چارەسەرە زانستییەکان

بەختەوەرانە، چەندین ڕێگەچارەی زانستی کاریگەر هەن بۆ چارەسەرکردنی وەسواسی ئایینی:

چارەسەری ڕەفتاری-مەعریفی (CBT): ئەمە یەکێکە لە کاریگەرترین چارەسەرەکان بۆ وەسواسی ئایینی. CBT یارمەتی نەخۆشەکان دەدات بۆ ناسینەوە و گۆڕینی بیرکردنەوە و ڕەفتارە ناتەندروستەکان.

چارەسەری بەرەنگاربوونەوە و ڕێگریکردن لە بەرسقدانەوە (ERP): ئەم تەکنیکە، کە بەشێکە لە CBT، نەخۆشەکان بەرەوڕووی ترسەکانیان دەکاتەوە بە شێوەیەکی کۆنترۆڵکراو و ڕێگەیان پێ نادات ڕەفتارە زۆرەملێییەکان ئەنجام بدەن.

دەرمان: لە هەندێک حاڵەتدا، دەرمانەکانی دژە-خەمۆکی، بە تایبەتی ئەوانەی کە کار لەسەر سیستەمی سیرۆتۆنین دەکەن (SSRIs)، دەتوانن یارمەتیدەر بن.

چارەسەری قبوڵکردن و پابەندبوون (ACT): ئەم شێوازە یارمەتی نەخۆشەکان دەدات بۆ قبوڵکردنی بیرۆکە وەسواسییەکان بەبێ ئەوەی کاریان تێبکات و لەسەر بەهاکانیان جەخت بکەنەوە.

مەدیتەیشن و ڕاهێنانەکانی هۆشیاری: ئەم تەکنیکانە دەتوانن یارمەتی تاکەکان بدەن بۆ کەمکردنەوەی سترێس و باشترکردنی توانای ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ بیرۆکە وەسواسییەکان.

چارەسەری گرووپی: بەشداریکردن لە گرووپی پشتگیری بۆ کەسانی خاوەن وەسواسی ئایینی دەتوانێت سەرچاوەیەکی گرنگی پشتگیری و فێربوون بێت.

سەرچاوەکان:

1- https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4103187/

2- https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0005791612000183

3- https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12396759/

4-

https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1077722910000490

-5
https://www.researchgate.net/publication/225845035_Obsessive-Compulsive_Disorder

-6
https://www.semanticscholar.org/paper/Association-between-Protestant-religiosity-and-and-Abramowitz-Deacon/207a6fc07240863c3c995f11ca51e44265a39882

https://psycnet.apa.org/record/2016-13168-001-7

یاسای مارکس بۆ قازانج.. شیکردنەوەی کاوە کەریم

بۆ گوێگرتن لەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

گۆڤاری زمان و زار ژمارە ١٥ ڕێنووسی لاتینی

بۆ خوێندنەوەی ژمارە ١٥ کلیکی ئێرە بکەن..

Zman_W_Zar_Lateni_15Download

هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێم؛ ئیفلاسی سیاسی و برەودان بە کۆنەپەرستی.. بەیاننامەی ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق

بانگەشە بۆ هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، کە بڕیارە لە (٢٠)ی ئوکتۆبەری (٢٠٢٤)دا بەڕێوەبچێت، چەند ڕۆژێکە دەستی پێکردووە، و شار و شارۆچکەکانی کوردستان بوونەتە شانۆی کەمپەینی هەڵبژاردنی حزبەکان؛ بەوانەی کە لە دەسەڵاتدان، و بەوانەشەوە کە ئۆپۆزسیۆنی دەرونی ڕژێمە سیاسییەکەن و لە دەرەوەی حکومەتدان، بە ناسیۆنالیست و ئیسلامی و نیولیبراڵەوە، وە بە نۆینەرانی "کەمایەتییەکان" و کسانی سەربەخۆوە.
ئەوەی کە چی دەگوزەرێ لەم کەمپەینانەدا و ئەم حزب و لایەن و لیستانە چییان پێیە بۆ کارمەندان و مامۆستایان، بۆ ژنان و گەنجان و خوێندکاران، بۆ تۆیژە کۆمەڵایەتییە ماف زەوتکراوەکان و کەمئەندامان و منداڵان؛ واتا بۆ توێژە جۆراوجۆرەکانی چینی کرێکار و بەیەک وشە بۆ زۆربەی جەماوەری کوردستان، ڕوون و ئاشکرایە؛ ئەویش هەمان سیناریۆی دەستخەڕۆکردنی پێشوتریانە، و هەمان پەیامیانە کە هەتا ئیستا گەیاندوویانە، بەڵام ئەمجارەیان بە بێئاسۆییەکی زیاتر و چارەنوسێکی نادیارتر، و نوقمی مەڕاڵەی کۆنەپەرستانەی ئیسلامی سیاسی دژە ژنی و دژە ئازادی، و هاندانی چەواشەکارانەی قەومی و ناوچەییەوە.
ئەم هەڵبژاردنە هی گەورە سەرمایەدارانی ئەم هەرێمە و سەرکردەی حزبە بورژوا قەومییەکان، لیبراڵ -قەومییەکان و ڕۆشنبیرانیانە، هی حزبە بۆرژوا ئیسلامییەکان و کەسانی خێرومەندی بەناو چاکسازیخوازی ناو ئەم چینە و سیستەمە سیاسییەکەن، کە بەهەموویان لەشکرکێشییەکی سیاسی ئینتیخاباتیان لە کوردستان وەڕێخستووە، تا لە ڕێگەی کۆکردنەوەی دەنگەکانی زەحمەتکێشان و نەداران و بەهەژارکراوانی کۆمەڵگەوە، سەروەرەی ئابوری و سیاسی و هەژمەنی ئایدیۆلۆژییان مسۆگەر بکەنەوە بەسەریاندا، و هەر بەم پێیەش بەسەر کۆمەڵگەدا، و پرۆسەی تاڵانوبڕۆیی و چەتەگەری و گەندەڵی

ڕژێمەکە دریژبکەنەوە.
لەم هەڵبژاردنەدا وەک لە هەڵبژاردنەکانی پێشوودا، بە درێژایی زیاتر لە سێ دەیە، هیچ دەنگێکی سەربەخۆ لە ئارادانییە کە نوێنەری چینی کرێکار و گەنجانی بێکاری کچ و کوڕی ئەم هەرێمە بکات، کە نوێنەرایەتی مامۆستایان و کارمەندان و ژنان و توێژە کۆمەڵایەتییە زەرەرمەندەکان بکات لەم بارودۆخەدا کە ڕژێمی سیاسی ناسیۆنالیستی کورد فەراهەمی هیناوە بەیان.
لە هەلومەرجی بێئاسەیی ئەمڕۆدا، کە باڵی کێشاوە بەسەر کۆمەڵگەدا، و لە بارودۆخی سەختی ئابوری و کەم دەرامەتی و بێکاری و مووچە بڕین، کە سەپێنراوە بەسەر زۆربەی دانیشتوانی هەرێمدا، و لە فەزای بە خزمەتگوزارییە گشتییەکان بەتایبەت لە کەرتی تەندروستی و خوێندن و پەروەردەدا، ئیتر زۆربەی جەماوەر دەستی لەوە شتووە کە چاوەڕوانی هەبێت لە دەسەڵات، و لە هیچ حزبێکی ئۆپۆزسیۆن کە گۆڕانکاری بۆ فەراهەم بهێنێ. هەر بۆو هەیانێشەوەیە کە زۆربەی دانیشتوانی کوردستان و نزیکەی لە سەدا هەشتا (٨٠%)ی دەنگدەران بایکۆتی هەڵبژاردنی پێشوویان کرد، و بەو پێیەش کە بارودۆخەکە خراپتر بووە بەیان، چاوەڕوان دەکرێ ئەم جارەش هەمان هەڵوەستیان دەبێ و دەنگی خۆیان لە ڕێگەی بایکۆتەوە تۆمار دەکەن.
هێزەکانی دەسەڵات نەک هەر قەیرانێکی ئابووری سەختباریان بۆ جەماوەری هەرێم فەراهەمهێناوە، بەڵکو خۆشیان دەرگیری قەیرانێکی سیاسی هەمەلایەنەن، و پایگای کۆمەڵایەتییان لەناو جەماوەردا لە دەستداوە و ئاسەی ناسیۆنالیستی و فریووکاری سیاسییان ئیتر کەمتر بەدەردیان دەخوات، و ئیفلاسی سیاسیان کردووە، هەربۆیە پەنایان بردۆتە بەر کۆنەپەرستی ئایینی و جوڵاندنی هەستی دەمارگیریی ئیسلامی دژە ئازادی، و خۆتابارکردنی یەکتری.
لە کاتێکدا دەنگی سیاسی چینایەتی سەربەخۆی چین و توێژە نەدارەکان، و سۆشیالیزم و کۆمۆنیزم لەم هەڵبژاردنەدا بە شێوەیەکی کاتی خامۆشە، هەر هەموو بەرەی بورژوازی بە دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆنیانەوە، هەوڵوتەقەلایانە ئەم دەنگە کزتر بکەن و گەر بەیان بکرێ بەناخی ئەرزیدا بەرن، و کۆمەڵگە بە کۆنەپەرستیی ئایینی و کەبەکەی خۆیانەوە سەرقاڵ بکەن. هەموو ئەمانەش تا سیاسەتی چینایەتی و مانیفیستەی سیاسی گۆڕانکاری ڕیشەیی لە دەستووری کاری چین و توێژە نەدارەکانی کۆمەڵگەی کوردستان وەدەرنەن.
لە قەیرانی سیاسی ئاوەهای دەسەڵاتی ناسیونالیزمدایە کە حزبە فەرمانڕەواکانی هەرێم (یەکێتی و پارتی) ڕایەڵەکانیان هەرچی قایمتر کردووە بە ئیمپریالیزمی ئەمریکا و ڕژێمی ئیران و تورکیاوە،

و بەوپەڕی ئامادییەوە بەرژەوەندییە جیۆپۆلیتکسەکانی ئەم دوو ڕژێمە و ئەمریکا بەدیئەهێنن. بەم شێوەیە هەرێمی کوردستانیان هەرچی زیاتر “دوو ئیدارەیی” کردووە و سەرکوتگەریان کردەتە نەرم و دایانسەپاندووە و بواریشیان کردەتەوە، بەهاوبەشی لەگەڵ (گۆڕان) و (نەوەی نوێ)، بە ئیسلامییەکان بێنە نێو ڕەوەندی سیاسەتی گشتی کۆمەڵگە، تا کۆنەپەرستی و کۆیلایەتی ژنان بچەسپێنن لە هەرێمدا.

بەڵام ئەوە ئاشکرایە، نە کۆمەڵگە لە جووڵە دەکەوێ و نە کرێکاران و ژنان و گەنجان و توێژەکانی تری چینی کرێکار لە مامۆستایان و کارمەندان و زەحمەتکێشان و بەهەژارکراوان بێدەنگ دەبن. بورژوازی دەسەڵاتدار لە کوردستاندا چارەسەرێکی ئابوری پێ نییە بۆیان بێجگە لە زیاتر توندوتیژکردنەوە قەڵشتی چینایەتی نێوان کار و سەرمایە، و توندوتیژترکردنەوەی ناکۆکییە چینایەتییەکانی کۆمەڵگەی کوردستان وەک کۆمەڵگەیەکی سەرمایەداری کە نیولیبرالیزمی ئابووری زاڵە لە هەموو جێگەیەکیدا. ئەمەش، بەمانای قۆرغتر کردنی هەرچی زیاتری سەروتوسامانی کۆمەڵگە لە دەستی هەرچی کەمینەیەکی کەمتر لە تاڵانچیی حزبی و میلیشیایی و سەرمایەداران، و هەرچی بەرینتربوونەوەی بێکاری و بێدەرامەتی بۆ زۆربەی جەماوەر. ئەوەش کە کە دەردەچێ لەم هەڵبـژاردنەدا زەڕەیەک لەم واقعیەتە چینایەتیانە کەم ناکاتەوە.

ڕیگەی ڕزگاربوون لەم بارودۆخە لە ئیستادا یەکخستنی ڕیزەکانی خەباتی چینی کرێکار و توێژە نەدار و زەحمەتکێشەکانە لە دەرەوەی کایەی هەڵبژاردن و پەرلەمان. ئەم بەرە چینایەتییە پێویستە لە بایکۆتی خۆی لەم هەڵبژاردنە و لە سیناریۆیەکی ترسناک کە بورژوازی بەڕێیخستووە لەم هەڵبژاردنەدا، وانە وەربگرێت بۆ پتەوکردنی هەرچی زیاتری ڕیزی خەباتی چینایەتی سەربەخۆی، تا بتوانێ تەرازووی هێزی چینایەتی بگۆڕێت لە کۆمەڵگەدا لە بەرژەوەندی خۆی، و هێزەکانی ڕێکبخا و تەنانەت سەنگەری هەڵبژاردنیشیان لێ بگرێت لە داهاتوودا.

(ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عیراق) لە بەرەی چینی کرێکار و گەنجان و ژنانی ستەمدیدە دایە، و لە بەرامبەر ئەم هەڵبژاردنەدا لە بەرەی بایکوتدایە و هیچ خۆشباوەڕییەک برەوپێنادا لە بەرامبەر ئەم هەڵبژاردنەدا، کە هیچ گۆڕانکارییەکی نە ڕیشەیی و نە تەنانەت جدی ئەنجام بدرێ لە ڕیگەیەوە.

٤ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤

کۆپی… پشکۆ ناکام

[کاتێک دەسەڵات میز بە خەڵکا ئەکا، میدیا کەیلەکان ئەڵێن باران ئەبارێ ، ئیسلامییەکانیش ئەڵێن ئەوە ؛ نیعمەت و بەرەکەتی ئیلاهییە..]

….گەر ئەتەوێ مێشکت مەشغوڵ نەبێ و عەقڵت نەخەیتەکار و تەنیا بیر لە نوێژ و ڕۆژوو و ناوگەڵ بکەیتەوە ، دەنگ بە لیستی پیرۆزی ئایین بدە…
گەر ئەتەوێ هیچ میهرەجانێکی هونەری و ئەدەبی و فەرهەنگی وەک مۆسیقا و شانۆ و پێشانگا و دانس و سینەما و…هتد..نەبینی و تەنیا هەفتەی جارێک میهرەجانی " ووتاری هەینی " ببینی ، دەنگ بە لیستی مزگەوت بدە..
گەر ئەتەوێ لە ماڵەوە جگە لە دایک و باوکت و خوشک و براکانت .، سێ چوار زڕ دایک و دە پانزە زڕ برا و شەش حەوت زڕ خوشکت هەبێ ، دەنگ بە لیستی" فرە ژنی"بدە..
گەر ئەتەوێ دەرمانخانەکان هیچ دەرمانێکی تیا نەبێ جگە لە “میزی حووشتر" دەنگ بە لیستی" شوێنکەووتوانی حووشتر"بدە…
گەر ئەتەوێ خوێندنی تێکەڵاو نەمێنێ و کچان هەر چاویان دیار بێ و کوڕانیش هەر شەرواڵی سێ ڕوبعی لە پێ بکەن ،دەنگ بە لیستی " هەر ئەوە یاریم"بدە..
گەر حەسوودی بەوە ئەبەیت کە کوردستان بە تەواوەتی نەبوە بە " ئەفگانستان " دەنگ بە لیستی " تاڵیبانەکانی" ی کوردستان بدە..
گەر ئەتەوێ بە ئاوی گەرم خۆت نەشۆی نەبادا مەلائیکەتەکانی سەر شانت بسووتێن ، دەنگ بە لیستی " ناترە دیندارەکان"بدە..
گەر ئەتەوێ لە داودەرمانی مونافیق و مولحیدەکان نەجاتت بێ ، دەنگ بە “لیستی دوعا" بدە تا بە هەڵامەتیش فیزای ئەو دونیا وەربگری..
گەر ئەتەوێ بە عەکسی پێشکەوتنی خەڵک و ووڵاتانی تر هەزار و چوارسەد ساڵ بگەڕێیتەوە دواوە ، دەنگ بە لیستی " چەقیوەکان" بدە…
گەر زۆر حەزت لە مەشروب و ڕابواردن هەیە و موفلیسی ، بۆ مسۆگەر کردنی شەراب و حۆری [نازانم نێرگەلەی لە گەڵە یان نا ؟] دەنگ بە لیستی لەجەکانی بەهەشت بدە..
گەر ئەتەوێ دوا بەشەکانی فیلمی" تراجیدیای کورد"ببینی دەنگ بە

هەموو لیستەکان بۆ و "کۆپی" یەکی بێنێرە بۆ خوا…

لەبەرچی نامدۆزیتەوە؟.. شیعری نەوزاد بەندی

بۆچی بەدواما ناگەڕێی ،
لە شوێنێ بمدۆزیتەوە ؟
لە ترافیکلایتا تەنیشتم
سەیرم ئەکا ،
ئەڵێم ئەوە و ..
ئێستا هەڵمئەگرێتەوە ..!
لە باخێکی
پارکی ئازادی ،
عەینەکێ ،
زۆر بە دیقەت بەم ئەڵوانە ..
ئەڵێم ئەوە و ..
تا دێم بۆ لای ،
پێ دەچێ ببورێتەوە ..
بۆچی بە دواما ناگەڕێی ؟
سمێڵ فشێ ،
ئاد فرێندێ ئەنێرێت و ..
ئەڵێم ئەوە ..
به دەمامکەوە ، ئەیەوێ
بە وێرانەکێ بێتەوە ..
بۆچی بە دواما ناگەڕێی ؟
من نەمبینیوی ،
نازانم تۆ چۆن چۆنیت ..
تەنانەت لە فیلمەکانا ،
کاراکتەرێ
به تەنیا بمێنێتەوە ،
ئەڵێم ئەوە ..
تۆ بڵێی نەمدۆزێتەوە ؟

به بێ ئەدرەس ،
لەناو مليۆنەها كەسا ،
كە نازانم تۆ چۆن چۆنيت ،
هەنگاوەكانم وێڵ ئەبن ،
چاوم وەك تەيرێكى ترساو ،
لە هيچ كوێ نانيشێتەوە ..

لە قەڵەباڵغيى شەقامێ ،
له پڕ ماشێنێ ئەوەستێ ،
دەرگاى سەكن ئەكرێتەوە ،
شكم نامێنێ كە تۆيت و
ئەو كورسيە ،
بە من نەبێ ،
بە هيچ كەس پڕ ناكرێتەوە ..
حەوشەيەكى پڕ لە گەڵاى
هەڵڕژاوى جەنگى پاييز ..
درەختێكى ،
بە كوڵ ئەگرى و
چەن ئەكەم ژير نابێتەوە ،
ئەڵێم ئەوە و ..
بە من نەبێ ،
دڵى بە هيچ ناكرێتەوە ..

ئێ من نازانم چۆن چۆنيت ..
هەرچى چاوە ،
گومانم لا دروست ئەكەن ،
لە نانەوا ،
كەسێ ئەڵێ ،
قەيناكا با سەرەى تۆ بێ ..
ئەڵێم ئەوە ..!
هێشتا له دەورى شيعرێكم
ئەخولێتەوە ..
ل□ بەردەم ژوورى بەڕێوبەر ،
كەسێ لێم وورد ئەبێتەوە ..
ئێ نازانم تۆ چۆن چۆنيت ..
ئەو پرسيارە ،
بۆشاييەكى قورسى تيا يە ،

بەس بە تۆ پڕ ئەکرێتەوە ..

دەستێ ئەچێتە گیرفانێ ،
دوو بلیتی فیلمێکی تازە دەردێنێ ..
ئەڵێم ئەوە ..
هۆڵەکە چەن تاریکیش بێ ،
به ڕووما ئەگەشێتەوە ..
لە قاوەخانەی غەزەلنوس ،
کەسێ به دوو قاوەوە ،
بەرەو مێزێ هەنگاو ئەنێ ..
ئێ من نازانم چۆن چۆنیت ،
خۆم لا ئەدەم ،
قاوە بڕژێ ،
زەحمەتە هەڵگیرێتەوە ..
خۆ ئەزانم ،
ئەستێرە بکشێ ، زەحمەتە ،
وەکو بەفر ،
بکرێتەوە بە تۆپەڵ و
چاک بێتەوە ..

نازانم کێی ..
ئەزانی کێم ..
بۆ لە شەقامی مەولەوی ..
یان دوکانی لەنگەی سەفین ..
یان لە دەرگای پشتەوەی
مزگەوتی داروسەلام ،
بۆم ناگەڕێی ؟
ل□ بەرچی نامدۆزیتەوە ؟!

نەوزاد بەندی

جەستە وەک چەکی تۆڵەکردنەوە لە دەسەڵات.. دانا حەمید

ڕۆمانی “بازنەکانی شەقامی سوور”، ڕۆماننووس (کارزان حەیدەر)، بەرھەمێکی ئەدەبییە کە دەکرێت لە چەندین ڕوانگەوە، خوێندنەوە و شیکردنەوەی وردی بۆ بکەین. ئەم خوێندنەوەیە ھەوڵدەدات تیشک بخاتە سەر چەند لایەنێکی جیاوازی ئەم ڕۆمانە.

لە ڕوانگەی ”میشێل فۆکۆ“وە، ڕۆمانی “بازنەکانی شەقامی سوور” دەکرێت وەک نمونەیەکی بەرجەستە بۆ پەیوەندی نێوان ”دەسەڵات“ و ”جەستە“ سەیر بکرێت. فۆکۆ پێی وایە: کە جەستە مەیدانی ململانێی ھێزە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانە. لەم ڕۆمانەدا، جەستەی پاڵەوانی سەرەکی، بە تایبەتمەندییە نائاساییەکەیەوە (چوکی کاراکتەری سەرەکی ڕۆمانەکە)یە، دەبێت□ ش□و□نی بەرەنگاری و تێکدانی پەیوەندییە باوەکانی دەسەڵات. ئەو جەستەیەی کە پێشتر سەرچاوەی شەرمەزاری بوو، ئێستا دەبێتە ئامرازێک بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەو سیستەمەی کە ھەوڵی کۆنترۆڵکردنی دەدات.

”جۆرج باتای“، لە لایەکی ترەوە، بە تێڕوانیە قووڵەکانی یارمەتیدەرێکی باشە بۆمان، کە گرنگی بە پەیوەندی نێوان «ئیرۆتیزم» و «پیرۆزی» دەدات. لە دیدی باتاییەوە، سێکس و توندوتیژی دوو ڕووی ھەمان دراون و ھەردووکیان پەیوەندییان بە تێپەڕاندنی سنوورە کۆمەڵایەتییەکانەوە ھەیە. لە ڕۆمانی “بازنەکانی شەقامی سوور”دا، بەکارھێنانی سێکس وەک ئامرازێک بۆ تۆڵەسەندنەوە و گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی، دەکرێت وەک نمونەیەک بۆ ئەم تێڕوانینەی باتای سەیر بکرێت. لێرەدا، کردەوە سێکسییەکان لە چوارچێوەی چێژی تاکەکەسی دەردەچن و دەبنە کردەیەکی “پیرۆز” کە ئامانجی تێکدانی سیستەمی کۆمەڵایەتییە. بەمانایەکی تر: کاراکتەری سەرەکی ڕۆمانەکە، کە سێکس دەکات بەرامبەر ”ئەوانی تر“ کە حیزبەکانن! لە پێناو «چێژ سێکس ناکات، بەڵکو لە پێناو تۆڵەکردنەوە سێکس دەکات».

«مارکیز دی ساد»، کە بە باوکی ئەدەبی ”ئیرۆتیکی ڕادیکاڵ“ دادەنرێت، پێی وایە کە سێکس و توندوتیژی دەتوانن ببنە ئامرازێک بۆ ڕزگاربوون لە کۆتوبەندە کۆمەڵایەتی و ئەخلاقییەکان. لە ڕۆمانی “بازنەکانی شەقامی سوور”دا، پاڵەوانی سەرەکی بە شێوەیەکی ھاوشێوەی کارەکتەرەکانی دی ساد، سێکس و توندوتیژی تێکەڵ دەکات بۆ بەرەنگاربوونەوەی سیستەمێک کە پێی وایە ناعادیلانە و گەندەڵە. ئەم

ڕێگەیە، هەرچەندە لە ڕووی ئەخلاقییەوە جێگەی پرسیارە، بەڵام دەبێتە تاکە ڕێگە بۆ بەدیهێنانی دادپەروەری لە دنیایەکدا کە بە تەواوی لە دادپەروەری بەبەری بووە.

لە ڕۆمانەکەدا، جەستەی پاڵەوانی سەرەکی بۆ تایبەتمەندییە نائاساییەکەیەوە، دەکرێت وەک نموونەیەک سەیر بکرێت بۆ ئەو شتانەی کە سیستەمی کۆمەڵایەتی و کولتوری ڕەتیان دەکاتەوە و دەیانخاتە دەرەوە. بەڵام لە جیاتی ئەوەی ئەم جەستەیە ببێتە سەرچاوەی شەرمەزاری، دەبێتە سەرچاوەی هێز و گۆڕانکاری. ئەمەش پێچەوانەکردنەوەیەکی ڕادیکاڵە بۆ ئەو پرسەیەی کە کۆمەڵگا پێیەوە ڕاهاتووە.

لە ڕۆمانی "بازنەکانی شەقامی سوور"دا، پاڵەوانی سەرەکی لە ڕێگەی کردەوە سێکسییەکانییەوە هەوڵی تێکدانی ئەو پێناسە ڕەگەزی و سێکسییانە دەدات کە کۆمەڵگا دایناون. ئەم پرسەیە دەبێتە نموونەیەک بۆ ئەوەی کە چۆن تاک دەتوانێت لە ڕێگەی تێکدانی نۆرمە کۆمەڵایەتییەکانەوە؟ ناسنامەی خۆی بەرهەم بهێنێتەوە.

زمان و شێوازی گێڕانەوەی ڕۆمانەکە ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت لە تێکدانی ئەو سیستەمەی کە ڕۆمانەکە ڕەخنەی لێدەگرێت. بەکارهێنانی زمانێکی ڕاستەوخۆ و وەسفی سێکسی شۆکهێنەر، نەک تەنها بۆ وروژاندنی خوێنەرە، بەڵکو هەوڵدانێکە بۆ تێکدانی ئەو زمانە "پاک"ەی کە دەسەڵات بۆ داپۆشینی ڕاستییەکان بەکاری دەهێنێت. لێرەدا، زمان دەبێتە شوێنی بەرەنگاری و تێکدانی ئەو واتا و چەمکە باوانەی کە کۆمەڵگا پێیەوە ڕاهاتووە.

هەروەها، ڕۆمانەکە بە شێوەیەکی ڕادیکاڵ سنوورەکانی نێوان ڕەوا و ناڕەوا، ئەخلاقی و نائەخلاقی تێکدەشکێنێت. لە ڕێگەی کردەوە "نائەخلاقی"یەکانی پاڵەوانەکەوە، پرسیار لەو بنەما ئەخلاقیانە دەکرێت کە کۆمەڵگا لەسەری دامەزراوە. ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە خوێنەر بیر لە سروشتی ڕاستەقینەی ئەخلاق و پەیوەندی نێوان ئەخلاق و دەسەڵات بکاتەوە. لێرەدا دەکرێت ئاماژە بە بۆچوونەکانی "نیچە" بکەین سەبارەت بە "ئەوپەڕی ئەخلاق" و پێویستی تێپەڕاندنی ئەو سیستەمە ئەخلاقییەی کە کۆمەڵگا سەپاندوویەتی.

ڕۆمانی "بازنەکانی شەقامی سوور" وەک دەقێکی کارنەڤاڵی دەردەکەوێت کە تێیدا سنوورە باوەکانی کۆمەڵگا تێکدەشکێن و جیهانێکی "ژێرەوژوور" دروست دەبێت. لەم جیهانەدا، ئەوەی پێشتر سەرکوت کرابوو، ئێستا دەبێتە سەرچاوەی هێز و گۆڕانکاری. ئەم حاڵەتە کارنەڤاڵییە، کە "میخایل باختین" باسی لێوە دەکات، دەرفەتی ئەوە دەڕەخسێنێت کە کۆمەڵگا بە شێوەیەکی ڕادیکاڵ لە خۆی بڕوانێت و ئەو بنەمایانە ببینێت کە لەسەری دامەزراوە.

بەم شێوەیە، ڕۆمانی “بازنەکانی شەقامی سوور” تەنها ڕۆمانێک نییە، بەڵکو هەوڵدانێکە بۆ تێکدانی ئەو سیستەمە فیکری و کۆمەڵایەتییەی کە کۆمەڵگای کوردی لەسەری دامەزراوە. لە ڕێگەی بەکارهێنانی جەستە، سێکس و زمان وەک ئامرازی شۆڕش، ڕۆمانەکە بانگەوازێکە بۆ دووبارە بیرکردنەوە لە پەیوەندییەکانی دەسەڵات و ڕۆڵی تاک لە کۆمەڵگادا.

هەروەها، ئەم بەرهەمە پرسیاری قووڵ دەوروژێنێت سەبارەت بە سروشتی ئەخلاق، دادپەروەری و ئازادی لە کۆمەڵگایەکدا کە بە قووڵی لەژێر کاریگەری نەریت و دەسەڵاتی سیاسیدایە.

ڕۆمانی “بازنەکانی شەقامی سوور” دەبێتە ئاوێنەیەک کە کۆمەڵگای کوردی دەتوانێت تێیدا سەیری خۆی بکات و ئەو کێشە و ناکۆکییانە ببینێت کە لە ناخیدا شاردراونەتەوە. ئەم ڕۆمانە بانگەوازێکە بۆ بەرپرسیارێتی و هۆشیاری کۆمەڵایەتی، و هاندانێکە بۆ بیرکردنەوەیەکی قووڵتر سەبارەت بەو بنەمایانەی کە کۆمەڵگا لەسەری دامەزراوە.

خاڵە بەهێزەکانی ڕۆمانی “بازنەکانی شەقامی سوور” لە چەند ڕوویەکەوە دەردەکەون. یەکەم، ڕۆمانەکە بە شێوەیەکی نوێ و جیاواز ما□□□ ل□گەڵ چەمکی دەسەڵات و بەرەنگاربوونەوەیدا دەکات، کە لە ئەدەبی کوردییدا کەم وێنەیە. دووەم، بەکارهێنانی زمانێکی ڕاستەوخۆ و بوێرانە لە وەسفکردنی دیمەنە سێکسییەکاندا، سنوورەکانی ئەدەبی کوردی بەرفراوانتر دەکات و دەرفەتی گفتوگۆی کراوەتر لەسەر ئەم بابەتانە دەڕەخسێنێت. سێیەم، ڕۆمانەکە بە شێوەیەکی سەرکەوتوو توانیو□□تی تیۆرە فیکرییەکان بەشێوەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، لە چوارچێوەی چیرۆکێکی فرەڕەهەندا بەرجەستە بکات، کە ئەمەش قووڵایی فیکری بە بەرهەمەکە بەخشیوە.

لە لایەکی ترەوە، ڕۆمانەکە چەند خاڵێکی لاوازیشی هەیە کە پێویستە ئاماژەیان پێ بکرێت. یەکەم، هەندێک جار بەکارهێنانی توندوتیژی و سێکس لە ڕۆمانەکەدا دەچێتە خانەی زیادەڕۆییەوە، کە لەوانەیە کاریگەری نەرێنی لەسەر هەندێک خو□ن□□ر دروست بکات و لە ناوەڕۆکە ئەدەبی و فەلسەفییەکەی دووری بخاتەوە. دووەم، هەرچەندە ڕۆمانەکە هەوڵی داوە ڕەخنە لە سیستەمی کۆمەڵایەتی بگرێت، بەڵام هەندێک جار ئەم ڕەخنەیە بە شێوەیەکی سادە خراوەتە ڕوو، دەکرا قوڵتر ڕۆبچێتە ناوەڕۆکی ڕۆمانەکەوە. سێیەم، پەرەسەندنی کەسایەتی سەرەکی ڕۆمانەکە هەندێک جار ناڕوونە کە چیرۆکەکە دروست دەکات. سەرەڕای ئەم خاڵە لاوازانە، ڕۆمانی “بازنەکانی شەقامی سوور” هێشتا وەک بەرهەمێکی گرنگ و کاریگەر لە ئەدەبی هاوچەرخی کوردییدا دەمێنێتەوە و کاریگەری خۆی لە نێوەند□کدا ب□ج□د□ه□□□ت.

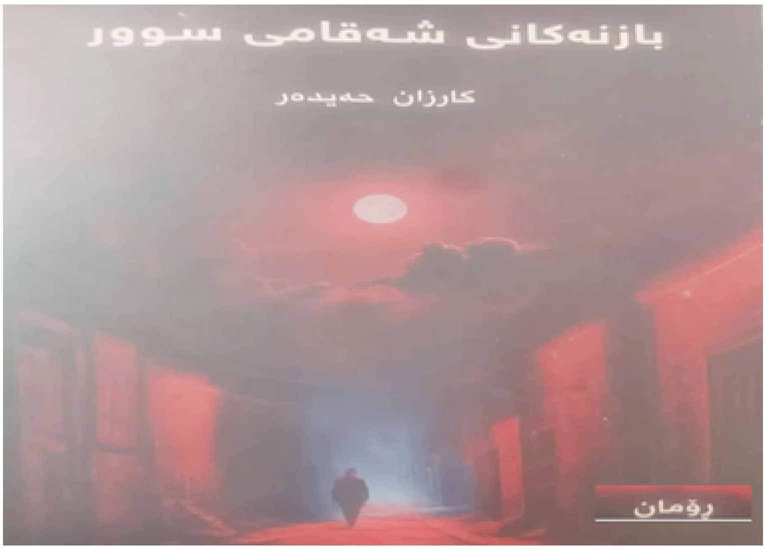

چارەنووس وێنە ناشیرنەکانی شەڕی ناوخۆ دەگوازێتەوە.. فەرهاد نەسر

ڕۆمانی چارەنووسی کاک سەلام عومەری شاعیر و چیرۆکنووسم خوێندەوە، ڕۆمانەکە باسی سێ دەیەیی ڕابردووی شەڕی براکوژی دەکات، کە چۆن تا ئێستا ئەو میللەتە خێرلەخۆنەیوە ئاهێکی بەبەردا نەهاتەوە کە نیوسەدە بەدەست بەعسەوە جینۆسایدکراوە و گەنج و پیرەکانی گیراون و ئەشکەنجەدراون. ئێستا کۆمەڵێک بڕیاربەدەستی دوو بنەماڵە بە هەوەنتە شەڕێکی براکوژی بەرپادەکەن و هەزاران ڕۆڵەی ئەم گەلە بەکوشت دەدەن.

ئەم میللەتە ڕووبەڕووی دەیان کێشە و گرفتی ئەشکەنجەو کوشتن دەبێتەوە، بەڵام ئەوجارەیان بەدەستی هاوزمان و نەتەوەکەی خۆمان، ئەوانەی تادوێنێ خۆیان بە فریادڕەسی ئەم گەلە دەزانی، ئەو فیشەکانەی نەنران بۆ دوژمنەوە ئێستا دەنرێن بۆ نەوچاوانی ڕۆڵەکانی ئەم نیشتیمانەوە.

سەلام عومەر بە شێوەیەکی بوێرانە و بە گێڕانەوەیەکی زۆر جوان و بە زوبانێکی گەلێک شیرین و خەماویانە لەم کتێبەدا قەڵەمەکەی دێتە مەیدان و لە ڕێگای خێزانی وەستا لوقمانی کارەباچییەوە کە پێناسەی هەزاران خێزانی کوردی دەکات، کە جەنگی براکوژی و قەیرانی ئابوری

و سەرنگومکردنی ڕۆڵەکانی ئەم گەلە چ نەهامەتییەکی بەسەر ئەم میللەتە هێناوە.
ئەحمەدی کوڕی وەستا لوقمان، لە دوای سەرنگوومکردنی باوکی ئامادە نییە تفەنگ بکاتە شانی و ڕۆڵەکانی ئەم گەلە و برای خۆی بە میزاجی چەند کەسێک بکوژێت، بەڵکو سەرباری بەرپرسیارێتییەکی قورس کاری کارەباچێتی باوکی دەکات و بە ڕەنجی شانی خۆی داک و خوشک و براکانی دەژێنێت.
کاک سەلام پێمان دەڵێت، لە هەموو بارودۆخێکدا کەسانێک هەن، ئەخلاقێکی باڵایان هەیە و بەرژەوەندی نەتەوە و نیشیمان لەسەرووی هەموو شتێکەوە دەبینن و بە هەوەسی دەی چەند کەسێک ئامادەی جەنگی براکوژی نین.
شەڕ، ماڵوێرانییە، بەڵام لە دیدی دەسەڵاتدارانی ئەم هەرێمە بە یەکلاکردنەوەی مەرامەکانی خۆیان نوقڵانە و شیرینییە، باکیان بەوە نییە کە دەکوژرێ؟ خۆ ڕۆڵەکانی خۆیان نین، ڕۆڵەکانیان لە هەندەران لە کەیف و سەفای خۆیاندان و کوڕی هەژار و بەدبەختی ئەم گەلەش دەدەن بە کوشت و دواتر ناویان دەنێن شەهید.
کەرەستەکانی ئەم کتێبە تەواو ڕیالیستین و بەڕێشە بە خوێندنەوەی ئەم کتێبە تۆ جارێکی پیاسەیەک بە نێو بەشێک مێژووی تاڵی ئەم نەتەوەدا دەکەیت.
سەلام عومەر پێمان دەڵێت ئەم بەناو حوکومڕانانە، مێژوویی پڕخیانەت و شەرمەزاری خۆیان بە خەبات و منەت بە ئێمە دەفرۆشنەوە، لە پای ئەوەدا پێمان دەڵێن دەبێت ئیتاعەیان بکەین و تا مردن ئەوان بە فریادڕەس و سەرەکی خۆمان بزانین و شانازییان پێوە بکەین.
جەدەلی و مەوالییەکان کە نوسەر ئاوا ناوی هێناون، لە خوێن تەرنابن و ڕۆژ بە ڕۆژ تینووتر دەبن، تا ئەوکاتەی زلهێزێکی دەرەکی ستۆپیان پێدەکات و دەڵێت ئیتر بەسە تاکەی ئەو خۆخۆری و ملهوڕییە، ئێستا ناویان ناوە پڕۆسەی ئاشتی و کۆتایی شەڕی براکوژی، ناڵێن ئەوە کوتەکی وڵاتانی زلهێز بوو دەنا ئێمە تینووین تینووی خوێنی ڕۆڵەکانی ئەم خاکەین.
شەڕی ئەوان هەرێمەکی بچوکی کردە دوو زۆنەوە بە دوو ڕەنگی جیاواز، بە دوو ئەقڵیەتی بەربەری و خێڵەکیی، ئێستا ئەم هەرێمە پڕ پڕیەتی لە ڕەنگ و دەنگی جیاواز، ستەم و زۆرداری ئەوان ڕۆژ بەڕۆژ ئەم گەلە زیاتر دەباتە دواوە و لەبەرچاوی دنیا ناوی کورد و کوردستانیش ناشیرینتر دەکەن.

دیسلێکسیا لە ڕوانگەی زمانەوانی دەروونییەوە.. 151.. ابراهیم موحەمەد(ئەبڕاه□ام لەقای)

شیکردنەوەیەك لەسەر پەرتووکی زمانەوانی دەروونی: دیسلێکسیا، هۆکار و نیشانە و چارەسەرییەکانی.
نووسینی وتار(ڕیقیویەکی کورتی پەرتووکەکە):
زنجیرەی ١٥٢.
نوسینی پەرتووك: پ.ی.دکتۆر کاروان کاکەبرا.

لە دنیای پەروەردە و زانستی دەروونناسیدا، دیسلێکسیا وەك یەکێک لە گرنگترین و بەرچاوترین کێشەکانی فێربوون دەناسرێت. پەرتووکی زمانەوانی دەروونی: دیسلێکسیا، هۆکار و نیشانە و چارەسەرییەکانی.لە نووسینی کاروان کاکەبرا کاکەمەند، هەوڵێکی بەرچاوە بۆ تاوتوێکردنی ئەم بابەتە لە چوارچێوەی زمان و کولتووری کوردیدا. ئەم وتارە هەوڵ دەدات شیکردنەوەیەکی ورد و زانستی لەسەر ناوەڕۆک و گرنگی ئەم پەرتووکە پێشکەش بکات.

پێناسە و چەمکی دیسلێکسیا:

دیسلێکسیا بە گوێرەی پێناسەکەی: کێشەیەکی فێربوونە کە کاریگەری لەسەر توانای خوێندنەوە، نووسین و هەندێک جار قسەکردن هەیە. ئەم دۆخە سەرچاوەی نۆرۆبایۆلۆجی هەیە و پەیوەندی بە هۆشمەندی گشتی کەسەکەوە نییە. لێرەدا، گرنگە جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە کە پەرتووکەکە چۆن ئەم پێناسەیە لە چوارچێوەی زمانی کوردیدا دەخاتە ڕوو و ئایا هیچ تایبەتمەندییەکی زمانەوانی کوردی هەیە کە کاریگەری لەسەر دەرکەوتن یان دیاریکردنی دیسلێکسیا هەبێت.

زمانەوانی دەروونی و دیسلێکسیا:

زمانەوانی دەروونی، وەک لقێکی گرنگی زانستی زمانەوانی، پەیوەندی

نێوان مێشک و زمان دەکۆڵێتەوە. پەرتووکەکە چۆن ئەم پەیوەندییە لە سیاقی دیسلێکسیادا شی دەکاتەوە؟ بۆ نموونە، ئایا باس لە چۆنیەتی پرۆسێسکردنی زمان لە مێشکی کەسانی دیسلێکسیك دەکات و چۆن ئەمە جیاوازە لە کەسانی ئاسایی؟

(سەرنجێك: ئەم پرسیارانەی کە لەم وتارەدا دەیورژێنم بۆ ئەوەیە لەنێو ئەم پەرتووکەدا بەدوای وەڵامەکاندا بگەڕێن و بابەتەکانتان بۆ ڕوونبێتەوە).

هۆکارەکانی دیسلێکسیا:

توێژینەوە زانستییەکان چەندین هۆکاری جیاواز بۆ دیسلێکسیا دەستنیشان دەکەن، لەوانە:

فاکتەرە ژێنەتیکییەکان- بۆماوەییەکان، جیاوازی لە پێکهاتە و کارکردنی مێشك، کێشە لە پرۆسێسکردنی دەنگی (فۆنۆلۆجی)، کێشە لە بینایی- فەزایی.

پەرتووکەکە تا چ ڕادەیەك ئەم هۆکارانە بە وردی شیدەکاتەوە و ئایا هیچ بەڵگەیەکی نوێ یان تایبەت بە کۆمەڵگای کوردی پێشکەش دەکات؟

نیشانەکانی دیسلێکسیا:

دیاریکردنی نیشانەکانی دیسلێکسیا یەکێکە لە گرنگترین هەنگاوەکان بۆ دەستنیشانکردن و چارەسەرکردنی. نیشانە باوەکان بریتین لە:

کێشە لە خوێندنەوەی وشە بە دروستی و بەخێرایی. کێشە لە نووسینی ڕێنووس، کێشە لە تێگەیشتن لە بابەتی خوێندراوە، کێشە لە فێربوونی زمانی بیانی.

پەرتووکەکە چۆن ئەم نیشانانە لە چوارچێوەی زمان و ئەلفوبێی کوردیدا دەخاتە ڕوو؟ ئایا هیچ نیشانەیەکی تایبەت هەیە کە پەیوەندی بە سروشتی زمانی کوردییەوە هەبێت؟

چارەسەرییەکان و ستراتیژییەکانی فێرکردن:

چارەسەری دیسلێکسیا بەشێوەیەکی سەرەکی پشت بە فێرکردنی تایبەت و ڕاهێنان دەبەستێت. هەندێك لە ستراتیژییە باوەکان بریتین لە:

فێرکردنی فۆنیکس (پەیوەندی نێوان دەنگ و پیت)، ڕاهێنانی خوێندنەوەی بەردەوام، بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای یارمەتیدەر.

پەرتووکەکە چ ستراتیژی و ڕێگاچارەیەك پێشنیار دەکات کە گونجاو

بێت بۆ سیستەمی پەروەردەی کوردی و ژینگەی زمانەوانی کوردستان؟

کاریگەری کۆمەڵایەتی و دەروونی:

دیسلێکسیا تەنها کێشەیەکی فێربوون نییە، بەڵکو کاریگەری قووڵی لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتی و دەروونی تاك هەیە. پەرتووکەکە تا چ ڕادەیەک گرنگی بەم لایەنە دەدات و چ ڕێگایەک بۆ پاڵپشتی دەروونی و کۆمەڵایەتی پێشنیار دەکات؟

گرنگی توێژینەوەی زیاتر:

لە کۆتاییدا، گرنگە جەخت لەسەر پێویستی توێژینەوەی زیاتر لەم بوارەدا بکەینەوە، بەتایبەتی لە سیاقی زمان و کولتووری کوردیدا. پەرتووکەکە چ پێشنیارێک بۆ توێژینەوەی داهاتوو دەخاتە ڕوو؟

پەرتووکی زمانەوانی دەروونی: دیسلێکسیا، هۆکارو نیشانە و چارەسەرییەکانی هەنگاوێکی گرنگە بۆ تێگەیشتن و مامەڵەکردن لەگەڵ دیسلێکسیا لە کۆمەڵگای کوردیدا. ئەم پەرتووکە نەک تەنها وەک سەرچاوەیەکی زانیاری بۆ مامۆستایان و دایك و باوکان خزمەت دەکاتن، بەڵکو دەتوانێت ببێتە بنەمایەك بۆ سیاسەتدانان و گۆڕانکاری لە سیستەمی پەروەردەی کوردستاندا بۆ باشتر خزمەتکردنی ئەو خوێندکارانەی کە لەگەڵ دیسلێکسیادا دەژین.

ب□□اوکردنەوەی ئەم جۆرە پەرتووکانە، هەنگاوێکی گرنگە بۆ زیادکردنی هۆشیاری کۆمەڵگا سەبارەت بە دیسلێکسیا و کەمکردنەوەی ئەو ستیگما کۆمەڵایەتیی□انەی کە لەوانەیە پەیوەست ب□ن بەم دۆخەوە. ئەم پەرتووکە نموونەیەکی باشە لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنانی زانستی زمانەوانی و دەروونناسی بۆ تێگەیشتن و چارەسەرکردنی کێشەیەکی گرنگی فێربوون. هیوادارین ئەم هەوڵە ببێتە سەرەتایەک بۆ توێژینەوە و ب□□اوکراوەی زیاتر لەم بوارەدا بە زمانی کوردی، بۆ ئەوەی بتوانین خزمەتێکی باشتر بە قوتابیان و خوێندکارانی کورد و هەموو ئەو کەسانە بکەین کە ئەم گرفتەیان هەیە.

- هاوپێچ ئەم وتارە بە پشتن بەستن بە سەرچاوەکانی ناو ئەم پەرتووکە نووسراوە، لەهەمان کاتدا باسی تیۆرەکانی نێو پەرتووکەکەم نەکردووە بۆ ئەوەی بابەتە بە ڕوونی بگات بە خوێنەران و لە کاتی خوێندنەوەی پەرتووکەکە دەتوانن لە تیۆرەکان تێبگەن

فانتازیا لە وێژەی منداڵان.. رەزا شوان

فانتازیا وشەیەکی ئینگلیزییە، لە رەگی وشەیەکی یۆنانی و لاتینییەوە وەرگیراوە. بە واتای "وێژەی سەرسوڕێنەر" یان "هێزی ئەندێشە" دێت. فانتازیا جۆرێکە لە کارێکی وێژەیی ئەندێشەیی. فانتازیا زاراوەیەکی فراوانە، یەکێکە لە فاکتەرەکانی جیهانی چیرۆک و رۆمان و هونەر. فانتازیا لە وێژەدا بە شێوەیەکی وێژەیی دەوترێت، کە ئارەزووی ئەوەی هەیە، کە لە داب و نەریتی باو دابڕێت و لە راستییەکان و لە سنووردارکردنی لۆژیک و فۆرم و زانیاری رزگاری بێت و کاری لۆژیکی بەدەر بکات و جیهانێکی ئەفسووناوی فانتازی و ناڕاستی ئارەزوومەندانە دروست بکات. فانتازیا جیهانێکی ئەندێشەیی ئەفسانەئامێزە. جیهانێک کە یاسا فیزیاییەکان جیاوازن، لەگەڵ ئەم جیهانەی تێیدا دەژین. جیهانێکە کە پاڵەوان و کارەکتەرەکانی بە زۆری بوونەوەری ئەفسانەیی و نامۆن، وەک: ئەژدیهای گڕهاوێژ، جنۆکە، ئەسپی باڵدار، بووکی دەریا، سیمرخی باڵدار، جادووگەر، چەتەوە، یان بوونەوەر و ئاسمانێکی ئەندێشەیی،… هتد. هەموو کارەکتەرەکان دەتوانن بەو زمانەی نووسەر دەینووسێت قسە بکەن. وێژەی فانتازی ئەو وێژەیەیە، کە نووسەر، بە پلەی یەکەم پشت بە جیهانی ئەندێشە و بە ئەفسوون "جادوو" دەبەستێت. رووداوەکانی لە جیهانێکی ئەندێشەییدا روودەدەن. خوێنەران بە گەشتێکی، ئەندێشەی دژەباو دەبات. ئەم جیهانە ئەندێشەییەش، لە داهێنانی نووسەرە. بەڵام ئەم ستایشە هەموو رۆمانێکی فانتازی ناگرێتەوە، ئەگەر بێت و بە شێوەیەکی هونەری لە ژیان بڕوانێت و وردبێتەوە. دەشێت کە رووداوەکانی وێژەی فانتازی، لەسەر زەوی راستەقینەشدا روودەدەن. پاڵەوان و کارەکتەرەکانیش مرۆڤ و ئاژەڵ و باڵندە و شتی ترن. تێکەڵ بە ئەندێشەی فانتازی و بە ئەفسوون بکرێن و لە ژیانی راستەقینەی مرۆڤەوە، ئیلهامیان وەرگرتووبێن. فانتازیا ئەو پانتا فراوانەیە کە زۆربەی بنەماکانی ژانرە وێژەکانی تری

لەخۆگرتوون. پەرگەما و بنەمای فانتازیاش ئەندێشەیە.

پێناسەکردنی وێژەی فانتازیا، یان تەنانەت چیرۆکی ئەفسانەیی، ئەوندە ئاسان نییە کە مر□ق بیری لێدەکاتەوە. وێژەی فانتازیا، مێژوویەکی دوور و درێژی لە فۆلکلۆر و لە ئەفسانەکان و لە سەرچاوەکان و لە بەرھەمەکانی ھەموو نەتەوەکانی جیھاندا ھەیە. ھەر لە کاتی مر□ق□ ئ□شکەوتییەکانەوە، فانتازیا بە جۆرێک بوونی ھەبووە. مر□ق□کان رووداو و بەسەرھاتەکانی رۆژانەی خۆیان و ھەندێک جاریش، تەنانەت خەون و ھیواکانیشیان، لە شێوەی وێنەدا، لەسەر دیوارەکانی ئەشکەوتەکاندا، بە ھاوکاری ئەندێشە ھەڵکەکەندوون. کوردستانی نیشتمانی ئێمەی کوردیش، کە یەکەمین لانکەی رەسەنترین شارستانییە لە ھەموو جیھاندا، فانتازیا لە فۆرمی کۆن و کلاسیکیدا، مێژووییەکی دوور و درێژی لە کولتووری کوردستاندا ھەیە. پاشخانێکی وێژەیی فانتازیا، لە فۆلکلۆری رەسەنی کوردیدا، رەگ و ریشەی ھەیە. بە دەیان چیرۆک و نەزیلە و گێڕانەوە و داستانی ئەفسانەییمان ھەیە.

ژیانی مر□ق، ل□ دایکبوونەوە تا مردن، رۆمانێکە کە لە چەندین چیرۆکی شیرین و تاڵ پێکھاتووە. چیرۆکیش گێڕانەوەیە. ئەندێشەش ھەمیشە لەگەڵ مر□ق□دا بووە و لە رابردوو و لە ئەمڕۆدا، دینەمۆی داھێنان و ئافراندن و پێشکەوتنە. مر□ق پ□ویستییەکی قووڵی بە ھێزی ئەندێشە ھەبووە و ھەیە، بۆ دروستکردنی باردۆخێکی ناڕاستەقینە و جیھانێکی ئەفسوناوی. بە تایبەتیش لە کاتی منداڵیدا گرنگییەکانی ئەندێشە دوو ئەوەندە دەبێت. چونکە ئەندێشە بەشێکی سەرەکی و گرنگە لە ژیانی رۆژانەی منداڵان. جیھانی دەروونی منداڵان پڕە لە ئەندێشەڵ. ھەموومان بە چیرۆکی جوانی ئەفسانەیی ئەندێشەیی گەورە بووینە. زۆر بەی نووسەرانی وێژەی فانتازی چ چیرۆک یا رۆمان، ئیلھامیان لە چیرۆکە فۆلکلۆرییە ئەفسانەییەکان وەرگرتوون.

چیرۆکنووسی بەناوبانگی منداڵان، دکتۆر (سیوس) دەڵێت: ”فانتازیا بە تەواوی دیوەکەی تری زەڕەبینەکەیە”. فانتازیا نکووڵی لە بوونی ئازار و مەینەتییەکان ناکات. لەوانەیە رۆماننووس بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی جیھانی راستەقینە، بە شێوەیەکی ھێمایی ئەندێشە بەکاربھێنێت. چیرۆک یا رۆمانەکەی بە ندێشە بپۆشێت”.

تایبەتمەندییەکانی وێژەی فانتازی، نووسەر بە شێوەیەکی

داهێنەرانە لە دەرەوەی ژیانی باودا چارەسەری کێشەکان دەکات. بە گەیاندنی پەیام و هێنانەدی ئامانجەکانی ڕۆمانەکەی، پشت بە ئەفسون (جادوو) و بە شتەکانی دەرەوەی سروشت دەبەستێت.
زۆرێک لە خوێنەران بە هەڵە، ئەندێشەی زانستی و وێژەی فانتازی تێکەڵ دەکەن و لێکیان جیاناکەنەوە. ئەندێشەی زانستی سنووردارە، باس لە پێشکەوتنە تیۆرییەکانی زانست و تەکنەلۆژیا دەکات، پێشکەوتووتر لەوەی ئەمڕۆ دەیزانین. وەک گەشتکردن بە بۆشایی ئاسمان، فیلمەکانی جەنگی ئەستێرەکان. یان جیهانێک پێشان دەدات، کە دەتوانێت لە داهاتوودا رووبدات. بەڵام فانتازیا خەونی بێداری مرۆڤە. ئەوە دەکات کە رووی نەداوە. کارەکتەرە ئەفسانەییەکانی، تەنیا لە جیهانێکی ناڕاستیدا بوونیان هەیە.

دێینە سەر کرۆکی باسەکەمان، بە کورتی باس لە فانتازیا لە وێژەی منداڵاندا دەکەین. تا ئێستا، زۆر بە کەمی ئەم بابەتە بەسەر کراوەتەوە. زۆر کەمی لەسەر نووسراوە.
فانتازیا لە وێژەی منداڵاندا:
فانتازیا ژانرێکە لە ژانرەکانی وێژەی منداڵان و مێرمنداڵان. فانتازیای مۆدێرن لە یەک دوو سەدەی رابردوودا هاتووەتە ناو جیهانی وێژەی منداڵانەوە. بە خێرایی سەرنجی منداڵانی لە هەموو جیهاندا راکێشاوە و بووەتە دڵخوازیان. بە تایبەتیش لە نیوەی دووەمی سەدەی بیستەمدا، زوو گەشەی کرد و لە جیهاندا تەشەنەی کرد.

فانتازیا لە جیهانی وێژەی منداڵاندا، بە هۆی ڕەگ و ریشەی ئەفسانەییەوە، لە ئەندێشەی منداڵانەوە نزیکە. فانتازیا یەکێکە لەو ژانرانەی، کە لە وێژەی منداڵاندا بەکاردێت. لەلای منداڵان و مێرمنداڵانی ئەمڕۆدا، گرنگی و پێگەیەکی تایبەتی هەیە. نووسەری ئوسترالی، پسپۆر لە وێژەی منداڵاندا، خاتوو (کەیت فەرست) دەڵێت: “فانتازیا لە چیرۆکە ئەفسانەییەکاندا، وەک مۆمێکی داگیرساو دەدرەوشێتەوە و دە بە تاریکی دەدات. بەڵام گرنگترین شت، ساتەوەختی رووناکیترە، کە پێمان ڕادەگەیەنێت، هیوا و کۆتاییە خۆشەکان هەن”.
فانتازیا لە وێژەی منداڵاندا، مێژوویەکی کۆنی هەیە، کە بۆ چەندین سەدە لە پێش
زاینی دەگەڕێتەوە. هەندێک کەس پێیانوایە، کە چیرۆکە ئەفسانەییە فانتازییەکان شتی پڕوپووچ و بێ مانان. ئەمە تێگەیشتن و بۆچوونێکی هەڵەیە. چونکە بەشێکی زۆری ئەو چیرۆک و ڕۆمانە

فانتازییانە، کە بۆ منداڵان و بۆ مێرمنداڵانن، پەیامەکی پەروەردەی و ڕەوشتی و مرۆڤایەتی و بەهای بەرز و پەند و وانە و ڕێنمایی جوانیان لەخۆگرتوون. چیرۆکی فانتازی، دەتوانێت دەربارەی هەر شتێک بێت، لە هەر شوێنێک بێت، بەبێ هیچ سنووردارکردنێک. باشترین نموونەی کورتە چیرۆکە ئەفسانەییە فانتازییەکان بۆ منداڵان: (چیرۆکە ئەفسانەییەکانی) چیرۆکنووسی یۆنانی (ئیزۆپ)ە، کە بە باوکی ئەفسانەنووس لە جیهاندا ناوبراوە. هەروەها چیرۆکە ئەفسانەییە فانتازییەکانی (پەنج تنتدرا) واتا گەنجینەی پێنج بەند. لە نووسینی بیرمەندی گەورەی هیندی (بەیدەبا) کە لەژێر ناوی (کلیلە و دیمنە) دا چاپکراون. ئەم چیرۆکە فانتازییانە، مێژوویان بۆ چەند سەد ساڵێک پێش زایینی دەگەڕێتەوە. بەڵام تا ئەمڕۆش چێژ و بایەخ و گرنگی پەروەردەییان کاڵ نەبوونەتەوە. تا ئێستاش ئەم کورتە چیرۆکە فانتازییانە، بەشێکن لە بابەتەکانی پەرتووکی خوێندنەوە، بۆ قوتابیانی قوتابخانەی بنەڕەتی لە هەموو جیهاندا.
کورتە چیرۆکە ئەفسانەییە فانتازییەکانی ئیزۆپ، هەریەکەیان بە وانەیەکی کورتی ڕەوشتی یا بە پەندێک کۆتاییان دێت، ڕووداوەکانیشیان لەسەر زەویدا ڕوودەدەن، پاڵەوان و کارەکتەرە یار و نەیارەکانیان. مرۆڤ و ئاژەڵ و باڵندەن یا دار و درەخت و شتی ترن. ئاژەڵ و باڵندە و دار و درەختەکانیش وەک مرۆڤ قسەدەکەن. بۆ نموونە: چیرۆکی پێشبڕکێی نێوان (کیسەڵ و کەروێشک) بەوە کۆتایی دێت کە (لەخۆبایی بوون دۆڕاندنە، ڕێیشتنی خاوی بێوەستان بردنەوەیە). یان چیرۆکی (گورگ و بەرخۆلە) ئەو پەندە باوە کوردییەی لەخۆگرتووە کە (زۆر هات.. قەواڵە بەتاڵە).
لە سەدەی نوزدەدا، لە بەریتانیادا چیرۆکی فانتازیی بۆ منداڵان، بازاڕی گەرم بوو. کە بووە هۆی سەرهەڵدانی چەندین ڕۆمانی فانتازی بۆ مێرمنداڵان لە بەریتانیادا. دوایی چیرۆک و ڕۆمانی فانتازی بۆ منداڵان و مێرمنداڵان، زۆر بە خێرایی تەشەنەی کرد. لە ئەمریکا و لە چەندین وڵاتانی ئەوروپادا، چەندین ڕۆماننووس دەرکەوتن و چەندین شاکارە چیرۆک و ڕۆمانی فانتازییان، بۆ منداڵان و مێرمنداڵان نووسین و چاپیان کردن و بڵاویان کردنەوە.
نموونەی چیرۆک و ڕۆمانی فانتازیی مۆدێرن، بۆ منداڵان و مێرمنداڵان:(ئەلیس لە وڵاتی عاجباتییەکان) دا، نووسینی (لویس کارۆل). (ئۆلیڤەر تویست) نووسینی (چارلز دیکنز).

(پینۆکیۆ) نووسینی (کارلۆ کۆلۆدی). (ڕۆبنسۆن کروزۆ) نووسینی (دانیال دیفۆ). (نیلز) نووسینی (سێلما لاگیرلۆف). زنجیرەی (پێنج منداڵ) نووسینی (ئیدیت نێسبیت) کە زۆر جار بە داهێنەری چیرۆکی فانتازیای مۆدێرن بۆ منداڵان ناودەبرێت. (ساندرێلا) نووسینی (چارلز پیرۆ). (تۆما لیزا) نووسینی (هانز کریستیان ئەندەرسون). (بەفرین و حەوت کورتەباڵاکان) نووسینی (برایانی گریم). (پیپی گۆرەویدرێژ) نووسینی (ئەسترید لیندگرین). (هایدی) نووسی (یوهانا شپیری). (ژنانی بچووک) نووسینی (لویزا مای ئەلکۆت). (هاری پۆتەر) نووسینی (جوان ڕۆلینگ). زنجیرەی هاری پۆتەر، حەوت پەرتووکە و کراون بە هەشت فیلمی سینەمایی. ڕۆمانی هاری پۆتەر، یەکێکە لە مۆدێرترین زنجیرە ڕۆمانێکی فانتازیا. پڕفرۆشراوترین ڕۆمانە، کە (٥٠٠) ملیۆن دانەی لێ جیهاندا لێفرۆشراوە. ڕۆمانی هاری پۆتەر شاکارێکی مۆدێرنی جیهانییە بۆ مێرمنداڵان. پاڵەوانی ڕۆمانەکە هاری پۆتەر مێرمنداڵێکی سەرکێشی ئەفسوناوییە، فێری جادووبازی دەبێت بە کاری چاکە بەکاری دەهێنێت. ئاماژەش بە سێ ڕۆمانی مۆدێرنی کوردی دەدەم، کە ڕۆمانەکانین فانتازین و بۆ منداڵان و مێرمنداڵان نووسیویانن: ڕۆمانی (کچە دورگەی بچکۆلەکە) و (مەلوانکەی ئەفسوناوی) نووسینی مامۆستا (ئەمین محەمەد). ڕۆمانی (نازیلەی مانگ و شازادەی خۆر) نووسینی خاتوو (پەیام ئیبراهیم)ە.

تەوەرەکانی ئەدەبی فانتازی، هۆکارن بۆ ئەوەی کە منداڵان و مێرمنداڵانی خوێنەر هۆگریابن. لە چیرۆکە ئەفسانەییەکاندا دوو چەمکی سەرەکی هەن، چەمکی چاکە بەرانبەر بە خراپە، چەمکی ململانێ بە دەسەڵات. هێزی چاکە و هێزی خراپە لە ململانێیەکی دەستەویەخەی هەمیشەیی دان. ئەمانە ئەو پرسانەن کە پاڵەوان و کارەکتەرە سەرەکییەکان، دەبێت ڕووبەڕوویان ببنەوە.

هەندێک لە سوودەکانی وێژەی فانتازی بۆ منداڵان:

١ــ بەشێکی زۆری ڕۆمان و چیرۆکە فانتازییەکان، پەیامێکی پەروەردەیی و ڕەوشتی و مرۆییان لەخۆگرتووە. دەتوانن بە ئاراستەیەکی دروستدا چارەنووسی منداڵان بگۆڕن.

٢ــ یارمەتی منداڵان دەدەن، بۆ خۆبنیاتنان و خۆگونجاندن و دەربردن، لەگەڵ لافاوی داهێنان و زانیاریی مۆدێرن و شۆڕشی تەکنەلۆژیا و لەگەڵ گۆڕانکارییە خێراکاندا.

٣ـ لەم سەردەمەدا، وێژەی فانتازیا، لەنێو منداڵان و هەرزەکاراندا، پێگەیەکی تایبەتی هەیە، بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە لە زۆر رووەوە، چێژ و خۆشی سوودیان پێدەبەخشن.
٤ـ چیرۆکە فانتازییەکان، یارمەتیی منداڵان دەدەن، کە کنجکاوی بن و زیاتر خۆیان دەرخەن و باشتر لە ژیان بڕوانن و قووڵتر بیربکەنەوە و زیاتریش بخوێننەوە. پرسیاری زیاتر بکەن. ئاسۆی ئەندێشە و ئەندێشەکردن و بیرکردنەوەیان، فراوانتر دەبن. نوێخواز و داهێنەر دەبن. بە ئەزموونکردنی جیهانێکی جیاوازەوە سەرقاڵ دەبن.
٥ـ چیرۆکە فانتازییەکان، منداڵان فێری کارامەیی دەکەن. کارامەیی وەک دروستکردنی جیهانی سەرسووڕێنەر و پەرەپێدانی بیرۆکەی نوێ و بیرکردنەوە لە داهێنان.
(ئەلبێرت ئەنشتاین) دەڵێت:"ئەگەر دەتەوێت منداڵەکانت زیرەکبن. چیرۆکی ئەندێشەییان بۆ بخوێنەوە. ئەگەر دەتەوێت زیرەکتربن، چیرۆکی ئەندێشەیی زیاتریان بۆ بخوێنەوە".
٦ـ ئەرکی یەکەمی چیرۆکە فانتازییەکان، بەخشینی چێژ و خۆشییە بە منداڵانی خوێنەر. مێشکی منداڵان لە بێهوودەیی رزگاردەکەن. جیهانێکی نوێ تاقی دەکەنەوە.
٧ـ لە زۆرێک لە چیرۆک و ڕۆمانە ئەفسانەییەکاندا، منداڵان ڕۆڵی پاڵەوانێتی و سەرەکییان هەیە. لە پاڵ منداڵانیشدا گەورەساڵانیش بەشدارن و ڕۆڵیان هەیە.
٨ـ چیرۆکە فانتازییەکان، یارمەتیی منداڵان دەدەن، بە دۆزینەوەی ڕێگەی زیاتر و زیاتر لە ژیانی راستەقینەدا. بۆیە چیرۆکە فانتازییەکان، کەشێکی منداڵانەیان هەیە.
٩ـ چیرۆک و ڕۆمانە فانتازییە، لە رووی زمانەوانییەوە، کۆمەڵێک وشە و دەستەواژە و ڕستەی تازە بە منداڵان دەبەخشن و فەرهەنگی وشەکانیان دەوڵەمەنتر دەکەن.

(*) بۆ نووسینی ئەم بابەتە، سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.
رەزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٤

کەلوو.. شیعری شەهلا نوری

خۆر لای تۆ
هەمیشە بڵند و ڕاست
دەرپەڕیو بوو کەلووی چوارەمی ئاسمان!
تاوانی هاوین بوو ،
هەڵەی فەلەک بوو
چەپەوانە و سوڕانەوەی زەوی بوو
یان گەلەکۆمە و گفتوگۆ،
گردبوونەوەی کۆمەڵە ئەستێرە وێڵەکان بوو
لە جەستەمان
شێرپەنجە ئاوی سەری هەڵدا

شەهلا نوری

بۆچی ئەمریکا پشتیوانی لە ئیسرائیل دەکات دژی ئ□□ران.. شێرکۆ کرمانج

ئەوەی لێرە دەیخوێننەوە، دید و تێگەیشتن و پێشبینیکردنی من نییە بۆ پۆڵەسی (واتە: هەڵوێست و کردە و ستراتیجییەکانی) ئەمریکا بەرانبەر بە ئێران، بەڵکوو ئەمە دیدی کەسی دووەمە لە ئیدارەی ئەمریکا، ئەنتنی بلینکن، وەزیری دەرەوەی ئەمریکا، کە لە بابەتێکی دوورودرێژدا بەناونیشانی “ستراتیجییەتی نوێبوونەوەی ئەمریکا: دووبارە بنیاتنانەوەی سەرکردایەتیی بۆ جیهانێکی نوێ” (America’s Strategy of Renewal: Rebuilding Leadership for a New World) نووسیویەتی، کە لە گۆڤاری فۆرین ئەفەیرس (Foreign Affairs) لە یەکی ئۆکتۆبەر بڵاوی کردۆتەوە. لەبەر گرنگی بابەتەکە من بە چاکم زانی کە ئەو ب□گ□انەی پەیوەندییان بە ئێران-ەوە هەیە بکەم بە کوردی، بەڵام هەوڵمداوە کە تەرجومەی حەرفی نەکەم تاوەکوو خوێنەر باشتر لە بابەت و چەمکەکان و پەیامەکانی نێو ڕستەکان بگات. لە

کەتایشدا خوێندنەوەیەکم بۆ تێگەیشتن و پەیامەکانی بلینکن کردووە لە چەند بڕگەیەکدا.

بلینکن بابەتەکە بەوە دەست پێ دەکات کە ماوەیەکە کێبڕکێیەکی توند بۆ دووبارە-پێناسەکردنەوەی جیهان لە ئارادایە، بەتایبەتی لە پەیوەند بە سیستەمی جیهانی و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان. ژمارەیەکی کەم لە وڵاتان، لەوانە ڕووسیا، بە هاوکاری ئێران و کۆریای باکوور، لەگەڵ چین، بڕیاریان داوە دەستکاری بنەما بنەڕەتییەکانی سیستەمی نێودەوڵەتی بکەن. لە کاتێکدا شێوازی حوکمڕانی و ئایدیۆلۆجیا و بەرژەوەندی و تواناکانی ئەم وڵاتانە لە یەکدی جیاوازن، بەڵام لەوەدا هاوبەشن کە هەر چواریان دەیانەوێت دەسەڵاتێکی خۆسەپێن لە ناوخۆی وڵاتەکانیاندا بسەپێنن و لە کایە نێودەوڵەتیی و ئیقلیمییەکانیشدا کاریگەرییان هەبێت و دەستێوەردان بکەن. هەموویان بەسەریەکەوە دەیانەوێت ناکۆکییە نێودەوڵەتییەکان لەسەر خاک بەزۆرەملێ یان هێز چارەسەر بکەن و توانا ئابووری و وزەییەکانیان وەک چەکێک بەکاربێنن لەگەڵ وڵاتانی دەوروبەریان و جیهاندا.

بلینکن لەوە زیاتر دەچێتە ناو جەوهەری بابەتەکە و ڕاشکاوانە دەڵێت، ئەم وڵاتانە (ڕووسیا، چین، ئێران و کۆریای باکوور) هەموویان هەوڵدەدەن بناغەکانی هێزی ئەمریکا لە جیهاندا بنکۆڵ بکەن و لەناوی ببەن، کە خۆی لەم بوارانەدا دەبینێتەوە: باڵادەستی سەربازی و تەکنەلۆجی، باڵادەستی دۆلار، تۆڕی بێهاوتای هاوپەیمانی و هاوبەشیی لەسەرتاسەری جیهان. لە کاتێکدا ئەم وڵاتانە بە ئاشکرا وەک میحوەرێک خۆیان پێناسە نەکردووە بەڵام کار و کردەوەکانیان وەک میحوەرێک نیشانیان دەدات. بۆیە، واچاکە بەو شێوەیش مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت. ئەم قسەیەی بلینکن زۆر مانا، بەتایبەتی بەرانبەر ئێران، لە خۆی حەشار داوە. بەکورتی بەو مانایە دێت، کە ئەو پشتیوانییانەی کە ئەمریکا لە ئیسرائیل-ی دەکات دەگەڕێتەوە بۆ بە بەشێکبوونی ئێران لەم میحوەرە، لە کۆتاییدا دەگەڕێینەوە سەر ئەم خاڵە.

ئینجا، بلینکن هەندێک هەڵوێست و کردار و ستراتیجی ئەمریکا دەخاتەڕوو بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەم میحوەرە و دەڵێت، کاتێک سەرۆک جۆ بایدن و جێگرەکەی کامالا هاریس هاتنە سەر حوکم لە ٢٠٢١ دا، ئەم وڵاتانە بە خەستی بەشێوەیەکی شەڕانگێزانە بەگژ بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا-دا چووبوونەوە. ئەم وڵاتانە پێیان وابوو کە ئەمریکا لە ناوخۆدا لە ململانێ و پاشەکشە و گەڕانەوەدایە و لەگەڵ دۆستەکانی لە دەرەوەی وڵات هاوکار و هاوبەشی نەماوە، یان کەم بوونەتەوە.

ئەوان لەسەردەمی دۆناڵد ترەمپ ئەمریکییەکانیان دەبینی کە

باوەڕیان بە حکومەت و دەزگاکانی لەق بووە و دیموکراسیی ئەمریکییش تووشی جەمسەرگیریی بووە و بەرەو ئاقارەکانی ئیفلیج بوون هەنگاوی ناوە. هاوکات ئەو وڵاتانە دەیان بینی کە ئەمریکا خەریکە هەر خۆی ئەو دامەزراوانە بنکۆڵ بکات کە خۆی لە گۆڕەپانی نێودەوڵەتیی (وەک نەتەوە یەکگرتووەکان و ناتۆ) دایمەزراندوون.

بەگوێرەی تێگەیشتنەکانی بلینکن، جۆ بایدن و کامالا هاریس لەگەڵ هاتنە سەر کاریان، ستراتیجییەتی نوێبوونەوەیان (strategy of renewal) پەیڕەو کردووە، بەوەی کە هەوڵی بردنەپێشی توانای کێبڕکێی ئەمریکایان لە بوارەکانی ئابووری و تەکنەلۆجی، هتد، لەگەڵ ئەوانی دی بردەپێش. هاوکات، لە ناوخۆدا ئەم هەوڵانەیان هاوجووت کرد لەگەڵ هەڵمەتێکی دیپلۆماسی چڕ بۆ بوژاندنەوەی هاوپەیمانیی و شەراکەتەکانی ئەمریکا لە دەرەوەی وڵات. بەم پێیە، ئەم ستراتیجە دوو ستوونییە، باشترین ڕێگە بوو بۆ پووچەڵکردنەوەی ئەو گریمانەیەی کە دەیگوت توانا ئابووری و سەربازیی و تەکنەلۆجییەکانی ئەمریکا لە داکشاندایە، یان ئەوەی ناویان نابوو، ئەمریکا گلۆرەی بەرەو لێژییە. ئەم گریمانانە مەترسیدار بوون چونکە وای لەو وڵاتانە کردبوو کە بەردەوام بن لە تێکدانی سیستەمی جیهانی ئازاد و کراوە و سەقامگیر و ئاوەدان، کە ئەمریکا بە بازووی خۆی دایمەزراندبوو. سیستەمێک کە بەشێکی زۆری وڵاتانی دیکەی دنیا بەدوایدا دەگەڕان و دەیانویست لەژێر سێبەرەیدا بحەسێنەوە. ئەو سیستەمە جیهانییەی کە ئەمریکا حەفتا ساڵێکە دایمەزراندووە و بەرگری لێدەکات، لە دیدی بلینکن، جیهانێکە کە وڵاتان ئازادن لە هەڵبژاردنی ڕێگا و هاوبەشەکانی خۆیان؛ ئابوورییەکەی بنەمای لەسەر کێبڕکێیەکی دادپەروەرانە و کراوە و ڕوون داناوە، دەرفەتی یەکسان بە هەمووان دەڕەخسێنێت. جیهانێک کە تەکنەلۆجیا، مرۆڤەکان بەهێز دەکات و پێشکەوتنی مرۆڤ خێراتر دەکات. جیهانێک کە بنەمای لەسەر یاسا نێودەوڵەتییەکان، لەوانەش جاڕنامەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان، دانابێت و ماف و بەها گەردوونییەکانی مرۆڤ ڕێزیان لێ بگیرێت. جیهانێک کە بتوانێت پەرە بسەنێت بە ڕەنگدانەوەی واقیعی نوێ، ڕێگە و دەنگ بدات بە دیدگا و یاریزانە تازەپێگەیشتووەکان و ڕووبەڕووبوونەوەی ئاستەنگە هاوبەشەکانی ئێستا و داهاتووی مرۆڤایەتی.

ستراتیجی ئیدارەی بایدن، کە بلینکن دەیخاتەڕوو، ئەمریکای خستەتە پێگەیەکی جیۆپۆلەتیکی زۆر بەهێزتر لە چاو چوار ساڵ لەمەوبەر، بەڵام کارەکانمان تەواو نەبوون. ئەمریکا دەبێت خۆڕاگری خۆی لە سەرانسەری جیهاندا بپارێزێت بۆ ئەوەی گریمانەکانی ئەو وڵاتانەی

کە دژی ئەمەن لەرزۆک بکەین. دەبێت ئەمە خۆمان ئامادە بکەین بۆ ئەوەی ئەو وڵاتانە نەتوانن هاوکاری لەگەڵ یەکتر قووڵتر بکەنەوە و ئەو بەشایانە پێبکەنەوە کە پێشووتر دروست ببوون. دەبێت ئەمریکا پابەندبوونی خۆی بە دۆستەکانی و هاوڕێکانی و شەریکەکانی نیشان بدات. دەشبێت بەردەوام بێت لە بەدەستهێنانی متمانەی گەلی ئەمریکا بە هێز و ئامانج و بەهای سەرکردایەتی دیسپلینکراوی ئەمریکا لە جیهاندا.

لە پەیوەند بە ئێران، بلینکن دەڵێت، ئێمە بەر چاومان ڕوونە و فشاری دیپلۆماسیمان زیاد کردووە، هەم لەسەر ئێران هەم لەسەر کۆریای باکوور. هاوکات، پێگەی سوپای ئەمریکامان بەهێزتر کردووە بۆ ڕێگریکردن و سنووردارکردنی تاران و پیۆنگیانگ. لە دیدی ئیدارەی بایدن-ەوە، دەرچوونی تاکلایەنە و چەواشەکارانەی دۆناڵد ترەمپ لە ڕێککەوتنی ئەتۆمی ئێران (پێنج + یەک)، بەرنامەی ئەتۆمی ئێرانی لە زیندان ڕزگار کرد و ئاسایشی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی، بە نموونە، ئیسرائیلی خستۆتە مەترسییەوە. ئێمە بە ئێران-مان نیشان دا کە ڕێگایەک هەیە بۆ گەڕانەوە بۆ ڕێککەوتنەکە و پابەندبوون پێی. لە هەمان کاتدا، گەمارۆیەکی بەهێزمان خستبووە سەر ئێران بەشێوەیەک کە هەرگیز ڕێگە بە تاران نەدات چەکی ئەتۆمی بەدەست بێنێت. ئێمە ئامادەیی خۆمان بۆ بەشداریکردن لە گفتوگۆی ڕاستەوخۆ لەگەڵ کۆریای باکووریش بە ڕوونی ڕاگەیاند، بەڵام هەردوولا، کۆریای باکوور و ئێران، دەبێت ئەوە چاک بزانن کە ئێمە ملکەچی پێشمەرجەکانی ئەوان نابین.

لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردووشدا، ئەمریکییەکان ئەوەیان بە ڕوون بۆتەوە کە تا فلادیمێر پوتین، سەرۆکی ڕووسیا، تا زیاتر فشاری شەڕەکەی کەوتبێتە سەر، ئەوا زیاتر پشتی بە پشتیوانی و کۆمەکی ئێران و کۆریای باکوور و چین بەستووە بۆ درێژەدان بە شەڕەکە. بۆ نموونە، کۆریای باکوور باری یەک شەمەندەفەری گەورە چەک و تەقەمەنی لەم ماوەیەدا گەیاندە ڕووسیا، کە تێیدا ملیۆنان گوللەی تۆپخانە و چەندان مووشەکی بالیستیکی تێدابوو. ئەمانە بەزەقی پێشێلکردنی ڕاستەوخۆی چەندین بڕیارنامەی ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکانن. بەهەمان شێوە، ئێران کارگەیەکی فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی لە ڕووسیا دروست کردووە و سەدان مووشەکی بالیستیکیشی بە مۆسکۆ ناردووە. لەپاڵ ئەمانە، کۆمپانیا چینییەکان ئامێر و مایکرۆ ئەلیکترۆنیاتەکان (چیپەکانیان) بە ڕووسەکان بەردەست کردووە، کە لە پیشەسازی سەربازیی و چەکدا بەکاردێن.

لەگەڵ زیادبوونی پشتیوانییەکانی چین و ئێران و کۆریای باکوور بە ڕووسیا، یارمەتییەکانی مۆسکۆ-ش بۆ ئەو سێ وڵاتەی هەڵکشا،

بە تایبەتی لە بواری دابینکردنی تەکنەلۆجیای پێشکەوتووی سەربازی و چەک. ئەمەش لە ئێستادا هەڕەشەیەکی زەقی دروستکردووە بۆ سەر ژاپۆن و کۆریای باشوور. بۆ نموونە، پوتین و کیم جۆنگ ئون پەیماننامەیەکی سەردەمی جەنگی سارد-یان زیندووکردەوە، کە بەڵێنیان تازە کردەوە یارمەتی سەربازی یەکدی بدەن ئەگەر هەریەکێکیان بچێتە شەڕەوە.

هاوکات، ڕووسیا پشتیوانی سەربازی و تەکنیکی بۆ ئێران زیاد کردووە و دانوستانەکانی بۆ هاوپەیمانییەکی ستراتیجی لەگەڵ ئەو وڵاتە خێراتر کردووە. ڕووسیا ئەمەی لەکاتێکدا کردووە کە دەزانێت تاران بەردەوامە لە پڕچەککردن و ڕاهێنان و پارەدارکردنی ئەو پرۆکسیانەی کە هێرشی تیرۆریستیی دەکەنە سەر کارمەندان و سەربازانی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و لە گەرووە کەشتیوانییە نێودەوڵەتییەکان لە دەریای سوور. هاوکارییەکانی ڕووسیا و چین لە هەموو دەمەینەکاندا فراوانتر بووە و هەردوو وڵات مانۆڕی سەربازیی شەڕانگێز و بەرفراوانیان ئەنجامداوە، لەنێویاندا لە دەریای باشووری چین و جەمسەری باکوور. هەموو ئەوانە ئەمریکای تەواو نیگەران و توڕە کردووە، بە قسەی بلینکن.

چین، ڕووسیا، ئێران و کۆریای باکوور مێژوویەکی ئاڵۆز و بەرژەوەندی جیاوازیان هەیە، هاوپەیمانییەکەیان بە هیچ شێوەیەک خۆی لە شانی هاوپەیمانییە باڵا بەرز و درێژخایەنەکانی ئەمریکا نادات. پشت پەردەی بانگەشە گەورەکانیان بۆ دۆستایەتی و پشتیوانیی پڕیەتی لە مامەڵەخوازیی و بەرژەوەندی تەسکیی کاتیی و کڕین و فرۆشتن کە بە تێپەڕبوونی کات ئەگەری هەڵوەشانەوەیان هەیە. ئەوە بە تایبەتی بۆ چین ڕاستە، کە تەندروستی ئابوورییەکەی لە ناوخۆ و هێزی لە دەرەوەی وڵات لە ئەگەری درێژەدان بەو شەراکەتە کاتییانە لە مەترسیدایە. لەگەڵ ئەوەشدا، وەک بلینکن پێ داگری لەسەر دەکات، جۆرێک لە پابەندبوون لەنێوان هەر چوار وڵاتدا هەیە کە خۆی لە دژایەتی کردن و تەحەدای ئەمریکا و سیستەمی نێودەوڵەتییدا دەبینێتەوە. ئەوەش بەردەوامی داوە بە هاوکارییەکانیان، بە تایبەت کە دەبینن ئەمریکا و وڵاتانی دیکە بەرامبەریان وەستاونەتەوە.

کاریگەرییە خراپەکانی ئەم هێزە دەستکاریخوازانە (revisionist powers) ئەوروپا و ئاسیای تێپەڕاندووە. لە ئەفریقا، ڕووسیا بریکار و بەکرێگیراوەکانی بەڕەڵا کردووە بۆ دەرهێنانی زێڕ و کانزا گرنگەکان و بڵاوکردنەوەی زانیاری ناڕاست و یارمەتیدانی ئەو کەسانەی کە هەوڵی ڕووخاندنی حکومەتە دیموکراسییەکان دەدەن. مۆسکۆ لەبری ئەوەی پشتگیری لە هەوڵە دیپلۆماسییەکان بکات بۆ کۆتاییهێنان بە شەڕ لە سودان، چەک بە هەردوو لایەنی شەڕکەر دەدات

بە درێژکردنەوەی کوشت و کوشتار. ئەوەی ئەمریکای تووڕە کردووە، وەک لە قسەکانی بلینکن دەردەکەون، ئێران هاوشان و هاوتای ڕووسیا، بەڵام لە ئەفریقا نا بەڵکو لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، ئەوەیە کە بریکارەکانی تاران دۆخی نالەباری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیان قۆستۆتەوە و ئاژاوەگێڕی لە هەموو شوێنێکدا دەکەن بە زیندووکردنەوەی ڕێگاکانی بازرگانی نایاسایی چەک لە ناوچەکە و گەورەکردنی ململانێکان لە چەندین وڵاتدا. لە لایەکی دیکەوە، پەکین چاوی لە شەڕانگێزییەکانی مۆسکۆ لە ئەفریقا نوقاندووە و لەلای خۆشیەوە وڵاتانی ئەو کیشوەرەی زیاتر و زیاتر خستۆتە ژێر باری قەرزی ناپایەدارەوە، بەمەش ئابووری وڵاتانی ئەفریقای خستووەتە ژێر مەترسییەوە. بەهەمان شێوە، لە ئەمریکای باشوور، چین و ڕووسیا و ئێران پشتیوانی سەربازی و ئابووری و دیپلۆماسی پێشکەش بە حکومەتە تاکڕەوییەکەی نیکۆلاس مادۆرۆ لە ڤەنزوێلا دەکەن. ئەمەش وای لە مادۆرۆ کردووە کە ئەو قەناعەتەی لا دروست بێت کە ڕژێمەکەی لە ژێر فشاردا نییە، بۆیە دژایەتی ئۆپۆزسیۆن دەکات.

کاریگەریی هێزە دەستکاریخوازەکان، چوار دەوڵەتەکە، لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست زەقتر و توندتر دەردەکەوێت. دە ساڵێک پێش ئێستا، ڕووسیا پشتگیری لە هەوڵەکانی ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکرد بۆ سنووردارکردنی خواستە ئەتۆمییەکانی ئێران؛ بەڵام ئێستا ڕێک بە پێچەوانەوە، پشتیوانی لە بەرنامەی ئەتۆمی ئێران دەکات و کارە ئەتۆمییەکانی ئێرانی چالاکی کردۆتەوە، هاوکات، کارئاسانی بۆ چالاکییە ناسەقامگیرییەکانی ئێران لە ناوچەکەدا دەکات. بێجگە لەمە، ڕووسیا چەندین ساڵ بوو دەست و هاوبەشێکی نزیکی ئیسرائیل بوو، بەڵام لە دوای هێرشەکەی حەماس لە ٧ی ئۆکتۆبەر بۆ سەر ئیسرائیل، لە جیاتی ئیدانەکردنی هێرشەکە، پوتین پەیوەندییەکانی لەگەڵ حەماس گەشە پێداوە. بە پێچەوانەوە، بلینکن دەڵێ کە ئێمە ماندوونەناسانە لەگەڵ هاوبەشەکانمان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەولاتریش کاردەکەین بۆ کۆتاییهێنان بە ململانێ و ئازارەکانی غەززە، بۆ دۆزینەوەی چارەسەرێکی دیپلۆماسی کە وا بکات ئیسرائیلییەکان و لوبنانییەکان بتوانن بە سەلامەتی لە هەردوو دیوی سنووردا بژین و ناوچەکە لە مەترسی شەڕێکی ناوچەیی و گەورەتر دوور بخەینەوە. لەوەش زیاتر، ئەمریکا دەیەوێت بەردەوام بێت لە کارکردن بۆ نزیکردنەوە و ئاساییکردنەوەی پەیوەندییەکان لە ناوچەکەدا، بە تایبەتی لە نێوان ئیسرائیل و سعودیە.

ئەم هەوڵانەی ئێمە و ئەوان یەکتربڕن. ئێمە پێمان وایە، بلینکن ێژێ، بەبێ کۆتایی هاتنی شەڕی غەززە و ڕێگایەکی باوەڕپێکراو بۆ بەدەوڵەتبوونی فەلەستین کە ئاوات و خواستە ڕەواکانی

فەلەستینییەکان و پەداویستییە ئەمنییەکانی ئیسرائیل دابین بکات، ئاساییکردنەوە و ئاشتی ناتوانێت بەرەو پێشەوە بچێت. بەڵام ئەگەر ئەم هەوڵانەی ئەمە سەربکەون، ئاشتی و ئاساییکردنەوەی پەیوەندییەکانی نێوان وڵاتانی عەرەب و ئیسرائیل بەرەوپێش بچێت. ئەوکات ئیسرائیل دەبێتە بەشێک لە ژێرخانی ئەمنی ناوچەکە و دەرفەتە ئابوورییەکان لە سەرانسەری ناوچەکەدا گەشە دەکەن و ئێران و بریکارەکانی گۆشەگیر و پەراوێز دەخرێن. سەرەتاکانی ئەم جۆرە پەیوەندییە چەند ساڵێک لە ڕێگەی پەیماننامەی ئەبراهام و ڕێککەوتنەکانی پێش ئەو بناغەیان دانرابوو. یەکێک لە دەرکەوتەکانی ئەم ڕاستییە هاوکارییەکانی وڵاتانی عەرەبی بوو لە مانگی نیسانی ئەم ساڵ کاتێک ئێران هێرشی مووشەکی کردە سەر ئیسرئیل، وڵاتانی عەرەبی بەشداربوون لە شکستپێهێنانی هێرشەکان.

لە کۆتاییدا، بلینکن دەڵێت، من وەک وەزیری دەرەوە سیاسەت (politic) ناکەم؛ بەڵکو من پۆلیسی (policy) جێ بەجێ دەکەم. پۆلیسی پەیوەندی بە بژاردنەکانەوە هەیە. هەر لە ڕۆژی یەکەمیشەوە بایدن و هاریس بژاردەیەکی ڕاستیان هەڵبژارد کە بنەمای لەسەر ئەوە دانابوو کە لە جیهانێکی پێکەبەکە و پڕتەنگژەدا، ئەمریکا ناتوانێت بە تەنیا بەسەر تەحەداکان و گرفتەکاندا سەرکەوێت، ئەمە ڕێک پێچەوانەی دیدی ترەمپ بوو، کە گۆشەگیریی هەڵبژاردبوو. بۆیە، ئەمریکا پێی وایە، ئەگەر بیەوێت بەرژەوەندییەکان و ئاسایشی خۆی بپارێزێت و دەرفەت بە گەلەکەی بخوڵقێنێت، ئەوا دەبێت لەگەڵ ئەو کەس و لایەنانەدا بوەستێت کە پشکیان هەیە و حەز بە جیهانێکی ئازاد و کراوە و سەقامگیر و خۆشگوزەران دەکەن و بەگژ ئەو کەس و لایەنانەشدا بچێتەوە کە هەڕەشەن لەسەر ئەو جیهانە و سیستەمە نێودەوڵەتییەکەی.

بە خوێندنەوەی ئەم تێگەیشتن و دیدەی ئەمریکا، ئەمە باشتر لەوە دەگەین کە بۆچی، یەکەم، ئەمریکا بەدەنگە لە پەڕوباڵکردنی پرۆکسییەکانی ئێران لەلایەن ئیسرائیل-ەوە لە ساڵی ڕابردوودا، هەر لە لێدانی حەماس-ەوە بگرە تا دەگاتە هێرشەکانی بۆ سەر حیزبوڵا و باشووری لوبنان. دووەم، ئەمریکا وای دەبینێت کە ڕووسیا، لە دیدی ئەوان شەیتانە گەورەکە، مادام لە شەڕێکدا گلاوە کە تا تەواو لاوازبوونی ناهێڵن لێی دەرباز بێت، بەمەش ئەمریکییەکان پێدەچێت خەمی ڕووسیا-یان بە تێوەگلانی لە شەڕ لە ئۆکرانیا لە کۆڵ خۆیان کردبێتەوە. ئەوەی دەمێنێتەوە کوریای باکوور-ە، کە ئێستا نیازیان نییە خۆیانی پێوە سەرقاڵ بکەن چونکە هەڕەشەیەکی جددی نییە لەسەر ئەمریکا ڕاستەوخۆ، جگە لەوەی جار جار دوو هاوپەیمانی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی ئاسیا، ژاپۆن و کۆریای باشوور، ناڕەحەت دەکات بە

تاقیکردنەوەی چەند مووشەکێک. لە پەیوەند بە چین-یش، بەخوێندنەوەی قسەکانی بلینکن، ئەوە ئەمریکا پێی وایە دەکرێت سیاسەتی ڕووبەڕوونەبوونەوە لەگەڵیدا پەیڕەو بکات چونکە، ئەوان پێیانوایە کە بەرژەوەندییەکانی چین ئێجگار گەورەن لە بازرگانی لەگەڵ ئەمریکا و ڕۆژاوا، بۆیە دەکرێت چین بێتەوە هۆشی خۆی و لە ڕووسیا دووریش نەکەوێتەوە ئەوە وەک ئێستا پشتیوانی لێ نەکات.

بەڵام پرسە هەنووکەییەکە ئێران-ە کە دەبێت مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت. ئەمەش بۆ ئێران لە هەر سێ وڵاتەکەی دیکە ئاسانترە و هەنوکەیيترە لەبەر دوو هۆکار: یەکەم، ئێران بێهێزترینی ئەو چوار دەوڵەتەیە بۆی□ ل□□دانی لە هەمووان بێ گرفترە، هەم لەبەر ئەوەی وەک گوتم خاڵە لاوازەکەیە (the weakest link)، هەم لەبەر ئەوەی کە چەکی ئەتۆمی نییە. دووەم، ب□ ل□□دانی ئێران، ئەمریکا زۆر پ□□ویستی بە خۆ سەرقاڵکردن نییە چونکە ئیسرائیل دەتوانێت ئەو کارەی بۆ بکات و هەرزان لەسەر ئەمریکا بوەستێت.

بۆیە من پێموایە کە ئەگەری لێدانی ئێران لەم ڕۆژانە زۆرە بەڵام نەک بە مەبەستی ڕووخانی ڕژێم وەک ئیسرائیل حەزدەکات بەڵکو بۆ لاوازترکردنی ڕژێمی ئێران لەلایەک و ڕێگریکردن لە بەدەستهینانی چەکی ئەتۆمی ئەویش بە تەقاندنەوەی ڕیئەکتەرە ئەتۆمییەکانی، وەک ئەوەی ئەمریکییەکان دەیانەوێت. ئەم دوو دیدە جیایە، دیدێک کە بنەماکەی لەسەر ڕووخانی ڕژێم داناوە، کە ستراتیجی ئیسرائیل-ە، لەگەڵ دیدی ئەمریکییەکان، کە لاوازترکردنی ئێران و نینۆککردن و پەڕوباڵکردنیەتی، هۆکاری هەرە سەرەکی دواخستنی لێدانی ئێران-ە لە چەند ساڵی ڕابردوودا. داخۆ کەی سازانێک لەسەر ئەم دوو دیدە دەکرێت ئەوە تەنیا کات پێمان دەڵێت، بەڵام من پێموایە زۆری پێناچێت، بەڵام دیدی کامیان زاڵ دەبێت ئەوەش مەعلوم نییە، بەڵام من پێموایە کە دیدی ئەمریکا ئەگەری زیاتر□، و□□و لەوانەیە زۆربەی کورد حەز بە سەرکەوتنی دیدی ئیسرائیل بکەن.

وەرگێڕان بۆ جنۆک□!.. س□□□دیق

سەعید ڕواندزی

ئەستەمترین بواری وەرگێڕان شیعر نییە، بەڵکو فەلسەفە و هزرە، چونکە ئەم بابەتانە، وەرای ئەوەی لە ڕووی نووسینەوە فۆڕمەکی قوڕس و ئاڵۆزیان هەیە، هاوکات هەموو هاو واتایەکیان لە زمانی کوردی نییە. بۆیە گەر سەرنج بدەین، دەبینین کە وەڕگێڕێ هەرە بە توانا و ئەزموونداریەکانی ئەمە ئەوەندەی کتێبی ئەدەبی، سیاسی و مێژوویی وەردەگێڕن، ناچن بەلای بابەتی هزرییەوە، چونکە بابەتە هزرییەکان لە ڕووی زمان، چەمك و زاراوەسازیی، بە ئاسانی وەرناگێڕدرێنە سەر زمانی کوردی و تەنانەت گەلێك زاراوەی هزری هەیە، تەنها بە زمانە ئۆرگیناڵەکەی خۆی مانا دەدات و ئەگەر بکرێتە کوردی یان زمانێکی دیکە، ئەو مانا ڕاستەقینەی ناگەیەنێت کە لە ڕووی فەرهەنگییەوە هەیەتی بە تایبەتیش لە زمانی ئینگلیزیدا. بۆیە دەبێ وشەکە وەکو خۆی بنووسرێتەوە، بۆ نموونە وەك زاراوەی (پراگماتیزم). لە کاتێکدا وەرگێڕە بە تواناو دیارەکانی ئەمە، زۆر بە کەمی خۆیان لە قەرەی وەرگێڕانی کتێبی هزری دەدەن، لە بەرانبەر ئەمەدا، گەنجێك کە تازە ڕووی لە هەندەران کردووەو دوو سێ ساڵێکە لە وڵاتێکدا گیرساوەتەوە، دێت کتێب لە زمانی هۆڵەندی، ئەڵمانی، دانمارکی وەردەگێڕێت، بە بێ ئەوەی لە ڕووی بابەت و ناوەڕۆکەوە، ئەو وەرگێڕانە نا هونەریی و بێ مانایانە، واتایەك بگەیەنێت، یاخود ناوەڕۆکی کتێبەکە ئاشنای خوێنەران بکات. من لێرەدا، نموونەی کتێبێکی لەو شێوەیە دێنمەوە بە ناوی (مارکسیزم، ڕیتمەکان و شەقامەکان و شارەکان) کە (پێشرەوە محمەد) ناوێك وەریگێڕاوە. ئەم کتێبە، بە زمانێك وەرگێڕدراوە، مەگەر بە ناو وەرگێڕ خۆی بزانێت چی وەرگێڕاوە و تێی بگات، وەك ئەوەی دەگوترێت ماڵی قەڵپ سەر بە ساحێبیەتی. ئەم بە ناو وەرگێڕە، لە لاپەڕەی (53) ی کتێبەکەدا نووسیویەتی:

(پێدەچێت خەسڵەتی مێژوویی لە مەدیترانە زیاتر لە هەر شوێنیەکی دیکە ماوەتەوە، ئەمە تێنزێکە لەقیفرە و ریگەلییە بە وشیارییەوە قسەیان لە سەر کردووە، وەك بەڵێت دەسەڵاتێکی بەرهەڵستی سەرسەختانە خۆی لە ڕیتمە ژینکردووەکانی ڕۆژانە و ڕێکخستن و ئۆرگانێزەکردنی زەمەن ڕزگار دەکات، لە ناوچەی مەدیترانەدا، هەر جۆرە چوون یەکەتتیەك ڕەت دەکرێتەوە، لە درێژ ماوەدا فرەیی دەیباتەوە. ڕیتم شیکاریی کە لە سەر بنەمایەکی دروست دامەزرابێت، بە شێوەیەکی داهێنەرانە بە کار بهێنرێت، دەتوانێت بە باشی شیکردنەوە بۆ ئەم مەسەلەیە بکات) سەرەتا سەرنج لە هەردوو کرداری

پێ دەچێت و ماوەتەوە بدەن! لە سادەترین پێناسەدا، ئەمە وەرگێڕان نییە، بەڵکو گاڵتەکردنە بە وەرگێڕان و شکاندنی شکۆی پیرۆزی زمانی کوردی و بەرهەمی هزری مارکسیزمە. جگەی سەرنجە، وەرگێڕە هەر بە تواناکانی ئەمە بەرهەمی مارکسیزم وەرنەگێڕن، کەچی گەنجێك کە چوار پێنج ساڵەکە لە ئەڵمانیا دەژیت، بوێری ئەوەی هەبێت وەرگێڕان بە ئەم بەرهەمانە، بەو زمانە نا هونەری و سەقەتە و ناشیرینە بە کوردی بکات، تەنها بۆ ئەوەی وەك وەرگێڕێك بناسرێت و بە داخەوە دەزگاکانی ئێمەش چونکە دەزانن بەرهەمی وەرگێڕدراو خوێنەری زۆرە، ئیدی لە پێناو بەرژەوەندی و دەسکەوتی ماددی خۆیان، سوود لەو کەلێنە دەبینن، چش لەوەی زمانی کوردی تێکدەچێت یان نا ! هەر پەیوەست بە وەرگێڕانی بابەتی هزری و فەلسەفی، نموونە بە کتێبێکی دیکە دێنینەوە. کە ئەویش کتێبی (ژیان هەمووی چارەسەرکردنی کێشەیە) کە (کارل پۆپەر) نووسیویەتی و بادینان محمەد وەریگێڕاوە. هەر خوێنەرێك ئەو کتێبە بخوێنێتەوە، نازانێت پۆپەر دەیەوێت چی بڵێت؟ گرفتەکە ئەمە نییە، تێناگەین باس و بابەتەکانی لەو کتێبەدا هەن بە زمانی کوردی مانای چی دەگەیەنن، چونکە ئەوەندە بە ناڕوونی و ناهونەرییانە وەرگێڕدراون. پێنجا لاپەڕەی سەرەتای ئەم کتێبە، وەك ئەوە وایە وەرگێڕانەکە بە جنەکەکان بێت ! لێرەدا پەڕەگرافێك وەك نموونەی وەرگێڕدراوی ئەو کتێبە دێنینەوە کە ئەویش لەلاپەڕە (154) نووسیویەتی ە لەوەش زیاتر تیۆری ڕەسەنێتی ئەندامە قورسەکان لە تەقینەوەکانی ئەستێرەکان، جۆری دووەمی جەبری پێش دانراو یان سازانەکی پێشتر دامەزراو دادەهێنن چونکە بریتییە لەو جەختکردنەوەیەی کە پێی وایە هێز کێشکراوەکان وا دەردەکەوێت لە هەموویان لاوازتر بێت و تا ئەستا پەیوەندی لەگەڵ هێزە ناوەکی و کارە موگناتیسیەکان نەبێتن لە ئەنجامی کەڵەکەبوونی زۆری هایدرۆجین دەتوانن زۆر بە هێز ین بۆ ئەوەی زاڵبن بە سەر لەك دوورکەوتنەوە کارەبایەکان وایان لێ بکەن بە هەی چاڵاکی هێزە ناوەکییەکان بتوێنەوە) گومان دەکەم، وەرگێڕەکە خۆشی لەو وەرگێڕانە و ئەو پەڕەگرافە بگات، کە پۆپەر باسی چی دەکات و مەبەستی چییە. وەرگێران بە ئەوەیە ئەو زمانەی بەی وەرگێڕدراوە، خوێنەرەکانی لە ناوەرۆك و گوتاری بابەتەکان بگەن. ڕەنگە خوێنەرانێك، ئەم تێنەگەیشتنەی ئەمە، بە ئاستی هوشیاریی و خوێنەوەی ئەمە بگەڕێننەوە، بەڵام گەر خۆیان کتێبەکان بخوێننەوە، دەنیام بەچوونەکی دیکەیان دەبێت. چۆن دەبێت کەسێك کتێبی فەیلەسوفانی دنیا وەربگێڕێت، کە لە نێو خوێنەرەکانی نەتەوەکەی خۆشی وەك وەرگێڕ نەناسراوە و بەرهەمی نییە؟ ئەم گێڕەلاوژەیە لە

هیچ وڵاتێکی دنیا هەیە ؟ زۆربەی ئەو وەرگێڕانەی لە زمانانی دیکەی جیهان بە کوردی دەکرێن، لە زمانی دووەم و سێیەمەوە دەکرێن، لە کاتێکدا وەرگێڕان ئەگەر لە زمانی یەکەمەوە نەبێت، نە برێفێکتە، نە جێی بڕوا، چونکە لەو کاتانەدا ئەگەری دەستکاری و گۆڕانکاریی هەیە و ئەمەش دەچێتە خانەی ناپاکی وەرگێڕانەوە. جێگەی داخە کە زۆربەی هەرە زۆری وەرگێڕەکانی ئێمە، لە ئاستی فەرهەنگی و نەتەوەیی و نیشتمانی، بەرهەمی نووسەرانی نەتەوەکەی خۆیانەوە هەست بەبەرپرسیارێتی ناکەن و ڕۆڵی نەتەوەییانەی خۆیان وەك وەرگێڕ، لە ئاستی زمان و بەرهەمی نەتەوەیی خۆیان نابینن. ئەوان ئامادەن کتێبی نەناسراوترین نووسەری دنیا، بە ماناترین شیعر و ڕۆمان وەربگێڕنە سەر زمانی کوردی، بەڵام بای ئەوە ڕوحی خۆبەخشیان تێدا نییە، یەك شیعر و چیرۆك، یەك بابەتی فۆلکلۆری، مێژوو، حیکایەت و داستانێکی میللی کوردی وەربگێڕنە سەر زمانەکانی دیکەی دنیا. هیوا قادر بە تەنها، لە دەزگای جەمال عیرفان، تەنها لە ماوەی سێ ساڵدا، یانزە ڕۆمانی لە زمانی سویدی بە کوردی وەرگێڕاوە، هەر ئەو وەرگێڕە، لە دەزگای سەردەمیش هەر لەماوەی ئەو سێ ساڵەدا واتا (2021 _2024) چەندین ڕۆمانی لە زمانی سویدی وەرگێڕاون. ئەرك نەبێ با ئەو وەرگێڕە ناوی یەك نووسەری سویدیمان پێ بڵێت کە نەك یەك کتێب، بەڵکو یەك دێڕی نووسەرێکی کوردیشی لە ماوەی دە ساڵی ڕابردوودا وەرگێڕابێت با ناوی دەزگایەکی چاپ و وەرگێڕێکی سویدیمان پێ بڵێت کە لە سوید لە ماوەی نەك سێ ساڵ، بەڵکو سی ساڵیش، پێنج کتێبی نووسەرێکی کوردی کردبێتە سویدی . ئایا بەرهەمی نووسەرانی کورد شیاوی ئەوە نییە وەربگێڕدرێنە سەر زمانەکانی دیکەی دنیا ؟ ئەم گێژەلاوژە و بێ بەرنامەیە لە کوێ هەیە؟ ئێمە لە هەر وڵاتێکی دنیا بێت، لێپرسینەوەی فەرهەنگی لەگەڵ وەرگێڕەکان دەکرێت و دەخرێنە بەردەم ئەو پرسیارەی کە تۆ چیت لە زمانی نەتەوەیی خۆت بۆ زمانەکانی دیکەی دنیا وەرگێڕاوە؟ چەند بەرهەمی نووسەران و ئەدیبی نەتەوەکەی خۆت بە دنیا ناساندووە ؟ چەند مێژوو، لاپەڕەی تێکۆشانی گەلەکەت، فەرهەنگ و زمانی نەتەوەکەت بە دنیا ناساندووە؟ مەگەر هیچ نەتەوەیەك لە دنیادا، بە قەد ئێمەی کورد پێویستیان بەوە هەیە بەرهەمەکانیان وەربگێڕدرێن؟!

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی هەولێر ژمارە (4147) لە 8/9/2024 بڵاوکراوەتەوە.

تاوانی نازییەکانی ئەڵمانیا لە رۆمانی شەترەنج دا.. ئەردەڵان عەبدوڵڵا

نۆڤلێتی شەترەنج یەکێکە لە کارە جوانەکانی رۆماننووس و نووسەری ناوداری نەمساوی شتێفان تسفایگ، ئەم نۆڤلێتەی چ لە رووی شێواز و چ لە رووی ناو□□ک□وە، مایەی گرنگی پێدانی جیهانە. نووسەر هەوڵیداوە لە رێگەی نۆڤلێتێکی بچووکەوە، باسی گەورەترین تاوانی نازییەکان بکات کە دەرهه□ق بە گەلی جوو کردوویانە. دیارە زۆر باسی چەتەگەریی و بەربەریەتی رژێمی ئەڵمانیا لە جەنگی دووەمی جیهانی کراوە، چۆن بە دڕندەترین شێوە پەلاماری گەلان و نەتەوەکانی ئەوروپایان داوە، بەڵام ئەم نۆڤلێتە باسی لایەنێکی تری ئەو تاوانانە دەکات و دیوێکی ناشیرین و دژە مرۆیی تری ئەم رژێمەمان پیشان دەدات.

ناو□□کی نۆڤلێتەکە

میرکۆ چینتۆڤیج کوڕی بەلەوانێکی هەژارە، گوندەکەیان، گوندێکی دوورە دەستە لەسەر رووباری دانۆب لە یۆگۆسلاڤیای پێشوو. لە تەمەنی 12 ساڵیدا باوکی دەمرێت، دواتر قەشەی گوندەکە، ئەرکی بەخێوکردن و پەروەردەکردنی دەگرێتە ئەستۆ، میرکۆ خوێندکارێکی تەمبەڵ بوو، بۆیە بە ناچاری قەشەکە لە ماڵەوە هەوڵ دەدات فێری خوێندنی بکات. هەوڵی زۆری لەگەڵ دەدات تاوەکو پیت و ژمارەکانی فێر بکات، بەڵام بێسوودە، مێشکی کوڕەکە هیچ وەرناگرێت. راستە منداڵێکی ئارام و بێدەنگ بوو، بەڵام هەتا بڵێیت تەمبەڵ بوو، هەتاوەکو کارێکیان پێ نەکردایە، هیچی نەدەکرد، ئەمەش قەشەکەی نیگەران و خەمبار کردووە. هەمووکاتێک قەشەکە لەگەڵ هاوڕێیەکی شەوانە یاریی شەترەنج دەکەن، میرکۆش بەبێ دەنگی بە دیاریانەوە دادەنیشێت.

شەوێکیان قەشەکە لەگەڵ هاوڕێکەیدا یاری دەکەن، لەپڕ بۆ مەراسیمی مەرگی ژنێک بانگدەکرێت، هاوڕێکەی خەریکە بڕوات، بەڵام سەیری میرکۆ دەکات، بەو پەڕی جدیەتەوە سەیری شەترەنجەکە دەکات، ئەویش

پ□یدا□□□ت، دەزانیت یاری بکەیت؟ ئەویش سەری بۆدەلەقێنێت. دواتر کە یاری دەکەن، بەرچووی میرکۆ دەردەکەوێت. ئەمەش دەبێتە موژدەیەکی گەورە بۆ ژیانی ئ□م ه□ردمنداڵە، ئیتر قەشەکە کە دەگەڕێتەوە، باسی زیرەکی میرکۆ، بۆ هاوڕێکەی دەکات. دواتر دەیبەن بۆ شارۆچکەکە و لەوێ لەگەڵ کۆمەڵێک یاریزانی بەهێزی شارۆچکەکە یاری دەکات و لە هەموویان دەباتی□و□، لێرەشەوە ئیتر بەرچووی ئ□م ه□ردمنداڵە دەردەکەوێت و لە ماوەیەکی ئێجگار کورتدا ناوبانگی هەموو یۆگۆسلاڤیا و دواتری جیهانیش دەگرێتەوەو دەبێتە بەهێزترین و بەناوبانگترین یاریزانی شەترەج لە هەموو جیهاندا.

هەتاوەکو شەوێکیان لەسەر کەشتیەک کە لە نیویۆرکەوە بەرەو بۆینس ئایریس دەڕوات، کۆمەڵێک کەس دەناسێت و یاریان لەگەڵدا دەکات، یەکێکیش لەوانە: بەڕێز «ب» کە خەڵکی ڤییەننایە و پارێزەرێکە، لە بنەماڵەیەکی ناوداری جووی نەمساوییە، بەڵام بە داگیرکردنی نەمسا لەلایەن ئەڵمانیاوە، ئیتر ژیانی ئەم پارێزەرە گەنجە دەبێتە دۆزەخ و دەستگیر دەکرێت.

لە زاری بەڕێز «ب» ەوە دەڵێت:

«من لەگەڵ کۆمەڵێکی دیکە نەبووم کە تۆڵە لە جەستە و رۆحیان دەکرایەوە، بەڵکو لەگەڵ کۆمەڵێکی دیکە بوو، ئەو گرووپەی نازیەکان چاویان لە دەرهێنانی پارەو زانیاریی گرنگ بوو لێیان. بڕوانە لاپەڕە 52

ئەم پارێزەرەو کۆمەڵێک کەسی تر لە دوو ژووری میوانخانەی میترۆپۆل، کە گەورەترین میوانخانەی ڤییەنا بوو، دەستگیر دەکرێن.

لێرە بۆ ماوەیەکی زۆر بەڕێز«ب» بەتەنها دەخرێتە زیندانێکی ئینفرادییەوە، ئیتر بە تەواوەتی ژیانی تێکدەچێت، هەتاوەکو رۆژێکیان کاتێک دەچێت بۆ ژووری لێکۆڵینەوە، دەتوانێت کتێبێک بدزێت کە ئەویش کتێبی «فێربوونی شەترەنج»ە. ئیتر ئەم کتێبە ژیانی لەو بێدەنگی و بۆشاییە رزگار دەکات و دەستدەکات بە یارییکردن لەگەڵ خۆی. پاشماوەیەک هێندە یاری لەگەڵ خۆی دەکات، تووشی حاڵەتێکی دەروونی خراپ دەبێت و دەبرێت بۆ نەخۆشخانە. لێرەش پزیشکێکی باش، دەتوانێت لە چنگی نازییەکان رزگاری بکات. پاشان شەوێکیان لەسەر کەشتییەکە ئەو کەسانە دەناسێت، لەگەڵ میرکۆ دەکەونە یارییکردن. بەڵام بەهۆی باری خراپی دەروونییەوە، یارییەکە بە میرکۆ د□د□□ن□ت، ئەمەش کۆتایی نۆڤلێتەکەیە.

بابەتە گرنگەکانی ناو ڕۆمانەکە

ئەم ڕۆمانە باسی کۆمەڵێک بابەتی گرنگ دەکات لە پێش هەموویانە: (چەتەگەریی و دڕندەیی ڕژێمی نازی ئەڵمانیا، شێوازی کوشتن و ئازاردانی خەڵکی بێتاوان بەتایبەتی جووەکان.) بەڵام لە هەموویان گرنگتر باسی « شەترەنج، زیندانی ئینفرادی» پانتایی گەورەی ڕۆمانەکە پێکدەهێنن.

شەترەنج

هەر لە ناوی ڕۆمانەکەوە هەست بەوە دەکەین یاری» شەترەنج» پانتایی گەورە لەم ڕۆمانەدا داگیر دەکات، لە چەندین شوێندا، باسی شەترەنج و یاسا و ڕێساکانی ئەم یارییە گرنگە دەکات.

-شەترەنج تاکە یارییە بەسەر ستەمی چانسدا سەردەکەوێت و خەڵاتەکەی تەنیا دەبەخشێتە ڕادەی ژیری مرۆڤ، یان باشترە بڵێین بە جۆرێکی دیارییکرا و لە بەهرەو زیرەکی. بڕوانە لاپەڕەی 23

شەترەنج تاکە یارییە کەسەر بە هەموو گەلان و هەموو سەردەکەمانە، کەس نازانێت ئەو خوداوەندە کێیە کە بەخشیویەتی بە جیهان. بڕوانە لاپەڕەی 23

زیندانی ئینفرادی

لەپەنا شەترەنجدا، زیندان بەتایبەتی زیندانی ئینفرادی، پانتایی گەورە لەم ڕۆمانە داگیر دەکات، نووسەر زۆر شارەزایانە توانیویەتی وەسفێکی گشتگیری ئەو زیندانانە بکات، کە دەخرێنە زیندانی ئینفرادییەوە.

-هیچ شتێک نییە بیکەین، هیچ شتێک نییە سەیری بکەین، هیچ شتێک نییە گوێی لێ بگرین، جگە لە بۆشاییەکی سەرگێژکەر هیچ شتێک نییە لە دەوروبەرمان، بێووچان بە ژوورەکەدا دەسووڕاینەوە، بەردەوام لە بیرکردنەوەدا بووین. بڕوانە لاپەڕەی 52

هیچ شتێک نەبوو ئەوەی هەبوو عەدەم بوو لە باڵاترین فۆرمی خۆیدا. بڕوانە لاپەڕەی 58

دوا قسە

بەدڵنیاییەوە ئەم نۆڤلێتە یەکێکە لە کارە جوان و ناسراوەکانی ئەم نووسەرە ناسراوەی نەمسا و جیهان، ئەوە مایەی دەستخۆشییە، کە

ناوەندی رۆمان کۆمەڵێک بەرھەمی ئەم کەڵە نووسەرەیان کردووە بە کوردی، هیوادارم لە داهاتوودا بتوانم ن□قل□تێک یان بەرھەمێکی ئەم کەڵە نووسەر بکەم بە کوردی.

چیرۆك/ درەختێكی بێ ڕەگ.. نیکۆلای خایتۆڤ.. و: نەژاد عزیز سورمێ

لێم دەپرسی ناوت چییە؟ سوپاست دەکەم! ساڵێکی تەواوم لەم شارەدا بەسەر برد، ھەموو ڕۆژێ لەسەر ئەم جێیە دادەنیشم، تا ئەو سەعاتەی کەسێك لێی نەپرسیوم»ناوت چییە؟«.. ھەرگیز، تۆ یەکەمین کەسی.. بۆیە سوپاست دەکەم، خوا لەسەر بەدەنێکی ساغ ڕاوەستاوتان بکا، هیواداریشم نەگەیە ئەو ڕادەیەی منی گەیشتوومەتێ.
ئایا برسیم؟ تینووم؟ نەخێر، تەماشای ڕووی دەرەوەم بکە بێ عەیبم دەبینی. کچەکەم شووی کردووە و لە گوندیدا دەژی. منداڵەکەی لەو پەڕی تەندروستی دایە، مێردی سەرۆکە… کوڕەکەم لە وەزارەتێدا پێی دەڵێن گەورەی ئەندازیاران شایەدنامەیێکی بە قەوارەی چەرچەفێ ھەیە، ئۆتۆمبیل دەیباتە سەر ئیش و ئۆتۆمبیل دەیھێنێتەوە، ژنەکەی پزیشك و فەرمانبەرە و مووچە وەردەگرێ، لە حەوزێکی فەخفووری بۆرسلانیش دە ئاوێ دەکەون، خواردنم ئەمما خواردن، جێ و بالنگانیشم ئەمما جێ و بالنگان، لەگەڵ ئەوەشدا حاڵم لە ماڵێدا حاڵ نییە، تا بڵێی خەراپە، بەڵام چار چییە؟ لێی دەکشێمەوە، دەبنیسێم و دەتوێمەوە، نە تام لە خواردنێ دەکەم نە دەتوانم لە بیرەخەوێ ڕابچم، سەرەڕای ئەوەش گەلەك خەڵەت و پەڵەتم لە مێشکدا دەخوڵێنەوە کەسێ نابینم بۆی بگێڕمەوە..
بیگێڕمەوە؟ کەواتە پێم دەڵێن دەبەنگە و بەڵکو شێتیش، سەیرێکی ئەم نموونەیە بکە: شتێکی سادە و ساکار (ماست). بە کیرچی کوڕم وت: کوڕم کیرچ لێم گەڕێ بابچم ماست بکرم، لێم گەڕێ تاکو ڕابێم وەك ئینسانێك کە خەڵکی دەبینێ و دەیبینن، کە بانگی دەکەن فێنك دەبێتەوە، مەگەر وانییە؟ وەڵامی دایەوە: —— ناچی. لەوانەیە ئاگات لە خۆ ببڕێ ئۆتۆمبیلێ شتێ خۆت پی دادا، ئەو وەختە کێ قوڕ

بەسەری خۆی دەکا،(من). وەك وتم لە ماڵەوە دانیشە و چی بە چاك
دەزانی ئەوەی بكە!
جا لە ماڵەوە چ دەكەم، ماڵێكی گەورە ئەسپی تیا تاودە، پانسیۆنێكی تەواوە، ڕێك و پێك لە ژوورەوە ڕازاندراوەتەوە، هەموو شتێكی تێدایە، مافور لە پاڵ مافورییە تا لە ڕۆیشتنا ساتمە نەبەی، عاردە دارینەكەی لووس و خلیسكانە هەر لەسەری بجوولێیتەوە دەكەوی. ـــ لە ژوورەوە پاڵ كەوە ـــ، كوڕەكەم دەڵێ لە ژوورەوە پاڵ كەوە، بژی، بخۆ، بخۆرەوە و بیر لە هیچ مەكەرەوە!! ئەی هاوار! چۆن بژیم؟ لەگەڵ كێ؟ لەگەڵ مێز؟ یا لەگەڵ سندووقی نوینان؟! ئەو خۆی و ژنەكەی ئێواران نەبێ نایەنەوە، لەگەڵ گەردی بەیانیشدا وەدەر دەكەون كە دەشگەڕێنەوە لە پاڵ یەكدی ڕوو بە سندوقەكەی شەیتان دادەنیشن فلیمێ ببینن، كە وەختی نووستنێش دادێ پێكەوە پێم دەڵێن هەستە.. شەو باش، شەوت باش خواحافیز، شەوێكی خۆش.. ئا بەو جۆرە وشانە ساڵێك و ـــ ئەوەندەیە پێك دەگەین و لێك جودا دەبینەوە، تەنانەت كە منداڵەكەیان لە ماڵەوە بێ چاكترە، یاری لەگەڵ دەكەم، چاوەدێری دەكەم، بەمەیش تەمم لەسەری پەرت دەبێ بەڵام بووكە چۆلیەكەم ـــ خوای لێ ڕازی بێ ـــ لە باخچەی منداڵانی داناوە، ئیتر هەفتەی جارێك نەبێ نایبینم.. هەموو یەك ش□ممووما نێ. دەزانی بۆ چی ناردوویەتیە باخچەی منداڵان؟ تاكو وشە و قسەی دێهاتم لێ فێر نەبێ، تا زمانی لەنگ نەبێ كەمن بە شێوەی گوندی لەگەڵی دەدوێم. لەو باو□□دای بازێ جنێوو منێوم فێر كرد بێ؟ نەخێر، تەنها لە پێش ئەو قسەیێكم لەگەڵ كرد لە باتی ئەوەی بڵێم (دار) پێم وت (شووڵ).. منیش مەبەستم لە دارێكی باریكەلە بوو كە بۆ لێدان بە كاری دەهێنین، ئێمە لە گوندی پێی دەڵێین(شووڵ)، لەبەر ئەوەی باریكەلەیە و لە كاتی لێدان دەچەمێتەوە، لە دەستی نەوەكەم نابوو ئەسپەكەی پێ لێ خوڕێ، وتم: ـــ ها كوڕم ئەو شووڵەی بگرە بەر نەبیتەوە دایكی قیژاندی: ـــ ئەو شووڵە چییە؟ ب□ ن□□ت وت (دار)؟ تۆ بەم جۆرە وشانە زمانەكەی تێك دەدەی..!
ـــ: ئنجا بووكێ چی تێدایە، منداڵەكە ئەم جۆرە وشانەیش فێر دەبێ ـــ(دار) بە ئەستوورەكەی دەڵێن، بەڵام باریكەكە پێی دەڵین (شووڵ)، ئەویش هەر لە دارەوە وەرگیراوە، لێی گەڕێ بافری ببر لەوانەیە پێویستی پێ بێ.
ـــ: نابێتە شوان تا پێویستی بە(شووڵ)ی تۆ هەبێ، كە دەگاتە ئەوەی خوێندنی دواناوەندیش تەواو دەكا زمان فێر دەبێ، ئەو كات بڕیاری پێویست دەدا.. بە هەر حاڵێ بێ، پێویستی بە (شووڵ)ی تۆ نابێ. هەر بە هۆی ئەم شووڵەیشەوە بوو
نێردرایە باخچەی منداڵان! بە مێردەكەیم وت: چاكتر وایە، من

بگەڕێمەوە لادێ، منـــداڵەکەش بێتەوە مـــاڵێ. بەڵـــام ئەو کـــارەکەی بڕاندەوە و وتی: ـــــ: هەرگیز! گەڕانەوە نییە.. دەگەڕێیەوە بەتەنێ بژی، تا بکەومە بەر زاروزمانی خەڵکی لادێ! (ناتوانێ بابی بەخێو بکا).. لێرە پاڵ دەوە، بخۆو بخۆرەوە و بیر لە هیچ مەکەرەوە. بخۆ! بەڵام ئاخر نە چێشتی گەرمکراوەی ناو قووتووم پێ خۆش نییە، ئەوەی لە قووتوو ئاخنراوە، ک□ بابی ناو قووتوو هەموو شتێك قووتوو کراوە، قووتوو دەکەنەوە و خواردن تێ دەکەن لە هەموو ئیشانیش وێرانتر بووکەکەم تیژاوێی بەسەر دادەکا.. کە چووە ئەڵەمانیا، دیتی لەوێ هەموو شتێك بە تیژاوێ دەخۆن، ئەویش هەستا ئامێرێکی ئامادە کردنی کڕی هەر تەواو دەبێ دروستی دەکاتەوە وەك ب□□□ی قەت تەواو نابێ، گۆشتی گوێلەکە، گۆشتی بەراز، شێخ مەحشی هەمووی تیژاوی لەگەڵ دایە، نە دەتوانی چەشنی ئەو دانە بناسییەوه دەیخۆی، نە دەشتوانی نەیخۆی! ژنەکە تەبیات تیژ و مزوڕە مۆنج دادەگرێ.. جارێکیان بە (کیرچ)م وت: ـــــ: دەبێ ئەو تیژاوەی لە بێن بەری! ـــــ: بۆ؟

ـــــ: چونکە سەبارەت بەوەوە گەدەم ئازارم دەدا..

ـــــ: ڕاست دەکەی، ئەمەش مانای وایە کە تۆ تووشی قورحە بوویت بەیانی دەتبەم معایەنەت دەکەم. ئەگەر تووشی بووبی دەیبڕن. ـــــ: بمبە! بمبە بەڵکـو بمبڕن.. چـی دەبێ بـاببێ، بـا بمبڕن بـا سـکم هەڵدڕن، بەڵام با لە تیژاوێم ڕزگار بکەن، جارێکیان حەزم چووە ئەوەی نەختێ سیر و خوێ بکوتم و لەگەڵ سرکە خۆراکێکی ئینسانی بخۆم، ئەو ژەمە وەك دەرمـانی یەکسـاتە بـوو بۆم لە دوای تیـژاوی بەڕێز، دووبارە و سێ بارەم کردەوە، بەڵام جارێ بەسەهوو چووم لە بیرم چوو پەنجەرەکان بکەمەوە، دیار بوو دکتۆرەش بۆنی سیری کرد بوو، وتی: ـــ بۆنی چ کەلاشێکە ئەم بۆنە؟ نەمتوانی درۆ بکەم، پێم وت: سیر. ـــــ: جا سیر لێرە چی دەکرد؟ ـــــ: ئۆ.. وەڵڵاهی چیت لێ بشارمەوە جنیم و خواردم. (کوڕەکەم دەکوتم)… چ هات و هاواری نەکرد لەگەڵ ئەوەی پڕیشکیشی دەهاوێشتن، نەی قیژاند، ئەو بەو جۆرەش نییە ئەوەندە سادە بێ.. هێمن و لەسەرخۆ دەپ□یقی بەڵام بە شێوەیەك، داغی دەکردم. ـــــ: زۆرباشە! بەخوا جوانە، بەخۆ و بە کیرچی ئەم ناو ماڵەمان لە چوار قوڕنەی دونیایێ کۆکردووەتەوە، تۆش دێی بە سیری گوڵاوپژێنی دەکەی، کانتۆرەکە بۆگەنی کردووە، دارتاشێ بانگ دەکەم بیگۆڕێ، ئیتر لەمەو دوا هەرگیز ناتوانم پێشوازی له میوانان بکەم. دوای کۆششێکی زۆر ڕازیم کرد کەنتۆرەکە تێك نەشکێنێ، پێم وت: ئەمجارەش چاو لە هەڵەم بپۆشە ئیتر جارێکی تر چاوت بە سیری ناکەوێتەوە. با ئاشت بینەوە!

ئاشتی. جا بۆ ئاشتی؟! دوو جارانم بەشداری شەڕ کردووە، جاری یەکەم لە پێشەوە بووم و لە جاری دووەمیشدا لەگەڵ ئەوانەدا بووم

ئازووقەمان بە کەتیبەکە ئەوانە دەکرد، ئەوەشت پێ بڵێم لە شەڕدا، نە ترساوم و نە مردوویشم، بەڵام دەتوانم بڵێم کە مرۆڤ دەشێ بە هەی (ئاشتی) یەوە لەسەرخۆ بمرێ. مەسەلەکەت بۆ ڕوونتر دەکەمەوە:
ـــــ مرۆڤ لە ماڵێ دابنێ، وازی لێ بێنە بە کارو کاسبی، هەموو شتەکی بۆ تیژاوە دەرخوارد بدە باسی بایەی بێ بارانە بۆ بکە.. حەیاتی لێ دەبڕێ!!
بە کیرچم وت: ـــــ: کە بە کردنەوە و داخستن دەچیتە لای بناوانە، هەندێ قەدی (شەڕەبی)م بە لەگەڵ خۆت بێنە سەبەتەی پێ دروست دەکەم.
کوڕەکەم وتی: ـــــ: تۆ سەبەتەی خۆتت دروست کردووە، بە خۆت بە ڕەحەتی دانیشە و لە دوو ئەوەی بە بە چاکی دەزانی! (بەڕەحمەت) بە هەر لە دایکی دەکا، قسەیەك دەکا لێی نایەتە خوارەوە تەنانەت ئەگەر چەند ساڵێکیشی بە سەردا تێپەڕی بێ.. قسەیەکی کرد لێی پەشیمان نابێتەوە. ئەو ئەندازیارە و تەنها لە ژماران دەگا،(2) لە لای هەر دەکاتە (2)، سفریش هەر سفرە، لەوەی زیاتر قسەی ق[illegible]..
(شەو شاد، ڕاکشە بەڵکو خەوت لێ بکەوێ)! ڕاکشە بەڵام نەنووی، هەر پاڵ دەکەوم و ناکەوم هەست بە گێژی و سەرسووڕان دەکەم.
با حاڵی خۆمانت بۆ بگێڕمەوە! پێم دەڵێن، بابە بۆچی ئێمە لەگەڵ ئەوەش وەکوا لە جێگایەکی دەژین و لەسەر یەك خوانیش دەخۆین لە یەکتری غەریبین؟ ئێمە بە ڕادەیەك غەریبین لە یەکتری، کە ئەوان ڕازی نەبوون مناڵەکە بە ناوی من بکەن، چونکە ناوی من (ئیگنات)ـە و منداڵەکانیش بە(گاتیە) بانگی دەکەن، ناویان نا (کراسیمیەر).. ناوەکی نوێیە. بە باپیریتیان دەگوت (گاتیە)، بابیری باپیریشت ناوی (گاتیە) بوو، هەردووکیشیان ژیانەکی پڕ خەباتیان لەگەڵ یاخی بووەکانی (هایدەت) دا بەسەر برد، بەشداری گەلەك شەڕانیان کرد، ناوە گەیاندبووینەوە یەك و هەردووکیش بەنهێنی لایەنگیری شۆڕشگێڕەکان بوون.. ئەوەتا ئەستاش نەوەکەیان ناوی دەنرێ (کراسیمەر). با لە ناوەکە بگەڕێین، ئەوەتا باوکی وازی لە (ئگناتەن) هێناوە و بووەتە (ئیگناتیق)، تەنانەت لە دەلیلی تەلەفۆنیشدا نووسیویەتی: ئەندازیار (کیریل ئیگناتیق). زەنگی تەلەفۆن لێ دەدا هەڵێی دەگرم: ـــــ: کێتان دەوێ؟ ـــــ: هاوڕێی ئەندازیار (ئیگناتیق)! کە هاتەوە بەرەو ڕوو پێم وت: ـــــ: شەرەتی خێزانەکەم (ئگناتەق)ـە، ئەمەش لە مێژە لە دادگادا تۆمار کراوە، لەبەر خاتری ئەم خێزانەیش چوویتە زانکۆیە و ئەندازەت خوێند و وات لێ هات سواری ئۆتۆمبیل ببی، ناوەکەی ترت لە کوێدا هێنا، یا لە خێزانەکە بە بەری دەبی و لە ڕۆژنامەی ڕەسمیش بەناوی دەکەیەوە، یا ئەوەیە ناوم ناگۆڕی و بەزی لێ ناکەیەوە!
گەلەك جاران جوابی داومەتەوە، بەڵام ئەمجارە فززەی نەکرد لەگەڵ

ئەوەشدا ئازایەتی من دادی نەوەکەمی نەداو ناوی هەر بە (کراسیمەر) مایەوە. جا ئەمە سەرکەوتنێکی بچووکە، هەی گەورەتریش هەیە کە جارێکیان. وەریان چەرخاند، کونێکی ترسناکی لە هەستمدا کردەوە. ئەوە شەوە، دوو سەعات بوو بێنی تەنگ کرد بووم، لە خۆم دەپرسی: بۆچی ماڵی خۆم لە گوندی بەجێ هێشت و هاتم گۆشە گیری ئەم قەفەسە زێڕینەی بووم؟ بۆچی؟ بەڵام تۆ وەرە ئەوەی بە کوڕەکەم بڵێ، کە پێم دەڵێ: چ دەکەی لە گوندی بە تاقی تەنێ دەژی؟ چۆن دەتوانم تێی بگەیەنم، کە من لە ماڵێ دەبم لە گوندی، لە دڵێ جیهانێدا دەبم. لە بێستانێدا گەڵاس و کولەکە و پیواز و تەڕە و فەقی تر.... شتی خۆڕەی دە، شتێکی تر هاشەی دە، سەیرەم دەبەڕێنن. پێش ئەوەی بێمە ئێرە دوو بەرخم هەبوون، دوو بەرخی سپی جەربەزە، فێر ببوون کە بە ماندوویەتی دەگەڕامەوە و لە بەر دەرگا دادەنیشتم، لەشم ئارەقەی لەبەر دەڕژایی، لێم نزیك ببنەوە و بە زمان ئارەقەی بناگوێ و مل و هەرجێیەکی زمانی تێدا بسوڕابایەوە دەیان لێستەوە، لەگەڵ سوێریشی دەیان لێستەوە.. پفیان دەکرد، دەیان لێستەوە و پفیان دەکرد... وەك بڵێی بۆ خواردنی قوربانیەکی پیرۆز ئامادەم بکەن.. هەردووکم بە کوڕەکەم کوشتنەوە.. تاکو ئێستاش خۆم نەبەخشیوە، کە گوێیان لێ کرانەوەی دەرگا دەبوو، دەستیان بە باڕەباڕ دەکرد، ئماع.. ئماع..مماع... شتێکت لە بارەی دەرگاکەت بۆ دەگێڕمەوە: چوارچێوەکەی کۆنە.. بەڵام قوڕسە و لە داری مازوو دروست کراوە، کە دەکرێتەوە جیڕەی دێ، کە دایشدەخرێ سیڕەیی دێ.. هێندە جار وەك (خاتوون سەمانکە) دەچریکێنێ هێندێ جاریش دەنگێکی کەرخی لێوە دێ... کە نەختێ دونیا شێدار دەبێ دەبەڕێنن، کاتێ دەکەوینە ناو گەرمایشەوە وشك هەڵدێ و سیڕەیی تەواو لە (ئارگۆن)ی دەستی دەکا.. منیش لە سیڕەی دەرگاوە دەزانم، کەی باران دەبارێ و کەنگێ هەوا خۆش دەبێ.. تەنانەت وام لێ هاتبوو بە ئەندازیارەکەی کشتوکاڵەم دەگوت: بەسە لاوە! بەسە، چیتر ئاوێ بەبنە مەوانەوە مەنێ.. سبەینێ دەبارێ.. ئەندازیاریش وەڵامی دەدامەوە: بەڵام ئێزگە شتێکی دی دەڵێ؟! ـــ: تۆ گوێ بە ئێزگەی خۆت ڕادێرە و منیش گوێ لە ئێزگە تایبەتیەکەی خۆم دەگرم. دەشبینینەوە.. کامەیان ڕاستتر دەردەچێ؟! وەکو منیش گوتم وا دەرچوو و باران باری، لەو کاتەوە وای لێ هات سەر کارەکە دەهاتە لای من هەوای ئەمڕۆ و سبەینێم لێ بپرسێ.. ئێستاکە ئەو دەرگایە ژەنگ هەڵدەنێ.. نە کەس هەیە بیکاتەوە، نە کەسیش هەیە گوێ لە گوفتاری بگرێ، نە یاوەر و خەمڕەوێنێکیشی هەیە... نامەیەکم بۆ ئاوێ زاواکەم ناردبوو، پرسیارم لێ کرد بوو خەبەرم بداتێ داخۆ ماڵەکە، بە تایبەتیش دەرگاکە وەکو خۆیان ماون؟... ئەویش ئەم نامە کورتەی خوارەوەی بۆ ناردبوومەوە: »سڵاوت لێ بێ ئاوێ زاوا! چوومە

تەماشای دەرگاکە، ئەوا ئێستاش پێت دەڵێم: دەرگا ساغ و سەلیم هەر لەجێی خۆیدایە.. بەڵام نە وەك جاران گۆرانی دەڵێ و… نەسییڕەی دێ… بەڵكو وەك یەكێ بە ددانان جیڕە جیڕ دەكا، وەك سەگی پێكراویش نسكە نسكی دێ.. سەركار هەواڵت دەپرسێ، هەروەها خەڵكی گوندی هەموویان، لێت دەپرسن..« نامەكەم دایە دەست كوڕەكەم بیخوێنێتەوە، بەڵكو هەست بەوە بكا، كە من پێویستیم بە ماڵێیە و سووڕەی ناوك نیم بڕابم و فڕێ درابمە بیرێكی قووڵەوە.. ئایا دەزانی چی پێ وتم؟:

——: ئێوەی پیر وەك منداڵانن، بە دوای حەسانەوەی خۆتان ناگەڕێن، جا چ كەسێ هەبێ بەڕووتانا بقیژێنێ، یاخۆد یەكێ بۆتان بژەنێ! ——: ئاخ.. من ئێستاكە لەكوێم؟ بڕۆ ڕێی خۆت بگرە! ئەوا سیر و تیژاو وەك یەكیان لێ هات.. هەر چەندی نەیشتوانم قسەی لەگەڵ بكەم، ئەدی قسە لەگەڵ كێ بكەم؟! لەگەڵ ئەوەشا حەزم لە قسە كردنە بەڵام نە جێگایەكی لەبار دەبینم، نەكەسێ هەیە لەگەڵی بئاخڤێم.. دەستەی جحێڵان ل□ باخچەكە دادەنیشن و قومارێ دەكەن..تۆزێ دوور دەكەومەوە، یەكتری دەئامێز دەگرن و بەماچان دەكەونە بەر یەكتر.. تۆزێكی دی دوور دەكەومەوە منداڵ و دایكان دەبینم، ئێرە كەسێكی هاوتەمەنمی تێدا نییە، بڵێ ی لەگەڵ ڕیزێ دابن یاخود دەیانبینی گەرما تەنگی پێ هەڵچنیون؟ نازانم.. بەڵام هیچیان نابینم، لەوانەیە تووشی یەكێكیان ببم، فەرمانبەرێكی بانق.. یا هەر بۆ نموونە (باش كاتبێ)، بەڵام تۆز قاڵێ لە قسەكانیانم بەدڵ نییە.. جارێكیان لەگەڵ سەرتیپێكی خانەنشین دا پێك گەیشتین، پێم وت: ئەم ساڵ وەرزی ڕەزان باش دەبێ، باخەوانەكانیش بە درێژایی ڕۆژێ ئاو بەباخچەكانیانەوە دەنێن، كەچی ئەو باسی (لێزەر)ی بۆ دەكردم: كەهەموو شتێ دەبڕێ:

——: (لێزەر) تۆپ لە نێو دەبا.. ئەگەر زوو یا درەنگ جێگای دەگرێتەوە ئیتر تۆپ ڕەش دەبن□و□. پاشان ئەوەی گێڕایەوە، كە چۆن تۆپەكەی بەتالیۆنێكی (ئینگلۆفەڕەنكسی) لە ناو بردووە.. باسی تەقینەوەی بۆمبای گەورە گەورەیشی دەكرد، داخی ئەوەیشی بوو بە كپی سەر دەنێتەوە!! وەك بڵێی ئەوەی كرد بووی لە پەلەكووتەی دوا هەناسە زیاتر نەبووە! ئەمە باسی شەڕی بۆ دەكردم، ئەوانی دیش باسی داوو دەرمان، كەی چاك بووەتەوە و چۆن سنگیان بە مەلحەمێ شێلاوە.. یان ئەو پەڕۆكەی دینكۆفی پرۆفیسۆر بۆی داناوە بەكاری بهێنێ. یەكێكیان خەڵكی گوندی (كراسنۆ) بوو ناوی (یۆگی یان یۆرگی) بوو، ئەوەی بۆ دەگێڕامەوە، چۆن هەموو بەیانیان وەسەر و پۆڕی خۆی ڕادێ.. تاكو پتری خۆین لە مێشكدا بگەڕێ.. لەگەڵ ئەوەشدا كە ڕەنگ و ڕوخسارت دەدی، زەرد هەڵگەڕاو، تەنانەت وات بە خەیاڵدا دەهات، بە درێژایی ژیانی تنۆكە خوێنێكی بەسەریدا نەگەڕاوە! ملی قەد قەد ببوو، چەناگەیشی دیار بوو ناوە ناوە دەلەرییەوە.. ئەگەر ئەو

(یۆرگی) یەیان دەدایە دەستم و پێمەڕەیێکم لە دەست دەنا، ئەو کات دەتبینی چۆنی خوێن لە دەماراندا دەگەڕێ.. لەبەر ئەوەی ئەم ساڵیش هەر لێرە بووم، وام لێ هات هەستم بە ئێشێك دەکرد لە کڵاوەی چۆکم. ئیتر هاوارم کرد: ئەی هاوار هەی خودایە خەریکم دەمرم..! هەندەی دەرزی ئاژنم بکەن وایان لێ کردووم وەك بێژنگم لێ هاتووە.. دەم ئێشێ و قسەیش ناکەم. جارێکیان ئاوەڵ زاوەکەم تێپەڕی پێمەڕەیێکی پێ بوو: ـــــ: بۆ کوێ؟ ـــــ: پارچە زەوییەکیان لە هەرەوەزیێ داومەتێ، ئەوا ئێستاش دەچم تەختی بکەم، (وێنجە)ی بۆ پێچۆڵێ تیا دەچێنم، بۆ لەگەڵم نایێی؟ وەرە چ دەبێ با ب□ب□. لەگەڵی چووم.. کێڵگەکەمان تەخت کرد، بژارمان کرد، ئێوارە داهات، منیش هیچ ئێشێکم تێدا نەما.. وەك بڵێی کەسێ بە دەست لێی دەرهێنابم و لە بن خاکی نابێ. بەسەرۆکی کۆمەڵەی هەرەوەزیم وت: ئەوان ئاسا، پارچە زەوییەکیش بدە بە من، زۆر دەرد هەنە پێویستە پێی دەرمان بکەم. سەرۆك وتی: ـــــ جا تۆ پارچە زەویت بۆ چییە؟ چیت پێ چاکە ئەوەی بکە..!! بە سەرمدا قیژاند: ـــــ مێرگێکی بەردراوم بدێ، ئەو وەختە پێت دەڵێم چیم پێ چاکە.. ئەویش ڕێزی لێ دەنام، چونکە من یەکێکم لەوانەی کە بەشداریان لە دامەزراندنی کۆمەڵەی هەرەوەزیدا کردووە. مێرگێکی دامێ، بەڵام دەزانی لە کوێ؟ لە بن کلکی کسۆکی..، لە چۆلەوارێکی بەیار و بێ ئاودا.. پێش ئێستا مێرگ بووە، وازی لێ هێنراوە زڕەگیا و وشترالووکی لێ شین بووە و، خاکەکەی خنکاندووە و زیانی پێ گەیاندووە.. ئیتر پێی بەسەردا نەهاتووە.. من خۆم بە پلەی یەکەم باخەوانم، لەگەڵ ئەوەشدا تەخسیریم نەکرد، زڕەگیا و بیژۆکم دانە دانە لێ بژار کرد، بڕینمەوە.. لە ڕەگەوە دەرم کێشان و دوورم فڕێ دان. مێرگەکەم پاك کردەوە، بەڵام لە ڕەگ و ڕیشەی (قرانیا) یێك هەڵنگووتم.. ڕەگی لە قووڵایی خاکدا گیر کرد بوو، نە دەهەژایەوە، نە دەشبزووت.. گەلێکی بە دەسکەپێمەڕان لەگەڵ خەریك بووم، بێ هوودە بوو. تەنیشتم کۆڵین، بەڵام ڕەق و بەگرێ بوو، توند توند خۆی بە خاکەوە گرتبوو نەیدەویست لێی بێتەوە، گشت لق و پۆپم بڕین، لقێك نەبێ چیدی پێوە نەما، لەگەڵ ئەوەشدا پێم دەرنەکێشرا. یەکشەمم□ یێك بەگژی داچووم، وەك ئەوەی بەگژ دڕندەیێك دابچم.. بڕیمەوە، بن کۆڵم کرد، هەناسە بڕکێم پێوە نووسا کەفم هەڵدا.. ئاخری دەرم کێشایە سەر زەوی. ئیتر مێرگ کەوتەوە هەناسەدان. لە جێی (قرانیا) یەکەشدا، دار گێڵاسێکم لێ چەقاند، (خۆخ و هەرمێ)یشم لێ ڕواند.. تۆی سێپەڕەیشم کۆکردەوە و زەوی یەکەم پێ تۆدا.. ئاوم پێوەنا و لێی گەڕام تا شین دەبێ.. لە جێژنی (قەدیس قووستەنتین)دا لەگەڵ ئاوەڵ زاواکەم چووین بژاری بکەین، تۆ بڵێ چیمان بینی؟؟ گوڵە سێپەڕە و خەشخاش تێکەڵ ببوون، بەری دارحەلووکە سوور ببوو،

بۆنی گوڵان کە بەناو دارستان بڵاو ببووەوە، ئاپوورەی هەنگ و مێشی
دیکەی عاشق بە گوڵی بۆ خۆی ڕاکێشا بوو، باڵیان لێك دەدا و شیلەیان
دەمژی.. ئاوەڵ زاواکەم بانگی کردم: دەی با دەست بە بژارێ بکەین..
ــــــ: بژاری چی و حاڵی چی؟ ئەم مێرگە بژار ناکرێ، وازبێنە با
هەنگەکان گۆرانی بڵێن و سوپاسی (گاتیۆ) بکەن. ئێوارێ بە سەرۆکم
وت: ـــ گەر دەتەوێ بزانی چیم پێ خۆشە، سبەینێ لەگەڵم وەرە دەچینە
ناو مێرگەکە.. سەرۆك ڕازی بوو و چووین.
ــــــ: ئا ئەوەتا، ئەوەی کە من پێم خۆشە جەنابی سەرۆك! ــــــ: ئەمە
شتێکی چاکە، بەڵام چاکتر دەبێ ئەگەر دێوجامەیێك لە شەرابی گەمزا
(جۆرە مەیێکی هەرە چاکی بوڵگارانە) بە بەر چوکڵەی چاوانەوە
بنرێ.. ئنجا لەسەر ئەو سێپەڕەیەدا پاڵ بکەوێ و قەڵێشت پێ بێ، لە
دەور و بەریشتدا، قرچە قرچی کاریلەی برژاو بێ، ئەو حەلە بە چاکی
دەزانم چیت پێ خۆشە… چاکە! من هەندێ چەورایيم پێیە.. دیار بوو
ئەوەی پێی بوو دەری هانی و خواردی. پاشان بێ ئەوەی سەیری گێڵاس
بکات، یا هەوایێکی پاك و بێگەرد هەڵمژێ لێیدا ڕۆیی!! بەم جۆرە
وەك وتی وای نەکرد.. لەو ساوە من بیر لەوە دەکەمەوە کە پێم خۆشە.
جارێکیان بە کیرچم وت هاوڕێی ئەندازیار! پێم دەڵێی ئەوەی بکە،
پێت خۆشە، داخۆ دەبێ ئەوە چی بێ کە خۆشی لێ دەبینرێ؟ ــــــ: دەپرسی
چییە؟ ئەوەیە کە بنوی، بچیتە سینەما.. دەشبێ ئەگەر کەسێ هەبوو
لەگەڵی بکەی یاری (تەرنیف) ـــ جۆرە یاریێکی کاغەزی قومارە ــــــ
بکەی.. بەڵام زەوق و میزاجی بێگەردیش ئەوەیە دونیات بە گونان بێ
و لە کوێ پسا لە وێی گرێ بدەیەوە. وتم:ــــ ئا ئەو زەوق و میزاجەی
تۆ قسەی قۆڕە! تۆ دەزانی ئەو سینەمایەی هەموو ئێوارەیێ چاوی تێ
نــــز دەکەیەوە چییە؟. ئەوە وەکـــو ئەو دۆنە وایە کە بەشـــووشەوە
دەنووسێ.. سینەمای جوان ئەوەیە منی تیا دەژیم، وە ئەمما بایەخ بە
هیچ نەدەی ئا ئەمەیان مردنە..؟! ــــــ: شتێکی ئاسایییە خانەنشین
بیت و بحەسێیەوە و بایەخ بەهیچ نەدەی. ــــــ: نەخێر ئاسایی نییە
ئـــادەمزادی زینـــدوو بـــایەخ بە هیـــچ نەدا.. ئایـــا پەلکۆکەیێـــك لەم
سرووشتەدا هەیە خانەنشین بێ؟ نەخێر نییە و نایشبێ هەبێ.. قەتت
گوێ لێ بووە، هەڵۆیێك خانەنشین کرابێ و هاتبێ لە دیار هێلانەکەی
دانیشتبێ، زاری بەش کردبێتەوە فەرخە هەڵۆیەکان بە دەنووك مشکی
دەرخـــوارد بـــدەن؟ »هەڵۆ« تـــا دوا هەناســەی دەفڕێ، ئینجـــا بۆ زەوی
کەڵەواژی دەبێتەوە.. ئەوەم بۆ گێڕایەوە کە جارێکیـــــان لە نزیـــــك
(سپییەئاو)ـە کەوە ڕوویدا: »وەختی پشوودانی نیوەڕۆم بوو، لە ژێر
دارسنەوبەرێکدا پاڵ کەوتبووم، بەرخەکانیش دەورەیان دابووم، گوێم
لە هاشەیێـــك بـــوو بەســـەرمەوە، تەماشـــام کـــرد هەڵۆیێکـــم دی لە لای
(برسنەك)دا دەهات تا دەشهات سەرەو خوار دەبووەوە تا گەیشتە

سەرسەرم.. راپەڕیم ببینم چی بوو؟ سەیرم کرد باڵەکانی لەسەر
مێرگەکەدا جووت کردووە و حەیاتی لەبەر بڕاوە بێ ئەوەی زامدار
بووبێ یاخود نووکی دەخوێن هاتبێ… مرد بوو و دەشفڕی… ئا ئەوەیە
شتی ئاسایی کوڕی خۆم لە کاتی فڕیندا بمری.. بەڵام تۆ لەو قەفەسەم
بەند دەکەی دەمویست ئەوەی پێ بڵێم، لێ پێش ئەوەی بیدرکێنم، جوویم
و قووتم دایەوە…« کیرچ سەیرێکی کردم وام تێوەڕامابوو، دەتگوت
یەکەم جارە دەمبینێ..! وتی: ـــــ نەخێر.. دەتبەمە لای دکتۆرێك، پێم
وایە کە تۆ مێشکت نەخۆشە! ـــــ: لێم گەڕێ لەبەر و دختۆران، چاکتر
وایە بۆ خۆت بچیتە سینەما!.. وام زانی لە قسەکانم دەگا، بەڵام
دیار بوو تێی نەگەیشتبوو.. وشە بە گوێرەی ئەو وەك ژمارە وایە،
دوو هەر دووە و سفریش هەر سفر…! من بەرەو مێرگی بەرفرەو کاکی بە
کاکی دەچم.. ئەویش بەرەو بەغدا.. لە کوێ دەگەینەوەیەك؟ ئا ئەمەیە
سەری کۆڵیوم و گێژی کردووم، وێنەی دار کۆڵێ بەسەرمەوەیە، دەسوڕێ
و دەسوڕێ تا لە ئاگر و ئارەقەمدا نقوم دەکا… ڕەپێ دەبم پەنجەرەکە
بکەمەوە هەوایێك بێتە ژوورەوە.. دەیکەمەوە و نایکەمەوەیش، هاڕە
هاڕو ڤڕە ڤڕی مەکینان دێ: بڕ بڕبڕ.. بڕبوك.. قرڕڕڕ قڕڕ.. بوووم…
ما تۆڕەکان هەر مەپرسە لە شەقامەکەدا چ زیقە زیقیانە، وەکو بڵێی
زیقەیان لەناو دڵ و گوێی پیاویدا دەچەقێ، دەڵێم ئێستا کەڕ دەبم..
ژمـــارەی دانیشتـــووانی شـــاری (تۆڵشـــاف) خۆی لە ملیۆنێـــك دەدا،
پارێزگاریشی لێیە و تیپێکی تەواوی سەربازیش. بڵێی کەسی وای تێدا
نەبێ ئەو هەزارـــــ تۆ بڵێ پێنج هەزار ـــــ ما تۆڕانە دوور بخاتەوە کە
شاری تێك دەدەن و مرۆی کەڕ دەکەن؟؟ پەنجەرەکەم داخستەوە، سەرم
خستە ژێر سنەوبەرەکە.. ئیتر لەو زیاترم تا ئێستا بە دەستەوە
نەماوە.. شتێکی دیکەشم بەخەیاڵدا دێ ئەویش ئەوەیە هەڵبێم… تەنم
حەزی لە هەڵمژینی بۆنی خۆڵی زیندوو و گەرمۆکەیە، چ قسەیش ل□گ□□□
کیرچ یا ل□گ□□□ ب□فرگرەکە (سەلاجە) بکەی جیاوازی نییە! بەڵام ئەمەش
ئەوە ناگەینێ کوڕەکەم خەرابە، نەو! ئەو بە دڵسۆزی و بە شەرەفەوە
ئیشی خۆی دەکا، تەنانەت وا دێتە بەرچاو کە لە سکی دایکی نەبووە
لە بەرمیلی دا هاتووەتە دەرێ، هەر بۆیە بۆنی بنیادەمی لێ نایێ،
پتر لەوەی بۆنی بەنزینی لێ دێ.. ئەوەندەی قسەی بۆ بکەم سوودی
نییە، وا ئەم پارچە کاغەزۆکەی بۆ دەنووسم: » کوڕم کیریل! ئەمن
دەچمەوە گوندی، ئەوان نەمامان دەگوێزنەوە لە شوێنی تر بیڕوێنن….
تۆ منت هێنایە شار لەوێم بڕوێنی… پیر بووم کوڕم.. من ڕەگ و ڕیشەم
لێرە نییە… ڕەگ و ڕیشەی من لەوێیە، لە گوندی. ئەوا منیش دەچمەوە
بە دوایدا دەگەڕێم.. کە سیس دەبم و وشك هەڵدێم، بەچاوی کراوەوە
دەچمە نێو گۆڕەکەم… بمبورە ڕۆڵەم! بە دوای منیش دا مەگەڕێ.. من
بەرەو مێرگ و مێرغوزاری کاکی بە کاکی و فراوان ڕۆیشتم.. بەڵام

تۆ، تۆیش بەردەوام بە لە ڕێگەی خەت بەرەو بەغدایە.
باوکت: گاتیە«

(*) لە ژمارە 2 ی ساڵی دووەمی گۆڤاری (الاداب الاجنبیة)ی سووریيەوە کراوە بە کوردی.

کۆڕێک بۆ یادی نووسەرو مێژونووس کەریم زەند لە شاری تۆرۆنتۆ

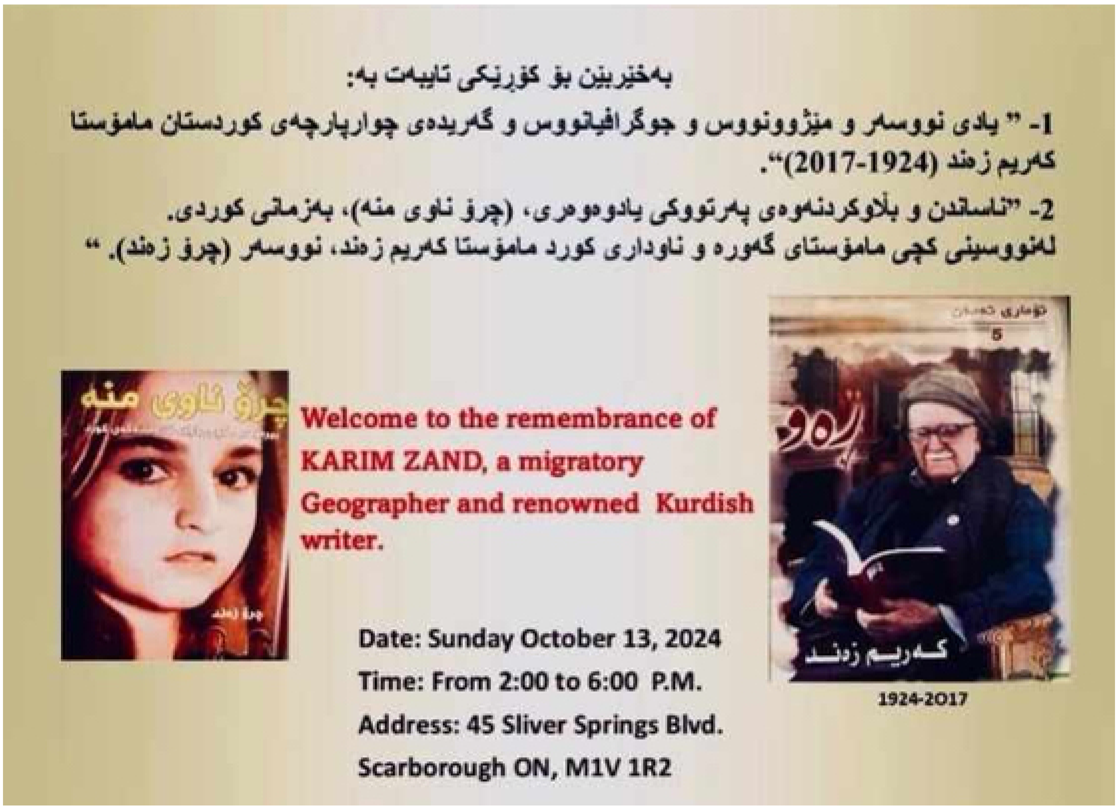

دەسەڵات بە گەڕان بەدوای ساماندا.. عوسمانی حاجی مارف

حزبەکانی کوردایەتی بە قۆستنەوەی مەسەلەی کورد و بەکارهێنانی ئەم مەسەلەیە لە هەڵسوڕانی سیاسیاندا، ڕەسمیەتیان بە خۆیان داوەو خۆیان بەناوی کێشەکانی کوردستانەوە ناساندووە. دوای شەڕی یەکەمی کەنداو و هەڵبژاردنەکانی ساڵی ١٩٩٢، هەلێک هەڵکەوت لەئەنجامدا حکومەتی هەرێمی کوردستان دامەزراو هەر دوو پارتی و یەکێتی گەیاندە دەسەڵاتی سیاسی. هەرچەندە لە مێژوی هەڵسورانی سیاسیاندا خۆیان وەک نوێنەری چارەسەری ستەمی میللی و چەوسانەوەی خەڵکی کوردستان ناساندووە، بەڵام ئەم کێشەیە تا ئێستا نەک چارەسەر نەبووە، بەڵکو ناسیۆنالستەکان بەردەوام سەوداو مامەڵەی پێوەدەکەن و نانی لێدەخۆن و سامانی پێ کۆدەکەنەوە و هیچ کات نوێنەرایەتی ستەمی نەتەوایەتیان نەکردووە.

دوای ئەوەی جەنگی کەنداوی ساڵی ١٩٩١ فەراهەم بونی بۆشایی لە دەسەڵاتی سیاسی لە کوردستانی عێراق خولقاند، بووە هۆی باڵادەستی پارتی و یەکێتی، وەک دوو هێزی میلیشیا. لە لەشکرکێشیەکەی ساڵی ٢٠٠٣ی ئەمریکاوە بۆ سەر عێراق، خزمەتێکی بێوێنەیان بە ئەمریکا کرد، لە هەمان کاتدا دۆخێکی تەواو ئاواڵا کرایەوە بۆیان، کەلە رێگەی گەندەڵی و تاڵانچێتی و قاچاخچێتی و بازرگانی بە نەوتەوە سامانێکی بێ شوماریان کەڵەکەکرد، هێزەکانیان و دەسەڵاتیان لە دوو ناوچەی جیاوازدا بە ناوی زۆنی زەردو سەوزەوە لە ئاستێکی باڵادا چەسپاند و سنورەکانیان بۆ سامان پەیداکردن کۆنترۆڵ کرد.

شاراوە نییە بەشداریەکی جدیان لە پێکهێنانی حکومەتێکی نەتەوەیی و ئیسلامی و تائیفی و کۆنەپەرستی کرد لە عێراقدا، دەورو کاریگەری بەرچاویان لە چوارچێوەی پێکهێنانی دەوڵەتی عێراقدا بینی. بەڵام دوای سی ساڵ زیاتر لە دەسەڵات و ٢٠ ساڵ دوای لەشکرکێشی ئەمریکا، حکومەتی هەرێم و بارزانی و تاڵەبانی، دیدێکی ڕوونیان بۆ داهاتووی خۆیان نییە و لە نێو گێژاو و قەیرانێکدا گیریان کردووە، نازانن بە کوێدا دەیان بەن و چۆن سەردەردەهێننەوە. ئێستا جگە لە دابەزینی دەورو پێگەیان لە حکومەتی عێراقدا، لە هەمانکاتدا مەترسی لەدەستدانی پێگەو نفوزی سیاسیان لە ناو هەرێمیشدا چاوەڕوانیەکی تریانە.

شەڕی ناوخۆی نێوان پارتی و یەکێتی لە نێوان ساڵانی ١٩٩٤ بۆ ١٩٩٨، ئیعتباری هەردوو حزبی تێکشکاندو شتێک نەمایەوە بە ناوی حکومەتی

هەرێم، تا دوای ساڵی ٢٠٠٣، کە توانیان لە پاڵ ئەو تاڵان و بڕۆیەی ئەنجامیان ئەدا، ئەو هەلەش بقۆزنەوە، بە پێکهاتن لەسەر ئەوەی کە چەند نموونەیەک لە شێوازێکی حکومەتی هەرێم ڕاگەیەنن، هاوکات لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردودا نەوەیەکی نوێ لە هەردوو بنەماڵەی بارزانی و تاڵەبانی ڕۆڵی سەرکردایەتیان وەرگرتووە، بە مانایەک هەردوولایان کە بانگەوازێکی چەواشەکاریان بە دیموکراسی دەکرد، هەر بە خۆیان پوچەڵیان کردەوە و دەسەڵاتی بنەماڵەیان چەسپاند.

تا ناوەڕاستی ساڵی ٢٠٢٢، حکومەتی هەرێم نزیک ٤٥٠ هەزار بەرمیل نەوتی لە ڕۆژێکدا بەرهەم دەهێنا، کە زۆرینەی لە ڕێگەی بۆری سەربەخۆی هەرێمەوە لە ڕێگەی تورکیاوە هەناردە دەکرا. تەنها لە چارەکی دووەمی ساڵی ٢٠٢٢دا، فرۆشی نەوت لە کوردستانی عێراق کۆی داهاتی ٣.٧٧ ملیار دۆلاری بەدەستهێناوە. لەکاتێکدا تەنها لەسەدا ٤١ی ئەو داهاتانە گەیشتە خەزێنەی حکومەتی هەرێم. سەبارەت بە غازی سروشتیش، ئەو بەرهەمەی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەیخاتە بازاڕەوە لە ساڵی ٢٠٢١دا ساڵانە گەیشتووەتە نزیکەی 5.3 ملیار مەتر سێجا.

بارزانی و تاڵەبانی وەک دوو هێزی میلیشیاو خاوەن دەسەڵات، سودێکی زۆریان لە هەڵکەوتەی جوگرافی و سنورەکان وەرگرت، کە وەک دوو کۆمپانیای قاچاخچی بەیان بوو بە ڕێڕەوێکی بازرگانی ناوچەیی و شوێنی مەبەست. تورکیا کە تاکە سنووری وشکانی لەگەڵ عێراق بە هەرێمی کوردستاندا تێدەپەڕێت، گەورەترین هاوبەشی بازرگانی دەسەڵاتی بارزانییە، کە لە ساڵی ٢٠١٧ ئاڵوگۆڕی بازرگانی نێوان تورکیە و کوردستانی عێراق گەیشتە دوو ملیار و پێنج ملیۆن دۆلار، کە نزیکەی یەک لەسەر سێی کۆی ئاڵوگۆڕی بازرگانی ئەنقەرەیە لەگەڵ عێراقدا. بەهەمان شێوە یەک لەسەر سێی هاوردەکردنی عێراق لە ئێرانەوە – کە ساڵانە بە دوو ملیار و چوارسەد ملیۆن دۆلار مەزەندە دەکرێت – دەگاتە کوردستانی عێراق. جگە لەوەش 50%ی هەناردەی ئێران بۆ عێراق لە دەروازە سنوورییەکانی ژێر دەسەڵاتی تاڵەبانی تێدەپەڕێت.

ئیدیعای خاوەندارێتی لە نەوتی هەرێم لەلایەن حکومەتی فیدراڵییەوە، حکومەتی هەرێمی کوردستانی ناچار کرد بەهۆی مەترسیە سیاسیەکانەوە بە نرخێکی کەم نەوت بفرۆشێت. جگە لەوەش ناکۆکیەکانی نێوان هەولێر و بەغدا لەسەر داهاتی نەوت و گومرگ لە ساڵی ٢٠١٤بەرەو خراپتر دەردەکەوت، ئەمەش وایکرد بەغدا پشکی حکومەتی هەرێم لە بودجەی نیشتمانی ببڕێت. لە ساڵی ٢٠٢٢ دادگای باڵای فیدراڵی عێراق بە فەرمی بڕیاریدا کە یاسای سامانە سروشتیەکانی حکومەتی هەرێم و گرێبەستە نەوتیەکان و هەناردەکردنی نادەستورییە. هەروەها حکومەتی عێراق سکاڵای یاسایی لەسەر تورکیە لە دادگاکانی ناوبژیوانی

نێودەوڵەتی تۆمارکرد لەسەر ڕێگەدان بە "حکومەتی هەرێم" بە بەکارهێنانی بۆری عێراق-تورکیا بەبێ ڕەزامەندی بەغدا. لەکاتێکدا ئەم بابەتە دەنوسرا، دادگا هەڵوێستی عێراقی پشتڕاستکردەوە و تورکیای ناچارکرد هەناردەکردنی نەوتی هەرێمی کوردستان ڕابگرێت. بەم جۆرەش ئایندەی کەرتی سەربەخۆی وزەی حکومەتی هەرێم بە نادیاری ماوەتەوە.

سەرەڕای دەستکەوتە سەرنجڕاکێشەکانی بارزانی تاڵەبانی لە ماوەی ئەو سی ساڵەدا لە کەڵەکەکردنی سەرمایە، بەڵام بەبێ بایەخدان بە دامەزراندن و جێگیرکردنی چەسپاندن و جێخستنی حکومەتێکی یەک دەست و سەراسەری لە هەرێمدا، یان بەرگری نەکردن لە سەربەخۆیی کوردستان، ئاشکرایە دواجار مایەپوچ سەریان دەلەقێنن.

ئەم پرۆسیەی لە دۆخی ئێستای عێراقدا دەیبینین، کە هەوڵدانی جدیە بۆ ناوەندبوونەوەی عێراق و سنورداركردنی دەسەڵاتی بارزانی و تاڵەبانی، لە چوارچێوەی کۆتایی دەورەیەکدایە کە ناوچەکە بەگشتی و عێراق بە تایبەتی، دەگوازێتەوە بۆ دەورەیەکی تازە، کە هەوڵدانی کۆنترۆڵکردنی ئاسایشە بە سەرمایەگوزاری و چونە ناو دۆخێکی تازە لە گەشەی پرۆژە ئابوریەکان، بەبێ ئەوەی لەم پرۆسەیەدا حساباتێک بۆ حکومەتی هەرێم و دەسەڵاتی بارزانی و تاڵەبانی لە خاڵێکی دیاریکراودا جێگایەکیان بۆ دیاری کرابێت.

بەگشتی لەم ئاڵوگۆڕانەی ناوچەکە و جەختکردن و هەنگاونان بۆ ناوەندکردنەوەی حکومەتی عێراق، ڕۆشنە پێگەی هەرێم زیاتر خۆی لە پاشکۆبونی هەنگاوبەهەنگاوی بەغداوە دەبەستێتەوە، بارزانی و تاڵەبانیش ئەمەیان قەبوڵ کردوە، گرنگ ئەوەیە بۆیان دەسەڵاتەکیان هەبێت، بەهەرجۆرێك بێت سامانەکیان بۆ دابین کات، هەر بۆیە باسێک نەماوە لە بەکارهێنانی مەسەلەی کوردو دەوڵەتی سەربەخۆ.

لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا نیشانەکانی بازاڕی ئازاد و سیستەمی گەندەڵی بەربڵاو نیشان دەدەن. لەم نێوەندەدا دەستڕاگەیشتنیان بە سەروەت و سامان و کەڵەکەی سەرمایەیان پەیوەست کردوە بە دەسەڵاتی سیاسیەوە، تا لە ڕێگای دەسەڵاتی سیاسیەوە تاڵانی و بازرگانی و قۆرخکردنی تەواوی سەرمایە لە ژێر دەسەڵاتی خۆیاندا بەڕێوە دەچێت.

لەگەڵ بەرجەستەبونەوەی زیاتری دوو ئیدارەیی و گۆڕینی هاوسەنگی هێزی بارزانی و تاڵەبانی لە بەرامبەر حکومەتی عێراقدا، ئەوەی شایانی باسە لە دوای ڕیفراندۆمەوە سەرکردەکانی حکومەتی هەرێم بۆچونیان سەبارەت بە پێگەی خۆیان لە چوارچێوەی نەخشەکانی حکومەتی عێراقدا ناکۆکن، بەتایبەتی لەسەر چۆنیەتی گەڕانەوەیان بۆ بەغداد و مامەڵەی ئایندەیان لە پەیوەندیان بە حکومەتی عێراقەوە چۆن دەبێت، کە ناڕۆشن و ناتەبان، وەک ئەوەی لە چاوەڕێی قەدەرێکدا

دەشداما بن، چونکە ئەزمونەکەیان بە شکست گەیاندوە، هەر بۆیە ئەو پرسیارەش لێرەدا دێتە پێشەوە، ئایا ئابوری هەرێم لەم کەین و بەینەی وابەست بون و پاشکۆبون بە بەرنامەو بڕیارەکانی حکومەتی عێراق و بە پشتبەستن بە هاوکاری دەرەکی و گواستنەوەی بودجە لە بەغداوە بۆ هەرێم، ئایا دەتوانن بمێننەوە؟، یان چۆن دەمێننەوە؟ واتە لە رەڕەوی ئەم پرۆسەیەدا چۆن لەڕێگەی دەسەڵاتەوە دابینی سامان و داهاتیان دەکەن، کاتێک دەسەڵات لە حکومەتی عێراقدا کۆنترۆڵی تەواوی جومگە ئابوریەکان بکات.!

نەخۆشی کەسایەتی: ناساندن، هۆکارەکان، نیشانەکان و چارەسەرییە زانستیەکان..151.. ابراهیم موحەمەد(ئەبڕاهام لەقای)

زنجیرەی ١٥١

نەخۆشی کەسایەتی بریتییە لە کۆمەڵێك دۆخی دەروونی کە کاریگەری لەسەر شێوازی بیرکردنەوە، هەڵسوکەوت و پەیوەندی تاک لەگەڵ کەسانی دیکە دروست دەکاتن. ئەم نەخۆشیانە بە درێژایی کات پەرە دەسەنن و دەبنە هۆی کێشە لە ژیانی ڕۆژانە و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا. لێرەدا نموونەیەك لەسەر خۆم دەهێنمەوە تاکو دۆخەکە زیاتر ڕوون بێتەوە بۆ ئەوە.

بۆ نموونە: ئەبڕاهام گەنجێکی ٢٦ ساڵەیە کە نیشانەکانی نەخۆشی کەسایەتی خود-شەیدایی (Narcissistic Personality Disorder) پیشان دەدات. ئەو:

هەستێکی زۆر بەرزی لە خۆبایی بوونی هەیە، خەیاڵی سەرکەوتنی بێ سنووری هەیە، پەیوەستی بە ستایش و سەرنجی بەردەوامی خەڵکی هەیە،

کەم هاوسۆزی لەگەڵ هەستی کەسانی تر نیشان دەدات.

لە ڕووی زانستییەوە، ئەم جۆرە نەخۆشییە کەسایەتییە بە هۆی کۆمەڵێک فاکتەری ژینگەیی و ژێنێتیکییەوە پەرە دەستێنێت.

هۆکارەکان:

هۆکارەکانی نەخۆشی کەسایەتی ئاڵۆزن و زۆر جار تێکەڵاوێک لە چەند فاکتەرێکن:

بۆماوە- جینەتیك: لێکۆڵینەوەکان پیشانیان داوە کە هەندێک کەس لەوانەیە مەیلی زیاتریان هەبێت بۆ پەرەسەندنی نەخۆشی کەسایەتی بەهۆی فاکتەرە جینییەکانەوە.

ژینگەیی: ئەزموونە نەرێنییەکانی سەردەمی منداڵی، وەک پشتگوێ خستن یان دەستدرێژی، دەتوانن ڕۆڵێکی گرنگ بگێڕن.

کیمیایی مێشک: ناهاوسەنگی لە ماددە کیمیاییەکانی مێشکدا دەتوانێت کاریگەری هەبێت لەسەر گەشەی کەسایەتی.

کولتووری: هەندێک فاکتەری کولتووری دەتوانن کاریگەری لەسەر پەرەسەندنی نەخۆشی کەسایەتی.

نیشانەکانی نەخۆشی کەسایەتی دەگۆڕێن بەپێی جۆری نەخۆشییەکە، بەڵام هەندێک نیشانەی گشتی بریتین لە:

کێشە لە پەیوەندی دروستکردن و پاراستنی پەیوەندییەکان هەڵسوکەوتی نائاسایی یان توندوتیژ، هەستی بەردەوام بە نائارامی یان ترس، گۆشەگیری کۆمەڵایەتی، کێشە لە کۆنترۆڵکردنی هەست و سۆز، بیرکردنەوەی ناڕێک یان شێواو.

چارەسەرییە زانستییەکان:

چارەسەری نەخۆشی کەسایەتی بەپێی جۆری نەخۆشییەکە و توندی نیشانەکان دەگۆڕێت. هەندێک لە چارەسەرە باوەکان بریتین لە:

دەرمان: دەرمانەکانی وەک دژە خەمۆکی و دژە دڵەڕاوکێ دەتوانن یارمەتیدەر بن بۆ کۆنترۆڵکردنی هەندێک نیشانە.

چارەسەری دەروونی: چارەسەری ڕەفتاری-مەعریفی (CBT) و چارەسەری دیالێکتیکی ڕەفتاری (DBT) لە کاریگەرترین شێوازەکانی چارەسەرن.

چارەسەری گرووپی (group counselling) : ئەم جۆرە چارەسەریە یارمەتی نەخۆشەکان دەدات بە فێربوونی کارلێکی کۆمەڵایەتی باشتر.

ڕاهێنانی پەیوەندی کۆمەڵایەتی: فێرکردنی کارامەییە کۆمەڵایەتییەکان دەتوانێت یارمەتی نەخۆشەکان بدات بۆ باشترکردنی پەیوەندییەکانیان.

چارەسەری خێزانی: بەشداریپێکردنی ئەندامانی خێزان لە پرۆسەی چارەسەردا دەتوانێت کاریگەر بێت.

-__________

سەرچاوەی بەکارهاتووی زانستی:

-١
https://psychiatryonline.org/doi/book/10.1176/appi.books.9780890425596

/https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/21195251-٢

https://psycnet.apa.org/record/2018-00745-000-٣

https://psycnet.apa.org/record/2018-00745-023-٤
/https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10786009-٥

بۆچی سۆسیالیزم؟.. نووسینی: ئەلبێرت ئەنیشتاین.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

ئایا کەسێک شارەزا نییە لە پرسە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان، بۆی هەیە بۆچوونەکانی لەسەر بابەتی سۆسیالیزم دەرببڕێت؟ من بە کۆمەڵێک هۆکار باوەڕم وایە بەڵێ.
با سەرەتا پرسیارەکە لە ڕوانگەی زانستییەوە لە بەرچاو بگرین. لەوانەیە وا دەرکەوێت کە جیاوازییەکی میتۆدۆلۆژیی جەوهەری لە

نێوان فەلەکناسی و ئابووریدا نییە: زانایان لە هەردوو بوارەکەدا هەوڵدەدەن یاساکانی قبووڵکردنی گشتی بۆ کۆمەڵێ دیاردەیەکی سنووردار بدۆزنەوە بە ئەوەی پەیوەندیی نێوان ئەم دیاردانە تا دەتوانن بە ڕوونی تێبگەن. بەڵام لە ڕاستیدا ئەم جۆرە جیاوازییە میتۆدۆلۆژییانە بەڕاستی بوونیان هەیە. دۆزینەوەی یاسا گشتییەکان لە بواری ئابووریدا بەهۆی ئەو بارودۆخەی کە دیاردە ئابوورییە چاودێریکراوەکان زۆرجار کاریگەرییان لەسەرە بەهۆی چەندین هۆکارەوە کە زۆر قورسە بە جیا هەڵسەنگاندنیان بۆ بکرێت. جگە لەوەش، ئەو ئەزموونەی کە لە سەرەتای قۆناغی بەناو شارستانی مێژووی مرۆڤایەتییەوە کەڵەکە بووە، وەک دەزانرێت- تا ڕادەیەکی زۆر کاریگەری هۆکارگەلێک بووە و سنووردار بووە کە بە هیچ شێوەیەک لە سروشتدا تەنیا ئابووری نین. بۆ نموونە زۆربەی دەوڵەتە گەورەکانی مێژوو بوونی خۆیان قەرزاری داگیرکارییین. گەلانی داگیرکرەر، لە ڕووی یاسایی و ئابوورییەوە، وەک چینی باڵای وڵاتی داگیرکراو خۆیان جێگیر کردووە. بۆ خۆیان دەستیان بەسەر قۆرخکاریی خاوەندارێتی زەویدا گرت و لە ڕیزەکانی خۆیانەوە قەشەیەکیان دانا. قەشەکان کە لە ژێر کۆنترۆڵ و هەژمونی داسەڵاتدا بوون، دابەشکردنی چینایەتی کۆمەڵگەیان کردە دامەزراوەیەکی هەمیشەیی و سیستەمێکی بەهایان دروست کرد کە لەو کاتەوە خەڵک تا ڕادەیەکی زۆر و بە شێوەیەکی نائاگا، لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی خۆیاندا ڕێنمایی دەکەن. بەڵام نەریتی مێژوویی، ئەگەر بڵێین، هی دوێنێیە؛ لە هیچ شوێنێکدا بەڕاستی بەسەر ئەو شتەدا زاڵ نەبووین کە **تۆرشتاین ڤێبلن** (Thorstein Veblen) ناوی لێنابوو **"قۆناغی تاڵانچی"** گەشەسەندنی مرۆڤ. ڕاستییە ئابوورییە زانراوەکان سەر بەو قۆناغەن و تەنانەت ئەو یاسایانەی کە دەتوانین لێیانەوە وەریبگرین، بۆ قۆناغەکانی دیکە ناگونجێن. بەو پێیەی مەبەستی ڕاستەقینەی سۆسیالیزم بە وردی تێپەڕاندن و پێشکەوتنە لە دەرەوەی قۆناغی تاڵانکاری گەشەسەندنی مرۆڤ، زانستی ئابووری لە دۆخی ئێستایدا دەتوانێت ڕۆشناییەکی کەم بخاتە سەر کۆمەڵگەی سۆسیالیستی داهاتوو.

دووەم: سۆسیالیزم بەرەو کۆتاییەکی کۆمەڵایەتی-ئەخلاقی ئاراستە دەکرێت. بەڵام زانست ناتوانێت ئامانجەکان دروست بکات و تەنانەت کەمتریش لە مرۆڤدا بیانچێنێت؛ زانست زۆرترینی دەتوانێت ئەو ئامرازانە دابین بکات کە بەهۆیانەوە بە گەیشتن بە هەندێک ئامانج، بەڵام خودی کۆتاییەکان لەلایەن کەسایەتیی خاوەن ئایدیالی ڕەوشتی بەرزەوە بیریان لێدەکرێتەوە بە ئەوەی ئەم ئامانجانە بە مردویی لە دایک نەبن، بەڵکو ژیانی و بەهێز بن- ئەوە لەلایەن ئەو مرۆڤە زۆرانەوە قبووڵدەکرێت و دەبرێنە پێشەوە کە نیوە نائاگایانە

پەرەسەندنی خاوی کۆمەڵگە دیاری دەکەن.
هەر لەبەر ئەم هۆکارانە پێویستە لەسەرمان ئاگادار بین کە زانست و میتۆدی زانستی قەبارەیەکی لە خۆ گەورەتری نەدەینە لە کاتێکدا پرسی کێشەکانی مرۆڤە؛ و نابێت وا دابنێین کە پسپۆڕان تاکە کەسن مافی ئەوەیان هەیە رای خۆیان لەسەر ئەو پرسیارانە دەربڕن کە کاریگەرییان لەسەر ڕێکخستنی کۆمەڵگە هەیە.
دەنگە بێشومارەکان ماوەیەکە جەخت لەوە دەکەنەوە کە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بە قەیرانێکدا تێدەپەڕێت، کە سەقامگیرییەکەی زۆر بە خراپی لێت بووە. تایبەتمەندی دۆخەکە وەهایە کە تاکەکان هەست بە بێباکی یان تەنانەت دوژمنایەتیکردنی ئەو گروپە بچووک یان گەورانەی کە خۆیان بەشێکن لێی دەکەن. بۆ ئەوەی ڕۆشنتر بەڵگەکانم بخەمەڕوو، با لێرەدا ئەزموونێکی کەسی خۆم تۆمار بکەم. لەم دوایيانەدا لەگەڵ پیاوێکی زیرەک و خاوەن ئاوەزێکی باشدا باسم لە هەڕەشەی شەڕێکی دیکە کرد، کە بە بۆچوونی من مەترسییەکی جددی لەسەر بوونی مرۆڤایەتی هەیە، وە ئەو تێبینییەمدا کە تەنیا ڕێکخراوێکی سەروو نەتەوەیی لە توانایدایە ڕێ لەو مەترسییە بگرێت.
پاشان میوانەکەم زۆر بە ئارامی و ڕوحێکی ساردەوە پێی وتم: —
“بۆچی ئەوەندە بە قووڵی دژایەتی نەمانی ڕەگەزی مرۆڤ دەکەیت؟”
دڵنیام کەمتر لە سەدەیەک لەمەوبەر هیچ کەسێک بەم شێوە زمانە لێدوانێکی لەم جۆرەی نەدەدا. قسەی مرۆڤێکە کە بێهوودە هەوڵی داوە بە گەیشتن بە هاوسەنگییەک لەناو خۆیدا و کەم تا زۆر هیوای سەرکەوتنی لەدەستداوە. ئەمە نیشانەی نامۆبوون و دابڕانێکی پڕ لە ئازارە کە لەم ڕۆژانەدا خەڵک بەدەستییەوە دەناڵێنن.
هۆکارەکەی چییە؟ ئایا ڕێگایەک هەیە بۆ دەربازبوون؟
وروژاندنی ئەم جۆرە پرسیارانە ئاسانە، بەڵام وەڵامێکی متمانەدار بەم پرسیارە بە خۆی قورسە. لەگەڵ ئەوەشدا دەبێ بە باشترین شێوە هەوڵ بدەم، هەرچەندە زۆر ئاگاداری ئەو ڕاستییەم کە هەست و هەوڵەکانمان زۆرجار دژ بەیەک و ناڕوونن و ناتوانرێت بە فۆرموولەی ئاسان و سادە دەربڕدرێن.
مرۆڤ، لە یەک کاتدا، بوونێکی تاکەکەسی و بوونێکی کۆمەڵایەتییە. وەک بوونەوەرێکی تاکەکەسی هەوڵ دەدات بوونی خۆی و ئەو کەسانە بپارێزێت کە لێی نزیکترینن و ئارەزووی شەخسی خۆی تێر بکات و توانا زگماکییەکانی پەرەپێبدات. وەک بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی هەوڵدەدات ناساندن و سۆز و خۆشەویستی هاومرۆڤەکانی بەدەستبهێنێت و بەشداری لە چێژەکانیاندا بکات و لە خەمەکانیاندا دڵنەواییان بدات و بارودۆخی ژیانیان باشتر بکات. تەنیا بوونی ئەم هەوڵە جۆراوجۆرانە، کە زۆرجار ناکۆکن بەیەکتر، کاراکتەری تایبەتی مرۆڤ

دیاریدەکات لەوەی چەندە دەتوانێت هاوسەنگییەکی ناوەوەی خود بەدەستبهێنێت و بتوانێت بەشداری بکات لە خۆشگوزەرانی کۆمەڵگادا.
تەواو ئەگەری ئەوە هەیە کە هێزی ڕێژەیی ئەم دووپاڵنەرە، بە شێوەیەکی سەرەکی بە میرات جێگیر بوبێت. بەڵام ئەو کەسایەتییەی کە دواجار دەردەکەوێت، تا ڕادەیەکی زۆر بەهۆی ئەو ژینگەیەی کە مرۆڤ لە کاتی گەشەکردنیدا بەڕێکەوت خۆی تێدا دەبینێتەوە، بە پێکهاتەی ئەو کۆمەڵگایەی کە تێیدا گەورە دەبێت، بە نەریتی ئەو کۆمەڵگایە و هەڵسەنگاندنی بە جۆرە تایبەتەکان لە ڕەفتار پێکدێت. چەمکی ئەبستراکت "کۆمەڵگە" بە تاکی مرۆڤ بە مانای کۆی پەیوەندییە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکانی لەگەڵ هاوچەرخەکانی و بە هەموو مرۆڤەکانی نەوەکانی پێشووترە. تاک توانای بیرکردنەوە و هەستکردن و هەوڵدان و کارکردنی هەیە بە تەنیا؛ بەڵام ئەوەندە پشت بە کۆمەڵگا دەبەستێت — لە بوونی جەستەیی و فیکری و سۆزداریدا — کە مەحاڵە لە دەرەوەی چوارچێوەی کۆمەڵگەدا بیری لێبکرێتەوە، یان لێی تێبگەین. ئەوە "کۆمەڵگە"یە کە خۆراک و جل و بەرگ و ماڵ و کەرەستەی کار و زمان و فۆرمەکانی بیرکردنەوە و زۆربەی ناوەڕۆکی بیرکردنەوە بە مرۆڤ دابین دەکات؛ ژیانی لە ڕێگەی کار و دەستکەوتەکانی ئەو ملیۆنەها ملیۆنەی ڕابردوو و ئێستاوە دەکرێت کە هەموویان لە پشت وشەی بچووکی "کۆمەڵگە"وە شاراوەبن.
بۆیە ڕوونە کە وابەستەیی تاک بە کۆمەڵگە ڕاستییەکی سروشتییە و ناتوانرێت هەڵبوەشێنرێتەوە- هەروەک چۆن لە دۆخی مێروولە و هەنگەکاندا. بەڵام لە کاتێکدا کە هەموو پرۆسەی ژیانی مێروولە و هەنگ تا بچووکترین وردەکاری بە غەریزە نەگۆڕە بۆماوەییەکان جێگیر کراوە، نەخشەی کۆمەڵایەتی و پەیوەندییەکانی مرۆڤ زۆر گۆڕاون و ئامادەن بۆ گۆڕانکاری. یادەوەری، توانای دروستکردنی پێکەوەگرێدانی نوێ، پەیوەندی زارەکی، گەشەسەندنی لەنێوان مرۆڤدا کردووە کە پێویستییە بایۆلۆژییەکان ئەوەناکات. ئەم جۆرە پێشهاتانە لە نەریت و دامەزراوە و ڕێکخراوەکاندا خۆیان دەردەخەن؛ لە ئەدەبەدا؛ لە دەستکەوتە زانستی و ئەندازیارییەکاندا؛ لە بەرهەمە هونەرییەکاندا. ئەمەش ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە چۆن ڕوودەدات کە بە مانایەکی دیاریکراو مرۆڤ دەتوانێت لە ڕێگەی ڕەفتاری خۆیەوە کاریگەری لەسەر ژیانی خۆی هەبێت و لەم پرۆسەیەدا بیرکردنەوە و خواستی هۆشیارانە دەتوانێت ڕۆڵی هەبێت.
مرۆڤ لە کاتی لەدایکبووندا، لە ڕێگەی بۆماوەییەوە، دەستوورێکی بایۆلۆژی بەدەست دەهێنێت کە دەبێت بە جێگیر و نەگۆڕاوی بزانین، لەوانەش ئەو ئیرادە سروشتیانەی کە تایبەتمەندی جۆری مرۆڤن. جگە لەوەش لە ماوەی ژیانیدا دەستوورێکی کولتووری بەدەست دەهێنێت کە

لە ڕێگەی پەیوەندیکردن و لە ڕێگەی چەندین جۆری دیکەی کاریگەرییەوە لە کۆمەڵگە وەریدەگرێت. هەر ئەم دەستوورە کەلتوورییەیە لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا گۆڕانکاری بەسەردا دێت و تا ڕادەیەکی زۆر گۆڕەی پەیوەندی نێوان تاک و کۆمەڵگە دیاری دەکات. ئەنتروپۆلۆژیای مۆدێرن لە ڕێگەی لێکۆڵینەوەی بەراوردکارییەوە لە کەلتوورە بەناو سەرەتاییەکان فێری کردووین کە ڕەنگە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی مرۆڤەکان جیاوازییەکی زۆریان هەبێت، ئەمەش بەندە بە شێوازە کولتوورییە باوەکان و جۆرەکانی ڕێکخستن کە لە کۆمەڵگەدا زاڵن. هەر لەسەر ئەمەیە ئەوانەی هەوڵدەدەن بە باشترکردنی چارەنووسی مرۆڤ، ڕەنگە هیواکانیان زەمینەسازی بکات: مرۆڤەکان مەحکوم نین، بەهۆی دەستوورە بایۆلۆژییەکەیەوە، بە لەناوبردنی یەکتر یان لەژێر ڕەحمەتی چارەنووسێکی دڕندە و خۆبەخشدا بن .

ئەگەر لە خۆمان بپرسین کە چۆن دەبێت پێکهاتەی کۆمەڵگە و هەڵوێستی کەلتووری مرۆڤ بگۆڕدرێت بۆ ئەوەی ژیانی مرۆڤ تا ئەو جێگایەی دەتوانرێت جێگەی ڕەزامەندی بێت، پێویستە بەردەوام ئاگاداری ئەو ڕاستییە بین کە هەندێک مەرج هەیە ناتوانین دەستکارییان بکەین. وەک پێشتر ئاماژەمان پێدا، سروشتی بایۆلۆژی مرۆڤ، بە هەموو مەبەستێکی کردەیی، جێگەی گۆڕانکاری نییە. جگە لەوەش، پێشکەوتنە تەکنەلۆژی و دیمەگرافییەکانی چەند سەدەی ڕابردوو هەلومەرجێکی دروستکردووە کە لەوێن بۆ مانەوە. لە دانیشتوانی تاڕادەیەک چڕدا ئەو کاڵایانەیان هەیە کە بۆ بەردەوامی بوونیان پێویستن، دابەشکردنی کارێکی زۆر و ئامێرێکی بەرهەمهێنانی زۆر ناوەندی زۆر پێویستە. ئەو زەمانە بۆ هەمیشە تێپەڕی کاتێک ئاوڕدەدەینەوە پێمان وایە سەردەمێکی نموونەیی بووە- کە تاکەکان یان گروپە تاڕادەیەک بچووکەکان دەیانتوانی بە تەواوی خۆبژێوبن. زیادەڕۆیی نییە ئەگەر بڵێین مرۆڤایەتی لە ئێستادا کۆمەڵگەیەکی هەسارەیی بەرهەمهێنان و بەکاربردن پێکدەهێنێت.
ئێستا گەیشتوومەتە ئەو ئاستەی کە ڕەنگە بە کورتی ئاماژە بەوە بکەم کە چی بە من جەوهەری قەیرانی سەردەمی ئێمە پێکدەهێنێت. پەیوەندی بە پەیوەندی تاک بە کۆمەڵگاوە هەیە. تاک لە هەموو کاتێک زیاتر هۆشیار بووە لە پشتبەستن بە کۆمەڵگە. بەڵام ئەم وابەستەییە وەک سەرمایەیەکی ئەرێنی، وەک پەیوەندییەکی ئۆرگانی، وەک هێزێکی پارێزەر ئەزموون ناکات، بەڵکو وەک هەڕەشەیەک بۆ سەر مافە سروشتییەکانی، یان تەنانەت بۆ بوونی ئابوورییەکەی. جگە لەوەش پێگەی لە کۆمەڵگەدا بە جۆرێکە کە پاڵنەرە ئیگۆییەکانی ماکیاژەکەی بەردەوام زەقتر دەبنەوە، لە کاتێکدا پاڵنەرە کۆمەڵایەتییەکانی کە

بە سروشت لاوازترن، وردە وردە تێکدەچن. هەموو مرۆڤەکان، هەر پێگەیەکیان لە کۆمەڵگەدا هەبێت، بەدەست ئەم پرۆسەی تێکچوونە دەناڵێنن. بەبێ ئەوەی بزانن دیلی ئیگۆیزمی خۆیانن، هەست بە نائەمنی و تەنیایی و بێبەشبوون لە چێژوەرگرتنێکی سادەی ژیان دەکەن. مرۆڤ دەتوانێت مانا لە ژیاندا بدۆزێتەوە، هەرچەندە کورت یان درێژبێت، تەنها لە ڕێگەی تەرخانکردنی خۆی بە کۆمەڵگە.
ئانارشی ئابوری کۆمەڵگەی سەرمایەداری وەک ئەوەی ئەمڕۆ هەیە، بە بڕوای من سەرچاوەی ڕاستەقینەی خراپەکارییە. لەبەر چاوماندا کۆمەڵگەیەکی گەورەی بەرهەمهێنەران دەبینین کە ئەندامەکانیان بە وەستان هەوڵدەدەن یەکتر بێبەش بکەن لە بەرهەمی کاری دەستەجەمعی خۆیان- نەک بە زۆر، بەڵکو بە گشتی بە پابەندبوونێکی دڵسۆزانە بە یاسا دامەزراوە باوەکانەوە. لەم ڕووەوە گرنگە بزانین کە ئامرازەکانی بەرهەمهێنان- واتە تەواوی توانای بەرهەمهێنان کە پێویستە بۆ بەرهەمهێنانی کاڵای بەکاربەر و هەروەها کاڵای سەرمایەی زیادە- ڕەنگە لە ڕووی یاساییەوە بێت و لە زۆربەی کاتەکاندا… موڵکی تایبەتی تاکەکانە.

لە پێناو سادەییدا، لەم باسەی کە لە دوای ئەوە دێت، بە هەموو ئەوانە ناودەبەم کە "کرێکاران" کە هاوبەش نین لە خاوەندارێتی ئامرازەکانی بەرهەمهێناندا- هەرچەندە ئەمە بە تەواوی لەگەڵ بەکارهێنانی نەریتی ئەو زاراوەیە ناگونجێت. خاوەنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە دۆخێکدایە کە هێزی کاری کرێکار بکڕێت. کرێکار بە بەکارهێنانی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان کاڵای نوێ بەرهەم دەهێنێت کە دەبنە موڵکی سەرمایەدار. خاڵی جەوهەری سەبارەت بەم پرۆسەیە، پەیوەندی نێوان ئەوەی کرێکار بەرهەمی دەهێنێت و ئەوەی مووچەی پێدەدرێت، هەردووکیان لە ڕووی بەهای ڕاستەقینەوە پێوانە دەکرێن. تا ئەو جێگایەی گرێبەستی کار "بەخۆڕاییە"، ئەوەی کرێکار وەریدەگرێت، نەک بە بەهای ڕاستەقینەی ئەو کاڵایانەی کە بەرهەمی دەهێنێت، بەڵکو بە کەمترین پێداویستییەکانی و بە مەرجی سەرمایەدارەکان بە هێزی کار لە پەیوەندی لەگەڵ ژمارەی کرێکاران کە کێبەرکێیان لەسەر دەکەن هەلی کارە. گرنگە تێبگەین کە تەنانەت لە ڕووی تیۆریشەوە پارەی کرێکار بە بەهای بەرهەمەکەی دیاری ناکرێت.

سەرمایەی ئەهلی مەیلی چڕبوونەوەی هەیە لە چەند دەستێکی کەمدا، بەشێکیش بەهۆی کێبەرکێی نێوان سەرمایەدارەکانەوە، بەشێکیش بەهۆی گەشەسەندنی تەکنەلۆژی و زیادبوونی دابەشکردنی، کار هاندەری پێکهێنانی یەکە گەورەکانی بەرهەمهێنانە لەسەر حیسابی بچووکتر.

ئەنجامی ئەم پێشهاتانە ئۆلیگارشییەکی سەرمایەی تایبەتە کە دەسەڵاتە ز□ بەلاحەکەی تەنانەت لەلایەن کۆمەڵگەیەکی سیاسی ڕێکخراوەوە بە شێوەیەکی کاریگەر ناتوانرێت پشکنینیان بۆ بکرێت. ئەمە ڕاستە لەبەرئەوەی ئەندامانی دەستەی یاسادانانەکان لەلایەن لایەنە سیاسییەکانەوە هەڵدەبژێردرێن، کە تاڕادەیەکی زۆر لە لایەن سەرمایەدارە تایبەتەکانەوە پارەیان بۆ دابین دەکرێت یان بە شێوەیەکی تر کاریگەریان لەسەرە کە بۆ هەموو مەبەستێکی کردەیی، دەنگدەران لە دەسەڵاتی یاسادانان جیا دەکەنەوە. دەرئەنجامەکەی ئەوەیە ک□ ن□و□نەرانی خەڵک لە ڕاستیدا بە ڕادەی پ□و□یست بەرژەوەندیی چینە ک□م□د□رامەتەکانی دانیشتووان ناپارێزن. جگە لەوەش، لە هەلومەرجی هەبوودا، سەرمایەدارە تایبەتەکان بە ناچاری، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، سەرچاوە سەرەکییەکانی زانیاری (پرێس، ڕادیۆ، پەروەردە) کۆنتڕۆڵ دەکەن. بەم پێیە لەڕادەبەدەر قورسە و لەڕاستیدا لە زۆربەی حاڵەتەکاندا تەواو مەحاڵە کە تاکی هاووڵاتی بگاتە ئەنجامە باابەتییەکان و بە شێوەیەکی زیرەک سوود لە مافە سیاسییەکانی خۆی وەربگرێت.

بەم پێیە ئەو دۆخەی لە ئابوورییەکدا کە لەسەر بنەمای خاوەندارێتی تایبەتی سەرمایە دامەزراوە، بە دوو بنەمای سەرەکی تایبەتمەندە:

یەکەم، ئامرازەکانی بەرهەمهێنان (سەرمایە) خاوەندارێتی تایبەتن و خاوەنەکانیان بەو شێوەیەی بەقازانجی خۆیان دەگەڕێتەوە هەڵیدەسوڕێنن؛

دووەم: گرێبەستی کار ئازادانەیە. بەدڵنیاییەوە ئەمە بە مانای ئەوە نایەت کە بووترێت کۆمەڵگەیەکی خاوێنی سەرمایەداری هەیە. هەروەها پ□و□یست□ ئاما□□ ب□وە بکرێت کە کرێکاران لە ڕێگەی خەباتی□کی سیاسی دری□ژخایەن و تاڵەوە سەرکەوتوو بوون لە دەستب□رکردنی فۆرمێکی تا ڕادەیەک باشترکراوی "گرێبەستی کاری ئازاد" بۆ هەندێک چین و توێژی کرێکاران. بەڵام بە کۆی گشتی، ئابووریی ئێستا جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ سەرمایەداری "پاک"دا نییە.

بەرهەمهێنان بۆ قازانج ئەنجام دەدرێت نەک بۆ بەکارهێنان. هیچ بڕگەیەک نییە کە هەموو ئەوانەی توانای کارکردنیان هەیە و ئارەزووی کارکردنیان هەیە هەمیشە لە دۆخێکدابن کە بتوانن کار بدۆزنەوە؛ تاڕادەیەک و بەردەوام "سوپایەکی بێکاران" بوونی هەیە. کرێکاران بەردەوام لە ترسی لەدەستدانی کارەکەیدایە. بەو پێیەی کرێکارانی بێکار و کەم مووچە بازاڕێکی قازانجهێنەر دابین ناکەن، بەرهەمهێنانی کاڵای بەکاربەر سنووردار و دەرئەنجامێکی پرۆسەیەکی سەختە. پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا زۆرجار دەبێتە هۆی بێکاری زیاتر نەک

سووککردنی باری کارکردن ب هموواندا. پانری قازانج، ب هاوبشی لگ کبکی نوان سرمایدارکان، برپرس ل ناسقامگیری ل کک بوون و بکارهنانی سرمای ک هکار ب نامبونکی قوو. کبکی بسنوور دبت هکاری بکاری زیاتر و پکخستنی هشیاری کمایتی تاککان وک ئوی پشتر باسمکرد.

ئم پکخستنی هشیارییی تاککان ب خراپترین خراپی سرمایداری دزانم. هموو سیستمی پروردیی ئم بدست ئم خراپییو دنالنت. کبکییکی بتام ل زهنییتی خوندکاردا دچنرت، ک اهنراو چاوچنکان هوی ب دستهنانی سرکوتنبدا وک ئامادکارییک ب پیشکی داهاتووی.

من قناعتم وای تنها یک گ هی ب نهشتنی ئم خراپکارییان قورسان، ئویش ل گی دامزراندنی ئابوورییکی سسیالیستیییو، ک سیستمکی پروردیی لگدا بت و ئاراستی ئامانج کمایتییکان بکات. ل ئابوورییکی لو جردا ئامرازکانی برهمهنان کمگ خاونداریتی لدکات و ب شوییکی پلان ب دازراو بکاردهنرت. ئابووری پلان ب دازراو، برهمهنان بپی پویستی کمگ کدخات، ئو کارانی ک دب ئنجام بدرت بسر هموو ئوانی توانای کارکردنیان هی دابش دکات و گرنتی بژوی ژیانی هموو ژن و پیاو و مندالک دکات. پروردی تاک، سرباری برو پشبردنی توانا زگماکیکانی خی، هوی برپرسیارتی زیاتریش لبرانبر کمگدا دات.

سرای ئوش، پویست لبیرمان بت ک ئابوورییکی پلان ب دازراو هشتا سسیالیزم نیی. ئابوورییکی پلان ب دازراو وک خی نگ لگ کیلکردنی تواوتی تاکدا بت. گیشتن ب سسیالیزم پویستی ب چارسرکردنی هندک کشی کمایتی-سیاسی لادبدر سختی: چن دکرت، ب لبرچاوگرتنی ناوندگرایی دوور مودای دستی سیاسی و ئابووری، گری ل بیرکراسی بکرت ک ببت ب هموو هز و زیاددوی؟ چن دتوانرت مافی تاک بپارزرت و بو هیو برپرچدانویکی دیموکراسی ب دستی بیرکراسی مسگر بکرت؟

وونکردنو سبارت ب ئامانج و ککانی سسیالیزم ل سردمی گواستنوی ئمدا زرترین گرنگی هی. بو پیی ل هلومرجی ئستادا باسکردنی ئازاد و ب بربست لم کشان کوت ژر تابیکی بهزو، من بناغی ئم (گڤار – Monthly Review) ب

خزمەتێکی گشتیی گرنگ دەزانم.

-______

- ئەلبەرت ئەنیشتاین(١٤ی مارس١٨٧٩ لە دایکبووە، ١٨ی نیسانی١٩٥٥ کۆچی دوواییکردووە) فیزیازانێکی بەناوبانگی جیهانییە. ئەم بابەتە لە سەرەتادا لە ژمارەی یەکەمی Monthly Review لە ئایاری ١٩٤٩ بڵاوبۆتەوە.

سەرچاوە:
https://fau.digital.flvc.org/islandora/object/fau%3A5387/datastream/OBJ/view/Why_socialism_.pdf

---

بەراوردکردنی شیعرەکانی (شێرکۆ بێکەس و فروغ فروخزاد) بە پێی قوتابخانەی سلاقی.. توێژەر عەبدولسەلام ئیسماعیل سادق

[بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..]

[AbdulsalamEsmailDownload]

پارە لە سەرمایەداری و سوسیالزمدا. بەشی کۆتایی.. شیکردنەوەی کاوە کەریم

[بۆ گوێگرتن لەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..]

هێگل.. بریا محمد

حەزی هێگل بۆ نوێبوونەوە، بووە هۆی ئەوەی هەموو ئەو خولیا و عەقڵییە کورتبینانە بڵاوە بنەت کە لەسەردەمی ڕۆشنگەریدا باڵادەستبوون، بۆیە بەهاوکاری هۆڵدرین و شڵینگ، کاری بۆ ئەوە دەکرد خۆی لە جێکەوتە هزرییەکانی ئەو کاتە دەرباز بکات کە جێکەوتی بەسەر فەلسەفەی ئەڵمانیدا دیاربوو. لەم قۆناغەی تازەی پێگەیشتنیدا، هێگل زۆر چاودێری ئاڵۆزییە کۆمەڵایەتییەکانی دەکردوو، زیاتریش حەزی لەخوێندنەوەی کتێبی مێژوویی بووە، بۆیە دەبینین لە نێو دەفتەری یادەوەری ڕۆژانەی خۆیدا ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە حەز دەکات لەداهاتوودا ببێتە مێژوونوس، مێژوونوسێک بێت ژیانی پیاوە مەزنەکان و، نەتەوە مەزنەکان و، ئەخلاق و دابونەریتیان بنوسێتەوە، بەها ئەخلاقی و ئایینییەکانیان بنوسێتەوە و تۆمار بکات.

بۆ ئەوەی ببێتە مێژوونوسیش، هێگل کاری زۆری لەسەر پەروەردەکردنی لایەنی خوێندنەوەی مێژووییانەی خۆی کردووە تێڕوانینیشی لەبارەی ژیان وابووە کە هەمووکەسێک دەبێت ژیانێکی سەربەخۆ و ئازادی هەبێت...

ئایدیالیزم: هێگڵ فەیلەسوفێکی ئایدیالیزمی بوو و مارکیەزیش تێڕوانینی خۆی دەربارەی ئایدیالیزم هەبووە، ئەو لای وایە ئایدیالیزم ئەو بیرکردنەوەیە کە سیستەمێکی گونجاو و ڕێکوپێک لە جیاتی واقیعێکی ئەزمونیی شێواو دادەنێ، کە لە خودی عەقڵ و فیکردا سەر هەڵدەدات، بەم پێیە، کاتێ ئایدیالیزم لەسەر ئاستی سیاسی و کۆمەڵایەتی دا کاردەکات، ئەوا مەبەستی ئازاد کردنی کۆمەڵگەیە لە

هەموو جۆرە داپ□سین و سەرکوتکردنێک، کە بەهۆی هۆکارە ڕەمەکی و ناعەقڵانییەکانەوە یا بێ پشتبەستن بە عەقڵەو ئەنجام دەدرێن، بۆ نموونە پێداویستییەکانی بازاڕ و هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی قازانجی زۆرتر و رکابەرایەتی نێوان دەزگا بەرهەمهێنەرەکان، ئەمانە هەموویان ئەو واقیعە شێواز و پڕ ئاژاوەیە پێکدێنن، کە مرۆڤی هاوچەرخ تێیدا دەژین، بۆیە ئایدیالیزم باشترین فریاد□س□کە بۆ دەرباز کردنی مر□ق ل□م بارودۆخە ئاڵۆزە.
کاتێک مارکیۆز باسی ئایدیالیزم دەکات ئەوا ئەو بیرمەندە پتر مەبەستی فەلسەفەی ئایدیالیزمی ئەڵمانییە و ل□ فەلسەفەیەکی شۆڕشگێڕانەی لە قەڵەم دەدات، هیگڵ لای مارکیۆز ڕابەری فەلسەفەی ئایدیالیزمی ئەڵمانییە، چونکە لای ئەو هێگڵ ڕۆڵێکی شۆڕشگێڕانەی بەعەقڵ بەخشیوە.

بریا محمد

سەرچاوە: 1. هێگڵ و سیاسەت، 2. هێگڵ و دوو لە قوتابیانی.

سێبەرێکی شکاو.. شیعری ستار ئەحمەد

هاتەوە
خەمێکی لەیەخەی گرێدا
رووی کردە ئاسۆیەك
سێبەری لەتیشکا خنکاوە
بەشانی حەسرەتا هەڵدەکشێ
لەبەیانییەکی ئاڵدا گەیشتە ئێرە
ئاسمان لەبەر نوچدانی رێگاکان
پاڵی بەشەپۆلی مەرامەوە دەنا
نسێکان دەستیان بۆ نوور پان دەکردەوە
خەریك بوو شینبم
لەگۆشەی زامێکا راکشێم
سینەی کردەوە
قەتماغەی چەندین ئەدگاری نیشاندام

ئەو رۆژانەی بەبیرما هێنایەوە
پەنجەکانی لەدەستما رووا
لێوەکانی بەئەشکم دەگەشایەوە
ئەمڕۆ دەزانیت
سیمایەك لەسیحری خوا دەچێ
نیگایەك بەبەژنی عەشقما هەڵدەگەڕێ
بەرکیان گرتووە
جڵەوی نزاکان دەگرن
ژوانگەیەك لەحەشارگەی خەونەکانا دەڕازێننەوە
لەپێشوازی گەڕانەوەی ئەوو
لەماڵاوایی دایکما
هێدی هێدی
وەکوو فرمێسك توامەوە
توولەڕێیەك ئەشکی سووری مێژینەمە
دەمباتە خزمەتی ئەو سێوانەی
بەزاری ئاگر داگیرسان
لە باڕەکانا هەڵدرانەوە

ستار ئەحمەد